

Vincas Pietaris

Algimantas

Istoriška apysaka

Skaitmeninta iš knygos:
Vincas Pietaris. Algimantas. Vilnius: Vaga, 1989.

ISBN 978-5-430-05934-7

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

TURINYS

PRAKALBA	4
I. UŽPULTIS	8
II. GUŽYNĖ	32
III. VIRPŠA	49
IV. KARČEMA PAKELYJE	67
V. PAS ROMANĄ	86
VI. PAĖMIMAS GALIČO	114
VII. MUGĖ	153
VIII. LENKTYNĖS	172
IX. SENIS	214
X. DETUVOJE	245
XI. SUĖJIMAS	274
XII. UŽKEIKTA PILĖ	312
XIII. NORKŪNO PILĖ	355
XIV. ŽŪSTA ARŠIOJO GALYBĖ	406
XV. DANUTA. IN DETUVA	449
XVI. SU DANUTA PER JUODVĖŠIĄ	473
XVII. MOZŪRŲ KLIŪTĖSE	506
XVIII. PAĖMIMAS GARDINO	518
XIX. SANLIŪBA	538
XX. ŽUVIMAS ARŠIOJO	568
XXI. KOVA SU ROMANU	603

XXII. PRAPUOLIMAS DANUTOS	619
XXIII. SAMADŽIUKĖ	634
XXIV. SUGRĮŽIMAS DANUTOS	661
XXV. ANT VYGRIŲ EŽERO	696
XXVI. KRUSUVIŠKIUOSE	725
KAI KURIŲ ROMANO VIETOVARDŽIŲ	
PAAIŠKINIMAS	762
ŽODYNĖLIS	764

PRAKALBA

Apie mūsų praeitę mūsų seniai proseniai beveik jokių žinių neužliko. Tiesa, randasi ten kokia tai lietuviška kronika, sustatyta rasi Vytauto laikuose, bet apie tą kroniką kaip lenkai, teip rusai, teip ir vokiečiai nušneka, būtin ji niekam neverta, būtin ji melas...

Melas ar ne melas?

Jeigu būtų dasekta, jog ta kronika iš tikro rašyta Vytauto laikuose, jeigu būtų dasekta, jog ta kronika rašyta su Vytauto žinia, ypač jeigu būtų žinoma, jog tą kroniką nors skaitė Vytautas, – tai mes galėtume sakyti, jog joje yra gryna teisybė. – Vytautas nebūtų praleidęs joki melą. Bet dabar galime remtis tik ant svetimų istorikų žodžių, o tie istorikai kiekvieną savo melą išduoda už „šventą teisybę“. Per tai užsitikėti ant jų žodžių jau suvis negalima.

Melas ar ne melas ta Lietuviška kronika?

Jeigu ją rašė Lietuvoje ir jeigu ją rašė lietuvis, tai gali mislyti, jog tai ne melas, tiktai teisybė surašyta yra Lietuviškoje kronikoje. Tiesa, faktai iš jos paimti suvis prieštarauja faktams, užrašytiems lenkiškose,

rusiškose ir vokiškose kronikose, bet tai nieko dar neženkina.

Rusiškose kronikose randasi žinia, jog būtin lietuviškų kunigaikščių veislė paėjo iš Polocko kunigaikščių veislės (iš rusiškų kunigaikščių, einančių nuo Riuriko).

Palyginant su šitąja žinia randasi labai navatna Lietuviškoje kronikoje. Teip tenai pasakyta, jog Mingaila, Lietuvos kunigaikštis, apie 1183 metus norėjo užkariauti Pskovą (Plėšikavą) dėl savo jaunesnio sūnaus Ginvilos. Toliau randame žinią, jog apie 1186 metus Mingaila užkariavo Ginvilai Polocką. Ginvila valdė ne tiktai Polocku, bet ir kitais gardais. Be to, jisai sukūrė pilę Aršią, kurioje ir numirė. Ginvilos sūnus Borisas buvo Polocko kunigaikščiu. Boriso sūnus Rogvolodas (Ragvaldis), ant krikšto užvadinamas Vosylium, turėjo sūnų Glebą (Globį) ir dukterį Praksedą. Šita duktė mirė Ryme ir pripažinta už šventą. Ir teip, kaip matome, ir Lietuviška kronika beveik tą patį pasakoja, ką ir rusiška, jog tarp Polocko ir Lietuvos kunigaikščių buvo giminysta. Jeigu katra iš tų kronikų meluoja, tai katra? Prasčiausias lietuvis laiko už didelę sau gėdą ką nors pameluoti. Kroniką rašė ne prastas lietuvis, tiktai

mokytas, dėl to ir klausimo negali būti, jog rašydamas nenorėjo meluoti.

Rusiškas kronikas kas rašė? Ruskiai. Ką rašo aršus rusiškas patriotas Antanavičia apie rusų kronikose paduotas žinias? Rašo, jog jās falšuota atsakomai politiškam rusų reikalui. Dabar paklauskime, katros kronikos sumeluotos? Ar mūsų, ar rusų?

Ir teip, laikydamiesi Lietuviškos kronikos, būsimė vis tik arčiau teisybės, nei žiūrėdami ant kronikų kitų šalių, ypač artimų, kurios nuo amžių tikėjosi melu tai šį, tai tą išvilioti iš lietuvių.

Aš čion nemisliju polemizavoti su minėtu tautų istorikais; nemisliju teipogi čionai rašyti istorišką monografiją. Aš užsikėsiau čionai nubrėžti paveiklėlį mūsų praeities, kaip ta praeitis atsipiešė mano vaidentuvėje. Galbūt jog čionai rasis ir tūli istoriški faktai klaidžiai paduoti; galbūt jog rasis nemažai ir kitų netobulumų, bet tai jau kitas dalykas. Čion ne istorija, tiktai apysaka – ant istoriško pastovio parašyta. Jeigu ji negera, negerai parašyta, susimildama, parašykite geriau! Išverskite viršun visas mano klaidas! Tegul nesilieka nė viena iš jų! Tiktai gražiai padarykite, tiktai aktyvai, kad skaitytojas su noru griebtųsi už skaitymo.

Ne tame svarbumas, jog mano darbas niekam nevertas, tiktai tame, jog nėra kam dirbti. Aš ir pats žinau apie vertastį savo darbo, bet ką padarysi, jog dėl geresnio daugumo trunka, o ypač, jog trunka gabumo.

I. UŽPULTIS

Tarpu Kirsnos kaimo ir pilės ant pievos vyrai ritinį mušė, mergos – vienos susėdusios šnabždenosi, kitos, iš lėto niūniuodamos, vainikus pynė iš žydinčių žolynų. Maži vaikai ėjo vanagu, blezdingą šoko, o radosi ir labiau išdykę, kurie katinais eidami vieni kitus per dilgyną ar per balaitę pertraukti taikė, pakeldami juokus ir tarpe užaugusių žmonių. Čion ir moters, su pridengtomis galvomis tai gobtuvais, tai skepetomis, sėdėjo pavėsyje. Netoli nuo moterių tėvai šeimynų, lietūs vyrai, ant lygumėlės paunksnyje plačiai iškerojusios liepos susėdę ir sugulę ant vejų, teiravosi apie namų darbus ir viešus reikalus. Po kita liepa seniai žili šnekučiavosi, kretendami žilomis galvomis, minėdami savo jaunystę: gėrėjosi vaikais, anūkais. O kelios bačkelės, pavestos jų globai, aptaisytos šiaudais, kvėpė midum, kvėpė alum ir gardžia gira.

Nuo šito šventadieniškai besibovijančio pulko skyrėsi trys vyrai. Nekvietė jų pas save nė vieno ūgio vyrai, nė seniai. Mergos, patėmijusios besiartinančius prie savęs šituos vyrus, šnairuodamos trau-

kėsi į šalį. Ir stovėjo per tai visi trys jie nuošaliai, mėtydami piktus pažvilgius ant kaimynų.

- Mamule! Kodėl šitų vyrų niekas į krūvą nepriima? - klausinėjo vaikas motinos.

- Dėl to, vaikeli, jog jie visi trys piktadėjai. Ot, šitas baltplaukis ir kiaulakis su lašuotu veidu, tai žirgų vagis; tamsus, juodplaukis - tai plėšikas, o ans trečias, plačianosis, su perskelta lūpa, tai pasakoja, būtin savo tėvą pasmaugęs.

Vaikas išgąsdintomis akutėmis dėbtelejo ant trijų vyrų ir užlindo už motinos.

Lengviais atdūšiais pūtė pietų vėjas, nešdamas laukų kvapsnis. Palengva svyravo žolynų žiedai ir smilgų rusvos šluotaitės lingavo. Iš lėto ošė medžiai, plezdėjo lapeliais. Ore judrios blezdingos narstė, liumpavo cypsėdami dagiliai, ir vyturiai čiurkšdami tai kilo aukštyn į padangę, tai leidosi žemyn ant dirvos. Ir ant visko krito tiško karšti spinduliai saulės, norint ir apmalšinti ūkais. Krito jie ir ant tamsių, senų bokštų pilės, ir ant liepų pilėje, ir ant triobų, ir ant medžių mirgėjo. Tiško jie ir ant peteliškių ir visokių vabalų, dūzgiančių po pievą. Žėrėjo jie žieduose, liūliavo ir vilnyse rugių, nokstančių ant kalno.

Iš girios keleliu tame tarpe pasirodė beeinančiu du vyrų. Vienas gana jau senas, prožilis, antras -

vyras pačiame smagume amžiaus. Senis nešėsi kan-
kles. Užmatę juodu, sujudėjo nuo pievos visi žmonės,
ir seni, ir jauni.

- Mergos! Vyrai! Kelkite! - šaukė iš pulko vyrų
balsas jauno vaikino ir pridėjo:

Kelkit, vyrai pentinuoti,
Šokit, mergos pakalkiuotos,
Ir jūs, jaunos, gražios marčios,
Ir jūs, senės, - rūgščios, karčios.

Apdainuojamos senės ėmė pūryti ant vaikino ir
grasyti jam. Per atsargumą tas bėgdamas toliau nuo
bobų pulko baigė savo dainą:

Vaikai maži,
Diedai seni,
Stokit visi valksna viena.
Kelkit urmu,
Kaip iš dūmų,
Štai dainorius jau ateina.

- Jau vis ką nors išmislys tas Domeika! - pratarė
suaugęs jau vyras.

- Bile tiktai išmislas būtų gražus, Luiši, - atvertė kitas.

- Bile nevogtų kaip Bindokas, - pridėjo trečias.

O tame tarpe prie pulko žmonių iš lėto artinosi ir dainorius su savo bendru. Pulkelis nepakantrių vaikų, kaip pulkas lakių žvirblių, da per geras varsnas pasileido patikti visų geidžiamą dainorių, ir linksma gauja apspito jį aplinkui.

Linkon dainoriaus ėjo ir Domeika, nesiliaudamas ir naują dainą dainuodamas:

Visi mane bara,

Visi mane varo,

Visi mane, vargdienėlį, uja ir nekenčia.

Linksmas pažvilgys akių, traškaus pavyzdžio veidas su linksmu nusišypsojimu ant raudonų lūpų prieštaravo jau pats per save vaikino žodžiams. O apsiėjimas ir ypač. Ėjo vaikinai pašokėdamas ir, linksmi kojomis mėtydamas, prisiartino prie dainiaus, o paskui jį lėkė juokai ir linksmi patėmijimai:

- Tikras vargdienis!

- Kur ne vargdienis, ant vietos nenustygsta.

- O iš kur jis čion toks atsirado?

- Ten kur tai nuo Alytaus - į svečius atkeliavo. Jaunas, meilus ir labai linksmas vyrukas, - patėmijo senyvas žmogus.

Tokie balsai lydėjo einantį vaikiną. O tame tarpe kiti balsai, ypač mergų, šaukė į dainorių kreipdamiesi:

- Sereikėli, užskambinki linksmą!

- Naują, Sereikėli! - prašė kiti.

- Duokite jau, jūs nuobradai, nors kveptelti žmogui! - sutrėmė dainoriaus bendras.

- Tegul! Aš nepailsau! - atsakė ant šito senis ir, pasirinkęs paunksnyje liepos sau vietą, atsisėdo ant vejos, paguldęs kankles ant kelių.

Užskambėjo smagi blezdingos daina, sujudinama ir senus, ir jaunus. Pakilę nuo pievos jauni šoko, narstė kaip tikros blezdingos. Seniai n'iškędami nors trepsėjo. O dainorius žaidė ir žaidė vis naujus straipsnius į dainą įdėdamas, vieną gražesnę už kitą. Pabaigus blezdingą, mergos užsimanė prašyti džigūną paskambinti. Vyrai išsiprašė kardų šoki, vienok ant galo pailso ir jaunų kojos.

Davęs truputį pasiilsėti pirštam, senis užskambino kitus šokius ir dainas. Atsirado dabar ir antros kanklės šalia senio, kurios pritarė jam dainose. Kelios trivaunesnės poros jaunųjų sklaidė da po

pievą, bet, kaip matyti, pailso ir jos. Pailso ant galo ir Sereikos pirštai, ir jis padėjo kankles šalia savęs.

- Sereika! - šaukė užtėmiję tai seniai. - Eikie šę pas mus.

- Šen prie alaus!! - gaudė viliodama prie savęs kita minia svieto.

- Prie mūsų! - rėkė žmonės iš kitos šalies.

Kol kiti šaukė, du seniu, paėmusiu Sereiką už pažastų, nusivedė pas save, prie bačkelės midaus. Netrukus ties šita bačkele susirinko beveik visas vyrų pulkas, tiktai kaip kur retas iš jaunesniųjų įsimaišė į moterų būrelius neva dėl pašnekos. Buvo ir tokie, kaip va Rėklių Lakišius, ką, nutilus senio kanklėm, bandė ant savųjų tās pačias dainas suvadžioti, kurias ir senis žaidė. Žinomas dalykas, jog toli jam buvo sulyg Sereikai, bet... radosi ir tokios mergos, kaip Kandibų Žvaigždonė, praminta Šlapona, kuri gaikščiodama gyrė Lakišiaus žaidimą.

- Ugi kaip gražiai! Ugi kaip patogiai žaido! Daug geriau nė senis Sereika! Ką tas Sereika! Jam tik atbulines žaisti.

Midus su alum visur kėlė ir garsino kalbas. Ir vienoje, ir kitoje vietoje neužilgo atsiliepė jau ir dainos. Turbūt balsai dainų ant galo paskatino pakilti

ir Sereiką nuo bačkelės midaus, nors ir tramdė jį seniai.

Grįždamas senis prie kanklių su atsidėjimu klausė Lakišiaus žaidimo. Net sustojo senis ties būreliu mergų. O tas, turbūt nesitikėdamas tokio klausytojo, kad žaidė tai žaidė, nuolat iškreipdamas dainas senio, ir iškreipdamas kai kada suvis nelemtai. Senis tokiose vietose tiktai galva kratė. Ant galo viena iš mergų kumštelėjo Lakišių, pamerkdama akimis ant Sereikos.

- Tai matai, tėvuli, ir aš bandau žaisti, - lyg užkaišęs atsiliepė Lakišius, užžvelgęs senį. - Tiktai matai, tamista, ne visados teip gerai aš suvedu kaip sveikas. Tu, tėvuli, jeigu ir iškreipi dainos balsą, tai teip kaip tai navatnai, saviškai, gražiai... O aš pabandau, - kaip kada neva nei šio, ne to, o kaip kada šuožin kas išeina.

Senis vietoje atsakymo palingavo tiktai galva.

- Tėvuli! Kaip tu padarai tai, jog pas tave visados puikios dainos išeina? - kalbino toliau senį Lakišius. - Aš tartum nesigailiu nė pirštų, nė nieko, kad išmokčiau... Čion, kaip matau, man trūksta lyg ko nors, ko aš nesuprantu ir nemoku. Pamokyki mane, tėvuli!

Senis neatsakė ir dabar nieko, tiktai, paėmęs kankles į rankas, užskambino.

Pasklido dabar suvis skirta gaida; gaida ori, patogi, kuriai senis ėmė pritarti žodžiais. Nebuvo tai vienok giesmė dabartinių gadynių nė panaši ant jos. Buvo tai suvis ypatinga daina. Giedojo senis skambindamas ant kanklių:

„Kaip iš kviečio šiaudelių pratusios rankos pynę nupina, kaip mokyta merga iš siūlų staklėse rašytus rinktinius suvadžioja, teip ir iš balsų, skambančių ore, dainorius sudeda dainas ir sukrauja širdyje. Laukstu vienok dainoms širdyje kaip laukstu saulės spinduliam už debesėlio. Jos veržiasi per lūpas dainoriaus ant karštų spindulių saulės, ant sidabrinės šviesos mėnulio. Ir dreba jos mielai, drauge su spinduliais laidos, ir sklinda tamsios nakties slaptose. Dainas gaudo laukuose javai, lankose žolės ir aukšti upių krantai, giriose medžiai kasoti, kalnuose kalnai aukšti. Bet daugiausiai giesmių ir dainų medžiuose senų kapų lieka. Tiktai čionai tos dainos į raudas pavirsta. Paklausykite, kaip liūdnei ošia senų kapų medžiai!“

- Nori, vaikeli, būti dainorium, tai klausyki prigimimo dainas ir krauki širdyje. Klausyki senų senovių aidus, ką tvoskia nuo mūsų žemės, prosenių jausmus

pajauski, ir krauki viską širdyje, jeigu ten randasi vieta dėl labo. Glūdumuose girių, skarduose upių, ant senų kapų mūsų prosenių liūdi užkeikti dainų balsai. Nuo tenai juosius imki, o būsi dainorium. Žmogus dainorium tave neišmokys.

Nutilo senis, apmalšo ir kanklių balsai. Kanklės iš lėto skambėjo, tartum aidai tolimų giesmių. Gaida sekė gaidą, kaip debesėlis padangėj debesėlį seka.

- Tai apie Mildą daina, - pratarė vienas balsas iš aplinkui esančių.

- Garsiau, tėvuli! Garsiau! - sušuko kiti. Senis ant sykio tartum pabudo, rankos aštriau užgavo kankles, ir pakilo naujos dainos balsas, pritiriamas žodžiais:

- Surinko Kaunis pabertas dainas iš laukų ir girių, surinko iš lankų ir klonių, ir lėkštų pakalnių...

- Už ginklų! Už ginklų! Gudai užpuolė! - užriko nežmogišku balsu iš tolo da nuo pilės bėgdamas žmogus.

Balsas jo prasimušė per balsus stygų ir sujudino svieta. Vienoje akimirkoje išvaizda apielinkio persimainė. Vieni žmonės puolėsi į kaimą su riksmu, kiti šoko į girias.

Ant pilės kuoro degė ugnys, duodamos gandą pavojaus visai apygardai.

- Gelbėkite mano vaikelius! Gelbėkite! - rėkė jauna moteriškė, bėgdama su kūdikiu ant rankų į girią. Paskui ją iš sykio pasileido bėgti pora mažutėlių vaikų, bet menkų pajiegu ne ant ilgo tesėjo. Motina tiktai suriko, pamačiusi atsilikusius vaikus. Ant akimirkos sustojo, kaip ir norėdama pultis prie jų, bet antroje akimirkoje jau panėrė girioje su kūdikiu.

Tame tarpe Domeika, nors ir jaunas vaikinys, vienok stiprus, sugriebė likusius moteriškės vaikus ant rankų ir pasileido paskui motiną į girią.

Nuo pietų šalies dundėjo žemė. Pulkas nedidelis raito svieta, pasirėdžiusio sūdaviškai, skriejo kaip žirgas iškerta į pilę. Paskui jį kaip marių vilnis lėkė platus, ilgas svetimų raitelių pulkas. Po valandėlei savųjų pulkas įsprūdo į pilę, o svetimųjų pulkas kaip smakas plačiais raitelių rinčiais apsupo užsidariusią pilę ir pasklido po jos apygardą. Riksmas, dūmai pasirodė ten, kur svietas iki šiol ramiai linkminosi. Kas spėjo, sprūdo į pelkes, į girias įpuolė; kas nespėjo, žuvo po kardu arėjo verguven.

Ant pilės sienų pšovėsi piktai. Reti pilės apgynėjai žuvo, gindami ją iki paskutinajai. Bet skaitlius darė savo. Viens po vienam žuvo apgynėjai. Ir taja pačia

povakare, tiesa, jau temstant, bet vis tik įsiveržė užpuolikai į pilę.

Ant rytojaus, brėkstant šviesai, po rusančius dar kaimo degėsius gūglinėjo du vyru iš tų trijų, kurių vakar kaimiečiai nenorėjo priimti į savo draugystę. Lašuotas baltplaukis, kaip dvidešimties metų ūgio, pastyrinęs savo mažas aštrias akis, žiūrėjo stamantriai į rusančius triobų sienojus. Balti plaukai, balti skruostai, balti blakstienai, trumpa nosis, gana plati, ir storos lūpos su margu, lašuotu veidu pridavė šitam vyrui išvaizdą baltos kiaulės, ir tai su purvinu snukiu. Išvaizdą šitą dar stiprino nemeigušis mažų kiauliškų akių pažvilgis. Jo bendras savo išveizda panėšėjo į kitą žvėrį. Bet čion, man rodos, reikia aptarti šitą palyginimą žmonių su žvėrimis. – Pirmiausiai turiu pasakyti, jog aš čionai nemisliju išvesti visą menažeriją. Antra, nenoriu sakyti, kaip tai daro kiti, būtin kiekvienas žmogus panėši į kokį nors sutvėrimą, ypač į žvėrį. Kada žiūri į daugumą žmonių, tai pirmas ispūdis ne žvėrį atneša ant mislių. Ne! Vidutinis žmogus žmogų ir primena, kito žmogaus paveikslą sukelia galvoje. Tiktai reti, išsiskyre žmonių paveikslai žvėris primena. Tankiai vienok ir dėl tokių žmogystų, kad panėšėtų į žvėrį, reikia dar ko nors, tai ypatingo krustelėjimo, tai

balso. Ot kaip šitam juodplaukiui, antram iš dviejų vyrų, gana nusišypsoti, kad iš tarpo lūpų blyksteltų balti drūti dantys, – kad jo tamsios burnos paveikslas pasidarytų panašum į pikto šuns snukį, kad tas griebia iš pasalų kąsti.

Šitas juodplaukis nurodė truputį vyresniu už baltplaukį, bet po teisybei jiedu abu galėjo būti vienu metu.

– Na tegul dabar pasivalkioja po girias! – kalbėjo tyčiodamasi baltplaukis. – Ot tai smagi nakvynė jiems buvo ir plačios gryčios su žvaigždėtomis lubomis.

– Aš eidamas pro pilę mačiau levonus šykštuolio Riaubos ir pagyro Putros. Dabar jau tie nesigirs ir nemandraus! – pridėjo piktai šyptelėjęs juodplaukis.

Truputį patylėjęs, prašneko vėl baltplaukis:

– Ar žinai ką, Siauruti, aš mislijau, jog man bus ant širdies daug linksmiau, kada visiems šitiems, mane niekinusiem, atkeršysiu... O dabar, kada atkeršijau, nejaučiu jokios linksmybės. Visai beveik priešingai, sakant po teisybei. Lyg pikta, lyg neramu... ir teip nemiela, jog aš seniai jau teip prastai nejaučiau.

– Tai tu uždegei kaimą?

– Koks tu mažas! Ar tai tu mislijai, jog jį uždegė Aršiojo pulkas?.. Uždegs! Jis paėmė pilį, tai jo ir pilis, ir apygardė, ir svietas apygardės su jo turtu.

- Ir diegas gi tu!

Dvi šitiedvi ypati tai drauge gūglinėjo po rusantį kaimą, tai skyrėsi ir kiekviena šnipinėjo po skirtų namų vietą, iš reto kišdami tūlą radinį į kišenių.

Baltplaukis buvo visą laiką ant atsargos, ir kada ėmė gerai švisti, jisai patėmijo, jog pagirėje pasirodė lyg kokios ten žmogystos. Patėmijęs atsargiai ir iš tyko nusileido jisai į kitą šalį kalvos ir pasilenkęs galvatrūkčiais nukuitė į girią.

Pagiryje pasirodė kitoje pusėje žmogystų da daugiau dabar. Jos kaip ir susitarusios ėmė dabar trauktis į kaimo vietą.

Juodplaukis vyras, pakėlęs galvą nuo rusančios aslos vienų namų, kad pasigirtų rastu radiniu savo kiaulapaveiksliui bendrui, pamatė ne bendrą, tik-tai ateinantį pulką kaimynų. Keikdamas pasileido jisai bėgti.

- Ot, kad ir velniai tą prakeiktą Bindoką! Pats nubėgo, nepersergėjęs mane, tyčiomis, bjaurybė, kad čionai mane žmonės užtiktų!

O žmonės užėjo ant kalno, pastovėjo, žiūrėdami ant sudegusių triobų kaimo, ir palengva nusivedė linkon jų.

Praslinkus valandai, rusančiame kaime susirinko į dešimtį žmonių. Pavaikščioję po kaimo vietą, tur-

būt susitarę patraukė į pilę, ar tai pasiskųstų, ar pagelbos ieškotų.

Bet jeigu žmonės nelinksmi į pilę ėjo, tai po valandėlei da liūdnesni iš jos grįžo atgal. Sutikdamas juos ant sušilusio ar putoto žirgo skubinosi į pilę raitelis, vyras kaip keturių dešimtų metų.

- Kas čionai pas jumis atsitiko? - paklausė jisai pirmo sutikto žmogaus.

- Oi, Basuli! - tas kone krūptelėjęs pratarė. - Turbūt dievai tave tyčia dėl mūsų laimės gyvą užlaikę atsiuntė.

- Bet sakykite, susimildami, kas čion pasidarė? Aš girdėjau, būtin gudai užpuolė.

- Teip sakė mums ot neseniai ir tijūnas Aršiojo, - kalbėjo žmogus. - Jūs, girdi, turite labai dėkavoti kunigaikščiui Aršiamjam, jog jis atsiskubino su savo pulku jums į pagelbą ir nedavė gudams galutinai visus išnaikinti. O kokia, širdede, pagelba! Podraugiai visi plėšė pilį... Geradėjas!..

- Bet aš vis nieko nesuprantu. Ir bijausi suprasti, - pertraukė vėl Basas. - Kokių paibelijų reikia tijūnui Aršiojo Kirsnos pilėje?

- Ugi jis dabar valdo visuomi vardu Aršiojo.

- Kurgi Tranaitis, mūsų kunigaikštis?

- Taigi matai! Sako tijūnas, būtin gudai vijosi Mingailą ir atsivijo iki čion. Atsiviję, kalba, jog nužude jie ir Mingailą, ir Tranaitį, vyresnįjį brolių Aršiojo. Dabar, kaip matote, liko vyriausiu Aršusis ir tijūną savo paliko Kirsnoje pas mus...

- Kaipgi Aršusis ar jo tijūnas teip greitai čionai atsirado? - klausė Basasis.

- Taigi! Supaisykite! Tijūnas kalba, jog Aršiojo pulkas vijosi gudus iki Kirsnai, skubindamas į pagelbą broliui. O mes visi matėme, kaip visi laužėsi į pilę ir nieks negynė.

Basasis užsimislįjo ant valandėlės ir paklausė vėl, kaip ir susigriebęs:

- Kur dabar Algimantėlis, sūnus kunigaikščio Tranaičio, ir jo motina?

- Dingo ir tie! - atsiliepė vienas iš žmonių.

- Tranaitienė gyva, - atvertė kitas, - o ką sūnus, tai nežinia, kas su juo pasidarė.

- Ar neužmušė ir jį?

- Tarpe užmuštų jo nėra. Piemuo pasakoja, būtin jisai girdėjęs girioje gudišką keiksmą ir vaikišcio riksmą. Dėl to gali mislyti, jog gudai išsivarė Algimantėlį į verguvenę. Nes teip tokio ūgio tiktai vieno Mikniaus sūnus prapuolė, o tas ir rėkdamas mikčiojo saviškai. Jo riksmą piemuo būtų pažinęs.

- O pilēje ar negalējo jisai užsilikti? - klausē jo toliau Basas.

- Ei ne! Tamistos brolis Luišis visā pilē šandien griozdē su tijūnu, ir niekur nieko nerado. O pasakoja, būtin ir per visā naktī svietas nemigo pilēje: visā naktī griozdē...

Ir, prisikišęs artyn prie ausies Basojo, pridėjo pakuždomis:

- Ieškojo skarbę Mingailos, bet, girdi, ans, ipuoļęs ī pilē su skarbais, užkeikē juosius, ir tie dingo.

Vis rūstyn ējo veidas Basojo, klausant žmonių kalbas. Niaukēsi šiauriai jo žilos akys.

- O kur brolis Luišis? - paklausē jis.

- Ugi štai ateina, ana per kalnelī, su žmonėmis.

Nelinksmas buvo pasisveikinimas brolių. Luišis išpasakojo broliui, jog jis su žmonėmis vaikščiojo pas tijūnā ir jog ans reikalauja ne tiktai donių ir pylų, bet ir darbo ant kunigaikščio naudos.

- Mūsų tėvai ir tėvų tėvai pylē pylas ir dones dėjo dėl kunigaikščio, bet dirbti dirbo tiktai dėl savēs. Nē jie, nē mes ne vergučiai! - ir dabar rūščiai niurnėjo žmonēs. - Mes jam teip sudėstinėjome.

- O ką gi tijūnas atsakē? - paklausē Basas.

- Tijūnas su piktumu užriko, kad trauktumēsi nuo kunigaikštiškos žemēs šalin, - atvertē vienas

iš vyrų. – Jo malonima, kad ir mūsų svietas baudžia-
von eitu, kaip eina Gudijoje ir Lenkuose. Bet mes
ryžomės greičiaus trauktis į Ruškio sritį nė vergauti.

Kiek pamislijęs, Basas atsiliepė į pulkelį žmonių,
aplinkui sustojusį:

– Kas norite, eikite į Ruškio sritį. O kas norite,
raskite ir pas mus prieglaudą Skilandžiuose ar ant
laiko, ar ant visados, kaip sau norėsite.

Žmonių veidai nušvito po šitų žodžių. Vieni puo-
lėsi dėkavoti Basam, kiti šoko bėgti į girias šaukti
šeimynas, kad gabentų juos į Skilandžius.

Trečias brolis Baso, Bartnykas, sutiko svieta ir
brolius Skilandžių pilaitėje. Darbininkai, ir Skilan-
džių, ir iš tarpo atvykusių, gavo ik valiai darbo, kad
priglaustų susirinkusį liaudį su jo užsilikusiu turtu
ir gyvuliais.

Ant greitosios gamino šėtras, statydami stačiai
nestorus medžius ir suglausdami į krūvą aukštai
jų viršūnes. Tarpus kimšo samanomis ir šiaudais,
apačią apmetė žemės velėnomis. Viršuj tokių šėtru,
uždengę stogu, daugumas palikdavo skylės – aukš-
tinius dėlei išėjimo dūmų ir nešviežio oro. Tokiose
šėtrose prisiglaudė liaudis su gyvuliais, ir jau pir-
moje naktyje visi vargdieniai džiaugėsi įgiję pastogę.

Ilgai nemigo tiktai Basas su broliais, teiraudamiesi iki giliai nakčiai.

- Tranaitis žuvo, - kalbėjo Basas, - jo kūną šarvos. Ar gyvas yra senis, ar jis žuvo, nežinia nieko. Senį matė apsuptą per Aršiojo vyrus, dėl to vargiai jis ir vengė jo rankų. Bet, po teisybei, vis tiktai tiek, ar jis gyvas, ar ne. Neilgai jau jam teks, ir gyvam užsilikus, ant svieta pagyventi. Kitas suvis dalykas Algimantėlis. Jeigu tik, kaip žmonės kalba, jį iš tikrųjų gudai gyvą paėmė, kurie telkė Aršųjį.

- Jį galėjo paimti ir pats Aršusis, - pertarė Bartnykas.

- Ne! Paėmęs jį Aršusis tuojau tyčia kuo garsiausiai nužudytų, kad visi galėtų matyti, jog jis dabar tiktai vienas užsiliko iš vyresnių kunigaikštiškos veislės ir jog pagal senus papratimus jam vienam priguli visos Mingailos žemės. Pažiūrėki! Ir dabar guli kūnas nužudyto Tranaičio ant visų akivaizdos, - kalbėjo Basas.

- Ir tai tiesa, - sutiko Bartnykas.

- O kita puse, įsižiūrėki, kaip jis visame atsargiai, nedrąsiai elgiasi... Jis ir pats abejoja turbūt ir nežino tikrai, ar ant ilgo šitame srityje jo valdžia.

- Gali vis tai, brolyti, būti ir teip, bet gali būti ir kitaip. Gali būti, jog jis tiktai prisidingi svieta, kad

tas nusiskųstų ant jo per suėjimą kunigaikščių ir kunigų.

- O kas gi iš to būtų?

- Visgi!..

- E, brolau! Menka nauda! - Na, tegul už piktus ir nežmogiškus darbus jo žemes pavestų globai pačios iki vaikams užaugant. Ar ne vis tiek būtų?

- Dėl jo vis tiek, nes ir dabar, ką užmano pati, tą daro Aršusis. Bet mūsų kampui būtų daug brudžiau. Dabar ant kiekvieno pikto darbo pati Aršienė turi sukelti, priversti. O tada visame bus jos valia.

- Na ir pats matai!

- Tegul, bet ką gi tu sumislįjai?

- Aš sumislįjau ot ką: pirmiausiai reikia surasti Tranaitienę. Ar ji nežino ko nors apie Algimantėlį, kur jis? O paskui ieškoti vaikučio su atsidėjimu, kol nerasime.

- Ir tu mislįji, jog Algimantėlis būtinai yra gyvas?

- Da sykį tau sakau: Algimantėlio terp žuvusių nėra. Jeigu jisai būtų patekęs į Aršiojo nagus, tai jau seniai būtume regėję vaikiščio levoną, kaip matome jo tėvo.

- Na, o jeigu jis pateko į gudų nagus?

- Taigi ir aš taip mislįju!

- Betgi kas iš to?

- Ot kas: pirmiausiai, gudai jo nežudys.
- Dėl ko gi?
- Dėl to, jog, turėdami rankose Algimantėlį, galės gąsdinti juoju Aršųjį ir lupti nuo jo lobį kiek norės...
- O tu beveik tiesą sakai, - atsiliepė ant galo Bar-
tnykas.

O po valandėlei pridėjo:

- Aš tavęs daugiau nedrausiu. Daryki kaip numai. Tiktai ot ką aš turiu tau pasakyti nuo savo pusės: rasti Tranaitienę nemaža bus balda, bet galimas dalykas... ir priderantis. O ką Algimantą, tai pirmiausiai siektusi jį rasti pats Aršusis, kad paskui nužudytų. O jeigu jis neranda arba jeigu neieško, tai ir ieškoti nėra ką... Aršusis vis tiktai geriaus gali žinoti už mus, ar gyvas vaikas, ar ne. Ir jeigu jis gyvas, tai kur...

Po šitų žodžių drūčiai užtemė Basojo veidas. Matyti buvo, jog sunki mislis ėmė kvaršyti jam galvą. Sunkiai vienok klystų tas, kuris mislytų, jog po šitų kalbų Basasis metė į šalį mislį apie suradimą Algimantėlio vien tiktai dėl to, jog jam tas suradimas pasirodė nelengvu arba ir suvis negalimu. Priešingai. Ant rytojaus Basasis jau pradėjo vesti ir pildyti savo užsikėsimą. Paėmęs maisto kelioms dienoms,

liepė pabalnoti žirgą ir išjojo. Tiktai po porai savaičių sulaukė Bartnykas sugrižtant brolių.

Paskui išnyko Basasis iš namų beveik ant mėnesio ir sugrižo iš kelionės kaip ir aprusęs truputį. Bet kada prašvito pavasaris, Basasis susirengė į ilgą kelionę.

- Liki sveikas, mielas brolau! - kalbėjo Basasis atsisveikindamas Bartnyką. - Aš joju ant ilgo. Gali būti, jog ir negrišiu.

- Kurgi tu joji? - paklausė nelinksmas Bartnykas, sergėdamasi vienok drausti brolių, nes žinojo, jog toks draudimas ne tiktai nesulaikys, bet ypač paragys da tą joti.

- Tikrai aš ir pats nežinau, - atsakė Basasis. - Joju aš ieškoti Algimanto... Iš reto siūsiu tau namon gaudus. Ant vieno aš ryžausi: ar žūti, ar vaikiščiau išvaduoti...

- Nelabai man dabojasi šitas tavo užmanymas. Nesakyčiau nieko, - kalbėjo rūškanas Bartnykas, - jeigu žinotum, kur jis ir kiek reiks užmokėti už jo paleidimą. O dabar eiti, klajoti po svietą, vėjus vaikyti. Ir dėl ko būtinai tau?..

- Gerai! Jeigu aš neisiu, tu neisi, kas eis? O pažiūrėki, kas darosi! Aršusis vargina žmones kiek įmanydamas, kur tiktai gali, kabinasi į kunigus ir plė-

šia jų turtą, siekiasi juosius naikinti suvis teip kaip Romanas Valdimieriškis. Bematai ateis kaleina ir ant mūsų.

- Na, kada ateis, tada bus kita ir šneka!

- Kad jau ir atėjo! Tu beveik niekur nebūni ir nieko nematai ir nežinai. O man jau ne syki teko susitikti su gudu, Aršiojo tijūnu. Ir syki jis man ko nepadarė sarmatos prie žmonių, o radęs minkštą duoną, bandė lesti ir antrą syki. Na, gavo per nosį. Bet kas iš to? Jis liko čion! Jeigu tu gali ir nori kęsti tokius dalykus, tai kęski sau. O aš negaliu. Dėl to ir joju. Jeigu rasiu Algimantėlį, tai aš tuomi atkeršysiu, jog paragabėsiu jį namon ir jo vardu pravysiu Aršujį su jo visais nušašusiais gudais. O jeigu nerasiu..

- Ot, ot! O jeigu nerasi? - pertraukė Bartnykas.

- Jeigu nerasiu arba jeigu dasižinosiu tikrai, jog jis negyvas, tai sugrįšiu namon ir dirbsiu ant galvos kaip Aršiojo, teip ir jo gudu.

- Ir pradėtum nuo šito, vietoje vėjus vaikyti.

- Ir tavo kalba! Mes buvome artimiausiais prie Tranaičio. Jeigu mes neužstosime už jo veislę, tai kas užstos?

- Aš to nesakau. Aš tik misliju, jog pirma reiktų sunaikinti Aršujį, o paskui ir Algimantėlį lengviau būtų rasti, jeigu jisai tiktai gyvas yra.

- O patol jisai tegul sau tenai vargsta? - pertarė Basas. - Bet tiek to. Sakyki man, kas stos priešai Aršujį, jeigu mes elgsimės teip, kaip tu sakai? Tu, aš ir keli kunigai, kuriems jis nepatinka. O kas stos už Aršujį? Visi! Nes pagal senus papratimus ir mūsų pajunkimus jis vyriausias ir jis ant visų Mingailos sričių turi valią. Na, ir Aršusis mus pergalės. O jeigu aš stosi su Algimantėliu, tai su mumis sukils visa sritis, visa kunigaikštija! Aršiamjam pasidarys ankšta ir Dainavoje. Ir džiaugsis jisai užsilikęs savo Drūtiškiuose ir Aršiojoje pilėje. Tada mes galėsime ir rankas sudėję stovėti, ir to užteks...

- Aš ir mislijau, jog tu man teip atsakysi, - atsiliepė nuliūdęs da labiau Bartnykas. - O jeigu prieš-tariavau, jeigu tramdžiau, tai tiktai dėl to, jog tu mano brolis ir man baisu, kad nežūtum, pildydamas tokį pavojingą užmanymą.

- Et, ką, brolau! Visame dievų valia. Liki sveikas!

- Keliauki sveikas ir grįžki namon laimingai.

Teip persiskyrė Basas su Bartnyku. Su Luišiu atsi-sveikino Basas anksčiau, ir da norėjo galuose laukų Luišis palydėjęs ant kelionės ar tai seitą kokį Basam duoti, ar tai pasakyti ką, nes, su paskubiu išbėgda-mas iš namų, liepė Basam neprajoti greitai pro lauko sarginį pietinių ežių akmenį.

Basasis, sėsdamas į žirgą, pasibučiavo da sykį su Bartnyku ir pratarė:

- Tiktai, brolau, nei žodį niekur apie mano užmanymą. Jeigu kas klaus, kur aš, sakyki: namie ankšta; į Žemaičius išjojo laimės ieškotų.

II. GUŽYNĖ

Ėjo trečias metas po minėtų atsitikimų. Buvo pavasaris. Kildama ant dangaus vis tolydžio, saulutė tolydžio labiau šildė žemę. Jau atgaivino ji girių medžius. Sujudėjęs brazdas suklėstė spurgas; spurgos ėmė jau tūlą krūmų ir lapus kloti. Sukilo laukų žolynai, sužaliavo javai dirvose. Vis garsyn ėmė skambėti giesmės paukštelių; vabalėliai pradėjo dūgzi vėl po lankas, pievas...

Ei siaučia, skraido pavasario vėjas! Čion jis siūbuoja šakelėmis medžių, ten glosto vejose žoleles ir maišo šviežų kvapsnį atšilusios žemės su kvapu spurgų, su kvapu skujų girinių medžių. Lengvi debesėliai tai kaip laiveliai plaukia per mėlynas padangės marias, tai kalnais kyla ir kopina dangun.

Ei ten palaukėje ant ragučio piemuose dūduoja, o giria bilksi, treška nuo kaimo kaimenių.

Namuose Daukšto Dailidų kaimo, ką netoli nuo Kairėnų ir Dainavos, ties dabartiniu Balostaku (Bialostoku)¹, gaudė, klegėjo jaunuomenės balsai. Pro balsus žmonių prasimušdamos skambėjo kan-

¹ Paaiškinimai skliaustuose – iš 1904 m. leidimo.

klės; užė, žvangėjo rėtukas. Svetas šventė linksmą pavasario šventę – Gužynes.

Seniai ir senės, pašėduotos nuo jaunuomenės šventės, slainiojosi po kampus. Minėjo savo jaunas dienas. O buvo ir tokie, kurie ir dabar rūpinosi apie ateinančius darbus.

Po aslą skraidė poros šokančių. Ant stalų, užtiestų skotertėmis, stovėjo indai su gėrimais; visokie užkandžiai, ant bliūdų sukriauti, gulėjo ir viliojo savo kvapsnia.

Ties žiadžiu stovėjo nuošaliai keli seniai ir namų gaspadorius, augalotas senyvas žmogus.

– Tasis, susied, – pratarė į jį Kiškis, vienas iš senių, metęs godžiai akimis į stalą, – suvis niekai šitos Gužynių šventės. Nei šis, nei tas!

– Kodėl gi? – paklausė, lyg nusidvyijęs, užkalbin-tas Daukšys. – Jos nuo amžių visiems geros, tik tai tau dabar nepatinka.

– Ugi, tasis, – atvertė Kiškis, – kokį varną jos patiks! Seniem žmonėm reikia kampe sėdėti.

– Ar tai sveikas ir per Gužynes norėtum už stalo kriošėti? Kada gi jaunuomenė gautų progą dėl pasi-linksmavimo? Jų šventė, tegul jie dabar ir linksmi-nasi. Nereikia jiems pertarnauti.

- O nei jau kenktų, nei ką, jeigu koks vienas iš mūsų įsimaišytų į jaunų pulką! - kalbėjo Kiškis, seiles rydamas, ir jo žilos akys su neužganėdintu godumu bėgiojo nuo vieno stalo pas kitą, atsiremamos tai į kvepiančius kumpius ir skilandžius, tai į bertainius midaus, suguldytus ant stalų.

- Pabandykit! - išjuoktinai šyptelėjęs pritarė Daukšys.

- O, misliji, nedrįsiu? - atkirto Kiškis.

Ir iš tikrųjų senis, metęs da sykį akimis ant stalų, žengė į vidurį gryčios, į pulką jaunųjų.

- Tasis, mergos, aprėdykite ir mano kepurę kvietkomis! - atsiliepė Kiškis į mergas, bet šitame atsiliepime nebuvo girdėti to drąsumo, su kuriuom jisai ginčijosi su Daukšiu. Gali būti dėl to išnyko tas drąsumas teip greitai, jog ir pats Kiškis suprato - ne vieta seno ant šventės, paskirtos Mildai. Galbūt vienok, jog tą drąsumą atėmė pažvilgiai jaunųjų, su kuriais tie sutiko Kiškį juokdamiesi...

- Ka! ka! ka! - klegėjo balsai aplinkui Kiškį, sustojusį viduryje aslos ir nekemėžnai beimantį kepurę nuo galvos, kad duotų dėl apkaišymo mergom.

Bet nei viena iš mergų nesiskubino tiesti ranką prie senio kepurės.

- Mergos! Ar nereikia katrai nors iš jūsų Kiškio? -
atsiliepė balsas iš tarpo vyrų. - Jo malonima!

- Duokite šen jį! Duokite šen! - sušuko balsai
mergų iš visų pusių. - Mes jį parėdysime.

Vienoje akimirkoje tūlas iš vyrų, su juokais
nustvėręs Kiškį už rankos, pastūmėjo į pulką mergų.
O toms to tiktai ir reikėjo. Bematai vienos nustvėrė
senį už rankų, kitos už drabužių... Štai senis pasviro.
Štai griūdamas bando da jis gintis, susilaikyti, bet
veltu! Tyška ant jo upeliai vandens, varškė kaip snie-
gas krinta ant senio galvos, ant drapanų.

Su juokais tempia jauni vyrai senį per slenkstį
laukan ant kiemo, į ruimą. Ten dulka ant jo pele-
nai ar miltai, nežinia iš kur semti, plaukia per Kiškį
upė vandens; vanduo liejasi ir ant ganabintojų, per
ką juokai da didesni kyla. Klega svietas. Per visus
vienok balsus prasimuša plūdimas tąsomo Kiškio.

Aplinkui triukšmavojantį pulką jaunimas mergų
sukabinęs rankas sukasi ratu ir gieda:

Seni, seni, gručkadanti!

Tai tau ir Gužynė.

- Svilyt senį! In prūdą! - rėkia balsai.

- Ei! Ką da į prūdą, - atsiliepia pertardamas vienas iš vyrų, - da prigers. Geriaus į dilgėles...

- In dilgėles! - sušuko balsai su juoksmis.

Kasžin kuomi būtų pasibaigęs tas siautimas, jeigu tame tarpe nebūtų užžvangėjęs rėtukas ir jeigu vadas Gužynės nebūtų davęs gando eiti į kitus namus.

Pulkas jaunujų, kaipo bičių spiečius, metėsi per vartus laukan iš kiemo su dainomis, su kanklėmis, antrinančiomis dainoms. Suvargintas Kiškis lindo dabar laukan iš dilgėlių; kosėdamas ir čiaudėdamas keikė kiek tiktai galėjo:

- Tfu! Tfu! Tasis, kad juosius ir velniai!.. Čgy! Čgy! Kad juosius Perkūnas trenktų! Ot žmogų išnėgodojo! Viską suėdė, išgėrė ir išsivilko! Čgy!.. Kad jų pilvuose nerimtų!

- Nei jau viską, nei ką! - pertraukė Daukšys Kiškį. - Pažiūrėki tiktai, prakrapštęs akis, o pamatysi, jog ir mums liko... O ko neteks, tai ar mums uždrausta dapildyti?

- Tasis, gerai, jog tamista teip šneki! O kiti ką atsako? Girdi, ne senių, tiktai jaunujų šventė, tai seniems ir vaišintis nepridera.

Teip kalbėjo aprimęs Kiškis ir gardžiai čiaupindamasi šlejavosi prie durių gryčios, kad būtų pirmas

prie stalo... Bet vargšą da laukė viena širdgėla. Kada įsismelkęs į vidų metė akimis jisai ant stalo, tenai vietoje kumpių barkšojo kaulai, vietoje skilandžio – sudžiūvusi skūrate... Bertainiai midaus nutartinai pavirtę tulėmis žemyn gulėjo ant suolų, ant stalų...

- Šunskumpiai! Valkatos! Viską prarijo! - rėkė vėl Kiškis, ir šitas jo riksmas sukėlė abelną juoką tarpe senių, kurie pradėjo dabar rinktis pas Daukšį.

- Na, vage vaike, aš teip ir sakiau, jog jau Kiškis čion, - prakalbo įeidamas į gryčią senyvas plikis vyras, Draugu vadinamas.

- Dėl ko gi teip, Draugeli? - paklausė Daukšys.

- Matai, nuo seno jau teip: kur puota, ten Kiškis, kur vagia, ten Bindokas, o kur pešasi, ten Buižių Svikščius.

Ne sykį tenka skaityti senuose metraščiuose, jog mūsų proseniai svarbiausius viešus darbus atlikdavo laikuose puotų. Kitaip ir būti negalėjo. Kur susirinkdavo senovėje keli mūsų žmonės, ten atsirasdavo užkandis ir gėrimas - puota, pakildavo šnekos, bylos. Svietas ne tuščiakalbis buvo, dėl to ir kalbos kildavo svarbios, turinčios viešą, platesnį ženklumą.

Ot ir dabar, naujesnėse gadynėse, ne sykį susirinkę ant puotos ar pokylio, mūsų žmonės išmin-

tingesnėse vietose nusprendžia bylas tarpe savųjų geriaus nei dabartiniuose neteisinguose sūduose, kur kraują mūsų geria žydai advokatai, kur suka ir jie, ir paperkami sūdžios.

Ir pas Daukšį tarpe tokių kalbų, kaip Kiškio aimnavimas apie nugrauztus kumpio kaulus, kilo kalbos ir apie sunkų viešą šalies padėjimą. Ją plėšė iš vienos pusės netikę susiedai, o kitą pusę draskė pačių niekšai, plėšikai, kurių apščiai priviso nelemtose gadynėse Aršiojo.

- Pakeleivingi prašosi ant nakvynės! - pranešė Daukšiui įeidama tarnaitė.

- Vadyk į vidų, - atsiliepė Daukšys, - o žirgus tegul aprūpina bernai!

In gryčią po valandėlei įėjo keturi vyrai. Vienok, kad susipažintume su jais arčiau, reikia grįžti truputį atgalios ir pradėti nors nuo pietų tos dienos, kurioje jie atsirado pas Daukšį.

Ir teip jau po pietų nuo apygardės Narų upės linkon Kleivinės ir Dailidų jojo du vyru. Vienas nurodė žmogum aukštesnės kilmės, kunigu, - teip tada dažnai vadindavo bajorus. Ant jo galvos buvo aukštas juodas kalpokas su sidabro lanku, kaipo žymė jo paėjimo. Ant kito galvos buvo juodas brylis, ties kairiaja ausia už kurio buvo užkišta plunksna. Teip parėdai

abiejų vyrų mažai skyrėsi. Ir vienas, ir kitas vilkėjo mėlyną žiponą, po kuriuo buvo balti marškiniai, išleisti viršum baltų kelinių. Ant kojų buvo čebatai. Žiponai skyrėsi tik tuomi, jog ištugos, kuriomis buvo pamarginta krūtinė kunigo, padarytos buvo iš sidabrinio raikščio. Tarno gi krūtinė buvo išvadžiota juostaite namų darbo. Abudu raiteliu buvo ginkluotu. Prie šonų kabėjo kardai, už pečių svyravo kilpiniai su tulėmis, pilnomis mėtinių, o po juostomis peiliai ašmeniniai – tiesokai. Jeigu įsižiūrėtum į raitelius gerai, tai patėmytum dar ir tai, jog abudu buvo lyg per stori, o tų gadynių žmonės stačiai būtų sakę, jog po žiponais buvo lengvi šarvai, kuriuos vyrai dėl viso ko slėpė žiponais pridengę.

Norins tai jojo valdonas su tarnu, vienok ant apsiėjimo žiūrėdamas vargiai tą atmintum ir greičiau mislytum, jog tai keliauja du nelygaus turto draugu ar teip geru pažįstamu vyru.

Saulė leidosi jau žemyn iš pietų, kada juodu išgirdo priešai save girioje riksmą.

- Klausyki! Tę lyg mušasi! – pratarė kunigas.
- Tiesa! – atvertė ir tarnas, paklausęs kiek laiko.
- Ar ne juodvėšiai tiktai užpuolė tokius jau pakeleivingus kaip mudu?

- Ne! Akla Juodvėšija toliaus į pietus nuo čion, - atsiliepė kunigas. - Ji prasideda anapus Narų upės. O čion nors ir juodvėšiai gyvena, vis tik vienok prisilaiko mūsų pajunkimų. Bet, ar tu girdi, ten kertasi ne gražiaja.

Pikti riksmas ir skambėjimai kardų dabar darėsi da aiškesniais. Dėl to vyrai, nešnekėdami daugiau nieko, paspaudė žirgus pryšakin.

Per kelias varsnas ant lygumėlės rėmėsi keli vyrai. Išgirdę vienok atidundant jojančius, liovėsi muštis. Vieni iš jų šoko prie žirgų bėgti šalin. Kiti likosi. Užjojęs už akių bėgantiems, kunigo tarnas užriko:

- Oho! Yra ir pažįstamulis, Bindokas!

Bet nespėjo gerai tarnas ir sumislusti, ką daryti, kaip jau pro jį prasmuko vyrai, o su jais ir užvadintas Bindoku.

Ant pievos likosi tiktai du vyru. Vienas ilgaplaukis ir ilgabarzdis, apsirėdęs ilgaskverniu be liemenio žiponu. Kitas - dukšvas, petingas vyras su sužeista ranka. Toliau gulėjo keli nužudyti vyrai. Apžiūrėjęs juosius, kunigas atsiliepė į sutiktuosius:

- Na, nei klausinėti nereikia man, kas čionai dėjosi. Gana žinoti, jog čion buvo Bindokas. Viena tiktai paklausiu sveikų, kur keliaujate, nes, žinoda-

mas būdą Bindoko, turiu jums pasakyti nuo savo pusės, jog jau dabar nelengvai jį atsigresinti: turėjote jam išsitarti apie pinigus.

- Mes jokių pinigų, tamista, neturime, ir ne apie pinigus čion suko Bindokas, - atsiliepė ilgaskvernis. - Mes esame kunigaikščio Aršiojo pasiuntiniai rinkti pylas ir donų nuo sūdaviškių pilių ir dalies juodvėšių, prie Sūdavijos prisidėjusių. Ot Bindokas ir norėjo iš mūsų išveržti ir gromatą, ir ženklus kunigaikščio, o išveržęs būtų surinkęs viską dėl savo naudos ir būtų pasislėpęs kur nors giriose.

- Tegul ir teip, bet vis tiktai reikia pasakyti, jog sveiki neatsargiai elgėtės. Tartum pirmą dieną ant sviesto gyvenate, tartum nežinote, jog ne dviese reikia keliauti dėl atlikimo tokių darbų.

- Mes ir ne dveija keliavome, - atvertė ilgaskvernis. - Aršusis mums pridavė į pagelbą Bindoką su jo bendrais, kaipo žinančius visą šitą šalį. Na, jis su savo bendrais būtų mus ir apiplėšęs, jeigu nebūtumėte tamistos mus gelbėję.

- Šiteip! - atsiliepė kunigas. - Gražūs pas jus pasitaiko pulko vyrai!

- Kaip visur! Kaip visur, širdede! - pritarė ilgaskvernis.

- Vienok... teip judu atleisti aš nedrįstu, - kalbėjo toliau, truputį pamislįęs, kunigas, - nes tai būtų vis tiek, ką paduoti atgal judu į nagus Bindokui.

- Tai, širdele, palydėki mus nors iki kokiam nors kaimui į vakarus. Bus man ir to ik valiai. Aš ten rasiu kelis vyrus, kurie mane lydės iki pirmai pilai-tei. Mums reikia aplankyti visas pilis šio krašto, dėl to vis tiek, nuo kurios pradėsime. Ot, kitą aš turiu rūpestį. Mano bendrą Virpšą štai sužeidė drūčiai. Jį reiktų dastatyti į Gardiną.

- In Gardiną, sakai? - paklausė kunigas. - Mes jojame į Gardiną, - kalbėjo jisai toliau, - tai mes jį mielai davesime.

Teip bešnekučiuodami ir bejodami vyrai sutarė kunigui su Virpša joti į Gardiną ir pranešti Aršiam-jam apie atsitikimą su Bindoku. O ilgaskverniui su kunigo tarnu joti tolyn į vakarus. Bet pirma nei skir-tis, ryžosi visi keturi keliauti krūvoje nors iki pir-mam kaimui.

Neužilgo pasirodė Dailidų kaimas, ir, kaip jau mes žinome, visi keturi vyrai pataikė pas Daukšį į Gužynę.

Keturi vyrai, mokanti išgerti ir užkąsti, nesuga-dino bendrystės, bet da ją kaip ir pakurstė. Prasidėjo kalbos da traškiau.

- Tasis, šįmet turbūt bus graži vasara, - kalbėjo Kiškis, kada šneka užėjo apie lauko darbus.

- Tai, vage vaike, klysti, - prieštariavo Draugas. - Šįmet bys lytingas metas. Šįmet Perkūno dukters metas. Bus lietaus, bus perkūnių, žaibų pervirš... Tiktai galas vasaros bus pusėtinas, kada nubos Perkūniūtei besitrankius.

- Jau tu, tasis, vis su burtais, - neiškentė nepatėmijęs Kiškis, užgautas prieštariavimu. - O nei tavo burtai pildosi, nei ką.

- O ir išsipildžius kas nauda? - paklausė juodbruvos vyras, užvadintas Jauskuldžiu.

- Kaip kas nauda? Žinodami, koks metas bus, mes nenustotume teip daug darbo, kaip dabar tankiai nustojame. Laukdami lytingų metų, mes nesėtume žemose vietose. Sausmetyje nedirbtume kalvų. O dabar kiek triūso ir darbo nueina veltu...

- Ir žinant nueis! - nesiliovė prieštariavęs Jauskuldis. - Ateis svetima šalis, nutremps tavo darbą su žirgų kojomis ar suvalytą iš tavęs išplėš. Ne tos gadynės, kuriose galėjai dirbti! Kas dieną gali laukti Romano, o užstoti dabar nėra kam. Vienas liektisi...

- Kas gi? - paklausė Daukšys, patėmijęs, jog Jauskuldis nepabaigė mislį.

- O kas! Liektisi tiktai pasiduoti Romanui su visai. Tada nereiks nors rūpintis apie atsigynimą nuo jo. Tada jis pats mus gins nuo kitų.

- Puiki mislis! - pritarė ilgaskvernis svečias Daukščio. - Puiki mislis! Aš buvau pulke Romano. Po juoju gyventi, tai vis tiek ką danguje būti. Mokesčiai maži, o jau tavęs niekas neužgaus.

- Hm! - numykė tai girdėdamas Daukšys. - Ir lenkai, ir gudai kitų kunigysčių, ir juodvėšiai su lietuviais ne syki lankė Romano sritį...

- Tai tiesa, - traukė Jauskuldis. - Tegu sau pirma ir visko buvo, bet dabar... bet dabar, vyručiai, mums viena liektisi - pasiduoti Romanui.

- Paskutinis tai darbas ieškoti globos pas svetimus, o ypač pas gudus, - pratarė palingavęs žylančią galvą Daukšys. - Ne tiktai turtą visą iš tavęs išverš, bet ir gyvam skūrą nulups. Pagal mano numanymo, laikykimėsi, vyručiai, savųjų kiek galėdami. Vis tiek kada nors susilauksime ir mes giedresnę dienele.

- Kas iš to laukimo? - atkirto Jauskuldis. - Iš turtingų mes jau tapome elgėtomis. Nustojome visko. Palūkėkime da kiek, o imsime badu mirti.

- Tuščia kalba! - atvertė Daukšys.

- Kaip tuščia? - pašokęs net nuo uslano, paklausė Jauskuldis.

Bylos pradėjo darytis karštomis. Kiekvienas iš vyrų stovėjo stipriai už savo mislį. Ginčas kone pavirto į vaidą. Vienok ant galo pagalios viskas pasibaigė ramiai. Kiekvienas iš atstangių ginčytojų likosi prie savo mąsties, apart Kiškį, kuris buvo pasiryžęs pristoti prie to, kas daugiau midaus duos.

Skiriantis ilgaskvernis pakuždeno į ausį Jauskuldžiui:

- Trūski tamista ir toliaus teip kaip dabar, o Romanas neužmirš. Aš neužilgo ir pats pas jį būsiu ir jam pranešiu apie tavo darbštumą dėlei jo.

Jauskuldis meiliai dėkavojo ilgaskverniui už jo malonų prižadėjimą, ranką spausdamas ir galvą lenkdamas.

Kunigas, Daukšio svečias, visą laiką sėdėjo burną neatverdama. Ar tai jis darė iš atsargumo, ar dėlei kitų priežasčių - nežinia. Iš veido jo nieko negalima buvo suprasti. Tylėjo ir jo tarnas. Vienok jeigu ilgaskvernis su Jauskuldžiu būtų ne teip drūčiai savo pašneka užsiėmę, tai jie būtų galėję užtėmyti lengvą, išjuoktiną nusišypsojimą ant lūpų abiejų vyrų: ir kunigo, ir tarno.

Ant rytojaus, skiriantiesi, kuždeno kunigas į ausį savo tarnui:

- Kelionėje būki atsargus ir neužmirški, jog mane vadina Ivonu.

- Neužmiršiu! Nesirūpinkite, - atsakė tas.

Ilgaskvernis gi savo žaru įsakė Virpšai sugrižus pas Aršujį apipasakoti, kokią didelę pagelbą juodu apturėjo nuo kunigo.

- Pasakyki kunigaikščiui ir kunigaikščienei, jog jeigu ne šita pagelba, tai šiandien mudviejų jau nebūtų tarpe gyvųjų, - pridėjo apsčiakalbis ilgaskvernis.

Kada persiskyrę su ilgaskverniu atjojo kelias varsnas, kunigas paklausė Virpšos:

- Kas tai būtų do per vienas šitas jūsų ilgaskvernis? Neva pasiuntinys kunigaikščio, o išrodo vagim ar teip šaldrele, neva vyras, o plaukai ilgi kaip mergos. O jau ką apie drąsą, tai nėra ką nei kalbėti. Aš mačiau, kaip jis, metęs ginklą, mosuoja su rankomis nei tas vėjinis malūnas su sparnais.

- Et, ką jau, tamista, ir pasakoti, - atsiliepė ant šito Virpša. - Prie naujo kunigaikščio priviso ir pas mus visokių niekšų. Slėpti man jau nėra ką. Pats tamista matei. Kad ne sveiki, tai būčiau aš ir gyvas ties nustojęs su tokiu bendru, kaip šitas popas Kosta.

- Aš girdėjau, būk popais gudai savo žynius vadina, - pertarė ne tai pritardamas, ne tai klausdamas Ivonas, kunigas.

- Ugi kaip! - atsiliepė Virpša.

- Na, jeigu teip, tai kokių velnių reikia popui pulke jūsų kunigaikščio?

- Ot, matai tamista, mūsų kunigaikštienė iš Gudu. Na, tai jai ir malonu turėti pas save ką nors savo kampo, kokį nors žmogų iš savųjų, kuriuo ji galėtų užsitikėti.

- Ir Bindokas gal pas jus buvo užsitikimas žmogus? - paklausė Ivonas su neslepiamu išjuokimu. Bet ant tų pėdų beveik užmetė kitą klausimą, kuriame teipos gi aiškiai skambėjo nusidvyjimas:

- Kaipgi tokie vyrai, kaip sveikas, o gali laikytis prie pulko jūsų kunigaikščio?

- Ot, toks jau ir prisilaikymas! - patylėjęs truputį atsiliepė Virpša. - Mums, Mingailos bendrams, kaip ir gėda jau ieškoti sau priestolį svetur, per tai pagal papratimą ir kenčiame. Savo rankomis mes sukūrėme šitą kunigaikštiją, savo rankomis ir pri laikome ją pakol.

- Savo žmones ginate nuo svetimų šalių, - pritarė Ivonas. - Jeigu jūs negintumite, kas gintų?

- Teip ir aš sakau nepakantresniems. Ką daryti, jeigu jau tokia kunigaikščių pora? Ak mes jujų neperdirbsime, o svietas vis tiktai mūsų.

III. VIRPŠA

Per žalią girią vedė siauras kelelis linkon garsaus tada Gardino, o toliau į rytus vedė jisai į da garsesnę Dainavą. Siauras kelelis kalvelėmis bėgo, šalindamasi nuo pelkių, peršokdamas per upelius, kur radosi brastos. Lenkėsi jisai plačių ir gilių upių, lenkėsi kiek galėdamas. O kur jau negalėjo išsilenkti, ten ieškojo brastos, neradęs gi brastos, kniubo drąsiai į srovę upės... Tiltai buvo reti.

Kitos buvo tai gadynės nei dabar, kitoks svietas gyveno, kitokia žemė buvo ir kitokie keliai ir pakeilės. Svietas iš reto gyveno, tankiausiai susimetęs į kaimus: viensėdį žmogų retai tegalėjai matyti.

Dabar, jeigu lietuviui tenka keliauti per mylią ar dvi, tai jis skaito tokią kelionę už nemažą žygį. Kada tenka keliauti už dviejų trijų mylių, tai jau žemaitis ne tik pašarą arkliam gamina dėl kelionės, bet ir sau ima užkandį. Senovės veislė mūsų arklių nesibijojo kelionės tokios ir nešerta. Žygiai per šimtą verstų buvo teip sau kelionės, į kurias rengdamiesi vyrai įsidėdavo: kelis sūrius, duonos kepalėlį į grepšius, žirgams truputį abrako...

Ot ir dabar jojo du vyru: Ivonas ir Virpša, su labai lengvais grepšiais. Mosuodami galvomis ėjo žirgai lengva ristele. Virpša vedė kelią. Patėmijęs, jog kelionės bendras nelabai skanus į šneką, ir Virpša pirmą dieną tik iš reto atsiliepė į jį. Vienok į antrą dieną kelionės vyrai lyg geriaus susipažino ir pradėjo apie šį tą kalbėti.

– Betgi ir pas jus čionai apsčiai girių beėsama, – užmetė žodį Ivonas. – Aš mislijau, jog čion tankiau svietas gyvena ir daugiau dirbamų žemių, daugiau dirvų.

– E, tamista! Girių pas mus visur ik valiai, ypač gi šitoje šalyje, – atvertė Virpša. – Ot, anapus Bebrų upės, ten žiemiuose kur tai, tai pasakoja žmonės, būtin yra vietos, kur girių ir arti nėra. Bet jau tai turbūt anapus Gardino girių. O čion pas mus, tamista, tai girios ir girios... Mes, matote, papratę po jaisiais valkiotis, tai mums ir gerai...

– Ir aš nieko apie tai nesakau. Tik matai, tamista, keliaudamas po tokias vietas, turi pasirūpinti ir dėl žirgo, ir dėl savęs maisto įsidėti.

– Tai! – nusukė Virpša saviškai. – Ko jau čion labai ir rūpintis. Lyg čion toliausias kelias sulyg Gardinui. Tiesa, duonos druskos ne pro šalį paėmus, kad turėtum su kuom valgyti, nusišovęs kokį paukštį ar

žvėrį. Teip jau ir su žirgu. Man rodos, jog ir tams-
tos žirgas iš tos veislės, kuri nesibijo kelionės. Aš,
tiesą sakant, seniai jau geriuosi jo eiseną. Jis kaip
iš ryto, teip ir į pavakarį vis viena sparta žengia;
tartum tos jo kojos tai geležinės. Tik pačiam karš-
tyje pasirodo lyg truputis prakaito – putų. Apie tokių
gyvulių, tamista, mažai tenka rūpintis. Dabar tokių
žirgų nedaug matyti.

Ivonas, kaip galima buvo patėmyti, su pamėgimu
klausė kalbos ir, metęs akimis ant savo bėrio žirgo,
šyptelėjo truputį, pritardamas:

– Tai tiesą kalbi sveikas, žirgas mano ne iš prastų.
Vienok ir tamistos žirgas nepeiktinas, – pridėjo Ivo-
nas.

– Mano žirgas užsiliko nuo senų da gadynių. Bet
jeigu dabar aš jo nustočiau, neduokite dievai, tai
jau tokio man neįgyti daugiau! E, he! he! Neįgyti! –
nutęsė Virpša.

– Kodėl gi? – paklausė Ivonas.

– Neįstengčiau. Neturėčiau už ką, – atvertė
paklaustas. – Ne tokie laikai dabar pas mus, ne
tokios gadynės, tamista! – Ir tai pasakęs, nutilo ant
valandėlės.

Žirgai prunkštaudami žengė tuom tarpu girios
keleliu. Paukščiai ir smulkūs žvėrys tolydžio šmai-

žiojo ties keliu. Keli briedžiai per kelią perbėgo, subaugindami žirgus. Iš tolo griovė balsai girinių baidyklių. Gria skambėjo, ošė, gaudė...

Ivonas jojo ar tai užsidūmojęs, ar tai klausydamas girios balsų. Virpša metė ir sykį, ir antrą ant jo akimis ir pratarė:

- Kaip pažiūriu aš ant sveiko, tai man teip nurodo, jog vargiai bo pas mus ant ilgesnio laiko užsiliksi.

- Dėl ko gi teip misliji? - paklausė kaip ir iš miego busdamas Ivonas ir mesdamas aštriai akimis ant Virpšos.

- Tai! Ką čion da ir mislyti! Čion, tamista, ir mislyti nėra ką. Tamista esi vyras kaip priguli, o pas mus dabar prieglauda... tik teip sau žmonėms...

- O tamista vienok laikais, ir gal jau seniai, - šyptelėjęs atkirto Ivonas.

- Tai! Laikausi neva, bet jau toks ir mano besilaikymas... Neturiu kur dėtis... Motina sena da gyva. Kraustytis kur nors su jaja nelengva.

- Na, o jeigu motinos netektumėte? - užmetė Ivonas.

- E! Širdele! Jeigu motinos čion nebūtų... tai vargiai ir aš čion būčiau...

- Tai gal sveikas ir man nerodiji čion užsilikti? - paklausė Ivonas, mesdamas perbandantį pažvilgi ant Virpšos.

Virpša ne iš sykio atsakė ant šito klausimo. Jisai pamislijo truputį; metė akimis ant Ivono neva teip sau, vienok tame mestelėjime akių buvo žymu sukrauto nemažai atsidėjimo, nuo kurio tartum niekas negalėjo pasislėpti: nei vienas sujudėjimas veido, nei vienas nutartinas krustelėjimas kūno.

- Tiesą sakant, - prakalbo patylėjęs Virpša, - norins tamista ir turi tokį nutartiną vardą, kaip Ivonas, vienok nei tamistos apsiėjime, nei būde nežym gudiškos veidmainystės nei klastos, dėl to aš teip misliju, jog sveikas esi lietuvis ir jog manęs n'išduosi, jeigu aš tamistai ir teisybę atvirai pasakysiu... Ot, paimki tamista ir vakar dienos atsitikimą. Gal misliji, jog jis teip prastas, kaip jį regėjai. Ne! Suvis ne teip! Tamista matei tik pavirši, o gilumą, dugną... tai geriaus nė nematyti, nė nežinoti.

- O kas gi da galėtų būti niekesnio giliaus? Man teip brudu nurodo paviršis, jog jau...

- Sveikam ir sumislyti tokį brudą ir į galvą negali ateiti. Ak, jau ir aš pats netikėjau matyti ir girdėti tą, ką man teko... E, bro! Kad teip prie seno kuni-gaikščio! Tai ir tam Bindokui, ir tam popui - Kostai...

gerą virvę, du ilgu strampu ir trečią skersai, norins ir trumpesnią. Pamislyki, jūdvių susitarta: surinkus donį, pusę atiduoti kunigaikščiui, o pusę pasidalyti.

- Tai ko gi jie čion kniovėsi?

- Matai tamista, popas turi žiedą. Na, tai jisai ir renka donį; ima pinigus į savo rankas. Surinko nemažai, ir vakar per savo porą ištikimų vyrų popas nusiuntė į Valdimierą Volyniškį, į savo gimtinį kampa pas gimines. Na, Bindokas ir pasiuto. Bet matai... popas laiko Bindoką už prastą berną, o Bindoko bėsama ne tik prastu bernu, bet suvis niekšu, vagim, plėšiku. Ir kas niekiau - turima bendrus tarpu visokių valkatų. Kaip tik popas vakar pinigus nusiuntė, teip Bindokas ėmė tarstytis su savo sėbrais, likusiais mūsų pulke. Na, ir susitarė: „Atiduoki, pope, žiedą man!“ - rėkia Bindokas, apstojęs mus su savo vyrais. Popas, norins ir didelis šeškas, bet ir ant pinigų labai godus... Jis žiedo neduoti. O mes, nieko nežinodami apie sutarmę popo su Bindoku, ginti popą. Popas rėkti, ir Bindokas rėkti. Vienas rėkia: „Gelbėkite!“ Kitas keikia, plūsta už apgavimą ir rėkia: „Atiduoki man mano dalį!“ Prieš šešis vyrus mudu su nukirstu Palioniu ir kirtomėsi, kol jį nenužudė ir kol sveiki mane sužeistą n'išgelbėjote iš nagų plėšikų. Tik ar

tu žinai, tamista, apie šitą, ką aš sakiau apie pinigus, tai tylėki, – atsiliepė ant galo Virpša į Ivoną.

– Ugi ar tai sveikas apie šitai rengiesi teiposgi užtylėti? – su nusidvyjimu paklausė Ivonas.

– Taigi! Dėl to aš ir sveiką prašau patylėti, nes ir man pačiam reikės teip daryti... kolaik vietos motinai nerandu. O kaip tik surasiu, tai tegul juosius ir Perkūnas trenkia, tiek jie mane ir matys. Žinomas dalykas, jog išgabenęs motiną aš padarysiu jiems baiką.

– Pasakysi kunigaikščiui? – žebtelejo Ivonas. – Ir tas už popo?

– Pasakyti kunigaikščiui aš pasakysiu, tiktai ne teip bus, kaip sveikas sakai.

– O kaipgi?

– Aš kunigaikščiui, o jis tuojau kunigaikštieni, o ta lieps mane nužudyti kokiais nors gudiškais nuodais.

– Už ką gi?

– Ugi už savo popą Kostą.

– Ar gali gi būti? – paklausė da sykį su n'įstikėjimu Ivonas.

– Dėl ko gi negali? Ar tai tamista misliji, jog aš pirmas arba dešimtas būčiau, – paklausė savo žaru Virpša.

- Na tai jau! - galėjo ant šito atsakyti tiktai Ivo-
nas.

- Bet kaipgi sveikas misliji apsieiti? - tyrinėjo
toliau su akyvumu Ivonas Virpšos.

- Tai ne teip lengva atsakyti, - atvertė tas. - Vie-
nas dalykas tikras, jog aš lauksiu geros progos:
medžioklės ar teip tokio jau kito atsitikimo. Girioje
aš viską išpasakosiu kunigaikščiui ir išpasakojęs
žirgą paspirsiu pentiniais ir: likite sveiki!

- Na gerai! O jeigu dabar aš viską išduočiau? -
užmetė Ivonas.

- Tai tamistą ir nunuodytą kunigaikštienė, - atsi-
liepė ant šito šyptelėjęs truputį Virpša. - O aš užsi-
ginčiau.

- Nagi ir dvaras! - ištarė tik Ivonas.

Tylėdamu dabar jojo abudu vyru, vienok ant
Ivono veido nežym buvo kokio nors ženkle nusimi-
nimo. Priešingai, jisai tapo nevat lyg linksmesniu.

- Sakyki tamista, - paklausė jisai dabar Virpšos, -
argi ir seniejai jūsų kunigaikščiai buvo tokie jau kaip
šitas?

- E! Ką tamista ir kalbi! Toks niekas tik pasku-
tinis, ir tai per savo pačią, gude. O ką seniejai, tai
ei! ei! broluti! Galėjai eiti ir skersai, ir išilgai žemę,
ir tai vargiai bo būtum radęs tokius! - Čion mudu

girioje ir niekas mūsų negirdi, dėl to aš čion ir galiu tamistai išpasakoti, kaip paskutinėse gadynėse žuvo mūsų paskutiniai geri kunigaikščiai. Girdėjai gal apie garsų Mingailą? – traukė Virpša.

– Kur negirdėsi, girdėjau, – atsakė Ivonas ir pastatęs akis ėmė klausytis.

– Tai ot apie jį aš ir kalbą vesiu. Tamista, kaip matau ant viso ko, turi būti sūdavietis, pas jus ten nemažai smulkių kunigų... Mūsų kampe valdė nuo amžių puikių kunigų veislė. Tėvas Mingailos tai Gardine, tai Dainavoje gyveno. Mingaila gi, vedęs Aukštosios Lietuvos kunigaikščio dukterį vienturtę, su jaja paėmė ir jos sritį Kernavą, Drūtiškius... Kernavoje ir apsigyveno. Mūsų sritį iš pradžių pavedė jisai savo broliui, o tam mirus, vyresniamjam sūnui Tranaičiui. Dabartinis kunigaikštis, kurį svietas už jo piktumą vadina Aršum, matydamas, jog jam posmert tėvo, kaipo jaunesniamjam sūnui, teks tiktai menkas sritis, o kunigaikščiu taps Tranaitis, paėmė gudę, kuriai pasogos tėvas davė porą gardų su geru šimtu verstų pūstynės. Mingaila prie pūstynės pridėjo Drūtiškius, ir bematai iš menko kunigo Aršusis tapo kunigaikščiu, ypač kada pats sukūrė pilį Aršiają. Ot, nuo čion ir prasidėjo bėdos. Gudė, tapus kunigaikštiene Aršiosios ir Drūtiškės, užsimanė būti

kunigaikštienė ir Aukštoji Lietuva ir Dainava. Užkūse ji savo vyrą netikėtai iš pasalų užpulti ant tėvo Mingailos, užimti Aukštąją Lietuvą, paskui vienu urmu pulti ir užimti Dainavą, žinomas dalykas, nužudžius ir tėvą Mingailą, ir vyresnįjį brolių Tranaitį. Dėl tokio darbo netiko lietuviai. Per tai Aršusis pašaukė į pagelbą gimines pačios. Surinko kareivius iš pačios sričio, pakvietė į talką Valdimieriškį Romaną. Ant galo sušaukė nemažai ir lietuvių, ir su visais šitais puolė ant Kernavos. Mingailą vienok turėjo kas nors persergėti, nes Kernavoje jo nerado. Aplink Kernavą pas mus ėjo visokių šnekų daugumas. Bet ne tik pas mus, gal ir sveikas, girdėjai...

- Tai! Girdėjau ir aš pasakas apie turtus Kernavos.

- Taigi matai. O vis tik Aršusis ir Kernavoje jokių skarbų nerado. O krėtė jisai drūčiai, krėtė išsijuosęs! Krėtė, pakol vienas iš senų tarnų nepranešė, jog Mingaila su savim ir turtus išbėgdamas išsivežė. Tada kaip pasiutęs metėsi Aršusis vyti tėvą. Na, ir pasivijo, sako, kur tai ten giriose ties Stabinių gardu. O, čion pasivijęs tėvą, jisai, sako, užmušė, ir tėvo lavoną būtin rado paskui žmonės ir pašarvojo. Bet tai jau, matai, tik kalbos...

- O kaip skarbus, kaip brolių? - klausė Ivonas.

- Dyvniausiai, tamista, atsiėjo su skarbu. Užpuolė, girdi, ant pilies Aršusis, kurioje užsislėpė Mingaila, ir veržėsi į ją, o tėvas, girdi, nespėdamas užslėpti skarbą ir matydamas, jog jau Aršiojo vyrai pjauna pilėje svieta, užkeikė skarbą, ir tas vienoje akimirkoje išnyko. Išnyko ir žuvo. Griozdė ilgai Aršusis po visas pakampes, bet niekur nieko nerado iš tėvo turto.

- O kaipgi paskui Tranaitis? - paklausė vėl Ivonas. - Argi jau jis neatmonijo Aršiamjam?

- Taigi matai tamista, jog čion buvo ir Tranaitis su šeimyna. Ot, šitame ir didžiausia nelaimė. Nevengė nagų Aršiojo ir Tranaitis. Bet čion toks tokį atitiko. Romano pulkas, kol griozdė Aršusis skarbą, paėmė vaiką, Tranaičio sūnų, ir išsigabeno.

- O kurgi jį išsigabeno? - pažingėdavo Ivonas. - Ir kam Romanui tas vaikiščas?

- E! Tamista! Tai tamista nieko nesupranti. Kas turi tą vaikiščią, tas gali kasdieną gąsdinti Aršųjį tuomi, jog paleis vaiką namon į Dainavą...

- Na, šiteip tai aš suprantu! Bet jeigu aš būčiau Aršiuoju, tai aš užpulčiau ant tokios valstijos, sumuščiau viską į plentą, o vaikiščią paimčiau į savo rankas ir kaip norėčiau, teip su juoju apsiečiau.

- Ot, žodis į žodį teip norėjo ir nori padaryti ir Aršusis. Tik, matai, vieno trūksta: nežinia, kur vaikais.

- Kaip nežinia?

- Ot teip! Ir aš išgriozdžiau ir iššnipinėjau ne vieną šalį, ir popas Kosta, kuri sveikas matei, ir tas iššnipinėjo... ir vis veltu. O vaikišcias yra. Yra ir gyvas, ir naguose Romano, tik kur jis jį laiko, tai jokiu būdu negali daprastai.

- Teip! - atsiliepė Ivonas, ne tai atsakydamas Virpšai, ne tai sau.

Virpša dabar nutilęs atsiminė ne tiktai visus atsitikimus tų baisių gadynių, bet ir daugumą kalbų; atsiminė jisai, jog svietas ilgai kalbėjo, jog šarvojo Aršusis ne tėvą su broliu, tiktai teip žmonis, ir jog jis tėvą tyčia liepės būtin gyvą paimti, kad iškvoštų, kur skarbas. Atsiminė jisai ir šnekas apie Tranaitį, būtin tą paėmę gudai suiežtą.

Neiškentė Virpša nepapasakojęs ir šito Ivonui.

- Kaipgi, tamista? - paklausė tas, nemažai nusidėvijęs. - Tu teip kalbi, būtin ir Mingaila, ir Tranaitis da gali būti gyvi?

- Taigi matai, jog viskas iš tikro nežinia; kalba svietas visaip.

- O sveikas kaip misliji? - paklausė Ivonas stačiai.

- Aš? - prispirtas Virpša pratarė. - Aš misliju teip, jog vaikiščias gyvas. Apie Mingailą žinau tikrai, jog jis jau mirė, ir tai dasižinojau tik ne per seniai... Ot, neslėpsiu nuo sveiko nieko. Keli kunigai ir pulko vyrai turėjo dasekti, kur Mingaila ir kad jis gyvas. Na, dasekę ėmė rinkti vyrus dėl to, kad išvaduotų tą.

- Ir tu tiesą kalbi? - paklausė Ivonas.

- Kalbu, brolyti, tą, ką pas mus kalbėjo kaipo tiesą. Jau bus beveik metai. Vyrai susitarę iš palengvos ėmė rinktis apie Dainavą. Turbūt jie gerai žinojo, kur Mingaila. Na, susirinko girioje. Naktyje užsidegė Dainava. O reikia pridėti, jog Aršusis buvo tada Gardine su visu beveik savo pulku. Dega Dainava, o gesinti lemtai nėra kam. Subėgo svietas iš aplinkinių... Kas gesina ugnį, o kas laužiasi į kalinį. Insiveržė vyrai į kalinį, o kalinyje senas diedas, ir kalba jiems: „Pasivėlinote, reikėjo jums prieš tris keturis mėnesius tai padaryti, tai būtumėte radę da gyvą, o dabar žiūrėkite patys.“ Ir tai sakydamas parodė jisai jiems senio lavoną, parėdytą suvis kunigaikštiškai. Beveik į metus paskui Dainavoje Aršusis šarvojo nežinia kokį tai kunigaikštį... Ant tų šermeinių ir aš pats buvau...

- Na, o aplink Tranaitį ką mena svietas?

- Aplink jį minė visi, jog jis vienoje vietoje su sūnum. Vienok tai netiesa. Tranaičio sūnų matė ir Aršusis, jam tyčia Romanas, pasikvietęs į Tauravą, parodė.

- Na, ar iš tikrųjų? - paklausė vėl Ivonas.

- Kaipgi ne! Aršusis, matai, buvo besispardęs, nenorėdamas mokėti Romanui donies už užlaikymą Algimanto. Tas jam tyčia teip ir padarė, ant juokų stačiai. O vaikišcias, girdi, tai gyvas ant viso ko Tranaitis, tėvas. Pamatė, girdi, Aršusis vaikiščią - ir bėgti šalin, kad neužmuštų, mislydamas, jog tai Tranaitis. Tik paskui, girdi, susiprato, jog per jaunas lyg kad būtų Tranaičiu.

- Sakai, Tauravoje tai buvo? - pratarė drūčiai užsimislijęs Ivonas.

- Tauravoje, tamista.

- Tai kodėl Aršusis nepuolėsi ant Tauravos? Paėmęs ją, būtų vedęs² ir vaiką.

- E, širdele! Nepažįsti Romaną nei jo darbų nežinai. Nežinai ir Aršųjį! Aršusis ant tų pėdų užsiundė savo šnipukus sekti, kur dingo vaikas. O jo šnipukų pilna visur. Na, iš Tauravos ir nusekė paskui Algimantą iki Lucko ežiu, o ten pagavo šnipukus, išpėrė

² Radęs?

jiems kailius ir paleido: praneškite, girdi, Aršiamjam. Tada ir popas gavo perti. Gaudė paskui bjaurybės gudai ir mane syki... bet aš išnešiau kudašių.

- O sveikas kur buvai? - paklausė Ivonas.

- Aš buvau keliose vietose. Buvau Šluotiškiuose, Tauraviškiuose. Buvau apie Piniškius.

- O iš kur bėgai?

- Iš Tauraviškių! - atsakė Virpša pridėdamas: - Ir velnias žino, ant ko jie daprato. Aš taip atsargiai elgiausi. Susiėjau aš ten su vienu jaunu lietuviu, sakyčiau, ar jis tik manęs neišdavė.

- Tai tu jam pasisakei, ko ten esąs?

- Labai slapytis aš nuo jo ir nesislapiu, bet visko aš jam vis tik nesakiau. Valdimiere ir kitose pilėse Romano nemažai mūsų svieto apkalto sėdi. Na, nemažai ir visokių žmonių lanko tąs pilis, kad suieškotų gimines ir išpirktų. Tokiu ieškotoju ir aš save nudaviau... Gerai, brolyti, jog buvo kam mane ten persergėti, o jau būtų buvę su manim prastai...

- O kas gi tave persergėjo?

- Na, tamista atleiski, šito sakyti negaliu. Prižadėjau, - trumpai atsakė Virpša ir pradėjo kitą šneką.

Ivonas, jodamas toliau, užmetė klausimą apie tai, jog vargiai bo būtų geriau ir tada, jeigu sugrižtų Algimantas arba jo tėvas ir imtų valdyti.

- Ką sveikas ir kalbi, - atkirto karštai Virpša. - Pamislyki sveikas, jog nebūtų jau vienos gudės. Jau šito vieno iki valiai. Kiek ji, prakeikta, gero svieto nunuodijo! Paskui pridėki, jog ir popo Kostos nebūtų.

- Hm! - numykė Ivonas. - Sveikas taip giri dabartinį savo dvarą, jog iš tikro nežinau nei kaip padaryti. Nežinau, ar ne geriausiai būtų patraukus pro šalį nuo jūsų to Gardino su Dainava.

- Ir padarytum tamista klaidą, - atvertė Virpša. - Išgelbėjęs popą Kostą, užsidirbai didelę malonę. Ir sveiką su išskėstomis rankomis priims ir kunigaikštis, ir kunigaikštienė.

- Tai, sakai, joti? - paklausė Ivonas.

- Joti, joti! Nepraris ak! Iš sykio, sakau, bus tamistai ir labai gerai, o ar liktis ant ilgo, ir pats pamatysi paskui.

- Bet ar tu matai, mudu bešnekėdamu ir nepasijutome atsidūrę netoli nuo Meškininkų. E! Brolau, čion dabar eis jau vietos ramesnės. Pakelyje rasime ne vieną mano pažįstamą, - atsiliepė po valandėlei Virpša linksmesniu balsu. - Rasime užkandį ir maukelį gėrimo.

Nutilo abudu pakeleivingu. Užsimislijo Ivonas. Žylanti jo galva palinko ant plačios krūtinės... Kas

do per mislys lėkė per jo žylančią galvą? Ar jis jaunystę minėjo, ar mislys skraidė po tolimą gal tėvynę, ar po praslinkusius amžius lakiojo, tik didi dievai žinojo. O mislis kokia tai nelengva varginio galvą. Ir jis ant galo, kaip ir gindamasis nuo jos, nubraukė ranka per veidą sau, tartum norėdamas sykiu ir šitą mislį nubraukti. Ir kaip ir pabudęs iš miegų metė akimis priešai save.

- Ot ir kaimelis matyt, - pratarė, - ar nerasime ten midaus...

- Tai kur nerasi; tik žinai ką, tamista, dajokime geriaus iki Vuodeliškių, tai ten tyčia puikus midus. O čion Meškininkuose kaip kada ir prastokas būna, - kalbėjo Virpša.

- Iki Vuodeliškių tai iki Vuodeliškių, man vis tiek. Vienokiai dabar nelinksma visur. Visur sunku.

- Tiesa tai tiesa, - sutiko ir Virpša ant Ivono žodžių, - bet, matai, - traukė jis toliau, kiek pamislijęs, - ak ir dabar pas mus galima būtų gyventi pusėtinai, kad ne tas piktas papratimas Aršiojo dalyti gardus ir pilis ne savo giminėms lietuviams, tik pačios giminėms gudams ant šėringės. Savo giminėms jis neužsitiki, ir ne be reikalo... bet gyventi po gudų valdžia, ar tu žinai, brudas. Lietuvių jie nekenčia ir, kur tik gali, spriaudžia gudą... Na, lietuviams

liektisi tiktai tokios vietos, kurių jau niekam nereikia. Ot, ant tokios vietos ir tenka tiems vargšams per visą amžių būti arba eiti į šalį.

Ant šitos temos ilgai kalbėjo Virpša. Markatnai apsiniaukęs, klausė jo Ivonas, iš reto pritardamas. Ilgai teip jojo abudu.

Praslinko pro juosius ir Meškininkų kaimelis, ir giria vėl apsupo, kada pertraukdamas tylėjimą Virpša prakalbėjo:

- Ot, pro medžius jau dabar matyti iš reto ir Vuodeliškių stogai, ir jų nauji karčemos gėveliai.

- Ir laikas jau, - atversdamas ant šito tarė Ivonas. - Mano žirgas jau reikalauja ir pailsio, ir èdesio, o aš pats ir gerti noriu, ir išalkau.

IV. KARČEMA PAKELYJE

Vuodeliškių karčemoje stovėjo du stalu ties suolais, kurie ėjo pasieniais, susiremdami kerčioje. Už vieno stalo arčiau durių stovėjo trys vyrai ir parsiritę bertainį midaus gėrė taurėmis, leisdami per lataką tryškantį kibirkštėmis saldu midutį.

Blyksnojančios akys ir aiškios kalbos vyrų kiekvienam galėjo parodyti, jog vyrai čion ne be reikalo laiką praleido. Tai viena pusė. O antra, tvirtumas apsiėjime ir kalbose liudijo, jog ir dusyk tiek jiems išgėrus vis da nieko nekenks. Kiekvienas žodis ir kiekvienas jų darbas buvo savo vietoje.

Plaukai jų, iš pryšakio pakirpti sulyg viduriui kaktos, pridavė atvirą ir orią išrodą vyrams; nukrisdami gi ant pečių į užpakalį ilgais rinčiais ir sklaidydami pri kiekvieno krustelėjimo, rodė ir jaunybę vyrų, ir jų traškų judrumą. Miela buvo pažiūrėti ant jų, o tą mielą išrodą da didino linksmi pažvilgiai jų jaunų akių. Argi dyvai dėl to, jeigu pro juosius sykį ir antrą daugiau, nei reikalas buvo, prabėgo pora jaunų tarnaujančių merginų? Ne dyvas, jog ir šinkarka pati sykį ir antrą praėjo. Nors duktė turėjo jau į penkiolika metų, vienok ir pati šinkarka buvo

ne per sena žmona ir našlavo kaip penki metai. Tiesa, nė apsiėjimas, nė žodžiai jos nerodė, bau jį ką mislija apie šituos vyrus; priešingai sakant, pažindama juosius seniai ir žinodama jų užmanymus apie jos dukterį, ji tēmijo svečių būdus ir apsiėjimą dėlei dukters, bet... kas ištyrė būdą moterų? Galbūt jog jeigu ne teip meilūs būtų vyrai, tai ir ji rečiau būtų pro juosius ėjus... ir ne teip aštriai dukterį dabojus. Kasžin? Vyrai buvo apsirėdę tamsiai mėlynais žiuponais, norins ir ne suvis vienokio dažo. Žiuponai blizgėjo išvadžioti sidabruotomis ištugomis ant krūtinės ir papuošti sidabriniais guzikais. Ant juodų diržų karojo pasieti peiliai, tiesokai ašmeniniai po tiesiąja ranka, o po kairiąja makštėse pakabinti svyravo kardai. Ant kojų buvo juodi čebatai su pentiniais. Iš šito lengva buvo atminti, jog vyrai čion raiti atkeliavo ir jog jų žirgai dabar čion jau kur nors netoli ilsisi ir drūtinasi dėl naujos kelionės. Kampe ties durimis stovėjo trys kilpiniai, o šalia jų ant suolo gulėjo tiek jau tulių su mėtiniais, juodų kepurių ir pundelių, stipriai surištų.

Negali sakyti ir to, būtin vyrai čion sėdėjo neat-sižiūrėdami suvis ant karčemos gyventojų. Ne! Pravirstant durims, vedančioms į šinkarkos gryčias, vyrai kas sykis godžiai mėčiojo akimis per duris,

bet kas sykis ant vyrų veidų rodėsi kartūs jausmai vylaus apsirikimo.

- Na, argi šiandien Algutė nė sykį nepasirodys? - pratarė vienas iš vyrų su tiesia, tiktai per vidurį truputį kumptelėjusia nosia ir neseniai pradėjusiais želti ir barzda, ir ūsais.

- Palaukime da truputį, tegul tik motina kur nusišalys ant ilgiaus, - atsiliepė vyras kaip trijų dešimtų metų, vyriausias iš trijų. - Palaukime, ak mūsų rugiai nebyra. Bertainys da netuščas, o midus gardus, tai ir laukti nenuobodu.

- Na, tau tegul ir nenuobodu, o man kas kita. Man, kada aš jos nematau, tartum ir diena ne už dieną.

- Ar žinai ką, Erdivile, - pertarė vyresnysis, - Algutė dabojasi mums visiems, kaip aš tēmiju. Tekėti ji gali tik už vieno. Dviem iš mūsų vis jau ar šiaip, ar teip neteks jos. Neteks vis tiek, ar mes pyksimės, ar sątaikoj gyvėsime. Iki šiol mūsų bičiulystei visi užvydėjo...

- Na, na! - paragino užvadintas Erdivilas, kada patēmijo, jog kalbantis lyg pradėjo mikčioti.

- Taigi aš noriu pasakyti, - traukė tas toliau, - jog dabar ta mūsų bičiulystė ims lyg irti. Ir nereikia būti

dideliai išmintingu, kad atmintum, jog ji neužilgo dėlei gražios Algutės ir suvis suirs.

Ant šitų žodžių linksmas veidas Erdivilo lyg aptemė truputį, lyg nusiminė.

- Na, tiesą kalbi, - atsakė jisai kurčiai. - Tiesa ir tai, - pridėjo, jog vis tiek, ar mes pyksimės, ar bičiuoliausime, ji tik vienam iš mūsų teks.

- Taigi! - pritarė vyresnysis. - Dėl to, vyručiai, ot ką aš jums pasakysiu. Tegul sau Algutė vieną iš mūsų renka, ak ant galo pagalios vis tik ji rinks. Tegul ji sau už jo teka. Mes ak tik vyrai, nors ir sunku bus išsižadėti jos, vis tik kitaip padaryti negalėsime. Na, vieną sutarkime: nesipykti. Nevalia mums vienam prieš kitą nei žodį sakyti, nei ginklą kelti. Tegul ir vedus vienam iš mūsų Algutę mes liekame bičiuoliais.

- Ot, tai išmintinga kalba! - užriko Erdivilas. - Užgerkime ją, Domeika! O tu, Raduši, ar tinki? - atsikreipė į tretįjį vyrą.

- Na, taigi! - atvertė tas, imdamas už pripiltos taurės.

Ir vėl pasitankino taurės su geismais sątaikos.

- E, vyručiai! - ant galo neiškęsdamas atsiliepė Erdivilas. - Algutės kaip nēr, teip nēr. Ak, dabar senės nėra gryčiose, nebus kam bartis, eisiu aš

artyn durų ir pakalbysiu Algutę, gal nors teip ją iškviesiu.

- Eiki! Eiki! - gundė Domeika.

- Ką tu gundai, Domeika! - pertarė Radušis. - Ak Algutė galės pasiskusti motinai, tada jos nei akių neteks pamatyti.

- Jeigu skūsis, tai, vyruti, ir teip nepamatysime. O jeigu jai malonu, kad mes ją matytume, tai ji nesi-skūš.

Nelaukdamas galo ginčo, Erdivilas, pakilęs nuo kėdės, priėjo prie durų gryčios ir gana garsiai atsi-liepė:

- Labądien, Algute!

Atsiliepęs palūkėjo atsakymo.

- Nerūžyki, Algute, jog nesulaukdamas tavęs aš palabinau. Jeigu nenori parodyti akutes, nors žodelį atsakyki, - traukė Erdivilas, negirdėdamas balso Algutės. Bet ir dabar anapus durų buvo tyka ir ramu; nieks nei nekrepštelėjo.

- Ech! Kaip šunį mušęs grįžtu! - net atsiduso sės-damas ant kėdės Erdivilas. - Turbūt namie nėra ar pyksta, - pridėjo jis.

- Na, ką padarysi! - ramino jį Domeika. - Užpil-kime kartumus su midum ir pagiedokime.

- O gerai sakai, - prisidėjo ir Erdivilas.

Ištuštinęs taurę, Domeika užgiedojo:

Susirinko bajoraičiai
In karčema gerti.
Gerkit, gerkit, mieli broliai,
Kuo jūs užmokėsit?
Jūrės, marios nežvejotos...

Bet vos spėjo užgiedoti antrą punta, kaip prasi-
vėrė karčemos durys ir jose pasirodė pati šinkarka
su Virpša ir Ivonu.

- O! Ir tu čion, Raduši, - atsiliepė Virpša, metęs
akimis ant bendrystos. - Ir Domeika su Erdivilu.
Na, teip ir galėjau laukti, - traukė senis šyptelėjęs.

- Ir mes čion, dėdule, - atsiliepė Radušis, lyg tru-
putį užsisarmatijęs.

In ūmą vienok laiką visoks nesmagumas iš tarpo
vyrų išnyko, ir susėdo už vieno stalo visi. Tik ant
stalo dabar apart gėrimų pasirodė ir užkandis, ir
kitas bliūdas karštos striovos. Seniai užgulė ant val-
gių su atsidėjimu, vyrai gi likosi viernais bertainiui.

Bevalgant Domeika išpasakojo seniam, kaip juo-
sius į šį kraštą siuntė dėl pervaždų Aršusis, kaip jie
čion trunka jau antrą savaitę, tik ne ant ilgo išjodami
apžiūrėti tai vieną, tai kitą apygardą. Kada nuvijo

badą, tai ir seniai prisidėjo prie šnekų ir puotos jaunųjų. Per tai prireikė ir naujo bertainio su midum. Prie senių, kaip meili ir vaišnori gaspadinė, prisidėjo ir šinkarka, prisėdusi ties kampu stalo nuo aslos.

- Ar nesibijai sveika, jog čion gali nuskriausti? - paklausė Ivonas jos.

- O ko bijotis man čion labiau nei kitur? - atsakė ta ramiai. - Nuskriausti mane ak gali, bet be naudos dėl savęs ir su nemažu pavojum. Kaimas čia jau. Kaimiečiai žmonės savi, visados užstoti pasirengę. Skriaudėjas dėl to kiekvienas pirma pasimislija, o paskui dėl menko pelno ir nesiryža man pikto daryti.

- Užstotų, man rodos, ne tik kaimiečiai, - atsiliepė Virpša. - Man rodos, užstotų ir ne viens pakeleivingas pažįstamas, ypač iš jaunesnių, - pridėjo šyptelėjęs ir mirktelėjęs į vyrus.

- Ir valdžia dovanai nepraleistų, - pridėjo Ivonas.

- Tai! - beviltingai nesuokdama pratarė žmona ant šito, palikdama Virpšos patėmijimą be atsakymo. - Kunigaikščio valdžia ir toli, ir be manęs turi ik valiai darbo.

Nutartinai metė ant žmonos akimis Virpša, tartum sakydamas: ne taip tu misliji, kaip kalbi. Ir jis norėjo gal žebtelti žodį apie tai, jog kaip apgudėjęs kunigaikštis, taip ir priklausanti jo kunigai, tai apgu-

dėję, tai suvis gudai, rūpinasi dabar tik apie gudus. Bet pamislijęs susilaikė ir vietoje to pratarė:

- Teip, teip! Dabar nelengvos gadynės. Kiekvienam reikia apie save mislyti.

- Tai ką jau ir kalbėti, - pertarė jį šinkarka, kaip ir supratus jo slaptą mislį. - Kunigai ir viršininkai dabar tankiausiai ne savi žmonės, tai ką ant jų užsitikėsi. Dėl to ir nenorėdamas dabar glaudiesi kur nor į ankstesnį kampą prie savųjų. Ot, - traukė jį toliau pamislijus, - pirma ir aš gyvenau ne čion. Ir gerai man vedėsi, mislijau ir amžių savo ten pabaigti; bet ką padarysi, turėjau trauktis. Turėjau bėgti su paskubiu.

- O kur tai teip sveika pirma buvai? - paklausė Ivonas.

- Slėpti ak neturiu ko: nei dėl ko bėgau, nei iš kur bėgau, - atsakė žmona, pridėdama: - Šluotiškių kunigas gudas toks geras, jog turėjau metusi viską bėgti. Bet, tiesą sakant, ne jis vienas ten niekai. Niekai ir visi gudai, kurie ten pas jį susivilko. Ak jau žinomas dalykas, jog gudas kaip šuva: ir be širdies, ir be sarmatos. Ir negirtas jisai brudas ant viso ko, o ypač ant liežuvio: bliauja pikčiausius žodžius, neatsižiūrėdamas nei ant lyties, nei ant amžiaus. Girtas da brudesnis, stačiai kiaulė.

- Palinkusi ta mūsu kunigaikštienē prie gudu, - palingavęs galva traukē Virpša. - Palinkusi! Bet aš teip misliju: jeigu mes visi sutarmiai elgtumēsi, tai vis tik būtū geriau. Ir tie gudu niekšai, kuriejie čion atsivilko, vis tiek negalētū mus teip drūčiai varginti kaip vargino.

- Tamista! Ne nuo pirmo aš tai girdžiu, - atsiliepē šinkarka. - Daugumas svieta jau pradeda suprasti reikalą vienybės ir sutarmės.

- Kas iš tos vienybės? - pertraukē Radušis. - Ir šiandien, ir ryt vis tik kniaukis ir kniaukis su gudais. Et, geriaus jau beveik būtū pasitraukus.

- Tai kodėl tu nesitrauki? - atkirto jam Virpša.

- Nesitraukiu dėl to, jog pririštas, - pritarē Domeika.

- O kas iš to ir pasitraukimo? - beviltingai paklausē šinkarka. - Senobinės ramybės dabar jau niekur nerasi ir apie ją nei mislyti nėra ką. Trauktis tik tiek traukiesi, kiek gali ir kiek tave nors šiandien gudai už gerklės nepasiektū.

- Kad jie ir nemistū! - užpūrijo Ivonas. - Argi jau mes tik trauktis ir bėgioti galime, mes, savo tėvų žemėje. Argi tie gudai, ta įsikūnijusi piktadėjysta, amžinai platysis, kol nepavergs visą svietaū ir užtrauks žemę, kaip užtraukia maurais vandens

vaiskaus pavirši? Ak ir ant jujų vis tik gali rasti rodą. Pasiskųski sykį antrą tijūnui, pasiskųski kunigaikščiui, o ir gudam ant galo reiks truputį susitvarkyti.

- Ką tu, širdele, kalbi! - pertarė šinkarka. - Kaip tu ir kada pribėgiosi skųstis? Šiandien tau neužmokės už išgertą midų, rytoj pavogs tavo arklius, užporyt išplėš klėtį...

- Tai ir tu teip elkis kaip gudas, - atkirto Ivonas. - Ateis į tavo karčemą gerti, tu jam į sprandą žiebki teip, kad jis kūliu išsiverstų laukan per slenkstį. Pagausi klėtyje arba žirgų tvarte, - nudaigoki kaip šunį; ak niekam nematant jis lenda, dėl to ir tave užmušant nieks nematys. Nudaigojęs nugramdyki kur į pelkę, ir tuščia jo!

- Jau kaip kur ir pradeda teip daryti, - pritarė Virpša. - Tik negerai būna, jeigu sustveria.

- Taigi dėl to ir reikia labai atsargiai apsieiti. Teip reikia klastingai ir atsargiai apsieiti, kaip patys gudai apsieina, - pridėjo Ivonas.

Buvo lūpas beverias Virpša dėl prieštariavimo, bet tam tarpe sudundėjo priemenioje, ir atsidariusiose duryse pasirodė mergiščia kaip šešiolikos ar penkiolikos metų. Išgąstis ar kitas koks sujudėjimas privertė jos širdį greičiau plakti ir priduoti da skaistumo veidam ir judrumo akim ir kūnui. Lengvas

kiklikutis sukabinęs laikė jos lytį, tartum dabar tik dėl to, kad priglaustų prie kūno baltus marškinius ir kad kiekvienas širdies plakimas būtų žymesnis dėl visų. Instinktyviškai kairioji ranka merginos pakelta ties širdžia, kaip ir prislėpti ar sulaikyti siekėsi plaukimą. Gintaro karolių kelios eilės karojo ant kaklo, su kiekvienu krustelėjimu širdies drebėdamos. In šitą mergaitę visi akis pastatė – ir vyrai, ir šinkarka. Vyrai gėrėdamiesi jos gražumu, jos puikia lyčia ir šviesiais geltonais plaukais parėdyta galvute. Šinkarka – motina – nusiminė pamačiusi sujudėjimą mergaitės.

– Algute! Algute! – sušuko iš visų šalių.

– Palaukite, – neramiu balsu sutramdė visus šinkarka, prašalindama nuo kelio, ir priėjusi artyn dukters paklausė: – O kas pasidarė, Algute?

– Šarvuotų pulkelis pasirodė iš rytų.

– Ar tu gerai išžiūrėjai? – klausė toliau motina.

– Prieš saulę, mamule, aiškia blyksnoja ir šalmai, ir šarvai. Eiki, ir pati pamatysi.

– Ką da čion, dukrele, žiūrėti. Ak, jau mudvi jų nuo ryto laukėme. Ot, geriaus pasakyki, kiek jų gali būti?

– Bus kaip dešimtis.

Išgirdęs šitą kalbą, Erdivilas išbėgo laukan ir, bematai atsidūręs ant stogo, ėmė tyrinėti apygardą.

- Vyrai, už ginklų, - užriko jisai, nulipęs nuo stogo.

- O gal tai savi žmonės! - buvo beatkertas Radušis.

- E, vaikeli, - pertraukė jį Virpša, - atsargumas pirmiau. Jeigu šarvuoti joja, tai šarvuotas ir sutiki juosius, kitaip iš šuns vietos prapulsi.

- Tiesa, tiesa, tamista, - skubinosi dabar pritarti ir šinkarka. - Tai nelabi joja. Man vakar pranešė jau, jog Šluotiškių gudas kunigas išsiuntė savo pulko vyrus imti Algutę.

- Girdite, vyrai? - užriko Domeika ant šito. - Algutę joja išvežti ir paduoti į nagus nusususio gudo. Už ginklų, už šarvų!

Tam tarpe į kaimą nubėgusios tarnaitės pakėlė sūdo dieną.

Vyrai ieškojo ginklų ir šarvojosi kas kuomi įstengė. Moterys su vaikais ir seni diedai skubinosi girion pasislėpti.

Šinkarka gi su Algute tam tarpe įėjo į priemenę, palikdama pakolaik vyrus šarvuotus ir šarvais besidengiančius viduje.

Kada iš karčemos išėjo Virpša, ji ant tam tikrų prietaisų pasilypėjusi žiūrėjo per kurtinį ir ramino Virpšą.

- Kasžin, gal da ir ne pas mus joja. Joja iš tyko.

- Čėdija žirgus! - pritarė jai Virpša. - Ot, geriaus sakyki, ar nepatėmiji, kokie joja.

- Šalmai būtų gudiški. Teip, gudiški.

- Na, tai nēr ką ir laukti. Jūs, jauni vyrai, ant kiemo. Mudu su Ivonu čion ant durių; mums iš kaimo ūmiau nei jums atsiras pagelba.

Kol vyrai skubinosi pildyti Virpšos žodžius, nuo aukšto šinkarka davė kitus gaudus:

- Gudai! Gudai! - rėkė ji pritraškytu balsu. - Suka apie triobas! Lipa nuo žirgų!

Tolimesni žodžiai paskendo bildėjime durių ir šūksme:

- Atdaryki! Atdaryki, velnio boba! O jeigu ne, tai iš bendro tapsiu bematai tavo priešu ir duris išversiu.

Tam pačiam tarpe per kurtinį blykstelėjo ant smaigo skepetaitė, duodama gaudą kaimiečiam.

- Atdaryki, tu velnio baidykla, duris! - užriko piktas už durių balsas ir subraškėjo durys, laužiamos galingų pečių.

- Pasakyki tu man pirma, ko tau čion reikia? - paklausė šinkarka drebančiu iš išgasties balsu.

- Ne tavęs, tu velnių lėle, ne tavęs. Ir ne dėl pikto! - ramino balsas gudo iš anapus durių. - Tavo dukterį kviečia pas save pasiviešėti Šluotiškių valdonas.

- Grįžk, mano mielas; mano dukteriai tokių viešėjimų nereik, ir aš jos neleisiu.

- E, ką tu čion dar paikystas kalbi. Man paliepta ją pristatyti, ir aš ją pristatysiu.

- Pirma peržengsi per mano lavoną! - užriko užsidedusi moteriškė.

- Na, šitą tavo žodį aš tau bematai ir išpildysiu. Prismeigsiu prie žemės kaip varlę. Na, vyrai, duokite pečiais į duris! - užriktavo jisai savo vyrus.

Durys išvirto; paskui jas suvirto ir vyrai, ir viršininkas gudas į priemenę. Čion juosius netikėtai priėmė Virpša su Ivonu ant peilių. Šoko jie atgal per duris, bet ir čion iš lauko supo jau karčemą pulkas kaimiečių vyrų. Ant Virpšos gando prasidarė kiemo vartai, ir per juosius pasirodė trys šarvuoti ant žirgų vyrai.

- Bėkite! In žabangus patekome! - užriko gindamasis gudu viršininkas.

Bet jau šita kamanda pasirodė pasivėlinusia. Du gudu, ką puolėsi bėgti prieš kamandą, tiedu išbėgo. O po kamandai niekam jau nepasisekė ištrūkti: krito visi, ir pats viršininkas, ir jo bendrai.

Virpša su Ivonu buvo susitarę tą pačią dieną toliau keliauti, bet dabar, po sumušimui užpuolusių gudu, nei užsiminti apie tai nedavė šinkarka. Iki tamsiai nakčiai ėjo dabar pas ją puota ir triukšmas.

Visi buvo linksmi. Džiaugėsi Algutė, pasijutusi išliuosuota nuo didelio pavojaus; džiaugėsi šinkarka už dukterį. Vyrai džiaugėsi, matydami tarpu savęs linksmą Algutę. Svetas džiaugėsi, gerą padaręs ir matydamas dėką už tą jų darbą – bačką midaus. Seniams linksma buvo žiūrėti į laimę kitų. Sėdėjo jie ir šnekučiavosi, traukdami iš ragų midų povaliai.

Ant rytojaus, prašvitus, visas pulkas vyrų patraukė linkon Gardino.

– Kaip ji teip drąsiai liekasi ant vietos? – paklausė Ivonas vyrų apie šinkarką. – Ak tik gali atsilankyti ir antrą sykį to paties gudo pašlemėkai ir pavergti jos dukterį?

– Tamista vienos klastos čion nežinai, – atvertė jam Domeika. – Andai aš sukirtau į laižybas su sene. Ji ginčijo, jog aš jos nerasiu jos namuose, jeigu ji pasikavos. Na, ir sukirto mane. O jau galiu pasa-

kyti, jog nei aš, nei štai mano bičiuoliai nesigailėjome triūso.

- Teip ir neradote? - paklausė Virpša.

- Ne! Du sykiu su atsidėjimu pergriozdėme visus namus. O ji kaip išjuokdama atėjo iš priemenios ir paerzinus vėl išnyko priemenioje. Taigi matai tamista, negalėdama atsiginti, ji pasislėps, ot, ir atlikta bus.

- Kodėl gi ji dabar teip buvo nusigandus? - nesiliaudamas klausė Ivonas.

- Moteriškė, matai tamista, bailus sutvėrimas! - atvertė Domeika.

- Galbūt, galbūt! - sutiko ir Ivonas.

Bešnekant teip, atsidūrė pulkelis anapus laukų girioje. Žalia giria tvostelėjo vėsumu ir pridengė žirgus ir vyrus nuo saulės.

- Suvis kitas dalykas giria joti, - atsiliepė Erdivilas, - ypač dabar, kada ne per daug sparvų.

- Dėl lietuvio, brolau, giria, - pritarė Radušis, - dėl gudo tyras, o dėl prūso punska. Teip svietas lemia.

- Tegul sau ant sveikatos ir lemia kitiem, ką nori, bile tik mums lemta giria. - Ištarė tai Domeika ir ištaręs užvedė giesmę. Balsą jos sugriebė kiti jo bičiuoliai, ir tvostelėjo plačiais atdūisiais lietuviška

skambi ir graudi giesmė. Atsiliepė tolimas aidas, užgaudė giria, ir viskas susiliejo į vieną sutartinį balsą dainos, ką graudino širdį ir nenoromis vertė ašaras ne tai linksmybės, ne tai graudumo:

Ei, pakelėje, pavieškelėje,
Ei, karčema marga, šinkarka jauna,
Šinkarka jauna vyną šinkavo.
Ei, vyną šinkavo, trys vyrai gėrė,
Trys vyrai gėrė, brangiai mokėjo,
Ei, brangiai mokėjo, dukrę viliojo.
Šinkarka jauna, leisk dukrę savo,
Ei, leisk dukrę savo į mūsų šalį.
Mūsų šalyje trys brandūs laukai,
Ei, nei sėjus, arius javeliai dera,
Nei sėjus, arius javeliai dera,
Ei, nei verpus, audus gražiai nešiojas.
Mūsų šalyje trys brangios upės,
Ei, trys brangios upės vyneliu teka,
O iš kraštelių saldus midutis,
Ei, per vidurėlį rinskas vynutis.

Ypač graudu pasidarė senyvam Ivonui, kada prieš galą išgirdo jisai skundą nutekėjusios suviliotos merginos:

Šelmiai berneliai, netiesą sakėt,
Ei, netiesą sakėt, mane viliojot.
Jūsų šalyje trys drumstos upės,
Ei, iš pakraštėlių žali maureliai.
Iš pakraštėlių žali maureliai,
Ei, per vidurėlį vis ašarėlės.

Ivonui metus akis ant giedančių pasirodė, jog kiekvienas iš giedančių pasikėsęs padaryti tai, kuri už jo tekės, upes ašarų ir visą amžių vargo. Visi jie ant nieko neatbojanti, visi tik šiai dienai tartum gyveno. Mislijo Ivonas, o tam tarpe skambėjo, antrino balsai:

Iš pakraštėlių žali maureliai,
Ei, per vidurėlį vis ašarėlės.

Skambėjo, lėkė giesmė tolyn, sujudindama giliausius jausmus širdies. Kaip apkerėtas jojo Ivonas ir klausė. Ir pasibaigė giesmė, ir paskutiniai balsai jos seniai jau nugaudė giria, išnyko, o Ivonas dar vis klausė, da vis jam rodėsi, jog skundžiasi suviliota jauna mergina ir jog ta mergina – tai patogi Algutė, ir jam rodėsi, jog tą jos skundą da vis antrina liūdnais atdūsiiais tamsus šilas, žalia giria...

Metė jis vėl akimis ant veidų jaunų vyrų. Tie ir patys nuliūde ir sujudyti jojo iš lėto tolyn.

- Ne! - pamislijo Ivonas. - Tai ne šaldrelės, tai žmonės. Jie moka jausti. O jeigu moka jausti, tai nenorės bereikalingai užduoti kančią ir kitiems. - Ir nustojo rūpintis apie Algutę. O rūpintis jisai turėjo priežastį. Jisai pažino šinkarką, norins paslėpė tai. Šinkarka ir Algutė buvo tai Ivono³ giminės.

³ Toliau iš siužeto matyti, jog jos - Virpšos giminės.

V. PAS ROMANĄ

Buvo tai 1195 metai. Amžinai neramus pulkas Romano, kunigaikščio Volynės, gavo laisvą tarpą nuo karių. Naudodamiesi iš progos, pulko vyrai užmanė medžioklę, žinomas dalykas, su velijimu Romano. Užmanė didelę, kurioje telkė juosius nemažai ir kitų žmonių. Ošiančios minios medžiotojų gaudė po girias, po lankas. Krito šernai nuo jų svilsnių, laibakojės stirnos ritosi nuo kalvų. Iš reto tauras (stumbras) suiežtas dūkdamas užriko ir griuvo, pervertas atitikusiu dūriu. Pilyje sūdė mėsas.

Žmogus, mažai numanantis Romano būdą, galėjo mislyti, jog apygardoje Volynės kunigaikštijos ar tiktai neprasidėjo ramesnės gdynės. Numanantiegi Romano būdą susiedai kasė pakaušius ir klausė savęs su rūpesčiu: kokią naują bėdą dėl susiedų sumislijo klastingas Volynės kunigaikštis?

Kalvotoje girioje anapus Baugios upės medžiojo dalis Romano pulko. Tarpe medžiotojų buvo ir vienas svečias – kaip tada vadino, vaizborius. Tose gadynešė mažai buvo dirbtuvių visoje rytmetinėje Europoje, esančioje į žiemius nuo Mėlynujų marių (dabar vadinamų Juodomjom). Gali sakyti, jog šiauriniam

pakraštyje šitų marių baigėsi apšviestas sviestas su jo gyvenimu, su jo išmislais ir mokslu. Olbija, garsi Olbija iki Valakų žemei, Skersinis Taurų pussalio, žinomas Graikijoje ir Valakijoje kaip Chersonesus Tauricus, Penkikapija, Teodosija švietė išmislais ir kultūra.

Bet jau per keliasdešimts verstų į žiemius nuo šių gardų ėjo tuščios vietos, ėjo tušti tyrai, po kuriuosius valkiojosi reti nomadai, reti piemenaujanti su savo kaimenėmis, išdykę, beveik suvis laukiniai žmonės, skiriantiesi nuo žvėrių tiktai kalba. Padarus dirbtuvių ir padarus visokių išmislų vežė iš pamarės, iš Kaukazo, iš žemių, esančių pietų šalyje, ir iš vakarų pranokesnių valstijų, kaip: Anglija, Ispanija, ganseatiški gardai. Vienok daugiausiai ėjo iš pietų per rankas skanių į vaizbą graikų, armėnų ir kitų pamarės vaizborių. Ot ir šitas vaizborius, kai įsi- maišė į pulką Romano vyrų, buvo iš Taurų pussalio armėnas (ir jį po šituoju vardu ir pažino), atkeliavęs su cielu abažu vežimų, prikrautų visokiomis pramonėmis, apart to atsivarė jisai nežinia iš kur gautų puikių žirgų kaimenę nemažą. Nors vaizborius, vienok kaipo jaunas da vaikinas, išgirdęs apie medžio-klę, metė jisai vaizbos naudingą darbą į šalį ir pulke vyrų medžiojo po aplinkines girias jau kelintą dieną.

Tiesa, jis vargiai be ko nors per tai nustojo. Vaizbą ir be jo vedė jo žmonės, o girioje užmuštų žvėrių skūros teko jam ir davė teipogi nemažą pelną. Tą dieną, kurią prasideda šita apysaka, artinosi jau apypietė, kada netikėtai girioje užskambėjo balsas vaizboriaus:

- Gelbėkite! Gelbėkite! - ir vienu kartu užniurnėjo piktas meškos balsas.

Akys išgąsdintos arti esančių medžiotojų kniubo į tą kraštą, iš kurio sklido balsai, bet kojos jų turbūt pačios nešė nuo jo pakniopstomis per išvartas, per kupstus, šiekštas.

Suniurnėjo meška syki, antrą, vis pikčiau, tartum draskydama ką, tartum mėtydamasi po girią; ant galo užriko bjauriai ant visos girios ir nutilo. Bailesnieji vyrai ir dabar arba stovėjo nusigandę, arba bėgo tolyn da į girią, drąsesni slinko iš sykio atsargiai, o paskui, negirdėdami daugiau balso meškos, ir drąsiaiėjo į tą šalį, kur girdėjo pirmąjį balsą vaizboriaus. Bet jau čion rado po viskam. Vaizborius su sudraskytais rūbais ir perdrėkstu pečiu lipo iš medžio žemyn. Augalotas juodbruvus vaikiną šluostė kraują nuo kirvio, o trečias iš rastų čion vyrų, neseniai pristojęs prie Romano pulko, senyvas jau vyras, laikė sužeistą kairiąją savo ranką suspaudęs

tiesiaja ir nedavė kraujui tekėti. Šitie trys vyrai kaip ant juokų vienas kitam dėkavojo už pagelbą. Vaizborius dėkavojo augalotam, tas suaugusiam vyrui, o ans jam. Kitaip sakant, matyt buvo, jog visi trys turėjo darbo iki valiai. Iš jų pasakų matyt buvo, jog visi trys vienas kitą gynė, tik... vaizborius, pirmas užpultas, kaip tik, dėkui juodbruviui, ištrūko iš nagu meškos, teip ir sprūdo šalin, skubindamas į medį ilypti, palikdamas ant Dievo valios savo gelbėtoją teriotis su meška. Ta jau buvo parmušusi augalotąjį juodplaukį vyrą, kada senyvasis paspėjo į pagelbą, paleidęs į mešką šūvį iš kilpinio. Meška, metusi vyrą, puolėsi prie naujo priešo. Tam tarpe jaunas ir vikrus juodplaukis vyras su kirviu rankoje, pakilęs žaibu nuo žemės, šoko paskui mešką, ir da ta nespėjo užgulti senyvąjį, kaip jau švystelėjo kirvis vyro rankoje, ir meška su perskelta galva krito į šalį.

Susirinkę dabar vyrai galėjo gėrėtis tiktai didumu girinės baidyklos, blizgėjimu odos plaukų. Galėjo dyvytis stiprybei letenų meškos, kuri gaišdama draskė nagais girios veją, išversdama storas šaknis medžių, laužydama jaunus medelius.

- Danyla! Iš mano žirgų pasirinki sau porą puikiausių: jie tavo. Dievaži! Mažai tau poros, imki tris

keturis! – kalbėjo da drebėdamas iš pergąsties Arminas į jaunąjį juodplaukį vyrą.

– Tai kaip gražiai gieda Arminas! – pertarė vaizborių vienas iš vyrų. – Tai kaip mielai, kol meška da neatšalo, o kaip atšals, tai ne tik poros žirgų, bet ir kuino pagailės.

– Ij, širdyte, atsakyki visados tik už save, – nekantriai prunkštelėjo Arminas. – Bereikalingą rūpestį užtrauki ant savo tuščios galvos. Ot, aš suvis nesi-rūpinau, kaip tau paskutinį sykį kunigaikštis liepė skūrą išdirbti. Aš nesakiau: kiškite jam galvą kaip šunį į maišą ir perkite su šutintais karklais. Aš tik sakiau: oi kaip jis rėkia, oi kaip jis gali pagadinti tokį puikų balsą, bambą gali išrėkti... O dėl ko aš ir tai sakiau? Man gailėjo, jog jau mes neišgirsime meilingų tavo giesmių, nematysime tave teip greitai bėgant kaip anais metais kovoje su juodvėšiais, nes pats sau ant bambos užmūsi.

– Kalbėki sveikas ką nori, o jau vis žirgų verktum, jeigu tik Danyla užsimanytų pasinaudoti iš tavo prižadų, – atkirto lyg užkaitęs truputį vyras.

– Gerai! Ar gailės man, ar negailės, tiek to. Bet tu už tokį pramanymą turi išgerti tiek taurių midaus padugnių, kiek Danyla išsirinks sau žirgų iš mano kaimenės. Jau tai, ar tu žinąs, ar aš raukysiesiu, ar

ne, imant kiekvieną žirgą, o jau tu vis tik raukysiesi. Ar gerai, vyrai? – užriko klausdamas visų vyrų Arminas, kurie čion buvo susirinkę.

– Gerai! Ypač gerai! – atsiliepė balsai.

– Susimildamas, Danylėli, imki tris keturis žirgus, tegul pasimokys Vuodega, tegul pabandys jis gerti padugnes, kada mes magaryčių gersime putojantį ir tryškantį į šalis saldų midutį.

– Beje, vyručiai! – pridėjo da Arminas susigriebęs. – Ak aš turiu da apdovanoti ir Dimitrą, kuris teipogi gelbėjo remtis su meška. Tegul tik Vuodega geria po taureę padugnių ir už Dimitrui duotą kiekvieną žirgą.

– Gerai! Tegul geria! – rėkė vieni balsai.

– Netinku jau aš ant šito! – atsiliepė viršinin- kas pulko. – Tu dovanosi tris keturis žirgus, o gal ir daugiau. Vuodegai reiks gerti tiek taurių padugnių. Pilvą vargšui išpūs ir plyš da. O kaip mes tada būsime be Vuodegos?

– Na, širdele, jeigu jau tu bijaisi teip liktis be Vuodegos, tai išmislyki sau kitą kokią korą. Teip vienok aš nenoriu praleisti Vuodegai jo pramanymą ant manęs.

Bešiepiant vieniem iš kitų, užtriūbijo girioje triūba; užtriūbijo kelis kartus, duodama gandą

namon keliauti. Atsakydamos jai, užspiegė iš visų pusių triūbelės. Tarnai ant greitosios bielijo užmuštus žvėris, tarpu jų ir mešką. Atlikę šitą darbą, ir jie paskui pulką medžiotojų su skūromis ir mėsomis nuslinko į gardą. Po pietų linkon vežimų Armino keliavo ošianti minia vyrų su Danyla ir Dimitru rinkti žirgus. Danyla vienok atsisakė nuo kelių, tikėdamas priimti tiktai į vieną.

- Niekus darai, - šnabždėjo į ją Vuodega, eidamas šalia. - Jeigu imsi vieną, o labai gerą, tai Romanas iš tavęs ją paverš. Imki du, ir suvis vienokius, tai jau vis sarmatysis abudu atimti, vis jau nors vieną paliks.

Ant šitos kalbos Danyla tik šyptelėjo. Mažai jam galvoj buvo, ar teks jam žirgas, ar neteks, ir koks teks. Iš jo mįslių nėjo vienas atsitikimas. Jisai matė, kaip, puolant ant jo meškai, visi vyrai su paskubiu šoko šalin. Dimitras gi, ir gana toli būdamas, ne tik nesišalino, bet negalėdamas paspėti laiku pagelbą, bėgdamas artyn paleido šūvį, o paskui, sutramdęs mešką, kone pats beveik palindo po ją, kad tik Danylą atgintų.

Žiūrėdamas dabar į Dimitrą, teipogi einantį su pulku vyrų, Danyla mislijo, jog ir veidas navatnu atsitikimu lyg jam ne suvis svetimas Dimitro. Nenoromis pakilo Danylos galvoje mislis: ar Dimitras padarė

teip tik dėl jojo, ar būtų teip jau apsiėjęs, jeigu būtų patėmijęs tokiam jau pavojuje ir kiekvieną kitą vyrą? Ir ant šito klausimo Danyla negalėjo pats duoti atsakymą. Dimitras prie Romano pulko pristojė neseniai. Laikėsi jis visą laiką gana nuošaliai nuo visų vyrų ir nuo jo. Tiesa, vieną Danyla patėmijo, jog Dimitras prie kitų akių lyg ypač šalinosi nuo jo, tam pačiam tarpe, nematant kitiems, siekdamasi visokiais būdais padaryti vaikinui gerą.

Ant Armino vežimų gulėjo sukrauti visokie tavorai, visokie padarai ir padirbiai. Čion žibėjo sajiertos, visokios gelumbės, audeklai įvairiai rinkti, ten blizgėjo kardai, toliau visokie indai, mirgėjo taurės, kaušai, ragai ir kragai. Ten stovėjo kubilai, pilni visokių mažmožių.

Pulko vyrai pasklido po vežimus pažiūrėti tik pirkinį, kaip jie kalbėjo, bet nei viens iš jų beveik neužsiganėdino vienu pažiūrėjimu.

Vaizba ėjo smarkiai, prekio tarnai vos spėjo rodyti tavorus.

Šalia vieno vežimo Dimitras ir Danyla pasijuto netikėtai greta.

– A, ir sveikas čion! – užkalbino Danyla Dimitrą. – Aš ik šiol nespėjau ir padėkavoti sveikam už pagalbą.

- Už kokią gi? - tas atvertė, paspaudęs pečiais.
- Kaip už kokią? Ugi jeigu ne tamista, tai mane būtų gal meška ir užganabijusi.
- Na o mane kas gynė? - atvertė klausimu Dimitras. - Ar tai dėl manęs tamista mažiau padarei?
- Tiesa, bet jau man ginti teko tik tada, kada sveikas, statydamas savo galvą, ėjai man į pagelbą. Dėl to dėkui labai žemai ir prašau tamistos pasakyti man, ar aš negalėsiu kuomi atlyginti ar ką gero padaryti?
- Dėkavoti man nėra už ką, o ką apie gerą, tai, tamista, nėra ant svieto tokio žmogaus, kuris nenorėtų, kad kas jam padarytų gero. Dėl manęs čion, kaipo dėl svetimo suvis, būki geru bendru, ir padarysi iki valiai gero.
- Teip bekalbėdami vyrai su pulku kitų atsidūrė ties kitu vežimu, kur vaizba teipjaugi tarytum virte virė.
- Sakai tamista, jog nori man gero padaryti, - po valandėlei vėl tęsė toliau Dimitras.
- Ir labai norėčiau! - pritarė Danyla. - Tik nežinau, ant nelaimės, kaip.
- Tamista, padaryti tai labai lengva. Ot, pasakyki man sveikas, kur esi gimęs?

- Aš savo gimtinės gerai nežinau, nės iš jos mane mažą išvežė, - atsakė Danyla. - Vienok, kiek menu, tai ji Lietuvoj.

- O kaip vadinosi ta vieta? Kurioj ji šalyje? - klausinėjo Dimitras.

- Ant šito, tamista, atsakyti suvis negaliu, - su nuliūdimu pridėjo Danyla. - Neatsimenu! Bet teip man nurodo, jog anapus Piniškių. Žmonės pas mus nešiojo mėlynai.

- O kuomi buvo tamistos tėvai ir kaip vadinosi? - skubino klausinėti Dimitras.

- Ot, šitame ir mano bėda! - atsiliepė ant šitų klausimų Danyla. - Gyvenome mes ramiai, tykiai. Aš, motina ir tėvas gyvenome sau pilaitėje, per tai misliju, jog mano tėvas jeigu ne kunigas, tai bajo-ras buvo. Tarnų buvo visados pas mus ne per daug. Tarnai tėvą vadino gaspadorium, o motiną gaspadine. Tėvai, būdami tarpu savęs, niekados vardais teipogi nesivadino...

- Tiesa, tamista! Tiesa, - atsidūsėjęs pridėjo ir Dimitras, - pas mus Lietuvoje yra toks papratimas. Mūsų šalyje prapuolė kunigaikščio sūnus. Aš pamislėjau, ar sveikas tik tarpais nesi juoju.

- Na, šitai aš sveikam galiu ant tikros pasakyti, jog nesu. Tiesa, pas mus pilėje buvo visko, bet karei-

viai, kurių pulkai dažnai kunigaikščių pilėse laikosi, pas mus pasirodė tiktai paskutinėse valandose... kada po kardais krito visi apgynėjai pilelės ir kada likučius, ir pilę, ir triobas, ugnis išnaikino.

- Tai, sakai, pilė jūsų sudegė?

- Kada mane vežė iš tėviškės, aš beveik per visą naktį mačiau gaisrą... girdėjau riksmus iš pradžių...

Šitie žodžiai, kaip matyti buvo, padarė didelį įspaudį ant Dimitro. Ir įspaudis buvo nemėgtinas, nes ir teip nuliūdęs jo veidas dabar da labiau apsi-
niaukė. Jis sykis po sykiui mėčiojo akimis ant Danylos kaip ir su dideliu nusidvyjimu ir n'įstikėjimu. Ant galo atsidusęs paklausė:

- Pasakyki da man tamista, ar pas Romaną čion nepatėmijai pavergtų lietuvių, kurie būtų galėję būti jūsų metų.

- Na, ant šito klausimo man ypač lengva atsakyti: čionai lietuvių nebuvo prie manęs.

- O tamista ar seniai čion esi?

- Teip misliju, jog bus jau su viršum į dešimtį metų. Bet luktelki truputį tamista, - pridėjo Danyla, patėmijęs, jog Dimitras nori lyg nuo jo trauktis, - aš nesakau to, būtin pas Romaną negali būti tokio, apie kokį sveikas klausinėji. Aš tik sakau, jog čion jo nėra, nes apart manęs čion nėra nė vieno jauno

vyro, paėjusio iš Lietuvos. Bet prie šito turiu pridėti, jog norins Romanas ir labai kytras, vienok kaip kada išsitaria ir tokį žodį, kurį paskui ir su šunimis vytusi gaudyti. Ot, teip jis išsitarė prieš porą metų, jog pas jį esąs iš Lietuvos ar tai pats kunigaikštis, ar tai sūnus kunigaikščio, kuris jam daug naudos atnešas. Bet kur tas vyras, katroje pilyje ar kalinyje, niekas nežino. Ir aš jokiū būdu negalėjau dasižinoti, norins visas pajiegas ant to stačiau.

- Argi iš tikrųjų teip yra? - paklausė Dimitras su užvirusiomis akimis. - Susimildamas, nevilioki mane, jeigu tai ne tiesa! - meldė jisai Danylą.

- Iš tikro sakau tau, jog yra. Bet kur, nežinau aš ir dasižinoti jau negalėsiu, nes apie mano užmąymą turėjo dagirsti Romanas. Jis sykį ir antrą su išjuokimu manęs klausinėjo, ar labai mano norima pamatyti lietuvišką kunigaikštį.

- O tu jam ką ant to?

- O ką! Aš jam stačiai atkirtau, jog labai norėčiau pamatyti vyrą, paeinantį iš vienos genties su manim, ir pažiūrėti, kokie būna kunigaikščiai Lietuvoje.

- Neužpyko?

- O kas jį gali supaisyti! Supyko ar nesupyko, nežinau, bet nusišypsojo ir pasakė: „Kiti gal mato ir matys, bet jau tau vargiai bo pasiseks jį pama-

tyti priešai savim stovintį.“ Na, aš ir n’iškenčiau ir žebtelėjau užpykęs truputį: jeigu, sakau, nenorite, kad aš jį pamatyčiau stovintį, tai duokite pamatyti nors gulintį. – Ne, girdi, tu jį pažinęs niekus padarysi, išbėgsi į Lietuvą su juoju; o tokių, girdi, ir man neišdaboti su visu savo pulku.

Ant Dimitro veido prie paskutinių žodžių Danylos atsirado vėl rausvumas, nuliūdimas išnyko ir užvirė akys.

– Dėkui! Dideliai dėkui! – pratarė jisai į Danylą. – Apie vieną prašau: padaryki man loską ir patylėki apie tai, jog aš esmi lietuvis.

Apgultas minia vyrų Arminas stovėjo stačias šalia vieno vežimo, kuriame buvo sukrauti kardai ir šarvai, ir rodė pulko vyrams tai kardus, tai skydus, tai šalmą gyrė blizgantį. Stovėjo jisai ant aukštumėlės, nuo kurios jam buvo matyti per galvas vyrų, kas dedasi ir pas kitus jo vežimus, kur prekiojo jo tarnai. Nuo jo aštrių akių retai kas galėjo išsislėpti. Ant juokų pulko vyrai tyčia susitarę ties Armino vežimu iš dviejų skirtų vietų bandė nuo vežimo nutraukti po bilę ką, bet be pasekmės; akylas Arminas prie juokų viso pulko sugavo abudu.

– Armine! Armine! – šūktelėjo jį dabar Vuodega, atsiradęs šalia vežimo.

- O ką? - atsiliepė tas, atsigrįžęs truputį į klausiantį.

- Yra reikalas! - atvertė tas ir mirktelėjo, kad pasilenktų. - Sakyki man, ar ant veido šitas Dimi-tras, ką gelbėjo imtynėje su meška, paneša ant lietuvio, ar ne? - šnabždėjo Vuodega pasilenkusiam Arminui į ausį.

- O kam tau, širdele, teip prireikė žinoti? - paklausė tas iš savo pusės, vietoje atsakyti.

- Ne man reikia tai žinoti! Romanas jau seniai jį sekioja ir dabar man liepė paklausti tavęs, kaip tau nurodo.

- Ij, širdele, aš ne Dievas, tai iš tikro ir nežinau, bet man nurodo, jog jis veidu būtų suvis lietuvis.

Ant šitų žodžių Armino atsigrįžo tik Vuodega į porą vyrų, ką su juoju čion greta ties vežimu stovėjo tartum niekadėjai, ir, mostelėjęs ranka, pratarė: „Eikite, laukite nakties!“

Arminas, šitame tarpe užsiimdamas pirkikais, rodė šalną vartydamas rankoje, ir pavertė teip, jog atsimušę nuo šalmo saulės spinduliai pataikė į akis vieno iš jo tarnų, aure stovinčių. Tarnas, toje akimirkoje metęs viską, atbėgo pas Arminą, kuris jam pakuždėjo kelis žodžius saviškai. Tarnas išnyko.

Svieto aplink Armino vežimus ir šėtras rinkosi vis daugiau, vis smarkiau ėjo vaizba. Žirgų žiūrėti atėjo ir Romanas pats. Atėjus kunigaikščiui, sujudėjo visas svietas, esantis ant rinkos, ir paskui Romaną nugužėjo visi ten, kur stovėjo žirgai šėtrose. Ėjo tarpe kitų ir Danyla, bet ėjo užsimislijęs. Po jo galvą klaidžiojo sujudinti atminimai iš gilos jaunystės, paveikslai vietų, seniai apleistų, žmonių užmirštų... Ei kaip malonu, kaip skaudžiai malonu buvo dabar jam pamatyti gimtus kampus, tėvą, motiną... Bet gimti namai, pilelė visa sudegė beveik ant jo akių, artimi visi žuvo po kardu užpuolusių.

- Širdele, ko teip užsidūmojai? - pakalbino jį Arminas, vadindamas prie žirgų. - Meška nerėkia, neniurna, tai nėra nei ką būti užsidūmojusiam. Giroje ir aš buvau labai užsimislijęs, ypač kaip pradėjo mane meška glostyti. Rūpėjo man drūčiai net, kaip į medį įlipau ir iš rūpesčio net kelnes į šaką perplėšiau. O dabar žiūrėki, ir aš galėčiau girtis kaip kiti, o jeigu nesigirsiu, tai tik stačiai per didelį mano mestumą. Meski, širduže, viską į šalį, o eime velyk žirgų žiūrėti. Ten ne žirgai, tik paukščiai. Tik, širdele, neskubinki rinktis.

Norins vasara buvo, žirgai vienok stovėjo po šėtromis; stovėjo sustatyti eilėmis prie ėdžių. Žirgai buvo daugiausiai širmi ir šyvi.

- Turbūt ta pati veislė, - pratarė Romanas, pamatęs žirgus ir vienoje akimirkoje apėmęs juos visus savo akimis.

- Ta pati, jūsų šviesybe! - atsakė Arminas.

- Lepioji! - pridėjo nuo savęs Romanas su nepamėgimu.

- Lepi tai lepi! Tai tiesa, bet turi ji savo ir geras puses, - užstojo Arminas.

- Kalbėki sveiks!

- Giria suvis kaip puodžius kiaurus puodus, - pratarė vienas iš pulko vyrų. Ant jo žodžių ir čion, ir ten užkvatojo ne vienas... Šyptelėjo ir Romanas, atsiliepdamas į artimus, jog norins iš kitų pusių šitie Armino žirgai ir nepeiktini, bet gana to, jog per lepūs. Ir šalčio jie bijo, ir vandens bijo, ir viso ko bijo.

- Tai ne tai, ką mūsų tyriniai - laukiniai žirgai! - pabaigė jisai savo kalbą ir nusivedė toliau.

Šyptelėjo dabar, lydėdamas Romaną akimis, Arminas ir pramurmėjo sau po nosia: „Ne tau aš juosius ir vedu.“

Žinomas dalykas, jog teip praniurnėjo, kad niekas neišgirstų, apart jo paties ir jo tarnų ištikimų.

Patémijęs Danylą praeinantį, Arminas nustvėrė jį už rankos ir nusivedė į patį galą šėtros, į pačią tamsumą.

- Ką čion tu matei žirgų, tai, širdule, teisybė, jog visi jie lepūs, ir čion su jais nemoka apsieiti. Per tai aš nenoriu nei juosius čion pardavinėti. Čion ik valiai ir laukinio žirgo. Bet ot štai pora žirgų, kurie čion tyčia tamsoje pastatyti, kad jų nieks nepamatytų gerai. Jie ne lepios veislės. Ir aš į bile rankas ypač nenorėčiau juosius paduoti. Vienok ką čion kalbu. Palauki, aš tau juosius išvesiu į šviesą. - Tai pasakęs, Arminas atkabino abu žirgus ir išvedė iš šėtros gilumos.

- Na, žiūrėki! - atsiliepė išvedęs ir pats gėrėdamasi žirgais.

Danyla metė akimis ant širmų ir šyvų žirgų, pas-
kui pažiūrėjo ant dviejų, paskirtų per Arminą, iš kurių buvo vienas bėras ir antras juodas.

- Geri tavo ir širmiai, ir šyviai ant pažiūrėjimo, bet nuo šitų dviejų sunku ir akis atitraukti, - atsiliepė jisai ant galo.

- Nu! Tai, širdule, jie tavo! Ir tu, širdule, nebijoki, jog jie lepios veislės. Jie suvis kitos veislės nei širmiai. Tik jie da geresni ir už širmius. Kas širmius pažįsta, tas žino, jog juosius ir lyginti nėra ką su šio

kampo žirgais tyriniais. O šitie ir už širmius geresni. Klausyki, širdele! – šnabždėjo prisikišęs Arminas prie ausies Danylos. – Sėski ant vieno iš šitų žirgų ir lėki. Niekas tavęs nepavys. Niekas kelio neužstos. Tvorą aukščio žmogaus, revas per du sieksniu pločio, eilė žmonių jam neužkenks. Jis peršoks perlėks kaip paukštis. Ot, matai aną statų krantą upės; sėski ant jo, jis tave raitą priešai tą krantą užneš. Tik neįjoki stačiai, o įstrižai, o da geriau, duoki jam, žirgui, valią.

Klausant šitos kalbos Danylai rodėsi, jog tai jis gundo teip tyčia, bet ir veidas, ir tolimesnis Armino apsiėjimas rodė, jog tai buvo tiktai prekio kalba, giriančio savo tavorą.

– Ar galimas tai dalykas? – paklausė Danyla. – Ak aš girdėjau pasakas...

– Įj, širdele, kam čion pasakas. Išėiki šiānakt laukan, aš tavęs tyčia lauksiu paupyje ir prie tavęs aš pats užjosiu. Aš parodyčiau tau ir dabar šitą baiką, tik nenoriu, kad kas nors pamatytų.

Danyla metė akimis da sykį ant atskirtų žirgų ir pratarė:

– Tiesa, jie ne tokie kaip širmiai. Ir plaukas ne to dažo, ir ilgesnis, ir galvos ne tokios, ir sprandai ne teip sudėti...

- Ot, ot, ot! - nudžiugęs net užriko Arminas. - Patėmijai, ir teip patėmijai, kaip geriausiam prekiui sunku būtų iš sykio patėmyti. Na, jeigu teip, tai žinoki, jog širmiai ir pas mus reti žirgai, o šitokie, kaip juodbėris ir juodis, tai ne tik reti, bet ir tarpu retų pasitaiko į dešimtį metų sykį vieną pamatyti... Na, imki ir veskis. Jie tavo! - kalbėjo Arminas, brukdamas žirgų kamanas į ranką Danylai.

- Dėkui. Abiejų aš n'imsiu, bet jeigu jau teip verti, tai skirki man vieną ir sakyki, kiek tau reiks.

- Širdele! Tu nesakei, kiek reiks tau, kada kišai savo gyvastį meškai į nagus, tai dabar ir manęs neklauski. Ir du, ir šimtą tokių žirgų tau davęs, da vis jausčiausi tau skolingas, o tu čion klausi, kiek reiks man. Nekalbėki, tamista, teip daugiau, nes tuomi mane sunkiai užgauni, rodydamas man, jog aš prekys ir daugiau nieko, ir nenori pamatyti manyje žmogų. Tokiu piktu ir šykštum sveikas neesi, o užduodi man sunkią kančią, - kalbėjo Arminas kone pro verksmus.

- Aš sveiko suvis nenorėjau užgauti! - atsiliepė Danyla.

- Jeigu teip, tai imki nuo manęs tamista abu žirgu, imki kuo daugiausiai visko, ko tik tamistai trūksta,

o kuo daugiau imsi, tai tuo man bus mieliaus žiūrėti tamistai į akis susitikus.

Po ilgų kalbų ir derėjimų Danyla sutiko priimti vieną žirgą ir visus šarvus puikaus darbo dėl savęs, pradedant nuo šalmo, baigiant pentiniais.

- Na dabar, širdele, katrą iš žirgų imsi, katro tau dažas labiau patinka? - paklausė Arminas, aprėdęs visą Danylą naujais šarvais.

- Dažas man vis tiek, bet jau jeigu man rinkti, ir rinkti geresnį, tai juodbėrį rinkčiau, - atsiliepė ant šito Danyla.

Arminas iš sykio tik akis išpūtė. Paskui lyg atsipeikėjęs metė akimis ant Danylos kaip ant suvis nepažįstamo vyro, tartum siekdamasi patėmyti viską ir įsidėti į pomietį.

- Jaunas esi tamista, - atsiliepė ant galo prekys, - bet, kaip matau, ir seną žirgų prekę galėtum pamokyti, jeigu tu taip iš tikrųjų pažįsti žirgus, kaip man šiandien parodei, ypač išrinkdamas juodbėrį. Girti aš jį negirsiu. Vieną prašau, neduoki jį į svetimas rankas. Užmuški velyk, o neduoki: kitą tokį jau žirgą už tai tamistai duosiu, dešimtį žirgų, tik neduoki jį gyvą niekam. Mušti jį nereik; paragyki žodžiu, spustelki kojomis. Nori, kad šoktų per tvorą, revą ar žmogų, tiktai užšvilpki... Mėgsta jisai labai duo-

nos šmotelį su druska, mėgsta gražų apsiėjimą... Jeigu pabėgs nuo tamistos jau pripratęs, tai nesi-
bijoki; šauki tik „Šat, Šat“, – jo toks vardas, – ir jis
pats ateis. Nerodyki tamista niekad os niekam nei
ką jis gali, nei jo greitumo. Kiba kada tamista pats
pavojuje būsi.

Kol teip kalbėjosi vyrai, žirgas, išgirdęs savo
vardą, pakreipęs galvą pažiūrėjo į kalbančius. Išmin-
tingas ir ramus pažvilgis jo akių pasidabojo Dany-
lai, ir jis, priėjęs prie jo, ėmė glostyti jo riestą kaklą
ir kasyti sprandą. Arminas toje beveik akimirkoje
įbruko Danylai šmotelį duonos su druska į ranką,
kad duotų Šatui, kurį suėdęs Šatas padėjo savo
galvą ant Danylos peties.

Pavakaryje, kada parsivedė Danyla žirgą namon
nuo Armino, subėgo žiūrėti jo nemažai vyrų.

Daug čion pakilo visokių šnekų, bet visos beveik
linko ant to, jog žirgas nekam vertas.

– Ir Arminas gal išgyrė šitą žirgą? – paklausė Vuo-
dega, vienas iš vyrų neva bendrų, o iš tikro sargų,
Romano pristatytų prie Danylos.

– Girti gyre, – atvertė Danyla, – bet ne per daug.

– Na, negali jį vadinti kuinu, tai tiesa, – poste-
ringavo Vuodega, – vienok ir girti nėra ką, toli nuo

mūsų laukinių žirgų, jau čion nelauki nė jų greitumo, nei trivaunumo.

- Dėl ko gi? - paklausė Danyla.

- Tai, ir kalbėti čionai nėra ką, - atvertė Vuodega. - Pažiūrėki, ir krūtinė jo išpurtus, išpūsta, kitaip sakant, dusulį turi; kojos neigu lazdutės... Kame čion būti ar greitungui, ar viekingui...

- E, ką čion! - atsiliepė kitas toks jau bendras-sargas, Čiubu vadinamas, - dovanotam žirgui į dantis niekas nežiūri.

- Kiba tik teip! - pritarė ir Vuodega.

Šarvų Danyla ir nerodė, nenorėdamas sukelti da daugiau kalbų. O kalbos šitos jau jam ir be to į gyvąją įgriso. Bet kur jis galėjo nuo jų dėtis? Du sargu, duotu ir pristatytu prie jo per Romaną po paveikslu bendrų, nei dieną, nei naktį nesitraukė nuo jo šalin. Du sargu per krūvą metų sekiojo kiekvieną jo žingsnį ir žodį, šalindami nuo jo žmones, kurie jam patiko. O patys darė tiek jam pikto, kiek tik dvasia jų daleido, suveržta įsaku Romano: apsi-eiti meiliai, kad nebūtų skundo ant jų nuo Danylos. Mislis apie pabėgimą nuo Romano ne sykį lindo į galvą Danylai, bet da niekados ji teip drūčiai nebuvo paveldžius jo visas mislis ir jausmus kaip dabar. Vienas tik apielinkis jį tramdė: kur pabėgus dėtis? Ben-

drai-sargai, ypač jų kvailos kalbos, gundė su neatremiama beveik pajiega ant pabėgimo. Ir metėsi Danyla iš vienos vietos į kitą, apimtas nerimasčia. Ten, kur tai Lietuvoje, jis žinojo, jog yra jo gimta šalis, bet kur? Jis gerai minė vieną seną lietuvį, mirusį pas Romaną, kuris siekėsi jį persergėti tarydamas: „Vaikeli, ir grįžęs namon atsiminki, jog ten gali būti tavo priešai, ir pirma nei pasakysi savo vardą, žiūrėki, kam sakai.“ Liūdna ant širdies darėsi Danylai, žiūrint aplinkui, klausant barnį bendrų-sargų, klausant sėlelijimą girtų gudų kareivių, grįžtančių dabar ant nakvynės pro jo gyvenimą. Ten kur tai pagoniškoje stabmeldiškoje Lietuvoje vakarais šiltais skudučiai, būdavo, spiegė, mergos sutartinės giedojo. Jis atsiminė ir senį žilą su kanklėmis... Ot kaip gyvas sėdi tartum ir dabar jo atmintyje tas senis po plačia liepa ant pilelės dvaro. Klauso tėvas ir motina žaidimo, ir jis klauso, sėdėdamas ant motinos kelių; aplinkui minios svieta stovi. Kiek veidų, seniai užmirštų, pakilo omenyje! Tarp jų ir veidas, labai panašus ant Dimitro, blykstelėjo atmintyje...

- Ne! - sutrėmė pats save Danyla su šitąja mislia. - Ir ano, tiesa, buvo plaukai žilsvi, bet akys ano buvo juodos, o Dimitro mėlynos.

Bet sutremtos mislys vėl sugrižo prie jaunystės dienų. Atsiminė Danyla lovelę savo; greta, vietoje lovų draugų-bendrų, stovėjo lova tėvų... Naktyje pabudęs ne sykį jisai matė ties savo lovele motiną, klostančią jį...

Viena mislis vijo kitą, paveikslas vienas kilo pas-
kui kitą, užmiršti jausmai apėmė dūšią...

- Ech, išbėgti, išbėgti iš čion! - antrino jisai mislyse, negalėdamas jokių būdu suvaldyti sujungtų jausmų.

Greta vienok su šitąja mislia kilo ir kita: kur bėgti ir kaip bėgti? Ir šitos mislies kaip visados užteko, kad numalšintų ir suramintų ir protą, ir širdį. Vienok šitą naktį Danyla ne laiku užmigo. Ilgai jisai vartėsi ant lovos.

Ant rytojaus pirmi žodžiai, kuriuos Danyla išgirdo pakilęs, buvo suvis nemieli dėl jo. In jų gyvenimą įsivertė turbūt da pusgirtis kareivis su žodžiais:

- Dimitro neradome nei vakare jo stuboje, nei per visą naktį negalėjome jo niekur sugriozti. Jis turėjo išbėgti.

- Kaip išbėgti? - net pašokęs nuo suolo, ant kurio sėdėjo, užriko Vuodega.

- Stuba tuščia ir stonia jo tuščia, tai ką gali mislyti? - atvertė kareivis.

Po valandėlei pakilo judėjimas po visą dvarą. Vyrai, sustoję po kelis, karštai kalbėjosi, mosuodami rankomis vis į žiemius. Vuodega išnyko suvis. Ties langu Danylos gyvenimo būrelis vyrų teipogi sustojęs šnekėjosi su minėtu kareiviu.

- Tai ne kitaip, kaip paties Vuodegos darbas. Pamislykite patys, kas kitas galėjo jį persergėti? Kada mums Vuodega davė paliepimą, teip mudu ir nuėjome namon pramigti, mąstavodami sau, jog, vakare darbą pradėjęs, džiaukis, jeigu naktyje pabaigsi. Na, ant kampo, kaip priguli vyram, mudu pasėdėjome valandėlę ir abudu nuėjome namon. Sutikdamas mudu, eina Dimitras ir veda du savo žirgu.

- Kur tamista vedi? - da aš paklausiau.

- Girdyti, girdi, - atsakė man Dimitras.

O žirgus, mes matėme, jog jis vedėsi iš namų.

- Pabandyki išmainyti juosius pas Arminą ant geresnių, - užriko jam dar mano bendras iš tolo.

- Vai, ar tu žinąs, tu man duodi gerą mislį, - atsi-
liepė ant šito Dimitras ir nusivedė. Pas Arminą jo nebūta. Su mumis nei su vienu nesimatė, nes mudu parėję namon užvirtome ir miegojome, kol mudviejų nepabudino įprašytas, tiesa, susiedas. Na, dabar

sakykite, kas jam galėjo pranešti? Viens Vuodega, – pabaigė kareivis.

– Hm!! – numykė ant šito Čiubas, girdėjęs visą kalbą. – Vuodega iš visų mūsų paskutinis persergėtu ne tai Dimitrą, bet ir patį viršininką! Ką tu čion niekus zobilduoji? – pridėjo nekantriai Čiubas.

– Tai kas gi jį persergėjo? Velnias? – karštaudamas užriko beveik kareivis.

– Jau tai greičiaus velnias persergės nei Vuodega, – ramiai atvertė Čiubas.

– O daug su šituomi ir baikauti negali, – atsiliepė ikšiolaik tykai stovėjęsis vyras prožilis. – Lietuva stabmeldiška su velniais žinosi.

Ant kalbančio metė visi akimis lyg su išgąščia, lyg su n'įstikėjimu. Bet tose tamsiose gadynėse mislis, mesta per žilį, buvo abelna pas gudus: visi jie tikėjo, jog lietuviai žinosi su velniais, dėl to ir dabar ne dyvas buvo, kada karštaujantis vyras kareivis atsiliepė:

– Na kiba teip!

Mislyse jam visi pritarė.

Danyla klausydamas nesirūpino apie tai, kad Dimitrui pranešė aplink pavojų. Jam rūpėjo suvis kitas dalykas. Atsitikime su Dimitru jis da sykį persiliudijo, jog sargyba nemiega ir jog kiekvieną jo

žingsnį sekioja, nes priežastį dėl bėdos Danyla galėjo rasti tik vienoje pašnekoje su juoju. Šnekos šitos niekas negirdėjo, dėl to į Danylą niekas ir kabintis negalėjo, nes neturėjo už ką. O apie Dimitrą bematai ir nutarė. Ką nutarė, jau tai kitas dalykas. Dėl Danylos buvo ik valiai ir to, jog kiekvienas žmogus, pakalbėjęs su juomi, stojasi nutartinu akyse Romano. „Ir teip per visą amžių turėsiu būti vienas. Nei draugą, nei bendrą...“

Neturėdamas jisai jokią gyvą dūšią, su kuriąja galėtų pasikalbėti, Danyla beveik visą laiką leido stonioje su savo žirgu. Nuo žmonių dabar ir jis pats pradėjo šalintis, ypač nuo tokių, kurie paėjo iš Lietuvos. Sargyba per tai dėl Vuodegos drūčiai palengvėjo. Ant didelių dyvų Danylos, ir visas jo padėjimas palengvėjo sykiu su šituomi. Dabar pradėjo jį leisti ir vieną į apygardę pasijodinėti ant Šato. Jeigu, būdavo, kaip kada ir pasivėlina vakare sugrižti namon, tai negirdėdavo dabar jokių jau kramtavimų kaip pirma.

Diena nuo dienos Vuodega darėsi minkštesniu. Čiubas dabar suvis prasišalino. Ant galo daėjo iki tam, jog Danylai davė suvis tokią jau laisvę kaip ir kitiems pulko vyrams.

Priežastį tokio apsiėjimo Danyla jokiu būdu negalėjo suprasti. O ant teisybės ji buvo. Perpykęs sykį ant Čiubo, Danyla prie Vuodegos išsitarė, jog nuo tokio apsiėjimo, kaip Romano su juoju, jis seniai būtų pabėgęs, jeigu tiktai jisai žinotų, kur bėgti. Ir jeigu jį da teip ilgai persekios visokie čiubai, tai jis nežiūrint ant visko bėgs ar į Lenkus, ar į Vengrus, vis tiek, bėgs kur akys neš.

O šitą šneką Danylos da karštą ir nunešė Vuodega pas Romaną. Nuo tos dienos įsakyta tapo Čiubui pasitraukti suvis iš Danylos gyvenimo, o Vuodegai liktis teip tik neva dėl viso ko, dėl bendrystės.

- Čiubą lauk! Čiubą lauk! - grįždamas namon rėkė Vuodega į Danylą. - Pats kunigaikštis liepė!

VI. PAĖMIMAS GALIČO

Negerai Romanas darė,
Lietuviais arė.

Aplinkinėse valstijose ėjo tame tarpe visokios kniūvynės. Kniovėsi ir Gudijos kunigai, kniovėsi ir lenkų ponai, ir vengrų bajorai, ir juodvėšių galinčiai.

Romanas sėdėjo nuošaliai ir naudojosi iš šitų nesutaikų. Kur išplėšė gardą, kur kitą... Išplėšęs vėl lūkuriavo ir dairėsi, kokioje šalyje rasis nauja auka dėl jo godumo. Ir, užtėmijęs auką, tai kardu pavergė ir apiplėšė, tai klasta aprėpęs nuteriojo. Ir lipo metas nuo meto prie jo gardai, gardeliai, sklypeliai žemės, sričiai cieli... Su tuomi sykiu augo ir turtai jo, o su turtais augo ir garbė, ir pajiegos dėl naujų plėšimų.

Paskutinėse gadynėse jisai pradėjo mislyti apie apėmimą Juodvėšijos. Galingi jos kunigai nepaėjo šykštumu. Ir nemokėjo, ir nenorėjo vienas kito klausyti arba vieni prieš kitus nusilenkti. Kiekvienas iš jų laikė save už stipriausiąjį ir už tokį, kurio kiti visi privalė klausyti. Kovos čion ėjo amžinos tarpu savųjų. Naudodamasi iš jų Romanas kelis

sykius bandė pavelsti skirtas Juodvėšijos šalis. Bet laimėjo mažai. Dešimtis juodvėšių mušė šimtus jo kareivių ir vijo laukan. O jeigu, būdavo, Romanui tenka užgauti vienu kartu dviejų trijų kunigų juodvėšiškų sričius, tai ir su visa kariūmene pačiam Romanui pasidarydavo ankšta. Ankšta pasidarydavo ne tik Juodvėšijoje, bet ir jojo valinyje srityje. Dėl to Romanas ryžosi permaintyti savo apsiėjimą su juodvėšiais. Ko negalėjo padaryti piktumu, tą jis užsiimanė padaryti gerumu. Nusiuntė jisai į Juodvėšiją daugybę savo šnipukų, kad tie girtų jį, Romaną, ir kad juodvėšių galinčius pjudintų tarpe savęs. Tokie Romano šnipukai ir nuo seno jau dirbo po įvairius Lietuvos ir Juodvėšijos sričius, bet dabar da tyčia Romanas padidino skaitlių šnipukų ir pakurstė jų aitrą darbavimo visokiomis dovanomis, o ypač prižadėjimais. Ir neilgai trukus pasirodė, jog šitas vylus aps'ėjimas Romano daugiau jam atnešė nei brangiai kaštuojanči kariūmenė. Tiesa, ir čion nemažai pinigų reikėjo, bet čion jau kitas dalykas: šiandien davęs kokiam nors juodvėšiui kunigui galinčiui ir daug pinigų, Romanas mažai ko nustojo, nes rytoj tą apgautą kvailį ir priviliotą prie savęs galėjo jisai kopinėti kaip savo bitę, tai yra, galėjo iš jo viską

atimti – ir duotą, ir neduotą turtą, sykiu ir su gyvasčia.

Protingesni juodvėšiai kunigai, patėmiję darbus Romano, tiesa, pradėjo sergėtis ir šalintis nuo jo, bet Romanui mažai šitas rūpėjo. Jis sau tvirtino: „Mano amžiui užteks kvailių Juodvėšijoje ir Lietuvoje.“

Iš reto vienok ir dabar tekdavo Romanui savo klasingumą paremti su kardu. Ir šituose žygiuose teko Danylai parodyti ir savo kareivišką dorą, ir išmintį vado.

Kada Romanui, būdavo, pasakoja apie kitus vyrus, tai jis, būdavo, tai šiaip, tai taip pagiria vyrą ir pakursto. Kada gi, būdavo, pasakoja apie darbus Danylos, tai tik, būdavo, sako: „Argi kitaip ir būti galėjo?“

Visi dyvijosi nemažai iš tokio aps'ėjimo Romano, nes iš kitos pusės visi gerai žinojo, jog Romanas labai aukštai stato Danylą. Jeigu, būdavo, kur nespėja pats patekti, o nelengvas darbas reikdavo atlikti, tai Romanas ne ką kitą siūsdavo, kaip tik Danylą. „Joki, Danyla, ir atliki už mane“, – būdavo viskas, ką įsakydavo išleisdamas. O vienok, nežiūrint ir ant teip trumpo įsakymo, nebuvo atsitikimo, kad Romanui būtų nepatikęs aps'ėjimas Danylos.

Tolydžio vieną ištarimą girdėjai: „Na, aš ir mislijau, jog tu teip padarysi!“

Atėjo naujas pavasaris. Atšilo žemė, sniegai nutirpo. Medžiai naujais apsidengė lapais, parlėkė iš užmarės paukščiai atgaivino linksmybę ir giriose, ir laukuose. Ir Danyla tapo lyg truputį linksmenis. Ir jis ot, eidamas pro sodą, niūniuoti ėmė po nosia sau nežinia kokią giesmę, norins ir liūdną.

- Ei! Vaikinuti, ko teip nosi nuleidęs eini! - užkibino jį mergiškas balsas iš sodo.

- Ei! Pakelk galvą, mane pamatysi! - šūktelėjo kitas traškus ir jaunas balsas.

Danyla pakėlė galvą aukštyn, bet pamatė tik tiek, jog šmėkstelėjo dvi mergos tarpu medžių ir krykšdamos išnyko. Danyla nusišypsojęs patraukė toliau savo keliu. „Ir drąsios gi! - praniurnėjo jisai. - Gautų, jeigu kas patėmytų jas teip kibinant.“

Kad suprastume Danylos žodžius, reikia čionai pridėti, jog moters, o ypač mergos, pas slavėnus, o ypač rusus, buvo aštresniame padėjime senovėje nei dabar pas turkus. Amžių jos savo visą praleisdavo ištisai teremuose, tai yra dalyje namų, paskirtose dėl jų. Uždrausta joms buvo matytis su vyrais, ne tai ką kalbėti, o nesakau jau - kibinti, kaip užkibino Danylą. Jų dalis buvo sėdėti savo tereme, dirbti

visokius niekniekius, knaibinius visokius knaibinti, piktybes išmislinėti, liežuvius suvadžioti... Tėvas ir motina galėjo prie svetimų vyrų pašaukti ir dukterį. Bet ir tada duktė neturėjo užmiršti, kur ji ir kas ji. Jeigu svetimas ko tarpais paklaustų, tai dukteriai, jaunai mergai, nepritiko kitaip atsakyti, tiktai: „Kaip tėvas sakys! Kaip motina sakys!“

Mirus tėvam, užimdavo visame jų vietą globėjai.

Moters, tekėdamos už vyro, įgydavo daugiau truputį tiesų. Bet mažai ką. Vienok moters retai žiūrėdavo ant apažiavimo⁴ savęs; darydavo jos ką tik norėdavo ir aps'ėidavo, kaip tik mielai dūšėlė mėgdavo. Senovės vienok padavimai ir nuo jų reikalavo ir viežlyvo, ir ramaus aps'ėjimo. Jeigu vienok kas, remdamasi ant šito senovės būdo, pasakytų, jog senovių gadynėse slavėnų moters būdavo labai dorios, tai jis drūčiai paklystų. Doros, kaip ir daugumo doriškų privalumų, slavėnai nepažino; da ir dabartinėse gadynėse, kada slavėnui kalba kas apie sarmatą, tai gauna atsakymą: „Styd nie dym, glaza nie vyjest“ – sarmata ne dūmas, akių n'išės.

⁴ LKŽ žodžio *apažiavimas* nėra. 1921 m. leidime šis žodis praleistas. Jei tai ne korektūros klaida, reikšmė galėtų būti „nuoskauda, skriauda“.

Apie senovės slavėnų moterišką dorą gali nuspręsti iš užsilikusių įvairiose vietose senoviškų papročių. Ypač iš teip vadinamų „peludžių“. Viena kitą mergos plūsta Gudijoje teip: „Kam tu verta, jeigu jau tavęs vyrai nei į peludę neveda.“

Senovės pasakos ir palaikai rodo, jog mūsų šalyje nuo amžių moteriškė buvo tame pačiame padėjime, kuriame mes ją ir šiandien matome. O da ir daugiau gali pasakyti, jog jeigu senovėje ir buvo padėjimas moteriškės ir mergos Lietuvoje kitoks nei dabar, tai gali pasakyti, jog senoviškas galėjo būti tiktai laisvenis, ne kitaip.

- Turbūt svečiai pas kunigaikštį, - ne tai paklausė, ne tai teip ištarė Danyla į Vuodegą, sugrįžęs namon.

- Dėl ko tu teip misliji? - paklausė tas.

- Praeidamas pro sodą, girdėjau lyg svetimą moterišką balsą.

- Ot kas tavo išgirsta! - atvertė Vuodega. - Tiesa. Yra svetimi, bet tai greičiaus ne svečiai, tiktai, sakant aiškiau, mūsų pulko nauji žmonės.

- Mergos? - su n'įstikėjimu ištarė Danyla.

- Tai jau ir mergos!! Ne mergos, tik du kunigai juodvėšių pasidavė globai Romano ir šiandie su visais savo artimais atkeliavo. Tarpu jų tenai dabar eina kniūvynės. Na tai, matai, tos kniūvy-

nės ne visiems patinka ir ne visiems ant naudos eina. Nuskriaustieji ir tie, kuriems nepatinka, bėga pas mus.

- Kaipgi aš nepatėmijau jų atvažiavimo?
- Namie tavęs nebuvo, tai ir nepatėmijai.
- Bet kada jie spėjo susinešti su kunigaikščiu?
- O Dievas juosius žino. Tik matyti, jog kunigaikštis jau seniai jų laukė. Ir gyvenimas jau jiems seniai prirengtas buvo.

Metas šitas dėl Romano buvo pilnas labai svarbių atsitikimų, juose laimė pynėsi su nelaime, kaip pluoštai plaukų pinasi kasoje. Gavo jisai nuo Kijevo kunigaikščio Riuriko penkis gardus, bet už tai užpyko Visvaldis, Suzdaliaus kunigaikštis, ir gardai tapo atimti. Pasigaminęs kariūmenę ir viską dėl užpuolimo ant Juodvėšijos, kad ją apimtų, užpuolė Romanas tartum ir netikėtai ant jos, bet tapo išmuštas ir tiktai, dėkui šnipukams ir klastoms, du trys sričiai juodvėšių pasidavė. Vienok ir tai su visokiais aptarimais: nei Romanas, nei tijūnai jo neprivalo kištis į sričius nei donių rinkti, nei kareivių. Dones ir pylas renka patys kunigai juodvėšių pagal galėjimą ir telkia kovos laike Romaną sričio pulku. Užpuolus gi juodvėšišką sritį svetimai šaliai, Romanas turi ginti visomis pajiegomis. Sutarmė, abipu-

siai teisinga, negalėjo patikti ir nepatiko godžiam būdui gudo Romano. Vienok, nenorėdamas gąsdinti iš sykio juodvėšius, jisai nutylėjo, ypač kada prireikė pagalbos kovoje su lenkais. Ir kasžin kuomi būtų pasibaigus šita nelaiminga kova Romano su lenkais, jeigu ne juodvėšiški kunigai, kurie, apspitęs lenkam apie Romaną ir jau beveik paėmus jį į savo nagus, nutrėmė lenkų kareivius, padarė laisvą kelią Romanui ir, sulaukę nors ant trumpo pasekėjus, padėjo jam ištrūkti iš pavergimo. Tiesa, žuvo beveik visas pulkelis juodvėšių ir didesnė pusė gudu, bet mieris buvo dasiektas: Romanas išbėgo. Juodvėšių kunigai šitoje kovoje išsiliko gyvi tiktai per savo nežmonišką stiprumą. Nuo jų kirčio negynė nei skydai, nei šarvai. Jeigu juodvėšiui kirtus ir dalaikė tarpais šarvai, tai užgautas kareivis vis krito jau iš žirgo ir nekėlė nuo vieno sutrenkimo tik. Kaip meškinai, tolydžio žudydami svieta, lydimi lenkų pulkų, grįžo nuo pavyslio linkon Kelmo juodvėšių kunigai sužeisti, permainę po kelis žirgus, bet vis tik gyvi ir laisvi į Romano sritį, kur su likučiais kariūmenės ir pagelba naujų pulkų atrėmė lenkus ir pravijo.

Užpelnas juodvėšių buvo nemažas, ir Romanas mandravo ir džiaugėsi įgijęs tokius vyrus dėl savo pulko. Negailėjo dėl to jisai nieko ir ant naujų šnipi-

nėjimų po Juodvėšiją ir ant naujų viliojimų juodvėšišku ir lietuvišku kunigu. „Jeigu man tik pasisektų surinkti nors pusę pulko tokių vyrų, tai aš ir Kijevą pavelsčiau“, – kalbėjo sau Romanas. „O, kad aš nors šimtą antrą gaučiau juodvėšių įgyti“, – atsidusdamas mislijo tankiai Romanas, matydamas, jog apie pusę pulko ir mislyti nėra ką.

Tame tarpe vylius ir klastos darė savo darbą. Pjudinami tarpu savęs juodvėšiai vis pikčiau kniovėsi, vis daugiau bėgo jų į šalis: į Prūsus, į Sūdaviją, į Lietuvą nevat Aukštaitiją. Bėgo, suprantamas dalykas, ir į Volynijos kunigaikštiją pas Romaną, norins mažiau, nei jis norėjo ir nei jam reikėjo.

Teip betrūsiant ir besirūpinant Romanui, atėjo gandas, jog mirė Galičo kunigaikštis. Po kelių dienų pulkas valdimieriškių kareivių su Romanu ir su keliais bajorais Galičo, prielankiais prie Romano, pasirodė ties patim Galiču. Svarbesni bajorai su dvasiškais, seniai papirkti per Romano šnipukus, atidarė vartus ir gardo, ir pilies ir iškilmingai sutiko Romaną su karūnomis ir kryžiais.

Romanas sėdo ant sosto Galiče ir, kad nepadarytų jau daugiau jam teip, kaip prieš tai buvo padarę, sutelkė jisai pas save tvirtą gana kariūmenę, tam

pačiam laike išsiųsdinėdamas pas artimesnius Gudijos kunigaikščius ir dovanas, ir prižadas.

Darbas nusisekė. Romanas negavo išvyti. Bet bendrai jo davė jam suprasti, jog prižadėjimus reiks išpildyti. O kaip išpildyti, jeigu nėra išteklių? Šitas klausimas galėjo baldą padaryti kiekvienam, kiekvienam kitam, tik ne Romanui. Nuo jo užsiliko patarlė ir iki šių gadynių: „Nori medų valgyti, tai bites ištrinki!“

Ot, kad gautų medaus, tai jis ir ėmė bites ne tai trinti, ne tai kopinėti. Kopinėdamas kitus, negalėjo jisai apleisti ir juodvėšius. Tiesa. Su juodvėšiais buvo sutarta, jog jie patys renka ir dones, ir pylas, ir kareivius reikalo laike, bet ar tai galėjo Romanas kęsti ilgai tokią savistovystę? Na, pusę metų, metus jis kentė, o paskui nusiuntė savo tijūnus į pasidavusius jam juodvėšių valsčius, ir tie ėmė rinkti viską saviškai: ne kiek kas išteka ar kiek suderėta. Ne! Ėmė imti tiek, kiek išlupi! Plėšiamas svietas atsiuntė gandus savo kunigam.

Putodamas šoko Nemura ant Romano už plėšimą savo sričio.

- Šviesus kunigaikšti! Žmonės mano sričio čionai atėję skundžiasi man, jog jūsų mylistos tijūnai plėšia juosius. Pasiduodant man, mudu viens kitam

bučiavome kryžių ant to, jog srityje aš valdonas po senovei. O dabar siuntinėji į sritį savo tijūnus be mano žinios. Kur kryžius?

- Ką man sveikas kalbi čion apie kryžių ir apie sritį? Ar sveikas užmiršai, jog aš esmi kunigaikštis.

- Aš to neužmiršau, bet aš neužmiršau ir to, jog aš esu kunigu ir jog man kryžių bučiavai!

- Ne kryžių bučiavau, tik medžio šmotelį, o sveikas ne kunigu esi, tiktai tuomi, kuomi aš noriu.

- Na, jeigu teip, tai ir sveikas neesi kunigaikščiu! - užriko užkimęs nuo piktumo Nemura.

- Ne! Aš esmi ir būsiu kunigaikščiu, o tu būsi jaučiu.

- Kaip jaučiu? - pajuodavęs jau rėkė Nemura.

- Ot teip, paliepsiu tave pajungti ir arti, ir arsi kaip jautis, kaip arė Bukotas, kol nepastipo, o ne, tai ir mėšlą vežti pakinkyt liepsiu.

- Da toks negimė ant svieta, kuris manim arė! - ištraukdamas kardą iš makštų ir darydamas sau kelią atkirto Nemura ir patraukė laukan.

- Vyrai! Suimti! - užriko Romanas. Kaip siena griuvo ant Nemuros pulkas vyrų, bet ir tas nelaukė. Jis šoko laukan. Netikėję ir nelaukę tokios pabaiigos pulko vyrai tiktai tarpe durių apspito Nemurą, kad paimtų, bet tas nei meškina spustelėjo petim

prie vienos adverijos, paskui prie kitos, ir nesirado kam daugiau jį laikyti. Ant dvaro išėjęs, kibo prie Nemuros vėl, bet čion da prasčiau išėjo: radęs ruimą dėl kardo, jisai vienoje akimirkoje išblaškė Romano vyrus. Išblaškęs su kardu rankoje ėjo prie stonios.

- Paimt ir apkalt! - užriko Romanas per langą ant vyrų.

Tie puolėsi vėl prie Nemuros.

- Per kojas jam! Per kojas! - rėkė Romanas.

Nemura atsisuko, kad pasisergėtų iš užpakalio, bet tam tarpe iš netikėtos šalies viens vyrų švystelėjo strampu iš tolo ir, sudavęs per pakinkius, parmušė juodvėšį.

- Ot teip! Užgulkite! - riktavo Romanas.

Vienok jo komanda pasirodė per ankstyba. Pulko vyrai kaip katės nukrito nuo Nemuros, ir jis pakilęs ėjo sau toliau linkon stonios, palikdamas kelis lavonus ant tos vietos, kurioje buvo parpuolęs.

Ant kiemo dvaro gaudė riksmi. Rėkė mirštantieji ir sužeisti, rėkė Romanas, rėkė pulko vyrai... Tylėjo tik Nemura ir juodvėšiai, kuriem nesmagu buvo pulti su kitais ant Nemuros, o da nesmagiau rėkti ant jo arba už jį.

Ant galo skaitlius vis tik padarė savo. Galinčius Juodvėšijos, garsus iš vieko Nemura, tapo suimtas

ir surištas. Tiesa, jis pirm to priklojo virtines lavonu, bet tai jau kitas dalykas. Gana to, jog jo milžiniškos rankos pajuto pančius.

Nepaeinantis iš gudimo kunigas – rykis juodvėšių – atitiko išniekinimą: surištą įmetė jį į tvartą ir kaipo gyvulį uždarė. Uždarė prie klegėjimo viso pulko. Tiesa, tam tarpe apmiręs nuo nuilsimo Nemura nejautė nieko: nei nelaisvės, nei išniekinimo. Bet tie, kurie darė jam sarmatą, žinojo gerai, jog savo laike juodvėšis atsipeikės ir pajus viską, ir pančius, ir išniekinimą.

Ar tai tyčiomis teip kas pataikė, ar tai iš netyčių teip atsiėjo, vienok prie šito viso atsitikimo nebuvo namieje nei Danylos, nei poros iš aršesnių juodvėšių. Danyla sugrįžo namon tiktai pavakare iš girių ir, įėjęs į savo gryčaitę, kone susimušė kaktomis su Vuodega, kuris jam puolėsi patiktų su aitra.

– Danylėli, gelbėki! – buvo pirmi jo žodžiai. Ir išpasakojęs viską, kas dėjosi jam nesant namie, pridėjo:

– Jeigu tu negelbėsi manęs, tai prapulsiu suvis.

– O tu kokių velnių prapulsi? – ne tik nekantriai, bet ir piktai paklausė Danyla.

- Ugi ant mano galvos sukrovė visą bėdą Romanas: įsakė man dažiūrėti juodvėšį. O ką aš vienas padarysiu? Aš to juodvėšio teip bijau!

- Surišto? - paklausė Danyla Vuodegos su neslėptu nusidvyjimu.

- O kad ir surišto, ar tai dyvai? - atvertė tas. - Būtum matęs, kiek jis svieto išžudė, tai nesidvyvtum!

- Na, ak jau vis tik ir drūtam sunku ką padaryti, jeigu jis surištas ir be ginklo.

- Ar tai, brolyti, gali užsitikėti, jog pas Nemurą neužsiliko kokio peilio po drabužiu? Ak tik jį niekas nekrėtė. O jeigu, brolyti, užsiliko! - kalbėjo toliau Vuodega ir kuo toliau kalbėjo, tuo didesnė išgąstis ir rūpestis brėžėsi ant jo veidų. - O jeigu užsiliko koks nors ginklas, - antrino jisai, - tai prapuoliau galutinai! Pabėgs!

- Ko gi tu nori nuo manęs? - paklausė Danyla.

- Padėki, brolyti, apžiūrėti jį.

- Ar tai tu kitų dėl tokio darbo negali sau rasti? - atvertė vėl nekantriai Danyla.

- Ką, brolyti, kiti. Išmėtys juosius ir išklos dabar pasilsėjęs juodvėšis, ir pabėgs. O man kas bus nuo kunigaikščio, kuris mano priežiūrai pavedė Nemurą? Tu vienas, širdele, galėtum stoti priešai Nemurą. O

nestosi tu, nestos nei vienas iš vyrų pulko. Ir ne tik nestos, bet ir neis.

- Na, kaip sau nori, o aš į šitą darbą kištis nenoriu, - atvertė Danyla.

Ant šitų Danylos žodžių Vuodega ir rankas nuleido, ir nosį pakorė. Buvo jisai beverias kelis sykius lūpas, buvo besižiojas, kad tartų ką, bet ištarti nieko neištarė, tiktai vėptelėjo lūpomis kaip žuvis, išmesta ant kranto. Ar tai baimė, ar tai tūžmastis ir kojas jam pakirto, nes turėjo prisėsti vargšas, kad neparpultų. Teip praslinko minuta, antra.

Danylai, bežiūrint į Vuodegos nusiminimą, ne pagailo. Ir n'iškęsdamas atsiliepė:

- Ko jau tu teip labai nusimeni? Jeigu bijai eiti vienas prie surišto juodvėšio, tai pasivadyki du tris vyrus.

- Misliji, nevadinau! - atvertė tas, beviltingai mostelėjęs su ranka. - Bijosi!

- Beginklio ir surišto bijosi? - paklausė netikėdamas savo ausimis Danyla.

- Beginklio! - kurčiai atsiliepė Vuodega.

- Na, jeigu teip, tai nėra ką daryti. Einu pas juodvėšį, - pratarė Danyla.

Ant šitų žodžių pašoko nuo suolo Vuodega su nušvitusiomis akimis.

- Oi, tai dėkui, brolyti! Iš aketės mane trauki! Tik palauki truputį, aš pasišauksiu ir kitus. Su tavim ir kiti eis, - užšnekėjo atgijęs Romano lemeta.

- Sarmatykis! - draudė jį Danyla. - Bus ir mudviejų vienu ik valiai.

- Brolyti, aš bijau! - Na, o jeigu jisai pasileido? Na, o jeigu jo rankose nors koks nor ginklas? - kone drebėdamas kalbėjo Vuodega.

- Tai jau! - ramino vėl Danyla. - Ir mudu ak ne be ginklo eisime. Ir eisime dvieja priešai vieną ir su kardais priešai peilį ar kitą kokį ten niekniekį.

- Brolyti, tai kiba jau tu pirmas eisi. O aš bijau! - prisipažino da sykį Vuodega. - Aš mačiau smarkumą jo rankos ir vieką. Tegul jį!..

Nemura surištas gulėjo tvarte ties durimis ant mėšlų. Rankos jo buvo kruvinos, burna kruvina; iš galvos tekėjo kraujas ant mėšlų. Turėjo būti gyvas, nes kvėpavo, vienok užmerkto akys greičiau tvirtino apie tai, jog juodvėšis negirdėjo ir nejuto jų įėjimo. Kelios musės, bėgiojančios po veidą, liudijo, jog Nemura ar miegoti turėjo, ar gal būtie ir tai, jog ikšiol iš apmirimo vis da negalėjo atsipeikėti. Nė viena gysla veido nekrustelėjo.

Matydamas tai Vuodega drąsiai stvėrėsi už kvietimo⁵ Nemuros. Vienok ir jo triūsas nepabudino juodvėšio: tas gulėjo sudribęs visu savo milžinišku kūnu.

Danylai nesmagu pasidarė ant širdies. Pagailo jam žmogaus, iš šuns vietos numesto ant mėšlų, žmogaus, kuris da ne taip seniai guldydamas galvą rėmės su lenkais už Romaną, ir jis, beveik nesijausdamas, ką daro, pasėmė viedrą vandens ir, kol krato juodvėšį Vuodega, kliūstelėjo ant veido vandenio, nuprausti nors truputį jį, kliūstelėjo ant galvos. Nemura sukrutėjo ir siekėsi atplėšti akis, užlipusias kraujais.

- Gerti! - pratarė jisai juodvėšiškai, turbūt mažai numanydamas da, kur jis ir kas šalia jo. Vienok Danyla ant dyvų suprato, ko reikia juodvėšiui, ir, pripylęs ragą, katras kabojo ant juodvėšio diržo, padavė gerti, priglaudęs jį prie lūpų ir palenkdamas atsakomai.

Išgėręs pusę rago, juodvėšis praplėšė akis suvis ir metė jomis aplinkui, neatitraukdamas lūpų nuo taurės.

⁵ Krėtimo (?)

- Inpilkie da! - paprašė Danylos jau gudiškai Nemura, dabaigęs taurę.

Tas išpildė jo norą. Išgėręs ir šitą ragą, juodvėšis pakėlė truputį galvą aukščiau, pažiūrėjo aplinkui save ir pratarė:

- Dėkui!

Danylai pasirodė, jog iš akių vyro lyg išsiritu kelios ašaros. Ir, negalėdamas jisai toliau žiūrėti ant kankinamo žmogaus, išėjo iš tvarto ir patraukė namon. Po valandėlei paskui jį parsekė ir Vuodega, bet visas markatnas ir visas nesavas.

Jeigu Danyla būtų buvęs žingeidesniu, jeigu jisai būtų smilium ant dasižinojimo svetimų darbų ir mislių, tai jis būtų patėmijęs, jog Vuodega beveik nuo paties sugrižimo nuo Nemuros lyg kaip ir taikosi užvesti apie tą vyrą kalbą ir lyg nedrįsta. Bet Danylai mažai galvoje buvo svetimi darbai, dėl to jis tik tada atsižiūrėjo ant Vuodegos, kada tas jį užkalbino ir sykį, ir antrą.

- Ar žinai ką, man gaila to juodvėšio, gaila labai, - kalbėjo Vuodega į Danylą. - Kad ir mūsų kunigaikštis viską daro su didele išminčia, vienok aš teip misliju, jog šitame atsitikime vargiai bo jis proto laikėsi. Jis teip padarė, kaip padarė, bet, tiesą sakant... - tęsė

Romano lemėta kalbą, laukdamas, ar neprisidės Danyla prie šnekos ir ar neims pūryti ant Romano.

Bet Danyla tylėjo ir dabar metė tiktai akimis ant Vuodegos, kaip ir klausdamas, ko tas nuo jo nori. Vuodega kaip ir ryžosi ant kokio tai žingsnio, priėjo smarkiau prie Danylos ir pakuždomis pratarė ant galo:

- Duoki man rodą, kaip man padaryti? Nemura siūlo man virtines pinigų...

- A, gerai! - atvertė ant šito Danyla. - Nubėkie tik dabar pas Romaną ir paklauskie jo, ar nepasiūlys jisai už tą patį darbą o gerą virvę ant kaklo tau.

- Tai! - nekantriai pertraukė Vuodega. - Tu misliji, už paleidimą; suvis ne. Jis man siūlo pinigų tiktai už tai, kad aš jam saitus nuimčiau ant nakties, o iš ryto jam vėl uždėčiau. Ir jis man žada nei nebandyti pabėgti. Girdi! Ot kame darbas! Tu man dėl to duokie rodą, ar galiu aš užsitikėti ant jo žodžio, ar ne? Ant galo ir šitos rodos man nelabai reiktų, jeigu aš nebijočiau paties Nemuros, jeigu aš žinočiau, jog apimsiu jį, kada man to reiks. Ak sargai visą naktį aplinkui stovės. Ot geriau tu man pasakykie, ar padėsi man suimti Nemurą, jeigu jisai paleistas o kokią nors klastą užsimanytų man padaryti!

- Et, atsitrauki tu nuo manęs su šitokiais darbais. Reikia čia man kištis!! - atvertė ant galo Danyla.

Vuodega nemeiliai tik pažiūrėjo ant Danylos ir nutilo. Vienok ant visko nematyt buvo, bo jis meta suvis į šalį savo užmanymą. Priešingai, ant akių galėjai patėmyti, jog jo kytra ir vyli galva dirba atsidėjus.

- Tai ak tiesą tu sakai, - sutiko Vuodega su Danylos nusprendimu po valandėlei. - Ko čion iš tikro mums kištis į svetimus dalykus. Tik ar tu žinąs... - pridėjo lyg netyčiomis ir lyg nenoromis, - kaip aš pažiūrėjau į Nemuros kojas ir rankas, tai betgi ar tu žinąs, nemielaširdingai suveržta; virvės net į mėsas sulindo, teip įsipjovė. Nemažų kančių užduoda vyrui. Ypač, ar tu žinąs, koju saitai bjauriai suveržti. Aš pažiūrėjau truputį, tai po jais gyvas kūnas; skūra nubriaunyta, kraujai sunkėsi iš kūno... Tur būti nemaža kančia.

Girdėdamas šitą kalbą Danyla neramiai vartėsi ant lovos, tartum žuvis, kepama ant karštos skau-rados. Vuodega tartum netėmijo, jog tas vartosi, ir kalbėjo toliau, išpasakodamas visas smulkmenas, kuriąs jis patėmijo, apžiūrėdamas Nemurą, ir kuomi ypač ir kaip skundėsi tas jam tada, prašydamas atleisti saitus. Ant galo Danyla n'iškentė ir pratarė:

- Tai tu sakai, jog jis duoda ir žodį, jog nei nebandys pabėgti, jeigu nuimsi virves?

- O ką tas jo žodis, - atvertė Vuodega.

- Kaip tai ką tas jo žodis, - pertarė Danyla. - Tas jo žodis daug ženklina. Viena ženklina, jog jis iš tikro nebandys bėgti, o antra ženklina, jog didelę kančią kenčia.

- Tegul sau ir teip, - atsiliepė ant šito Vuodega. - Tegul. Bet kas iš to? Aš be tavęs nedrįstu jį paleisti, o tu atsisakai nuo padėjimo man kokioje dėjoje.

- Nenoriu aš imti jokio atsakymo ant savęs šitame darbe, ot dėl to aš ir atsisakau. Nemura nepabėgs, jeigu jisai prižada nebėgti, bet Romanas gal dasižinoti apie viską. Na, o aš priešai Romano norą, žinai pats, jog niekad os neisiu.

- Bet tu čion jokiam atsakyme nebūsi. Nemura pavestas man ir mano atsakymui, - karštai atkirto Danylai Vuodega, nepatėmijęs, jog šituoju savo karštumu išduoda visus savo užvedimus. - Aš vienas bijau Nemuros ir surišto, ir paleisto, vis tiek. Aš tai neslepiu nei nuo tavęs, nei nuo kitų. Tai žino ir sargai. Jeigu tu pabūsi tvarte, kol aš nuimsiu Nemurai saitus, niekas nesidyvys. Eime, žmogui palengvysime naktį! - ryžosi paskutinį kirtį užkirsti besiūbuojančiam noru Danylai Vuodega.

- Eime! - kurčiai atsiliepė tas, keldamas nuo lovos ir traukdamas ant pečių žiponą. - Kas bus, tai bus! Eime!

Jausdamas užpakalyje savęs Danylą, Vuodega dar drąsiai ėjo pas Nemurą į tvartą pirmas. Toks jo drąsumas nepraslinko nepatėmytas ir per sargus.

- Žiūrėk, žiūrėk! - kuždėjo vienas į kitą. - Vuodega jau įsidrąsino. Jau pirmas eina pas surištą Nemurą. O po kelių dienų tai jisai prie Danylos galda įsidrąsinęs ir sprigtą duoti į nosį surištam juodvėšiui.

- E, jau ką to, tai ne! - juokdamasi atsakė užkalbintas. - Tegul velniai tą tavo Nemurą, aš ir pats to nedrįsčiau padaryti.

- O Romanas drįso paliepti jį surišti ir į tvartą įmesti, kad rytoj artų juomi kaip jaučiu! - kone gaikščiodamas iš džiaugsmo kalbėjo pirmas iš sargų.

- Et, brolyti, būta jau drąsos, - atvertė antrasis. - Siundyti pulku vyrų vieną žmogų, o pačiam slėptis už durų!..

- Romanas drįstų ir vienas susiremti su Nemura, ir da nežinia, kas iš jų išeitų gyvas iš tokio susikirtimo, - prieštaravo pirmas iš sargų.

- Tiesą sakant, bendruti, - atsiliepė kiek patylėjęs antrasis, - aš nenorėčiau papulti nė į Romano, nė į

Nemuros, nè į velnio rankas; vis tiek, ar jie drąsūs, ar ne!

- Ka! ka! ka!.. - pasileido pirmasis juokais. - Na ir radai gi tu traicę! O kad tave! Tik ar tu žinąs, bereikal jujų visų išsižadi. Ar pateksi tu kada į nagus Nemuros, aš to nežinau. Bet naguose Romano tu ir dabar esi, o jau ką velniui mes visi teksime, kurie jam tarnaujame, tai ir abejoti nėra ką. Iš Romano pulko tiktai į velnio pulką gali patekti, ne kitur. Kitiems šventas abrozras, o mums su Romanu lentutės galelis, kam kryžius, o mums su Romanu medžio šmotelis... Et, jau duoki, brolau, velyk man maukelį gėrimo, jeigu turi! - nubaiğė sargas.

Tam tarpe nuo Nemuros iš tvarto išėjo Vuodega su Danyla.

- Vyručiai! - atsiliepė Romano lemeta į sargus. - Aš turiu jums pranešti, jog juodvėšiui labai užsitikėti nereikia. Judu matėte jo vieką? Dabar apžiūrėdamas jį aš radau, jog jo bandoma pasileisti. Matėte, ką jis padarė su pulko vyrais. Dėl to būkite ant atsargos. Naktyje jeigu patėmysite, jog jis pasileido ir nori bėgti, ant tų pėdų muškite į varpą ir duokite gandą man. Pas jį į tvartą nelįskite. Užmuš iš vištos vietos. Ims tik jis veržtis lauk, teip bėkite vienas pas mane. Būkite, susimildami, ant atsargos! - pridėjo

Vuodega, traukdamas šalin nuo sargų, ir šyptelėjo į Danylą.

- Ar negalėtum tamista ką kitą vietoj manęs čion ant sargybos pastatyti? - atsiliepė vienas iš sargų. - Aš norėčiau pasimatyti su vaizboriais, ką pavakare atkeliavo pas kunigaikštį.

- Koki ten vaizboriai! Aš negirdėjau apie jokus. Baubų šventę šventi, daugiau nieko! - nemeiliai sutrėmė sargą Vuodega.

- Ale kad iš tikro atvažiavo! - tvirtino sargas nuobradžiai.

- Suspėsi rytoj! - atvertė Vuodega.

- Ką rytoj! Rytoje gal jau nieko nebus; atvažiavo tik du vežimai, - rūpinosi sargas.

- Nesirūpinki! Jeigu atvažiavo du, tai atvažiuos ir dvidešimts. Arminas su mažu kuomi nevažinėjo.

- O gal tai ne Arminas, - spyrėsi ginčytis sargas.

- Nebūtų tai Armino vežimai ir žmonės, tai ir vežimai, ir žmonės būtų anapus kalinio. O anapus kalinio aš ne per seniai buvau, ten nieko nėra.

- Vežimai jų ana ant rinkos stovi! - mostelėjo ranka sargas į šalį, kurioje riogsojo pašiūrės. - O patys jie su viršininku nuėjo pas Romaną.

Vuodega, atsitraukęs per kelias dešimtis žingsnių nuo sargų, atsiliepė į Danylą:

- Ar žinai ką, man reiktų šį tą nusipirkti. Negali daug ginčytis ir apie tai, jog daugiau nebus vežimų, kol nedasižinai nuo pačių vaizborių. Dėl to luktelkime čion vaizborių. Ak jiems grįžtant reiks pro mus eiti, jeigu mudu čion ties sodeliu palauksime. Ir tuomi da bus gerai, jog jeigu kokios ir sargai bėgs pas mus, tai mudu čion būdami pamatysime greičiau nei iš savo gryčios. Nereiks jiems nei toli bėginti, nei ieškoti mūsų.

- Apie tai ir kalbėti nėra ką, - atvertė Danyla. - Toks kaip Nemura greičiau galvą du sykiu paguldys, nei sykį žodį lauš.

- O ką jis tau saviškai kalbėjo, ar tu supratai? - paklausė Vuodega.

- Tai! Pusę supratau, o pusę norins ir nesupratau, tai vis jau dasiprotėjau, ką sako.

- O ko jis tavęs prašė?

- Kad pasirūpinčiau apie jį, numirus jam.

- Šiteip! Tai jis ant smerties rengiasi? - paklausė vėl Vuodega.

- Ant ko gi rengsis, ak ne ant šliūbų! - atvertė iršdamas truputį Danyla už nuobradžius klausimus.

Susigriebęs Vuodega pradėjo šneką suvis apie kitus dalykus. Ir nepasijuto juodu, kaip bešnekant jiems susėdus ties tankia tvora sodelio, atsirado

sodelyje Romanas su pačia ir pora atkeliavusių vaizborių.

- Tai, sakai, pyksta Vengrų karalius už tai, jog aš užėmiau Galičą ir tapau Galičo kunigaikščiu? - kalbėjo Romanas, atsisėdęs su pačia ant uslanėlio sodelyje.

- Pyksta, ir labai pyksta, - atsiliepė vienas iš žmonių, atėjusių su kunigaikščiais.

- Tik kaip aš ir rašiau, teip ir einasi. Vengrų karalius dabar turi ik valiai darbo ir namieje ir turi rūpintis apie savo nuožmius ir puikius bajorus ir jų užmąnymus, o ne apie svetimus darbus.

- Tegul jis sau ten sveikas ir kniaujasi, kiek tik nori, bile tik nelįstų čion, - pritarė Romanas. - Aš pakol prasimaniau sau darbą su juodvėšiais. Ar nespėsiu aš tik su jais pabaigti, kol tokie, kaip Andrius Vengrų ir kiti, savo naminius vaidus atlieka.

- Tik man nesidaboja tas tavo nemeilus aps'ėjimas su juodvėšiais, - atsiliepė kunigaikštienė.

- Et, pati nežinai, ką kalbi! - nekantriai atvertė Romanas. - Nori, karvelėle, medų valgyti, tai reikia bites ištrinti! Ot kaip.

- Dėl ko gi, kunigaikštiene, laikote jūs aps'ėjimą kunigaikščio su juodvėšiais už negerą? - atsiliepė vienas iš vyrų su nuskustu visai veidu. - Kiek aš

girdėjau, čion atkeliaudamas, tai viskas eina labai gražiai: keli juodvėšių kunigai patys jau pasidavė po valdžia kunigaikščio. Nereikėjo nei ginklą iš makštų ištraukti.

- Teip. Bet jau to daugiau nebus! - atsakė karštai kunigaikštienė.

- Gana jau! Gana! Ir tavo užsimanyta kištis į valdžios dalykus! - trandė Romanas pačią. - Paliki juosius man.

- Tegul sau lieka! - sutiko ir pati ant Romano žodžių. - Kuo toliau aš nuo jų, tuo man linksmiau ant širdies. O visą ramumą įgyčiau, jeigu aš nieko apie tuosius valdžios darbus niekadęs negirdėčiau.

Užmetęs da kelis klausimus vyrams, atkeliavusiems su tavorais, Romanas atleido juosius, pats likdamas da sodelyje pasėdėti, o gal ir pasigėrėti puikia mėnesine nakčia.

- Kokius tu niekus kalbi, ir prie svetimų! - barė Romanas pačią, likęs su jaja du vienu.

- Kaip aš teip neišnekėsiu. Tavo pasielgimas užduoda man didelį rūpestį. Pamislyki ir pats: kryžių Viešpaties bučiuodamas prisiegauji ir prisiegos nedalaikai. Ar negana šito vieno, kad Viešpats užpyktų? Aš jau nesakau, jog tokiu būdu prapul dai

savo dūšiā. Gana to, jog suprantu, jog tokį išjuokimą savo vardo Dievas nepraleis teip be atmonijimo...

- Et jau! Jeigu Dievas būtų toks mažas, kaip tu nušneki, tai ir visas svietas turėtų prapulti...

- Ką tu geresnio kalbi? - kone su išgąščia sutrėmė vyrą kunigaikštienė. - Ar tai reikia didesnę padaryti piktadėjystę, kaip sulaužyti prisiegą?

- Na, tegul; bet, matai... - norėjo remtis Romanas.

- Ir nekalbėki man. Pamislyki tiktai, mes krikščionys, o kaip mes pildome krikščioniškus prisakymus? Mes turime duoti stabmeldžiam ir savo pavelstiem paveikslą gražaus krikščioniško apse'ėjimo, o kokį mes duodame? Mes žudome ir save, ir juosius ir ant dūšios, ir ant kūno.

- Ka! ka! ka! - kvatojo Romanas, žiūrėdamas į karštaujančią pačią.

- Na, ko tu juokiesi? Čion juoktis suvis nėra ko. Pažiūrėki. Visoje pravoslaunoje krikščioniškoje Rusijoje miela pažiūrėti, kaip dievobaimingai kunigai ir kunigaikščiai aps'eina, tiktai mes nei atskalūnai kokie, nei Dievo nesibijome, nei prisakymų jo nepildome.

- Et! Kalbi tu man ne kaip kunigaikštienė, tiktai kaip kokio smirdo pati, ir tai nekam vertoji! - atkirto Romanas.

- Numesti žodį gali kiekvienas. Gali ir tas, kuris nieko nenumano. Gali ir tas, kuris, norins numanydamas, bet nori piktą žodį numesti, - atvertė užpykus truputį savo žaru Romano pati.

Ginčas žodis po žodžiui vis kilo aršyn.

- Na gerai! - kalbėjo Romanas. - Tu mane niekini dėl to tik, jo aš, pabučiavęs kryžių, sakiau, jog šmotelį medžio bučiavau, o ne kryžių. Tu pūriji ant manęs ir sakai, būtin kiti Rusijos kunigaikščiai dievobaimingi ir seka pamokslą Kristaus ir klauso Bažnyčios šventos ir Kristaus paliktų dvasiškų ganytojų. Gerai! Paklauskite dėl to tą, ką aš, kaipo valdonas, nemėgstu kalbėti, bet ką tu, jeigu nežinai, tai turi žinoti. Pasakyki man pirmiausiai, kokį tikėjimą išpažįsta tie tavo garbingi Rusijos kunigaikščiai?

- Na, žinomas dalykas, pravoslauną stačiatikišką, krikščionišką, - atvertė pati.

- Teip, tiesa, jog pravoslauną stačiatikišką, tiktai ne krikščionišką.

- Kaip tai ne krikščionišką? - pertarė Romanienė patį.

- Teip! Tu man atsakyki, kada ji teip pradėjo vadintis, kaip vadinasi dabar?

- Na, žinomas dalykas, jog po pasidalinimui Bažnyčių į dvi: į Rytų ir Vakarų Bažnyčias.

- O dėl ko Bažnyčios persiskyrė?

- Dėl to pirmiausiai, - pratarė kunigaikštienė ir pamislįs kiek pridėjo: - dėl to, jog Rymo popiežius ėmė kištis į darbus grekų imperatoriaus.

- Ot, išmitingas ir tikras atsakymas! - pagyrė Romanas pačią. - Teip, teisybė, mano karvelėle, Rymo popiežius drįso sakyti, jog Isauriškas Levas, grekų imperatorius, yra eretiku; mažai to, popiežius ėmė tramdyti nuo paleistuvystos Mykolą III, grekų imperatorių, ot ir gana buvo šito, kad grekų imperatoriai užsimanytų atsigręžti nuo rymiško popiežiaus. Ir kas man labai daboja, tai šitai, jog ir tu supranti tokį aps'ėjimą imperatorių. Ot, matai dabar ir pati, jo priežastis persiskyrimo Bažnyčių buvo suvis ne dievobaiminga. Vienas imperatorius pyko, kad popiežius neduoda erezijos daryti, kitas pyko, kad neduoda paleistuvauti. Reikėjo atsiskirti nuo Rymo. Na ir atsiskyrė; bet, matai, be tikėjimo palikus svietą, valdovui negerai, dėl to ir grekų imperatorius aps'ėjo labai vyliai. Jis nudavė, būtin skiriasi nuo Rymo tiktai vien dėl šykštumo popiežiaus,

labai godaus ant valdžios, ir dėl to, jog jis, popiežius, būtin klysta skelbdamas, jog Dvasia šventa paeina nuo Tėvo ir Sūnaus. Skirdamas grekų Bažnyčią nuo Rymo, imperatorius vis tik norėjo užlaidyti, kaip matai, norins paveikslą teisybės ir dievo- baimingumo. Mažai to, nepripažindamas dabar ant Bažnyčios valdžios popiežiaus, kaipo galvos visų krikščionių, jisai vis tik norėjo palikti nors paveikslą tos galvos ir užsimanė padaryti patriarchą Konstantinopoliaus, ir padarė... Vienok per tai, jog nei vienas geras nenorėjo eiti priešai valią galvos visų krikščionių – priešai valią popiežiaus, tai Mykolas III, imperatorius, surado sau dėl patriarcho Focijų, persekiotoją šventųjų Dievo. Ir Focijus apsiėmė būti patriarchu. Ir buvo. Ot, kaip matai, atskėlė nuo krikščioniškos Bažnyčios grekų Bažnyčią paleistuvius imperatorius ir persekiotojas šventųjų Focijus. Pati supranti, jog tokie du paukščiai negalėjo ką gero išperėti. Sakyki dabar man, ar tikėjimas, padarytas dėlei smagumo paleistuvauti ir dėlei persekiojimo šventųjų Dievo, yra tai kam vertas tikėjimas? Ar tai krikščioniškas tikėjimas? Tai tikėjimas paleistuvio, tai tikėjimas persekiotojo šventųjų, tiktai ne krikščioniškas tikėjimas.

- Dabar pasakyki tu man, - kalbėjo toliau kaip nutremtas Romanas pačiai, - ar kunigaikščiai Rusijos žino, jog pravoslaviją atskėlė nuo Rymo bažnyčios paleistuvis grekų imperatorius su Focijum, persekiotoju švento Ignoto?

- Turbūt žino, - kurčiai ta atsakė.

- Na! O jeigu žino, dėl ko gi jie išpažįsta šitą paleistuvio tikėjimą, o nesiglaudžia prie tikro krikščioniško tikėjimo, užsilikusio Rymo bažnyčioje?..

- Aš to nežinau! - da kurčiau atsakė kunigaikštienė pačiam.

- Na, jeigu tu nežinai, tai aš tau pasakysiu: dėl to, jog kol jie stačiatikiai, tol jie valdovai savo valstijose, tol viskas eina pagal jų valią. O kaip tik priimtų katalikystę, taip nustotų valdžios. Jų valstijose vyriausiu valdonu būtų popiežius, o ne jie. In visus jų darbus kištųsi jisai. Valdonui, mano miela, suvis negeistina turėti ant savęs valdoną ir jausti kitą valdoną savo valstijoje; dėl to ir tavo tie dievobaimingieji Rusijos kunigaikščiai neieško tikro krikščioniško tikėjimo, neieško dūšios išganymo, tiktai laikosi panagesnio tikėjimo dėl jų - stačiatikystės, o taip vadinamos pravoslavijos. Pravoslaunas popas, ką jam liepsi, tą jis ir darys. Jis nedrįs tau priešintis; o ypač da labiau nedrįs liūsti prie tavęs su persergėjimais ir

draudimais. Popai dažnai ir patys žino, jog pravoslau-
naus tikėjimas tai herezija, atskala nuo krikščio-
niško tikėjimo. Dabar tu man sakyki, jeigu aš žinau,
jog pravoslavija tai ne tikras krikščioniškas tikėji-
mas, jeigu aš žinau, jog vis tiek, ar popas šventu
savo vandenių šventina murmedamas kryžių, ar aš
pagalį vandenių lašinu, tai kaipgi aš galiu sakyti, jog
aš bučiavau šventą kryžių? Aš sakau, jog bučiavau
medžio šmotelį, ir tai teisybė. Žino šitą ir tie kuni-
gaikščiai, kuriems aš tą neva kryžių bučiavau, ir jie
juokiasi iš mano žodžių, norins ir pyksta už tai, kad
jiems tokiu būdu nepasisekė mane kvailu padaryti
ir jog da patys pasiliko kvailiais.

- Ne, kaip sau nori kalbėki, bet vis tik jie, norins
dėl svieto darydami, o vis tik lemčiaus nei tu
elgiasi, - atvertė pati. - Tu bučiuoji kryžių ir neda-
laikai, duodi žodį ir nedalaikai...

- Et jau šneka tavo! - pertarė Romanas. - Pažiū-
rėki, ką daro tie tavo dievobaimingieji! Žudo vieni
kitus, klasta pagavę, bado vieni kitiems akis, pjauja
peiliais kaip avis... Nurimki jau ir tu su savo gyrimu!
Dievobaimingi! - tyčia vosi Romanas. - Veidmainiai!
Tiki į pravoslaviją, nes tas tikėjimas jiems panagus,
norins gerai žino, jog tikras krikščioniškas tikėji-
mas tai katalikystė. Dievobaimingi, kol tas dievo-

baimingumas jiems naudingas, o kaip tik ne, taip ir velniop žiūri.

Kunigaikštienė sėdėjo, sudėjus rankas, beveik nekrusteldama.

Sunkus kvėpavimas rodė vienok, jog jeigu ne kūnas, tai galva dirba nelengvai. Ant galo kurčiu balsu atsiliepė ji:

- Tegul jau ir taip būtų. Ak aš jau nesakyčiau nieko ir apie dievobaimingumą, jeigu tik tu apsieitum norins truputį minkščiau. Dabar tokiu aštrum apsiėjimu nugąsdint gali svieta.

- E, ką man tas svietas, - atkirto Romanas. - Vienas du nusigąs, bet dėl mano amžiaus liks da ik valiai kvailių, kurie duosis apgauti. Pažiūrėki pati - ar pirmu juodvėšiu aš ariu, o jie kaip lindo, taip ir lenda.

- Žiūrėki, kad nenustotų.

- Nenustos! Drūti kaip jaučiai, o kvaili jie kaip veršiai. Nebijoki, nenustos! - ramino Romanas pačią. - O tokie arimai geri tuomi, jog parodo kitiem, kaip einasi tiems, kurie mislija remtis ir kilti priešai mano valių.

Pasėdėję da truputį laiko, kunigaikščiai nuėjo namon. Veltu vienok Romanas džiaugėsi atvertęs pačią į savo pažvilgius. Jam lemta buvo da sykį per-

siliudyti, jog moteriškės širdis ant ilgo laiko tarpais užlieka nors šešėlis senų pažvilgių, kurie kažnoje akimirkoje pas ją pasiryžę pavirsti iš šešėlio į tikrą daiktą.

- Nepyki ant manęs, Romuti, - atsiliepė kunigaikštienė į patį, įeidama į kiemą priešai rūmus. - Bet man, kaip silpnagalvei moteriškei, vis rodosi, jog keistu atsiminti ir apie dūšią, ir Dievą...

- Tai tu, širdele, ir minėki, kiek tik sau nori, kiek tik tavo dūšėlė geidžia, - atvertė tas šyptelėjęs.

- Ne apie tai aš noriu kalbėti, - atsakė jam pati. - Aš noriu tavęs paklausti, ar negalima padaryti teip, kad nereiktų labai bijotis mums ir apie dūšią besirūpinant, ir būti tikrais valdonais savo kunigaikštijoje.

- Ką tu čion painioji? Kalbėki aiškiau! - atsiliepė Romanas ant šitų pačios žodžių, bijodamas suprasti negeistinai dėl savęs juosius.

- Aiškiau kalbėdama, ot ką aš noriu pasakyti: tu sakai, jog tikras krikščioniškas mokslas užsilio Rymo bažnyčioje. Pasakyki dabar man, argi ne geriau būtų priėmus katalikystę ir tapus tikrais krikščionimis? Argi jau teip Rymo popiežius imtų kištis į valdytės darbus, jog duotų pajauti tai?

- Turiu tau prisipažinti, jog ir aš ne sykį mislijau apie šitai. Ne sykį ir kalbėjau apie tai ir su mūsų

pravoslaunais dvasiškais žmonėmis, ir su katalikiškais. Bet ir šiaip, ir teip apmislijęs darbą, nedrįstu šitą užmanymą išpildyti. Insižiūrėjau aš gerai ir ant Lenkų karaliaus, ir ant Vengrų, ir girdėjau nemažai aplink kitų žemių valdonus, ir visur viena: syko priemei katalikystę, tai jau ir klausyki popiežiaus, ir dirbki dėl jo.

- Vienok išganymas dūšios... - bandė moteriškė remtis.

- Aš ne juodvėšis, ne lietuvis, kad dirbčiau kaip kvailas jautis ir dėlei išganyimo dūšios ir kad klausyčiau, ką man popiežius palieps.

Nusiminusi įėjo Romano pati į namus. Ir jam nelabai buvo linksma. Kad nuvytų rūpesčius, jisai paliepė paduoti vyno ir ėmė traukti taurę po taurei.

Ant rytojaus prasidėjo Nemuros kankinimas. Pirmiausiai jį surištą išnešė iš tvarto, uždėjo ant vežimo ir išvežė į lauką. Ten nuvedę suvis pajungė nuogą į žagrę, šalia jo pajungė jautį, ir teip pajungtus užplakė abudu artojas Čiubas botagu. Vienok dėl juodvėšio kirtis turbūt buvo per lengvas, nes jis ne tik nėjo, bet da tramdė atsispirdamas ir jautį. Tada ėmė Čiubas mėsinėti jį botagu suvis nežmoniškai; kraujas tiško į šalis, bet ir tai negelbėjo.

- E, palauki! - atsiliepė iki šiol iš tolo bežiūrėjęs Romanas. - Aš rasiu kuomi jį paspartyti, ne tik paraginti. Inkaitinkite ugnyje geležį ir bakstelkite jam į pasturgalį. Tada veš!

Ūmai sukūrė ugnį ir įkaitino geležį; vienok ir tai negelbėjo: spirgėjo mėsos, tiško kraujas, per kankinamo kūną ėjo drebuliai, bet jisai kentė.

Ne vieną da kančią išmislijo besilemendami prie Romano jo pulko vyrai, bet vis veltu. Teip atėjo ir pietūs. Jautį išjungę parvarė namon, o Nemurą parnešė. Nešamas juodvėšių sričio kunigas meldė vieno iš savo kankintojų, kad jį pribaugtų. Bet niekas nedrįso išpildyti jo prašymą iš baimės įsižengti priešai Romaną. Vuodega gavo apart to aštrų prisakymą nuo Romano dažiūrėti, kad juodvėšis nepastiptų ir kad susveiktų.

- Nenorėjo jisai arti su jaučiu, tai ars su savo giminėm! - piktai šyptelėjęs pagrasino Romanas.

Vuodega su Danyla, o tarpais ir vienas, po kelis sykius ant dienos lankė juodvėšį, pildydamas aštrų kunigaikščio prisakymą. Pulko vyrai iš pradžių tik ir turėjo kalbų, ką apie Nemurą, bet po dienai, po antrai pradėjo visi juodvėšį užmiršti. Atsirado kiti darbai. Žmonės, kurie po vardu vaizborių atsilankė pas Romaną, buvo tai pasiuntiniai Vengrų karaliaus,

o iš teisybės Romano šnipukai – papirkti vengrų bajorai. Dasižinoję apie jų atsilankymą pas kunigaikštį, pulko vyrai ėmė lemti karę su vengrais. Kaip ir pritardamas ir tvirtindamas šitas kalbas, Romanas apgarsino medžioklę po girias. Bemedžiojant teip, iš tikrųjų atvažiavo gandas nuo Armino, pranešantis, jog jisai keliauja su tavorais į Galičą ir prašo kunigaikščio vyrų kareivių dėl apgynimo kelionėje nuo plėšikų. Pirma nei atvažiavo Arminas, suspėjo praslinkti su viršum ciela savaitė. Ar tai dėku gandą atnešusiam vyrui, ar tai per ką kitą pasklido pasakos apie navatnių navatniausius dalykus, esančius terpu atvežamų per Arminą daiktų. Nespėjo da tas ir į pilę įvažiuoti, kaip pakilo da aktyvesnės kalbos, sujungiamos visą gardą ir apygardį. Arminas ir jo sėbrai siekėsi visu mieru tylėti, tiktai skubino triūsti apie pastatymą šėtrų. Dvi dieni statė vienas šėtras dėl vežimų ir dėl stalų. Kada jau buvo gatavos šėtros, pirma tikra žinia, kuri pasklido po visą pilę ir gardą, buvo tai žinia apie kalbančias paukštes. Kita žinia garsino puikius šarvus, neperkertamus jokiu kardu ir lengvus kaip plunksna. Bobos šnabždenosi apie įvairius vaistus. Jauni gardiečiai apie puikias gelumbes...

Ošė, gaudė kalbomis rinkos ir ūlyčios; visi su sujudėjimu kalbėjo apie kytrą vaizborių Arminą; visi laukė mugės pradžios; nelaukė jos tik Nemura, nelaukė nei Danyla. Da apie vieną žmogų čion reiktų pora žodžių pasakyti: Vuodega, visados smilus, visados vienokiai džiaugiantysis savim ir savo išminčia, dabar vaikščiojo ne tai kaip ir nugąsdintas, ne tai kaip ir nuliūdęs – kitaip sakant, buvo kaip ir nusi-minęs. Tartum, jog ir jis nelaukė mugės.

Pulko vyrai, patėmiję permainą Vuodegos būde, šiepė iš jo ir piktai džiaugėsi.

– Na, dėkui Dievui, ir jam atrado kunigaikštis atsakomą darbą, – kalbėjo vieni.

– Tegul, bjaurybė, ir jis pasimokina po žarijas šokti!! – kalbėjo kiti.

– Negriebs jį velnias, pamatysite, kaip išsisuks gerai! – pranašavo tretį.

VII. MUGĖ

Ilgai laukiama ant galo ir prasidėjo mugė. Jau iš paties ryto pradėjo rinktis ant rinkos svietas ir iš gardo, ir iš aplinkinių. Užtvino ir rinka, ir artimos ūlyčios. Mirgėjo, siūbavo minios svieto. Ore ošė tartum upė sriovi, per akmenis smarkiai bėgdama. Arminas tik trynė rankas iš džiaugsmo. Tavorus jo varžydamiesi vilko nuo vežimų, be derybų mokėdami ir pinigus. Antra, pirkikų nemažo nei ant rytojaus, nei į trečią dieną. Ypač smarkiai ėjo vaizba toje šėtroje, kur buvo klėtkos su kalbančiomis paukštėmis ir kur rudas vaizborius pardavinėjo mažmožius.

– Širdele, da dieną antrą tokią, ir Rudis galės jau grįžti namon, – kalbėjo Arminas į pažįstamus, kada, būdavo, kalba užaina apie gerą to meto prekę.

Nereikia nei pasakoti, jog vieną kalbančią paukštę Rudis nusiuntė Romanui. Tai suprastinas dalykas; pridėti reikia tiktai, jog da vieną pirkte pirkto pats Romanas dėl vieno lenkų pono, kad ans jam tarnautų.

Visi buvo linksmi, o ypač Arminas.

Vienas dalykas tik nepatiko Arminui: tarpu perkančių jis nematė Danylos. Kelis sykius jis kvietė

jį pas save per pulko vyrus, bet pamatęs, jog ir tai negelbsti, vakaro laike atlikęs nuo prekystės, nuėjo Arminas pats pas Danylą.

- Širdele! - šūktelėjo jisai, kaip tik užtémijo vaikina. - Visi pas mane eina, visi perka, tu tik vienas, tartum užpykęs, nenori nei akių parodyti. O aš tavęs vis laukiu ir laukiu. Ir dovanos tau gatavos už anuosius metus. O tavęs kaip nér, teip nér.

- Ko aš eisiu, - atsakė ramiai Danyla, sveikindamas prekį ir kviesdamas į vidų. - Ištekliaus didelio ant pirkimo nereikalingų man pirkinių aš neturiu.

- Na, tegul ant nereikalingų ir neturi, bet ant reikalingų vis tik rastum.

- O tiesą sakant, man nieko ir nereikia.

- E! Širdele! Tik tam nieko nereikia, kurį į kapi- nes kemša, - atvertė Arminas. - O kol žmogus gyvas, tai jam vis tai šio, tai to reikia. Aš tau atgabėnau, širdele, - traukė toliau Arminas, - du daiktu, kuriuosius, kaip sau nori, o turi nuo manęs priimti: šalną su šarvais ir žirgą. Bet, kad tu žinotum, šarvus tokius, jog ir pats Romanas tau jų užvydės, jeigu tik parodysi jam. Juosius gali nešioti ir po drabužiais, ir nežymu. Ot, eidamas ar jodamas kur į nutartiną vietą ar bendrystą, visados užsimeski šituosius šarvus ant savęs, ir kada dėkui jiems užsiliksi gyvas, tai

atsiminki, jog ir aš gyvas likau tiktai dėkui tau. Apie žirgą neturiu ką aš daug kalbėti. Jis, tiesa, truputį lyg lepus, bet tokį antrą lakūną, apart tavo Šato, nerasi.

- Dėkui, mielas Armine, - atsakė Danyla, - bet man vis tai nereikalingi dalykai.

- Kaip tai nereikalingi? - karštai atrėmė Arminas. - Kareiviui nereikalingi šarvai ir žirgas! Ar tu gal misliji, jog per tai bus man kokia skriauda? Ij, širdele! Nemislyki teip! Toks prekys, kaip aš, iš viso ko moka išrasti pelną. Aš išradau pelną dėl savęs ir iš to, jog tu man gyvastį išgelbėjai.

- Na dabar! Ar gali būti! - užriko Danyla nusidvyijęs.

- E! Širdele! Kam ir skustuvas neskuta, o kam ir stiklelio šmotelis anuoja barzdą. Buvau aš Kryme, iš ten patekau pas tuosius, kuriuosius čion pas jus vadina polovcais. Na, aš ten ir išsišnekėjau apie atsitikimus su manim, kokie ir kur buvo. Brolis polovcų chano ėmė labai peikti Galičo žmones ir visus žmones gudiškų kunigaikštijų. „Žiūrėkie, - sakau aš jam, - visokių būna žmonių ir tarpu rusų, nesiginčyki teip.“ O jam kaip to ir reikėjo, jis da labiau ėmė užpuldinėti ant rusų, ypač ant galitiškių. „Palauk, - misliju aš sau, - pamokysiu aš tave!“ Ir išpasakojau

mano atsitikimus, nesakydamas kur katras buvo. Paskui klausiu jo pakaleiniui, ar šitas atsitikimas galėjo būti Galiče, ir minavoju atsitikimus. Kada atėjo kaleina apie atsitikimą su meška, aš teipogi klausiu jo, ar glaėjo būti jisai Galiče. „Ne, – girdi, – negalėjo. Iš kokių nori laižybų kertu, jog negalėjo!“ – „Gerai, – sakau, – aš laikau laižybas!“ Na, mudu ir sukirtome. Jisai pastatė aukso taurę, o aš šarvus su tikru damaškiniu kardu. Taurė, brolyti, didelė, puikaus graikiško darbo. Už ją vieną cielas kaimenes laukinių žirgų man siūlė paskui... Taurė ta, brolyti, jau namieje pas mane.

– Jis teip ir užsitikėjo ant tavo žodžių, jog tai teisybė, ką tu kalbi? – paklausė Danyla. – Ak tik nieks negalėjo patvirtinti.

– Kaip nieks? Ugi aš pas polovcus radau Dimitrą, kurį Romanas buvo jiems pardavęs, tai jis ir patvirtino.

Ant šitų žodžių Danyla net šiurpulus pajautė. Jisai pamatė iš jų, jog Romanas ne tik sekioja jo visus žingsnius, bet žudo ir kiekvieną žmogų, jam gerai velijantį, o per tai nutartiną dėl Romano, žudo slapčia, klastingai.

Norins tai buvo ir su pavojum, vienok Danyla ryžosi paklausti, kokių tai būdu Dimitras polovcams parduotas tapo.

- Gerai aš to nežinau, - atsakė lyg nusiminięs truputį Arminas, - bet kaip man sakė pats Dimitras, tai Romano vyrai sugavo jį besivalkiojant nakties laike po pilį ir pramanė, būtin jis šnipinėjo dėl svetimos šalies. Dimitras gi man sakė, būtin jis nešnipinėjęs, tiktai teip sau ėjęs pasimatyti su viena esyba... O kaip Romanas numanė ir kaip man rodosi, tai ne kitaip, kaip šnipinėti turėjo: nei jis su mergomis nesusižinojo, nei su vyrais neturėjo kokios ten skirtos bičiuolystės. Bet, matai, jau tai ne mano darbas, kaip ten buvo. Jis mane gelbėjo, o aš savo žaru, radęs jį bėdoje, turėjau tuomi jau užmokėti jam, na, ir užmokėjau: išpirkau jį iš polovcų verguvės ir atleidau. Toliau man ne galvoje. Girdėjau, jisai būtin norėjęs vėl į Kijevą grįžti, bet kur jis dabar iš tikro, aš to negaliu pasakyti. Šįmet grįždamas per polovcų žemę į Galičą, neradau nei Dimitro, nei kvapo jo tenai.

- O čion pas mus tokius paskalus paleido pulko vyrai, - n'iškentė neužmetęs Danyla. - Pasakojo, būtin Dimitras pabėgo. Pliaunijo, būtin jį persergėjo pats Vuodega apie pavojų...

- Širdele, cit, - pratarė Arminas, pridėdamas pirštą prie lūpų, ir garsiai pridėjo: - Apie tai aš nieko negirdėjau. Tai pasakęs, prisikišęs Danylai prie ausies pašnabždėjo: - Dimitrą apgavo Vuodega; paėmė pinigus, žadėdamas n'išduoti, ir paslėpė pas vieną pažįstamą apygardėje. O paskui išdavė Romanui; bet čion aš gerai nežinau, dėl ko Romanas pakvietė dėl paėmimo Dimitro polovcus, o savo pulkui uždraudė ir žinią duoti polovcams, ko jie čion buvo ir ką darė.

Danyla, išgirdęs šitą, suprato vylų apsiėjimą Vuodegos, kuris, nuduodamas tokiu būdu už gerą dėl Dimitro, žiūrėjo ir tikėjosi, ar netaps Danyla su juoju atviresniu ir ar neišpasakos visas jam savo mislis ir užmanymus, o tokiu būdu paduos save suvisai į rankas jo ir Romano.

Dabar jam ir aišku pasidarė, dėl ko nuo jo Čiubą prašalino ir laisviau ėmė laikyti. Jis išsitarė priešai Vuodegą, jog pabėgs, jeigu da ilgai jį persekios Čiubas. Na, Vuodega apie visas kalbas Danylos ir danešė Romanui, o tas nusprendė gana išmintingai: pašalinti Čiubą ir padaryti teip, jog jau jeigu bėgs Danyla, tai kad bėgtų kaip galima ilgiau Galiče pergyvenęs.

Ir nusprendė Danyla sergėtis Vuodegos da aršiaus nei sergėjosi ikšiolaik, viena puse, o kita puse nuduoti, jog jį Vuodega apgavo ir jog jis su juoju dabar suvis visame atviras.

Šitos mislys šmėkstelėjo per galvą Danylos vienoje akimirkoje, ir jisai n'įstikėdamas labai ir pačiam Arminui, šyptelėjo tiktai, nieko neatsakydamas. Tame tarpe Arminas kalbėjo toliau garsiai:

- Ot, matai, širdele, Dimitras geriaus su manim aps'ėjo, jisai susigadijo, kad aš jį išpirkčiau, ir man dabar ant širdies linksma, jog aš jam teipjaugi spējau gerą padaryti. O tamista nenori nei palūkus priimti už tą gerą, ką man padarei, ir už kurį iki šiol aš negalėjau atlyginti tamistai. O kas man da skaudžiau, tai šitas, jog aš tyčiomis tamistai ir žirgą, ir šarvus rinkau ir tyčiomis liepiau Rudžiui prekiui vieną paukštę kalbančią viršaus pasiimti, jog jeigu tamistai patiks, tai kad ištektų...

- Na, apie paukštę aš nesakau nieko, - sutiko ir Danyla, - paukštė tau skriaudą gal didelę nepadarys, o mane ne sykį gal nublaivys ir nužadys.

- Dėkui, širdele, jog sutinki, bet sutikti ir ant šitų mano dovanų.

- Ei, ką kalbi sveikas! - sušuko Danyla. - Žirgą, puikesnį per Šatą, aš nenoriu ir nerasiu, jeigu ir užsimanysiu ieškoti.

- Na, tai norins šarvus priimki su paukšte.

- Gerai! Tegul bus taip, bet jau daugiau dovanų nei šimet, nei niekad os kad man nesiūlytum.

Arminas, su džiaugsmu nuėmęs nuo piršto žiedą, padavė Danylos tarnui, paliepdamas nueiti ant rinkos ir, parodyšius jo žmonėms žiedą, pasakyti, jog jį atsiuntė šarvų ir paukštės dėl Danylos. Insakydamas tai, pridėjo Arminas ir ties kuriais vežimais reikia jam rodyti žiedą, kad greičiaus gautų, ko reikia.

- Kur paukštės, tą šėtrą žinai? - paklausė Arminas ir, gavęs patvirtinantį atsakymą, pridėjo pasiuntiniui: - Rudžiui parodyki žiedą, o kalbėki su vaikiščiu, katras pas Rudį dėl pagelbos yra, nes Rudis nei žodį da svetimų kalbų nesupranta, da jis tik pirmą metą važiuoja prekio ti.

Po valandėlei pulkelis žmonių lydėjo Danylos tarną, nešantį nuo rinkos paukštę klėtkoje. Paukštė pyko, šiaušėjo plunksnas galvos ir kaklo ir barėsi: „Šalin! Ko lendi!“

Barnį vienok šitą suprato tik tai Danyla, kiti gi žmonės juokėsi ypač iš to, jog paukštė šiaušiasi ir

navatnai snapu griebia už piršto, jeigu kas per klėtkos plyšius nori įkišęs erzinti ją.

Vuodega pasakojo kitiems, kaip prie jo Kijevo kunigaikštis gyrėsi skūrute paukštės, prikimšta teip, jog žiūrint nurodo suvis paukšte, gyrėsi kunigaikštis būtin dėl to, jog tai buvusi paukštė be koju, teip vadinama paukštė rojaus, kuri visą savo amžių lakioja ir tupi tiktai perėdama vaikus.

- O kaipgi naktyje miega ji? - paklausė vienas iš žmonių.

- Ugi mieganti ji ant oro, - atsakė Vuodega. - Išskėčia, girdi, sparnus, išskėtus, girdi, skrieja sau iš palengvo per visą naktį ir miega.

Žmonės dyvijosi, klausydami Vuodegos pasakos, galvomis kraipė ir ant galo paklausė Armino, dėl ko jis tokių paukščių neatveža.

- Širdele, - atvertė Arminas, - paukštes vežti tai ne mano darbas. Ir šitas kalbančias paukštes tai ne aš atvežiau, tik Rudis. Girdėjau, būtin ir jis tokią vieną rojaus paukštę atgabeno, bet ta kelionėje bevežant nustipo. Jų besamų labai lepių.

Žmonės, gavę šitą žinią, puolėsi bėgti pas Rudį pažiūrėti norins pastipusią paukštę rojaus, o Vuodega pasileido į kunigaikščio rūmus nešti apie tai gandą.

Danyla gavo už tai progą išsiklausti nuo Armino, kaip jam reikia apsieiti su paukšte: kuomi lesinti ir kuomi girdyti.

- Širdele, negailėki jai kanapių grūdų, riešutų, kvietinės duonos, o gerti duoki vandens; ot ir viskas, - atsakė paklaustas prekys.

Vienas dalykas puolė Danylai drūčiai į galvą: paukštė kalbėjo balsu lyg pažįstamo žmogaus. Kur jis tą balsą girdėjo, veltų jisai galvą suko, siekdamas atminti, nieko negalėjo padaryti. Tai jam rodėsi tarpais, jog šitas balsas prigulėjo žmogui, buvusiam artimu Danylos jo jaunystėje, tai vėl paskui rodėsi, jog šitą balsą jis kur tai girdėjo ne per seniai. Gana to, jog šitas paukštis padarė ant Danylos nemažą įspaudį. Viena, jis kalbėjo lietuviškai, antra, kalbėjo balsu, nežinia dėl ko atvedančiu Danylai į pomietį gilią jo jaunystą: senus, tamsius aužuolynus, kuorias piles, tamsias sienas kalinio, plačius, lapuotus medžius...

- Na, dabar ir mano gryčioje bus linksmiau, bus kam, be manęs, žodį išstarti, - pamislijo Danyla, eidamas gulti, - vis tik bus ramiau man.

Ant rytojaus kaip tik ėmė švisti, pabudo Danyla. Jį prikėlė paukštė, kuri švintant ėmė zobilduoti ir vograuti kaip ir ant patyčių. Insiklausęs gerai į

paukštės šneką, Danyla tapo kaip stabo ištiktas. Zobildavimas buvo navatnas.

- Bėk, bėk! - ragino paukštė. - Ko tu lauki! Bėk į Lietuvą! Bus kam padėti, bus! Bus! Čion prapulsi! Bėk!

Ant šitų paukštės žodžių Danyla net pašoko nuo lovos ir su atsidėjimu klausė ir žiūrėjo į paukštę.

Dabar vėl kaip vakar jam neatgrėstinai lindo mislis į galvą, jog paukštės balsas atmena žinomo jam žmogaus balsą. Ir vėl greta su šituoju balsu kilo paveikslai, seniai užmiršti, iš gilios jaunystės: tamsios sienos kuorų aužuolinių, siūbuojanti laukai javais, kvapsnis žolynų laukuose, vyrai su baltais marškiniais, nuskustais veidais...

- Bėk. Bėk!! Čion prapulsi! - vogravo paukštė toliau.

Apie tai, jog šita paukštė pateko jam tyčia, Danyla ir neabejojo. Klinčijo jisai tik galvą, laužė ją siekdamasi atminti, kas galėjo tą paukštę pataikyti jam.

- Abejojimo jokio negali būti, - mislijo sau Danyla, - jog žmogus, kuris ją man pakėravojo, ura tai mano didelis draugas. Jis, žinodamas gerai mano padėjimą, slaposi nuo visų, slaposi ir nuo Armino. Dėl Romano paukštė galėjo būti paskirta jau toje vietoje, iš kurios atvežtos jos, - Kryme. Dėl lenkų

aukšto bajoro irgi turėjo būti paskirta tenjau, ir abi dvi gražesnės ant pažiūrėjimo. Dėl to tas tolimas draugas gali būti ir tenai Kryme, ir čionai dabar po šėtromis.

Ilgai teip mąstavojo vaikinai ir nieko tikro negalėjo nuspręsti: galėjo būti ir teip, ir šiaip. Ant galo ryžosi eiti pažiūrėti, kas ten toje šėtroje do per žmonės yra, kad suprastų, ar jie numanydami atsiuntė jam paukštę, ar gal jie tik įnagiui tapo rankose kito žmogaus, kuris iš tolo būdamas duoda jam gandą. Ypač Danyla da dėl to ryžosi eiti pas šėtrą su kalbančiomis paukštėmis, jog jam rodėsi nepilnu gandas, atsiųstas per paukštę. Jis tikėjosi ten rasti da nors menką ženklą to, kada jam bėgti, kad rastų kelionėje pagelbą.

Danyla mislijo teip: „Jeigu tas žmogus velija man gero, tai jis turi numanyti, jog aš kelių gerai nežinau. Pažįstamų Lietuvoje neturiu; per tai pabėgęs nieko gero nepelnysiu. Arba mane čion suims Romano vyrai, arba ten Lietuvoje kur nors pražūsiu. Ant galo tegul ir nepražūsiu, bet ir Lietuvoje yra kunigaikščių, kurie Romanui išduoda pabėgėlius. Na, jeigu aš pateksiu į tokio kunigaikščio valstiją ir Romanas suseks mane ten, tai bus ir atlikta: mane suims ir išduos Romanui.“

Daug visokių mislių praslinko per Danylos galvą, ir jis nepasijuto, kaip įdienojo, ir Vuodega, eidamas pusryčiauti, užėjo pas jį pavadyti. Paskui Vuodegą atsivilko da keli pulko vyrai paklaustyti ir pažiūrėti kalbančios paukštės. Bet ta įdienojus ne teip dabar skaniai kalbėjo, ir vyrai, norėdami nors ką nors išgirsti nuo jos, ėmė ją erzinti. Čiubas, neatsargiai erzindamas, įkišo pirštą, vienok teip nelaimingai, jog paukštė savo aštrum snapu drūčiai įkirto jam, ir iš kančios Čiubas net suriko visu balsu.

Vyrai tartum to tik ir laukė, kad paimtų Čiubą ant juokų. Danyla šitame neatsiliko nuo kitų, ir visi jie teip įpykdė Čiubą, jog tas ir pusryčiauti atsisakė.

Vyrai šiepdami iš jo vieni nuėjo, o Čiubas, net pajuodęs iš piktumo, nudavė einąs namon pas save, bet kaip tik vyrai užsuko už triobų, jisai įsiveržė į Danylos gryčią. Ant jo akių ir pikto šypsojimo galėjai atminti, jog tai ne dėl labo jisai įsiveržė. Po akimir- kai iš ten jis bėgo tekinas namon.

Danyla užsiėmė savo kasdieniniais darbais ir užsi- ėmęs neskubino namon.

- Nu, Danyla, pas tave nelaimė! - šūktelėjo vienas iš pulko vyrų į jį, praeidamas pro šalį. - Klėtką tavo sukulta, o paukštė negyva guli ant aslos.

Danyla, išgirdęs tai, metėsi namon. Ten ties gryčios langais rado jau jis pulkelį žmonių, iš kurių pulko lėkė jam patiktų balsai:

- Jau po paukštei! Jau ta negyva!

- Tai ne kas kitas, kaip Čiubas tai padarė!

- Aš mačiau, kaip jis tekinas iš čion namon bėgo! - atsiliepė vienas vaikišcias.

Matyti buvo ant kalbų ir veidų, jog visi jie pyksta ant Čiubo už jo nelemtą darbą. Ir visi beveik ragino Danylą eiti pas Romaną skusti Čiubą.

Inėjęs į gryčią, Danyla rado duris jos truputį praviras; sulaužyta klėtkla gulėjo viduryje aslos, šalia jos gulėjo paukštė negyva. Ir gaila pasidarė vyrui, ir pikta, bet ir tai atsiminė jisai, jog savo vogravimu paukštė galėjo nemažai jam ir pikto padaryti ir jog iš teisybės jam ir pačiam reikėjo teip apsieiti, kaip apsiėjo Čiubas.

Skusti Danylai neprireikė, nes ilgi liežuviai ūmai danešė gandrą apie viską Romanui, ir tas pavakare pakvietė pas save ir Danylą, ir Čiubą. Ant Danylos dyvų Čiubas tapo ne tik sunkiai nukorotas ant turto, bet ir teip nubartas, kad ir jis, ir kiti to nei nelaukė. Romanas užstodavo teip tik už savo artimus ir mylimus žmones. Jeigu jisai teip užstojo už Danylą, tai jau visi suprato, jog Danyla iš prastų

pulko vyrų neužilgo pakils. Suko tik visi galvą ir visaip minė, kas būtų do priežastis tokio Romano apsiėjimo ir kaip jis mislija pakelti Danylą, bet veltu. Teisybę žinojo Romanas ir Vuodega. Vuodega seniai jau suprato, jog Danylos padėjimas persimainys, dėl to jis nuo seniai ir ėmė geriaus apsieiti su juoju. Jis seniai patėmijo, jog atvažiavusi į svečius pas Romanienę jos giminaitė, jauna Kijevo kunigaikštystė, nuo Danylos akių negali atitraukti. Jam pasirodė, jog ir Danyla nesipurto nuo jos. Ant galo Vuodega turėjo ir tikresnių žinių: viena kunigaikštienės tarnaitė Vuodegai pranešė stačiai, jog kunigaikščiai sutarė savo giminaitę suvesti į porą su Danyla ir pavesti jam ar tai Juodvėšiją, ar tai kitą kokią šalį valdyti vardu Romano: būti, taip sakant, po jo ranka. Tik apie šitai bijojo Vuodega ir išsitarti, nes Romanas tuoju suprastu, kas jo užmanymus į svieta išdavė, ir tarnaitėi, ir Vuodegai būtų ankšta. Mažiausiai abudu be liežuvių liktu. Tose gadynėse kas, būdavo, liežuviu prasižengia, tam bematai, būdavo, liežuvį ir nupjauja, o norėdami pikčiau pakoroti, būdavo, stačiai išrauja, išplėšia iš gerklės.

Danylai prieš šitai beveik suvis buvo duota laisvė, o dabar ir šešėlius nelaisvės siekėsi visi išdildyti. Vuodega tik iš priežasties didelės meilės, kurią jis

jautė dėl Danylos, tik dėl jos nesitraukė suvis šalin nuo jo. Teip jis kalbėjo Danylai; o iš tikrųjų... tokius turėjo įsakymus nuo Romano.

Praslinko teip kelios dienos. Danyla nusprendė, jog jeigu dabar jau jis eis ant pervaizdų pas Rudį vaizborių, tai niekas nenutars jo žingsnio – laiko praslinko ik valiai, ir nelengva bus atminti kitiems, dėl ko jis ten eina. Sulaukęs dėl to po pietų, kada visi vyrai paprastinu būdu ėjo pas Armino vežimus, nuėjo ir Danyla drauge su kitais. Vaikščiodamas čion vežimas nuo vežimo, prislinko jisai iš palengvo ir prie tos šėtros, po kurią kabo da viena klėtkla su kalbančia paukšte.

Ties vežimu stovėjo iš lentų čion stalas. Ant jo gulėjo sukrauti visokie niekniekiai: žiedai, karieliai, šukos, sagtutės, žirkklės...

Už stalo sėdėjo liepsnabarzdis ir raudonplaukis žmogus su ypač bjauriai lašuotu veidu ir stora, ilgla nosia. Sėdėjo šitas Rudis tartum medinis. Jo veidas ir jis pats nei nekrustelėjo. Tikrai akys sekiojo perkančius ir triūsą vaikiščio, kaip kokios septyniolikos metų, kuris pardavinėjo tavorus žmonėms. O tavorų jau buvo menkai ant stalo. Vežimas gi suvis tuščias barkšojo savo mediniais šonais, kaip griobai, vilkų apgriaužti.

Pirma nei ką sakyti, Danyla ilgai tēmijo viską po Rudžio šėtra, bet nieko negalėjo patėmyti tokio, ant ko būtų galėjęs atminti, kame jam ieškoti ar žmogaus, ar gando reikalingo. Rudis kriošėjo sau kaip medinis stabas, vaikiščias pardavinėjo likučius tavorų. Ir Danyla ryžosi nusipirkti porą nors žiedų, kad nežymu būtų, jog jis čion atėjo ne dėl pirkinių, tik dėl suvis kitokių užmanymų. Vaikiščias ir jam padavė porą žiedų pasirinkti, padavęs nubėgo kitus pirkikus užganėdinti. Likęs Danyla vartė rankose žiedus neva rinkdamas, o iš tikrųjų apmislydamas, kaip jam pradėti kalbą su vaikiščiu, kad iškvoštų iš jo reikalingas žinias. Kaip kitus, ir jį dabar dabojo Rudžio akys su atsidėjimu.

- Ir mane laiko Rudis už vagį turbūt, - mislijo Danyla ir nenoromis nusišypsojo jisai, metęs akimis ant Rudžio. Rudis žiūrėjo Dievas žino kur. Sėdėjo jisai kaip pirma, tiktai ant rankos žibėjo žiedas, kurį sunku buvo nepatėmyti Danylai. Žiedą šitą jisai pažino gerai; bet tame tarpe, kaip Danyla norėjo pasilenkti tik, kad geriaus įsižiūrėtų į žiedą, kad kokios nepadarytų klaidos, šalia jo atsirado vaikiščias.

- Iš kur jūs imate šituosius žiedus? - paklausė jo Danyla.

- Mūsų gaspadorius turi auksakales, tai jis pats ir kaldina žiedus. O auksą perka iš visur.

- O kitus tavorus? - klausinėjo toliau Danyla.

- Ir kitus patys namieje darome, - atvertė tas.

- Ir paukščius kalbančius?

- Paukščius, - nusišypsojęs atsakė vaikiščias kaip ir klausdamas. - Paukščius išperi paukštės, o mes tik mokiname kalbėti.

- Ir mano paukštį namieje jūs mokinote? - klausinėjo toliau Danyla.

- Aš sveiką pirmą sykį matau, tai apie sveiko paukštę negaliu nieko pasakyti.

- Ugi ar ne tu atsiuntei paukštę pagal Armino gromatėlę vakare?

Vaikiščias užsimislijo, siekdamasi atminti šitą atsitikimą, bet tame tarpe burbtelėjo Rudis, turbūt bardamasi ant vaiko, kad jis palaidokauja, užsiimdamas šnekomis, kada svietas susirinkęs prašo ir vieno, ir kito tavoro ir kada tą svieta reikia užgandinti. Burbtelėjo senis ir mostelėjo ranka vaikiščiui, o pats pakilęs padavė Danylai da kelis žiedus ir negarsiai pratarė lietuviškai:

- Šiandien sutemus paupyje ties akmeniu.

Tarpu paduotų žiedų Danyla pamatė ir tą, kuris buvo ant Rudžio rankos.

Abejojimo toliau jokio neliko apie tą žmogų, kuris atkeliavo iki čion persergėti ir padėti Danylai ištrūkti iš Romano nagų.

Danyla metė tiktai ant Rudžio akimis ir, neva žiūrėdamas žiedą, pratarė iš lėto:

- Būsiu!

Ant šito savo atsakymo Danyla išgirdo nuo Rudžio tiktai perserginti: „Cit!“ Ir Rudis sėdėjo vėl kaip stabas ant savo vietos, tartum tik vienu dabojimu daiktų užsiėmęs, kad nepavogtų, iš reto tiktai kyšteldamas tai vienam, tai kitam pirkikui kokią mažmožę ir primdamas iš reto nuo jų atgal nereikalingas. Ir Danyla sugražino Rudžiui atgal nereikalingus jam žiedus, o tarpu jų ir Rudžio žiedą, pasiliko sau tik porą, už kuriuosius užmokėjęs vaikiščiui pinigų, nuėjo sau toliau pas kitas šėtras. Vieno dabar jis bijojo: kad nesusitiktų su Vuodega ir kad tas nesuprastų ant jo sujudėjimo, jog su juomi netikėtas buvo atsitikimas. Ir drūčiai vaikinai nusiminė, pamatę tarpu vyrų ir Romano amžiną lemetą, vienok laimė truputį ir Danylai padėjo. Vuodega nedasiprotėjo ūmai pašnipinėti apie Danylą, o po valandėlei ir pats Danyla jau spėjo save sutvarkyti tiek, jog jau ant veido sunku buvo ką atminti. Ir veidų raudonumas nublyško, ir akių žibėjimas apmalšo, ir atgijimas viso kūno nusilpo.

VIII. LENKTYNĖS

Neik su tėvu bičiuliaut,
O su velniu riešutaut.

Ties Armino šėtra tą dieną rinkosi minios svieto. Rinkosi dėl to, jog pats Romanas prižadėjo ateiti ir pažiūrėti išgirtų kareiviškų įrankių, o ypač pasigėrėti jam atvestu žirgu, kurį išgyrė jam Arminas visu mieru. Laukdamas dabar kunigaikščio, Arminas triūsė ir puošė savo šėtras. Stalus užklojo šarvais ir skydais. Ant šarvų žibėjo auksuoti šalmai. Kalavijai, kilpiniai su saidokais sodytais, pakabinti ant šėtrų sienų, mirgėjo, blyksnojo priešai saulę. Ant tam tyčia vagių kabojo pentinai ir mistinginiai, ir sidabriniai, ir vieno plieno nukalti. Kabojo diržai sodyti. Ties durimis ilgi drauciniai su aštriomis plieno galūnėmis, kaip angies geluonis, stovėjo punduose; ant draucinių sukabintos taurės svyravo ir vieno rago, ir sodytos. Ties žirgų šėtromis ant stalų gulėjo visokie balnai, kamanos, brizgilai. Gulėjo suringuotos ilgos šikšnų virvės dėl gaudymo laukinių ir baikščių naminių žirgų.

Armino tarnai su paskubiu šveitė, šukavo žirgus. Bet da nespėjo triūsą pabaigti, kaip po svieta pasklido garsas:

- Eina! Eina!

Ir po kelių minutų pasirodė iš tolo Galičo valdonas su pulkeliu artimesnių žmonių.

Armino tarnai metė neapžiūrėtus kelis prastesnius žirgus ir stojo laukti Romano kiekvienas savo vietoje.

Senovės būdu, sutikdamas kunigaikštį, Arminas puolėsi jam po kojų, o pakilęs nuvedė stačiai į žirgų šėtrą, kurioje buvo paskirtas dėl Romano žirgas.

Žirgas, ant Armino nelaimės, neatsižymėjo nieku ypatingu: nei gražumu, nei stuomeniu, nei sudėjimo grumtelnumu. Stuomuo buvo kaip ir kitų žirgų. Na, galbūt jog truputį buvo jis lyg aukštesnis už kitus. Galbūt ir tai, jog žirgas buvo truputį ir ilgesnis už kitus, bet jau vis tik teip mažai, jog apie tai nei kalbą niekas neužvedė. Žirgo dažas timsras priminė Romanui lepiąją žirgų veislę, ir dėl to, apžiūrėjęs žirgą, jisai nelabai ir užsipuolė ant pirkimo, ypač kada ir vienas, ir kitas iš numanančių vyrų patarė, nenuradami nieko pranokaus.

- Na, aš neatsisakau nuo žirgo pirkimo, - kalbėjo Romanas tarpu kitų. - Tu teip jį išgyrei, jog aš tik

vien dėl to, kad žinočiau, ką vertas tavo gyrimas, o jau pirksiu žirgą; bet tiesą turiu pasakyti, jog žiūrėdamas dabar ant jo aš misliju, jog vargiai bo jis aplenks ant greitumo mūsų tyrinius žirgus, o ką jau trivaunumo, tai nuo jo tokio nei reikalauti nereikia.

- Ka! ka! ka! - užkvatojo šalia Romano stovėdamas svečias ir giminė jo Lucko kunigas. - O Arminas da vakar prisiegavo, jog mūsų kampe kitą tokį ant greitumo žirgą nei nerastum.

- Tai jau jis truputį per daug išgyrė, bet... turi žirge kas nor ir gero būti, kitaip Arminas jį man nepirštų teip, - pertarė Romanas giminę.

Arminas, šalia stovėdamas, negalėjo nusteigti⁶ ant vietos, išgirdęs šitas kalbas. Vienok, kaipo prarę viso prekys, jisai ūmai save sutvarkė ir nuolaidžiai atsakė:

- Aukštas kunige! Tavo akys matė ir geresnių žirgų, apie tai mes visi žinome. Tavo akys teip aštrios, jog jos skersai kiekvieną daiktą mato. Ir tiesa, jog šitas žirgas dabar, kol jis pas mane, nekam vertas. Bet užsitikėki ant manęs, kada jis pateks į tavo rankas... tai jis taps tokiu, jog jam lygų vargiai

⁶ Nustygti (?)

bo rasi, o jeigu ir rasi, tai tik vieną, ir mano paties atvestą žirgą.

- Klausyk, kaip jis limena! - apvertė kunigas Lucko gardo Romano patėmijimą ant Armino kalbos. - Jau dabar žirgas ir negeras. Jau ir pasenęs pas tave taps tokiu, kad jau antrą ir nerasi beveik... Kad jis nemistų! Aš jį nestatau greta nei su vienu iš mano dešimties rinktų žirgų.

- Girdi? - atsiliepė jisai į Arminą. - Nori leisti lenktyn savo tą išgirtąjį žirgą su vienu iš mano rinktų? Jeigu nori, statysime laižybas.

- Ij, širdele! Žirgą vaikyti dėl tuščio nieko aš nenoriu, - atsakė Arminas lėtai, kaip ir nusiminęs. Bet jeigu kas būtų sekęs gerai jį, tai būtų patėmijęs, jog išgirdęs apie laižybas Arminas visas subruzdėjo ir jog akys jo užvirė blykstelėję, kaip užverda akys katino, kada jis neatsargią pelę pamato per vieną gerą šokį atstui nuo savęs.

Ir Lucko kunigui, ir kitiems pasirodė, jog Arminui lyg trūko drąsos ant lenktynių, dėl to minioje svieto atsiliepė ir čion, ir ten balsai apie tai, jog Arminas išsigando, jog bijo. Balsai šitie pridavė da daugiau drąsos Lucko kunigui, ir jis su neslepiamu išjuokimu atsiliepė į Arminą:

- Kam dėl tuščio nieko? Mudu galime sukirsti iš tokių laižybų, iš kokių tik sveikas maloni, kad ir iš šimto grivnų.

- O aš da šimtą nuo savęs pridėsiu, ypač jeigu kunigaikštis Romanas leis ant lenktynių vieną iš savo rinktų žirgų, - atsiliepė Tauravos kunigas. - Ak sveikas gyreisi, jog antrą tokį žirgą, kaip tavo, nėsą visoje apygardoje.

Tarpu apstojusių aplinkui vyrų pakilo vėl visokie šūksmai. Iš jų vienas, siekdamasi perrėkti kitus, šaukė:

- Armine, kirsk! kirsk! Bet tik ant trumpo kelio. Tai iškirsi. Kirski ne daugiau kaip ant poros dešimčių varsnų.

Kirsti, širdele, tai lengvas dalykas, - atsiliepė ant galo ir Arminas lėtai, kuri jo atsiliepimą lydėjo linksmi šūksmai svieto, menančio, jog jis bijo laižybų. - Kirsti galime, - traukė toliaus, nežiūrėdamas ant šūksmų, Arminas, su rūstum jau dabar veidu, - bet ne mažiau kaip iš trijų šimtų grivinių. O pinigų sudėti tuojau į rankas bajoro Vladislovo. Ot, tai bus viena. O antra, aš prastas raitelis, dėl to ant mano žirgo jos ot šitas mano tarnas, - baigė Arminas, rodydamas į laibą ir gana liesą vaikiną kaip aštuoniolikos metų.

- Da tu užsimanytum katę pasodinti ant savo žirgo, - šiepdamas atvertė Turovo⁷ kunigas. - Teip ir kiekvienas norėtų. Ne paikas ir tu. Palengvintum savo žirgui aplenkimą.

- Aš, širdele, suvis ir nemislįjau palengvinti našta savo žirgui, - atvertė Arminas. - Aš tik dėl to, jog...

- Šnekėki sveikas: nemislįjai! - pertarė turoviškis.

- Na, jeigu teip jau įsistojate ir bijotėsi palengvimo, tai ir sveiki sodykite ant savo žirgo tokį jau vyrą dėl lenktynių.

- A! Gerai sakai! - paskubino dabar pridėti savo dalį Lucko kunigas. - Suaugęs vyras led ne led dalaiko ant mano žirgo, o tu rodiji man sodinti ant jo vaikiščią. Klastuti! Kytras tu labai. Tu iš sykio supratai, jog ant lenktynių aš leisiu gerą žirgą, o leidęs tokį, turėsiu ant jo pasodyti ir gerą vyrą, ne vaikiščią piemenį. Tavo žirgą suvaldys ir piemuo, ot tu ir dabar ant to, kad klasta iškirsi laižybas.

- Suvis ne tai! Suvis ne tai! - rėkė ranka mosčėkaudamas, kaip ir gindamasi, Arminas. - Tegul ant mano žirgo jotų ir svarbus vyras, bile tik aš galėčiau ant to vyro užsitikėti, kaip aš užsitikiu ant savo tarno.

⁷ Anksčiau buvo rašoma *Taurava*, *Tauravos kunigas*.

- Tai tu leiski joti vieną iš pulko vyrų, - mokino Lucko kunigas.

- Širdele, pulko vyrams aš nedrįstu apie tai ir užsiminti, kad jie kištųsi į svetimus reikalus.

- Na gerai! Jeigu tu nedrįsti, tai aš drįsiu ir rasiu tau vyrą dėl lenktynių.

- Tegul bus ir teip! - sutiko Arminas. - Tik vieno aš reikalausiu: kad tas vyras mokėtų joti ir apsieiti su žirgu.

- Na jau tai dabar! - atsiliepė ant šito Romanas. - Mano pulko vyrai, ir nemokės joti! Ką jau ir tu, Armine, kalbi!

- Kunige aukštas, joti ir joti ne vis tik tiek. Joti į karę vienas dalykas, o joti lenktyn - kitas. Ant mano šito žirgo reikia ypač mokėti joti. Nemokantį jis ir stiprų vyrą retą neišmeta. Dėl to, jau jeigu teip norite, kad nejųtų mano tarnas ir kad jotų pulko vyras, tai aš vieną išsišneku sau, kad prieš lenktynes aš pamatyti gaučiau, kaip jos parinktas dėl lenktynių mano žirgui vyras. Ir jeigu jisai man nepasidabos, tai kad aš galėčiau susiieškoti sau kitą.

- Romane! Pavelyki jam ieškoti ir rinktis iš viso tavo pulko vyrą, - atsikreipė Lucko kunigas į kunigaikštį. - Tegul jis sau renka, tik tegul eina laižybos. Nors syki išbandysime tuosius jo giriamus žirgus ir

atpratysime jį nuo prekiško būdo giriant per daug meluoti.

- Gerai! Tegul sau renka, - sutiko ir Romanas.

- Girdi? - atsiliepė dabar Lucko kunigas į Arminą. - Kunigaikštis pavelijs tau jodiką išsirinkti. Dabar sakyk, ar kerti?

Arminas vėl truputį užsimislijo, o tame tarpe minioje pasklido vėl balsai, nemeilūs dėl jo:

- Žlugs Armino pinigai! Žlugs!..

Vienok šitie šūksmai neatgrėsė Arminą nuo laižybų. Jisai, metęs išjuoktiną pažvilgį ant minios, atsiliepė vėl gana lėtai į Lucko kunigą:

- Kirsti kertu, bet kaip sakiau: laižybų ne mažiau per tris šimtus grivinių, raitelį dėl mano žirgo aš pats išsirinksiu, o da pridėsiu, jog lenktynes daryti ne ant trumpo kelio, kad paskui vėl man nebūtų nei tuščių pagyrų, nei tuščių kalbų.

- Žlugs! Žlugs lepusis! - rėkė minioje balsai.

- Gerai! Pažiūrėsime! - niurnėjo tik Arminas.

- Sudėkime rankas! Rankas! - šaukė savo žaru Lucko kunigas.

- Kunigaikšti, tu perimki jų rankas, - skatino Turovo kunigas.

Ginčijanti sudėjo rankas, ir pats Romanas, kad būtų tvirtos laižybos, perkirto rankas.

- Žlugo! Žlugo tas! - kalbėjo, šūkavo pulko vyrai, pradėdami skirstytis.

- Vieną tik aš sau išsideriu, - pratarė dabar Lucko kunigas, - kad lenktynės būtų ne šiandien ir ne rytoj. Mano žirgas po kelionei da nuvargęs. Tegul jis pasils, ir tada pažiūrėsime, katras kam vertas.

Šitą reikalavimą Lucko kunigo rado teisingu ir Arminas, ir kiti; ir dėl to kliūtis niekas jokios nedarė. Laižybos ėjo, o po to tik ir reikėjo visiems. Dėl to visi dabar linksmi skirstėsi namon. Vienus linksmo viltis iškirsti laižybas, kitus gi - atsiradusi proga išbandyti nors kiek drūtesnių įspaudžių.

- Ar žinai ką? - šnekino Lucko kunigas viršininką Romano pulko, grįždamas namon nuo Armino šėtrų. - Reikia pasinaudoti iš mislies Armino. Reikia padaryti teip, kad iš tikrųjų ant mano žirgo sėdėtų lengvesnis vyras. Matai, ant trumpo kelio tai nieko nežymu būtų, bet ant ilgo tai turės savo svarbą. Didesnę sunkenybę nešantis žirgas vis tik greičiau pails, o pailsęs ne teip sparčiai bėgs ir duos save aplenkti.

- Tai tiesa, bet kaip šitąjį padarysi? - atvertė viršininkas Romano vyrų. - Ak jis išsiderėjo pats vyrą rinkti, tai jis pasirinks kokį malonės vyrą. Tu jį nepri-versi imti sunkų.

- Gm! - numykė tik ant šito Lucko kunigas. - Versti jį ir nereiks! Pasakyki tu man tiktai, su katrais iš vyrų Arminas geriau susipažįsta ir ant kurių jis daugiau per tai gali užsitikėti. O da geriaus, ar žinai, liepki tuosius vyrus pašaukti pas mane!

- Na, o paskui kas bus? - n'iškentė nepaklausęs viršininkas.

- Paskui? - perklausė Lucko kunigas ir pridėjo: - Paskui aš pažiūrėsiu ir apsvarstysiu, katras galėtų iš jų būti svarbiausias. Ir šito bus gana.

- Kaip gana? - su n'ištikėjimu paklausė vėl viršininkas.

- Teip! Aš kitiems pasiūlysiu po griviną pinigų ar teip ką, kad jie nemokėtų joti, ot ir nenorėdamas Arminas turės stvertis už svarbiausio, jeigu tik jisai nenorės atsisakyti nuo laižybų. Vieno tik aš bijausi: kad jis neatsisakytų.

- Na, šitai tai vargiai jis padarys, - ramino viršininkas. - Aš pažįstu gerai Arminą. Tiesa, mane nemažai nudyvijo, jog jis kirto iš laižybų, bet dabar, sukirtęs, jau jis neatsimes. Tai ne jo paprotyje.

- Tu teip misliji? - paklausė kunigas.

- Čion ir mislyti man nėra ką, pamatysi ir pats. Arminą tik sukelti ant bile ko sunku. O jau jeigu

sukėlei, tai toliau jis pats lįs, kad ir tramdytum ir draustum jį nuo lindimo.

- Tai geriau man ir nereik! Šauki vyrus...

Po valandėlei pas Lucko kunigą susirinko būrelis vyrų, sušauktas viršininko. Tarpu vyrų buvo ir Danyla. Lucko kunigas svarstė vyrus ir kalbėjo:

- Tai reiktų šitą Arminą atpratinti nuo laižybų ir nuo prasto papratimo girti be jokios tvarkos savo tavorus.

Ir vienas, ir kitas iš vyrų pritarė kunigui:

- Reiktų! Reiktų! Tiktai jis kytras labai, lengvai sukirsti nesiduos.

- Ot, padėkite man, tai pamatysite, jog mes lengvai jį sukirsime. Ak jam iš jūsų pulko reiks rinkti vyrą.

- Na teip! - atsiliepė balsas iš tarpo vyrų.

- Taigi matote, - traukė toliau Lucko kunigas, - nuo jūs dėl to viskas ir prigulės.

- Kur tau! - atsiliepė ik šiol tylėjęs Vuodega. - Romanas nepavelys jokią klastą daryti jojant. Aš girdėjau, ką jisai kalbėjo, grįždamas namon. Čion prastu apgavimu, prasta klasta nieko nebus padaryta.

- Tų ir nereiks! Gana bus ir to, ką aš sumislįjau. Ot jūs, vyručiai lengvesniejai, - kalbėjo į paskirtus

vyrus Lucko valdonas, – neapsiimkite joti; tegul Arminas sau renka vieną iš sunkesnių. Na, tai ir bus ik valiai. Jo lepusis žirgas ant varsnų antrų pails. Išpildykite mano norą, o aš jumis, kirtęs Arminą, duosiu dalį pelno.

Išrinkti lengvesni vyrai sutiko ant Lucko kunigo žodžių su mielu noru ir šiepdami skyrėsi nuo jo. Dėl geresnio ir tikresnio nusisekimo luckiškis kunigas prašė vyrus apie jo užmanymą niekam nieko nepasakoti.

– Ar tai mes kvaili pasakoti! – atsakė už visus vyrus Vuodega ir, išėjęs nuo Lucko kunigo, patraukė pro kampą namų užuolanka slėpdamasi pas Arminą, kad praneštų anam. Danyla, patėmijęs Vuodegos darbą, tiktai nusišypsojo ir nuėjo namon. Jis tik vieno prašė nuo Dievo: kad Vuodega tenai rimtų, kad ant ilgo užkliūtų ir duotų jam progą laisvai iš pilies išsmukti dėl pasimatymo su Rudžiu.

Dienaėjo vakarop. Rausvi spinduliai laidinės saulės aptėškė kibirkštėmis šviesos medžių ilgus liemenis, aptėškė, sumirgėjo ant lapų. Ilgi šešėliai nutįso ant žemės. Pagarso oras. Da valandėlę... ir užgeso saulutė šviesi.

Jau tik pradėjo rengtis Danyla, kaip subildėjo gryčios durys ir užpūrijo Vuodega:

- Bėgioji, bėgioji, dirbi, dirbi dėl kitų, o nei moka žmogų godoti kaip priguli ir atlyginti jam kaip reikia, nieką! Tfu tik, ir gana.

„Ir reikėjo dabar čion šitam bjaurybei sugrįžti teip greitai namon, – mislijo Danyla, pykdamas ant Vuodegos. – Kitaip dabar neištrūksiu iš namų, kaip sumelavęs ką. O ką aš sumeluosiu nemokėdamas? Ant galo, kam man ir meluoti? Tegul jį ir velniai!“ – pūrijo savo žaru Danyla mislyse. Vienok tai vis nieko negelbėjo. Vuodega barėsi, šnypštė, bet nėjo iš gryčios.

Pavaikščiojo, pamislinėjo Danyla, kaip apsieiti, ant galo atsiliepė į Vuodegą:

- O aš mislijau šiandien eiti truputį prasivėdinti po dienos karščiui.

Ant šitų žodžių Vuodega dėbtelėjo akimis n'įstikinčiai ant Danylos ir užsisuko į šalį. Vienok beveik toje pačioje akimirkoje užriko:

- O kad tave ir dabar!

Užrikęs net pašoko nuo kėdės, ant kurios sėdėjo, ir metė akimis per langą laukan, kur paskutiniai spinduliai saulės, atsimušę į debesis, krito žemyn lengvų lengviausia šviesa.

- O kad tave! – paantrino Vuodega, neramiai mėtydamasi po gryčią.

- Ugi kokia sparva tave įkando? - paklausė šyp-
telėjęs Danyla. - Kas tau pasidarė?

- Užmiršau... - pradėjo Vuodega ir nenubaigė.

- Ką gi tu užmiršai? - klinčijo toliau Danyla šyp-
sodamas.

- Et, brolyti, nuo tavęs nėra ką slėpti. Tu ne toks
kaip kiti, - atsiliepė pamislįjęs Vuodega. - Užmir-
šau aš mažą nieką, bet iš to mažo nieko gali išeiti
didelė bėda. Užmiršau aš nupirkti žiedą mergiščiai,
kunigaikštienės tarnaitėi. O jau seniai prižadėjau.
Užmiršau! Suvis iš galvos man išėjo! O vis per tas
prakeiktas laižybas! Dabar per vėlu jau pirkti; šėtros
uždarytos; ties jomis sargai su šunimis. Bus man!
Šiandien paskutinė diena, ant kurios aš buvau ati-
dėjęs. Ir suvis reikėjo man pamiršti!

- Tai tau ir gerai! Tegul nors sykį ji tau gerai
skūrą iššveis! Tu moki labai iš kitų šiepti, na tai
dabar tegul iš tavęs kiti pašieps.

- E, širdele, tegul sau šieptų, bile tik prasčiau
nebūtų. Čion, brolyti, gali pasibaigti ir labai brudai.
Ji gali pakišti liežuvį... O, ji gal!.. Ji gali mane suvis
prapuldyti, - kalbėjo Vuodega ir nerimasties apim-
tas metėsi iš vieno kampo stubos į kitą.

- Na, klausyki! Aš tave šitą sykį išvaduosiu, - atsi-
liepė Danyla. - Kaip ir ant patyčių, aš šiandien nusi-

pirkau porą mažai man reikalingų žiedų. Imki ar vieną iš jų, a abudu. Žiedai geri, tiks.

- Amžinai tavo losnos neužmiršiu, karvelėli tu mano! - suriko Vuodega, pamatęs porą žiedų blizgančių Danylos rankoje. - Tik dabar vieną man pasakyki: ar jie tikro sidabro?

- Man juosius pardavė už sidabrinus, - atvertė Danyla, - ir pinigus paėmė nemažus. Dvi grivinas sidabro ir porą skūručių sabalo pridėjau da už juosius.

- E! Tai gal ir akutės ne stiklo, tik deimanto.

- Man teip ir sakė, - atvertė Danyla.

- Na, širdele, tu mane dabar tartum iš aketės ištraukei! - nudžiugęs visas šnekėjo Vuodega. - Padaryki da vieną man loską. Palydėki mane dabar iš pilies. Man malonu, kad niekas nesuprastų, kur aš naktimis landau. Pamatys mane vieną iš pilies einant, tai ims sekti. O kaip dvieja eisime, tai ir į galvą niekam neateis, jog aš einu pas savo mergą.

Danyla, kuriam rūpėjo, kaip atsigrėsti nuo Vuodegos ir kaip apsieiti, kad niekas nenumanytų, kur jis eina ir ko eina, ant šitų Vuodegos žodžių tiktai šyptelėjo ir pasakė:

- Gerai! Aš palydėsiu, nes man ir pačiam malonu pabūti ant vėsaus oro. Tiktai žiūrėki, neilgai truki, jeigu nori, kad abudu grįztume drauge į pilį.

- Širdele! Aš tik žiedą paduosiu, ir namon! Mergina šiandien tik ant poros valandų atsiprašys į gardą pas gimines ir luktels ten manęs. Ir teip misliju, jog jau ir laukia gal.

Tamsi jau buvo naktis, kada išėję iš pilies persiskyrė du vyru.

- Luktelki truputį čion tu manęs, Danylėli, - kalbėjo Vuodega. - Aš neilgai trukęs sugrįšiu. Ir jeigu tik galėsi, tai patėmyki, ar neseks mane Čiubas. Jis, bjaurybė, šitai mėgsta!

Likęs vienas Danyla atsargiai nusėlino į paupį. Bet čion jis nepatėmijo nieko. Nieko teipogi nerado nei ties akmeniu ir buvo begrižtas, kaip iš žilvičių krūmo išgirdo balsą klausiant:

- Danyla, tu čion?

- Aš! O ko? - atsiliepė iš tyko Danyla, prieidamas artyn prie krūmų.

- Klausyki! - kalbėjo balsas iš krūmų. - Mudu sekioja. Dėl to aš pakol pasakysiu tik kelis tau žodžius. Ar tu supranti lietuviškai?

- Suprantu! - atsakė Danyla.

- Ar neesi tu iš Lietuvos? - klausė toliau balsas.

- Turbūt teip, - atvertė Danyla vėl.

Tame tarpe ant upės kranto šmėkštelėjo lyg kas, ir žmogus, esantis krūmuose, truktelėjo Danylą žemyn. Danyla vienoje akimirkoje palinko ir atsigulė po krūmu.

- Nori bėgti? - pašnabždomis klausė toliau žmogus, prisikišęs prie Danylos ausies.

- Kas tu pats esi? - paklausė dabar Danyla savo žaru žmogaus. - Ar ne tu tik čion persirėdęs, Dimitre?

- Vis tiek tau, kas aš esu. Ne laikas dabar apie tai kalbėti, girdi, šnipukas jau nuo kalno į pakrantį čion slenka; grumstai į karklus atsimuša.

- Ar tai tu čion? - užriko pakildamas Danyla. - Ar jau atlikai? - ir sakydamas tai žengė sparčiai jisai į tą šalį, kur jam pasirodė, jog esąs sekantis jį šnipukas. Bet ant savo klausimo Danyla negavo atsakymo, tiktai suburzdejo lyg kas netoli nuo jo. Danyla, pasekėjęs kik dundėjimą žemės, sugrižo atgal ties krūmu.

- Klausyki! - kalbėjo vėl ėsyba, esanti krūmuose. - Tu mane čion pažinai, tiesa, po vardu Dimitro. Bet tai ne tikras mano vardas. Gana tau tegul bus to, jog aš tavo tėvų tarnu buvau... - pasakęs tai žmogus nutilo.

Dabar aiškiai girdėt buvo braškėjimas paslapta sėlinančio žmogaus. Ir Danyla dabar vėl metėsi į nutartiną vietą, tyčia ryžėsi pagauti šnipuką. Bet veltu ir dabar, tamsoje nieko negalėjo padaryti.

- Jeigu tu čion, tai eime namon, - užriko jisai, - ko da mane vilioji?

Danylos šūksmas ir dabar likosi be atsakymo, tik tai dabar jis aiškiai patėmijo, jog kokia tai ten žmogysta nusprūdo į revą, išraustą pavasario vandeniui.

- Klausyki! - išgirdo vėl priėjęs Danyla prie krūmų. - Jeigu nori bėgti namon, tai bėki dabar. Visą savaitę lauks tavęs du vyrai ant kelio, vedančio į Piniškius. Jie lauks tavęs viršaus kaip per dviejų dienų kelionę dėl pėsčio nuo Galičo. Dėl to tavo Šato tvartą paliki šiąnakt nerakintą, ir tavo žirgą pavogs neva. O kada bėgsi, tai rasi jį pas tuosius vyrus. Supranti?

- O kas tie bus do per žmonės? - paklausė Danyla.

Bet atsakymo negavo. Ant kranto pasirodė žmonės. Patėmijęs jų paveikslus, Dimitras vienoje akimirkoje truktelėjo Danylą, kad tas gultų, o pats šmekštelėjo žalčiu į upę ir paskendo, įkišęs į ranką Danylai skarulius.

- Uhu! - užriko balsas ant kranto.

- Uhu! - atsiliepė Danyla ir pakilo nuo žemės.

- Ei, Danyla! - puse balso šūktelėjo Vuodegos balsas.

- Vuodega! Tu čion?

- Cit! Aš, - atsiliepė Vuodega, leisdamasi į pakrantę. - Užtrukau truputį. Nerūžyki, Danyluži. Matai, aš ten dasižinojau gražių naujienų. Jeigu nori, mes ir tave priimsime į labai gražų darbą. Aš išsiderėjau ir dėl tavęs vietą. Rytoj ketina važiuoti namon Rudis vaizborius. Jisai, matai, viską išpardavė ir dabar apsipylęs pinigais ir kitu visokiu geru grįš. Na, tai matai, keli pulko vyrai susitarė iškrėsti jo kišenius ir visus grašius ir maišus ištuštinti. Mane jie pakvietė į talką, o aš, atsiminęs šiandieninę tavo geradėjystę, įsistojau, kad ir tave priimtų.

- Nereikia man tokio darbo, tegul jį ir dievai! - purtindamosi atsisakė Danyla.

- Dėl ko? - paklausė Vuodega.

- Kaip dėl ko? - perklausė Danyla nusidvyijęs klausimui. - Jau nesakau nieko apie tai, jog tai darbas, nepritinkantis pulko vyrui, gana to, jog ir Romanas, dasižinojęs apie tai, jog jūs nuskriaudėte jo svečią, užpyks ir patrauks jus ant pervaždų.

- E! Navatnėli tu! Ar tai tu misliji, jog mes teip kvailai viską darysime? Brolau! Mums tai paprastas dalykas. Mokame, kaip apsieiti. Romanas ne

tik nepyks, bet da pasijuoks drauge su mumis. Mes persirėdysime polovcais!

- Vis tiek, aš vis nenoriu į tokią talką prigulėti, - atsisakė galutinai Danyla. - Mažai to, aš ir jums nerodyčiau.

- Ar tik tu nemisliji mus išduoti? - paklausė su išgąsties balsu ir piktumu Vuodega.

- Išduoti neišduosiu, bet pasakau tau da syki, jog jūsų užmanymas man nepatinka.

- Nu! Kaip sau nori, - atsakė dabar lyg ramesniu balsu Vuodega, - kaip sau nori. - Ir tai sakydamas patraukė ant namų.

Jautrios ausys Danylos tame patim laike išgirdo mažą kurtų balsą plukštelėjimo upėje ties kar-klynu. Ir mislis, jog Dimitras galėjo girdėti jų šneką, nulinksmino jį.

Parėjęs namon Danyla pirmiausiai nuėjo pašerti Šatą. Ir šerdamas žirgą, glostė jį ir glamonėjo kaip ir atsisveikindams.

Žirgas gi, tartum suprasdamas jausmus savo valdono, glaudėsi prie jo, žvingaudamas iš lėto.

Gerai, jog grįžtant nuo žirgo buvo tamsu ir negalėjo nieks pamatyti ašarų ant veidų Danylos. Gerai ir tai, jog nebuvo kam stuboje patėmyti jo ašaras...

Šato tvartas per sujudėjimą ar susigraudinimą liko neužrakintas.

Prastai miegojo tą naktį Danyla. Girdėjo jisai per tai, kaip pačiam glūdume naktų klaptelėjo durys tvarto Šato. Girdėjo jisai ir kurčius žingsnius savo žirgo, vedamo per kiemą... Ir graudu pasidarė jaunam vyrui ant širdies, teip, jog jis nedatrivojo ir prišoko prie lango nors iš tolo da sykį pamatyti ir atsisveikinti su savo žirgu.

Ant rytojaus Danylą pabudino riksmas Vuodegos, kuris, nuėjęs šerti savo žirgą, rado duris Šato atidaras, o tvartą tuščią. Ant riksmo susirinko nemažai pulko vyrų ir sutarė sekti ir susekti Šato vagį. Viena, teip sutarė dėl to, jog visi mylėjo Danylą, nors ir savotiškai, o antra, da ypač labiaus dėl to, jog ir kiekvienas iš vyrų bijojo, kad ir jį neapvogtų tokiu jau būdu kaip Danylą.

Kuo geriausi pėdų sekėjai ėmė sekti Šato pėdą. In pagelbą jiems suvedė į penketą šunų, augintų tam tyčia dėl susekimo ir prapuolusių, ir pavogtų daiktų, ir gyvulių. Pėdos aiškiai vedė į Vengriją, bet tada, vedę iki pirmam upeliui, prapuolė. Toliau kaip per dešimtį varsnų nuo šitos vietos paupyje vėl atsirado pėdos, ir atsirado toje vietoje, kurioje upė negili buvo vesti žirgą.

- Upe vedė! Upe vedė! - rėkė sekėjai. Ir, paėmė šunis, pasileido vytis į Vengrų šalį žirgo vagius.

Danyla tramdė ir draudė visus nuo vijimo sakydamas, jog tai bereikalingas dalykas, jog tas, kuris mokėjo vesti Šatą, mokės ir nuvesti teip, jog jį niekas nepagaus. Bet sekėjai, užsitikėdami ant savo šunų, nei klausyti nieko nenorėjo.

Tarpu tokių atsitikimų mažai kas patėmijo ir išvažiavimą Rudžio vaizboriaus, ir išnykimą kelių pulko vyrų. Vieni kalbėjo apie Šato pavogimą, kiti rūpinosi apie lenktynes. Iš laižybų kirto.

Danyla vaikščiojo visas nesavas, apmislydamas, kaip jam apsieiti. Viena, jisai nusprendė, jog bėgimą reikia jam teip apmislyti, kad jį joku būdu nesugautų. Jis numanė, jog jeigu jį sugaus šitą pirmą kartą, tai antro karto nebus. Jį stačiai įmes į kalinį ir laikys ten. Laikys iki smert.

Belaužant jam teip galvą, į pavakarę atsilankė pas jį Arminas su Lucko kunigu ir kitais vyrais iš pulko.

Arminas atėjo prašyti, kad Danyla apsiimtų joti rytoj lenktyn ant jo žirgo, o luckiškis atėjo pažiūrėti, ar Danyla apsiims, ar ne. Ir jeigu kokios, tai jis pats nuo savo pusės užmanė prašyti Danylą, kad apsiimtų, nes kilnodamas vyrus jisai patėmijo, jog, norint Danyla nurodė jaunu ir laibu, vienok ant tei-

sybės svėrė ne mažiau, o galbūt jog ir daugiau nei stambiausi vyrai. Danyla, kuris nelaukė tokių svečių, ypač su tokiais prašymais, iš sykio nežinojo, nei kaip jam čion apsieiti.

- Širdele, tu misliji gal, jog tave ant šito žirgo pralenks katras iš vyrų. Be reikalo! Nemislykie to. Tavo Šatas tiktai galėtų su juoju eiti lenktyn, bet aplenktų ar ne, aš to nežinau. O ką kiti! E! Čirdele, tai nėra ką ir mislyti! Visi atsiliks!

- Nemalonus dalykas kiekvienam būti lenktynėse, o tapti aplenktu, - atsakė Danyla. - Tai teisybė, bet aš ir kito da bijau. Eidamas lenktyn, ne visados žiūri ant visko, nes tik viena mislia esi užsiėmęs: aplenkti priešą. Dėl to dažnai atsitinka, jog per kaltę jojančio raitelio žūsta ir geriausias žirgas. Ot aš šito bijau. Jodamas lenktyn, aš nenorėsiu apsileisti. Nenorėdamas aš galėsiu žirgą ar pagadinti, ar suvis galią jam padaryti, ir tada rūžysi ant manęs, ir aš jausiu save kalnu. Dėl to pasakyki man, mielas, kiek vertas tavo tas žirgas, kad žinočiau kokioje dėtoje, kiek turėčiau užmokėti už jį.

- Ij, širdele, ką šneki! - atvertė išskėsdamas rankas Arminas. - Supraski: jeigu užmuši žirgą ir iškerti laižybas, tai aš už pinigus, paimtus po iškirtimui laižybų, galiu nusipirkti ne vieną tokį žirgą, tiktai cietà

kaimenę tokių. Ir gailėtis žuvusio žirgo man nėra ko. O jeigu aš duosiu toki žirgą, ant kurio jojanti tave kiti galės aplenkti, ir jeigu tau jojant lenktyn tas žirgas žus... nu, tai aš pats ir kaltas. Nes brudą gyriau. Ir ant sarmatos leidau, vyrą ant jo joti kviesdamas.

- A teip, teip! Tiesa! - pritarė ir luckiškis kunigas, ir kiti vyrai.

- Ant galo aš tau, Danyla, da pridėsiu: šitas žirgas po lenktynių, ar šiaip, ar teip jos pasibaigs, bus tavo.

- O ką tu parduosi kunigaikščiui? - paklausė Danyla.

- Aš jam kitą metų atgabėsiu toki, o gal da ir geresnį. Dabar ir kunigaikštis nenorom jį dera, tartum aš jam jį bruku, keisdamas kaip žirgų prekys šlubą kumelę. Jis už korą turės palūkėti iki kitų metų.

- Tegul sau ir teip, bet vis tik tu man pasakyki vertastį.

- Na gerai jau. Pasakysiu. Aš nuo kunigaikščio norėjau gauti puskapį grivinių sidabro.

- Teip brangiai! - sušuko luckiškis kunigas.

- Taigi! Nes, metai, aš teip numanau, jog jeigu žmogus nepažįsta gerą tavorą, tai reikia, kad jis brangiai užmokėtų, tada jis atsižiūrės ant tokio tavoro ir mokės jį godoti. Tu velyk apie kitą rūpin-

kis. Jojant lenktyn viskio atsieina. Atsieina ir iš žirgo kristi, dėl to ne pro šalį būtų nors galvą pamuštu šalmu pridengti, kad puldamas nors galvą neužsigautum labai.

Negalėdamas kitaip atsisakyti, ant galo Danyla suvertė bėdą, suvertė visą atsakymą ant Romano, jog tas gali pykti ant jo, jeigu jos lenktyn. Bet ir šitą Danylos atsisakymą ūmai sunaikino Lucko kunigas. Jisai nuėjo pats pas Romaną ir nuo to atnešė gandą Danylai, jog Romanas ne tik nepyks už jojimą lenktyn, bet da pats nuo savo pusės prašo joti Danylą. Ir vaikinui neliko nieks daugiau, kaip tik apsiimti.

Už Galičo gardo per porą desėtkų varsnų kelias ėjo teip, jog matyti buvo kiekvieną einantį juoju ir kiekvieną jojantį. Šituomi keliu ir sutarė pasinaudoti dėl lenktynių. Ant aukštumėlės, ties viduriu lygaus ruimo, kad geriau būtų matyti, sustatė kedės ir uslanus su suolais dėl oresnių žmonių, kurie čion sėdėdami galėjo matyti viską kaip ant delno. Sutarė ant šitos kelio lygumos daryti lenktynes teip, jog vyti žirgus turėjo iki galui grynos lygumos iki tvorų mažiausiai po tris sykius. Pakelės buvo teipogi gana lygios, bet ir čion, ir ten radosi pakelėse ir revelių, ir grabučių. Ant jų iš sykio niekas neatsižiūrėjo ir dėl to nepamislijo, ar tiltelius padaryti, ar užlyginti.

Tiktai tada atsiminė, kada vyrai ant rytojaus sustojo ant lenktynių ir kada vietoje vieno vyro iš Romano pulko sustojo į dešimtį ant rinktų žirgų. Tokia eilė vyrų negalėjo išsitekti ant kelio, per tai padarė naują sušneką: nejoti niekam keliu.

- Danylėli! - priėjęs prie jauno vyro, kalbėjo prieš pačias lenktynes Arminas. - Jodamas nemuški žirgą, norins ir turi rapnyką. Tu jį spustelki tiktai iš lengvo užkulniais arba pentiniais. Norėsi, kad jis šoktų ar per grabę, ar per tvorą, tu tiktai švilptelki, ir jis perlėks kaip paukštis. Plakti jį neplak!

Danyla ant šitos kalbos tiktai linktelėjo galva ir paglostė riestą žirgo kaklą, kuris kaip ir ant patyčių tam tarpe pakėlęs galvą nusižvengė, kaip ir vadindamas kitus su savim pabandyti greitumą. Nusistovėjęs Armino žirgas kasė žemę kojomis ir mindžikavo, negaudamas laisvos.

Ant parinkto Romano žirgo sėdėjo viršininkas viso pulko. Lucko kunigas atsivedė pagirtą savo bėrį. Kitų vyrų žirgai įvairių dažų, bet ant visko žiūrint visi parinkti stovėjo ir laukė lenktynių pradžios, laukė Romano. Ant galo atsirado ir Romanas su šeimyna. Romanas raitas apžiūrėjo žirgus ir vyrus. Pamatęs ant Danylos šalną, jisai paliepė ir savo vyrams visiems užsidėti šalmus.

- Kam tie šalmai? - paklausė jo pati.

- Arminas sako, jog nukritus nuo žirgo gali vyrą apginti nuo susimušimo galvos. Bet, matai, ar tai gali, ar negali, man vis tiek. Tegul būna visi vienokie vyrai. Arminas didelis pereiga svieto, gal jis numano nemažai burtų, ir šitas jo šalmas gali būti jog teipogi yra burtas, vartojamas kur nors per lenktynes.

Sutarė ant galo lenktynes pradėti po trijų užkirtimeų į rėtukę - būbnelę. Dešimts vyrų sustojo į eilę ir po trečiam kirčiui paleido žirgus. Žirgai ne visi vienokiai iš sykio pasileido bėgti. Dėl to, padarę mažą ratelį, turėjo pagal Romano paliepiamą žirgus teip vyrai sulaikyti, kad pradėtų lenktynes beveik vienu žingsniu ir nuo vienos vietos.

- Teip pradėtos lenktynės bus teisingos, - kalbėjo Romanas ir pats, paleidęs žirgą, jojo su vyrais iki viduriui, kur ant kedžių sėdėjo jo šeimyna.

Iš pirmų žingsnių jau buvo matyt, jog prasinešti rengiasi Romano žirgas, tiktai vienas Armino širmis nuo jo neatsiliko. Lucko kunigas, kaipo pratęs visko ir datyręs vyras, iš sykio nevarė savo žirgo. Dėl to jis atsidūrė kone paskutiniu. Tiktai dajojus arti vidurio, arti tos vietos, kur sėdėjo Romanienė, Lucko kunigo žirgas ėmė lyg artintis prie žirgų Romano ir Armino. Bet dabar jau buvo matyti, jog viršų pradeda imti

Armino žirgas. Tame tarpe, kada Romano žirgas ėjo beveik iš visų pajiegu, Armino žirgas bėgo beveik siausdamas. Siausdamas jisai skrido ir per revus ir grabes. Arminas dėl to, žiūrėdamas ant to, kaip Danyla veda žirgą, tiktai trynė iš džiaugsmo rankas ir niurnėjo:

- Aš teip ir mislijau! Aš teip ir mislijau! Jis da nei nemislija spartyti ir vyti žirgą! O! ho! ho! Tartum amžių jisai ant šito žirgo jodinėjęs, ir glosto da sprandą. Nu! Visi po valandai atsidurs per varsnas nuo jo. Jis tyčia alsina, erzina vyrus, žirgą. E! he! he! kaip skrieja pro grabes.

Visi ir kvapą sulaikydami dabar žiūrėjo, kas dedasi. Visi aiškiai patėmijo, jog Armino žirgas kuo tolyn, tuo labyn prasineša. Netoli ir galas lygumos, ir tvora... Kas tai, visi klausia savęs, matydami, jog Danyla, vietoje prijojus prie tvoros pasukti žirgą atgal, jis gula ant tvoros visa žirgo sparta. Štai žirgas kaip paukštis perlėkė per tvorą.

- U! hu! hu! - rėkė kone žviegdamas iš džiaugsmo Arminas. - Tai vyras! Tai moka joti!

Tame tarpe su didele nuotarčia metė Romano pati ant kunigaikščio akimis, ir tas teipogi lyg su nusi-minimu ant jos pažiūrėjo. Ir pažiūrėjęs užriko ant savo pulko vyrų, pašokęs nuo kėdės:

- Vytis ir pavyti jį, ar toli, ar arti!

- Vytis! - rėkė vyrai, sėsdami ant žirgų.

- Argi tas veršis viršininkas ir nesupras, ką daryti! - piktas rėkė Romanas. Bet tai be reikalo jis darė. Prijojęs prie tvoros viršininkas pakėlė ir paspyrė ir savo žirgą dėl šokimo, bet veltu... Žirgas mušė krūtine į tvorą... Vienoje akimirkoje keli vyrai ant lakesnių žirgų prijojo prie tvoros ir nušokę suardė. Suardę vėl susėdo ant žirgų ir pasileido vytis, bet jau dabar matyti buvo, jog jie vejasi ne dėl lenktynių, tik dėl pavijimo. Žirgus jie nustojo plakę ir leido tiktai labai sparčia ricia.

Pamatęs tai Romanas sulaukė savo žirgą ir atsiliepė į vyrus, pro jį jojančius vytis:

- Kaip davysite viršininką, tai visame klausykite jo. Jis datyręs vyras ir neduos tam ištrūkti.

Arminas, pamatęs, jog čion eina ne lenktynės, tiktai Dievas žino kas, ilgai negalėjo atsipeikėti ir žiopsojo akis išpūtęs. Jo galvoje švystelėjo mislis teipogi, jog tai Danyla, pasinaudodamas iš greito žirgo, ryžosi pabėgti. Ir mislis šita ne tik nenugąsdino Arminą, bet pasirodė jam labai juokinga. Ir jisai šyptelėjęs tiktai galvą pakraipė. O paskui po nosia sau suniurnėjo: „Be reikalo tik žirgą paalsys!“

- Lik sveiks dabar su žirgu! - erzindamas Arminą užriko vienas iš pulko vyrų į prekę.

- Kam lik sveiks? - atvertė Arminas klausimu.

- Tam, jog jau tu daugiau nepasimatysi su juoju. Danyla išbėgo, ir tavo žirgas dingo.

- Kam dingo? Kam lik sveiks? Daug geriau, širdede, sveiks drūts.

- Ar tai da tu misliji pasimatyti? - paklausė vyras ir, nelaukdamas atsakymo, pridėjo: - Tu pats sakai, jog tavo žirgo nieks pavyti negali, tai kaip dabar tu pasimatysi?

- Šiandien jį niekas nepavys, tai tiesa. Bet rytoj kas kita. Rytoj jį gali ne tik pavyti, bet kaip niekų nieką paimti. Mano žirgas, pabėgėjęs dieną, turi gauti pailsį gerą, kad galėtų vėl gerai bėgti. Nu! O kaip aš matau, viršininkas sulaike savo žirgus, ir išmintingai padarė. Šuva ne tuomi zuikį paima, jog paveja, tik tuomi, jog paalsina. O vilkai visados teip daro gaudydami žvėris. Ir čion teip bus, širdede. Dėl to man ir nerūpi žirgas.

Romanas, kuris klausė visą Armino šneką, dabar atsiliepė:

- Ir rūpintis tau, Armine, nėra ko. Danyla mano vyras. Jisai padarė tau piktenybę su mano žinia, aš pats prašiau jį, kad jis jotų; na tai dabar ir turiu atsa-

kyti aš už viską. Reiktų tiktai kytrą žmogų nusiųsti paskui vyrus, kad tas neduotų Danylai apgauti vyrus, kada tie jį pavys. O jog pavys, tai aš nei neabejoju. Vienu aš apsirikau, jog mislijau, jog pavysias ūmai.

- Ei! Ne! Kunigaikšti! Pavys, bet ne šiandien, - pertarė Romaną Arminas. - Aš šitą žirgų veislę gana gerai žinau. Šiandien jis bėgs ir be pašaro, ir be vandens, ir be pailsio, kol nepails. O kaip pails... na, tai turės ilsėtis ilgai; turės ganytis... O šiandien joks žirgas šio kampo jį nepavys. Trijų dienų pėsčio kelią šitas žirgas teip lengvai vienu kartu daro, jog ir man dyvai. Dėl to arčiau jo ir nei mislyti nereikia pavyti. Varomas jis galės da pusę dienos žygio padaryti, bet paskui sukris... Ir kuo toliau iš sykio nujos Danyla, tuo neatšaukiamesnis bus jo pagavimas, nes širmis turės tuo ilgiaus ilsėtis.

Išklausęs visą šitą Armino šneką, Romanas pagailavo tik vieno, jog nėra čion Vuodegos, kuri jisai dabar galėtų nusiųsti į pagelbą viršininkui, kaipo labai skanų tokiuose darbuose, kur reikia kytrumo, o ne drąsos ir pajiegos.

- Ar ne jis štai joja iš gardo, - atsiliepė ant šito Arminas.

Iš gardo tam tarpe jojo vyras linkon susirinkusių lenktynes žiūrėti ir dajojęs, netėmydamas nė to, jog

neina lenktynės, nė to, jog visi lyg nusimine, kreipdamasi į Romaną pratarė:

- Nemuros kalinys atdaras. Nemuros nēr!

- Kas buvo sargu? - rūščiai paklausė Galičo kunigaikštis.

- Čiubas! - atsakė vyras.

- O Čiubas kur?

- Ir Čiubo nēr!

- Vytis! Su šunimis sekti juosius! - užriko Romanas ir, paskyręs iš pulko į kelis desėtkus vyrų, nusiuntė į pasekėjus Nemuros.

In pavakarę pasigėręs Romanas keikė pikčių pikčiausiai visus, keikė ir Dievą, išrasdamas jį neteisingu.

- Viso amžio beveik darbą vienu sykiu Dievas daleido sunaikinti! - klejojo jisai. - Nemuros sritis jau beveik buvo mano. Ant jo atsižiūrėdami nusi-gandę ir kiti juodvėšių kunigai drebėjo prieš mane ir ieškojo mano globos. Dar metai antri, ir visa Juodvėšija būtų tapus mano. Dabar Nemura sukels visus priešai mane... Danyla per tiek metų buvo pas mane, jo dėdė, bijodamas, kad nepaleisčiau Danylą, pildė visokią mano norą. Svietas ėmė jo neužkėsti teip, jog pradėjo ne viens iš bajorų mislyti apie pasidavimą stačiai man. Dabar... Lik sveiks ir su Dainava.

Visas mano trūsas čion perniek, o tiek pinigų, tiek darbo įdėta!..

- Romanėli! - atsiliepė pati nuolaidžiai. - Tu būtum gerumu bandęs apsieiti su Nemura. Matai, kiek aš girdėjau nuo tėvo, tai su lietuviais visokių vardų reikia gerumu apsieiti, jeigu nori juosius apgauti ar suviloti. Piktumu jų nepriverti.

- Ar tu da čion mane mokysi! - užriko Romanas ant pačios.

Riksmas, bildėjimas pakilo po kunigaikštiškus rūmus.

Danyla, prasinešęs gerai pro vijikus, kuriuosius sutramdė tvora ir grabė, sparčiai lėkė į žiemius Piniškių keliu. Šakos aukšto girinio kelelio plėšė drabužį, mušė, braukė per veidus, per galvą. Gerai, jog jis laiku dasiprotėjo burną pridengti šalmo krotelėmis, o da geriaus, jog po drabužiais užsidėjo jisai žvyninius šarvus. Dėl to dabar lėkė nesužeistas be didelės astragos⁸ ir su spartumu.

⁸ LKŽ toks žodis neužfiksuotas. Arba *astraga* (sl.) „atsarga“, arba (greičiausiai) korektūros klaida - *atsarga*.

Išnyko po valandai iš akių vijikai. Bet Danyla, žinodamas jų būdą, nestabdė žirgą. Jis jautė, jog vysis jį iki galui, kol nesiras dėl jų visų pavojus. Kada saulė pradėjo iš pietų eiti, širmis patėmytinai pradėjo apilsti, norins bėgo su sena sparta, vienok siausti jau nesiautė, jau nebandė. Prijojęs upelį gražaus vandens, Danyla pagirdė žirgą ir patraukė vėl tolyn. Ant galo pasirodė kalnelis, už kurio jisai laukė pamatyti minėtus per Dimitrą vyrus... Žirgas bėgo dabar valnai.

„Da dešimtį varsnų kelio, ir žirgas pails“, – mislijo Danyla su rūpesčiu. Su dideliu išsiilgimu Danyla apžiūrėjo kalną su laukstumu, tėmydamas prajojo apygardę kalno, vienok visur tuščia ir tuščia buvo. Saulė ėjo jau drūčiai iš pietų, o nuo paties ryto nei Danyla, nei žirgas nematė nė pasilsio, nė maisto. Širmis bėgo sunkiai, nuleidęs žemyn savo mandrą riestąjį sprandą, prakaitas nuo jo biro lašais. Priešai save Danyla užtėmijo klonį, o anapus jo aukštumėlę, pridengtą guotu senų medžių. Čionai jis ryžosi duoti pasilsėti ir sau, ir širmiui. Čion, ant kalnelio būdamas, jis turėjo viltį pamatyti iš tolo savo pasekėjus, kada tie atsivys jį, o pamatęs jis laiku tikėjosi išsprūsti iš jų nagų. Leisdamasis dėl to į pakalnę, tēmijo visą apygardą, kad sunaudotų jos ypatybes

laike reikalo. Godžiai griebė vandenį širmis, atsira-
dęs upelyje. Bet Danyla, datyręs gerai vyras, tuo-
jau sulaikė peršilusį ir nualsintą žirgą nuo gėrimo,
atsimindamas ant to, jog žirgui reiks duoti ilsėtis.

Nespėjo vienok Danyla da ir apmislyti, kur jam
sustoti dėl pailsio, ar čion pakalnėje ant puikios lan-
kos, kur galės ganytis ir ilsėtis, ar ten ant kalno, kur
jam bus regimas iš tolo mažiausias pavojus, – kaip
iš žilvičių krūmų pakilo vyras ir paklausė Danylos
truputį iškreipta gudiška kalba, iš kur jisai joja ir
ar neieško ko.

Su nusidvyjimu metė Danyla ant vyro akimis, ir
nesuprasdamas, kas tai čion būtų, jis atsiliepė:

– Iš tolo joju ir ieškau aš čion dviejų vyrų...

– Ir vieno bėro žirgo, – pridėjo vyras nusišypso-
jęs. – Bet jeigu teip, tai kur žymė?

– Kokia žymė? – paklausė Danyla, supratęs ant
kalbos, jog tai ar nebus tiktai vienas iš tų vyrų,
kuriuosius minamojo Dimitras, arba nors tas vyras,
kuriam buvo pavestas pavogtas Šatas.

– Ugi ar tau jokio nedavė ženkle senis? – paklausė
savu žaru vyras.

– Ne! – atsakė atvirai Danyla. – Jis man tik sakė,
jog manęs lauks du vyru.

- Ir ką turėjo tie du vyru tau padaryti? - klausė toliau vyras Danylos.

- Turėjo jie mane vesti...

- O kur vesti? - nesiliovė klausdamas toliau.

- Vesti? - perklausė Danyla, nežinodamas, ar jam sakyti, ar ne.

- Na, na! Nebijoki sakyti teisybę! - skatino vyras.

- Turėjo vesti į Lietuvą! - ant galo ištarė Danyla.

- Na, teip seniai būtum pasakęs, - atsiliepė ant šito vyras. - Tik dyvai man tame, jog senis nedavė tau jokios žymės: nei žiedo, nei skepetaitės, nei nieko.

- Jis man įkišo kokį ten skarulį į ranką, bet aš lem-tai ir nežinau, kas tai būtų, gal tu tą skarulį vadini žyme?

Ir tai sakydamas Danyla ėmė ieškoti po kišenius skarulio.

- Ar ne šitas? - paklausė jisai, ištraukęs iš vieno kišenius skarulį, duotą jam per Dimitrą.

Sutiktasis vyras ištaisė gražiai skarulį, paėmęs jį nuo Danylos, ir tas pasirodė puse pamargintos skepetaitės. Iš savo kišenius vyras ištraukė kitą skarulį ir ištaisęs sudėjo abudu skaruliu į krūvą. Dabar pasirodė aiškiai, jog tai vienos skepetaitės dvi pusės.

- Na! Girdyki drąsiai žirgą, - atsiliepė dabar vyras, - ir josime. Mudu su dėde jau dvi dienos, kaip čion laukiame tavęs. Anapus kalno, per porą desėtkų varsnų, dėdė laukia su žirgais, tai ir pagirdytas tavo žirgas iki tol spės vėl sušilti, ir gėrimas jam nekenks nieko, jeigu tik ristele nujosi.

Danyla dabar atgijo suvis. Visos baimės tapo užmirštos, ir viltis, ta tankiausiai vyli, bet visados geidžiama viltis paragino jo širdį ir drūčiau, ir tankiau plaktis. Išnyko raukai nuo kaktos, nušvito akys, ir visas svietas dabar vyrui nurodė linksmu ir mielu. Su atsidėjimu dabar jis žiūrėjo į veidą lydinčio jį vyro, kurio dabojosi jam ir atviras pažvilgys, ir stambus sudėjimas viso kūno. Bežiūrint omenyje kilo abrozai gilios jaunystos, mažų dienų. Kilo iš kur tai ten giliai panašių veidų paveikslai. Linksmi šūkavimai, giesmės, žaidimai grįžo į Danylos pomietę ir judino širdį. Po ilgai eiliai metų pirmą sykį dabar jis jautė šalia savęs savo žmogų, kuriuomi galėjo užsitikėti.

- O kuom tu vardu? - paklausė Danyla savo bendro, sutikto kelionėje.

- Ugi Radušis, - atsakė vaikinys ir paklausė: - O tu kuom?

- Aš Danyla.

- Ir nuo vardo tavo, ir nuo kalbos teip ir tvoskia gudu, - patėmijo Radušis. - Na, matai, ana kur ir Virpša su žirgais, ir vaikišcias, ką atvedė tavo žirgą. Bet ar tu žinai, irgi puikaus bėsama žirgo! Pas mus neprasti žirgai, bet tokį da aš tik pirmą sykį matau. Ant jo ne sarmata ir kunigaikščiui sėsti.

Po medžių guotu stovėjo parengti penketas žirgų, ir matyt buvo ties žirgais porą žmonių. Senyvas žmogus, kurį Radušis užvadino Virpša, pamatęs vyrus, žengė sutikti juosius. Ir supratęs iš Radušio apsiėjimo, jog tai tas pats vyras, kurio jie laukė, paklausė stačiai, iš kur jis bėga.

- Iš Galičo, nuo Romano, - atsakė Danyla.

- Ir tu nemainęs žirgą atbėgai? - paklausė senis su neslėptu aktyvumu ir nusidivijimu.

- Nemainęs! Ugi ar tai teip toli?

- Ka! ka! ka! - nusijuokė tiktai senis ir apėjo aplinkui visą žirgą Danylos, išžiūrėdamas ir kojas, ir galvą, ir keterą jo.

- Klausi, ar toli? - pratarė tada senis. - Toli! Teip toli, jog nei viens žirgas nesilsėjęs negali dalaikyti tokią kelionę. Taviškis dalaikė. Bet tai tik tokie ir gali dalaikyti, kaip tavo abudu žirgai. Aš nežinau, iš kur tu juosius ėmei, turiu vienok pasakyti, jog ir pas kunigaikščius tokių žirgų aš nemačiau. Bet vis

tai tiek to. Sakyki man, ar pasekėjai tavo turi nors kelis panašius žirgus?

- Ne, jie iš šitos žirgų veislės tik šiepė. Jie vejasi ant prastų tyrinių žirgų.

- Na, tai ir gerai! Dabar da tu man pasakyki, ar labai greitai jojai visą kelionę? - klausinėjo toliau Virpša.

- Iš pradžių jojau smarkiai, kad prasineščiau nuo vijiku, kurie man gulė ant kulnų. Teip jojau aš kaip valandėlę; o paskui sulaikiau žirgą ir leidau tik smagia risčia. Ir teip beveik iki galui jis ėjo.

- Um! - numykė Virpša. - Jie atsiliko mažiausiai per tris valandas, per laiką, reikalingą dėl pasilsėjimo ir dėl pasiganyimo žirgų. Da vieną pasakyki, malonus, ar jie prisirengę vejasi, ar ne?

- Suvis netikėtai. - Ir Danyla išpasakojo, kaip netikėtai lenktynės pavirto į pabėgimą.

- O vienok tu su šalmu ir šarvais! - nusidyvijo Radušis.

- Dėl to, jog aš, sėsdamas į žirgą, jau žinojau, jog bėgsiu.

- Tegul sau ir žinojai, bet vis tik visą dieną būdamas ant žirgo ir pailsai, ir išalkai. Dėl to pasidrūtinki, pasilsėki truputį ir, jeigu galėsi, tai sėsime ir keliausime toliaus. Aš ten tavo darbų ir reikalų neži-

nau, bet jeigu jau iš sykiio tave neatstodami vijosi gundai, tai vysis ir toliaus, jie dėl to turi turėti savo priežastis, – kalbėjo senis.

– Kur neturės, – atsiliepė Danyla. – Mane verguvoje laiko jau per dešimts metų su viršum ir dabojo, ir sekiojo visą laiką kaip vištą, o dabar neseks! Kur tau! Bus visiems nuo Romano už mano paleidimą. – Kramtydamas šmotelį sūrio su duona, Danyla išpasakojo viską apie savo pabėgimą – ir kaip Dimitras jį paskatino bėgti, ir kaip jisai pasinaudojo iš lenktynių ir iš puikaus Armino žirgo, pridėdamas, jog dabar jis labai norėtų žirgą širmą sugražinti Arminui.

Dabar netikėtai atsiliepė vaikišcias, kuris atvedė Danylos Šatą pas Virpšą:

– Už širmį Dimitras seniai užmokėjo Arminui ir seniai juodu sutarė ir apie lenktynes, ir apie tavo pabėgimą ant širmio.

– Na, Dimitras tai galėjo mislyti, jog aš pasinaudosiu iš širmio, bet Arminas, nežinau, bo jis galėjo, – atvertė Danyla.

– Taigi teip ir buvo. Arminas labai bijojo, jog sveikas nenorėsi pasinaudoti iš širmio. Ir jis rodijo kitą būdą. Jisai rodijo giraitėje laikyti širmį ir laukti tavęs, o tau įsakyti, kad tu taikytumeisi koku nors būdu pasiekti ar su Vuodega, ar su Čiubu giraitę.

Bet šito bijojo Dimitras. Čiubas ir Vuodega visur tave lydėjo ginkluoti. Na, tai matai, jis aprokavo, jog tau bebėgant tokie niekšai galėjo arba žirgą nužudyti, arba ir patį tave sužeisti. O ką apie širmį, tai ir tokioje dėjoje būtų galėjus atsirasti kliūtis.

- Apie kokį čion judu Dimitrą kalbate? - paklausė Virpša.

- Ugi apie tą, katras mane pagundė joti, - atsakė Danyla.

- Ar tai jį ne Ivonu vadino?

- Ne! Pas mus vadino Dimitru, - atvertė Danyla.

Vaikišcias, girdėdamas šitą šneką, tiktai nusišypsojo ir pritarė:

- Širdelės, jį visaip vadina: ir Dimitru, ir Ivonu, ir Lukša, ir kaip kas nori. O tikro vardo jo nieks nežino.

- Tai tą Dimitrą vadina ir Ivonu? - paklausė Virpša.

- Ugi kaip! - atvertė vaikišcias. - Jis vis tas pats, ir Dimitras, ir Ivonas.

Kada Danyla užkando, Virpša suriktavo visus. Vaikiščiui įsakė širmį skaruliais ir tošimis apavus nusiųsti į laukus ir tenai duoti jam priesti ir pasilsėti iki valiai, o paskui joti žinomais jam keliais paskui juosius. Tokiu būdu jo negalėjo susekti gudai ir su šunimis. O jeigu matytų, jog su žirgu n'iškliūva, tai

kad žirgą nužudytų, o pats kad ar šiokiu ar tokiu būdu siektųsi dasigriebti į Lietuvą.

- Ar tu nebijai papulti į guduų nagus? - paklausė Radušis liekančio vaikiščio.

- O ko aš bijosiu? - atvertė tas. - Aš Armino tarnas, ir keliavau nuo jo vardo pranešti apie atvažiavimą. Na, ir širmį radau pamestą, ir, kaipo mano gaspadoriaus žirgą, paėmiau. Argi mesti čion jį man ant suplėšymo vilkams.

- O tavo žirgas kur? - bandavodamas klausė Radušis.

- Mano? Ugi mano žirgą iš manęs atėmė Danyla, kad toliau bėgtų... - su juokais atsakė vaikiščias.

Padėję aprėdyti širmio kojas, vyrai patraukė į kelionę, mesdamiesi artyn lenkiškų ežių, kur lengviau buvo praslinkti nepatėmytais per vietas, mažai apgyventas, apžėlusias giriomis ir giraitėmis per tankius griebimus tų šalių Romano gudais ir juodvėšių pulkais.

IX. SENIS

Mėtydami pėdas Danyla ir jo vyrai vadai laimingai perbėgo Romano valstijas ir pateko ant galo į grynai lietuvišką Piniškių sritį. Čion ne tiktai svietas buvo lietuviškas, bet ir valdonas buvo tikras lietuvis, neišvirtęs da į niekus. Tiesa, nelengvas buvo jo padėjimas, gyvenant ant ribų Lietuvos ir kunigaikštystės tokio plėšiko, kaip Romanas. Vienok jis laikėsi ir rėmėsi telkiamas tai kunigaikščio Dainavos ir Sūdavų, tai pulkų rimtų lietuvių iš susiediškų sričių. Svietas čion neužkentė gudų, ir dėl to, kad nepultų žmonėms teip į akis, Virpša sumislijo gauti dėl Danylos lietuviškas drapanas. Jisai pats su Radušiu turėjo dėl savęs.

- Ikšiolaik mes bėgome nuduodami Romano kareivius, - kalbėjo Virpša, - dabar šita baika po varnų. Reikia pasirėdyti lietuviškai, kitaip galime bėda užsitraukti, ir suvis nereikalingai.

Vienok padaryti teip, kaip Virpša norėjo, pasirodė ne taip lengvu darbu. Užjojęs ir į vieną, ir į kitą kaimą, veltui jisai klausinėjo pirkti drabužių; tai jų nebuvo, tai buvo per ankšti, per trumpi. Tokiu

būdu, turėjo ir toliau slapintis po girias su Danyla. Teip pasiekė jie apygardą Narų upės.

- Na čion, dėkui jau dievams, - raminosi ir ramino vyrus Virpša, - čion ik valiai pažįstamų žmonių, ir bus gauta ir Danylai drabužis; galėsime nors žmonėms pasirodyti.

- Niekai tiktai tuomi, jog tų žmonių tavo nematyti: nei kiemo, nei kaimo, - patėmijo Radušis.

- Rasime! Nesirūpink! - pratarė Virpša. Po valandėlei, kaip ir patvirtindami Virpšos žodžius, pasirodė stogai gyvenamų triobų. Radušis buvo berodiją užsukti visiems, bet Virpša sudraudė nuo šito.

- Tiesa, čion turi būti butas dėl pakeleivingų, kiek menu. Bet, matai, kelionėje tokioje ant pirmos vietos turi būti atsargumas. Geriaus bus, jeigu užjosiu aš vienas; mane čion pažįsta. O judu luktelkite čionai pagiryje. Jeigu viskas bus gerai, tai aš duosiu gandą, o jeigu ne, tai aš vienas vis tiktai jau išsisuksiu, kaipo Aršiojo pulko vyras.

Susiraukęs Radušis klausė ir pildė dėdės žodžius. Malonu buvo čion jam ir svietą pamatyti, ir pasivaišinti pačiam, kaip pritinka, midum... Bet priešintis nenorėjo. Ypač da ir dėl to, jog tikėjosi išgirsti gandą Virpšos, šaukiantį ir juodu. Vienok praslinko belaukiant ir gera valandėlė, o, ant Radušio dyvų,

jokio gando nebuvo girdėti. Palūkėjo vyrai ir drūčiai, ir vis tiktai tiek: nei Virpšos, nei gando. Pradėjo vyrus ir rūpestis imti apie Virpšą. Abudu slėpėsi tiktai su savo mislimis, bet ir vienas, ir kitas mislyje nusprendė, jog turėjo Virpšą patikti ten kokia nors nelaimė ir jog laikas joti gelbėti. Teip jiems besirūpinant, suvis iš kito krašto pasirodė ant galo ir Virpša.

- Na, ar jūs žiną, gerai, jog mudu čion likote. Nes ir teip, kad tiktai už trupučio, o būtume įgiję tiek bėdos, jog tegul ir dievai myli. Turėjau grįždamas net pėdas sumėtyti, - kalbėjo nulipęs nuo žirgo Virpša ir numetė punda drabužių.

- O kas gi ten atsitiko? - beveik vienu žodžiu paklausė abudu vyru.

- Atsitiko teip, kaip aš jums ir sakiau. Tokioje kelionėje visko reikia sergėtis. Nespėjau aš, nujojęs į karčemą, nuo žirgo da lemtai nušokti, kaip apspito mane iš visų šalių vyrai Aršiojo pulko, rėkdami: „Jis! Jis!“ Daugumas pažįstamų, bet teip užpylę akis, jog jau vietoje ant žirgo ant tvoros lipo. „Koks jis?“ - klausau aš, nusistūmęs kelis iš jų nuo savęs. Tai tiktai Varvokas ant balso mane pažino ir ėmė tramdyti juosius. O kad ne jis, tai būtų ir man reikėję tąsyti su girtais sutvėrimais.

- O ką jie tenai gaudo? - paklausė truputį užsi-
rūpinęs Danyla.

- Ką kitą gaudys, jeigu ne tave? Tave! - atsakė
Virpša ir traukė toliau pasaką. - Varvokas man
išpasakojo, jog Aršusis gavo nuo Romano gromatą,
kurioje tas pranešė jam, jog pabėgę du vyru iš
Romano: vienas jaunas, vardu Danyla, o kitas seny-
vas, vardu Nemura.

- Tai Nemura pabėgo? - suriko Danyla. - Bet
koku būdu? Jį laikė mūrytame kalinyje, ir teip sti-
priame, jog jis, norins ir stiprus, vis tiktai negalėjo
nei sieną išlaužti, nei duris išversti.

- Jis nieko nei nelaužė. Jį paleido sargas, kuris
buvo prie jo pristatytas.

- Čiubas ir Vuodega? - paklausė Danyla.

- O velniai jį žino, - atvertė virpša. - Gana to, jog
paleido ir pats pabėgo. Apie juosius vienok Romanas
ir Aršusis mažai rūpinasi. Jiems rūpi ir, kaip matyti,
labai rūpi Danyla, nes Aršusis jau apgarsino: kas
suims Danylą, tas gaus gardą valdyti. O jeigu jisai
pro pulką prasmuks, tai visas pulkas bus korotas.

Ant Danylos veido prie šitų žodžių pasirodė nusi-
minimas. Jį dyvijo, koku būdu galėjo teip greitai
ateiti gandas iš Galičo į Dainavą pas Aršųjį.

- Mes netrukdami ilgai bėgome, ir tai da beveik tiktai didesnę pusę kelio padarėme, o čion jau spėjo ir gandas daeiti, ir vyrus dėl paėmimo iki šiai vietai atsiųsti, - dyvijosi Danyla.

- E, brolyti! - pertarė Radušis. - Čion jokių dyvų nėra. Mes bėgome šuntakiais, klaidydami, išsilenkdami visų užgyventų vietų, o nuo Valdimiero į Dainavą eina senovinis vieškelis, pakelyje stovi sargai ir Romano valstijoje, ir Aršiojo, kad duotų gandą užpuolimo laike. Na, šitie sargai, vienas nuo kito nešdami, ir danešė gromatą Aršiamjam į porą dienų ar tai daugiau truputį, o mums ant tų pačių žirgų ir slapstanties reikėjo ir drūčiai nuo jų atsilikti.

Nusiminęs iš sykio Danyla dabar vėl pradėjo lyg atsipeikėti ir jau šypsodamasi tempė ant savęs lietuviškus drabužius, imdamas iš pundo. Tame tarpe nepataikavo ir Radušis; jisai su aitra užpuolė ant grepšių su virtais lašiniais, prie jo pristojų neužilgo ir Danyla persirėdęs.

- Na, dabar suvis mūsų žmogus iš tavęs pasidarė, - kalbėjo Virpša, gėrėdamasi Danyla. - Sakyčiau, jog tokį ir mačiau mūsų kampe. Suvis vyras kaip vyras! Tiktai viena kalba truputį dar klumpa.

- Ką daryti! Iš sykio viską negali išmokti, - teisinosi Danyla. - Palauk, atsimisiu ir kalbą!

- Dėde! - pertarė juodu Radušis. - Ar nėra da lašinių? Tokie jie gardūs!

- Ir tau ne gėda! - suolbijo Virpša vaikina. - Rytoj bus teipogi diena, ir norėsime valgyti.

- Rytoj gal būti, jog mes kur nors po medeliu rasime paltį virtų lašinių kabant.

- Nezobilduoki! - užpūrijo Virpša. - Bus dėl to laikas. O dabar reikia mums pamislyti, kaip toliaus apsieiti. Apie Ivoną niekur nieko negirdėti. Nėra kam paaiškinti mums daugumą nežinomų dalykų. Nėra kam persergėti, nei ko mums bijotis ir ko lenktis, nei kur prieglaudos ieškoti. Dėl to dabar, Danylėli, išpasakoki viską, ką tiktai atsimeni; gal tokiu būdu mes atsimisime nors truputį, kas čion darosi ir kaip mums toliaus elgtis, kad neįklimptume į bėdą.

Per Danylos galvą prie šitų žodžių švystelėjo nuotartis; atsiminė jisai, kaip jį įgraudino vienas senis lietuvis, da mažu būnant, niekados niekam nesa-kyti savo tikro vardo ir nerodyti žymių ant peties; atsiminė, kaip jį persergėjo ir Dimitras apie priešus, esančius ir Lietuvoje. Ir vėl galvoje pakilo kita mislis. Dimitras-Ivonas, kaip matyti buvo,ėjo ant didžiausios bėdos,ėjo galvą guldyti, kad tiktai jį išliuosuotų iš Romano nagų, o kur pats negalėjo jau, tenai Virpšą pasiuntė. Jeigu tas Virpša nebūtų

geru žmogum ir prielankiu, tai jo nebūtų siuntęs Dimitras-Ivonas.

„Sakyti! Nesakyti!“ – skriejo mislys per Danylos galvą.

Ant galo nusprendė jisai išpasakoti, bet ne viską. „Nei vardas, nei žymė ant peties jiems nežinomi ir nereikalingi, – mislijo sau Danyla, – apie juosius nesakysiu nieko. O apie likusias žinias tegul dasižino, o gali būti, jog bus ir kokia nors nauda.“ Teip sumislijęs Danyla pradėjo:

– Pasaka mano trumpa. Prieš porą metų mudu su Dimitru, kuri tu vadini Ivonu, atgynėm nuo meškos vaizborių Arminą. Ir Ivonui, ir man ėjosi su meška sunkiai. Mudu vienas be kito būtume žuvę, o gelbėdami vienas kitą, kaip matote, abudu likome gyvu. Nuo šio laiko prasidėjo mudviejų santaika. Tą santaiką patėmijo ir kiti pulko vyrai. Ivonas ėmė manęs klausinėti apie paimtą iš Lietuvos kokį tai ten kuni-gaikščio sūnų. Paskui, nežinau dėl ko, suvis netikėtai Dimitras-Ivonas išnyko iš Galičo. Vieni minė šiaip, kiti kitaip, o ant teisybės niekas nežinojo nieko. Teip jis išnyko ant poros metų. O šįmet atsirado, tiktai suvis po kitu paveikslu, persirėdęs. Netikėsi gal, o tai vienok teisybė, ir barzda ruda atsirado, ir veidas beveik visas ne tas. Aš tiktai ant balso pažinau. Bet

jis ir balsą teip, būdavo, permaino, jog ir to nepažįsi. Ot šimet jisai mane prikalbino bėgti ir ant greitosios pasakė, jog jūs manęs lauksite. Apie tai, kaip aš išbėgau, pasinaudojęs iš lenktynių, aš jau jums pasakojau. Ot, kaip matote, viskas, ką galiu jums apie save pasakyti, – nubaigė Danyla.

– Kaip tu misliji, Danylėli, dėl ko jis tave gundė bėgti iš Galičo, dėl ko šelpė kiek galėdamas?..

– Ant šito labai lengvas atsakymas. Mudu su Ivonu gyvenome labai didelėje santaikoje. O, be to, Ivonas žinojo, jog mano gyvenimas pas Romaną labai sunkus ir jog aš ir dieną, ir naktį tiktai vieną misliju: išbėgti po valdžios Romano.

– Ar nemislijo tiktai Ivonas, jog sveikas esi tuoju kunigaikščio sūnum, pavergtu per Romaną, apie kurį jis beveik kiekvieno klausinėjo?

– Šito jis jokių būdu negalėjo mislyti. Viena, jau tiktai dėl to, jog Romanas, atsargus žmogus, negalėjo laikyti kunigaikščio sūnų, kaip laikė mane. O antra, ir dėl to, jog tarpu mudviejų ir neva tarpu visų pulko vyrų buvo šnekos apie tokį kunigaikštį, kuris, kaip šnekos rodė, buvo vienlaik su manim ir Valdimiere, ir kalinyje.

Drūčiai užsimislijo Virpša. Jam neatmenamu ir n'išrišamu rodėsi apsiėjimas Ivono. Per kelis metus

gyvendamas drauge su juoju, jisai permanė būdą Ivono gerai. Žinojo, jog tuščiu darbu ans neužsiims. Be to, Virpša žinojo, jog Ivonas ieško kunigaikščio sūnaus. O čion dabar jisai girdi, jog Ivonas trūsė nemaža apie išliuosavimą Danylos, pasirūpino turbūt ir apie Nemurą. Ir tai ne bile kaip, tiktai persirėdęs, tuoju patim duodamas suprasti, jog čion nemažas buvo ir pavojus dėl jo ir nemažas reikalas darbus šituosius atlikti. Kita puse, vėl navatnas dalykas: vietoje lydėti teip brangiai išvaduotus žmones, Ivonas pats nežinia kur dingo palikdamas Danylą ant rankų jo ir Radušio, o Nemurą, kaip numanu, suvis pamekęs ant jo laimės. Šituos visus savo nesupratimus ir abejojimus Virpša pateikė ir bendram, klausdamas savo žaru apie tai, kaip jie numano apie viską šitą.

- Pagal mano numanyimą, tai apsiėjime Ivono nieko labai navatno nėra, - atsiliepė Danyla. - Vienas tiktai negeras dalykas tame mano numanyme, jog, pagal jį, Ivonas daro didelę klaidą be jokios naudos, o su dideliu pavojum dėl savęs. Kaip mes žinome, jisai ieško kunigaikštyčio. Apie jį girdėjo jisai kalbas tarpu vyrų Romano pulko, palei kuriąs, tas kunigaikštysis pirma kalėjo Valdimiere. Daleiskime, jog jis pamislijo, jog dabar tas vaikinai kali Galičo kalinyje. Kaip Ivonui apsieiti, kad dasiektų jį?

- Papirkti sargus ir siektis patekti į kalinį, o patekus paleisti kunigaikštį, - atvertė Virpša.

- Na tegul bus ir teip. Bet paleidus kas pasidarytų?.. Nespėtų vaikas padaryti kelių žingsnių, kaip jau patektų į nagus pulko vyrų.

- Na tai dienos laike, bet naktyje!.. - užmetė Virpša.

- Naktyje ir apkaltus, ir sargus jų abelnai pats Romanas užrakina kalinyje. O kas pikčiau, iš lauko naktyje prie kalinio priėti aštrių aštriausiai uždrausta.

- Ne! Ivonas kytriau apsiėjo, - traukė kalbą toliaus Danyla. - Išbėgti iš kalinio Galiče gali tik tai dienos laike, o kad niekas išbėgant nepamatytų, reikia tame pačiame tarpe padaryti kitą labai didelį triukšmą, ant kurio visi savo akis atkreiptų. Ivonas teip ir padarė. Jisai, papirkęs Čiubą arba kitą tokį, prigundė pirmiausiai pabėgti mane. Kada žinia apie mano pabėgimą išviliojo beveik visus iš pilės ir nuo kalinio, tada jisai davė gandą paleisti Nemurą ir kunigaikštį, o teip kaip kunigaikštyčio kalinyje nesirado, tai paleido jisai tiktai vieną Nemurą. Aš ot ko bijausi: jis, griozdamas po kalinį kunigaikštyčio, galėjo užtrukti ir patekti į Romano nagus...

- Ar žinai ką? - atvertė ant šito Virpša. - Kaip aš sveiko klausau, tai man rodosi, jog kitaip ir būti negalėjo. Bet kaip atsimenu Ivono būdą... tai negaliu ir daleisti, bo jis teip neatsargiai apsieitų. Jis ne toks! Ant tikro nežinodamas, jįsai nelįs į kalinį! Kas nor čion yra, ko da mes nežinome. Pamatysi! - Ar šiaip, ar teip ten yra, mumis dabar vis tiktai reikia mislyti... - traukė Virpša.

- Kaip išnešti kudašių iš nagų Aršiojo, - padėjo Radušis Virpšai pabaigti.

- Pirmiausiai, - kalbėjo Virpša, netėmydamas suvis ant Radušio žodžių, - reikia neužmiršti, jog Aršusis žino tavo vardą. Dėl to reikia vardą permaintyti. Būkie tu sau kuomi nori, tiktai ne Danyla.

- Vadinkite mane Ilgūnu! - patarė Danyla.

- Na, gerai! - sutiko Virpša. - Pavardė ir graži, ir pritinkanti, ir užmiršus nesunku tokią atsiminti, pažiūrėjus ant sveiko. Paskui būkie tu sau ten, kur nor nuo Senpilės. Tenai, aš girdėjau, esantie tokie vardai, ir da gerai bus ir tuomi, jog tau priderės būti bendru Radušio, kuris gyvna teiposgi netoli nuo Senpilės ir nuo Alytaus. Tai dėl viso ko. O svarbiausias dalykas bus tame, jog mes nelįsime patys į nagus Aršiojo ir laikysimėsi arčiau juodvėšiškų ribų ir mozūriškų girių.

Pasiganeę žirgus ir užkandę patys, vyrai šuntakiu per girią nusivedė stačiai beveik į vakarų kraštą. Pryšakyje visų ėjo Virpša, paskui jį Danyla-Ilgūnas, o pastaru buvo Radušis. Kuo tolyn giria, tuo tankyn ėjo; takelis susikryžiavo su dešimčia kitų, ir dabar pasirodė aiškiai, ką sveria pripratimas vaikščioti po girią. Virpša beveik per nežinomą jam suvis girią vedė drąsiai, nebijodamas nuklysti nuo sykių parinktos šalies. Radušis sekė be jokios abejonės arba užsimislįjimo, sekiodamas akimis tolydžio tai paukštę navatną, tai voverę, tai kitą kokį girios gyventoją. Kada nebuvo jam ir paukštės, ir žvėries, jisai užgiedojo sau dainelę, iš pradžių iš tyko, o paskui ir visu balsu. Užskambėjo giria. Aidas nunešė balsą, banguodamas juoju, į erdvę toli ir sugražino vėl po kelis kartus.

Tris dienas dienužes girele ėjau

Tris tamsias naktuzes girioj gulėjau.

Skambėjo daina, o Danyla-Ilgūnas ėjo ir klausė. Jam rodėsi, jog ir šita daina, ir jos žodžiai jam ne suvis svetimi. Apimtas jausmais ir atmintimis, kurias sukėlė daina šita, Ilgūnas žengė nieko netėmindamas, kas aplinkui jį dedasi, netėmindamas ir nė to,

jog Virpša davė jam ženklus būti ant atsargos ir jog sutremtas Radušis seniai jau nutilo ir sustojo. Atsi-
peikėjo Ilgūnas tiktai tada, kada ėmė jį barti Virpša,
o da tikriaus, kada jis atsirėmė į Virpšos kuprą.

Priešai vyrus girios retumoje per upelį neatsar-
giai leidosi keli šarvuoti vyrai. Priešais juosius bėgo
šuva, kaip ir kelią vesdamas, kaip ir dėl persergė-
jimo, jeigu rastūsi koks nors pavojus.

Neilgai trukus šuva patėmijo mūsų pakeleivin-
gus vyrus ir sulojo. Vyras, jojantis ant prekės sutik-
tųjų, sulaikė tuojau savo žirgą ir metė akimis prie-
šai save į šalį, kur dabar sustoję stovėjo Virpša su
saviškiais...

- Iš kur sveiki? - užriko patiktųjų prekinis vyras.

- Ar teip sveikam malonu žinoti? - paklausė
Virpša.

- Malonu ar nemalonu, o sveikas vis turi man
atsakyti, - atkirto vyras.

- O jeigu aš nenoriu? - paklausė Virpša nė tai
šiepdamas, nė tai rengdamasi tikti, o iš teisybės
rengdamasi ant kovos ir taikydamas stoti smages-
nėje dėl to vietoje.

- Vyrai! Aplinkui! - užparėdkavojo prekinis karei-
vis sutiktųjų pulko. Ir vyrai jo pulko ėmė supti Virpšą
su jo vyrais.

Virpšos veidas beveik toje akimirkoje suvis per-
simainė. Akys užvirė ir lūpos susidėjo piktai, ir per-
jusias užkimusiai prasimušė balsas:

- Ar seniai pas jus čion atsirado būdas pastoti
kelią pakeleivingiems? Turbūt da jūsų ikšiolaik nie-
kas nemokino, na tai aš pamokysiu. - Ir, metęs ant
savo bendrų akimis, kada patėmijo, jog ir tie gatavi,
užriko:

- Iš kelio, šiukšlės! Verks motinos kvailių vaikų! -
Ir užrikęs puolėsi ant priešų, bet čion vietoje kardų
sutiko Virpšą išskėstos rankos.

- O kad jį ir dievai! Tai Virpša! Vyručiai, tai
Virpša! - šaukė priešakinis vyras sutiktųjų ir metęs
kardą puolėsi prie vyro.

- Sveikas drūtas, brolau! Kokie dievai čion tave
atnešė? - kalbino Virpšą sveikindamas.

Ir Virpšos kakta išsilygino nuo raukų.

- Sveikas drūtas! - atsiliepė ir jis, sveikindamas
patiktąjį vyrą. - Sveikas drūtas, Kurai!

- Ar tai pas jus čion kova eina, ar ką, jog jūs teip
su pakeleivingais apsieinate?

- Kur neisi! Eina, brolyti! Eina diena nuo dienos!
Jau kelintas mėnuo mes, kaip koją įkirtę, dieną ir
naktį ant atsargos.

- Kas gi ant jūsų užpuldinėja? - paklausė Virpša.

- Yra čion toksai Bukotukas!
- Argi jis tikisi Detuvą paimti su keliais pulko vyrais?
- Kur tau su keliais! Susirenka, brolyti, iš aplinkinių pulkų visokių valkatų, plėšikų, žirgavagių, kaip Bindokas, Baladokas ir kiti tokie. Ir su jais puola ant pilies. Teip jau kelis sykius bandė.
- Ir nieko nepelnė?
- Ne, dėkui dievams!
- O dėl ko gi jūs nesiskundžiate Aršiamjam?
- E! Brolyti! Ką pelnysi ir skundėsi? Paties Aršiojo kareiviai su Bukotuku eina ant mūsų. Ot ne per seniai tarpu užmuštų vyrų ties mūsų pilia radome porą Dainavos pulko vyrų: Jauskuldį ir Sereiką.
- O dabar ką jūs čion girioje veikėte?
- Mums pranešė, jog girioje renkasi vėl Bukotuko gauja, kad pultų vėl ant Detuvos, tai mes, kaip matai, ir griozdžiame, ir ieškome jų.
- Na, dabar aš ir suprantu tavo apsiėjimą su mumis! Tu mus palaikei per Bukotuko pagelbininkus.
- Nerūžyki, brolyti, už tai. Ak ir kiekvienas gali teip apsiklepoti. Ot, geriausiai tu man pasakyki, ar tu su reikalu kur joji, ar teip sau jodinėji svečiaudamasi?

- Tiesą sakant, mes teip sau jodinėjame, - paskubino atsakyti tyčia garsiaus Virpša, kad ir vyrai gir-dėtų jo atsakymą. - Aš atsiprašiau nuo Aršiojo ant poros mėnesių...

- Tai jokime į Detuvą! Patelksite mus priešai Bukotuką, - nudžiugęs sušuko Kuras.

- Aš apie save nesakau nieko, - atvertė Virpša, - nežinau, kaip mano bendrai.

- Nenoriu aš ir mislyti, jog jie norės atsakyti man ir išsižadės progos pasmagyti savo kardus ant plėšikų sprandų.

- Pavelykite man su jais pasiteirauti truputį, - atsiliepė Virpša, duodamas vyrams ženklą sekti pas-kui jį dėl pašnekos.

Nusišalinęs nuo Kuro vyrų, Virpša pirmiausiai kreipėsi prie Ilgūno, klausdamas, ką tas sakys.

- Aš, tamista, visą laiką mislijau, kur bus galvą priglausti, kur rasiu koki prietelį, pargrižęs į Lie-tuvą, - pratarė Ilgūnas, - o čion nors ant pradžių nei rūpytis nereikia. Tai ką da čion ir kalbėti. Ot, vieną žinią malonu būtų gauti: kas jie do per žmonės, tie Detuvos valdonai?

- Mano geri pažįstami ir labai meilūs ir geri žmo-nės.

- Na, jeigu teip, tai mano kalba ir atlikta.

- O apie Radušį aš nei nešneku. Tenai dabar turi būti jau gana jaunų mergų. Tai jis ne tiktai mielai liks, bet nukeliavęs ir prilips. Tiktai, vyručiai, ir čionai elkitės atsargiai. Saugokitės nereikalingų kalbų su pulko vyrais, kad nepasidarytumėte ir sau bėdos ir kad nepadarytumėte bėdos ir Triobiui. Ilgūnas, neužmirškite, nuo Senpilės tavo bendras, Raduši. Joja jisai su mumis svečiautis ir pristoti ar prie Aršiojo, ar kito valdono.

- Gerai jau! Gerai! Meluosime kaip samdyti, - pertarė Radušis.

Teip Virpša ir užvadino Kurui Ilgūną Radušio bendru, o Radušį savo sesers vaiku. Kelionėje Ilgūnas jau spėjo tiek atsiminti lietuviškos kalbos, jog ne tiktai pradėjo viską gerai suprasti, bet ir galėjo jau atsakyti, ką reikėjo. Vienok jo kalboje drūčiai žym buvo gudavimas. Tai jis gudišką žodį numetė, tai lietuvišką iš gudiško ištarė. Dėl to parūpo truputį Virpšai, kada jis patėmijo, jog Kuras tolydžio atsižiūri ant Ilgūno.

- Ar senas pažįstamas, jog tu teip tēmijiesi? - paklausė ant galo jisai Kuro neiškentęs.

- Taigi! Aš turėjau kada nors šitą vyrą matyti. Tu sakai, jog jis nuo Senpilės. Tai aš turėjau kur nors

sutikti jį būdamas ten su Triobiais. Tiktai neatsimenu kur.

- Ar tai dyvas!

- O tu, Ilgūne, neatsimeni? - paklausė Virpša, kreipdamasi į vaikiną.

- Ne, neatsimenu! - pratarė tas.

Kuras tame tarpe metė vėl sykį ir antrą akimis ant Ilgūno ir pečiais truktelėjo.

- Mačiau! Pažįstamas! Teip ot ir sukasi ant liežuvio ir vardas. Teip, rodos, ir pasakyčiau, o atsiminti negaliu, - murmėjo Kuras. - Bet ką apie tai dabar čion da mislyti, - trakė toliaus kalbą Kuras. - Ot velyk užimkime kitą šneką. Jog Triobiai tamistą ir tamistos vyrus dabar ne tiktai maloniai, bet ir su dideliu džiaugsmu priims, tai nér ką nei abejoti, bet aš dar ot ką turiu pridėti. Bukotukas nemažai išdarakė mūsų pulko žmonių, ir, pamatęs sveikus, Triobius abiemi rankomi stversis už jūs ir draus užsilikti pas jį ant visados. Ot jūs pašnekėkite dabar tarpu savęs ir apie šitai, vyručiai.

- Trumpa, tamista, čionai šneka, - atvertė Virpša.

- Tai nieko, jeigu ir trumpa, bile tiktai gera.

- Apie gerumą jos sunku ką sakyti tikro. Man rodos, jog ji gera.

- Kokia vienok? Kokia? - kvotė Kuras.

- Ot kokia! Kiekvienas iš mūsų turi savo šeimynas, savo reikalus...

- Vienok, tamista, su šitais savo reikalais ir su savo šeimyna laikaisi Aršiojo pulke.

- Na teip! - sutiko Virpša.

- Dėl ko gi negali būti Triobiaus pulke?

- Aš to ir nesakau! Kaip laikaisi aš dabar Aršiojo pulko, teip galiu laikytis ir Triobiaus pulko. Bet tiktai teip, o ne kitaip. Kada man išpuls reikalas kur nor keliauti dėlei savo darbu, kad nerūžytų ant manęs, jeigu aš metęs viską iškeliausiu arba jeigu teip padarys mano vyrai.

- Apie tai nėra nei ką kalbėti, - sutiko Virpša⁹.

Ir, pasišnekėję dar truputį, vyrai patraukė staciai į rytų šalį. Dėl nakvynės Kuras parinko gražią dievaitę žirgams pasiganyti, kuriems reikėjo dar su viršum parą bėgti iki Dainavai. Sukūrė ugnis, po vakarienei vyrai sumigi visi, išskyrus du sargu.

Ilgūnas, patekęs į pulką savųjų žmonių, atsidūręs toli nuo visokių pavojų ir persekiojimo, gal pirmą sykį po ilgų metų užmigo ramiai, be jokios rūpesties drūtu miegu ir pabudo tiktai saulei švintant. Nematydamas ties savim žirgų ir sekdamas upelį, palei

⁹ Turėtų būti: *Kuras*.

kuri ėjo pievaitės su žirgų pėdsakiu, jis per porą varsnų rado sumigusius sargus ties rusančiais dar laužų nuodėguliais.

Prikelti sargai sykiu su Ilgūnu pasileido sekti žirgų pėdas.

Bet veltui jie bėgo varsnas, dešimtas. Žirgų niekur nebuvo, ant galo ir pėdos jų prapuolė.

Pasiteiravęs su sargais, Ilgūnas vieną iš jų nusiuntė atgal duoti ir kitiems vyrams žinią apie prapuolimą žirgų, o kitą pasiuntė takeliu sekti, ant kurio poroje vietų surado, lyg būta pėdų.

Ilgūną ėmė nerimastis; jisai žinojo gerai, jog jo Šatas nemėgsta toli nuo jo trauktis, o čion – netikėtas dalykas! Šato eita su kitais žirgais.

– Jau tai ne kitaip, kaip vagių čionai darbas, – rūpindamasi mislijo Ilgūnas ir ėjo vis tolyn paupiu ir šaukė:

– Šat! Šat!

Ties vienu upės įlankiu Ilgūnas patėmijo lyg sumintą pievos veją ir patėmijęs priėjo geriaus išžiūrėti, ar nebus ten kokių žymių. Ant pievos rado jisai galelį skarulio, o per porą žingsnių ir aiškia žymę žirgo pėdos su skaba. „Apautus žirgus vedė! Tai žirgų vagys!“ – blykstelėjo mislis per Ilgūno galvą.

Ir vienoje, ir kitoje vietoje sekdamas toliau rado jisai ant lankos ir žymes bėrų plaukų.

- Ne kitaip, kaip Šatas nėjo, o vagis jį plakė, - pamislijo vyras ir su nauja aitra pasileido sekti pėdsaku.

Žymės žirgo su skabomis dabar aiškesnėmis darėsi. Plačiai suminta lankos veja rodė, jog čion ar tiktai Šatas n'ėmė da drūčiau muostytis.

- Šat! Šat! Šat!

Ėjo ir šaukė Ilgūnas, laukdamas, jog atsilieps gal kur nor jo žirgas, kaip jis tai darė visados. Bet jo šūksmą antrino tiktai aidas artimoje girioje.

Vienoje vietoje ant smilties ties upe, sekdamas žirgų pėdas, Ilgūnas rado žemę drūčiai suspardytą žirgų kojomis ir žymes dviejų žmonių.

Vėl blykstelėjo per Ilgūno galvą, jog vagis vedė čion žirgus ir slėpė jų pėdas upėje, kad vydamiesi ir su šunimis negalėtų susekti jų pėdas. Da jisai pamislijo, jog Šatą turbūt dvieja veda, o jis kiek gali, tiek ir nesiduoda.

- Ir tai gerai, - mislijo eidamas toliau paupiu Ilgūnas ir su atsidėjimu tyrinėdamas abudu jos krantu. - Nors tramdo Šatas vagis, vis tiktai lengvai bus pavyti, kada vyrai visi ir su šunimis čion atbėgs.

Paėjėjus kiek Ilgūnui pasirodė, jog ant jo šūksmo „Šat!“ lyg atsiliepė priešai jį raistelyje. Užriko jisai dėl to da sykį ir antrą, paėjėjęs toliau, ir dabar be jokio abejojimo girdėt buvo balsas žirgo, o po valandėlei pasirodė iš raisto ir Šatas, bet koks! Purvinas visas, sukapotas botagu, su apinasriu ant galvos ir virvagaliu vietoje pavadžio.

Ilgūnas, paglostęs žirgą, vietoje vestis atgal, užsėdo ant jo ir pasileido pryšakin. Jį apėmė piktymas ir noras atkeršyti vagims už kankinimą žirgo.

Žirgų pėdos vedė dabar nuo upės tolyn stačiai į žiemius. Giria ėjo vis tankyn ir tamsyn. Kerplėšos, laužai, išvartos vėtrų paaugo čion naujais medžiais. Drėgnoje tamsumoje čion veisėsi visokių driežų pulkai. Tankumynuose šakų mirgėjo paukščiai, voverės rudos. Ankštu girios takeliu ėjo į vieną šalį šviežias da žirgų pėdsakas, į kitą šalį su nusistebėjimu pamatė Ilgūnas, jog vedė latakas kraujo...

– Tai Šato darbas, – pamislijo Ilgūnas. – Ot dėl ko jis ir pabėgo iš vagių rankų. Tai čion Šato kankintojaus nueita.

Teip sumislijęs Ilgūnas pasuko savo žirgą paskui žmogų, sekdamas palikta bryde ir ženklais kraujo. Bet ir sekti ilgai nereikėjo. Pajojėjęs per porą gerų varsnų, Ilgūnas pamatė ant Novų upės kranto bakū-

žėlę ir kokią tai ten žmogystą betrūsiančią. Prijojęs arčiau Ilgūnas pamatė ir priežastį triūso. Ant kranto gulėjo žmogus be žado su pramušta galva. Iš burnos jo varvėjo kraujas.

- Labą dieną! - užkalbino Ilgūnas trūsiantį žmogų.

- Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! - atsakė žmogus ir pridėjo: - Labą dieną, tamista!

Ilgūnas su nusistebėjimu metė akimis ant kalbančio ir paklausė:

- Turbūt sveikas esi krikščioniu?

- Krikščioniu esu, vaikeli! - atsakė, tėmydamas Ilgūną, su ne mažesniu gal nusistebėjimu ir tas jį.

Žmogus buvo jau labai senas, žilas oraus veido. Ilgi, tamsūs jo rūbai beveik žemę siekė, per liemenį perjuosti juosta, tiesmukai dribo per plačius senio pečius, dengė krūtinę be jokių sagčių, be papuošimų.

- Krikščionis esu! - paantrino senis, neatitraukdamas akių nuo Ilgūno.

- Ar tai sužeistas čion pas tave, tėvuli? - paklausė Ilgūnas, kad užvestų kalbą apie akyvą dėl jo žmogų.

- Ne sužeistas, tiktai, kaip man rodosi, žirgo užgautas žmogus, vaikeli! Ir miršta jau, jeigu da nenumirė. Veltui aš norėjau jam pagelbą duoti, triū-

sas mano nuėjo per nieką. Galva pramušta, krūtinės šonkauliai nulaužti. Ne nuo kardo žuvo, tiktai nuo žirgo skabos!

Pasilenkęs prie mirštančio, Ilgūnas ant jo sermėgos patėmijo plaukus tamsiai bėro žirgo, o rankoje konvulsyviškai sugniaužtą virvagalį.

- Tai žirgų vagis! - sušuko Ilgūnas.

- Tai mirštantis žmogus! - atsiliepė senis ir pridėjo: - Jeigu esi, vaikeli, krikščioniu arba jeigu tiktai esi nors geru žmogum, tai melskis, kad Visagalis Dievas atleistų jam kaltes pagal savo neišpasakytą mielaširdystę.

Ilgūnas metė vėl akimis ant navatno senio, norėdamas atminti, ar galėjo būti koksai nor sąryšis tarpu senio ir žirgų vagies, bet orus senio veidas ir pilnas godonės paveikslas panašias mislis nutrėmė šalin.

- Na, liki sveikas, tėvuli! - atsiliepė Ilgūnas, matydamas, jog čion nėra ko daugiau laukti.

- Luktelki truputį, tamista! - sudraudė senis. - Aš neilgai truksiu.

Tai pasakęs, senis atsiklaupė ties mirštančiu ir ėmė melstis.

Su neslepiamu nusidvyjimu žiūrėjo Ilgūnas ant visko, ką senis darė. Su atsidėjimu klausė giesmių,

kuriąs giedojo senis. Jisai Galiče, tiesa, matė krikščionis meldžiantis, bet ten viskas ne teip ėjo. Ten ne giedojo, tiktai rėkavo; ten nesimeldė, tiktai galvomis lingavo, rankomis mataškavo, į žemę kaktomis mušė.

- Iš kur, vaikeli, keliauji? - paklausė, pabaigęs melstis, senis.

- Iš toli, tėvuli! - atsakė Ilgūnas.

- Atleiski, vaikeli, jog aš tavęs paklausiau tą, ką tau nedrašu sakyti. Vienok ir aš be reikalo klausiau, ir sveikas be reikalo nedrįsti... Neklausęs aš žinau, iš kur joji, o sveikam nėra ko slapstyti nuo manęs. Joji tu, vaikeli, iš tolimos šalies ir verguvos. Gaudo tave ten kaipo kokį Danylą...

- Mano vardas ne Danyla! - atsiliepė vaikinai, tyčiomis užsimanęs gintis, kad pažiūrėtų stačiai dėl aktyvumo, ką senis sakys jam ginantis. - Mane vadina Ilgūnu.

- Nei tu Danyla, nei tu Ilgūnas! - atvertė senis. - Bet tai ne mano darbas, vaikeli. Ir apie tai mudu ir nekalbėkime daugiau. Eime geriaus į mano bakūželę ir užkąskime. Nes sveikas turbūt nuo paties ryto nevalgęs.

Šitame Ilgūnas ginčytis ir nemislijo. Buvo jau geri priešpiečiai, o da jisai burnoje neturėjo nei lašelio gėrimo, nei trupinio valgio.

Bakūžėlėje radosi ir žuvų sriubos, ir duonos, ir lašinių.

Bevalgydamu žodis po žodžiui juodu išsišnekėjo, jog Ilgūnas vijosi vyrą ir jog tas vyras buvo tai žirgu vagis, kurio bendrai pavogė žirgus naktyje.

- Čion girioje jie, vaikeliai, turi savo gūžtą, - patėmijo senis. - Ir jūsų žirgai ne kur kitur, kaip tiktai toje vagių gūžtoje.

Dabar Ilgūnas ėmė prašyti senio, kad išpasakotų, kur yra vagių gūžta.

Senis apsiėmė tai padaryti, bet pareikalavo nuo Ilgūno, kad tas prižadėtų nei vieną iš vagių nežudyti, ir pridėjo:

- Brudas tai žmonės. Tiesa! Bet vis tiktai žmonės, sutverti ant paveikslo Dievo.

- Nei jau juosius tvėrė koksai nors dievas, nei ką, tėvuli, - atvertė Ilgūnas. - Velnias leido juosius ant svieto, ant velnių jie panėši ir dėl to, man rodos, jog ant jų galima žiūrėti tiktai kaip ant velnio vaikų. Bet jeigu jau tu nori, kad aš ir pats jiems nieko nedarčiau, ir kitiems uždrausčiau iškart kaip šunis, tai gerai! Išpildysiu aš tavo norą.

- Ant tavo vardo, pagal kuri tave gaudo, vaikeli, nors tu ir neprisipažįsti, aš misliju, - kalbėjo senis, - jog tu esi krikščionis.

- Be reikalo teip misliji, tėvuli!

- Na gerai! Tegul. Bet vis tiktai tu esi žmogus ir lietuvis, o pagal mūsų senus padavimus ir pajunkimus žmogus žmogaus turi gailėtis, nes visi vieno Dievo leisti ir visi mūsų broliai.

Tame tarpe bešnekant išgirdo juodu dundant žemę, kaip ir jojant raiteliui, ir Ilgūnas, bijodamas nustoti vėl Šato, išbėgo laukan iš bakūžėlės; pas-kui jį išėjo ir senis. Ties bakūžėle stovėjo jaunas da vyras.

- Ar tai Miknius jau numirė? - paklausė jisai, kreipdamasi į senį.

- Numirė, vaikeli! - atsakė tas.

- Aš ir mislijau, jog teip bus! - praniurnėjo vyras sau po nosia ir norėjo jau kreipti žirgą atgal.

- Palauki sveikas truputį! - sulaikė jį Ilgūnas, paė-męs už žirgo kamanų. - Aš norėčiau su sveiku pasi-šnekėti.

- O kokių pašnekų sveikam reikia nuo manęs? - šiurkščiai paklausė tas.

- Nešykštauki, tamista! - pertarė jį Ilgūnas. - Susekiau aš iki čionai pavogtus žirgus, suseksiu ir

toliau. Mano nelaimė, jog aš radau šitą ot vagį mano žirgo jau mirštantį, kitaip aš ir pats būčiau padėjęs jam numirti. Teip bus ir visiems jums. Jūs užkibinote Detuvos kunigaikštį. Jūs pavogėte žirgus jo pulko vyrų. Na dabar tie ir eina čionai ant jūsų, sekdami jūsų pėdas. Ir suseks, ir atims iš jūsų žirgus, o kaip bus toliau, ir pats lengvai gali atminti. Ak jie ir norėdami negalės jums dovanoti.

Nelaukdamas pabaigos Ilgūno šnekos, vyras trūktelėjo savo žirgą ir paspaudė jį, siekdamasi viena puse žirgu parmušti Ilgūną, o kita puse ištraukęs kardą norėjo ir perkirsti jį. Bet ūmai vargšas pajuto, į kokias rankas pateko. Kairiaja ranka Ilgūnas nutrenkė žemyn bešokantį piestu žirgą, o su tiesiaja, tartum nenoromis tikrai, užgavo savo kardu vyro kardą, ir tas urgzdamas nulėkė į užpakalį.

Padaręs teip, Ilgūnas iš lėto pratarė, laikydamas žirgą už kamanų:

- Lipki nuo žirgo!

Vyras paklusniai nusėdo nuo žirgo ir smeigė Ilgūną peiliu į krūtinę, bet peilis atsirėmė į lengvus šarvus, kuriais Ilgūnas po žiponu buvo apsidengęs. Toje akimirkoje vagis kaip perkūno muštas griuvo ant žemės.

- Gyvastį dovanok! Gyvastį! - meldė dabar, gulėdamas po Ilgūno kojų.

- Gyvasties tavo man nereikia, - atsakė vėl jau lėtai Ilgūnas. - Nenorėčiau aš bėdos jokios ir dėl visų jūsų, tiktai to aš padaryti negaliu. Ateis vyrai čionai, ras tave... o aš tavęs paleisti negaliu. Paleisiu, tu nubėgsi pranešti kitiems, o tie nuves žirgus da toliau; užduos mums da daugiau darbo, kol suieškosime žirgus.

- Ar tai vyrai seka? - paklausė vagis.

- Kvailas tu! Aš jau čionai, ir jie neužilgo bus čion. Na ir eisime deginti jūsų gūžtą. Ar tai tu galėjai vieną valandėlę mislyti, jog mes atsiliksime nuo jūsų, kol neatimsime žirgų ir neišnaikysime jūsų visų?

- Vai, dievulėliai, prapuolėme! - vaitojo niekšas. - Gelbėki, susimildamas! - meldė toliaus Ilgūną. - mes mislijome, jog tie žirgai valkatų, kurie renkasi čionai giriose į talką Bukotukui. Mes suvis nenorėjome skriausti Detuvos kunigą Triobių. Gelbėki, susimildamas! - su riksmu meldė.

- Aš ir norėčiau gelbėti, bet ką aš galiu?

- Gali! Gali! - rėkė niekšas, o riksmo skambėjo aiškiai baimė smerties. - Paleiski mane, o aš tau

atvarysiu ir visus žirgus, ir dovanų atnešiu, kiek tiktai geisi.

- Tfu! Kad tave ir velniai! - užkeikė Ilgūnas. - Ar tai aš vagis, kad aš su vagimis dalyčiausi vogtais daiktais! Paleisti aš tave paleisiu, bet jeigu tau miela gyvastis, jeigu tu nenori būti perplėštas tarpu dviejų palenktų medelių, tai išpildyki, ką aš prisakysiu.

- Viską išpildysiu! - atsiliepė tas, stovėdamas dabar liuosas, tiktai su surištomis rankomis.

- Joki su paskubiu atgal, atvaryki su savo bendrais mūsų žirgus atgal, paskui padėsite man juosius pristatyti iki vietai, kur sutiksime vyrus. Tiktai šiukštu užsiminti, jog jie buvo pavogti. Sakykite, jog ne kitaip, kaip lokys pabaidė.

Tai sakydamas Ilgūnas perpjovė virvutę, su kuria buvo surištos vagies rankos, ir su akyvumu žiūrėjo, ką dabar darys vagis. Tas vietoje bėgti nuėmęs nuo kaklo seitą - aukso šerną, padavė Ilgūnui.

- Palieku čionai grebežių, kada atvarysiu žirgus, tu man jį atiduosi, o dabar pavelyki man joti, - kalbėjo vagis.

- Joki, tiktai netruki, kad nespėtų vyrai čionai mus užtikti, arti jūsų gūžtos. Užtikis - nerūžyki ant manęs, paragausi dviejų palenktų medelių.

Bet tas jau lėkė atgal.

- Kasžin, ar išpildys prižadėjimą? - paklausė Ilgūnas senio.

- Išpildys! - atsakė tas ramiai.

Ir tiesa; po valandėlei Ilgūnas išgirdo bedundant žemę; tai varė vagis su paskubiu žirgus. Atsisveikinęs su seniū, kibo ir Ilgūnas prie Šato.

- Vaikeli, mudu ne svetimu, - pratarė dabar senis į Ilgūną. - Jeigu bus tau didelė bėda, neužmirški apie mane ir duoki man žinią ar pats pas mane atsilankyki. Neužmiršk! Keliauki sveikas! Mudu savi, ir mano petis, ir tavo petis su vienokiomis dėmėmis, - pabaigė senis, bakstelėjęs su pirštu į kairįjį petį Ilgūno.

Ilgūnas tiktai metė ant senio išgąsdintomis akimis. Ant jo peties iš tikro buvo dėmė, bet tai žinojo tik jis vienas.

X. DETUVOJE

Ilgūnas, su vagimis varydami žirgus, tiktai po pietų sutiko pulko vyrus. Tie ėjo lėtute, be paskubio, gerai tēmydami visą pakelį. Pora šunių pryšakiau jujų bėgo, vesdami kelią pėdsaku žirgų.

Pamatę tokį apsiėjimą pulko vyrų, vagys tiktai sužiuro vieni į kitus, o vagių vadas, ilgaskvernis vyras, užžvelgęs Virpšą, toje akimirkoje pasuko žirgą į krūmus ir išnyko.

Kad išgelbėtų dabar vagis nuo atsakymo, Ilgūnas turėjo sakyti pulko vyrams, būtin jis pavijo pabaidytus žirgus girioje ir būtin šitie vyrai padėjo jam žirgus sulaikyti ir atvaryti iki čion.

Atgavę žirgus, pulko vyrai užmiršo visas nuotartis, kokios kilo jujų galvose, o prie šito linksmo atsitikimo užmiršo ir nuilsimą ir, susėdę ant savo žirgų, linksmi dėkavojo visiems, ypač gi Ilgūnui. Tylėjo tiktai vienas Virpša.

Kada grįžtant atgal jisai atsitiko greta su Ilgūnu, tai šeptelėjo tam:

- Sakyki tu man, Ilgūne, ar nežinai, dėl ko vienas iš vyrų, kurie padėjo tau žirgus varyti, kaip tiktai pamatė mus, teip ir pasuko atgal?

- Tiesą sakant, man tai nei kam ko buvo, bet jeigu jisai teip padarė, tai turėjo nenorėti, kad jį kas nors iš jūsų pamatytų.

- O kaip tau rodosi, - klausė toliau Virpša, - kas do per vieni šitie vyrai?

- Kas do per vieni? Ugi stačiai žirgų vagys! - atsakė Ilgūnas. - Tiktai kitiems šito nepasakoki.

- Aš teip ir mislijau! - pertarė Virpša. - Tiktai nesuprantu, dėl ko jie tau padėjo žirgus varyti? Koku būdu?

- Labai prastu! Aš juosius pagąsdinau. - Ir Ilgūnas išpasakojo visą atsitikimą su vagimis.

Klausydamas jo Virpša tiktai kraipė galvą.

- Ne kiekvienam būtų teip pasisekę, - n'ištrivojo nepritaręs prie galo. - Ne kiekvienam!

Tiktai į trečią dieną vyrai pamatė iš tolo Detuvos pilę su jos tamsiais aužuoliniais kuorais-bokštais ir blizgantį paviršį plataus ežero. Pilė stovėjo kaip ir dūmuose.

- Ne kas geras tenai, vyručiai! - atsiliepė patėmijęs tai Kuras. - Tenai Bukotukas! Mūsų žirgai

nuilsę. Viena mums liektisi – pasislēpti čionai girioje ir duoti žirgam pasilsėti.

Nuošaliai nusivedė pulkelis vyrų ir paleido žirgus ganytis, o patys vyrai nusėdę ėmė maitintis. Kada užkando, vienas iš jų nusėlino ant pervaždu, ir tai išėjo labai ant gero, nes ties pusiaukeliu būdamas patėmijo jisai, jog iš girios bėga pas užpuolikus vyras, ir galvoje jo švystelėjo mislis, jog tai ne kitaip, kaip persergėti bėga apie jų atsiradimą. Dėl to ir vyras, nelaukdamas nieko, metėsi atgal su gandu prie savo pulkelio. Kuras pasinaudojo iš šitos žinios ir per klampią balą pasitraukė į šalį, kad atjoję Bukotuko vyrai nerastų nieko ir aprimtų. Teip ir išėjo. Atjojo pulkelis vyrų po valandėlei, prajojo pro tą vietą, kur buvo Kuras su vyrais, ir nusiavedė tolyn tyrinėdami girią. Kada tie išnyko iš akių, Virpša sušaukė vyrus dėl pasiteiravimo.

– Grižtant būtų pusėtinai užpuolus ant jų, – užmanė jisai. – Žirgai mūsų jau truputį užėdę pasilsėjo.

– Ar tu žinąs, tai, vyrai, graži mislis, – pritarė Kuras, – jų ne teip daug, ir mumis gali tavo užmanymas labai nusisekti gražiai.

Sutarę vėl jie parvedė žirgus atgal per balą į senąją sausą vietą ir pasislėpė. Laukti teko neilgai.

Griždama saujelė Bukotuko vyrų jojo dabar be jokios atsargos, ir nemaža buvo išgąstis jos, kada aplinkui išgirdo šūksmą: „Mušk! Mušk! Kirsk!“

Būrelis Bukotuko vyrų beveik nesigynę išsi-sklaistė po girią, palikę kelis užmuštus ant kelio. Vieni iš jų lėkė kiek žirgas iškerta keleliu atgal į žiemius, kiti metę viską sprūdo į pelkę pėsti, kur jų raiti priešai negalėjo dasiekti.

- Poromis! - užkamandieravo Virpša. - In Detuvą!

Ir, metę persekiojimą benaudingų slapukų, vyrai patraukė ant pilės.

Sutrempta žirgų kojomis pieva aplinkui pilę rodė, jog čionai rėmėsi priešai jau ne pirmą dieną. Dėmės sukepusio kraujo, keli žirgų kūnai, tysanti ant pievos, aiškiai liudijo, jog remiasi čionai karštai.

- Šuoliu! Mušk! Kirsk!!! - užriko Virpša, prijojęs per porą varsnų prie Bukotuko vyrų.

- Mušk! Kirsk! - kaip aidas atsiliepė visas pulkelis, puldamas ant apstojusių Detuvą.

Vadas plėšikų stovėjo kaip per porą šūvių nuo pilės su pulkeliu iš poros desėtkų kareivių ir žiūrėjo, kaip remiasi pilės apgynėjai su jo plėšikais. Išgirdęs dabar riksmą atkirtos, puolėsi su visu savo pulkeliu ant Virpšos vyrų. Vienok vadą jo pulko vyrai sugrą-

žino sulaikę atgal. Nuo bokštų pilės nuskrijo linksmi šūksmai, sveikinantie ateivius.

Vadas plėšikų neleido iš akių nei kovą su atsirusia atkirta, nei kovą ties sienomis pilės.

Pamatęs, jog nusiųstą jo pulkelį vyrų Detuvos pagelbininkai išsklaistė į šalis, užpuolikų vadas ant Virpšos pasiuntė gana drūtą pulkelį savo vyrų, ir kada pamatė, jog ir tų gali būti per mažai, palikęs prie pilės tiktai saujelę, kad tramdytų jos apgynėjus, pats su saviškiais puolėsi ant Virpšos su jo pulkeliu.

Nuo pilės sienų lėkė dabar riksmas. Apgynėjai jos, patėmiję, jog pulkelis jų pagelbininkų tapo apsuptas iš visų pusių per užpuolikus ir neatšaukiamai turi žūtie, nors ir su pavojumi išpultie iš pilės dėl pagelbos.

Užpulta saujelė vyrų sustojo ant aukštumos, pasukus arklių galvas į lauką, o pasturgalius į vidurį, ir gynėsi kaip pikti šernai.

- In girią! In Sparus! - skrido balsai nuo pilės sienų. Suprato gerai visi ženklinimą šitų riksmų-persergėjimų, bet jau buvo per vėlu. Vyrai buvo apsupti iš visur, ir trys iš jų, sužeisti, metę žirgus ir viską, pateko į plėšikų nagus. Vienok likusieji draskė svieta. Kur sviro vieno iš jų kirtis, ten krito vyras. Nuo Virpšos ir Ilgūno ant galo pradėjo šalintis

visi, kaip šalinasi karveliai nuo vanagų. Drūčiausi vyrai be gėdos bėgo nuo jų į šalį. Pamatęs tai plėšikų vadas sugriežė dantimis ir griuvo ant Ilgūno, siekdamasi įvytu žirgu parmušti jo žirgą ir tokiu būdu be ypatingo triūso ir pavojaus dėl savęs nužudyti jį išmuštą iš žirgo. Bet ir Ilgūnas buvo ant atsargos, jisai truktelėjo savo Šatą truputį į šalį, ir plėšikas toje akimirkoje su trenksmu pranėrė pro jį. Antras toks užklupimas buvo dar nelaimingesnis dėl plėšiko, nes Ilūnas spėjo iš jo rankų išmušti skydą. Liovėsi dabar klasta plėšikų vadas ir gulė stačiai ant Ilgūno su skydu vienoje rankoje, kuri jam jo vyrai spėjo paduoti, ir kardu antroje. Padrąsinti apsiėjimu vado keli plėšikai skvirbo teipgi prie Ilgūno. Jau ir jam skydą kone ištrenkė iš rankos vienas plėšikas, jau kirvio kirtis ir sykį, ir antrą užgavo jį ir per šarvus sutrenkė drūčiai. Bet nelemta da buvo laimei, kad vaikinai pražūtų. Išpuolę iš pilies Detuvos vyrai atitraukė daugumą plėšikų ant savęs; sumažino jų pulkas ir ties Ilgūnu, apart to, ir pačiam jam pasisekė nutrenkti kelis plėšikus. Dabar atsirado akis į akį Ilgūnas su vadu. Ir kaip matyt buvo, abudu iš to nudžiugo. Plėšiko kardas kaip ir ieškojo silpnesnių vietų Ilgūno šarvuose, siekdamasi rasti gyvą kūną savo galu tai ties mastimis, tai po pažastimis.

Ir Ilgūno kirtis ne vienas nuėjo ant niekų. Gavęs vienok truputį progos, Ilgūnas, kaip matyt buvo, surinko visas savo pajiegas į kirtį ir smogė. Smūgis pataikė į galvą ir perskėlė vado šalną. Ans mostelėjęs rankomis krito žemyn. Žuvus vadui, dalis plėšikų kaip paukščiai sklido į visas šalis, nešdama gyvastį, dalis su piktu riksmu kniubo ant Ilgūno ir pulkelio, visi siekdamiesi atkeršyti. Pilė visiems išėjo iš galvos. Vyrams Virpšos ir Kuro pulkelio grasino dabar didžiausias pavojus. Dabar jie paskendo tarpu priešų ir skubino tiktai gintis.

Nelaimingą jų padėjimą patėmijo pilies vyrai ir, naudodamiesi iš atsitraukimo nuo pilies, išlėkė jie per vartus, palikdami po kelis dėl viso ko tiktai ties pilies vartais, ir šoko į pagelbą atkirčiai.

Apstoti vyrai, išvydę pagelbą, ir patys iš savo pusės vietoje gintis sviro su visomis pajiegomis ant užpuolikų. Ir pakilo aršių aršiausia kova. Žvingavo, žviėgė žirgai, kąsdami vieni kitus. Skambėjo kardai. Rėkė, vaitojo sužeisti vyrai... Aitra vienok plėšikų, netekusių vado, ūmai apmalšo, ypač kada jie patėmijo nemažai žuvusių iš tarpo saviškių. Ir viena, ir kita jų saujelė skrijo dabar į šalį, mislydama tiktai išnešti kudašių. Ant galo sujudėjo ir visas jų pulkas. Bet ir dabar tarpu vyrų užpuolikų pulko buvo didelė

tvarka. Ant gando, paduoto per senyvą vyrą, kareiviai susimetė į vieną pulkelį ir ėmė trauktis šalin, gindamiesi tolydžio ir spaudžiami iš visų pusių. Tvarkoje jie persidangino per Jauskuldą upę ir pelkėtus jos krantus ir tiktai dabar pasileido visu smagumu, bet vis tvarkoje, pro Komiškius namon lėkti.

Pilės vyrai, praviję plėšikus ir palydėję juosius per kelias varsnas, sugrižo atgal, nes ir patys jie, ir žirgai daugumo buvo ik valiai nualsinti. Be to, visiems rūpėjo apžiūrėti ir sužeistuosius, tarpu kurių gulėjo ir Radušis su sužeista koja. Ilgūnas su Virpša nespėjo apžiūrėti savo draugą, kaip jau šalia jų atsirado Trobius su Kuru.

- Na! Virpša, jau kad dėkui, taigi ir dėkui tau ir tavo draugam! - kalbėjo pasveikinęs vyrus Trobius. - Nedaug jūsų, bet užstojote visą pulką. In jūsų vidurį kaipo į pilį veržėsi per kiek laiko Bukotuko vyrai ir nieko negalėjo padaryti... Ir gražu gi buvo, vyruti, žiūrėti: kiekviens lindo prie jūsų, smelkėsi, tartum prie krivių krivaičio dėl žegnonės, ir kiekvienas, gavęs smūgį, arba kniūbsčias žemyn nosia smuko, arba susilenkęs labai dievobaimingai skrijo į šalį. Bet gražiausiai buvo, kada jūsų bendras Ilgūnas du vienu pasitiko su Bukotuku. Bukotukas pas mus ant visos apygardos garsus kareivis, vie-

nok ir jis nedasilaike. Na, ir dėkui gi jums! Dabar aš jūsų nuo savęs jau n'išleisiu. Kuras man sakė, būtin sveikiem vis tiek kur būti, na, tai būkite pas mane, o ką apie išėjimus dėlei savo reikalų, tai galite kad ir metus būti pasitraukę, kad ir dvejus.

Ant gūnios pasidėję Radušį nugabeno į pilę. Kitus sužeistus apžiūrėjo teipogi, ir savuosius, ir svetimus. Paliepęs juosius perkraustyti į pilę, Triobius nusi-vedė su vyrais į Detuvą.

Iš pilies patiktų ėjo moters, mergos, bėgo vaikai su riksmis. Visi džiaugėsi iš atrėmimo užpuoliku, visi gerbė apgynėjus, o ypač Virpšą su jo vyrais.

Ties pilies vartais patiko vyrus pati Triobienė su dukteria, geltonplauke Danuta, ir su dviem merginom, viešniom iš Senpilės, Ruškiūtėmis. Danuta galėjo būti kaip penkiolikos ar šešiolikos metų, o iš Ruškiūčių viena buvo truputį vyresnė, o kita dvejis arba ir trejis metais jaunesnė. Abi Ruškiūtės buvo juodplaukės. O visos labai gražios. Danutos mėlynos akys, kaip lino žiedas, labai taikiai ir meiliai žiūrėjo. Ruškiūčių gi pažvilgis buvo smarkesnis ir iš sykio reiškė jų traškesnį ir judresnį būdą. Vienok iš visų už gražiausią buvo laikoma vyresnioji Ruškiūtė. Kaip iš kalbų dasižinojo paskui vyrai, dėlei jos tai ir buvo daromi visi šitie užpuolimai. Užsimanė mat ją Buko-

tukas piktumu paimti ir ėmė. Tiktai dabar vaikinui suvis nepagiliavo, ir jisai gulėjo apmiręs. Užpakalyje moterų stovėjo Triobiaus sūnus Skirmuntas, vaikinai su viršum dvidešimties metų.

Visi sveikino ir Virpšą, ir jo draugus, dėkavodami ir gerbdami juosius už jų pagelbą. Bet mieliausiu dėl Ilgūno buvo padėkavojimas Danutos. Tiesa, jis buvo trumpas, ir labai trumpas, bet dėl jo, jis ir pats negalėjo pasakyti dėl ko, ta trumpas žodelis „dėkui“ visus kitus persvėrė. Nudyvijo nemažai Ilgūną Skirmunto apsiėjimas. Dasižinojęs, jog Bukotukas drūčiai sužeistas guli be žado, jisai, pašaukęs bobą ten kokią, nuėjo duoti tam ypatingą pagelbą. Pas Romaną Ilgūnas negirdėjo niekad, bo taip galima apsieiti su priešū. Ten jisai girdėjo tiktai tokias šnekas: ot toks tokį suėmęs akis jam išdūrė, toks tokiam liežuvį nupjovė, ausis nukirto, rankas nukapojo. Bet kad gudas sužeistą priešą gydytų ir karšintų, tai to negirdėjo jis niekad.

Atsiminė dabar jisai ir kalbas gudų apie lietuvius, jog jie bedieviai, jog jie kaip žvėrys gyvena ir vienas su kitu kaip žvėrys apsieina. Ir pasirodė dabar jam ne lietuviai, tiktai gudai ir žvėrimis, ir tamsiais, ir tikėjimais jų taip niekišku, jog niekiškesnį ir rasti sunku. Jis ne sykį girdėjo, kaip patys jų popai gundė

ir kurstė ant kankinimo žmonių ir bajorus gudų, ir kunigaikštį. Jis girdėjo, kaip popai visokias piktenybes Šventu Raštu teisino.

Čionai jisai išgirdo navatną ištarimą:

- Dievai nemėgsta kentėjimo. Jeigu sumažinai kam nor kentėjimą, tai patinki dievams.

Be to, Ilgūnas dasižinojo, jog Skirmuntas ir Bukotukas tai buvo iki paskutinių gadynių du draugu.

- Visą amžių jiedu bičiuliavo, - kalbėjo jam Triobius, - ir dabar da jų ta bičiulysta nepairo. Tiesa, dabar juodu nesimato, bet tai vis tiek.

- Ar tai pas jus čion visur tokie papratimai užsi-laiko? - paklausė Ilgūnas.

- Ne! - atvertė Triobius.

- Ir niekas nei sūnų, nei sveiką nepakoliotų, jeigu Bukotuką ir nužudytumėte?

- O kas mus galėtų kolioti? Pas mus nėra tokio papročio, kad kištūsi į svetimus darbus, jeigu tie darbai teisingi ir be viešos skriaudos. O ar gyvas Bukotukas, ar negyvas, viešiem darbam vis tiek.

- O Bukotuko giminės?

- Tamista, kaip matau, nežinai suvis mūsų papratimų. Žmogus, kovoje pergalėtas ir paimtas, yra tai ne žmogus, tiktai daiktas, prigulintis į pergalėjusį, ypač gi užpuolikas. Per tai ir Bukotuko giminės

galėtų, nužudžius jį, pasakyti tiktai: aštriai su juoju apsiėjo, o daugiau nieko. Lenkuose, Gudijoje ne teip apsieina. Bet... ar tai priešas ne žmogus? Ar jis ne to paties Dievo leistas? Ir priešą reikia paskirti nuo priešo. Jeigu jisai, žemu ir piktu jausmu keliamas, tau piktą daro, tai ir jis pats piktas ir žemas žmogus. Ir nėra ką gailėtis, bet būna ir priešai, kaip Bukotukas, kurie per paklydimą tampa priešais, ot apie tokius reikia visados atsiminti, jog jie žmonės... Bet ką čion mudu, tamista, teip ilgai kalbamėsi apie tuščius dalykus, – pratarė ant galo Triobius. – Ana jau visi už stalų sėda. Po tiek triūso ir gerti, ir pasidrūtinti norisi. Eime!

Ilgūnas jautė dabar, jog jį suvis nauja gyvenimo vilnis apsiaubė ir jog ta vilnis tinka prie jo būdo ir protiškų pažvilgių. Žmonės visi čion jam rodėsi savais.

Triobius greta su savim pasodino Ilgūną iš vienos pusės, iš kitos sėdėjo Virpša ir Radušis, kurių vienok turėjo atnešti ir pasodinti už stalo. Nebuvo tiktai Skirmunto. Kalbosėjo linksmos. Triobienė su Virpša minavojo senovę, kada jisai lydėjo ją iš tolimos Senpilės į Detuvą. Kuras suminavojo imtynes Virpšos su vyrais jų kampo.

- Ir šiandien dar Virpšos ranka neapsilpo, aš mačiau nuo kuoro jo darbą, - atsiliepė Triobius. - Bet ką gali sakyti apie Ilgūną? Kiekvienas jo kirtis kaip perkūno trenksmas guldė po vyrą ant žemės. Bukotukas pašauktas vyras ant viso kampo, o susirėmęs su Ilgūnu ką pelnė?

- Nustojo skydo ir guli dabar su perskeltu šalmu, - atsiliepė vienas iš pulko vyrų, sėdintis už stalo.

- Argi iš tikro šalną perkirto? - paklausė Kuras, su n'įstikėjimu metęs akimis ant Ilgūno.

- O kaipgi! - atvertė vyras. - Mes visi subėgome žiūrėti.

- Vienu smūgiu perkirto po mano akių, - pritarė kitas.

- Nu! - pratarė, pakraipęs galvą, Kuras. - Su juoju galėtų remtis kitas tiktai vienas Skirmuntas.

- Gerai padarei sveikas, užminęs apie jį, - atsiliepė Triobius. Ir grįždamasi į pačią klausė, kur sūnus.

- Jisai nulydėjo Bukotuką namon.

- Kaip nulydėjo? - paklausė sujudęs visas Triobius. - Ar tai Bukotukas atsipeikėjo?

- Taigi! Atsipeikėjo ir atsipeikėjęs paprašė sūnų palydėti jį iki namų.

Ant visko matyt buvo, jog šita žinia nepatiko Triobiui, nes ir veidas, ikšiolaik linksmas, dabar apsiniaukė. Ir n'iškentė jisai nepapeikęs apsiėjimą sūnaus.

- Na! Šito jo darbo aš nepagirsiu. Galėjo jį gydyti, karšinti kiek norėjo. Bet iš pilies išleisti... ir da lydėti iki namų, jau tai suvis nereikėjo. Kol Bukotukas būtų buvęs pilėje ir mūsų rankose, tol būtume mes turėję ramybę. O dabar vėl kaip į koją įkirtę.

- Tiesą kalbate! - pridėjo užismislijęs ir Kuras.

- Et! Gavęs teip į nugarą, aš misliju, liausis jis kvailioti, - pertarė vienas iš pulko vyrų.

- Vargiai bo teip bus, - atvertė Kuras. - Ak jau, brolau, ir pats žinai, jog Bukotukas ne pirmą sykį ant mūsų užpuola ir jog ne pirmą sykį tampa nuvytas su gėda. O biesku jis liovėsi? Nesiliovė ikšiolaik, nesiliaus ir toliau.

- Tiesa! - pritarė ir Triobius.

- Argi jau tokį nevidoną nieku ir atsigrėsti negali? - paklausė Ilgūnas.

- Kur negalėsi! Gali. Bet reikia tapti tokiu jau kaip jis, - atsiliepė Virpša. - Reikia ant jo pilies užpulti, išnaikinti visą jo šeimyną, kad neliktų kam keršyti... bet bandykite ant šito prikalbinti Triobių!

- Tai piktadėjiškas apsiėjimas, - atsakė Triobius, - dėl to aš ant jo ir netinku.

Ir jis paaiškino, jog yra ir kitas būdas atsigynimo: apskūsti Bukotą priešai kunigus ir lietos vyrus, susirinkusius ant suėjimo arba tam tyčia surinktus dėl nusprendimo tokio darbo.

- Neužilgo dabar pas mus rinksis mūsų apygardės suėjimas, tai aš ir nieko nedarau. Susirinks be jokios baldos ir triūso iš mano pusės, nuspręs jie susirinkę kitus viešus darbus, nuspręs ir mano, - užbaigė Triobius.

Pietūs, vėlai prasidėję, traukėsi ilgai. Ir tokiu būdu Ilgūnas gavo progą pasipažinti arčiau iš sykio su pilės gyventojais, su jų būdu, su papratimais. Čion jisai po ilgai eilei metų pamatė vėl, kaip sėdami už stalo lietuviai aukauja dievams, nuliedami pirmus lašus striovų ir gėrimų ir pirmus triupinius visokių sausų valgių nuberdami ant žemės.

Po pietų ėmė rengtis mergos pasikilnoti po ežerą. Su jomis rengėsi ir jauni vyrai: Komiškių valdonas, Sparų valdono jaunas sūnus. Bet nespėjo jie da lemtai prisirengti, kaip pasirodė pilėje ant pasistebėjimo Ilgūno Bukotuko sesuo, kurią priėmė visi meiliai, gali sakyti, su iškėstomis rankomis. Pasirodė, jog ji Triobius ir persergėjo apie užmąnytą užpuolimą bro-

lio ant Detuvos ir jog dabar ji atkeliavo į Detuvą dėl pasišnekėjimo, kaip padaryti, kad išnaikintų pakilusių nesutaiką tarpu draugiškų iki šiol laik šeimynų.

- Pirma aš nuo brolio negalėjau nei žodį vieną dasižinoti apie priežastis, - kalbėjo mergina. - Dabar iškeliaudamas jis man numetė kelis žodžius.

- O kaip jo sveikata? - paklausė Triobienė.

- Aš laukiau ties galu ežero, bijodama kištis į kniūvynę daugiau. Brolis pagrasino, jog jeigu aš lįsiu, įkišias mane į kalinį ant pusės metų. Čion aš jį ir sulaukiau. Gyvas, šneka. Tiktai galvą labai jam skauda.

- O Skirmuntas?

- Skirmuntas su juoju liko šiaulių namelyje.

- Ar nesužeistas labai katras iš jų? - paklausė vyresnioji Ruškiūtė, visa užkaitusi.

- Ne! Abudu teip sveiki, tiktai broliui galvą labai sutrėmė. Drūčiai negali!

Pasilinksminimas dabar po ežerą ant niekų nuėjo. Ruškiūtė vyresnioji išnyko. Jaunesnioji su Bukočiūte sužeistus nuėjo apžiūrėti ar vyresniąją raminti. Dievas jais žino. Likosi dvi pori: Ilgūnas su Komiškių valdonu ir Danuta su Kasavos kunigo dukteria. Danuta likosi dėlei Kasavičiūtės.

Išėję iš pilies šitos dvi poros netikėtai atsirado ant pievos, nutįsusios nuo pilės į ežero šalį. O ta pieva, užsėta žolynų žiedais, tartum traukė prie savęs, tartum viliojo takelis smilties, nubėgęs ežeropi ir atsirėmęs į jo sklioras vilnis.

- O gražiai išrodo jūsų ežeras, - atsiliepė Ilgūnas. - Gaila, jog mergos išnyko ir nepasikilnosime po jį. Vėjo nėra; būtų labai smagu!

- O pabandykime! - atsiliepė komiškis.

- Užpykti tos gali, - pertarė Ilgūnas.

- O ko jos išsislapė vietoje eiti, kaip buvo sušnekėta? - nesiliovė komiškis. - Ant galo, kilnokimės mes pakraštyje; jeigu jos, pamačiusios mus, norės prisidėti prie mūsų, tai mes ir jąsias priimsime.

- Bereikal apie jąs ir rūpinatės, - pritarė ir Danuta.

- Tai, pagal jūsų mislį, jos nerūžys? - paklausė Ilgūnas.

- Aš teip misliju.

- Tai sėskime! - paskatino Ilgūnas.

O tame tarpe priėjo jie visi prie krašto ežero, ant kurio paviršiaus liūliavo, suposi iš lėto kelios gelsvos naujos valtelės ir gundė pasikilnoti.

- Tiktai netoli nuo krašto, - išsiderėjo Danuta.

Vyrai susėdo prie irklų, o Danuta, kaip pratusi, už styrininką sėdo.

Mažai pratęs Ilgūnas po vandenį kilnotis neke-mėžnai yrė irklu, tėškė vandens lašais, pakeldamas juokus. Valtelė kraipėsi iš vienos į kitą šalį, ir Danuta tolydžio turėjo būti ant atsargos, kad neatsiremtų kur į krantą valtėlė netikėtai ir kad neapvirstų jie, kas prie juokų buvo ne teip labai lengvai ir išpil-dyti. Juokavimai, lengvi ir meilūs šiepipimai mergų skrido su juokais kas akimirka, keldami vis naują linksmumą valtyje. Išjuokinėjo ir pats Ilgūnas save, siekdamasi sutavalioti nepaklusną irklą, o tas kaip naravistas žirgas, norins malšomas, vienok vis dar spardėsi, praplaukus ir geras varsnas.

Komiškis žydėte žydėjo iš džiaugsmo, matydamas, kaip aiškiai, kaip drūčiai pranoksta jo mokėjimas valtele plaukti ir valdyti ją. Vienok tarpe juokų ir krykštavimų nepatėmytinai pradėjo Ilgūnas priprasti prie irklo. Valtelė pradėjo skrieti ramiau ir lemčiau. Irklas nustojo taškęs. Aprimusios mergos uždainavo.

Tą pabaigę, uždainavo kitą. Balsą dainos pagavo ir vyrai. Balsai lėkė plačiu ežero paviršium, gaudė, atsimušdami į žalias krantų girias... Mesti irklai gulėjo valtyje. Lengvas vėjelis varė iš lengvo val-

telę į vidų ežero, podraugiai su paveikslais debesėlių lengvų, atsimušusiais į vaiskų lygų vandens pavirši.

Ilgūną užsidūmojusį apsiaubė visą nepajausti da niekados jausmai. Mėlynos akys Danutos pavirto dėl jo į galias jūros marias, kuriose paskendo jisai galutinai, nenorėdamas nei gelbėtis suvis. Ir linksma, ir miela jam darėsi, norint ir pats jis nežinojo dėl ko. Jis norėjo teip plaukti ir plaukti visą amžį, žiūrėdamas į skaistų veidą, į mėlynas akis Danutos ir klausydamas jos skambaus ir meilaus balso...

Tarpelis laiko siekė kitą tarpą, o Ilgūnas užsidūmojęs sėdėjo ir klausė. Ir ilgai gal būti jis teip būtų sėdėjęs, jeigu kiti plaukikai nebūtų patėmiję pakilusį smarkesnę vėjelį.

– Atgal! – pratarė Danuta. – Vėjas pakilo, turbūt debesys eina.

Viršuj girių iš tikrųjų pasirodė kraštelis tamsiai mėlyno debesio.

– Na! Už irklų dabar! Už irklų, kad suskubintume perplaukti iki kraštui, kol neužtiks čion mus vėtra su lytum.

Vėjas ėjo tarpas nuo tarpo vis smarkyn. Sukilo vilnys.

Komiškių valdonas liovėsi šiepečs iš Ilgūno ir lupo irklų iš viso vieko. Yrė ir Ilgūnas. Ant padyvų

dabar valtelės galas krypo tolydžio į komišchio pusę, norint jis ir pats ragino save, ir Danuta rodijo „tru-putį smarkiau“ irti. Sušilo vyras; pailso, o valtelė vis krypo į jo šalį... O vėjas kone atgal nešė į vidurį ežero. Su išgąščia žiūrėjo Komiškių valdonas ant kylančių tolydžio bangų. Nusiminė visi ir Ilgūnas, kada patėmijo, jog bendras, netekęs vieko, nesiiria, tiktai mataškuoja irklu.

- Ar žinai ką? - atsiliepė jisai į komiškį. - Duoki man dabar vienam payrėti abiem irklais. Kaip aš pailsiu, tu mane užvaduosi. Kitaip darydami, mudu abudu galime pailsti toli nuo krašto.

Nuilsęs iki galui komiškis su mielu noru atidavė irklą ir pasitraukė į šalį, kasžin bo ir supratęs gerai to apsiėjimą. Bet Danuta, metus akimis ant lieso ir nusiminusio komišchio ir ant petingo, dužo Ilgūno, atminė, ką tas sakė, atminusi su pašandijimu atsi-kreipė nuo pagyro ir šykštaus vyro. Galvoje jos blykstelėjo mislis, ar ant ilgo užteks ir Ilgūno viekų. Su laukstumu ji atsiduso, kada, metusis akimis lin-kon Detuvos, patėmijo slenkantį nuo jų tolyn ežero kraštą. Bet tame pačiame tarpe Ilgūnas, persimai-nęs su komiškium, užgulė ant irklų. Valtis, tartum atgi-jusi, tartum naujas pajiegas gavus, metėsi pryšakin

skersai vilnis ir pradėjo nardyti nuo vienos ant kitos bangos.

„Ar ilgai trivos?“ – statė sau mislyje Danuta klausimą, beveik konvulsyviškai spausdama styrą ir kreipdama valtį stačiai skersai vilnis.

Krantas žymiai artinosi dabar.

Nuo pilies bėgo keli žmonės į paežerę.

„Ne kitaip, – pamislijo Danuta, – kaip mama su kuomi nors iš vyrų.“

Po valandėlei, kada jau galėjo įžiūrėti gerai, Danuta pamatė, jog bėgo dvi moteriškės ir vienas vyras. Pirmą tarpą pasirodė Danutai, jog vyras nori lyg sėsti į vieną iš valčių. Teip jai nurodė, jog tas pasilenkęs siekesi valtį atrišti. Vienok, kada valtis jų pakilo arčiau krašto, tai ir vyras, ir moters stovėjo ant kranto.

Vieno bijojo labai visi, o ypač Danuta, kur geriaus už kitus numanė, kad vėjas nepavirstų į vėtrą. O šito galima buvo laukti. Vėjas vis arčiau pūtė. Rūstaudamos bangos plakė ir mušė į valtelės šonus, tėškė putas ant drabužių. Viršum galvų rykavo žuvėdros, pranašai tankiausiai audrų. Danuta metė akimis ant Ilgūno. To veidas truputį paraudo, bet nuilsimo nebuvo da matyti. Ir linksma mislis išsilikimo nuo pavojaus nušvietė jos veidą.

„Trivos!“ – išrišo dabar ji pastatytą aukščiau klausimą mislyje ir pridėjo garsiai, suramindama Ilgūną, kuris, sėdėdamas užpakaliu į Detuvą, negalėjo matyti kranto:

– Krantas jau ne per toli! Nebus ir pusės varsnų.

Ant šitų žodžių neramiai sujudėjo komiškis, kaip ir nenorėdamas¹⁰ keltis. Ir gali būti, jog jis ir iš teisybės būtų kėlėsi, kad permaintytų Ilgūną, teip pasirodė Kasavičiūtei, jeigu ta nebūtų sudraudus jį.

– Sėdėki jau! Imsi už irklo, ir vėl ims krypti valtis, ir vėl ims atgal į ežerą nešti.

– Da aš nepailsau! – pritarė ir Ilgūnas.

Nuo kranto tame tarpe lėkė balsai. Danuta dabar aiškiai matė, jog tenai stovėjo motina su jaunesniąja Ruškiūte ir su Kuru.

Pakraštyje vilnys buvo menkesnės; norins neaukštas krantas, vienok vis tiktai buvo užvėja ir malšė čion vėjo smarkumą; per tai valtelė dabar į pakraštį skrijo tartum ant sparnų.

– Nagi ir vyras, – šaukė Kuras iš tolo. – Priešai tokį vėją, ir vienas yrėsi. Ar tai antras be rankų, ar ką?

¹⁰ Norėdamas (?)

- Jis pirma yrėsi, - atvertė Ilgūnas, iššokdamas iš valtės, kurios pirkmalį Kuras smagiai sustvėręs laikė ir dabar iššokusiam Ilgūnui padėjo ištraukti ant sausesnės vietos.

- Toks jau jo buvo ir yrimas! - nemeiliai atsiliepė Kasavičiūtė. - Ne tiek jis yrėsi, kiek irklų makalavo ir tiktai tramdė Ilgūnui irtis. Valtis vis krypo į komišio pusę, ir mus vėjas per tai stūmė ir nešė vis tolyn į ežerą. Kad ne Ilgūnas, būtume mes atsidūrę arba ant dugno ežero, arba anapus jo.

- Suprantu! Jums teip išėjo, kaip tam gudui, ką, pakinkęs arklį ir karvę į vežimėlį, o pateko į duobę šalia kelio: aš, girdzi, nu! Aš, girdzi, šiu, o ji vis skersa, ir nubugdziano!

- Mudu teip susišnekėjome irti, - karštai atsiliepė komiškis. - Pirma jam vienam, kol nepailsta. Paskui man vienam.

- O kur sveikas būtum nusiųręs, jeigu būtum vienas likęs! Ne tiek priešai, kiek atgal! Būtum teip padarę, kaip štai sako.

- Tai tu nori pasakyti, jog aš neišsikelčiau iš ežero dabar priešai vėją?

- Ar tai da čion koks nor abejojimas gali būti? Tau su tuščia valčia neišsikelti, o jau nesakau...

Neduodamas pabaigti komiškis šnekos pastūmėjo valtį, da nepririštą, į ežerą ir išoko į ją.

- Liaukis! Liaukis! - šaukė visi, bet veltu; vėjas, sugriebęs laisvą valtį, nešė į vidų ežero. O bangos tėškė į jos šonus putomis ir aplenkdamos lėkė į laisvą ruimą plataus ežero, susiremdamos vienos su kitomis, ošė, tėškė vandens taškus, kniubo žemyn ir vėl tartum su piktumu kilo.

Ilgūnas buvo besėdąs į antrą valtį, kad eitų į pagelbą komiškiui, bet visi užpuolę nedaleido to.

Debesis tamsus griaudamas kopė ant dangaus vis aukštyn, šėmi smūgiai lietaus, vydami vieni kitus, jau ėjo vakarų šalia, jau ir ant galvų ties ežeru stovinčių pradėjo jie kristi. Viesulos, sukdamos lapus ir dulkes, lėkė rytų šalia, blaškydamos žolynus, krūmus ir girios medžius.

- Namu! Namu ko greičiausiai! - užragino Triobienė.

Su suspausta širdžia, gailėdamiesi ir šykštaus komišchio, turėjo trauktis namo visi nuo ežero. Lietus ėjo smarkyn.

- Kad tiktai neprigertų! - rūpestingai atsiliepė Triobienė.

- Negriebs jį velnias, - atsiliepė Kuras. - Ot niekai tame, jog mums teks sušlapti.

- Ugi į būdele! - sušuko Kasavičiūtė ir pasileido bėgti į žūklijų būdą, stovinčią ant lankos.

Paskui ją nusiskubino ir kiti pasislėpti, kol nenustos liję. O vėjas ir lietus vis skaudyn ėjo; per galą būdos matyti buvo, kaip valtelę nešė vėjas tolyn į vidų ežero, norint komiškis ir bandė irtis. Ūmai vienok lietum užtemė viską aplinkui, užtemė ir ežerą su stamantrum plaukiku.

Kaip tai tankiai atsitinka, kada įsismagino suvis lietus, vėjas drūčiai apmalšo. Ir kada po valandėlei, nuėjus debesiai, nušvito vėl saulelė, vėjas tiktai iš lengvo pūtė. Ten kur tai toli ant ežero paviršiaus matyti dabar buvo tamsus taškelis, bet ar tame tamsiam taškelyje buvo žmogus, sunku buvo įžiūrėti. Ir bendrija, metus akimis ant ežero, sugrižo namo į pilę.

Po gerai valandai tiktai, rengiantis vakarienai, pasirodė komiškis Detuvoje, šlapias kaip vanta, o vienok vis mandras.

- O ką! Sakiau, jog išsikelsiu, ir išsikėliau! - kalbėjo liūdamas prie Kuro. - Matai!

- Hm! - numykė tas vietoje atsakymo.

- Ko hm? Ar, sakysi, neišplaukiau? - nesiliovė nuobradas.

- Žmonės iriasi irklais, - atsiliepė Kuras, išjuoktinai metęs akimis ant komiško, - o tu turbūt pilvu iriesi, jeigu tavo pilvas šlapias.

- Aha! Pilvu! Bandytum pats tokioje vėtroje... - nesiliovė vyras. Bet dabar niekas jo kalbos netėmijo.

Ant kiemo nustatė stalus dėl vakarienės, ir vieni skubinosi už stalų, kiti klausinėjo apie Bukotuką, apie kurį Skirmuntas sugrižęs parnešė naujausias žinias.

- Senovėje, aš girdėjau, - kalbėjo Kuras, sėdėdamas tarpu vyrų už stalo, - jog ne taip, būdavo, elgiasi kaip dabar. Tokį netikėlių, kaip Bukotukas, užpuolę keli, būdavo, ūmai apmalšina arba, jeigu, būdavo, neįstengia, tai, būdavo, sušaukia suėjimą ir paduoda jam ant nusprendimo. O jau prieš visos apygardės galiūnus nešoksi, o šoksi, tai tiek ir telaimėsi.

- O kas gi dabar uždraudžia taip apsieiti? - paklausė Virpša.

- Ugi niekas! Bet ką padarysi su mūsų kunigu, - kalbėjo Kuras. - Ar aš jam sykį sakiau: užpulkime ant Bukotuko, kaip jis ant mūsų užpuldinėja, ir atkeršykime. O jisai tiktai rankomis skėsčioja. Ar sykį aš jam sakiau: nenori užpuolęs atkeršyti, tai ati-

duoki ant nusprendimo suėjimui. O jisai ką? Tenai, girdi, susirinks pervirš giminių Bukotos.

- Kad teip man, - pritarė komiškis, - tai aš tiktai plėnis palikčiau nuo Bukotuko vietos. Viską į plentus išversčiau.

- Teip ir reiktų! Teip! Teip! - šaukė vyrai.

Ilgūnui puolė į aki, jog nei Triobius, nei Skirmuntas nesikiša į šitas kalbas. Ir kada dabar Triobų keli vyrai prispyrė į kampą, kad duotų atsakymą, tai jis vietoje to atvėrė burną tiktai, kad išstartų vieną žodį:

- Et!

Aišku buvo, jog treip aspeina Triobius ne be reikalo. Iš pasakų ir kitų šnekų Ilgūnas žinojo, jog ne stoka pajiegų ar bijojimas užtarytojų draudžia Triobių nuo užpuolimo ant Bukotuko. Ne! Turėjo būti kitos priežastys. Bet kokios - jis jokių būdu negalėjo atminti.

Vienok pulko vyrai nenorėjo liautis ir toliau reikalavo, kad Triobius ryžtųsi ar šiuomi, ar tuomi savo vaidus su Bukotuku pabaigti, nes tie vaidai tramdo nuo visokio darbo.

Vietoje tėvo ant galo atsiliepė Skirmuntas.

- Nesirūpinkite, vyrai, daugiau apie Bukotą. Jis, tiesa, susveiks ūmai, kaip man nupasakojo datyrę tokiuose dalykuose žmonės ir kaip ne vienas iš jūsų

mena, rūpindamasi apie naujas nesutaikas tarpu savo žmonių. Su Bukota mudu sutarėme atiduoti priežastis kniūvynių ant perkratinėjimo suėjimui. Ir kaip suėjimas nuspręš, teip ant to ir tikti.

- Ot, tai gerai, vaikeli, padarei! Labai gerai! - džiaugėsi senis, išgirdęs šitą žinią. - Visi mes žmonės, ir kiekvienas iš mūsų gali paklysti. O katras iš mūsų yra senesnis ir daugiau datyręs, tas ypač turi visados galvoje turėti šitą teisybę ir būti atlaidum, jei jaunesniejie jį užgauna. Man pačiam nesmagu nei keršyti Bukotai, nei skundinėti jį. Bet jeigu jis pats to nori, tai suvis kitas dalykas. Tegul rytoj keli vyrai sėda ant žirgų ir neša krivūlę su pakvietimu. Tiktai ant kada ir į kur rinktis?

- Mudu sušnekėjome, jog rinktis į Sparus po dviejų savaičių, - atsiliepė Skirmuntas.

- Na! Vyrai, jeigu teip, tai rytoj ant medžioklės! - kone pašokęs iš džiaugsmo pratarė Kuras. - Ir laikas! Meškos daugiau barčius kopinėja nei mes. Taurai kaimenes išvaikė po girias; piemenys jau kelintą dieną negali sušaukti galvijų į krūvą...

Nudžiugo visi. Pakilo kalbos suvis ne tos, ką prieš tai buvo. Nusiminę iki šiolaik mergos, atgijo ir tos. Iš rūmų pasirodė Bukočiūtė su vyresniąja Ruškiūte. Visur skambėjo linksmi balsai.

Po vakarienei kasžin iš kur vienas iš vyrų ištraukė kankles ir vietoje eiti gulti užskambino ant jų. Kasžin kaip jaunumynas susimetė į poras. Netikėtai prasi-dėjo šokiai prie gęstančios saulelės šviesos ir užsi-vilko iki drūčiai sutemus. Ne be to, kad jaunumy-nas nebūtų pasinaudojęs iš patamsių... Norins apie Ilgūną reikia pasakyti, jog jis pasinaudojo ir ne vieną meilę žodelį kaistančiai Danutai pasakė į ausį ir ne sykį vieną spustelėjo jos ranką drūčiau prie savęs...

XI. SUĖJIMAS

Po dviejų savaitių į Sparų pilę pradėjo rinktis iš aplinkinių kunigai ir lietos vyrai, kuriuos vadino teiposgi bajorais. Kiekvienas vedėsi su savim po tarną, o šykštesniejai ir gudresni vedėsi ir po du, ir po keturis. Jauskuldis, tas atjojo pats šeštas.

Sparai prigulėjo artimam giminei Triobiaus, ir dėl to beveik viską į Sparus dėl maisto gabeno iš Detuvos, ir mėsas, ir gėrimus.

Ant stalų, pastatytų liepų paunksnyje, stovėjo sukrautos virtinės visokių kepsnių; gulėjo rinčiai dešrų, baltavo rieklės sūrių, kvėpė midus suguldytose bačkose.

Susirinkę kunigai ir bajorai susėdo už stalų ir paskyrė viršininką. Paskirtu tapo seniausias iš visų, Daukšys nuo Bokštelio. Jisai pirmiausiai pradėjo nuo aukos dievams. Paėmęs ragą, pripiltą midaus, nuliejo kelis lašus ant žemės per petį į užpakalį savęs. Paskui, paėmęs po trupinėlių visokio valgio kieto, numetė teipogi ant žemės į užpakalį savęs, nuliejo kiekvienos sriubos po šaukštą, ir tiktai potam pradėjo visi ir valgyti, ir gerti.

Vangiai ėjo iš pradžių šnekos apie atsitikimą, dėl kurio buvo kviesti. Kuo tolyn vienok, tuo garsyn darėsi kalbos, tuo jos aiškyn ėjo. Atgijo, sujudo visi. Tiktai vienas žilas senis, gale stalo sėdėdamas, liūdnomis akimis dairėsi po apygardę, po pukių guotus senų medžių, po platų ežero paviršių, atsidusdamas iš reto. Orų jo veidą amžis raukais pamargino, laikas nudažė plaukus baltai ir nuo veido nuvijo skaistumą: išblyško, nurudo tas. Tiktai stati krūtinė, platūs pečiai ir da aštriai žiūrinčios akys liudijo, jog senyje da nemažai užsiliko ir pajiegu, ir gyvasties. Kiekvienas senio sujudėjimas buvo orus, ant ko lengvai galėjai pažinti, jog senis savo amžių praleido tarpu aukštesnių žmonių godonėje.

Kaip visi puotaujantieji, taip ir jis dėvėjo juodus rūbus. Ties tiesiuoju šonu ant juodo skūrinio diržo kabėjo makštyse tiesus kaip poros pėdų ilgio durtuvas. Sunkus kardas gulėjo ant suolo ties kairiuoju šonu, ir šituomi senis skyrėsi nuo kitų susirinkusių, kurie savo kardus užpakalyje savęs suguldė ant vejų.

- Ar da tu, Daukšy, vis nemeti seną paprotį? - paklausė senio vienas iš susiedų.

- Tai ne tiktai paprotys, - atsiliepė senis, - bet ir tėvo prisakymas. Mirdamas man tėvas įsakė neleisti

kardą nuo savęs; aš ir pildau. Ir dėkui šitam, ne syki minėjau tėvo žodžius, užsilikęs gyvas tarpu išžudytų klasta bendrų.

- Tiesa! Teip atsiėjo Valdimiere, Gudijoje, kur žmonės ne į žmones, tiktai į piktus žvėris panėši. Bet čion!..

- Prisakymą tėvo reikia visur pildyti, - nuolaidžiai atvertė senis ir nutilo.

Ant kito galo stalo tarpu jaunų vyrų ištiko kokiū ten nelabu būdu pakilęs ginčas apie žirgus.

- Ant sūdo senių atiduokite! - pratarė vienas.

- Ant Daukšio nusprendimo, jisai geriau už kitus numano apie žirgus, - atsiliepė kitas balsas.

- Ant Daukšio! Ant Daukšio! - pritarė jam daugumas.

Senis ant šitų šauksmų pakilo nuo suolo.

- Vyrai lietos! Kunigai ir bajorai! - pratarė jis. - Aš su mielu noru išpildysiu jūsų užmanymą, jeigu norite, ir dabar tuojau, o jeigu mislijate, jog geriau užsiimti Bukota, tai aprūpinus Bukotos darbus...

- Pirma Bukotos darbai reikia užsiimti! Mes dėl jų susirinkome! - šaukė balsai iš įvairių šalių.

Ilgūnas su atsidėjimu pažiūrėjo ant senio. Balsas senio buvo nuolaidas, žodžiai teipogi nuolaidūs, o vienok visi susiprato, jog ne dėl tuščių ginčų apie

žirgus čion jie susirinko, tiktai dėlei nusprendimo darbu, kurie visą apygardę apėmė nerimasčia ir dėlei kurių žuvo jau ne vienas žmogus. Ir kas nava-tna, pasirodė Ilgūnui, tai šitai, jog keliantieji ginčą pirmi pareikalavo, kad užsiimtų pirmiausia Bukotos darbais.

Suėjimas, pasiteiravęs kiek, nusprendė pašaukti ir Bukotą.

- Jis gal taip neis, - pratarė vienas iš vyrų.

- Na, tai galima jam nusiųsti ženklus laisvo kelio: tūlų iš mūsų žiedus ir žiedą Triobiaus, kaipo valdono šios vietos.

- Argi jis, gavęs ženklus, drįs čionai ateiti? - paklausė Ilgūnas Virpšos, atsiminęs panašius atsitikimus Romano valstijoje, kur tokiems lengvai tikintiems galvas prigavę nusukdavo.

- O ko nedrįsti! - vietoje Virpšos atsiliepė vienas iš vyrų, arti sėdintis. - Duokite man ženklus, o aš rančiju, jog Bukota pribus.

Ilgūnas neiškentė nepasakęs apie savo nusidvyvimą Kurui ir Virpšai, kurie šalia jo sėdėjo.

- Kaip tai jis gali sakyti „ko nedrįs“ po tiek pik-tadėjysčių, padarytų per Bukotą?

- Giminė Bukotos! - šieptelėjo vyras. - Da ne tai čion teks išgirsti ir pamatyti.

Šitam Bukotos giminei sudėjo ženklus ir išsiuntė. O patys susirinkusieji ėmė klausinėti Triobių ir aplinkinius apie vaidus ir priežastis jų.

Ilgai pasakojo Triobius, siekdamasi aiškiai iš padugnių iškloti viską, parodyti visas skriaudas. Bukotuko jam padarytas; ant galo pridėjo, jog ir kiti apygardiniai teipjaugi ne sykį nukentėjo nuo Bukotuko.

- Susiedijoje gyvenant visaip atsieina, - atsi-
liepė vienas iš vyrų. - Šiandien jis tave nuskriaudė,
o vakar gal pats kuomi nors jį užgavai.

- Sveikas kalbi kaip geras giminė Bukotos, -
atvertė Triobius, - bet ant manęs niekas nesiskun-
džia ir nuo manęs niekas iš aplinkinių jokios da ik
šiol skriaudos nematė. O nuo jo visi. Kam gi aš jį
vieną paskyręs užsimanyčiau pykdinti ir skriausti?

- Ir ant Bukotos šiandien skundiesi tiktai tu vie-
nas, o kiti tyli. Tai, kaip matai, da nežinia ir kaip čion
kas ėjosi, - nesiliovė užstojęs už Bukotą jo giminė.

Triobius metė akimis ant tūlų vyrų suėjimo, bet
tie tai nudavė, būtin jie nieko negirdi ar nesupranta,
tai nudelbę akis žemyn ar į kitą šalį kur nors žiūrėjo,
bile tiktai nesusitikti su akimis Triobiaus.

- Bijosi Bukotos visi kaip ugnies ir dėl to visi tyli, - prašnabždėjo Kuras Ilgūnui į ausį. - O gavo ne vienas nuo jo bjauriau, nei šuva į nugarą rimbų.

Ir prasidėjus suėjimui, da vis rinkosi svietas. Rinkosi kviesti ir nevadinti. O ypač prie galo rinkosi nevadinti, kurie, kaip ta pelėda, ką atėjusi neprašyta, atsisėdo į kerčią, teip ir jie gulė, lindo kone ant pačių sėdinčių užstalėje. Tarpu šitų stovinčių radosi ne vienas ir iš kviestų. Ir tarpu jų ejo, nors negarsios, kalbos.

Nenoromis metę akimis, suėjimo vyrai patėmijo tarpu sustojusių užpakalyje ir Bukotos giminę, pasiūstą parvadinti Bukotą, o toliau už jo ir patį Bukotą.

Pamatęs ant savęs suverstas daugumo akis, Bukota prisiartino prie stalo, ties kuriuoju sėdėjo jo antras giminė, ir pratarė:

- Bereikal, dėde Jauskuldi, užtarinėji. Kiekvienas, kuris mane skriaudė arba užgauti norėjo, gavo nuo manęs dvigubai. Ką čion gintis! Tegul šitai ir visi žino, nes kaip buvo tiems šeškams, teip bus ir kitiems, kurie sieksis neteisingai mus nuskriausti.

- Aš nežinau, ką sveikas nori šeškais išvadinti iš nuskriaustų per tave, - rūščiai pertraukė Triobius Bukotą. - Pasakysiu vienok, jog su šimtais užpulti

dešimčias ne didelis drąsumas. O teip sveikas visados elgeisi. Ant galo pridėsiu, jog jeigu pulkelis mano vyrų anais metais užpultas per sveiką ir bėgo į Detuvą, tai tiktai dėl to, jog lydėjo moteris ir bėgo, kaip sveikas žinai, tiktai iki piliai. O tamistos drąsumo teipogi teko tiktai iki piliai.

- Hm! Čion dabar kiekvienas šeškas drąsus, - piktai šnairiuodamas atkirto Bukota. - Aš turiu ženklus laisvo kelio, tai ką jūs man padarysite? - drąsinosi Bukota.

- Šiandien, tiesa, nieko tau nebus. Vienok neužmirški, jog ženklai laisvo kelio tarnauja tiktai per tris dienas. O trys dienos pasibaigs, ir sveikam ankšta pasidarys ir tavo pilėje. Ne tau mus nei gąsdinti, nei kolyti...

- Tegul sau ir trys, ir dusyk trys dienos baigiasi, o ką man? Ką man ir visas suėjimas, jeigu jisai mane norės nuskriausti? Ar aš negaliu teip padaryti, kaip padarė dėdė Nemura ir dėdė Bauginis? Po porai dienų aš jau išbėgsiu iš šito sričio, o netrukęs atsidsursiu pas Romaną, kaip tie, ir pasiduosiu jam. Tada ką jūs man padarysite.

Apsiniaukė Daukšio veidas ant šitų žodžių, nekantriai ir kiti metė akimis ant Bukotos.

- Jeigu sveikas esi nekaltas, - atsiliepė Daukšys, - tai mes ne tikrai neskriausime, bet ir užstosime. Ką ir pats žinai gerai. O jeigu esi kaltas, jeigu, kaltas būdamas, išbėgsi... tai mūsų srityje bus vieno netikėlio mažiau ir nei vienas iš mūsų apie tai nesigai-
laus.

Tame tarpe Ilgūnas, pasikuždėjęs su Kuru, atsi-
liepė į Bukotuką:

- Ar tai Nemura, Juodvėšijos galinčius, tamistos iš tikro dėdė, ką pasidavė Romanui?

- Mano! O ką?

- Ot ką. Neduoki, Dieve, nei vienam iš mūsų būti tokiam padėjime, kaip jis buvo.

- Dėl ko gi? Kuomi gi jo padėjimas negeras?

- Jį Romanas pajungęs į žagrę plakė, norėdamas priversti arti. O kitų porą juodvėšių užplakė tokiu jau būdu, pajungęs į žagrę ir ardamas.

- Mano dėdė? Mano dėdė per jautį pajungęs į žagrę plakė? - putodamas iš piktumo rėkė Bukota. - Tu tyčiomis tai kalbi dėl išjuokimo! Gyvas n'išeisi!

Keli vyrai, o tarpu jų abu giminės Bukotuko, prišoko prie jojo su paskubiu, kad apmalšytų, nes ištraukimas kardo iš makštų laike suėjimo korojosi labai aršiai.

- Liaukis! - užriko ir Daukšys pakilęs. - Liaukis, jeigu tau gyvastis miela. Argi tu nežinai, kas tavęs laukia? Argi tu nežinai, jog tokioje dėjoje ir ženklai laisvo kelio nustoja tarnavę?

- Išjuokti save aš nepavelsiu nei skirtam žmogui, nei visam suėjimui! - švaukšdamas¹¹ per piktumą šaukė Bukota. - Nepavelsiu, kad man ir galas būtų!

- Palauki, o gali būti, jog niekas ir nemislėja išjuokti, - malšė Daukšys.

- Kaipgi nemislėja išjuokti, jeigu sako, būtin Nemurą kaip jautį pajungė.

- Gerai! Bet argi kaltas tas, kuris taip sako, jeigu tai teisybė? - malšino toliau Daukšys ir atsikreipdamas į Ilgūną paklausė:

- Sveiką aš matau pirmą kartą ir dėl to atleiski, jeigu paklausiu da syki, ar žinia apie Bukotos dėdę Nemurą tikrai tau žinoma, ar tiktai girdėjai ją kaipo daėjusį garsą?

Dabar Ilgūnas pasijuto patekęs į sląstas, bet jau buvo per vėlu.

- Ji tikra, nes viskas dėjosi po mano akių. Bet ką čion da abejoti. Ot, tegul jis pasako, ką ženklina

¹¹ Greičiausiai korektūros klaida, kitur yra *švankš*-.

šitas daiktas, – pridėjo Ilgūnas, paduodamas Bukotai suvyniotą skarulėlyje gumulėlį.

Vienoje akimirkoje persimainė Bukotuko veidas. Vietoje rūstybės ant jo dabar pasirodė išgąstis, ir jisai nupuolusiu balsu pratarė:

– Dėdės žiedas! Žiedas nulaužtas! Ką daryti? – paklausė jisai, kreipdamasi į Ilgūną.

– Nieko! – atvertė tas. – Dabar Nemura jau pabėgo iš Romano nagų, ir taip misliju, jog po savaitės antrai bus ir namieje.

Nemuros žiedą leido visi vienas nuo kito per rankas.

– Ne taip seniai Nemura ir kitus mūsų kampo žmones kvietė vardu Romano pasiduoti Galičo ir Valdimiero kunigaikščiui. Netikėjo vargšas turbūt tada, jog iš priežasties to paties Romano, kurį jis taip labai gyrė, reiks jam žiedą laužti, – prakalbėjo Daukšys, vartydamas žiedą.

– O kiek visokių prižadėjimų Romanas Nemurai darė! Ir kiek tų prižadėjimų vardu Romano ir visiems juodvėšių kunigams ir bajorams siūlė, atklysdami pas mus pasiuntiniai jo, – pridėjo Kuras.

– Gudu, o ypač Romanu, ar tai gali užsitikėti? Pas jį kas žingsnis tai klasta ir žabangas, kas žodis – tai vylius ir melas, – aiškino Triobius. – Su gudu – kaip

su šunim. Jeigu turi apsisaugojęs lazda ir muši jį, tai tavo laimė, o jeigu neturi lazdos, tai jau jis tave įkąs. Geriausiai jijį neleisti arti savęs. Ot, anais metais atsivilko su taborais pardavinėdami gudai. Kas pirko nuo jų skrandą, tai supuvusią; kas pirko peilį, tai beveik nulūžusį; vietoje auksinių žiedų pardavinėjo mistinginius... Bet ką čion pasakoti, ir patys gerai žinote, kaipėjosi tada: kur nuo jų nepirko, tenai jie vogė; kur pavogti negavo, tenai jie stačiai plėšė žudydami svietą. Kasavos sviestas tiktai tuomi ir išliko, jog visus tuosius gudus prekius išmušė.

- Argi dėdė kuomi nors prasikalto prieš Romaną, jog jis teip piktai su juoju apsiėjo? - klausinėjo Bukota, gavęs progą.

- Koks ten prasikaltimas! Ar tai Romanui reikia prasikaltimų? Mažai jūs čion žinote apie jį ir turbūt negirdėjote apie jo priežodį: nori medų valgyti, turi bites ištrinti. Jis ir trina bites. Kaip tiktai patėmija pas tūlą kunigą ar bajorą, jo priklausanti, šiek tiek turto, teip bematai ir ieško priežasčių, kad prisikabintų. Na, o prisikabinęs žmogų nužudo, turtą paveržia, ir atlikta. Ir teip jis apsieina su savaisiais, kurių da lyg prisidingi. O su svetimais, esančiais jo valdžioje...

- Kodėl gi jie tenai priešai tokį apsiėjimą nekyla? - paklausė Bukota.

- Moka apsieiti Romanas. Išplėšęs turtą vieno bajoro, išdalina jį likusiems, pasilikdamas sau... dalį, - aiškino Ilgūnas.

- Ir turbūt pasilieka sau nemažą dalį? - nusišypsojęs paklausė Kuras.

Ant šito klausimo Ilgūnas tiktai nusišypsojo ir traukė pasaką apie Nemurą.

- Ot, kada jisai patėmijo, jog dėdė tavo, Nemura, turtingas žmogus ir jog ir jo priklausantieji kunigai juodvėšiai teipjaugi ne elgetos, tai Romanas užsimanė juosius pakopinėti, o jau podraugiai su jais pakopinėti vienu atsidėjimu ir kitus juodvėšių kunigus. Pradėjo nuo to, jog donias dėl kunigų juodvėšių rinkti nusiuntė į sričius savo vyrus. Ot, tie nerinko pagal senovės būdą ir papratimus, tiktai plėšė svietą ir kimšo ir sau į kišenius, ir Romanui. Juodvėšiai skūstis savo kunigam; tie prirūžyti Romanui, o tam tiktai to ir reikėjo. „Jaučiai, - girdi, - jūs, o ne kunigai!“ - užriko ant jų. Tie purkštauti. O ką čion daug purkštausi, jeigu tas laukdamas purkštavimo įsakė savo pulko vyrams susirinkti visiems ir stamantrius su išjuokimu išžudyti. Tiesa, Nemura

išklojo nemažai ir gudų, bet ant galo ir su juoju davė sau rodą. Surišo ir kankino tyčiodamiesi...

- Ir niekas iš bajorų ir pulko vyrų nenorėjo už jį užstoti? - paklausė Bukota.

- Tikrai negaliu pasakyti, nes manęs tą dieną nebuvo namieje. Bet kiek man pasakojo ant rytojaus ir kaip aš numanau būdą Romano vyrų, tai niekas.

- Nei vienas, nei iš juodvėšių? - su degančiomis akimis klausė Bukota.

- Juodvėšiai vieni buvo tyčiomis išsiųsti iš pilės, o kiti tupėjo kalinyje jau tame tarpe..

- O paskui! Paskui! - karštavo Bukota.

- Paskui? Vienais arė, kitais akėjo... Galičo pievą ir dirvą! Priešai tūkstančius vienas neką padarysi! Ot, dėl to dėdė Nemura ir paliepė giminėms visokiais būdais drausti pažįstamus nuo susidėjimo su gudais, gintis kiek galint nuo Romano, o ypač nuo jo klastų. Bet dabar jis pats neužilgo netikėtai grįš, tai ir išpasakos viską apie save ir Romaną. Nuo jo dasižinosite viską.

Nusiminę ir nuliūdę klausė Ilgūno žodžių susirinkusieji Juodvėšijos didžiūnai. Ne vienas iš jų buvo pasirengęs padaryti teipogi kaip Nemura ir jo sėbrai.

- Ot ant galo pasirodė gudas, ką jis yra vertas ir ką verti jo žodžiai ir jo prisiegos! Ak mes visi žinome, po kokia sutarme pasidavė Romanui Nemura. Ak ir mums visiems Romanas po prisiegomis žadėjo, kaip ir Nemurai, išpildyti sutarimo prižadus ir laikyti viską mūsų sričiuose po senovei ant amžių. Laimė mūsų, jo mes nepaklausėme. Et! Jau jeigu mums, vyručiai, glaustis, tai prie savųjų, - užbaigė Daukšys.

- Dabar matai, - kalbėjo toliau jisai, kreipdamasi paskirtinai į Bukotą, - jog vaikas suvis nei nemislijo išjuokti tave. Dėl to meski į šalį piktumą.

- Aš ne tiktai nepykstu ant jo, bet kiek galėdamas visados sieksiuosi atlyginti už dėdę, kuriam jis turėjo padaryti nemažai gero, jeigu tas davė jam pusę savo žiedo, - kalbėjo Bukota, paduodamas Ilgūnui savo ranką, kurią tas mielai paspaudė.

Dabar viso suėjimo atsimainė persiliudijimas. Bukotos giminės ir artimi tapo nuolaidesniais; priešininkai gi pradėjo lėčiau žiūrėti ant Bukotuko darbų ir užgauti per jį tapo nuolaidesniais.

Tiesa, tapo jie atlaidesniais, bet sykiu su tuom įgijo ir drąsumo pasiskūsti ant ganubijusio juosius vyro. Dabar ir vienas, ir kitas siekėsi iškloti prieš suėjimą savo skriaudas. Iš visų vienok skundų matyti buvo visados, jog Bukotos darbai sekė priežastis,

duotas per susiedus. Gali būti, jog jis tą priežasčių tiktai ir laukė. Bet tai jau kitas suvis dalykas. Gana to buvo dėl jo, jog priežastis buvo duota.

Kada byla daėjo iki iškratinėjimui vaidų tarpu Bukotos ir Triobiaus, paskutinis, paklaustas apie priežastis užpuldinėjimo, atsiliepė, jog tikrų priežasčių jisai nežino.

- Ir ant jo tu užpuldinėjai ne be priežasties gal? - paklausė Daukšys.

- Žinomas dalykas, - atsiliepė Bukota. - Ir turiu pridėti, jog jeigu kas mane užgavo drūčiai, tai Triobius, - skundėsi savo žaru jisai.

- Aš užgavau? - nusidvyijęs paklausė Triobius.

- Sveikas! - tvirtai ir rūščiai atvertė jam vyras.

- Kuomi gi, susimildamas?

- Turbūt sveikas misliji, jog aš nesiryšiu teisybę pasakyti, jeigu klausi? Atsiminki gerai, ar neteršei mano garbę?

- Niekados!

- Na, jeigu teip, jeigu giniesi, tai aš išklošiu viską. Paklauskite! - pratarė, atsikreipdamas į suėjimo vyrus. - Triobius turi dukterį ir dvi augintines, Ruškiūtes. Vieną iš augintinių aš pradėjau mergintis, ir ta, kaip man nurodė, nesišalino nuo manęs. Triobius ar tai per godumą, norėdamas augintinių tur-

tus sau pasilikti, ar tai dėl kitų priežasčių, patėmijęs palinkimą merginos prie manęs, ėmė priešai ją teršti mane, nuduodamas mane ir šešku, ir paskutiniu valkata...

- Teip sveikas kalbi, bet kas tai gali patvirtinti, - pertarė Triobius. - Ak tiktai mažai da, man rodosi, mesti ant kito, ką seilė ant liežuvio atneša.

- Dėl patvirtinimo aš tyčiomis atvedžiau vieną iš savo tarnų Bindoką.

Daušys liepė per tai pašaukti ir liudytoją. Iš tarpo vyrų, stovinčių ant šauksmo, išėjo rausvas, plachios, lašuotos burnos vyras su nudelbtomis žemyn akimis. Sakytum, jog akys jo buvo be skruostų ir be blakstienų, teip tie gražiai balzgani buvo, jog negalėjai įžiūrėti. Storos Bindoko lūpos rodė nemažą mėgumą, o ilgas, atsikišęs ir platus apatinis žandkaulis su pailgu smakru ir žema, siaura kakta ženklino žmogų menkos išminties, didelį gyvulį ir da didesnę tinginį.

Negrėviškai šlamėdamas vyžomis, priėjo artyn stalo ir atsistojo žiopsodamas į suėjimo vyrus.

- Ar tu girdėjai, kaip Triobius niekino ir plėšė garbę Bukotos? - paklausė Daušys.

- Ugi Triobius jį šešku vadino ir valkata, - gavo atsakymą nuo Bindoko.

- Ar tu tai girdėjai? - paklausė vėl Daukšys, neleisdamas nuo liudytojo akių.

Bindokas tylėjo.

- Tu man sakei, jog Triobius prie tavęs teip niekino mane, kalbėdamas su savo augintine? - užmetė klausimą liudytojui Bukota. - Tu pasakojai, jog tai girdėjo ir Miklius, ir kiti.

- Ar teip? - paklausė Daukšys.

Bet ir ant šito klausimo Bindokas tylėjo ir kaito. Daukšys užminė, jog galima Bindoko žodžius papildyti, paklausius Mikliaus, kuris čionai buvo. Bukotukas stvėrėsi už šitos mislies, karštai prašydamas Mikliaus patvirtinti Bindoko žodžius.

- Kaip aš patvirtysiu, susimildamas, jeigu aš nieko panašaus nevat negirdėjau! - atvertė paklaustas. - Ypač prieš porą metų aš girdėjau nuo Triobiaus suvis kitus žodžius. Jisai apie sveiką tada kalbėjo kaipo apie vyrą narsų, iš kurio gali išeiti ir labai naudingas lietos vyras.

- Ar tai ne per Gužynę buvo? - paklausė Bukota.

- Teip! Per Gužynę, - atvertė Miklius.

Vienoje akimirkoje užvirė piktumu Bukotos akys, ir kumsčias sugniaužęs prašvankštė:

- A! Tai teip, Bindoke! Tau mane apgaudinėti! Suvadžioti!..

- Bindoke! - užriko, nematydamas savo liudytojo toje vietoje, kur tas stovėjo. Bet Bindoko jau ir pėdos atšalo. Griebėsi ir visi žiūrėti Bindoko, tas vienok tartum skersai žemę nuėjo.

- Ką dabar sakysi? - paklausė Daukšys Bukotas, kada aprimo svietas po išnykimui Bindoko.

- Dabar aš pasakysiu, jog esmi kaltas. Kaltas per tai, jog užsitikėjau ant žodžių berno, mažai man žinomo. Kaltas per tai, jog nepatėmijau klas-tos brudo žmogaus, tarno, kuris, užpykęs ant Triobiaus, ryžosi mano rankomis atkeršyti jam.

- Argi jisai turėjo priežastį pykti ant Triobiaus?

- Kur neturės! Turėjo, - atsiliepė Triobius. - Aš jį pagavau vagiant ir išpėriau kailį kaip priguli. Na, jis nuo manęs ir pabėgo.

Suėjimo vyrai pradėjo šnabždėtis tarpu savęs. Ir vienas, ir kitas lenkėsi prie ausies susiedo. Bukotas giminės su nerimasčia nardė nuo vieno vyro prie kito. Kaip matyti buvo, jie nesigailėjo darbo; vienok nežiūrint ant jų triūso, turbūt byla krypo į šalį, labai nemalonią dėl Bukotos, nes ir vienas, ir kitas giminė rūstus pakilo nuo uslano ir priėjo prie apskūstojo.

- Ką sakysite dabar, kunigai ir bajorai? - atsiliepė po valandėlei Daukšys į susirinkusius ant suėjimo.

- Svarbaus dalyko mes nežinome! - atsiliepė Šiurpa nuo Barniškių. - Mes nežinome, ar žuvo kas nors tose kniūvynėse Bukotos su Triobium, ar ne?

- Iš mano pusės, - aiškino Triobius, - žuvo trys vyrai. Keli sužeisti tapo, o pora sužeistų da ir dabar vaitoja. Apie lengviau užgautus aš jau nesakau nieko.

- Iš mano pusės, - pridėjo Bukota, - žuvo septyni vyrai, o sužeistų bus daugiau nei į dvidešimt.

- Jeigu teip, tai aš rodysiu išduoti Bukotą. Triobiui su galva ir su visu turtu, - kalbėjo Šiurpa. - Gyvasčia tegul užmoka už gyvastį, o turtu tegul išlygina šeimynoms žuvusiųjų.

- Jis ne piktadėjas koks, tiktai žmogus, kurį niekas suvadžiojo, - gynė savo giminę vienas iš Bukotos giminų. - Ir toks korojimas būtų per aštrus.

- Man rodos, jog mums reiktų da paklausti, ką būtų padaręs Bukota, jeigu būtų nusisekęs jo užpuolimas, - užmetė klausimą Kasavos valdonas.

- Pirmiausiai aš būčiau pareikalavęs, kad Triobius pripažintų, jog melas tie žodžiai, numesti ant manęs. Paskui... aš būčiau pareikalavęs Ruškiūtės dėl savęs ir jos kraičio su dalia.

Tarpu susirinkusiųjų radosi daugybė aštriai sūdijančių, norint buvo ir tokie, kurie iš tikrųjų geidė

dėl Bukotos lengvesnės koros. Per tai bylos sekė bylas, ir užsivilko viskas ant ilgesnio laiko. Mažai to. Ir vieni, ir kiti gynė savo mąstį karštai, teip jog suvesti visus į sątaiką ir laukti sunku buvo.

- Vyrai! - atsiliepė Daukšys. - Kaip matau, vargiai bo mes sutiksime ant vieno nusprendimo. Žinomas dalykas, jog toks kris nusprendimas, kokį daugumas išduos. Bet kaip jūs sakysite, a ne geriau bus, jeigu savo numanymus šitame dalyke pasakys ir Bukota, ir Triobius? Remdamiesi ant jų numanymų, ar ne greičiau mes ateisime į sątaiką?

- Gerai sakai! - sušuko iš visų šalių vyrai.

- Na! Ką tu sakysi, Bukota? - atsikreipė senis nuo Bokštelio į vaikiną.

- Trumpa pasaka! Nuo nemielo nusprendimo, visi jūs žinote, jog aš galiu pasitraukti ne į Galičą, tai į Dainavą, ne į Dainavą, tai į Trakus, Tverus, Kijevą ar kitur... Vietų dėl to rastųsi. Bet atrasdamas pats save kaltu, aš tinku ant tokio nusprendimo, kuris kris, norins būtų jis ir aštriausias. Reikia būtie teisingu. Jeigu aš galėjau užsidirbti, tai turiu mokėti ir uždarbį atsiimti. - Ant šitų žodžių vyrai susiejimo tiktai pažiūrėjo vieni ant kitų.

- O tu, Triobiau, ką sakysi? - klausė dabar Daukšys Detuvos valdono.

- Mano byla da trumpesnė. Jeigu Bukota pripa-
žįsta save kaltu, tai man ir ik valiai.

- O lobį jo, kurį tau visi prisūdijo? - kalbėjo toliau
klausdamas Daukšys.

- Ir gyvastį? - šaukė kiti vyrai.

- Gyvastį! Gyvastį ne! Tiktai laisvę Bukotos! -
užriko daugumas suėjimo.

- Gyvastį atimti, tegul mane dievai myli nuo tokio
darbo! - atvertė Triobius. - Aš apie tai prašau nei
neužsiminti. Galima kalbėti apie laisvę, apie jo lobį.
Bet supraskite patys, kas man iš tos jo laisvės? Ne
badas vergučių pas mane. To, ką man dievai dova-
nojo, užtenka ant mano reikalų, tai kam man ir jo
lobis? O Bukota norins karštas vyras, bet vyras ir
teisingas žmogus. Paklysti ir kiekvienas iš mūsų
gali! Na, ir jis paklydo! Bet nustojęs tokio susiedo,
kaip jis, ar aš įgysiu geresnį!? Dėl to ar jūs man jį
šiai išduosite, ar teip, o pasibaigs vis tuomi, kuomi
aš numanysiu. Todėl aš ir sakau, jog man gana to,
jog jis pripažįsta save kaltu. O jūs nuspręskite jį man
per gerą susiedą!

Bukotukas, girdėdamas žodžius Triobiaus, žengė
kelis žingsnius linkon jo ir nepasijuto, kaip atsirado
glėbyje Triobiaus.

- Vyrai! Tai vyrai! - šaukė visas suėjimas. Daukšys tame tarpe užlipo ant uslano ir užriko:

- Kunigai ir bajorai! Kaip matote, byla pasibaigė. Pasibaigė ne tiktai, bet taip kaip, duokite dievai, kad ir visos bylos ir visi vaidai taip pasibaigtų. Čion aš turiu jumis viena pranešti: In mūsų šalį Romanas atsiuntė savo šnipukus. Aš juosius žinau tiktai tiek, jog tarpu jų yra ir popas Kosta. Tų šnipukų darbas: visokiais spragumais platinti vaidus ir nesutaikas tarpu mūsų ir vilioti mūsų svieta prie Gudu, prie Romano. Gali būti, jog toks Bindokas priguli į Romano šnipukus...

- Jis popo Kostos draugas, - pertraukdamas Daukšį pratarė Virpša.

- Na, matote, - traukė toliau Daukšys. - Dėl to ypač aš rodiju atsižiūrėti ant šios bylos. Viena patėmykite, kaip vylavyliškiaai mūsų priešai siekiasi mus sunaikyti. Kita puse pažiūrėkite, kaip tas mūsų senoviškas protas ir nuolaidumas dėl savųjų pagelbsti mus. Bindokui melu pasisekė sukelti tarpe susiedų tokį vaidą, jog jam ir galo tikėtis negalėjome. Kuom gi pasibaigė? Dėkui išminčiai abiejų ir nuolaidumui - dar didesne sutarme gal nei pirmai buvo tarpe jųjų.

- Vyrai lietos! - sušuko senis toliau. - Kol toki mes, tol mumis nēr ko bijotis svetimų. Tegul mumis nesutaikų pabaigose būna pavyzdžiu Triobiaus su Bukota. Tegyven jie ilgus amžius.

- Tegyven! - šaukė iš visur suėjimo vyrai.

- Midaus! - šūktelėjo Triobius. Ir apsamanojusi bačka, iškelta iš gurbo, pasirito per kiemą linkon puotaujančių. Tarnai leido midų iš bačků į uzbonus ir statė ant stalų, o vyrai iš uzbonų pylė, liejo į ragus, į taures ir stiklus putojantį gėrimą.

Išnyko ir apskūstiejai, ir skundikai; su klyksmais tarpu šūksmų linksmybės puotavo visi.

- Ir smarki gi ranka tavo, - kalbėjo Bukota į Ilgūną. - Vargiai bo ir pats Nemura smarkiau galėtų kirsti.

- Norėčiau da aš, širdede, pamatyti mūsų kampa ne tiktai sutaikoje, bet ir tvarkoje, - kalbėjo kitoje vietoje Daušys į Triobių. - Be tvarkos, matai, nieko gero negali būti. Be tvarkos ir mūsų šalis - palaidi barščiai, o palaidi barščiai tenka šun ir katei.

- Jis lenda prie Danutos, - kitur kalbėjo Komiškių valdonas į Jauskuldį. - Na, o aš teip sumislįjau, jog Danute turi būti mano. Matai, ties Komiškių laukais yra graži Triobiaus giraitė, na tai aš tą giraitę pareikalasiu pasogos. Ir tada nuo Komiškių per dieną

kelio bus viskas mano, ir į žiemius, ir į pietus, ir į vakarus.

- O merga kaip, ar prielanki? - paklausė tas.

- Ar tai ji gali būti neprielanki? Tiktai, žinomas dalykas, jeigu kiekvienam duosi valią prie mergos lįsti, tai viso gali būti. Gali būti, jog turintis miklesnį liežuvį koks niekšas ir prisilimęs prie jos ir labiau. Ir už tokio ji galėtų gal užsimanyti ir tekėti. Bet jau tai ne darbas leisti tėvų dukterį už kiekvieno niekšo, valkatos... Dėl to ir aš misliju pertarnauti jam šlejuoti prie merginos.

- Ar tu žinąs, tu išmintingai kalbi, - pritarė tas, - tiktai aš vieno nesuprantu, ant ko gali pažinti, katras vyras jaunikis pritinkantis, o katras niekšas, valkata.

Tryško putodamas midaus į taures iki tamsiai nakčiai. Čion jau ant lauko šėtrose sugulė įgėrę Juodvėšių vyrai, o silpnesni iš jų, kaip Komiškių valdonas, sugniužo po stalu, užduodami nemažą baldą tarnams, kuriems tokius ir nunešti, ir paguldyti savo vieton reikėjo.

Nereikia būti dideliu žiniūnu, kad atmintum, jog puota taja viena diena nepasibaigė. Teipogi nesunku atminti, jog ji persikėlė į Bukotos pilaitę po porai dienų. Labai gali būti, jog ji būtų ir ant ilgo užsivilkusi, kad ne seniai, kaip Daukšys, Triobius ir kiti

tokie. Jie po penkių dienų puotos ėmė skirstytis, o sekdami juosius turėjo ir jaunieji rengtis namon, norins tiems da malonu buvo patriukšmavoti.

Su Triobium sugrižo ir Ilgūnas su Virpša.

Po suėjimui visi aprimo Detuvoje. Tolydžio grašinantis pavojus išnyko, o su juoju ir reikalas skaitlingo pulko kareivių. Ilgūnas per tai ir syki, ir antrą užvedė kalbą su Triobium, jog dabar jie pas jį atliekami.

- Argi jau sveikam teip pas mane nubodo? - prikalbėjo tas vyrui. - Da nespėjo ir bendras suvis susveikti, o jau nori trauktis.

- Aš suvis ne dėl nuobodumo.

- Taigi dėl ko? Dėl reikalų?

- Kokie reikalai!

- Na, o jeigu ne reikalai traukia, tai nėra nei ką kalbėti.

Ilgūnas ne suvis atviras buvo su Triobium. Buvo priežastis, dėlei kurios jis norėjo pasitrakti nuo Triobiaus. Buvo, ir ne viena. Tiktai apie šitąs priežastis jam nesmagu buvo kalbėti ne tiktai su Triobium, bet ir su kiekvienu kitu. Jisai patémijo, jog Danuta linksta prie jojo, ir šitai jį ir sulinksmino, ir sykiu nugąsdino. „Kur aš su jaja dėsiuosi ir vedęs, - pamislijo vyras, neturėdamas savo nei sklypelio

žemės, nei pastogės. – Intrauksiu aš ją tiktai į vargus. Ot, geriaus bus pasitraukus pakol. Jeigu kada nor duos dievai prasigyventi, tai kas kita. Tada, jeigu ji manęs lauks iki tam laikui, galėsime ir susieiti į porą.“ Kita priežastis, kuri varė Ilgūną iš Detuvos, buvo neatsargumas jo paties, su kuriuomi jis per suėjimą išsitarė apie Nemurą ir apie savo buvimą pas Romaną. Bet šitoje pusėje jį suramino Virpša, kuriam jis išpasakojo ypatingą priežastį savo nerimasties pas Triobių.

– Tylėki! – tramdė tasai. – Ar tai mažai svieto šitos šalies lanko apygardines kunigijas? Niekas, kaip pats matei, neatsižiūrėjo ant tavo kalbos ir nesidėjo ją į galvą. Ot buvai, tai buvai! Ir aš buvau ne vienoje vietoje. O kas iš to?

– Bet gandas apie tai gali paeiti iki Aršiamjam, o tas jau griozdžia manęs.

– Na, tegul sau ir griozdžia. O kaip jis dasižinos, jog tu čion esi, ir kaip ateis tave suimti, tai mes tada ir rasime kokį nors pragumą dėl pasitraukimo į šalį. O pakol malonu būtų čion palūkėti, kol susveiks suvis Radušis, ir sulaukti Ivoną sugrįžtant, ak tiktai jis čion, o ne kur kitur, pagal mano apmislįjimą, ims mūs ieškoti.

Pamąstavojo, palaužė galvą Ilgūnas ir užsiliko Detuvoje. „Tegul neša vilnis, kur ji nori, mano valtį!“ – mostelėjęs ranka ant viso ko nusprendė vaikas.

Skirmuntas, Bukota, Kasavos kunigo sūnus su Ilgūnu dabar diena nuo dienos vis naujus būdus medžioklės išmislinėjo. Tai ant šernų jodavo į aužuolines girias, tai susitarę ant suolų ties barčiais meškas dabodavo, tai lapės, iš olų dūmais išviję, šaudydavo... O kas pavakare namieje kokius nor žaislus pramanydavo, tai giesmes sutartines užvesdavo, tai, ant valčių susėdę, su giesmėmis keldavosi į ežerą ant žvejoklės. Tokiose dėtose prie vyrų, būdavo, prisideda ir mergos, neva dėl padėjimo, o iš tikrųjų dėl linksmesnio praleidimo laiko. Ir jau į vieną valtį, būdavo, visados sėda Skirmuntas su Ilgūnu ir Danuta su Kasavičiūte, norins kiekvieną sykį turėdavo Komiškių valdoną meste išmesti. In kitą valtį sėsdavo nors šlubas da Radušis su Bukotuku ir vyresnioji Ruškiūtė su Bukočiūte.

Pradėjo ūmai Ilgūnas užmiršti ir rūpestis visas, ir pavojus. Žvejoklės, medžioklės užėmė visą laiką, o kas likosi, tą jis paskyrė beveik visą dėl Danutos. Kaip viena diena pralėkė pora savaičių ramaus ir laimingo gyvenimo, apšviesto dėl Ilgūno Danutos

meile, kol netikėtai ties jujų galvomis nelaimė nepasirodė kaip debesys tamsus ir kol kaip vėtra neišsklaistė visas jų viltis į įvairias šalis. O buvo teip. Anksti iš ryto į Danutos kambarėlį įpuolė su verksmais jos tarnaitė, jauna mergina Žibuonė.

- Kas tau? - paklausė kunigytė syki, antrą ir, negaudama atsakymo nuo gaikščiojančios iš verksmų merginos, priėjusi pažiūrėjo ant jos. Visados švarios mergiščios suvelti plaukai ant galvos ir sumankyta pakalkė pirmiausiai puolė Danutai į akis. Paskui ji užtėmijo ir pluoštą plaukų nupeštą ir toje vietoje galvos pasriuvėjusius krauju taškelius.

- Kas teip tave drįso nuskriausti? - paklausė rūščiai kunigytė.

- Ugi Bindokas! - atsakė dabar paklausta.

- Už ką, ir koku būdu čion atsirado jis? - suskubo klausti nerimasties paimta kunigė.

- Teip sau!

- Sakyki teisybę, Žibuone! Nesislapyki nuo manęs! Tu mane žinai.

- Aš pasakysiu viską, tiktai neišduoki mane niekam, Danutėle, - pravirkusi da karščiau pratarė mergina. - Bindokas mane merginasi jau seniai. Užvakar iš ryto, kada aš nuėjau į ežerą vandens, aš jį užtikau belaukiantį manęs paežerėje. Jisai man

paliepė išvilioti Ilgūną kokių nors būdu į girią ant vakar vakaro. O aš neišviliojau, ir šiandien per tai jis visą mane sudirbo paežerėje. Ką tik ištrūkau; būtų gal ir užmušęs.

- Kam gi jam prireikė Ilgūno?

- Matai, Danutėle, tas Ilgūnas tai ne Ilgūnas, tik-tai pabėgėlis iš Romano Danyla tenai koks. Ir Romanas už suėmimą to Danylos prižadėjęs labai didelius pinigus, kone pusę savo kunigijos. Ot, jeigu tą Ilgūną-Danylą suimtų Bindokas, tai iš sykio jisai nulobtų ir mane vestų. Aš ir norėjau išvilioti jį, kaip liepė Bindokas, iš pilies į girią, bet ką aš kalta, jeigu Ilgūnas ant manęs ir žiūrėti nenori. Palauk, sakau aš Bindokui, kelias dienas, jeigu ne aš, tai kita kokia nors merga išsivilios jį tenai, kur tu nori. Bet kur tau klausys jis mano žodžių. Po porai, girdi, dienų ties Detuva atsiras visa kariuomenė Aršiojo iš Dainavos, kad paimtų Ilgūną, ir man, girdi, nieko neteks. Arba šiandien, girdi, atveski jį į girią, arba nei nesirodyki man, užmušiu, girdi. Ir, sugriebęs mane už plaukų, ėmė tąsyti ir mušti. O ką aš kalta, Danutėle? Ką aš galiu padaryti?

- Na! Cit! Neverk! - ramino ją kunigytė, pati nerimasties apimta. - Aš niekam tavęs neišduosiu. Tik-

tai tu daugiau neiki į paežerį viena. Ir jeigu nori, aš paliepsiu tą brudą Bindoką pagauti.

- Ne! Ne! - sušuko mergina. - Nežudyki manęs, Danutėle, neliepk gaudyti Bindoką, jisai mano jaunikis! Ot, jeigu nori man gero, tai pamokyki, kaip padaryti, kad Ilgūnas vakare būtų vienas giraitėje. O geriausiai, Danutėle brangi, išvilioki tu Ilgūną į girią!

- Ar tu iš proto išėjai, ar ką? - net pašokus nuo vietos nutrėmė mergą kunigyte. - Jis pas mus atėjo kaip svečias ir kaip svečias išeis.

- N'išeis, kunigyte! N'išeis, nesitikėki. Neteks jis į Bindoko nagus, pateks į Aršiojo! O jau vis jam reiks dingti. Danutėle, jeigu tu man padėtum, tai aš per tavo visą amžį laiminga būčiau!

- O ar būtų laimingas Ilgūnas?

- Ką tas Ilgūnas! O ant galo, kas jau jam teip labai ir pikto būtų? Sėdėtų gal sau kalinyje pas Romaną... Ne jis vienas sėdėtų! Geresni sėdi...

Per Danutos galvą blykstelėjo mislis - kaip apsieiti dabar? Išduoti tėvui Žibuonę negali, viena, nebus naudos, o antra - prižadėta n'išduoti. Eiti ir persergėti Ilgūną, - Žibuonė pamatys ir kokią nors piktenybę padarys. Viena lieka dėta: nuduoti, jog neva tinka. Tada ir pašneka su Ilgūnu nebus dėl

Žibuonės nutartina. „Tokių būdu persergėsiu vaikina, o paskui kaip laimė lems, tegu teip ir bus“, – mąstovojo kunigyte.

O tame tarpe kaip ant patyčių Žibuonė vėl ėmė klinčyti:

– Jums tai, kunigyte, bus vieni juokai, o man laimė ant viso amžiaus. Neatsisakykite. Aš jums atitarnausiu. Aš jūsų gerą visą amžių neužmiršiu!

– Gerai! – atsiliepė ant galo Danuta. – Aš pamislysiu, ką man padaryti!

Iš džiaugsmo Žibuonė, pamislijusi, jog Danuta tinka ant jos piktos klastos, puolėsi dėkavoti ir nepatėmijo, jog visados mielas ir meilus balsas Danutos dabar buvo šiurkštus ir jog žodžiai suvis ne sutaiką galėjo ženklinti.

– Paaudėki čion tu už mane, – atsiliepė Danuta, – tiktai žiūrėki, nepridirbki blakių dabar, kaip galva užimta Bindoku.

Ir, pasodinusį į stakles nemalonią mergą, Danuta išsprūdo iš rūmų į sodą daboti, ar nepamatys Ilgūno, kad persergėtų apie pavojų.

Pulkelis jaunų vyrų kaip visados neužtruko nepasirodęs ant kiemo. Bet reikėjo pakantumo Danutai nemažai pridėti, kad prisitaikintų šūktelti Ilgūną niekam nematant. Dėl to ji sunaudojo sušneką su

Ilgūnu, pagal kurią numestas žolyno žiedas ženkli-
kino, jog šaukia vienas kitą ant pašnekos. Dėl savęs
Danuta paskyrė broliučio žiedą. Ir dabar prisitaikius
per sodo tvorą numesdama davė gandą ir užsislėpus
žiūrėjo, kas toliau bus.

Ilgūnas, pamatęs broliučio žiedą, pirmiausiai
paėmė jį ir paslėpė. Paskui apsižiūrėjo aplinkui,
ypač versdamas patėmijimą ant sodo. Toliau Danuta
matė, jog jis atsiskyrė nuo vyrų ir nuėjo už sodo į
tą pusę, kur suaugę dideli medžiai slėpė nuo visų
akių ir sodo dalį, ir tvoras jo. Patėmijusi ir ji tenai
atsargiai nuėjo, bet nespėjo da ji lemtai prisiar-
tinti prie tvoros, kaip jau Ilgūnas ją sutiko. Ant
jo veido nupieštas buvo ir nusiminimas, ir džiaugs-
mas. Norėjo jis lūpas verti, bet Danuta pertarė su
paskubiu:

- Bėki iš čion, kur nori, ir slėpkis. Romanas už
suėmimą tavęs pažadėjo didelius pinigus, ir niekšai
visokie jau suka apie Detuvą, tykodami tave paimti.
Iš Dainavos eina kariuomenė ant Detuvos, teipjaugi
dėl paėmimo tavęs. Ak, tiesa, tėvas neduos savo sve-
čią, gins, bet kas iš to? Viena Detuva priešai visas
pajiegas Dainavos vis neatsilaikys.

- Ko gi Aršiamjam reikia nuo manęs? - paklausė
Ilgūnas.

- Aš to tikrai nežinau, bet, kaip man sakė, tai dėl pinigų, iš godumo. Sako, būtin Romanas teip daug pasiūlęs, jog ir Aršiamjam malonu pasidare tavo paimti.

Ilgūnas nusiminė suvis. Liūdnos liūdnesnės mislys ėjo per galvą, ir jis ne tai atsakydamas, ne tai pats į save tardamas, prakalbo:

- Bėgti! O kur aš bėgsiu? Kur aš galvą prigladiusiu, būdamas be giminių, be draugų, be pažįstamų? Bepig tam bėgti, kuris žino, kur bėgti ir nuo ko bėgti.

- Nesirūpinki labai! Pažįstamų turi, o draugų rasis ir tokių, kurie už tave ir galvą paguldys. Bet dabar ne laikas apie tai mudviem kalbėti, kada kiekviena akimirka brangi. Ot, te mano sepetaitę, ir bėki į Krusuviškių ar Senpilės Ruškis ir sakyki, jog aš tave atsiunčiau, prašydama, kad tave paslėptų iki kolaik.

Ilgūnas priėmė skepetaitę, bet patėmijo:

- Ką jie pamislys?

- Piktą jie nepamislys apie mane. O ką daugiau pamislys, - kalbėjo užkaitusi mergina, - to man ne gėda. Aš su tuomi ir nesislepiu. Kur tu būsi, mislyse ir aš tenai būsiu.

- Ir neužmirši manęs? - žengęs artyn žingsnį, su žibančiomis nuo džiaugsmo akimis pratarė Ilgūnas.

- Ne, Danylėli! Neužmiršiu niekad.

- Ir vardą žinai? - nusidvyjo vyras.

- Žinau! - kurčiai atsiliepė mergina, ir ašaros pradėjo risti iš akių. - Laikas! - kalbėjo ji toliau. - Bėki! Dievai didi duos, pasimatysime pas Ruškį...

Kaip tai atsitiko, jog Danuta pasijuto Danylos glėbyje, nei ji, nei Danyla negalėjo sau gerai išaiškinti, vienok teip buvo, jog skirdamiesi juodu, apsiverkę kelis sykius pasibučiavo.

- Gana! Bėki! - atsipeikėjusi pratarė Danuta.

- Liki sveika! - pratarė tas, da sykį bučiuodamas, ir išnyko sodo krūmuose.

Po valandėlei du vyrų jojo į kampą žiemų ir vakarų, paskui pasuko stačiai į vakarus ir slapindamiesi perjojo Jauskuldą upę ir prasėlino pro Komiškų.

Po dviejų dienų ties Detuva pasirodė pulkai Aršiojo vyrų, ir jų vadas pareikalavo išdavimo vyro, kuris save vadina Ilgūnu. Pirma nei ką atsakyti, užlipo Kuras ant kuoro, kad pažiūrėtų, su kuom jis turi darbą, ir nulipęs žemyn pratarė į Detuvos valdoną:

- Tai ne visos Dainavos pajiegos, ir toli ne visos. Mes su surinktais vyrais ir dvigubam pulkui galėtume lengvai duoti atkirtį, o šitam nėra nei ką šnekėti.

- Vis, žiūrėki, geriaus būtų be kovos apsiėjus, - neiškentė nepasakęs taikus Triobius.

Kuras tiktai nusišypsojo ir kaip niekadėjas atsakė:

- Ot, jūs patys ir pasišnekėkite su Aršiojo vadu, aš, tiesa, galiu ir žodį tarpais nepataikinti.

- Gerai! - atsakė Triobius ir, užlipęs ant pilies sienos, labai nuolaidžiai pranešė Aršiojo vadui, jog pilėje nėra tokio vyro ir jog jis nemažai stebisi apsiėjimui Aršiojo, be jokios priežasties užpuolančio ant susiedų.

- Arba Ilgūną, arba į pelenus paversiu Detuvą, - su gudimu atkirto Aršiojo vadas. - Aš jokių kalbų nenoriu klausyti!

Bandė Triobius ir kiti išaiškinti vadui, jog jie negali išduoti to, kurio nėra, bet veltu. Tas kalbėjo savo ir ant galo savo šykštumu teip įpykdė Triobių, jog tas uždarė ir pilies vartelius, ir uždegė ugnis ant kuorų.

Aršiojo vadas kaip ir laukė šito. Dalis jo kareivių tuojau ėmė aplinkui pilę statyti šėtras, o kita dalis tame tarpe rišo pundus žabų, kad užkimštų revus,

išraustus aplinkui pilę, ir darė kopėčias dėl įsiveržimo į pilę.

Su nerimasčia vienok užpuolikų vadas patėmijo ir vienoje šalyje, ir kitoje pulkelius šarvuotų, atjojusių gelbėti Detuvą. Tiesa, tie pulkeliai buvo menki, bet jie buvo... jie galėjo gaudą apie nedorą užpuolimą ir toli nunešti, ir visą Juodvėšiją sukelti.

- Klausyki, valdone Detuvos! - užriko pamatęs Triobių ant pilės sienos. - Aš nenoriu kraujo praliejimo, atiduoki gerumu man Ilgūną, o jeigu teisybė, jog jo pilėje nėra, tai įleiski mano kelis vyrus į pilę, kad jie galėtų parnešti man paliudijimą, jog pilėje iš tikro nėra Ilgūno. Bet turiu pasakyti, jog už mažiausią klastą, kaip sakiau, pilę į plėnis paversiu, o svieta ar išžudysiu, ar į verguvenę paimsiu.

- Jeigu sveikas nori, tai eiki į pilę norins ir pats su kokia dešimčia savo vyrų ir krėski. Apžiūrėki norins ir visas pelių olas, jeigu neužsitiki ant mūsų žodžių, - atsakė Triobius. - O ką tavo gąsdinimu, tai mes nelabai bijomės. In plėnis paversti Detuvą ne taip tai lengva. Ir dar pridėsiu, jog jeigu pilėje čion būtų Ilgūnas, tai aš stačiai sveikam atsakyčiau, jog jis pilėje, kaip dabar sakau, jog jo nėra. Atsakęs uždaryčiau pilės vartus, kaip dabar uždariau, ir

nuvyčiau nuo pilės tavo pulką, kaip ir dabar padarysiu, jeigu imsi svajoti.

- Ot, šiteip iš sykio reikėjo su juoju šnekėti, - šiepė dabar Kuras, - tai jis būtų nei nebandęs gąsdinti ir būtų jau namon besirengiąs. Ot, pamatysi, jog jis dabar bus švelnesnis.

Ir tiesa, dabar ans be jokio skersčiojimo atsiuntė dėl viso ko su vienu vyresniuoju dešimt kareivių. Ir tie tiktai dėl viso ko neva žiūrėjo, neva ieškojo Ilgūno. Radę Radušį sužeistą ir pasižinoję, jog jis yra Ilgūno bendru, ėmė klausinėti, kur jis dabar, kur jis pasipažino su Ilgūnu. Radušis, turbūt įmokytas per ką nors, nupasakojo, jog Ilgūną jisai sutiko Juodvėšijoj ir jog Ilgūnas rengėsi pristoti prie Aršiojo pulko sykiu su juoju. Ir šitai buvo teisybė. Ilgūnas vienu tarpu buvo bemislijąs apie tai. Paklaustas Radušis, kur dabar Ilgūnas gali būti, nupasakojo, jog netikėtai Išgūnas gavo gandą iš Kauno, kad jis grįžtų namon į Kauną ir jog būtin tenai renka nežinia dėl ko kareivius.

- Ot, ir man, kaip tiktai susveiksiu, reiks tenai keliauti. Ir mane kvietė.

- Dėl ko tiktai tave ir Ilgūną kvietė į Kauną? - užmetė klausimą netikėtai viršininkas Aršiojo kareivių.

- Matai, mes kelionėje susitikome su vienu vyru, Danyla. Susitikę kaip savaitę drauge po girias medžiojome, ir kada jisai ties Gardinu sėdęs ant pergų rengėsi leisti Nemunu žemyn, tai mes susitarėm, jog jeigu rasime mes naudingą darbą, tai jam duosime žinią, o jeigu jis ras, tai jis mums duos gandą. Na, jis rado, tai ir pakvietė mus.

Vadas, gavęs šitas žinias, grįždamas į Gardiną drūčiai kasė galvą ir negalėjo išrišti vieno klausimo: ar tai Ilgūnas yra Danyla, kurią liepė pagauti Aršusis, ar gal būti tas Danyla yra Danyla, katras, pagal Radušio pasaką, sėdi dabar pas gimines Kaune?

O Radušis tame tarpe prunkštavo juokais, atsimindamas tą atsidėjimą, su koku klausė jo melo Aršiojo tarnas.

XII. UŽKEIKTA PILĖ

Pro kaimus ir kiemus pagiriais, per girias, keliais ir takeliais bėgo slapindamiesi Danyla su Virpša, išsilenkdami dideliu lanksniu ir Aršiojo sričio, ir priklausančių jo kunigų. O kur negalėjo išsilenkti, tenai atsargos daugiau užlaikė.

Da ir tuomi buvo negerai jiems, jog baisu buvo pasirodyti ir abelnai juodvėšiškuose kaimuose. Juodvėšių galinčiai vergė beveik kiekvieną svetimą, kuris tyčiomis ar netyčiomis užklydo į jų šalį. Ir bėda buvo pavergtam!

Dėl šitokios kelionės, sakytum, jog Virpša buvo ir gimęs. Pripratęs nuo mažo po girias trankytis, jisai ar ūkanotoje dienoje, ar giedroje klaidžiojo po girią; dėl jo medžiai tartum su parašais buvo: pažiūrėjęs vieną antrą, jau jis žinojo, į kurią pusę jam reikėjo keliauti. Mažiausioji dėmelė jam liudijo apie artimą gyvenimą žmogaus. Tai paukštis bailesnis, tai takas žymesnis, tai šakelės medžių nulaužtos ypatingai.

Turėdami su savim maisto ik valiai ir nereikalaudami rodytis kaimuose, vyrai prasėlino pro Sakūnus, Tilvikus. Sunkiai jiems ėjosi prasprūsti pro Dailidus ir Dainavą su Balostaku. Užgyventos ir atidengtos

vietos pavojingos dėl jų buvo; dėl to sušnekėjo jiedu nakties laike pro jas prajoti. Ir labai gali būti, jog tiktai tuomi jiedu ir iškirto.

Nuo čion į žiemius ir vakarų kampa ėjo jau pietinė Sūdavija. Tiesa, ji prigulėjo į Aršujį, kaipo likusi po jo vyresniuoju broliu, bet stamantri, nepaklusna. Šitos šalies nekentė Aršusis ir prisidingėjo. Savo žaru ir žmonės pietinės Sūdavijos nekentė Aršiojo ir laukė diena nuo dienos, jog atsiras kas nors iš šeimos senų valdonų ir pravys Aršujį su jo tijūnais gudais, varginančiais svieta, ir vėl viskas prasidės po senovei eiti.

- Nemėgsta šitos šalies Dainavos kunigaikštis, - kalbėjo Virpša į Danylą. - Ar tikėsi? Nuo paties paveldimo iki šiolaik da jis čionai nei sykį nebuvo.

- Kas gi čionai tarpu žmonių tvarką užlaiko? Kas sūdiija?

- Ugi tijūnai!

- Aš teip misliju, jog nemažai čion skriaudų būna ir bylose ir kitų visokių piktenybių.

- Teip daug, jog tolydžio Aršiojo pasiuntiniai lanko šį kraštą tyrinėdami kniūvynes ir nesątaikas, ir aš pats čion porą kartų buvau. Betgi ar žinąs, niekai darbas, jeigu teip tampa pavestas sritis valdžiai tijūnų kaip šitas. O da pikčiaus, jog tie tijūnai visi

čion parinkti tyčia gudai. Plėšia jie svieta nemielaširdingai, kankina; per tai nepabaigiami skundai. O už žmones nėra kam užstoti. Ant jų skundų mažai žiūri Aršusis. Ot, jeigu kur nor žmonės prisitaikę užgalbija tijūną, tai tada jis siunčia savo pulko ištikimus vyrus išžiūrėti, kas tenai pasidarė. Bus čion kada nor negražu! Svietas įniršęs pridirbo čionai nemažai pikto Aršiojo žmonėms: tijūnams, viršininkams... Bet tai ne mūsų darbas, – baigė kalbą Virpša, – mums reikia pamislyti dabar tikrai apie tai, kaip dasiekti aną pusę Bebrų upės – Stabinį gardą, o jau tenai visi rūpesčiai į šalį. Ten jau valdo Ruškys.

Išgirdęs vardą šito gardo, Danyla lyg knystelėjo. Jam pasirodė, jog jis kada nors girdėjo jį... vardas ir Bebrų upės buvo teipogi jam ne svetimas... „Argi aš būčiau iš šito krašto? – paklausė pats savęs Danyla mislyse ir toje pačioje akimirkoje siekėsi nutremti šitą mislį. – Ne! Man teip tikrai rodosi. Ir rodosi man per tai, jog aš labai karštai noriu rasti savo tėvynę.“

Bet norins jis ir nutrėmė nuobradžiai lendančią jam į galvą mislį, vienok galvoje joėjo koks tai tenai smarkus darbas; balsai, jausmai iš gilios jaunuomenės, kasžin kokiū būdu užsilikę, kilo širdyje ir galvoje. Nors miglomis aptemti, kilo paveikslai žmonių,

vietų... Ir Danyla godžiai metė akimis į visas puses. Apygardė jam rodėsi pažįstama.

Šitą neramų Danylos apsiėjimą užtėmijo ir Virpša.

- Ko tu teip kraipaisi? - paklausė jisai.

- Navatna vieta! - atvertė Danyla. - Ot, man rodos, jog už šito kalnelio po kaire puse turi būti kaimas gražiame guote medžių... ir jog tas kaimas turi vadintis Skilandžiais...

- Tiesa! Kiek atsimenu, čion yra kaimas, bet kaip jis vadinasi, aš to nežinau.

Po valandėlei iš tikrųjų iš po kalno pasirodė medžiai, o paskui tarpu medžių ir kaimo triobos. Pakeleje pievoje ganėsi kaimenė gyvulių.

- Palauk! - pratarė Virpša. - Mudu dasižinosime ir kaimo vardą. Jeigu čion yra kaimenė, tai turi būti ir piemens.

Nusileidę į pakalnę vyrai po vienu krūmu pamatė skerdžių su pora piemenukų.

- Parginkite! - užriko Virpša.

- Da nepriganėme! - atsiliepė tie.

- Keno šita kaimenė? - paklausė vyras.

- Ugi Skilandžių kaimo, - gavo atsakymą.

Dabar abudu vyru su nusidyvijimu metė vienas ant kito akimis.

Tame tarpe senis skerdžius išpūtęs akis žiūrėjo į Danylą, trindamas ją, kaip ir norėdamas nuo jų nubraukti koki ten valkių, neduodantį jam gerai įžiūrėti.

- Ugi! Ugi! - ne tai gaikščiojo, ne tai siekėsi kalbėti vargšas. Nuo galvos jo nukrito žemyn šiaudinė skrybėlė ir atidengė pliką galvą.

Vyrai, palikę mikčiojantį skerdžių, pasileido toliau. Po valandėlei priėjo ties kryžkeliu. Vienas keliasėjo stačiai į žiemius, kitas linko truputį į rytų kampą. Danyla pasuko žirgą į rytų kampą.

„Ar tai per sapnus, ar tai iš tikrųjų, o aš mačiau šį kampą ir šituoju keliu keliavau“, - mislijo vyras.

- Tu čion truputį klysti, - persergėjo Danylą Virpša. - Jodami šituoju keliu mudu alkūnę padarysime.

Žodžiai vienok šitie nuskrijo ant vėjo. Danyla, apimtas kylančiais atminimais ir jausmais, seniai užmirštais, nieko negirdėjo ir nematė, apart to krašto apygardės, į kurią pasuko žirgą.

- Kur tu joji? - šūktelėjo vėl Virpša.

- Aš ir pats nežinau, bet turiu joti šituoju keliu, - atsakė kurčiai Danyla. - Mane juoju kaip ir traukia, ir taip drūčiai, jog aš atsilaikyti negaliu. Aš šitas vietas pažįstu... Nežinau tiktai, kur josios veda. Palauk!

Čion po kairiaja puse turi būti dvaras ir kaimas. Toliaus vėl dvaras po taja gi puse... Paskui... po tiesiaja kaimas ar... pilė... – minė Danyla.

– Išjosime iš giraitės ir pamatysime, – pritarė Virpša, dabar atsidavęs jau ant Danylos valios.

Neužilgo pasirodė palankė. Tarpu laukų, guote medžių, po kairiaja puse, stovėjo dvaras, toliau truputį – kaimo išsidraikę triobos.

Prajojant pro dvarą, iš jo išėjo žmogus da jaunas, bet labai nemėgusio veido.

– Kur pas jus čion gyvena tijūnas? – paklausė jo Virpša.

– Ugi štai čion dvare, – atsakė paklaustas.

– O ten anoje pilaitėje, ką čion matyti, kas gyvena? – paklausė Danyla.

– Ten vieni velniai vaidinasi; kas ten daugiau gyvens.

Virpša tame tarpe nusėdo nuo žirgo ir pasuko į dvarą, liepdamas žmogui vesti pas tijūną.

– Ugi pas ką aš vesiu, jeigu tijūno nėra? – kasydamas galvą atvertė vyras. – Jisai vakar da iškeliavo.

– O kada grįš? – paklausė Virpša.

– O kas jį žino! Gal būti ryt, o gali būti, jog ir užporyt.

- O kur mes čionai dabar nakvosime? - pratarė Virpša vėl.

- Tai jau kaip sau norite, taip ir darykite, o aš jūs vis jau į dvarą neleisiu. Kaip sau norite! - atvertė vyras ir paskubino uždaryti paskui save vartų duris, išsprūdęs į kiemą.

- Ei, žmogau! - užriko per vartus Virpša. - Kaip sugriš tijūnas, pasakyki, jog pas jį buvo pasiuntinys Aršiojo. Girdi! Pridėki, jog aš rodiju tijūnui tokį jautį, kaip tu, nelaikyti pas save.

- Tiktai kaip tu sau sveikas nori, būki ar pasiuntinys, ar pats kipšas, man vis tiek: aš neleisiu tavęs. Kaip bus pats tijūnas, kitas dalykas.

- Nu! Gerai! - grasino Virpša. - Grįždamas atgal aš pasakysiu tijūnui viską, ir gausi tu kipšą. Pamokysiu aš tada tave neleisti ant nakvynės Aršiojo pasiuntinius. Pamokysiu!

Anapus vartų girdėti buvo kalbančius du vyru. Kalba vienokėjo tykiai, ir per tai ne viskas buvo girdėti. Dalėkė iki vyrų ausų tiktai keli žodžiai:

- ...Suverski viską ant manęs... Tegul sau joja po velnių!..

Danyla, nepakantriai laukęs iki šiol Virpšos, dabar paspaudė žirgą greičiau. Jam viskas rodėsi čion pažįstama. Tiesa, buvo permainos. Kur jam

rodėsi, jog pirma buvo tvoros apie kaimo laukus, dabar valkiojosi keli sutriūnėję kuoleliai. Kur tilto būta, dabar per kelią sriovėjo upelis. Toliau vietoje tiesių iššokusių į viršų pilies kuorų priešai jį stūksojo pašliję, yranti kuorai griūvančios tvirtynės. Kaime an kalnelio du trys namai buvo užlaikyti gerai. Kiti ar griuvo, ar sugriuvę gulėjo. Tiktai medžiai po senovei ir apie kaimą, ir pievoje kaimo, ir apie pilį, iške-roję plačiai, siūbavo iš lėto gležnom šakelėmis ir mirgėjo lapais.

Pakelėje patvoryje vyrai užtėmijo sėdintį senį su vaikiščiu. Šalia senio iš vienos pusės gulėjo lazda, iš kitos kanklys, pasietos per petį. Ar tai orus senio veidas, ar kas kitas pritraukė prie jo akis Danylos.

- Labas vakaras, seneli! - užkalbino jį vyras.

- Labas vakaras! - atsiliepė senis, pakeldamas akis ant jojančių.

Metęs dabar ant senio akių patėmijimą, Danyla pamatė, jog akys buvo baltos - neregio akys. Vaikas tame tarpe kažin ką kuždėjo seniui į ausį.

- Ar nežinai, seneli, kas šitoje pilėje gyvena? - klausė toliau Danyla, sustabdęs žirgą.

- O kas, vaikeli, joje gyvės? Joje negyvena. Tai užkeikta pilė! - kalbėjo senis drebančiu balsu. - Tur-

būt sveikas iš toli keliauji, jeigu nežinai nieko apie šitą pilę ir klausai, kas joje gyvena.

- Argi tai teisybė, jog joje vaidinasi? - paklausė Danyla su n'įstikėjimu.

- Tai dabar! Ne per seniai vienas gudas iš tijūno tarnų įsidrąsinęs, turbūt girtas, pavakare jau temstant įlindo į vieną kuorą pilės. Tai, vaikel, jį tenai kaip paršą karštu vandeniu nuplikino. Dabar guli, sako, ir serga. O gal ir mirs.

- Tai tenai turi būti žmonės! - patėmijo Danyla.

- Jau tai, vaikel, toki ir žmonės! - atvertė senis. - Andai vienas gudas kareivis prajodamas pro pilę vakaro laike pamatė stovinčią bokšto viršūnėje ne tai moteriškę, ne tai teip kokį vaizdą. „Na palauk, girdi, ragana! Aš tau parodysiu žmones gąsdinti!“ Ir įdėjęs į vilksnę paleido akmenį. Urgždamas akmuo, girdi, nulėkė stačiai į moteriškę, perlėkė skersai ją. Ta, girdi, mostelėjo ranka, ir akmuo kaukdamas sugrižo atgal - ir kaip duos gudui į kaktą, tai tas tik vakeriokšt iš žirgo... Bet ar tai viską supasakosi! - nubai gė senis.

- Kaip matau, tu tėvuti, pasakoji apie vienus gudus, - patėmijo Danyla. - Argi jau su žmonėmis čion niekados nieko ir neatsitinka?

- Kaip, vaikeli, su žmonėmis kas nor atsitinka? Pirmiausiai, nė vienas žmogus be didelio reikalo ir dienos laike arti tokios pilės neina, o paskui, kiekvienas žmogus turi seitą, kuris gina žmogų. O gudas ką?

- Tiesa, ir aš girdėjau apie vieną pilę, kurioje vaidinasi, - pritarė ir Virpša, iki šiol tylėjęs. - Geriaus būtų pro šitą nelabą vietą prasmukti su šviesa, jeigu jau syki reikės pro ją joti.

Danyla, neatsakydamas nieko ant žodžių Virpšos, atsisveikino su seniu ir patraukė toliau.

Pratusiai prajojo jisai pro pilelę. Pasukęs pro žieminių jos kampa, patapo į pelkėtą paupį ir nusileido žemyn. Nuo čion užžėlęs kelelis vedė į vidų pilės. Vartuose matyti buvo nedidelė spragutė.

Danyla, primetęs Virpšai Šato kamanas, per spragutę įėjo į vidurį pilės.

Čion viskas jam pasirodė ir savu, ir svetimumu. Jisai minė gerai, jog platus kiemas pilės buvo grynas, - dabar jį visą beveik užstebė dilgėlės. Ant kiemo po senovei stovėjo dvi liepos, didelės, senos, iškerojusios. Ties jomis prūdas sklioro, vaiskaus vandens, dabar maurais aptrauktas. Tamsūs, stiprūs aužuoliniai kuorai dabar vieni pasviro, pašlijo, kiti į pusę sudegę stovėjo. Mažas būdamas ant vienos

liepos Danyla padarė ženklą, už kurią gavo da nuo tėvo bausti. Atsiminęs šitai, Danyla priėjo prie liepos. Ženklo žymė užsiliko.

- Jokio abejojimo! - pratarė pats į save Danyla, ir akys jo dabar drąsiai nuskrijo per visą plotį ir pilės ruimą.

- Tai mano tėviškė! - pridėjo vaikinąs ir užsidūmojo.

Teip jis pastovėjo kelias minutes. Paskui, kaip ir ryžęsi ant ko, sunkiais žingsniais priėjo prie vartų ir atsiliepė į Virpšą, imdamas nuo jo Šato kamanas:

- Aš čionai nakvosiu. O tu...

- Ir aš čionai nakvosiu, - neduodamas pabaigti pertarė Virpša.

- Argi tu nesibijai? - paklausė nusidvyjęs Danyla.

- Ar aš bijausi, ar nesibijau, jau tai suvis kitas dalykas. Jeigu tu čionai nakvoji, tai nakvoju ir aš. Vieną tave čionai palikti aš negaliu. Man galėtų pri-rūžyti Ivonas.

- Bet jeigu tu bijai, tai joki sau į kaimą ant nakvynės, o rytoj atlankysi mane.

- Nekalbėki niekų! Kaip aš pasakiau, teip ir bus. Kiba tu mane suvis nuo savęs pavarysi, tai aš atsi-trauksiu. O, be to, ypač dabar, nei nešnekėki, kad traukčiausi.

- Na, tegul bus ir teip! Bet pasakyki, kaip bus apsieita su žirgais?

- Su žirgais? - paklausė Virpša. - Jeigu čion nieko pikto nėra, tai ar gali būti geriausias žirgam, kaip čion? O jeigu čion vaidinasi nelabieji, tai nei mums, nei žirgams čionai ne vieta.

- Vieta ne vieta, o jau aš iš čion pigiai nesitraukčiau, - atvertė ant šito Danyla, ir ant jo veido aiškiai atsižymėjo abelno stamantrumo režiai. - Čion aš gimiau ir čion aš augau... Turiu aš nors dasižinoti tikrai, ar teisingi mano atminimai, kurie užsiliko atmintyje... Kaip bus, teip bus! O nepersiliudijęs aš iš čion neisiu...

- Gerai! Labai gerai! - tvirtino Virpša. - Kur tu būsi, tenai ir aš.

- Et ir tu! - nekantriai atsiliepė Danyla, atitrauktas žodžiais Virpšos nuo mislių, sukeltų senais atminimais. - Kol šviesu, aš noriu apžiūrėti nors truputį vidurį kuorų. Dabar da nėra jokio pavojaus nuo vaidų, saulė da aukštai. Tai tu luktelkie valandėlę su žirgais. Na, o jau paskui, kaip ims temti, tai jau kitas dalykas, būsime krūvoje...

- Gerai! - sutiko vėl Virpša. - Tiktai tu man pasakykie, į katrą kuorą ketini eiti, kad aš kokioj žinočiau, kur tavęs ieškoti.

Danyla parodė kuorą, stovintį į pietų šalį, ir, kada pasitraukė Virpša, prisiartino prie jo vartų durų. Durys buvo uždarytos ir teip da stiprios, jog ir drūtiem pečiam Danylos pajudinti įšias nepasisekė. Vienok tai nesulaikė vaikiną. Jisai atsiminė jaunas dienas, atsiminė, kaip jis, būdavo, patenka namon radęs šitas duris uždarytas. Sienoje kalinio iš vidurio buvo slėpta landynėlė, vedanti iš pilės laukan. Nuo tos landynėlės vedė kopėčios ant viršaus sienos; teip jog nežinančiam rodėsi, jog ta landynėlė tiktai dėl to ir padaryta, kad laiptoti ant viršaus.

Pakilęs ant viršaus Danyla daėjo iki kuorui, čion radęs langą, įlindo į vidurį kuoro. Priešai jį pasirodė lipynė, vedanti aukštyn per porą žingsnių...

„Tai mamos kambarėlis“, – šmėkštelėjo mislis per galvą Danylos, ir sykiu su šitąja mislia jisai ir nepasijuto, kaip atsirado ties kambarėlio durimis. Durys buvo praviros.

– Mama! – nusklido toje akimirkoje balsas po kuoru. Priešai Danylą pasenusi ir sudžiūvusi stovėjo jo motina.

– Mama! – suriko jis da sykį ir puolės prie jos. Ta sujudėjo ant sykio, kaip ir norėdama žengti pryšakin, bet susilaikė. Viena ranka ji nusitvėrė už stalo,

šalia kurio stovėjo, o kita ištiesė, kad sulaikytų Danylą, ir sulaikius paklausė:

- Kas tamista esi ir ko nori?

- Mamule! - sušuko vyras kone pro verksmus. - Argi tu manęs nepažįsti, savo Algimantėlio, argi ir tu išsižadi jo?

Dykas riksmas suskambėjo kuore ant šitų žodžių, ir griuvo moteriškė ant Danylos rankų.

Su išgąsčia žiūrėjo vaikinasis į nubalusią motinos veidą, atsargiai paguldęs ją ant lovelės, stovinčios kampe kambarėlio. Bet štai praslinko minuta kita, ant nubalusių veidų pasirodė rausvumo dėmelė, atsivėrė lūpos.

- Vaikeli tu mano! Sulaukiau aš tavęs! - pratarė mama ir vėl apalpo.

Atsipeikėjo dabar Danyla suvis ir atsipeikėjęs išsitraukė iš po diržo taurę su midum ir įpylė midaus kelis lašus motinai į burną. Inpylė antrą, trečią syki. Motina pakėlė galvą ir atplėšė akis.

- Sėski, vaikeli, priešai šviesą, - pratarė ji. - Tegul aš matysiu, jog tai ne per sapnus man rodosi, jog tu sugrižai pas mane, sugrižai po ilgai eiliai sunkių ir vagų pilnų metų.

Ir kada Algimantas (kurį dabar ir vadysime jo tikru vardu) atsisėdo priešai motiną, pildydamas jos norą, ji žiūrėdama į jį traukė toliau kalbą:

- Suaugai, vaikeli! Sudužojai! Užsiliko vienok daugelis ir seno. Užsiliko tavo akys, kakta. Ir veidas norins ir drūčiai persimainė, vis tiktai vienok užsiliko panašumas ant tėvo. Beje! - pratarė motina lyg susigriebus. - Parodyki petį!

Algimantas šyptelėjo ir neklausdamas motinos, katrą petį, numetė drabužius nuo kairiojo. Čion aiškiai žymus buvo paveikslas žuvies.

- Visi mūsų giminės turi šitą dėmę. Sako, būtiną jai labai seniai mūsų proseniai išsinešę iš Pietų šalies, išeidami namon į pajūrį... - kalbėjo motina, beveik su savim, beveik šnabždėdama, užsimislijusi. - Ir tėvo petys buvo su šitą žyme, ir senio... Užsimanė Aršusis išnaikinti visus savo gimines, kad patsai aprėptų visas jų žemes. Nužudė jisai ir tėvą, ir vyresnįjį brolių, ir dėdės turėjo trauktis šalin... Užgeso seniai mano saulė. Ilgai traukėsi vargo dienos. Tu sugrįžai, prašvito vėl man giedri dienele, kurios aš kaip paukštė laukiau su išsiilgimu. Užsidedsime ugnis ant kuorų, - kalbėjo toliau. - Išvydę ją, susirinks po senovei mūsų pulko vyrai milžinai.

Ir jeigu tu mažai datyręs, tai vesiu aš juosius ant Aršiojo ir vysiu jį iš visur.

- Be reikalo, mamute, tu ir misliji apie tai, - žadino motiną Algimantas. - Datyrimo kareiviško aš ik valiai įgijau būdamas Romano pulke, ir nekirs mane Aršusis. Jeigu jau reikės vesti ant jo, tai vesiu aš kareivius.

-Tai tu, sūneli, buvai pas Romaną?! - su nusidyvijimu paklausė motina. - Dėl ko gi aš, norins ne sykį siunčiau pas jį pasiuntinius, o negavau žinios, jog tu tenai esi?

- Turbūt jis to nenorėjo, kad tu žinotum.

Teip šnekėdamiesi ir nepatėmijo, kaip laikas plaukė. Algimantas dabar vieną tik jautė, jog jis tėviškėje, vieną tik motiną matė; daugiau jam niekas ant svieto nerūpėjo. Ir nemažai jis būtų uždavęs Virpšai rūpesčio, kad ne motina, kuri, pamačiusi, jog temsta, paragino sūnų:

- Vaikeli, temsta. O tu ak čion ne pėsčias atkeļiavai; pasirūpink, kol šviesu, apie žirgą. Geriausiai veski jį į kiemą. Jam čion bus gerai. Žolės ik valiai ant poros savaičių.

Algimantui liko tiktai pripažinti, jog jis ne vienas ir jog bendras su žirgais laukia jo anapus vartų.

- Jeigu tu, vaikeli, juoju užsitiki, - pratarė motina.

- Ne tik užsitikiu, mamute, bet kad ne jis, tai vargiai bo ir matytum mane šiandien, - pertarė Danyla, užstodamas bendrą. Ir apipasakojo, prie kokių apilinkių susitiko jis su Virpša.

Motina su pasistebėjimu klausė pasakos apie Ivoną-Dimitrą, apie jo paukštę, apie Armino žirgus ir lenktynes.

- Ne kitap, vaikeli, kaip Basasis tai bus, - palin-gavusi galva pratarė motina. - Jis ir jo brolis Luišis, ką gavo nuo tavo senio ir tėvo, viską išėikvojo dėl manęs ir tavęs, o Basasis gal ir galvą paguldė. Bet ne jis vienas, vaikeli, visi šio kampo žmonės kada reikės paguldys už tave galvas. Jie tiktai laukia gando. Ne sykį jie manęs klausė, ar ne laikas kilti prieš Aršujį, ir kiekvieną sykį man reikėjo drūčiai dirbti, kad apmalšinčiau juosius.

- Ar tai jie žino, jog tu gyva ir kur tu?

- Žino, vaikeli, jog gyva; bet kur esu, žino ne visi. Vienok gana šnekėjus, eiki, vaikeli, pas savo bendrą, - paragino da sykį sūnų.

Virpša neramiai vaikščiojo ties vartais ir laukė mažiausio gando, kad eitų į pagelbą savo bendrui, kada pasirodė Algimantas. Žirgai abudu stovėjo atokiai prišti prie nedidelio medelio.

- Jau tu ir žirgus pririšai! - ne tai paklausė, ne tai teip sau patėmijo Algimantas.

- Tokiose dėtose geriausiai būti visados ant atsargos, - atsiliepė Virpša. - Bet kaip matau ant balso, tai nelabai tave nugąsdino pilės vaidai. O gal ir ne be reikalo ją atlankei.

- Teip! Aš čion gimęs. Pilė šita tai mano tėvo pilė.

- Tai tu sūnus Tranaičio?

- Teip. Aš Algimantas.

- Ot, tai gaila, jog aš šito anksčiau nežinojau, - rūškanai patėmijo Virpša.

- O kas būtu?

- Kas? Ot kas, - kalbėjo Virpša, - vietoje bėgti kaip kokie valkatos, mudu būtume dabar ėję, su pulkais kareivių bekeliaują, ir ne ant Stabinio į girias slėptis, tiktai ant Gardino, ant Dainavos, vyti laukan Aršujį. Bet šitame aš ir pats kaltas.

- Kaltas?! - paklausė Algimantas. - Aš savęs nekaltinu, o kaipgi tu gali būti kaltas?

- Mane Ivonas pasiuntė į Galitiją tave sutikti. Na, man ir reikėjo suprasti, jog ne pusbernį kokį reiks man vesti, tiktai žmogų, už kurį ir galvą padėti ne pervirš. Teip aš iš sykio ir mislijau. Teip ant galo ir išėjo. Na! Jeigu teip, tai po tiek vargų daba reikia ir užkąsti. Kaip ims vaidintis, tai bus ne laikas.

Bematai žirgai atsidūrė kiemo žolėje, o vyrai, ant akmens po liepomis susėdę, maitinosi užgerdami midum.

- Ir koks aš spangys, - murmėjo po nosia sau Virpša. - Kiek sykių žiūrėdamas į tave laužiau sau galvą, kur aš galėjau matyti ar tave, ar panašų į tave, ir vis negalėjau atminti. Ot, tikras spangys. Tiesa ak ir tai, jog aš Tranaitį porą tik sykių mačiau, bet vis jau, jeigu nebūčiau spangas, tai būčiau atsiminęs.

- Ar tai aš panašus į tėvą?

- Labai panašus! Tiktai sudėjimas tavo grumtelnesnis, turbūt į motinos veislę.

Tame tarpe, bešnekant ir beužkandžiaujant vyrams, sutemo galutinai. Po kiemą ėmė skrajoti šikšnosparniai; sudegusiame kuore uždejavo pelėda.

- Kad ją ir šimtas! - užpūrijo krūptelėjęs Virpša. - Žinau, jog tai pelėda, o kiekvieną syki, kada ją išgirstu, šiurpuliai per visą eina. Ir nenorėdamas imsi tikėti, jog čion vaidinasi.

- Nebijoki! Čion jokių vaidų niekados nebuvo, - ramino Algimantas bendrą.

- O nuplikintas gudas?

- Nuplikino jį dėl parėdko, kad nelįstų, kur jam nereikia lįsti.

- O akmeniu ištiktas?

- O ko į kitus mėto akmenimis? Jisai į mano motiną paleido akmeniu ir kone užgavo. Na, tai jam Luišis ir atlygino. Tiktai, matai, Luišio ranka - ne gudo ranka. Kur Luišis pasiuntė akmenį, ten tas ir nulėkė.

- Stačiai į kaktą gudui? - paklausė Virpša.

- Tai jau ne kitaip!

- Ka! ka! ka! - pasileido juokais Virpša. - Ot, vaidai man tai vaidai! Jeigu teip, tai aš čion sau patiesęs gūnią ir gulčiau. Tik uodų baisu.

- Pažiūrėkime, senovės gyvenamoje gryčioje ar nesiras kokios lovos arba nors plataus suolo, ant kurio galėtum atsigulti.

Vienok gryčioje nei lovos, nei suolo nesirado dėl Virpšos. Jų vietą turėjo užstoti aužuolinis, sunkus stalas. Ant jo pritaisęs guolį bendrui, Algimantas sugrižo pas motiną į kuorą.

Tenai žibėjo vaškinė žvakė. Prie jos mirgančios šviesos ilgai šnekėjosi sūnus su motina. O šnekėti buvo apie ką. Ilgi metai vargų, ateitinės darbai ir dabartinis padėjimas tiek medžiagos dėl kalbų ir apmislėjimų skyrė, jog ir kelių dienų nebūtų užtekę dėl išsamaus aptarimo.

Galėjo būti jau apie vidurnaktį, kada užėjo kalba apie tai, kaip elgtis artimiausioje ateitėje.

- Jau ką nukentėme, vaikeli, tą nukentėme. Reikia dabar pamislyti, kaip apsieiti, kad nepatektume antru sykiu mes į tokius jau vargus.

- O ką čionai daug mislavoti, mamule! - pertarė Algimantas. - Šito sričio nekenčia Aršusis ir nesinaudoja iš jo. Dėl manęs gi šitas kampas brangus kaip tėviškė. Aš pareikalausiu, kad man Aršusis jį atiduotų. Dėl mudviejų užteks, kaip užteko mano tėvui...

- O Dainava, Gardinas ir kiti sričiai pietinės Sūdavijos?

- Tegul jais valdo Aršusis! Man, mamule, ne valdžios, tik ramybės reikia.

- Ir tu misliji įgyti ramybę palikdamas Aršiamjam tau prigulinčias žemes?

- Misliju!

- Klysti, vaikeli! Neužmirški, jog Aršiamjame yra dalis gudiško kraujo. O su gudu kuo gražiau apsieini, tuo prasčiau iškersti. Su Aršiuoju dėl to kaip su šunim reikia apsieiti. Žmoniško apsiejimo jisai nesupranta. Sumuški, išvyki jį, ir tada turėsi ramybę.

- Mamule, tu užmiršti, jog aš dėl kovos su Aršiuoju neturiu nei kariuomenės, nei pinigų, kad ją pasisamdyčiau.

- Aš taip misliju, jog už mus užstos giminės. Ir jiems, vaikeliai, nesmagu bus žiūrėti, kaip mus vargys ir spaus Aršusis. Aš taip misliju, jog daugumas iš jų ir nelaukę to eis mums į pagelbą.

- Mamule! Visame sviete taip einasi, jog drūtam ir stipriam kiekvienas ir į pagelbą su paskubiu eina. O tokiems kaip aš nesiskubina...

Po šitam nutilo ir užsimislijo ir Algimantas, ir motina, pripažindama sūnaus teisingumą. Ak ir jai galėjo eiti į pagelbą giminės. Ir be jos galėjo jie susitarę pulti ant Aršiojo ir atkeršyti jam už visas piktenybes, vienok niekas ir pirštą nepajudino, žodį neišsitarė...

Pirma atsiliepė motina, atsidususi:

- Kad nebūtų senis Mingaila užkeikęs savo lobį, tai nesirūpintume šiandien taip, vaikeliai. Pražuvo tiek lobio be reikalo. O kaip jis dabar būtų susigadinęs... - gailavo moteriškė.

- Ar tai senis užkeikė savo lobį iš tikrųjų? - paklausė su n'įstikėjimu Algimantas.

Motina turėjo patėmyti tą n'įstikėjimo dėmę Algimanto žodžiuose, nes atsakė:

- Ne lengvatikė ir aš, vaikeli, bet šitame atsitikime ir aš, kaip ir visi žmonės mūsų kampo, misliju, jog ne kitaip, kaip turėjo senis užkeikti savo lobį. Paklausyki ir pats, kaip buvo: iš Mingailos, tėvo, Aršusis ryžosi išplėsti jo lobį ir užpuolė ant Krevių pilės. Bet iš čion persergėtas Mingaila spėjo išbėgti su lobiu. Aršusis vytiš. Na, ir atsivijo iki šitai mūsų Kirsnos pilaitei. Vos spėjo Mingaila įsmukti į pilaiteį, kaip jau ją apsupo Aršusis. Neilgai gynėsi pulko vyrai. Jų buvo dešimtys, o Aršusis atsivarė tūkstančius. Bet kada Aršusis paėmė pilę, nerado joje Mingailos lobio, norins krėtė per porą dienų. Neradau nei aš... O jau aš griozdžiau su atsidėjimu. Svetas dėl to ir kalba, jog Mingaila užkeikė savo turtą ir jog jis iškils iš žemės, į kurią sulindo, tiktai sugrižus valdžiai į tikras rankas.

- Tu, mama, teip nušneki, jog būtin tas lobis išnyko mūsų pilėje, kada ją Aršusis paėmė ir kada mane į verguvę išvedė. Ar teip?

- Na teip! Bet kas tau čionai mano žodžiuose dyvinu rodosi, jog tu klausi?

- Aš misliju, mama, jog tas senio lobis ne užkeiktas, tiktai paslėptas, ir paslėptas gerai, - kalbėjo Algimantas, neduodamas stataus atsakymo.

- Ar tai dėl mūsų ne vis tiek?

- Ne, mamule, ne vis tiek! Užkeiktą lobį niekas negali rasti, be to, kuris užkeikė, arba to, dėlei kurio buvo skirtas per užkeikimą tas lobis. Na, o šitą senio Mingailos lobį aš turbūt žinau.

- Kaip žinai? - paklausė motina.

- Teip, jog jį prie manęs senis su tėvu paslėpė pažemėje, čionai pilėje. Argi tu to, mamule, nežinai?

- Ne! Aš apie šitai pirmą sykį girdžiu.

- Ir tėvas tau nieko nesakė?

- Ką jis sakys, vaikeli! Kaip tiktai pamatė apgulant pilaitę, jisai pirmiausiai mane išsiuntė iš pilės pažemiu laukan į girias. Pats jisai su tavim norėjo bėgti paskui mane ir bėgo, bet judu jau Aršiojo kareiviai sugavo, išėjus iš pažemio, ir aš tėvo nemačiau daugiau, kaip nemačiau iki šiol ir tavęs.

Užsimislijo ant valandėlės Algimantas. Jojo atmin-tyje užsiliko aiškūs paveikslai tos dienos ir nakties. Jis tartum šiandien matė dulkių stulpus, pakeltus per Mingailos pulkelį, skubinantį į pilę. Dulkių debesys kilo nuo Aršiojo vyrų...

- Negali būti, jog tai sapnas! - prakalbo Algimantas, apimtas senovės atminimais ir pakilęs nuo kresės, ant kurios sėdėjo.

- Mama! - atsigrižo jisai į motiną. - Ar tu neatsimeni, ar buvo senis šitame pačiame kuore, kuriame dabar mudu esava?

- Jame, vaikeli; tiktai ir spėjo prie manęs pabūti ir užsislėpti. Aš gerai atsimenu, kaip tavo tėvas, mane palydėjęs, su paskubiu nubėgo pas Mingalą senį į šitą kuorą.

- Jeigu teip, tai Mingailos lobis nežuvo: jisai čionai pažemėje.

- Vaikeli! Visą pažemį aš ne sykį išžiūrėjau, - atvertė ant šito Tranaitienė motina, - ir niekur jokio ženkle neradau, jokio krislelio... Tenai, vaikeli, lobia nėra nei niekados nebuvo.

- Nepyki, mamule, jeigu aš priešai tarsiu. Mingailos turtas tenai, tiktai užslėptas, ir per tai tu jo negalėjai rasti.

- O kurgi jisai užslėptas?

- Sienoje, aužuolinėje pažemio sienoje. Ar sienų šulai tenai aužuoliniai?

- Tiesa, vaikeli, aužuoliniai. Bet aš juosius ne sykį visus perčiupinėjau, nepralenkdama nei vieną... Nėra tenai nieko!

- Prie manęs, mamule, išardė pažemio sieną ir atidarė kitą, naują, ilgą pažemį, jame ir paslėpė Min-

gailos turtą. Paskui sustatė šulus vėl atgal ir užslėpė ir požemį tą, ir jame Mingailos lobį.

- Kurioje tai vietoje? - paklausė motina.

- Aš to, mamule, išpasakoti negaliu.

- O parodyti galėtum?

- Parodyti galiu.

- Na, tai eikiva, parodyki! - paragino motina.

Ir paėmusi žvakę nusileido žemyn. Nusileidus žvakę pastatė su žibintuvu ant kopėčių, priremtų prie sienos, ir priėjo prie durų, vedančių laukan, kad įšias atidarytų.

- Kur tu, mama! - sudraudė ją Algimantas. - Požemis čionai prasideda, kiek aš atsimenu.

- Turėjai, vaikel, tu užmiršti: požemis prasideda ties žirgų tvartais prytvartyje.

- Ne, mamule! - atvertė Algimantas. - Mes iš šito kuoro patekome į požemį, o ne iš prietvarčio.

- Negali būti! - gynė motina.

- Čionai, mamule, požemio pradžia! - tvirtino nuobradžiai Algimantas, dairydamosi po plačią priemenų kuorą su žvake rankoje ir ypač siekdamosi ištyrinėti gerai ruimą, esantį po kopėčiomis. Čionai buvo prikrautos virtinės visokių niekam nevertų gramozdų: suskilusių geldų, plytgalių, sukultų puodų, nulaužtų samčių, suirusių ragažių, rėčkų... Purvini,

suteršti šitie gramozdai, pridengti dulkių eilėmis, gulėjo tartum nuo paties sukūrimo pilės...

Ilgai tēmijo Algimantas į šitą pakopėčį su atsi-dėjimu.

- Ko tu čionai žiūri? - paklausė ant galo motina.

- Per čion mes įėjome, bet dabar negaliu atsiminti kaip, - pratarė Algimantas.

- In kur įėjote?

- In požemį.

Vietoje kokio nors patēmijimo Tranaitienė patraukė tiktai pečiais.

Turėjo vienok Algimantas ką nors tame tarpe pamatyti, nes, pritaisęs žibančią žvakę prie ištrauktos iš po kopėčių ragažės, ėmė tuštinti visą pakopėčį. Pakilo stulpai dulkių, bet, menkai ant jų žiūrėdamas, Algimantas triūsė toliau. Ištuštinęs viską, sienoje po kopėčiomis rado jisai du medinius vagius. Ėmė jisai tuosius vagius klibinti ir šiaip, ir teip, bet niekas nesidarė. Bandė jisai ir sykį, ir antrą sieną pečiais pastūmėti. Siena stovėjo kaip siena ir neklausė jo. Tada jis stvėrėsi už vagių ir ėmė juosius sukti, klibinti da, bet irgi nieko nepelnė. In galvą jam atėjo mislis bandyti ištraukti vagius iš sienos. Ištraukęs gana lengvai, pastūmėjo vėl jisai sieną, bet ta stovėjo po senovei.

- Kur tu, vaikeli, išlauši sieną! - pratarė motina. - Kalinio sienos aužuolinės, jas ir šimtas vyrų n'iš-verstų.

- Tada, mamule, ji suvis lengvai atsidarė. Visa dabar bėda tame, jog aš užmiršau, ką reikia padaryti su vagiais. - Tai sakydamas, Algimantas sukišo vagius atgal į sieną ir ėmė juosius kalti gilyn. Tie lindo gilyn, norins ir nelengvai. Sukalus abudu vagiu, kada Algimantas pastūmėjo sieną, tai anapus sienos iš pradžių barkštelėjo gana garsiai, o paskui sienos apačia sugirgždėjus kaip didelės durys praviro.

Tranaitienė dabar žiūrėjo ant sūnaus darbo su nusistebėjimu.

Per pravirą sieną tamsavo kaip pragaro nasrai įėjimas į požemį; barkšėjo tamsumoje pirmi laipsniai kopėčių, vedančių žemyn.

Uždarę sieną-duris, sūnus su motina nusileido žemyn. Požemisėjo stačiai į pelkių šalį. Šonai jo ir viršus buvo aužuoliniai, iš storų, pajuodusių nuo amžių ir drėgnumo šulų.

Algimantasėjo pirmas požemiu, tėmydamas mažiausias žymes jame, ypač su atsidėjimu tyrinėdamas beveik kiekvieną krislelį aslos. Vienok... mažai

turejo rasti laukiamų žinių, nes kuo toliau ėjo, tuo Algimanto veidas darėsi rūškanesniu.

- Dyvinas dalykas, - pratarė ant galo Algimantas į motiną. - Mes čionai ėjome trys: aš, tėvas ir senis, žemė ir dabar minkšta, ir kiekviena pėda užsilieka aiškiai atspausta, o aš čionai niekur jokios dėmės žmogaus pėdų nematau.

- Ugi ar tu nematai, jog čion žemė visur grėbliu supuryta, - atvertė motina.

- Tiesa! - sušuko Algimantas, nušvietęs žvakę arčiau aslą. - Dabar aš ir pats atsimenu, jog tėvas ir grėblį, išėjęs su manim iš požemio, į pelkę numetė... Tiktai jisai ne visą požemį lygino. O čion visur išlyginta... Aš mislijau rasti, sekdamas pėdas, - kalbėjo toliau Algimantas, - bet palauki, mama, jie eidami stuksėjo į šulus, pastuksėsiu ir aš.

Metęs dabar tyrinėjimą požemio aslos, ėmė Algimantas stuksėti kirvapenčiu kiekvieną šulą. Balsai nuo užgavimo visų buvo beveik vienoki... ir kuo tolyn ėjo, tuo liūdny n darėsi Algimanto veidas.

- Jog senio lobis čionai, tai aš tame dabar esu labiau persitikrinęs nei buvau, bet rasti - tiktai dabar pradedu suprasti - jog vargiai bo aš rasiu, - nusiminusiu balsu kalbėjo sūnus į motiną, kaip ir teisindamasi, kaip ir aiškindamas savo padėjimą.

Motina šyptelėjo truputį ir linktelėjusi galva pratarė:

- Aš ir teip negaliu atsидyvyti, žiūrėdama į tave. Kada tu buvai mažas, tai buvai labai nepakantrus, o dabar su atsidėjimu tyrinėji visą požemį... Tiktai dyvai, kaip tave vargas perdirbo! - Bet apie suradimą lobio nesirūpink! Dėl to reikia tiktai pakantrumo. Nesurasime šiandien, surasime rytoj arba užporyt. Aš tau šitai galiu nuo savęs prižadėti, - kalbėjo toliau motina, eidama vis tolyn paskui sūnų.

Tame pačiame beveik tarpe jiedu abudu patėmijo, jog sienos šulai užgaunami ėmė lyg garsiau atsiliepti, kaip ir tuštumą po savimi rodydami. Vieną iš tokių šulų Algimantas ėmė išžiūrinėti ir išbandavoti. Šulas judėjo, klibėjo, bet išsiversti nesidavė. Tada Algimantas ryžosi perversti jį.

- Pabandyki, vaikelį, kraštinių vieną, ar tą negalėsi kaip nors išimti, - patarė motina. - Pervertęs paliksi ar šiokią, ar tokią žymę, ir svetimas, patekęs į šitą požemį, ant tos žymės baisu kad neatmintų, jog šion kas nors ypatingo gali būti.

Algimantas ėmė bandyti pagal motinos žodžius ir, keldamas šulą aukštyn, pajuto, jog tas, norins atstangiai, bet kyla. To tiktai ir reikėjo vyrui. Dabar jisai, sutvenkęs visą savo vieką, kilstelėjo kraštinį

šulą aukštyn, šulas pakilo ir griuvo į šalį pažemio, iš pradžių savo apatiniu galu, paskui, nusmukęs žemyn, ir visas. Nuo šito laiko darbas ėjo lengvai. Algimantas, per spragą sienoje įlindęs į rastą požemio alkūnę, pirmiausiai numetė spyrį, kuriuoju buvo paspirdintas antrasis šulas, ir dabar per padidintą landynę suėjo abudu su motina į atrastą požemį. Požemis šitas buvo troškus. Jame stovėjo keli katalai, pilno visokio lobio.

Motina paragino Algimantą pasisemti rasto turto apščiau, kad nereiktų greitai atlankyti požemio, norins pats Algimantas buvo besirengiąs grįžti atgal kaip įėjo į požemį: su tuščiomis rankomis.

Tolydžio didinantis požemio troškumas paskatino Algimantą su motina išeiti iš jo. Pėdų žymės, paliekamos ant minkštos požemio aslos žemės, parodė Algimantui visą nepraktiškumą jo apsiėjimo, ir jis pagailavo, jog neturi kuomi užlyginti pėdas.

- Nesirūpink, vaikel, apie tai, - suramino jį motina. - Viena, šito požemio niekas nežino, o antra - aš rytoj nakties laike užlygysiu pėdas.

Kada šulus sustatė ir išėję iš požemio pakilo ant kuoro, kampe rytų ir žiemų brėško pirmi spinduliai aušros. Per išimtą gryčios langą tvoskė vėsus oras

vėlybos nakties, nešdamas balsus vėlybų lakštingalų nuo upelio krūmų.

Tranaitienė ne tai ilsėjosi, ne tai klausė lakštingalių, sėdėdama ant savo lovelės. Sėdėjo tylėdamas ir sūnus ant savo patalo, pritaisyto ant aslos.

- Ot, vaikeli, ir išteklius dėl pasamdymo kareivių, - pratarė Tranaitienė. - Dabar valia dievų! Duos giminės pagelbą - gerai. Neduos - irgi gerai. Apsieisime ir be jų.

Algimantui da malonu buvo su motina pasikalbėti, bet jau ir jis sviro į šalį snausdamas, ir motina pradėjo snūduriauti.

Jeigu būtų kas nor ant rytojaus paklausęs Algimanto, kaip jis praleido naktį, kaip jis miegojo, tai jis nebūtų galėjęs ką nors tikro atsakyti. Jis nežinojo nei kaip jis užmigo, nei kaip naktis praėjo. Pabudęs jau gerai saulei pakilus, jisiai priešai save pamatė nepažįstamą žmogų, su kuriuoju motina šnekėjosi. Žmogus stovėjo užpakaliu į jį ir turbūt tiktai ką buvo įėjęs, ir su kokia nors svarbia žinia, nes kalbėjo:

- Kunigaikštiene! Atleiski, jog aš taip anksti drįsau ateiti į jūsų gryčią. Mane privertė reikalas persergėti jus: pulkas šarvuotų eina ant pilės.

- Ar tikrai sakai? - paklausė motina.

- Tikrai!

- Uždeki tada ugnis ant kuorų.

Po šitų žodžių ant įėjusiojo veido pasirodė nusis-
tebėjimas, ir jis metė akimis ant Tranaitienės ir per
langą ant yrančių kuorų ir pilės sienų.

- Kunigaikštienė! Ugnys ant kuorų dega šaukdami
valdonus į pagelbą dėl kovos. Kas ves sušauktus?
Grynos sienos ir tušti kuorai nesigins ir nereikalauja
pagelbos. Tu, silpna moteriškė, nevesi kareivius į
kovą. Pasislėpki vėl kame nors pilėje arba bėki vėl
per pelkes į Stabinį gardą.

Vietoje atsakymo kunigaikštienė, mostelėjusi
ranka, parodė Algimantą, kuri gulintį tamsiame
kuoro kampe nespėjo iki šiol patėmyti žmogus.

- Kunigaikštis! - sušuko jisai, metęs ant Algi-
manto akimis.

- Ne kunigaikštis, tiktai kunigaikščio sūnus Algi-
mantas, Luiši! - pataisė kunigaikštienė.

Luišis, nesakydamas nei žodį daugiau, pripuolęs
prie vaikinio rankos pabučiavo ją ir pakilo aukšty-
n ant kuoro.

Po valandėlei per langą matyti buvo, kaip verčiasi
kamuoliai dūmų nuo kuoro viršaus, liūdami ilgais
smūgiais per aukštą padangę.

Neilgai trukus per prasivėrusias kuoro duris kitas
žmogus užriko:

- In pilę renkasi svietas nuo Kumelių ir Skilandžių, šūkaudamas iš džiaugsmo, jog kunigaikščio sūnus sugrižo.

- Ką tu kalbi geresnį, Bartnyke, - pertarė vyrą Algimanto motina. - Svietas apie sūnaus pargrižimą da nieko negali žinoti.

- Žino, kunigaikštiene, - atvertė tas. - Jį matė jojant į čion Skilandžių laukuose skerdžius, Kumelių apygardėje pakeleivingi žmonės, girioje.

- Ant ko gi pažino? - n'ištrivojo nepaklausus kunigaikštienė.

- Panašus esąs suvis ant tėvo, - atsakė vyras.

Bešnekant teip, nusileido nuo kuoro ir Luišis. Girdėdamas galą šnekos, jisai paėmė Bartnyką už rankovės ir pakreipė į šalį, kurioje da vis gulėjo ant aslos Algimantas.

Bartnykas buvo tai brolis Luišio ir Baso, kuris save užvadino ir Ivonu, ir Dimitru, beieškodamas kunigaikštyčio. Po Bartnyko priežiūra Algimantas augo ir mokinosi pirmutinių kareiviškų pareigų. Norint ir pulkas metų praslinko nuo tų gadynių, kada matėsi juodu paskutinį sykį, vienok dabar Algimantas, kada pabudęs pamatė savo augintoją, iš sykio pažino ir puolėsi prie jo su linksmu šūksmu. Bartninkas pažino teiposgi kunigaikštį ir su aša-

romis ant akių sveikino ir glamonėjo savo mylimą augintinį.

Kada truputį apmalšo sujudėjimas, iššauktas netikėtu pasimatymu, Luišis pirmiausiai paklausė Bartnyko, ar ne svetimi tie šarvuoti, kuriuos jis matė einančius linkon pilės.

- Tai savi, brolyti! - suramino Bartnykas.

- Bet kodėl jie šarvuoti ir raiti?

- Ir pėsti eina, brolyti, ir raiti joja, o daugiausiai važiuoti važiuoja, veždami visokį labą į pilę dėl pradžios gyvenimo savo valdonui.

Girdėdamas tai, Algimantas metė akimis ant motinos ir ant abiejų vyrų. Ir nepajuto jisai, kaip jo akys prisipylė ašaromis. Kad jį užslėptų nuo kitų ir nepasirodytų minkštu labai, nususuko jisai į šalį.

Po neilgai valandėlei pasirodė pirmi pulkai žmonių. Ant jų šūksmų turėjo pasirodyti Algimantas su motina. O po šitam nebuvo ir galo klykavimui nudžiugusio svieta. Po pirmų pulkų ėjo kiti pulkai žmonių.

Katras tenai iš vyrų, vietoje pateikauti, ėmė taisyti pilės vartus ar tai dureles. To tiktai ir reikėjo kitiems. Bematai po priežiūra Luišio ir Bartnyko su Virpša prasidėjo trūsas apie sutaisymą visos pilės. Minios svieta su spatais šlemavo perkasa, apsupanti

pilę, kitos minios iš girių traukė medžius dėl taisymo pilės sienų ir kuorų.

Užtvino pilė pulkais svieta, pulkais darbininkų ir kareivių.

Stovėdamas ant antrų kuoro grindų, Algimantas su motina žiūrėjo į žmonių trūšą, iš reto pašnekėdamas tai su vienu, tai su kitu iš žmonių.

Dėmė begalinio nuolaidumo, kuri nemažai gąsdino motiną, dabar pradėjo išnykti. Tiesa, ir ant būdo, ir ant žodžių Algimantas liko nuolaidum, bet tame nuolaidume buvo jau tvarkas. Teip kada užėjo kalba tarpu sričio kunigų apie nenorą svieta liktis po Aršiojo valdžia, kalba turbūt tyčiomis pakelta per Tranaitienę, motiną, tai Algimantas ne tiktai pristojų prie tos mislies, bet ant motinos dyvų pridėjo:

– Kol aš gyvas, nepaleisiu Aršiamjam mūsų šalį.

Iki tamsiai nakčiai triūsė svieta, ypač da gal ir dėl to su didele aitra, jog gavo žinią pavakaryj apie pulką Aršiojo vyrų, besirengiantį užpulti ant pilaitės ir paimiti Algimantą su motina.

Ant nakties į apygardę išjojo sargai, kad duotų gandą, jeigu pasirodys kur nors Aršiojo vyrai. O ant pilės sienų sustojų kiti sargai ant sargybos.

Naktis vienok praslinko ramiai, norins ir laukė visi užpuolant nakties laike. Ant rytojaus pasirodė,

jog svietas ne be pamato kalbėjo apie Aršiojo pulką. Priešpiečiais pasirodė sarginiai dūmai pietų šalyje, po jų ne po ilgam vyresnysis Aršiojo pulko atsiuntė į pilę grasną pareikalavimą išduoti Algimantą su motina jo, kaipo keliančius maištą, o patiem žmonėm pasiskirstyti po savo namus.

- Viskas turi būti išpildyta, kol aš neapjoju tris sykius aplinkui pilę, - šaukė pasiuntinys Aršiojo.

Apgarsinęs tokį nusprendimą, gudas su didžiausiu gudimu pasuko žirgą aplinkui pilę. Bet čion jau sugadino jam visą jo mandrumą. Vienas iš vyrų, susitvėręs žirgą už kamanų, vardu Algimanto davė pasiuntiniui rodą grįžti atgal arba, jeigu nori, luktelti tam tikroje vietoje atsakymo.

Gudas iš sykio buvo besipriešinas, bet kaip jį paglostė akmeniu iš vilksnio, nuo sienos pilės paleisto, taip jis ir tapo švelnesniu.

Tame pačiame tarpe Algimantas teiravosi su savo vyrais, kunigais apie tai, ką atsakyti.

- Ką atsakyti? - paklausė Bartnykas.

- Atsakyti tą, ką būtų atsakęs tokioje jau dėtoje Tranaitis: padėkite ginklus ir grįžkite namon atgal ramiai, nieką neužgaudami.

- Tai galėjo sakyti tėvas, - atsiliepė Algimantas.

- O tu ar ne tėvo sūnus? - atvertė Bartnykas.

- Tėvo tai tėvo, tiktai tų pajiegu neturiu, ką tėvas turėjo, - atsidusęs atsakė vyras.

- O kas tau pasakė, kokios tavo pajiegos? - nesiliaudamas prieštaravo Bartnykas.

Norėjo dar ką tai užmesti Algimantas, bet sulaikė murmėjimas vyrų. Ir jų pulke buvo girdėti šūksmai:

- Gerai sako Bartnykas! Gerai sako!

In bylą ant galo įsikišo ir Virpša, kaipo datyręs vyras, primindamas, jog niekas nežino, kokio didumo kariuomenė ant pilės eina. Bet ir Virpšą ūmai sutrėmė sargai, kurie matė Aršiojo pulką ir spėtinai minė jo skaitlių. Pirma vienok nei pabaigė pilės apgynėjai tarstyti, gudas, turbūt nusibodus laukti, užriko:

- Buvo jumis duotas laikas išpildyti valią kuni-gaikščio, o dabar pajusite, kaip sunki jo ranka, kada jis kovoja!

Tai pasakęs pasuko savo žirgą atgal ir užtriūbijo. Iš artimos giraitės išsipylė šarvuoti kareiviai Aršiojo ir gulė ant pilės, apsupdami ją iš visų pusių.

Vietoje slėptis už sienų pilės, norins ir ne suvis sutaisytos, Algimanto vyrai išsipylė laukan patikti priešus ir puolė urmu ant priešų, kurie suvis nesitikėjo tokio priėmimo. Šykštūs gudai kibo iš pradžių į kovą, bet tai išėjo jiems tik ant pikto: Algimanto

vyrai, pasinaudodami iš šito, spėjo juosius apsupti, ir kada gudų pulkvedys patėmijo, jog apgynėjai daug skaitlingesni, ir norėjo bėgti, tai buvo jau per vėlu. In kurią šalį jis tiktai metėsi, visur jį sutiko eilios šarvuotų vyrų. Muštynė buvo trumpa. Sūdaviečiai išblaškė, išteriojo gudų pulką, palikdami tiktai vieną gyvą, ir tai sužeistą, kad būtų per ką nusiųsti gandą Aršiamjam į Dainavą apie žuvimą jo pulko.

Išleisdamas šitą vyrą iš Kirsnos, Algimantas liepė pirma pašaukti jį pas save.

- Klausykie! - tarė gudui. - Parjosi tu namon pas Aršujį, klaus jis tavęs apie atsitikimus pulko, tai jam pasakykie mano vardu teip: pulkas išžudytas. Ir kiek pajiegų turiu, tiek padėsiu ant to, kad su kiekvienu pulku, atsiųstu į mano tėvo sritį, būtų teip padaryta kaip su šituoju... O ką tavo apsiėjimą su tėvu, seniu ir manim, tai aš atiduosiu ant nusprendimo suėjimui kunigų. Be to, - baigė Algimantas, - te tau šitą gromatą, nuneškie Aršiamjam. Joje jisai ras tą patį, ką aš sakau žodžiu.

Paskalai apie sugrįžimą Algimanto ir apie sumušimą Aršiojo pulko veikia nuskrijo tartum vėju nešami per visą Sūdaviją, Juodvėšijos dalį ir Dainavos kunigaikštystę. Ne vienoje vietoje žmonės ėmė rinktis į kuopas ir kalbėti „nepriderančias kal-

bas“, kaip apie tai danėšė popas Kosta Aršiam-
jam iš Balostako ir Dailidų. Algimanto tėvo srityje
gi ėjo tikras sukilimas svieta priešai Aršiojo val-
džią. Pradedant nuo tos valandos, kurioje svieta
dagirdo apie sugrižimą sūnaus tikro kunigaikščio,
kaip vadino žmonės Algimantą, diena nuo dienos ėjo
svieta kova priešais Aršiojo tijūnus. Visur žudė juo-
sius ir smaugė, vijo laukan iš gardų, pilių ir kaimų.
Papratę svetimu krauju mistie, gudai gynėsi, visu
mieru tikėdamiesi dasiturėti, telkdami vieni kitus,
bet niekas negelbėjo. Vilnis sukilimo priešas Aršųjį
ėjo vis platyn ir tolyn, naikindama mažiausias dėmes
jo valdžios, nuplaudama kaipo šapus jo tijūnus, pul-
kus kareivių... Ant galo ta vilnis persirito ir į Daina-
vos kunigaikštiją, ir čionai svieta ėmė kiltie prieš
Aršųjį...

Karštas Dainavos kunigaikštis, išgirdęs apie
Algimanto pabėgimą, pirmiausiai ryžosi sugauti jį
ir nužudyti, kad sykį pabaigtų ant amžių su šitąja
balda. Gali būti, jog tai jam ir būtų pasisekę pada-
ryti, jeigu svieta būtų ne teip ant Aršiojo ėnir-
tęs. Nes Aršusis gausiai prižadėjo užmokėti tam,
kuris pristatys jam gyvą ar negyvą Algimantą. Pas-
kui, gavęs gandą apie sumušimą jo pulko, Aršusis

šoko rinkti kariūmenę didžių didžiausią, kad vienu smūgiu pabaigtų su Algimantu, kol tas nespėjo da pajiegti įgyti, bet ir šitas užsikėsinimas nenusisėkė. Lietuviški pulkai vangiai rinkosi, o gudiškus baisu buvo imti iš pilių ir gardų, nes svietas visur tiktai ir laukė to, kad sukiltų prieš Aršųjį ir numestų jo valdžią.

Dėl to pasimetęs ir pasitraukęs Aršusis užslėpė piktumą iki geresniom gadynėm ir nusiuntė pasiuntinius pas Algimantą padaryti paliaubas.

Aršusis skyrė Algimantui jo tėvo sritį, išsižadėdamas ir valdžios, ir donių.

- Mamule! - džiaugėsi vaikinai, sulaukęs pasiuntinius Aršiojo. - Be baldos, be kovos atidavė jisai man mano tėviškę. Apie likusias mano tiesas aš dėl to nei kalbėti nenoriu. Tuščia jų! Ieškant tų tiesų reikia svietą atitraukti nuo darbų, reikia jį žudyti. O kas iš to do per nauda! Na, įgysiu aš valdžią ant platesnės šalies, įgysiu daugiaus donios... bet ar šitas viskas užmokės man už tą kančią, kurią aš jausiu matydamas vieną žuvusių iš maniškių arba nors sužeistą? Aš įsižiūrėjau, mamule, kad kaip žmonės mūsų krašto myli ir kaip jie visur mumis širdį rodo, ir aš pats juosius teip pamylėjau, jog užgauti juos - vis tik tiek, kiek mane užgauti.

- Tu tikras, vaikeli, tavo tėvo sūnus, - atvertė motina ant šito. - Ir jeigu neturėčiau ant ko kito, tai ant šito vieno galėčiau tave pažinti... Ir tėvas tavo už viską mylėjo ir savo kraštą, ir savo žmonis. O dabar ir pats matai, kaip svietas myli, nesakau jį, bet jo atmintį - tave. Ot šitoje abipusinėje meilėje, vaikeli, yra visas mūsų tvirtumas. Bėda tai šaliai, kaip Aršiojo Dainavai, kurioje valdonas žiūri ant savo žmonių kaip ant gyvulių, o žmonės kurioje valdoną laiko už šunį! Tenai nelaukie gero. Ar anksčiau, ar vėliau tenai žmonės vis jau bus sukandžioti per šunį, o valdonas bus nudurtas per galvijus.

Ant paliaubų tiko tokiu būdu visi.

Išvaikyta liaudis Algimanto sričio, kaip tiktai dagirdo apie sugrįžimą jo iš verguvės, ėmė vėl rinktis ir grįžti į senas gūžtas. Atgijo vėl jau spėjusios giria užželti vietos. Ties upeliais, kur neseniai tik antys veisėsi, po senovei suklegėjo vaikų balsai. Ant kalenlių ir kalvų kirviai su paskubiu užbeldė rėdami sienojus gryčioms. Užkvėpavo, sujudėjo atgijusi pietinė Sūdavija. Svietas bėgo iš visur į Algimanto valstiją, o ypač iš Dainavos kunigijos. Iš tenai bėgo ne skirti žmonės, ne kiemai, bėgo iš Dainavos kaimai čieli... palikdami nudirbtus laukus su javais, palikdami gyvulius ir turto daugumą. Bet kiekvie-

nas iš pabėgėlių nešėsi su savim karštą piktumą ant Aršiojo ir norą atgiežti visas apmaudas.

Diena nuo dienos augo liaudis Sūdavijos. Augo ir ėjo tvirtyn ir viekas jos, ir lobis, o su tuomi lobiu ir kunigaikštis jos, norins jįsai nesirūpino apie lobį.

- Kaip tai nepilti donią kunigaikščiui, - kalbėjo vyrai į tuosius, kurie tramdė nuo pylimo sakydami, jog kunigaikštis nereikalauja. - Nepilsime donios, kunigaikštis neturės ištekliaus, neturės nė už ką ginklus pirkti ir kariūmenę negalės laikyti. Tada ateis svetima šalis, kaip ans Aršusis, ir užims mus. Na, o Aršiojo nagus žinote. Dėl to pasirūpinkite, kad nepatektumėt vėl į juosius.

- Tiesa! - atsakydavo ir tie tada. - Aršusis ne donias ima, tiktai svieta plėšia.

Ir neraginami žmonės pylė pylas, dėjo donias, kiek kas galėjo. O tuosius, kurie ištekdami nenorėjo nė donių, nė pylų pilti, žmonės patys po prievarta vertė ir da viršaus nei kitus mokėti.

XIII. NORKŪNO PILĒ

Tenai kur tai toli žieminėje Sūdaviijoje, netoli nuo krantų Šešupės, įsigrūdus į pelkes ant aukštos kalvos stovėjo Norkūno pilė, atidalinta nuo tvirtos žemės iš pietų pusės platum perkasu. Iš kitų pusių pilę šitą supo klampi pelkė, norins ir nelabai plati. Anapus pelkės ėjo žema lyguma, kniumbanti vis žemyn linkon krantų Šešupės. Lyguma nuolat pažlugusi vandeniui, perveržta išilgai keliais upeliais, artyn upės krantų virstanti ir čion, ir ten į klampias balas, balaites, klanus, mylimas vietas laukinių žąsų, ančių, gervių, baublių... Tiktai į pietų šalį eidamas nuo pilės, matei tarpais aukštumėles, išrėžytas kloniais, ir aukštas lygumėles, laisvas nuo vandens. Vienok pilės kalva pranoko visas aplinkines aukštumėles. Klonis upelio, rusančio per pilės kiemą, nešė vandenį iš visų klonių, kurie gulėjo į pietus nuo pilės; nešė į pelkę, iš jos į Šešupę.

Senis Norkūnas, kuriam teko šita pilaitė beveik suvis suirusi ir nuo kurio gavo ji vardą pastarose gadynėse, pakėlė pylimą pilės, atnaujino kalinio sienas ir padidino perkasą. To mažai. Virš vartų pilės

išbudavojo aukštą ažuolinį kuorą, arba, kaip tąsyk vadino, – veižą.

Mėgo senis Norkūnas, užkopęs ant aukšto kuoro, pasigėrėti puikia Dievo dovana – giriomis. Atsisėda, būdavo, senis ant kuoro ir akių negali atitraukti nuo apygardos. In visas šalis kaip marios banguoja girios. Eina jos iki upei, rūksta anapus upės ir, kaip tik akis užmato, tęsiasi į giliausią tolumą ir nyksta pilkam sluoksnyj ūkų. O viršum tų girių išmėtyti tamsiai žali guotai kaip saujos žolynų – artimos pilaitės su jų sodais ir guotais medžių: Gabiauriškio, Sarakų, Pilūnų, Gaisrių ir kitos pilės.

Nudirbtų laukų sklypelis tiktai ties pile buvo ir anapus pelkės Senovinių aukštumoje, per kokią penkiolika varsnų nuo pilės į žiemius ésančioje.

Pagal tų gadynių Norkūno pilė buvo labai stipri, nors ir nedidelė. Sukurdami ją nemislijo skirti dėl sulaikymo svetimos šalies, einančios su didele kariūmene. Sukūrė ją Norkūno prosenis, paskirdamas ypatingai dėl tramdymo plėšikų, privisusių po girias. Sukūrė ją apginkloj vietoj; pats Norkūnas pastiprino ją, žinodamas narsumą plėšikų. Ir visame šitame nebuvo klaidos. Sauja vyrų, remdamasi ant šitos pilės, ne tiktai pasekmingai gynė aplinkinį liaudį nuo plėšikų, bet valė da ir kelius dėl prekystės,

užstojo prekius vaizborius nuo plėšikų. Per tai prekiai, eidami iš Prūsų, taikydavo pirma savęs siųsti gandus į pilies pakelyje, o ypač į Norkūno pilaite, esančią pačioje glūdumoje girių. Ir nebuvo tokio atsitikimo, kad pilės vyrai neužstotų prekių. Per tai ne dyvai, jog Norkūno pilė buvo labai neužkenčiama per plėšikus. Ne sykį jie, susitvenkę į gaujas, bandė įsilaužti į ją ir išardyti. Bet viskas buvo veltu. Kiekvienas užsikėsinimas paimti pilę baigėsi dėl jų nelaimingai. Plėšikai tikėjosi, jog visų jų nepasisekimų priežasčia senis Norkūnas, patyręs kareivis. Dėl to laukė jo mirties su atsidėjimu. Ir kada garsas apie jo mirtį pasklydo po girias tarpu plėšikų, tai tie ryžosi sykį pabaigti su pertarnaujančia jiems pile.

- Pirmiausiai reikia vadą parinkti dėl šito žygio, - kalbėjo beveik vienu žodžiu datyresni tarpu plėšikų.

- Reikia ir pulką surinkti nemažą, - patarė daugumas plėšikų, kada susirinko jų nemažai dėl pašnekos.

- Ot, jau būta kalbų, - priešgynavo Keršis, vienas iš bjauresnių plėšikų. - Erdivilas, dabartinis valdonas pilės, da suvis jaunas vaikišcias, nenumano nieko apie kareiviškus reikalus. Pulkas jo vyrų suvis menkas. Užpulkite tiktai ūmai, ir viskas bus bematai atlikta. Pamatysite!

- Ir tu pirmas eisi ant pilės? - paklausė Šukė.

- Tai dabar! Vis tiktai aš! Bus kam ir be manęs! - atkirto Keršis. - Ak eičiau ir aš... kad nebūčiau andai susitrenkęs ranką.

- Ar nesusitrenkei tiktai tu ką kitą? - pratarė vienas iš plėšikų.

Bet tokius rodauninkus, kaip Keršis, ūmai plėšikai šiuomi tarpu pašėdijo. Sutarė išrinkti pirmiausiai vadą ir duoti jam valdžią ant visų, pakol žygis nepasibaigia. Daug buvo riksmų ir nesutaikų, vienok ant galo pagalios visos plėšikų gaujos sutarė, kad vadu būtų Skučas, jaunas da vaikinai, labai smarkus ir neišpasakytai klastingas.

Surinkęs visas plėšikų gaujas į vieną pulką, jisai, netikėtai prisėlinęs prie pilės, gulė ant jos. Laimikiu tokio apsiėjimo buvo pirmiausia vienas vyras pilės, Žiūrys, paimtas per jo neatsargumą. Erdivilas pasirodė tikru anūku Norkūno ir sūnum savo tėvo Mantvilos.

Kaip nesėlino plėšikai prie pilės, vis tik pilės vartus jie rado uždarytus, ir pilę reikėjo imti vieku.

Visą dieną dirbo užpuolikai aplinkui pilę kvėcius su pilės vyrais, verždamiesi į ją ir kopėčiomis, ir bandydami išmušti vartus su tam tyčia pritaisytais

ruliais. Vadas jų, smarkus klastingas Skučas, visur taikė paspėti dėl pakurstymo ir paraginimo.

- Vyručiai! - šaukė jisai. - Šiandien reikia paimti pilę. Jeigu šiandien nepaimsime, nakties gadyneje sukurs jie ugnis ant kuoro ir duos apygardinėms pilėms gandą, kad eitų jai į pagelbą. Atsivilks rytoj iš tų pulkai, ir bus daug sunkiau paimti nei šiandien.

Bet veltu lėkė Skučo žodžiai. Norins plėšikai po jų ir lindo su nauja aitra ir veržėsi į pilę, vienok ir pilės apgynėjai nepataikavo, mušė plėšikus kiek tik įstengė.

Saulė pradėjo iš pavakarių linkti žemyn, o apie paėmimą pilės nei kalbėti plėšikams nebuvo ką.

- Vyrai! - atsiliepė Skučas, surinkęs ties savim pulkelį smarkesnių plėšikų. - Visa mūsų nelaimė tame, jog mes niekur neįstengiame apimti nors dalelę sienos. Kad apimtume, tai per tą vietą mes galėtume įsiveržti į pilę, o įsiveržę jau mes stotume akis į akį su pilės vyrais. Mūs gi trigubai daugiau nei jų. Suprantate?

- Suprantame, bet ką padaryti, jog nesiseka. Kur nebandome, visur atkirtį gauname, - atsakė vienas iš vyrų.

- Ot ką! - atsiliepė ant šito Skučas. - Aš eisiu pirmas. Jūs paskui mane. Bet eikime ar žūt, ar būt.

Tai pasakęs Skučas šoko ant kopėčių, pristatęs ją prie sienos. Paskui jį pakilo jo bendrai, rinkti vyrai iš plėšikų.

Vyrai pilės, pripratę remtis su ne pervirš karštais kareiviais plėšikais, per niekus palaikė ir šitą naują būrelį vyrų, lipančių į pilę, ir tai davė progą smarkiam Skučui užšokti ant sienos. Patėmiję dabar pavojų, suriko apgynėjai, bet jau buvo per vėlu. Veltu šoko ant Skučo Brundza su Šeštoku. Abudu sužeistu nukrito žemyn. Da akimirka... ir ant sienos pasirodys plėšikai... Teip mislijo apgynėjai, to laukė ir Skučas. Bet tie nesirodė.

Skučas, kad paragintų, ant vienos akimirkos atsigrįžo atgal, – sulūžusios kopėčios išaiškino jam viską, bet šitą akimirka, kol Skučas sumislijo, ką daryti, pasinaudojo Plikažentis ir kirto su savo sunkiaja buože Skučui į tiesią šoną. Skučas surikęs pargriuvo. Toje akimirkoje nuvertė jį žemyn nuo sienos į vidurį pilės.

Su laukstumu iš rūmų žiūrėjo ant besikaunančių Erdivilo sesuo, jauna mergina kaip penkiolikos metų, Žvingilė. Kiekvienas šūvis, lekiantis į brolių, tartum siekė jos širdį, kiekvienas kirtis, išstinkantis Erdivilą, uždavė jai kančią.

- Meski, Žvingilėle, žiūrėjusi! - draudė ją sena jos nešiotė Kurpė. - Ką gelbsti, ar tu žiūri, ar ne, vis tiek! Ką dievai duos, tas ir bus. O sau vis tiktai bereikalingą kančią užduodi.

- Negaliu, Kurpele! Negaliu akių atitraukti.

- Na, tai nors nežiūrėki, kas su broliu dedasi.

- Man ir kitų gaila, ir už kitus skauda širdį.

Dejuodama ir aimanuodama Žvingilė išstovėjo visą laiką kovos. Matė ji ir pavoju, kada Skučas ėmė daryti kelią dėl plėšikų į pilę, ir nusigando neišpasykytai. Matė ji ir tai, kaip kniubo Skučas. Ir linksma tada jai pasidarė, ir pagailo jauno vyro.

- Toks smarkus, toks jaunas. Ir vienas, ir apleistas per visus! - nenoromis kalbėjo jos lūpos, nenoromis dabojosi jai jaunas paveikslas plėšikų vado ir stovėjo prieš jos akis.

- O gaila, Kurpele, ir plėšiko žuvusio, - atsiliepė ji į nešiotę.

- O ko jo gailėtis? Žuvo, ir tuščia jo! Tu geriausiai nei neužsimiki apie šitokias mislis, - persergėjo senė. - Užpyks da ir brolis, ir pulko vyrai.

Nustoję vado, neilgai veržėsi į pilę ir plėšikai. Pavakarėje, surinkę savo sužeistuosius, jie rengėsi vilktis vėl į artimas girias. Traukdamiesi vienok nuo pilės, užriko piliečiams:

- Na, kada nors papulsite jūs su jūsų varnos lizdu mums į nagus. Pamokysime mes tada jus visus, kaip dabar pamokysime sugrižę jūsų Žiūrį.

Ant šitų pagrasinimų netylėjo ir piliečiai; ir tie savo žaru erzino plėšikus:

- Jūs mokysite Žiūrį, o mes mokysime jūsų Skučą. Dindiriuos jisai po šaka kaip margius... O paskui ir už kitų imsimėsi.

Skučas ne sykį gelbėjo plėšikus savo išmislumu ir klasta nuo galutinios prapulties. Ir plėšikai, pamatę išnykusį jį nuo pilės sienos, mislijo, jog jis žuvo, ir nusiminė visi, labai gailaudami jo. Dabar gi šitie žodžiai piliečių atgaivino jų širdyse viltį. Viltavylesnis iš jų, norėdamas persiliudyti apie tai, ar tai iš tikrųjų gyvas Skučas, užriko:

- Skučas gyvas jums į rankas nesiduotų.

- Nesiduotų, sakai? Na, tai pažiūrėkite, jūs niekšai! - atsiliepė balsas nuo sienos. Ir po neilgam ant sienos pasirodė du vyru su surištu Skuču.

Nors atsitraukė plėšikai, vienok piliečiai neužsitikėdami visą naktį laikė stropią sargą, laukdami talkos nuo apygardinių, kad itin pultų dėl persekiojimo niekšų. O tuo tarpu girioje plėšikai, pilėje gi Erdvilo vyrai apie vieną kalbėjo: apie išmainymą plėšikų vado ant Žiūrio. Vieniems malonu buvo sugrą-

žinti į savo draugišką išmislą ir klastingą vyrą, kuris nemažai visiems apygardės plėšikams darė naudos. Kitiems gi norėjosi išlaisvinti stiprų ir protingą pulko vyrą.

Tarpu piliečių ir plėšikų prasidėjo kalbos apie sumainymą imtinių.

Tuom tarpu Erdivilas, norins pats menkai datyręs, bet, sekdamas rodas senų vyrų savo pulko, rengė atkeršijimą plėšikams ypač piktą. Aplikęs pilėje pakaktiną pulką vyrų dėl atkirties netikėtam užpuolimui, pats Erdivilas su stiprum būriu vyrų išsekė pėdomis plėšikų, prisakydamas kitiems pulkams vyrų krėsti aplinkines girias ir traukti linkon Gižų, kur tikėjosi užtikti niekšų gūžtas. Pulkai vyrų kas dieną davė vieni kitiems gandas ir siaubė girias, ir naikino su įnirtimu, nepraleisdami nei vieną iš plėšikų.

Senpilės Ruškys, dagirdęs apie triūsą Erdivilo, savo porą pulkų nusiuntė tam į talką. Atėjo pulkas ir iš Krusuviškių. Žalioje girioje prasidėjo sunkūs metai dėl žmonių, mėgstančių gyventi svetimu darbu ir krauju.

Gižų apygardoje į plėnis pavirto plėšikų pilaitė. Svirnaviečių ir Varnupių, nors atstangiai gynėsi, tapo sudegintos pilės. Žiūrio vienok negalėjo vyrai

rasti, ir bylos apie išmainymą netilo. Ypač šitos bylos kas sykis naujinosi, kada Erdivilui sugrižus namon tekdavo ilgiaus pasišnekėti su Skuču. Jisai nesislėpė su tuom, jog jam dabojosi jaunas plėšikų vadas.

- Na, tavo bendrams teko gi šiuom ruožtu vienu smūgiu viršaus nei šun, - kalbėjo sykį Erdivilas, sugrižęs į Norkūno pilę. - Dyvas man tiktai, jog mes iki šiol negalime atrasti Žiūrio.

- Turėjo jį nugabenti į mano pilaite, - patarė Skučas, - dėl to ir nerandate.

- Na! Jau tai sykį mes jį vis rasime!

- Vargšai! Mano pilaite ne arti. Tai viena; o antra, ir ne lengvai paimama.

- Ne lengvai! Visos nelengvai paimamos, o vienok visas paėmėme. Kad tiktai rastume.

- Mano pilė ne iš šipulių kaip kitos.

- Ir kitos ne iš šipulių buvo. Varnupių gana stipri buvo...

- Ir varnupinę paėmėt? - paklausė truputį, kaip matyt, nusidvyijęs.

- O kas gi tame dyvo? - atversdamas atsiliepė Erdivilas. - Paėmėme!

- Laimė jūsų! Jeigu aš tenai būčiau buvęs, nebūtumėt jūs ją pavelde.

- Norėčiau aš pažiūrėti, kaip tu atgintum pilę nuo manęs.
- Kaip? Paleiski, pamatysi!
- Atiduoki Žiūrį, tai paleisiu.
- Maloniai aš atiduočiau. Bet ir pats tamista žinai, jog Žiūrys ne mano rankose.
- Tai palieпки savo plėšikams atiduoti jį.
- Kaip aš paliepsiu čion kalinyje būdamas?
- Duoki ženklą.
- Ženkliui netikės. Sakys, nužudė ir ženklus nuo nužudyto paėmė; kankinimu privertė išduoti ženklų žymėjimą.
- Na, ar tu žinąs, tai viskas tiesa. Bet kaipgi padaryti?
- Duokite man pasimatyti nors su vienu plėšiku, ir bus atlikta.
- Hm! - numykė Erdivilas. - Pasišnekėti! Ak tai galima lengviau padaryti, nei tai rodosi, - kalbėjo Erdivilas, apmislydamas plėšiko žodžius. - Vakar vyrai paėmė du jaunu vaikinų ir norėjo jau nugala-byti kaip ir kitus, bet man pagailo, ir liečiau užlikti juodu gyvus. Vieną iš jų, jeigu nori, aš atleisiu, bet matai, tada pulko vyrams reikės už jį užmokėti, reiks nuo jų jį išpirkti.
- Na! Apie tai ir kalbėti nėra ką.

Sutiko ir Skučas. Užmokėta bus.

Sutarė Erdivilas su Skuču taip, jog vyrą atsiųs pasišnekėti ant tų pėdų, kad galėtų ant rytojaus jau keliauti, kur jį siųs vadas.

Kasžin, ką būtų vienok pamislijęs Erdivilas, jeigu jisai būtų pamatęs, kaip gardžiai ir išjuoktinai nusišypsojo Skučas, lydėdamas akimis išeinantį jį iš kalnio. O Skučo net akys virė iš džiaugsmo, kurį jisai slėpė kiek galėdamas prie Erdivilo.

Jaunas plėšikas su savo vadu gana ilgai šnekėjosi ir po pašneikai pasileido stačiai į rytų šalį per girias. Nors Erdivilas ir draudė, vienok pulko vyrai ilgai pasekėjo paskui vado pasiuntinį, vilėdamiesi nors kiek atmėti, kur jo priestolis. Bet girios paukštis, plėšikas, ir nepersergėtas mokėjo mėtyti pėdas. Ir mėtė. Beveik iki pačiam Nemunui ėjo jisai vis į rytų šalį, čion gi netikėtai pasuko į žiemius. Šito nematė ir nesusekė Erdivilo vyrai ir sugrižę namon su nusišypsavimu vieni kitų klausė:

- Argi iš tikrųjų Skučas būtų iš anapus Nemuno?
- Et ir jūs navatnėliai! - pertarė jaunos vyrus senyvas Akelis. - Jeigu plėšikas eina į rytus, tai mislyki visados, jog jam reikia eiti po teisybės į vakarus.

- O kurgi čion jis galėtų vakarų pusėje prisilaukyti? - užmetė Katilius, vienas iš pulko vyrų. - Girios čion eina neplačiai ir visos dabar iškrėstos...

- Taigi matai, koks jis vylus. O jau jeigu vakarų šalyje nėra kur jam laikytis, tai rytų krašte nėra nei ką ieškoti.

- Kurgi, pagal tavo numanymą, gali būti gūžta tokio paukščio, kaip Skučas? - nesiliovė Katilius.

- O velnias jį žino!

- Na, velnias gal ir žino, bet tu?.. - jau erzindamas Akelį kalbėjo Katilius.

- Aš ne velnias, tai aš ir nežinau, - ramiai ir lėtai atsakė senis.

Tame pačiame tarpe, sutemus, šešėlyje kalinio, ties jo langu, stūksojo lyg kokia ten ėsybė, dievasžin iš kur atsiradusi. Stovėjo ta ėsyba ant didelės atsargos, nes kaip tik pakilo Akelis, kad eitų į tą kraštą, kaip ta ėsybė vienoje akimirkoje išnyko. O senis turėjo ką nors patėmyti. Jis stačiai nuėjo į tą vietą, kur būta ėsybės. Nusekė jisai ir toliau.

- Visur mėnesiena, - niurnėjo jisai sau po nosia. - Jeigu būtų šita žmogysta kur nors kiturėjusi, ir aš, ir kiti būtume patėmiję. Ji galėjo tiktai stubose Erdivilo išnykti, pasislėpti. Ne kitaip! Bet kas gi tai glaėtų

būti? – klausė pats savęs senis. – Argi tai gryčinė mergaitė kokia?

Senis Akelis tą naktį, priešingai visiems savo papratimams, nakvojo ne stubose, tiktai ant kuoro. O po teisybei ant kuoro nuėjo jisai ne nakvoti, tiktai daboti, ar nepasirodys ties kalinio langu vėl žmogysta.

Erdivilas ne sykį lankė Skučą jo kalinyje. Porą sykių su juoju kalinyje buvo ir sesuo Žvingilė, kad pažiūrėtų, koks tas plėšikų vadas.

Bet ar galėjo tikėtis Akelis, jog jis ties Skučo langu pamatys Žvingilę?

Kaip tiktai aptilo visa pilė, apimta miego, praviro durys Erdivilo stubų; per duris šmėkštelėjo Žinvgilė, kurią pažino ne tiktai ant ūgio, bet ir ant blizgančios auksu pakalkės – vainiko. Norins ir užsitikėjo ji, jog niekas ją nemato, vienok vis tiktai per atsargumą tuojaus puolėsi į užtemtą per triobas vietą ir paunksniu triobų slinko prie kalinio.

Ilgai mergina šnekėjosi su plėšikų vadu, bet ką šnekėjo, negirdėjo niekas. Akelis nedrįso nei pasirodyti. Jis jautė, jog iš tokių pašnekų paslaptinių jaunos mergaitės su plėšiku negali išeiti nieko gero, bet kištis į darbus kunigiškos šeimynos buvo pavojingu dalyku.

Praslinko teip savaitė, antra, o iš pašnekos Skučo su vienu iš plėšikų jokios negirdėti buvo pasekmės. Kasžin iš kur ir kaip tarpe Norkūno pilės gyventojų pasklido paskalai, būtin pas plėšikus nėsą Žiūrio. Paskalai šitie daėjo ir iki ausų Erdivilo.

- Ar tai teisybė, ką pas mus čion kalba, jog sveikas tiktai vilioji mane? - klausė Erdivilas Skučo, įjėęs į kalinį ir išpasakojęs išgirstą nuo pulko vyrų žinią.

- Nei aš patvirtinti, nei užginti negaliu, - ramiai atsiliepė plėšikų vadas. - Aš nieko nežinau. Kada kalbėjau su savo vyru, tai Žiūrrys da buvo gyvas ir buvo mano pilėje.

- Už jį tu man savo gyvasčia atsakysi! - užriko Erdivilas išeidamas iš kalinio ir trinktelėjęs su durimis, kuriąs užrakino didele ir stipria spyna...

Jausdamas save apgautu, Erdivilas įpykęs itin ryžosi kratyti girias ir naikinti plėšikų sėklą. Jis tikėjosi kur nors atrasti nors žinias Žiūrio ir persiliudyti apie likimą savo pulko vyro. Tiktai iš reto grįždavo jisai namon pailsėtų truputį, permaintyti drabužį ir pasiimti maisto. Bet veltu buvo Erdivilo triūsas, apie Žiūrį sugaunami plėšikai nieko jam negalėjo pasakyti. Ar tai jie slėpė, ar iš tikrųjų ir patys nežinojo. Negalėjo šito suprasti nei akylas ir klastus Akelis.

Per rugpjūtę Erdivilas su pulko vyrais sugrižo į pilę ant pailsio. Pulko vyrai parnešė daug naujienų, tiktai neparnešė ir dabar jokios žinios apie paimtą Žiūrį.

- Niekai, vyručiai! - kalbėjo Akelis, rūpestingai kratydamas galvą. - Ir kiekvienas iš mūsų gali patekti netikėtai į plėšikų nagus. Kas bus, kaip jie pripras žudyti suimtus. Nuo tokio apsiėjimo reikia juosius atpratinti. Teip padaryti, kad jie iš sykio atgrįstų... Vadą, po koją pririšus prie dviejų beržų, pamokyti geriaus valdyti savo plėšikus, o jo vyrus visus iškarti ant medžių kaip šunis. Tegul maitina varnas ir vilkus.

- Gerai sakai! - patarė senyvas teipjaugi vyras Lokys. - Bet pakalbėki su Erdivilu.

- Taigi per tai teip niekiškai viskas ir pradeda pas mus eiti, - sutiko ir Akelis. - Kad jis neminkštautų teip, tai nebūtų drįsę plėšikai nedoriai apsieiti ir su Žiūriu. O dabar ot ko sulaukėme.

- O da gali būti ir daug prasčiau! - pridėjo Lokys, beviltingai mostelėjęs su ranka.

- Ką tu nori tuomi pasakyti? - paklausė Akelis Lokio, nusimineš ne teip nuo žodžių, kaip nuo balso ir mostelėjimo rankos.

- Et! - atsakė tiktai vyras ir atsitraukė. Kiti vyrai mažai pridavė svarbos Lokio žodžiams, bet Akelis pažiūrėjo ant žodžių ir ant viso apsiėjimo Lokio su didele nuotarčia. Teip vienok viskas klojosi, jog ūmai neteko Akeliui pasišnekėti arčiau su Lokiu. Pašneka tapo atidėta ant ilgesnio laiko, ir reikalai, ir darbymetė kenkė. Po darbymetei dalis pulko su Akeliu nuskrijo kur tai tenai krėsti Šlavantų pilės. Pilėje likosi saujelė vyrų su Erdivilu.

Sode po pietų paunksnyje senos obels gulėjo Erdivilas. Netoli nuo jo sėdėjo Žvingilė ir verpė. Tarpu jų dviejų užėjo šneka apie Žiūrį.

- Apie Žiūrį vėl jokių žinių? - paklausė mergina.

- Turbūt tiesa, jog bjaurybės plėšikai jį nužudė, - atsiliepė Erdivilas, neduodamas stataus atsakymo. - Bet tai jiems aš teip nepraleisiu.

- Jau tu jiems ir be to ik valiai atseinijai, - patarė Žvingilė. - Tu tiktai paskaityki, kiek tu jų išžudei, kiek jų pilių išdeginai...

- Bus jiems da ir ne teip! Jeigu ir iš pašlavančio vyrai neparneš jokių žinių apie Žiūrį, tai Žiūrio gyvo nėra. O jeigu teip, tai aš nuo šio laiko kiekvieną plėšiką, patekusį į mano nagus, žudysiu kuo pikčiausiai. Kiekvieną tarp dviejų beržų duosiu perplėšti.

- Ir jų vadą? - paklausė mergina visa nubalusi.

- Vadą pirmutinį.

Nutilo abudu po šitam. Erdivilas, užsimislijęs apie Žiūrį ir jo laimę, o Žvingilė, visa nubalusi, ne tik-tai žodį išstarti, bet ir pirštą pajudinti negalėjo. Jos laimė, jog Erdivilas neatsižiūrėjo ant jos. Teip praslino valandėlė. Mergina spėjo atsipeikėti ir atsipeikėjusi ėmė vėl neva verpti.

- O kaip misliji, kada sugriš vyrai? - paklausė ji brolio.

- Aš teip misliju, jog jie sugriš arba rytoj, arba vėliausiai jau užporyt.

Veidas merginos dabar nuolat mainėsi. Matyti buvo, jog viduryje jos eina arši kova. Pirštai, vietoje verpti, su piktumu gniaužė ir tampė tolkelę siūlą. Bet štai vidurinė kova turbūt pasibaigė. Ant merginos veido, ant kaktos atsirado rūstus rėžis, akys sužiuro rūščiai, o balsas, ir tas persimainė, pasirodė užkimusiu, kada ji atsiliepė į brolių:

- Tu gyreisi esąs drūtas. Na! Pabandyki nutraukti šitą tolkelę siūlą. Aš jaja tau surišiu rankas.

- Tai bėsama čion ko, - atsiliepė ant šito Erdivilas. - Ir bandyti neverta.

- Tu neniekinki teip, nes vargiai bo nutrauksi.

- Ar jau ne vienu siūlu tu misliji mane suršti?

- Ne siūlu! Dviem posmais. Ir jų bus ik valiai. Pamatysi! Negirki pervirš!

- Ne, jau jeigu tu teip šneki, tai riški, - atsiliepė ant galo Erdivilas, atkišdamas seseriai rankas.

- Ne teip! - pertarė ta. - Duoki, aš į užpakalį surišiu. O teip, tai nei vienas nenutrauks.

- Riški ir į užpakalį, - sutiko Erdivilas.

Žvingilė vietoje dviem posmais surišo brolio rankas visa tolka.

- Na, trauki dabar! - paragino brolių.

Erdivilas iš lėto skėstelėjo rankas, bet raištis laikė. Ant jauno Žvingilės veido pasirodė aršus išreižimas ir akys jos blykstelėjo slėptu užsiganėdinimu, ir merginai penkiolikos metų dabar galėjai duoti visą dvidešimtį. Nubalęs veidas jos dabar pradėjo rausti.

Erdivilas drūtą raištį spustelėjo ypač smagiai rankomis, ant rankų mėsos išsipūtė rinčiai... ir tolka pokštelėjusi nudribo žemyn.

- Nutraukei! - pratarė Žvingilė vėl nubalusiomis lūpomis.

- Aš tavo tokias tolkas ir dvi nutraukčiau, - atsakė Erdivilas, guldamas vėl ant vejos.

- Gerai, tu pagyre! Ne dvi, vieną tu nutraukei, - kone švaukšdama¹² kalbėjo Žvingilė, pasisukus eiti į svirną.

- Duoki šen, jeigu tau negaila tavo darbo, - iršdamas atsiliepė Erdivilas.

Žvingilė ant tų pėdų iš svirno grįžo sustvėrusi tolkelį. Surišo vėl jam į užpakalį rankas. Neatsargus Erdivilas ir dabar nepatėmijo, kuomi ji riša rankas. O ta rišo sukta šilkų tolkele. Surišus vėl paragino traukti.

Bet veltu dabar Erdivilas statė visas savo pajiegas. Rankos braškėjo, bet tolka laikė.

Persiliudijusi Žvingilė, jog brolis negali raištį nutraukti, vienoje akimirkoje ištraukė iš jo kišenius raktą nuo Skučo kalinio, kitoje jau ji atrakino ir paleido plėšikų vadą.

Pajutęs klastą, Erdivilas grieždamas dantimis suko rankas, bet viskas buvo veltu. Iš nubrėntos rankų odos tekėjo kraujas, tino kūnas ties raiščiu, bet raištis laikė.

- Bėkime dabar! - skatino Žvingilė Skučą. - Bėkime!

¹² Švankšdama (?)

- Šalin traukis! - užriko tas rūsčiai. - Su tavim aš paskui... o dabar man reikia pabaigti štai su juoju.

- Na tu, kunige Norkūno pilės! - šaukė plėšikas, priėjęs prie surišto Erdivilo. - Gyreisi tu, jog į plėnis paversi mano pilę, jeigu dasižinosi kur. Paverski! Ji ant salos Vygrių ežero.

- Ka! ka! ka! - juokėsi plėšikas, žiūrėdamas, kaip Erdivilas raitėsi iš piktumo, siekdamasi nutraukti raštį.

- Gyreisi drūtumu, o negali nutraukti siūlų tolkelę. Ka! ka! ka! - pasileido vėl juokais plėšikas.

Šitas plėšiko išjuokimas tartum durte perdūrė visą Erdivilo ėsybę. Išgirdęs jį, nustojo Erdivilas bandęs nutraukti ryšį. Atsistojo priešai plėšiką ir metęs piktai akimis į jį atsiliepė:

- Ne tu mane perveikei! Nei vieku, nei klasta tu negalėjai man nieko padaryti. Pražudė mane mano tikra sesuo. Juoktis tau čion nėra iš ko. Prakorimo lėmims ir tau nežinomas.

- Ka! ka! ka! - užkvatojo vėl Skučas. - Kaip matau, moki tu šnekėti. Na, šnekėki, kol da laikas. Neužilgo uždegsiu aš tavo pilę. O kad nebūtų kam ją ginti ir gesinti, aš dabar visas bobas surišiu. Tegul ir jos sudegs.

Tai ištareš Skučas nuėjo į stubas, kur netrukus pakilo riksmas ir vaitojimai. Žvingilė nusekė paskui plėšiką, kaip seka šuva paskui savo valdoną.

Išėjęs iš sodo, viduryje plataus kiemo stovėjo Erdivilas, liūdnai žiūrėdamas ant tamsių aužuolinių pilės sienų, ant aukšto kuoro. Žiūrėjo kaip ir atsisveikindamas.

Bet štai vienoje akimirkoje nuliūdimas išnyko, ir norins surištas, šoko Erdivilas bėgti laukan iš pilės. Jo galvoj blykstelėjo mislis, jog Skučas gali ir užtrukti truputį stubose, o giria nuo pilės netoli. „Inpulti tiktai į girią!“ – šnabždėjo vyras.

Bet ir čion nelaimė. Nežinia iš kur atsiradęs kitas plėšikas pastojų vyrui kelią. Paskutinė viltis išnyko. Dabar Erdivilas aprimo suvis. „Teip laimė lėmė man!“ – pamislįo jis, ir šita mislis galutinai sugražino jam ramumą.

Po valandėlei iš rūmų be paskubio išėjo plėšikų vadas.

– O ką tu, Išminta! – atsiliepė vėl jis į Erdivilą išjuokdamas. – Bändei ir bėgti, tiktai nepasisekė. Na, ką dabar sakysi?

Bet Erdivilas tylėjo.

Bandė plėšikas ir šiaip, ir teip išjuokti surištą pilės valdoną, bet visi jo užsikėsimai nedasiekė

mieri. Erdivilas tylėjo kaip siena, kaip akmuo. Pasi-tyčiojęs ik valiai Skučas atsiliepė ant galo į Erdivilą:

- Tu mano ne vieną išpildei norą, noriu ir aš tau atlyginti tuomi jau. Prašyki galimo daikto, ir aš išpildysiu tavo prašymą paskutinį prieš mirtį.

Patylėjęs kiek Erdivilas atsiliepė:

- Nuo senių prosenių eina padavimas, jog kiekvieną mirusį reikia apraudoti. Vėlės neapraudotų valkiojasi po svieta, gąsdina žmones, prašydamos apraudojimo, prašydamos gero žodžio, geros atminties. Ypač sako, jog jos lanko kaltininkus savo netikėtos mirties. Mane nieks neapraudos. Judu čion du, ir abudu su ginklais. Daleiskite man pačiam save apraudoti. Duokite man mano ragą, tegul aš sau pats ir šermenų raudą atskambysiu...

Skučas ar tai iš baimės, kad Erdivilo vėlė neapraudota negąsdintų jį, ar tai kurstomas didvyrumu, sutiko ant išpildymo Erdivilo noro; surado jo ragą, atrišo rankas, norins pirm to pririšo jį prie medžio, augančio ant pilės kiemo. Gavęs į rankas ragą, Erdivilas užtriūbijo šermenų raudą, gražią, netikėtai gražią. Toje raudoje tartum jis siekėsi išpaskoti visą savo neilgą gyvenimą, imtynes, medžioklę, kovas. Štai staugia vilkų ragas, štai meška rėkia.

Štai tartum žviegia ir žvengia žirgai ir baubia tauras, rėkauja elnis.

O tame tarpe, ką žirgas iškerta, giriniais takais, takeliais lekia į pilę, išgirdę suprantamą jiems didžiausio pavojaus gandą, pulko vyrai. Lekia Lokys, paskui Vilkas ir Elnytis; juosius seka Briedis su Kati-lium, Tauras. Sudundėjo tiktai perkaso tiltas.

Šoko bėgti laukan Skučas su savo draugu, bet jau buvo vėlu. Toje akimirkoje jų lavonai dryksojo ant kiemo. Žvingilė mėtėsi po kiemą kaip iš proto išėjusi.

- Pririškite ją prie medžio! - paliepė Erdivilas. - Tegul pasimokina!

Senis Lokys savo rankomis rišo mylimą kunigytę prie medžio... ir verkė.

- Lavonus laukan iš pilės šunims sudraskyti! - riktelėjo į vyrus toliau rūstaudamas pilės valdonas.

Keli vyrai ant tų pėdų išvilko per tiltą laukan plėšikų lavonus ir numetė.

- Perkrėskite visą pilę, kad nesiliktų piršto dėjimas neišžiūrėtas! - šūkavo toliau Erdivilas. - Pilėje būta pasislėpusio plėšiko.

Vyrai užsiėmė dabar perkratymu visos pilės, pradėdant nuo pamatų ir baigiant viršum triobų stogų.

Paleistos mergos ir moterės negalėjo da vis atsi-
peikėti. Vienos da vis rėkė, kitos verkė, o trečios
per papratimą aimanavo, kad neatsiliktų nuo kitų.
Tylėjo dvi: jauna mergiščia, artima Žvingilės tar-
naitė Aldona. Ji sėdėjo mergų gryčioje ant suolo ir
drebėjo visa; iš reto nuo jos lūpų lėkė nesupran-
tami žodžiai; pastyrytos į vieną vietą akys rodė, jog
ji nieko netėmija ir nesupranta. Antra iš verkiančių
buvo Žvingilės nešiotė, sena Kurpė. Ta visa pavirto
į akis, o tos matė vieną pririštą prie medžio Žvin-
gilę apalpusią. Pamačiusi šalia jos sargą su nuogu
kardu, Kurpė tiktai stvėrėsi rankomis už krūtinės,
bet neišdavė nei balso, nei paklausė, dėl ko tai teip.
Ji ir be to viską gerai suprato.

Erdivilas, išdavęs paliepimus, užkopė ant vežos,
kad apžiūrėtų, ar nesiranda da kokios klastos apy-
gardėje. Metė jisai akimi ir į rytų kampą ir žiemį,
iš kur laukė po dienai antrai pulko savo vyrų su
Akeliu. Ten mėlynavo girios. Vakarų kampe stūk-
sojo viršum girių tamsus guotas medžių Gabiauriš-
kio pilės. Tenai viršum medžių mėlynavo skaisčiai
šviesus dangus, nerūko dūmais.

Iš girios linkon pilės lėkė pora varnų.

– A! Jau pajutote maistą! – pratarė vyras. – Da
truputį, ir vietoje prakeikto plėšiko būtumėte drasę

mano kūną. – Dabar per jo galvą pirmą sykį blyks-
telėjo mislis: kaip tai teip greitai spėjo atsirasti jo
vyrai pilėje, norins jie buvo išsiųsti medžiotų?

– Turbūt teip laimė lėmė! – patarė vyras. Vienok
kad po valandėlei, pabaigus krėsti pilę, susitiko jisai
su vyrais, šita mislis vėl pakilo galvoje.

– Kaip tai jūs, vyrai, atsitikote teip arti, jog išgir-
dote balsą mano rago? – paklausė Erdivilos vyrų. –
Tai didelė laimė mano ir visų pilės gyventojų ir apy-
gardės. Nebūk to, pilė rusėtų, o aš su kitais degčiau
prižištas pilėje.

– Tiesą sakant, – atsakė už kitus ir save senyvas
Lokys, – tiesą sakant! Hm! Aš jau seniai laukiau
nelaimės.

– Dėl ko? Ar tu ką žinotai? – paklausė karštai
Erdivilas.

– Ką aš žinosiu! – atvertė paklaustas. – Aš tiktai
patėmijau.

– Ką gi tu patėmijai?

– Tai! Patėmijau... – vilko tas atsakymą, – jog svei-
kas bereikalingai lankai kalinį. Patėmijau, jog berei-
kalingai leidi jauną kunigytę lankyti plėšiką...

– Tuščias kalbas šneki! – nekantriai atsiliepė kuni-
gas.

– Sakyk viską! – praniurnėjo Vilkas.

Ant kalbančio metė akimis prie šitų žodžių ir Erdivilas, ne tai kaip ir klausdamas, ne tai kaip ir grasindamas.

Pajautęs ant savęs šitą pažvilgį kunigo, Vilkas¹³ sukrutėjo neramiai.

- Patėmijau, - atsiliepė dabar lyg kurtesniu balsu, - jog ir slaptomis lanko plėšiką... ir pamisli-
jau: iš šitų paslaptinių lankymų gero negali būti. Šnekėti kitiems apie tai, ką mačiau, aš nenorėjau, nes tai būtų buvę tuščios šnekos. Bet nuo pilės aš su keliais vyrais niekadęs toli nesitraukiau. Ypač dar ir dėl to, jog teip mudu sušnekėjom ir su Akeliu. Ir jis patėmijo viską, ką ir aš mačiau. Jeigu ne jis, tai aš, o jau vienas iš mūsų visados buvo arti pilės.

- Dėkui tau! Dėkui ir jam, - atsiliepė dabar Erdivilas, paduodamas ranką Lokiui. - Dėkui ir jums visiems! Jūs pasirodėte man tikresniais nei tikra sesuo. Už šitai bus jai atlyginta.

- Kunige! Nekoroki ją! - užtarė už Žvingilę su paskubiu Lokys. - Kuomi ji kalta? Tamista dvigubai kaltesnis esi nei ji. Tamista vyras, tamista vyresnis, o pamėgai teip plėšiką, jog nesigėdijai eiti į kalinį pas jį dėl pašnekos. Ak tamista įvedei seserį kalinį,

¹³ Turėtų būti: *Lokys*.

kad pasipažintų su plėšiku, ne kas kitas. Ak tamista gyrei jai vyrą, vadindamas ir drąsum, ir smarkum, ir išmintingu.

- Aš ne už tai pykstu ant jos, - atvertė dabar Erdivilas. - Aš pykstu už klastą, su kuria ji išdavė mane plėšikui.

- Bet ar pamisliai tamista, ar galėjo ji kitaip apsi-eiti. Atminki gerai, kaip ji užsiminė sykį tamistai, jog už tokio plėšiko ir kunigytei ne gėda tekėti, ką pasa-kei? Ak tamistos žodžiai, jog tokioje dėtoje pirma šunes jo kraują laktų, nei jis taptų tavo gimine. Žvin-gilė penkioliktus metus teeina, iš kur imsis pas ją protas, iš kur datyrimas? Nei motinos, nei sesers vyresnės, kuri galėtų pamokinti... nei giminės, kuris galėtų užstoti, - baigė senis, o ašaros ritos per jo raukšlėtą veidą. - Tiktai vienas brolis, ir tas pats vienas mislija, kaip ją nužudyti!

Tardamas paskutinius žodžius, senis nedalaikė ir su paskubiu, gaikščiodamas iš verksmų, nusibloškė į šalį. Ir pulko vyrai ėmė raukytis, girdėdami šituo-sius senio žodžius. Kas dėjosi Erdivilo širdyje, sunku buvo vyrams atminti. Veidas jo liko rūstus. Nekan-triai pasukęs į šalį, nuėjo jisai į savo gryčias.

Diena ėjo vakarop. Vyrai valgė ir pavakarius, ir vakarieniavo, o tarpu jų nebuvo jų kunigo. Atėjo ir

rytoj diena. Visa šeimyna sėdo už pusryčių, tarpu jų nebuvo tiktai kunigų: nei Erdivilo, nei kunigy-tės. Tas nesirodė iš gryčių; ši, pririšta prie medžio, turbūt merdėjo apalpusi po sargyba vieno iš sargų, laukdama, koku mirčiu žudys ją brolis.

Priešpiet Erdivilas pašaukė vieną iš savo vyrų ir liepė jam pabalnoti mylimą žirgą, atnešti dvejus šarvus ir žirgui maisto ant poros dienų.

Kada žirgą jam atvedė, Erdivilas apsirėdęs išėjo iš namų, metė akimis ant pilės, ant apygardės ir pratarė į susirinkusius vyrus:

- Aš joju ant ilgo. Loky! Ant tavo ir Akelio valios palieku pilę ir visą, kas pilėje ir aplinkui yra, ir gyvą, ir negyvą. Jeigu negrišiu namon po dešimčiai metų, ir neduosiu jokio gando, tai žinokite, jog manęs gyvo nėra, ir darykite su pile ką norite, o geriausiai - paveskite Senpilės Ruškiui. Dabar likite sveiki!

Ir pirma nei vyrai spėjo ką atsakyti, valdonas pilės buvo jau už vartų.

- O Žvingilė?.. - buvo beklausias Lokys.

- O su plėšikais? - išsitarė Elnytis...

Bet jau šitie šūksmai susklido tada, kada žirgas Erdivilo lėkė per lauką, nešdamas savo valdoną į pietų šalį.

Vyrai, susirinkę ties perkaso tiltu, beviltingai ir lauksčiai žiūrėjo į jojantį valdoną...

Tam tarpe užpakalyje jų pasklido riksmas:

- Užkankino! Užkankino! Uhu! hu! - tai rėkė Kurpė, verkdamą ties atrišta ir apalpusia Žvingilė.

Ant riksmo Kurpės iš stubų išbėgo mergos ir moters, nuo tilto atėjo vyrai. Pakilo triukšmas apie Žvingilę. Šeimyna, netekusi valdono, visą savo viltį dabar sudėjo ant likusios kunigyтės, norins tai ir prieštaravo truputį įsakymui Erdivilo. Bet viena, širdis ne visados klauso išminties, o antra, ir aršiausia nesutaika tarpu brolių ir seserų tankiausiai savo laike išdyla. Kaip tenai buvo, tai buvo, gana to, jog, aipinama per visus, po valandėlei Žvingilė pravėrė akis ir paprašė gerti.

Džiaugsmas Kurpės buvo neišpasakytas, kada ji pamatė, jog jos mylima kunigyтė užsiliko gyva.

- Kur brolis? - pratarė atsipeikėjusi truputį Žvingilė.

- Išjojo! - paskubino atsakyti Lokys. - Ilgai negriš! - pridėjo iš tyko.

- Aldona! - šūktelėjo pasilsėjusi da valandėlę kunigyтė. - Vesk mane į gryčią.

Aldona buvo jau suvis dabar atsipeikėjusi ir, išgirdusi kunigtės žodžius, kaip kūdikį ją paėmė į glėbį ir nunešė į vidų, kur paguldė į lovą.

- Tu tiesą kalbėjai! - kuždėjo jai į ausį kunigtė. - Negerai padariau, jog neklausiau tavęs.

Aldona vietoje atsakymo nubraukė nuo kunigtės veidų ašaras ir atnešė šilto pieno uzbonėlyje.

- Gerki! - skatino ji kunigtę, glostydama su ranka tos galvą. - Apsilpai labai. Pasidrūtinki pirma, o paskui pasišnekėsime.

- Ar brolis labai supykęs ant manęs išjojo? - klausinėjo po valandėlei kunigtė.

- Nemačiau aš jį išjojant. Tiktai teip misliju, jog ne teip piktas, kaip buvo iš pradžių...

Ant šitų žodžių Žvingilės veidas nušvito visas, ir jis su paskubiu paklausė:

- Dėl ko tu teip misliji?

- Iš sykio jis liepė tave pririšti ir sargą ties tavim pastatyti, kad nieks nedrįstų nei arti priėti. Suvis teip, kaip apsiėjo prieš nužudymą Liauro. O išjodamas apie tave nei žodį neištarė... nei žodį pikta.

Žvingilė dabar atsiminė, jog ji nuo brolio niekad negirdėjo ik šiol nei jokio ne tik pikto, bet ir rūstaus žodžio... Atsiminė, jog ji pati kalta visame, ir graudu jai pasidarė neišpasakytai. Ašaros ėmė

pačios rintis per veidus. Ilgai verkė mergina. Bet viskas turi galą; ir jos verksmas pasibaigė. Beverkdama užmigo. Pabudus jau po pietų pajuto save daug stipresne. Pati nuėjo į brolio gryčias, kur rado jo mylimą sakalą, nelesintą nuo vakar dienos. Iš ten nuėjo į svirną, kur ant sienos rado kabantį motinos sidabrinį seitą. Tėvo kilpinis čion jau kabėjo.

- Ot visi mano giminės dabar! - pritarė merga liūdnai ir nusinešė viską į savo kambarėlį.

Būdas Žvingilės nuo tos dienos stipriai persimainė. Išnyko giesmės, ką pirma skambėjo jos kambarėlyje, išnyko nuo jos veido ir linksmybė.

Erdivilas iš namų išjojo pirmiausiai atlankyti savo giminę Senpilės Ruškį. Teip minė ir visa šeimyna Norkūno pilės, jog jis teip padarys, jog senas Ruškys nei į medžioklę, nei į kovą neskubus, o mėgsta vaišinti, mėgsta jaunus vyrus pas save rinkti dėl viso ko.

„Užliks ir mane“, - pamislijo Erdivilas ir patraukė pro Senpilę.

Krusuviškiuose sėdėjo kitas giminė Erdivilo, nors ir tolimas, teiposgi Ruškys. Ir šitas neką buvo jaunesnis už senpiliškį ir teiposgi beveik aptingęs kaip ans. Pas jį ryžosi užjoti Erdivilas, kad duotų žirgui

pasilsėti ir kad apmislytų, ką toliaus daryti. Nėra
ką nei pasakoti, jog Ruškys priėmė vyrą maloniai.
Diena ir antra pralėkė kaip viena valanda dėl gyven-
tojų Krusuviškių. Stiprus vyras ir pratęs visokiuose
kareiviškuose žaisluose, Erdivilas atgaivino ir suju-
dino visus pulko vyrus.

- Tai kad tu būtum tarpu mūsų, tai bepig būtų, -
kalbėjo ne vienas iš Ruškio vyrų.

- O ir iš tikrųjų, - tramdė ir pats Ruškys, -
pabūkie pas mus ilgiau.

Erdivilas vienok nenorėjo užsilikti pas Ruškį. Jam
teip rodėsi, jog pas Ruškį vis tiek bus, ką ir likus
namieje... Kęst, skurst visą amžį be galo, be naudos
ir dėl savęs, ir dėl kitų.

„Gyventi ilgą amžį be vilties kada nors pamatyti
linksmybę ir džiaugsmą neverta, - mislijo sau vai-
kinas. - Kas iš tokio gyvenimo? Ot nukeliausiu ten
kur nor į pietų šalį, kur piktas gudų kunigaikštis
Romanas plėšia svietą mūsų, ten arba galvą padė-
siu ir pabaigsiu ūmai savo vargus, užstodamas savo
viengėnčius, arba atgimęs įgysiu garbę ir jausiu
linksmybę, jog ir aš da kam nors atnešiau naudą,
užstojau nekaltą, draskomą viengentį... ne brolių, ne
seserį, bet vis tik savąjį žmogų... Šita mislis gal vis
tiktai mane šiek tiek suramys. O gal tarpu svetimų

užsidirbsiu, jog mane priims už brolių, už giminę. Ne, neliksiu pas Ruškį! – paantrino apmislijęs viską galvoje vyras. – Čion papjaus mane laukstumas, širdgėla.“

Kada užsipuolė labai ant jo ir vyrai, ir Ruškys, kad jis liktųsi, Erdivilas atsiminė apie tai, ką sakė jam Skučas, jog jo pilaitė ant salos Vygrių ežero. Ir dėl to išsitarė, jog liktis negali per tai, nes reikia da pabaigti su vienu plėšiku, kurio gūžtą dasižinojo. „Tai ir mes su tavim!“ – sušuko Ruškio pulko vadas. „Ir mes!“ – šaukė visi, o tarpu jų ypatingai Radušis su Domeika.

Tokiu būdu netikėtai dėl savęs Erdivilas prekėjų pulko vyrų išjojo iš Ruškio pilės linkon Vygrių ežero.

Radušis su Domeika neprigulėjo iš tikrųjų į Ruškio pulką. Jiedu ne per seniai atkeliavo iš Alytaus, atnešdami užprašymą Ruškiui atlankyti Alytaus valdoną per ilijų dieną. Atlikę šitą pasiuntinystę ir jie, kaip Erdivilas, ryžosi ieškoti priestolio, kur jiems, kaip kareiviams, būtų daugiau ir darbo, ir pelno. Menkas tartum žygis ant paėmimo Skučo pilės vis jau jiems nurodė darbu, palyginant su bereikalingais jodinėjimais iš pilės į pilę pasiuntinių. Per tai jie teip noriai ir pristojo prie Erdivilo.

- Sunku bus surasti tiktai, ant kurios salos ta pilaitė, - prakalbo Erdivilas, kada prijojo neper-
tol nuo ežero. - Ar nežinote katras nor iš jūsų, ant
kurios salos galėtų būti?

- Apie tai nėra ką nei rūpintis, - atsiliepė vienas
iš vyrų. - Ties ežeru yra kaimelis. Tai gyventojai to
kaimelio negali nežinoti.

Sekdamas šituosius žodžius Erdivilas, apsukęs
didelį gana galą ežero, įjojo į kaimą.

Gyventojai kaimo, pamatę pulką ginkluotų vyrų,
iš sykiio nusiminė drūčiai ir puolėsi teiposgi prie gin-
klų, bet kada patėmijo, jog svečiai nieko pikto neima
daryti, drąsesni priėję paklausė, ko jiems reikėtų.

- Nuo vieno iš plėšikų, - atsiliepė Erdivilas, - aš
dasižinojau, jog čion ant salos esant plėšikų pilaitė.
Ot būkite teip geri, parodykite arba pasakykite, ant
kurios salos ta pilaitė.

- Jokios čion pilaitės nei ant vienos iš salų nėra, -
atsakė žmogus.

- Ar tamista visas gerai žinai? - paklausė toliau
Erdivilas.

- Tai dabar nežinosiu! Čion gimęs, čion augęs! -
kalbėjo žmogus.

- Nesigirki! - pertarė jį kitas kaimo vyras. - Visas salas mes gerai žinome, ta tiesa, bet išėmus Šventąją. Ant tos niekas iš mūsų nebuvo.

- Na, teisybė, jog išėmus Šventąją, bet ir pats žinai, jog ant Šventosios žmogui ne vieta.

- O dėl ko gi? - pažingeidavo Erdivilas.

- Šventa vieta, dėl to! - atvertė pirmas vyras.

- Šventa tai šventa! Ant ko vienok jūs numanote, jog šventa? - klausė toliau.

- Ant to, jog ten vaidinasi. Užpernai Sereika laike vėtros bandė išlipti ant tos salos, tai kaip jį užklupo meška... O iš kur imtūsi meška ant salos, jeigu tenai nesivaidintų? Ar matote!

Ką kiti mislijo, jų dalykas, kad Erdivilas ryžosi atlankyti ypač šitą salą. Meška ką galėjo būti, pagal jo mislį, ir pripratinta prie rankų - naminė.

- Na, jeigu tai šventa sala, tai vis jau ką nors aukaujate tenai? - paklausė kiek pamislijęs Erdivilas.

- Žinomas dalykas! - atvertė vyrai. - Ir per tai mūsų apygardėje nei žirgų nevagia, nei jokių pikta dėjysčių neatsitinka.

- O dėl kelionės laimingos ar gelbsti? - paklausė Domeika, pradėjęs suprasti Erdivilą.

- Labai gelbsti! Labai! - suskubino vyras.

- Na tai, vyrai, jeigu teip, tai mumis daugiau nieko neliekti, kaip tiktai paaukauti ką nors dievam salos ir joti toliau, - atsiliepė Erdivilas, ypatingai mirkstelėjęs savo vyrams.

- Labai gerai! - pritarė ir tie.

Dabar reikėjo tiktai gauti ką paaukauti ir pergus dėl nuplaukimo visiems dėl aukos.

Erdivilas išsiprašė nuo gyventojų pergus ir nupirko gana jau paūgėjusį veršiuką dėl aukos.

- Gana būtų ir vištos, veršiukas besiburzdydamas gali da pergą apversti, - patarė kaimo vyras.

- Mūs čion daug, ir auka turi būti nemaža, - atvertė Erdivilas.

Ant dviejų pergų sujungtų padėję veršį pririšo vyrai ir nuplaukė į ežerą. Tame pačiame tarpe tie užsilikusie Erdivilo vyrai nusivedė žirgus visų vyrų į girią ganytis. Bet jeigu būtų kaimiečiai geriau žiūrėję ant žirgų, tai jie būtų pamatę, jog vyrai Erdivilo nujojo aplinkui galą ežero ir sustojo su žirgais gana toli nuo kaimo ir arti nuo Šventosios salos. Sustoję nepaleido žirgus ant ganiavos, tiktai pasislėpę stovėjo su jais kaip ant sargos.

Tame tarpe Erdivilas su aukos veršiu artinosi prie Šventosios salos, degdamas kadugio šakelę ir giedodamas giesmę aukos. Teip jis plaukė su savo vyrais

pristoti prie kranto salos, jog krūmai užslėpė juosius visus nuo akių kaimiečių.

Da nespėjo Erdivilas lemtai pristoti prie kranto, kaip jau pasirodė meška. Veršis, paleistas ant kranto, su riksmu bliaudamas, persigandęs meškos, pašoko bėgti per salą, meška paskui jį. Vyram to tiktai ir reikėjo. Palikę porą sargų ties pergais, visi puolėsi ant salos. Čionai guotėj tankių krūmų patėmijo jie bakūžėlę... Bakūžėlė pasirodė vienok tuščia. Per kokią porą šimtų žingsnių nuo kranto radosi kalnys aužuolinių medžių su stipriais vartais. Ant laimės vyrų, vartuose radosi spragutė pravira. Per ją su paskubiu suėjo vyrai į kiemą kalinio ir uždarė spragutę. Toje akimirkoje suriko vienas iš vyrų. Šūvis, iš kilpinio paleistas, sužeidė jo ranką.

- Vyrai! Sykiu. Prie durų! - sušuko Erdivilas.

Ant šito riksmo vyrai prišoko prie durų namo, esančio viduryje kiemo; durys, nors stiprios, vienok ūmai išvirto, sutartinai verčiamos stiprių vyrų. Priemenėje sutiko juosius du ginkluotu vyru.

- Pasiduokite! - užriko jiems Erdivilas.

- Pasiduodame! - atsiliepė tie pamatę, jog dvieja negalės dasiturėti prieš pulką.

- Kur Žiūrys? - pirmiausiai paklausė Erdivilas.

- Ar tai sveikas tiktai ne Erdivilas esi iš Norkūno pilės? - paklausė vienas iš paimtų vyrų.

- Teip! Erdivilas! - atrėmė tas.

- Na aš ir mislijau, jog teip bus, - traukė toliau vyras.

- Man ne pasakos reikalingos, - užsibarė Erdivilas, - tiktai Žiūrys.

- Čion jisai! Čion! Velnias negriebė, - keikdamas parodė duris paimtasis.

- Žiūry! - užriko Erdivilas.

Šūksmas vienok likosi be atsakymo.

- Žiūry! - šūktelėjo da sykį kunigas.

Tame pačiame tarpe per vyrus šoko lauk bėgti paimtiejie.

- Laikykite! - sušuko visi.

Kambaryje, kur turėjo būti Žiūrys, niurnėjo meška ir žvangino katenas, kuriomis buvo prikalta prie sienos.

Nors smarkiai metėsi bėgti paimtiejai, vienok per tarnavo jiems drūčiai uždaryta vartų spragutė. Čion juosius vyrai sugavo vėl.

- Nukirst tam galvą, katras sumelavo! - paliepė Erdivilas.

- Dovanokite! - sušuko tempiamas ant vidurio kiemo nuo vartų imtinis. - Viską pasakysiu!

- Tegul sako! - šūktelejo vėl Erdivilas, kuriam, kaip matyti buvo, suvis nesisnorėjo žudyti paimtus vyrus.

- Žiūrys rūsyje prikaltas! - atsiliepė dabar paimtasis.

- Kur rūsysis?

- Priemenėje.

Išėję į priemenę ir pravėrę duris, vienam krašte aslos vyrai išžiūrėjo duobę, o joje žmogystą. Tai buvo Žiūrys...

Jisai sykį ir antrą bandė sušaukti vyrus, bet per abelną riksmą jo šauksmo niekas neišgirdo.

- Mumis čion nėra ką daugiau veikti, - riktavo Erdivilas, kada, nupjovę saitus Žiūrio, jį paleido. - Ant pergų! O jūs su mumis! Lydėkite iki krantui! - atsiliepė jisai toliau į imtinius.

Meška jau laukė anapus vartų ir draskė nagais vartus. Dešimts draucinių pakilo vienu sykiu ir suleido savo gelūnis į baidyklą. Ta nulaužė kelis ir griuvo ant vyrų. Dabar tiem prireikė kirvius perleisti; bet ir kirvių neprireikė iš teisybės, užsilikę drauciniai nenulaužtais padarė savo darbą. Perverta jais meška užvirto į užpakalį ant keteros su numirtiniu riksmu. Ant jos riksmo užriko ir kita, prikaltoji stubose.

- Namon! - užriktavo Erdivilas.

Ir vyrai bematant perguose pasileido linkon tos vietos, kur jų laukė žirgai.

- Žiūrėkite! Žiūrėkite! - šūktelėjo vienas iš Erdivilo vyrų. - Kaimiečiai rengiasi mus vytis.

- Vyrai! Gulkite ant irklų! Iš visų viekų! - skatino Erdivilas.

- O ką jie mums padarys? - užmetė Domeika.

- Ne tame darbas, ką jie mums padarys. Tiktai tame, jog bus bereikalingas kraujo praliejimas savo žmonių, - atvertė Erdivilas.

- Hm! - numykė Žiūrys, metęs akimis ant Erdivilo. - Jaunas, o kalba tartum žilas senis, - praniurnėjo toliau po nosia sau.

Keli kaimiečiai bėgo krantu į tą šalį, kur nuvedė Erdivilo vyrų žirgus ganytis. Pora dešimčių kaimo vyrų ant pergų ir luotų vijosi Erdivilo pulkelį, siekdamiesi užplaukti jiems už akių, laikydami, jog žirgai ganosi artimoje pievoje tarpu krūmų.

Tai matydami Erdivilo vyrai pradėjo šiepti iš kaimiečių.

- Už irklų! Už irklų, vyrai! - sušuko vėl Erdivilas. - Kol mes ne ant žirgų, tol šiepinasi gali ant pikto išeiti.

Dalis vyrų paspaudė vėl irklus.

Atplaukę per geras varsnas, antras, vyrai su nusiminimu patėmijo, jog tie kaimiečių vyrai, kurie bėgo krantu, dabar raiti pasileido krantu aplinkui ežero koją. Pavojus pasirodė didelis. Raiteliai galėjo dasiekti vyrų žirgus anksčiau nei Erdivilas.

- Na, o jeigu drėgnas ir klampus ten krantas, kur įsčiau sustoti vyrams? - atsiliepė Erdivilas į vieną iš Ruškio vyrų, prie jo pristojusį.

- Nebijoki tamista! - ramino tas.

- Kodėl gi nei jokio gando neduoda? - paklausė vėl Erdivilas.

- Nemato, jog plaukiame, o galbūt jog ir bijo rodytis. Duokite patys jiems gandą, jog norite pamatyti juosius.

Erdivilas, ištraukęs iš po diržo ragą, užtriūbijo visu garsu.

Ant tų beveik pėdų iš po medžių, sužėlusių ant įsiveržusios į ežerą žemės, pasirodė vyras ir teipogi užtriūbijo. Pasirodė vienok jisai ne toje vietoje, kurioje tikėjosi jį rasti Erdivilas. Ir jeigu tiktai nebūtų ragu vyrą iššaukęs, tai būtų teip visi ir praplaukę pro savo žirgus.

Da laiku spėjo Erdivilas su saviškiais išlipti ant kranto prieš atėjimą kaimiečių. Tie sutruko tuomi,

jog, nežinodami tikrai, kur žirgai, per atsargumą nujojo apžiūrėti įlankį žemės į ežerą.

- Na dabar galite sau eiti kur norite! - atsiliepė Erdivilas į paimtus ant salos vyrus.

Vietoje džiaugtis, ant didelių dyvų abu vyrų ėmė prašytis, kad Erdivilas ir juosius imtų su savim.

- Ar mes pateksime į rankas kaimiečių, ar saviškių, vis jau mums gerai nebus, - kalbėjo vienas iš jų. - Skučas prižadėjo galą padaryti abiem, jeigu n'išdabosime Žiūrį.

- Skučas vargiai bo gyvas, - atsiliepė ant šito Erdivilas.

- Gyvas, širdele! Gyvas! - pertarė jį tas pats imtinis. - Tikrai labai sužeistas.

Veltu vienok buvo visi prašymai imtinių. Juosius be gailesties prašalino nuo savęs pulko vyrai, prisi-dingėdami, kad kokio pikto da nepadarytų.

- Nuo jų visko gali sulaukti! - praniurnėjo Žiūrys.

Kada pulkas vyrų, be paskutinio pakilęs, ant kalvos sustojo dėl pasiteiravimo, kaimo pasekėjai pasirodė ne per toli. Pamatę vienok Erdivilo visą pulkelių ant žirgų, pasuko atgal. Vienas iš jų atsisveikindamas vienok užriko:

- Bedieviai! Pakoros jus dievai!

- Jūs gi kvailiai! - užriko Radušis savo skambum balsu, atsakydamas kaimiečiams. - Jūs klojate aukas plėšikams ir jų meškoms.

- Meluoji! - užriko vėl kaimietis.

- Netiki, tai nuplauki pats ant salos. Vieną mešką rasi negyva, o kitą ant katenos prikaltą stuboje. O ką viršaus rasi, tai paliko plėšikai...

Erdivilas ant kalvos atsisveikino su savo vyrų pulku ir Žiūriu. Vyrus gražino atgal pas Radušį¹⁴, o Žiūrį siuntė į Norkūno pilę su žinia, jog jis toliau jos.

Dabar išgirdęs apie Erdivilo užmanymą keliauti toliau, Radušis ėmė ir užsipuolė vadinti jį į Dainavą.

- Tenai ir mano dėdė Virpša su motina gyvena. Jeigu būtų ten negerai, tai seniai jau jis būtų išsi-traukęs iš ten ir motiną nebūtų pas save atsiėmęs.

- Aš girdėjau apie Aršujį, Dainavos kunigą, jog jis piktadėjas, - patarė Erdivilas.

- Svietas daugelį pripliaunija viso ko. Gal ir šitai tiktai teip sau pliaunijimai, - atvertė Radušis. - O tiesą sakant, ar mums ne vis tiek! Jeigu tiktai Aršusis mums nepasidaboja, tai mes ir šalin nuo jo. O kitur ėjęs tamista argi gali užsitikėti, jog pateksi pas

¹⁴ Turėtų būti *Ruški*.

labai gerą valdoną? Ant galo, tegul ir pateksi pas gerą, pas tokį, kaip va Ruškys. Kas iš to naudos?

Prie Radušio prisidėjo ir Domeika. Ir tas ėmė kalbinti. Ir prikalbino vyrą. Tame tarpe kaip Žiūrrys su Ruškio vyrais grįžo į Krusuviškius, trys vyrai: Erdivilas, Domeika ir Radušis patraukė linkon Panemunės.

Tose gadynėse kaip ant patyčių ėjo kniūvynės tarpu Aršiojo ir jo susiedų Drūtiškių pilės. Netaikūs kunigai krivičių ir apygardės Smaliniškių smelkte smelkėsi į žemes Aršiojo, teipjaugi nelabai taikaus kunigaikščio. Tokiu būdu darbo karės vyrams pas jį buvo ik valiai. Argi da reikia pasakoti, jog jis vyrus priėmė labai meiliai? Geriaus bus pasakius, jog Erdivilas, patekęs į tarpą jaunų bajoraičių ir kunigų, triukšmuose kovų, atsitikimuose kelionių ūmai pradėjo užmiršti visus laukstumus ir tūžmastis, ypač kada jam atnešė vienas prekys žinias iš jo pilės. Pagal tą žinias, sesuo jo iškeliavus į Kauną su savo mylima tarnaitė. Pilę gi valdo Lokys su Akeliu ir Žiūriu ir po senovei vaiko ir naikina plėšikus, užstodami ir artojus, ir prekius.

Naujoje vietoje iš sykio jaunas vyras pajuto save tartum namieje. Karštas skaudėjimas širdies ūmai pasibaigė... Pamatęs daugiau svieto, Erdivilas pamatė ir daugelį piktesnių daug darbų, nei buvo

darbas jo sesers. Jojo galvoje dabar aiškiai prasi-
mušė viena mislis, jog jo sesuo nors ir prasižengė
kuomi prieš jį, tai tiktai tuomi, jog norėjo paleisti
mylimą vyrą – jaunikį, tiesa, nepritinkantį, bet vis
tiktai jaunikį. O kitos mergos ką darė iš meilės?..

Medžiojo po girias, mušėsi kovose Erdivilas ir
puotavo puotose ir gėrimuose su kitais. Žiūrint ant
jo, nieks dabar ir ant mislių negalėjo turėti, jog šitas
vyras prieš porą mėnesių norėjo iš tūžmasties pats
save nusižudyti.

Metai ėjo po metais. Kovos sekė kovas, mušty-
nės muštynės. Subrendėjo Erdivilas; protas pra-
dėjo aštriau viską tyrinėti. Ėmė jam rodytis, jog
jis vargiai bo gerai daro būdamas pas Aršujį, apie
kurio darbus gerai jau viską dasižinojo. Tramdė jį
truputį Algutė, viliokė, su kuriąja pasipažino Vuo-
deliškiuose. O kad ne ji, gal jau jis būtų seniai ar
pasitraukęs nuo Aršiojo į šalį pas Trakų prasinešusį
valdoną ar gal būtų sugrižęs namon.

– Klausyki! – šūktelėjo jį vieną pavakarį Virpša. –
Aš gavau gandą nuo Ivono, ką anais metais čion pas
mus buvo.

– A! To senio, ką po šermenų tavo motinos atsi-
traukė nuo Aršiojo. Kur jis? – paklausė Erdivilas.

- Kur jis, aš nežinau. Bet matai, toks čion dalykas, jog jis mane šaukia į pagelbą sau, - kalbėjo toliau Virpša.

- Na! - paskatino Erdivilas, patėmijęs, jog tas lyg užkliuvo su savo pasakojimu.

- Taigi matai, koks darbas ir kokią reiks jam duoti pagelbą, aš lemtai nežinau, bet... labai gali būti, jog už šitą mano pagelbą užpyks ant manęs Aršusis. O tamista žinai, jog jisai, užpykęs ant vieno, ima keršyti ne tiktai jam, bet ir jo giminėms, ir draugams, ir pažįstamiems.

- Tai tu nori pasakyti, kad aš pasisaugočiau?

- Aha! Matai, aš sugrižęs gal nespėsiu persergėti ir tave, ir kitus draugus, čion paliekamus.

- Ar tai jau tu ir keliauti misliji ūmai?

- Aš jau buvau pas Aršujį, kad pasiprašyčiau.

- Jeigu teip, tai visokio labo kelionėje!

- Dėkui, Erdivilėli! Bet duoki da man pabaigti. Ot tu čion laukie neužilgo gando ir tėmykie, jeigu tiktai iš Galičo.

- Tai tu į Galičo šalį keliausi? - paklausė su didžiausiu nusidvyvimu Erdivilas.

- Cit! Tegul tave ir dievai! - tramdė Virpša vaikina. - Ot geriaus įsidėki sau į galvą, jog kaip tiktai

daeis iš tenai kokia nors pikta žinia pas Aršųjį, teip tu ir traukis šalin su artimesniais.

- Jau ar tu žinąs, man ir be to įgriso čionai sėdėti ir be paliovos varginti savo žmones. Jau jisai porą sykių bandė mane siųsti į Sūdaviją „pamokinti“, kaip jis sako, „sūdaviečius proto“. O ką tie kalti? Pjauja juosius Aršiojo tijūnai, tankiausiai gudai, na, tie ir ginasi pjaujami. Traukiesi tu, trauksiuosi ir aš su Domeika ir Radušiu į Alytų, - kalbėjo toliau Erdivilas.

- Radušį aš su savim imsiu, - atsakė dabar ant šito Virpša. - Tu apie jį nemislyki. Ir da man rodos, jog trauktis dabar teipogi per anksti.

- Tegul jį ir velniai! - užkeikė Erdivilas. - Kuo anksčiau pasisaugosi balos, tuo mažiau susiterši.

Sutarė draugai, jog Erdivilas lauks sugrįžimo Alytuje.

- Na, o dabar lik sveikas, - pratarė Virpša, karštai bučiuodamas vyrą, - nes kelionėje tokioje viso gali atsitikti, ir žūti gali, ir patekti į verguvenę.

- Jeigu kokios, duoki žinią, kur esi, kiek galėsiu, gelbėsiu, - pridėjo Erdivilas. - Lauksiu aš žinios Alytuje.

- Dėkui! - padėkavojo Virpša, ir po valandėlei du raitu vyru, nežiūrint ant nakties, išjojo iš Dainavos.

Lydėjo juosius tiktai vienas Erdivilas.

„Išsisuks! – mislijo vyras apie Virpšą. – In tenai jodamas sakys, jog į pulką joja pristoti; iš tenai bėgdamas teipogi išmislys ką nors...“

Po valandėlei vienok turėjo ką nors Erdivilas sumislyti naujo, nes išokęs į žirgų tvartą pabalnojo savo žirgą ir pasileido vyti Virpšą su Radušiu.

Nemažai tie nusidyvijo ir nusiminė, patėmiję besivejantį paskui juosius vyrą.

– O kad tave bala! – užpūrijo Virpša. – Aš net krūptelėjau, pamatęs besivejantį raitelį, teip ir mislijau, jog Aršusis sumislijo kokią nors kliūtę ir neleis mane.

– Nieko Aršusis nesumislijo, – atvertė Erdivilas prijojęs. – Tiktai matai, man čionai likus bus nuobodu. Tai aš sumislijau keliauti su jumis. Ar kur prasismelksite dvieja, tenai mes prasismelksime ir trise...

– Apie tai, širduže, nei mislyti nemislyki, – atvertė Virpša. – Mes jojame vis tiek ką velniui į nasrus. Jojame ant vienos. Tau galvą nėra ką kišti bereikalingai ant pražuvimo.

– Kodėl gi judu galite kišti? – paklausė Erdivilas.

– Mudu kitas dalykas. Tu gerai žinai, jog ne sykį ir mane, ir Radušį užstojo Ivonas ir bėdose, ir nelai-

mėse. Dabar jis šaukiasi į mudviejų pagelbą, primindamas mano prižadėjimą jam atlyginti.

- Na, tai nieko nekenkia tam, kad ir aš tenai būčiau, - atstangiai kalbėjo Erdivilas.

- Taigi matai, jog kenkia. Ivonas įsakmu įsakė, kad būtume tiktai dvieja.

Ant šitų žodžių užsimislijo Erdivilas. Jisai gerai žinojo, jog Ivonas nieko be reikalo nedaro ir nesako. Jeigu jisai įsakė, kad būtų tiktai dvieja, tai turbūt jisai įsakė ne be reikalo, - turbūt teip geriau.

- Tiktai ar žinąs, ir liktis man labai nesinori, - atsakė Erdivilas pamislijęs. - Bus čion nuobodu. Išsilgsiu aš judviejų labai... Ir da nežinia, kur dingsite sugrižę. Jeigu aš žinočiau, jog sugrižus judviem mes vėl visi krūvoje gyventume, tai da man nors smagiau būtų laukti ir liktis čion.

- Apie tai ir nesirūpinki labai, - atvertė dabar Radušis. - Kaip tiktai sugrišime, teip aš ir atjosiu į Alytų. Tiktai žiūrėki, tu tenai lauki mūsų. Vilioki ir Domeiką.

- Gerai! O jeigu negalėsite atjoti į Alytų? - pratarė Erdivilas.

- Na, tai duosime tau žinią, kur esame, ir tu pas mus atjosi, - atvertė Virpša.

- Ot, teip tai gerai! - sutiko Erdivilas. - Dabar aš žinau nors, kur man judviejų laukti, kad po sugrižimui iš tikrųjų pasimatytume.

Vyrai persiskyrė vėl. Erdivilas pasuko namon. Radušis gi su Virpša nujojo savo keliu į pietų šalį.

- Geras tai vyras, bet navatnas truputį, - patėmijo Radušis apie Erdivilą.

- O kame tu matai navatnumą? - paklausė Virpša.

- Ugi ir šitame jo prisirišime prie mūsų.

- Jokio čion navatnumo nėra! Žmogus jo amžyje, jo metuose ir jo padėjime, sutikęs vyrą, prie vyro prisiriša ir tampa jo draugu. Sutikęs ant savo kelio mergą, į ją įsimyli ir tampa jos vyru. Toks jau amžis!

Ot, sekdamas šitą sušneką, kada Virpša laimingai su Algimantu pargrižo į Lietuvą, jisai pirmiausiai davė žinią į Alytų ir Erdivilui, ir Domeikai, kad juodu keliautų pas Algimantą į Kirsnos pilę. Tokiu būdu visi keturi draugai atsirado vėl vienoje vietoje.

XIV. ŽŪSTA ARŠIOJO GALYBĖ

- Ne! Kaip sau nori, o jau aš daugiau kęsti toki parėdką negaliu! - kalbėjo Aršusis į pačią, kone bėgiodamas iš kampo į kampą po aslą Dainavos rūmuose. - Šiandien vėl atnešė man žinią nuo Vilkaviškio tijūno, jog išbėgo liaudis dviejų kaimų į Algimanto sritį. Vakar gavau žinią nuo Vuodeliškių, jog iš tenai teipogi visas kaimas išbėgo... Teip diena nuo dienos. Jau ar man galas, ar jam! Turi jau syki bent toks padėjimas pasibaigti. Aš ne dėl juokų kunigaikštis. Kaip sau nori, o jau gana!

- Ko teip karštauji? Neužmirški, jog ant labai karštų ne į kovą joja, tiktai vandenį važioja. Ko karštauji? - tramdė vyrą pati, ramiai sėdėdama.

- Kaip čion nekarštauti? Viena pusė liaudies bėga, kita šiepti ima.

- Kas gi tave išjuokia?

- Kas? Ugi tas tavo Romanas. Jisai neva geras, persergėdamas rašo man: „Pasirūpinki, kad neliktum tuščios žemės kunigaikščių, nes tada tave pergalės ne tik Algimantas, bet ir kiekvienas skerdžius su pora suaugusių piemenu.“ Pamislyki, man, Dainavos kunigaikščiui, jisai drįsta teip rašyti! Ot, ko aš

susilaukiau! Bet dabar gana! Ik valiai man tų tavo laukimų. Šiandien liepiu surašyti krivūlėms gandas, o rytoj išsiųsiu juos. Ir aš tą Algimantą jo Kirsnoje, kaip jo tėvą, užpulsiu ir užsmaugsiu.

- Jeigu jis tau nepadarys teip, kaip jau syki padarė.

- Dabar tarpu mudviejų paliaubos, tai jis nė nelaukia ant jo užklumpant. Jam tai nei į galvą neat-eis tokia mislis.

- Neužsitikėki labai ant to. Yra aplinkui Dainavą nemažai prie Algimanto palinkusių žmonių. O aš teip da misliju, jog jų rasis ir pačioje Dainavoje ik valiai, kad duotų žinių jam apie tavo užmanymus.

- Tai tu vėl su savo „palauki“ nori mane sutramdyti? Gm! Ak jau bandei per popą Kostą. O ką jis pelnė? Da neprisėlino prie Algimanto, o jau tie kirsniškiai ir daprato, kad jis do per paukštis. Na, ir patį kone nudaigojo... Ot, būta man darbo...

- Bet tu nekarštauki labai! Aš tau ir nemisliju patarnauti rinkti kareivius! Tu daryki savo, o aš darysiu savo. Katram pasiseks, tam ir garbė. Tiktai nedaryki klaidos, su mažu pulku nekilki ant Algimanto.

- Na, jeigu tu šiteip kalbi, tai suvis kitas dalykas.

- Ot matai! Karštaiti suvis nėra ko. Aš parašysiu porą gromatų į Černigovo ir Naugardo gimines. Gausime atsakymus. O tu tame tarpe rinki ir gaminki savo kareivius. Tiktai ne krivūlėmis. Tai bus klaida. Ot, padaryki geriaus teip: nusiųski gandas pas tijūnus, kad jie susivažiuotų pas tave. Suvažiuos, žinomas dalykas, ne viena diena. Na, su vienu pakalbėsi tu, su kitu pašnekėsiu aš. Su trečiu kad ir popas Kosta. Insakysime vienam, kad jis rinktų kareivius dėl apmalšinimo ir sudraudimo bėgančios liaudies. Kitam, kad rinktų šarvuotus vyrus dėl ištrėmimo iš girių plėšikų, kurių, kaip pats žinai, gausiai priviso.

- Na, gali būti, jog tu ir gerai sakai, - sutiko ir Aršusis. - Aš tiktai vieno bijau: kad nereiktų ilgai labai laukti. Ne be reikalo sako: ilgą iešmą bedrožiant, šuva kepsnį nuneša!

- O apie greitą darbą, gali būti, jog da ir prasčiau kalba.

- Na gerai jau, gerai! - atsakė Aršusis.

Ir miela pora Dainavos kunigaikščių nekarštaudama stojo prie darbo. Aršusis pirmiausiai iš pulko vyrų parinko pasiuntinius dėl siuntimo pas tijūnus. O Aršienė, užsidariusi su popu Kosta, ėmė rašyti gromatas. Paskui ėmė teirautis, kiek gali jie surinkti savo kareivių ir kiek iš jų ir kaip gali šar-

vuoti. Tokiose rūpestyse pralėkė dienos galas. Ant rytojaus, į kur jojo, į kur nejojo pasiuntiniai, o į Algimanto Kirsnos šalį vis jau jojo... popas Kosta savo ilguose pasamonuose, kurie dabar nors tą naudą davė, jog pridengė nuo vabalų nelaimingą žirgą, katram teko nešti tokį nelabą žmogų. Jojo jisai vienok ne vienas, tiktai su vadu, sekdamas kelią, einantį kalvomis ant Grybinio kaimo kairiaja puse Bebrų upės. Jojo stačiai į girias, ant galo metęs ir kelią, sakytum raganų ieškoti. Takeliais, takais vedė vadas jį per girių glūdumus vis į vakarų šalį, pro Grybinio kaimo pilaite, kol nepasijuto ties Veršių kalnu. Čionai ir vadas popo Kostos pradėjo abejoti, ar tiktai iš tikrųjų ne raganos ieškoti keliavo čion popas, nes viduryje girių ant šito nutartino kalno ryžosi jisai užsilikti ant nakties ir liepė sukurti ugnis dviejose vietose.

„Argi tai kokie gudiški burtai, – mislijo vadas, – ar tai, kad ne teip būtų baisu žvėrių nakties laike.“

Ugnis degė per visą naktį, ir sušnekėjo jiedu vienam vis būti ant sargos. Iki vidurnakčiui vadui sutarė sergėti, o po vidurnakčiui iki gerai prašvintant popui Kostai.

Naktis praėjo gana ramiai, ar tai dėl to, jog kalnas buvo gana aukštas ir žvėrim nebuvo ko ant jo

ieškoti. Tiktai pakilę ant rytojaus abudu buvo pasilsėję. Bet vietoje keliauti toliau, popas Kosta užsimanė dienos laike pamedžioti po apygarde, o ant nakties sugrįžti vėl ant Veršių kalno.

Vėlai vakare, sukūrus ugnį, kada jau sutemė girioje, juodu netikėtai išgirdo švilpiančią. Nušvilpė sykį, antrą.

- Ar tai ne laumė tiktai kokia? - pratarė vadas.

- Palauk! Aš tai tavo laumei irgi užšvilpsiu, - atsiliepė popas Kosta ir tokiu jau būdu užšvilpė du sykiu ir jis.

Švilpti girioje nustojo ant valandėlės. Bet po valandėlei užšvilpė vėl, tiktai dabar suvis arti.

- Ar neužšvilpti vėl ir man? - pratarė popas Kosta.

- Ką tu misliji geresnį! - sugrūmė jį vadas. - O jeigu tai laumė?

- Nuo laumių ak mudu turime po seitą. Tai ką ji mums galės padaryti? O teip, ar tu žinąs, likti ant nakties, nedasižinojus, kas tenai švilpia, lyg nesmagu. Ot tu čion padaboki žirgus, o aš eisiu pažiūrėti, kas tenai būtų.

Nemažai nusidyvijo vadas drąsumui visados bailaus popo. Bet jo nusidyvijimas būtų ūmai išnykęs, jeigu jisai būtų pamatęs, kaip ant užšvilpimo iš girios išėjo Bindokas patiktą priešai popą.

- Vai kokių tu čion varnų atsivilkai? - užpūrijo pirmiausiai Bindokas.

- Ugi duoti progą tau uždirbti, - atvertė popas.

- Ar ne tave pakorus?

- Pats pasikoręs daugiau pelnytum nei mane kardamas. Bet ar eiva toliau, ar kalbėkime tykiaiu. Ant kalno aš čion ne vienas nakvoju. Ir nemalonėčiau, kad mudu matytų mano bendras.

Bindokas metė akimis ant kalno. Ir ar iš tikrujų, ar tiktai jam pasirodė, bet ties ugnia vieno laužo šmėkštelėjo lyg žmogysta. To vienok buvo ik valiai, kad jis taptų vienoje akimirkoje nuolaidesniu.

- Na, sakyki, kokių velnių tau čionai reikia? - paklausė jau lėčiau.

- Ot ko: kunigaikštienė žada kapą žiedų tam, kuris nudaigos Algimantą. Tu gimęs esi ten kur tai apie jo Kirsną, ar negalėtum kaip nor pats ar per ką nor iš giminių ar pažįstamų tai atlikti. Ak tenai turėjo kas nor iš taviškių užsilikti.

- Mažai siūlo! - praniurnėjo Bindokas.

- Ką tu kalbi? - net užriko popas Kosta. - Kapą žiedų!

- Kapą! Kokių žiedų kapą? Jeigu ji siūlo misinginių, tai man ir suvis nereikia.

- Tai jau! Ir misinginių! Kunigaikštienė, ir siūlys misinginius! - kalbėjo popas Kosta vilkdamas, nes jam nesinorėjo pasakyti teisybę, jog Aršienė siūlė tris kapas žiedų, o iš jų vieną auksinių.

- Ji ne tiktai siūlė, bet ir užmokėjo man misinginiais už paskutinį darbą, - atvertė Bindokas.

- Ką čion mudviem ginčytis! Ot aš tau stačiai pasakysiu: ji siūlo pusę kapos auksinių, o pusę sidabrinių. Girdi?

- Už tiek tai nors verta pabandyti.

- Na tai ir bandykite.

- Tu bandei, bet ar daug pelnei?

- Mane pažino Virpša ir viską sugadino.

- O mane pažįs ne tiktai Virpša, bet ir visi.

- Taigi aš ir sakau, kad tu bandytum per gimines arba pažįstamus.

- Pažįstamus! Pažįstamus! - pamėgdžiojo Bindokas. - Pažįstami tiktai išduotų mane.

Patėmijęs, jog Bindokui malonu uždirbti pasiūlytą pelną, popas Kosta nutilo, duodamas anam progą apmislyti darbą ir surasti pragumus atlikimui.

Tas gi sėdėjo ir mąstavojo. Turbūt menkai buvo vilties uždirbti tiek lobio, nes praslinko ir nemažai laiko, o Bindoko kakta vis raukėsi kaip naginė.

- Kad teip nunuodyti! - atsiliepė jisai ant galo. - Tai būtų galima pabandyti. O šiaip veltu tiktai galvą karšyčiau.

- Ij! Tu paiky! Ko tu da čion galvą laužai be reikalo. Tu jam tik padaryk galą, o jau kaip padarysi, tai tavo dalykas...

- Jeigu teip, tai aš sutinku, - atsiliepė Bindokas. - Tiktai pelną iš viršaus.

- Ar tu kvailas, ar tu kelio klausi? Kas tau duos neuždirbus pelną? Uždirbki, o tada ir gausi.

- Aa, aš bandžiau jau teip pelnyti, ir pelniau misinginių žiedų...

Čion dabar tarpu šitų dviejų sėbrų prasidėjo derybos kuo bjauriausias su išmėtinėjimais visokiais ir priekaišomis. Nėra ką sakyti, jog popas Kosta turėjo priežastis gana svarbias neužsitikėti ant Bindoko žodžių, bet jau ką Bindokas, tai ans ir suvis nematė jokio pamato dėl užsitikėjimo ne tiktai ant žodžių popo Kostos, bet ir pačios kunigaikštienės. Dėl to turbūt ir pasibaigė tuomi, jog popas Kosta turėjo ant galo pagalios trečią dalį suderėto pelno užmokėti iš viršaus Bindokui su prižadėjimu po prisiega likusius išmokėti tuojau po atlikimui darbo.

Bindokas sumislijo ne suvis kvailai. Jisai iš Detuvos išsiviliojo mergą. Ta merga dabar buvo jo valioje,

ir ją sumislįo jisai pasiūsti į Kirsnos pilę, kad ji ar šiokiu, ar tokiu būdu prisitaikius nunuodytų Algimantą. Jos niekas pilėje nepažino, ir per tai galėjo pasisekti.

Linksmas ant rytojaus grįžo popas Kosta į Dainavą. Jisai išpildė kunigaikštienės norą, pasamdydamas budelį dėl Algimanto, ir... jautė kišeniuje, be to, jog likosi nemažai jam iš pažadėto per Aršienę pelno. Tiktai vadui reikėjo truputį pameluoti apie švilpimą girioje. Bet meluoti ar tai pirmas sykis jam buvo?

- Tai, mielas, ne kitaip, kaip velnias buvo. Tiktai, matai, aš, kaipo dvasiškas žmogus, teip jau velniams žinomas, jog jis ir nedrįso man pasirodyti girioje.

* * *

Aršiojo kunigystoje ėjo triūsas. Visur gamino ginklus ir skydus. Rinko vyrus, pratusius karėje, jaunus, naujai pristojusius lavino prie kareiviškų darbų. Viskas vienok darėsi iš lėto, nepatėmytinai, be švėlavimo. Apygardėse Dainavos ir Gardino diena nuo dienos augo skaitlius šarvuotų, tvino, bet teip nežymiai, jog ir akylas popas Kosta būtų ir tas ilgai nieko

nepatėmijęs, jeigu ne vienas iš pulko vyrų, kuris syki netyčiomis išsitarė:

- Šįmet bus graži medžioklė; prisirinko į pilę vyrų nemažai. Užtektų kokioje dėtoje ir ant susirėmimo su koku menku valdonu. Pereisime šįmet turbūt abi pūscias, ir Baltos Veižos, ir Gardino.

Ar suprato pulko vyras, ką jis kalbėjo, ar ne, bet popui Kostai pasidarė aišku, jog Dainavos kunigaikščio užmanyta ne medžioklė... Ir jam lyg truputį pasidavė per širdį, jog rinko vyrus ir be jo rodos, ir be jo žinios.

- Ot dėkingumas! - pūrijo popas. - Aš dėl jų širdį rodau, trankausi po girias, tolydžio gulda galvą už juosius, kišu ją kiekvienam velniui į nagus, o jie ką?

Vienok ar tai Kostas širdis buvo ne per kieta, ar tai ji atsileido, pajutus popui kelias kapas grašių viršaus kišeniuje, gana to, jog jis iš tikrųjų ir pykti nenorėjo ilgai. Ir kada praslinkus mėnesiui kuni-gaikštienė užsiminė, jog ne pro šalį būtų atlankius apygardę Kirsnos, kad dasižinotų, kaip tenai einasi su užmanymu ir kas abelnai girdėti, tai popas Kosta su didžiausia aitra pasisiūlė išpildyti jos valią. Gali būti vienok, jog jis bijojo, kad kitas nujojęs tenai koku nors būdu nedasižinotų apie nepilną suderė-

jimą su Bindoku. Kunigaikštienė ak žinojo, su kuomi jisai suderėjo.

Bet toks paties pasisiūlijimas nepertarnavo popui Kostai išjojant iš Dainavos praniurnėti:

- Aag! Kada prireikia darbą atlikti, tai joki, susimildamas, ir padaryki. O teip tai tu ir niekam ver-tas, kad su tavim, kaip su žmogum išmintingu ir geru, pasirodavyti ar pasišnekėti! O ant galo, labai man riečia to jų užsitikėjimo, bile man tiktai gerai mokėtų už mano triūsą! - ramino save popas, ir rei-kia pridėti, jog su dideliu nuoseklumu, teip jog jau jodamas per priegardį švilpavo linksmi.

Norins ikišiolaik visame Aršiamjam klojosi gerai viskas, vienok vis tiktai nors mažos kliaudės, o pasi-taikė. Pačios giminės noriai prižadėjo pagelbą, bet, neturėdami pagamintų atliekamų pulkų, turėjo rinkti juosius. Saviškiai rinkosi, bet daugiausiai be ginklų, be šarvų, ir pasikėsinę ant vaikymo plėšikų, o ne ant kovos su Algimantu, apie kurį ne sykį teko girdėti ir nuo pulko vyrų gražius žodžius.

Kad duotų prigulintį darbą, Aršusis susirinkusius į Dainavą vyrus išsiuntė medžioti į artimas girias. Gardiniškiams paliepė iškrėsti Gardino girias ir išvaikyti iš jų plėšikus, amžinai čionai prisilaikan-čius.

Visi vienok šitie darbai buvo teip apmąstavoti, jog reikalo laike visi išsiuntinėti pulkai be jokių pertaravimų į tris keturias dienas galėjo nežymiai atsidurti anapus Gardino ginkluotais ir šarvuotais.

Aršusis laukė tiktai žinių apie iškeliavimą pagelbos nuo pačios giminių.

Ilgai laukė, bet ant galo sulaukė. Iš Černigovo atlėkė pasiuntinys ir atnešė gandą, jog po nedėliai išeis Černigovo talkininkai.

- O jeigu Bindokui pasiseks? - klausė Aršusis pačios.

- Tai ir gerai. Bus mažiau baldos su aprėpimu Algimanto valstijos.

- Teip, bet tada bereikalingi pagelbininkai. Aš ir vienas tai atlikčiau, - su nepamėgimu posteringavo Aršusis.

Aršienė tiktai šaipėsi, girdėdama tokią šneką paties. Ji laikė už žeminantį ją darbą ką nors ant tokių išmėtinėjimų atsakyti. Laukė ji da kitų gaudų, kad tada sykiu parodytų, ką ji sveria ir ką sveria pats Aršusis.

Jau galėjo būti gerai po pavakarių, kaip vieną dieną Aršienė, išėjusi į sodą pasivaikščioti, išgirdo triūbijant anapus pilės sienų. Su paskubiu ji sugrįžo į rūmus. Viena, negražu buvo, kad kiekvienas matytų

kunigaikštienę, o antra – ji bijojo išduoti savo jausmus, jeigu tai bus laukiamas pasiuntinys.

Sugrįžusi į rūmus, nusiuntė tarnaitę dasižinoti, kas ten per žmogus būtų.

Po valandėlei tarnaitė sugrįžusi parnešė nemažonų gandą.

– Trys vyrai kasžin kokie, turbūt nuo Vilkaviškio ar nuo Meškininkų, kaip jų nešenija nurodo.

– Prastai pasirėdę? – paklausė Aršienė.

– Prastai.

Iš tikrųjų gi tarnaitė truputį apsiriko. Prastai pasirėdžiusių buvo du. Trečias buvo lyg geriau pasirėdęs, bet... kaip tai teip išėjo, jog jo gerai negalėjo užtėmyti tarnaitė. Vėlus jau buvo laikas, ir Dainavos pilės gyventojai, rūpindamiesi dabar daugiausiai vakarienei nei apie ką kitą, praleido beveik suvis neužtėmiję ateivių. O vien iš jų Aršienė labai laukė. Ot šitas trečias, nepatėmytas gerai per tarnaitę, o teisingiau sakant, mitriai išsislapęs, ir buvo laukiamas su žiniomis popas Kosta. Tik tai žinios jo buvo niekai, ir dėl to ir slapėsi jis, ir nardė, kad iš rūmų niekas nepatėmytų. Jis klastingai ir į pilę prisitaikė sugrįžti. Nuo pačios apy pietės jisai pagiryje pargižęs laukė, ar neatsiras koks pulkelis žmonių, su kuriuomi galėtų ir jis nežymiai įsmukti. Ir sulaukė

tiktai pavakare, ir išsprūdo į pilę. Dabar reikėjo jam patekti į paskirtą jam bakūžę nepatėmytinai ir prisigaminti viską teip, kad ir kokios nelaimės gadynėje, o nenukentėtų pervirš. Popas Kosta gerai permanė Aršienės būdą ir žinojo, jog jam teip lengvai nepraleis to, jog Algimantą nepasisekė nunuodyti.

- Vyručiai, - užkalbino jisai žmones, įėjusius su juoju į pilę, - jeigu neturite čionai pažįstamų, tai eime pas mane. Aš kaip galėsiu, teip jus ir priimsiu.

Nereikia mislyti, jog dėkingumas diktavojo šituosius žodžius popui Kostai. Ne! Jisai sumislijo pasinaudoti iš šitų žmonių, ir dėl to ryžosi ir priimti pas save, ir vaišinti.

„Ne be to, kad sargai būtų manęs nepatėmiję. Jie patėmijo. Bet tai nieko. Iki rytoj dienai nei vienas iš vyrų neis į kunigaikščių rūmus, ir žinia apie mano sugrižimą galės daeiti ne anksčiau, kaip rytoj apie priešpiečius, - mąstavojo Kosta, - o iki tam laikui aš spėsiu, apsvartęs šituosius žioplus savo geru, išeiti neva lydėdamas juosius iš pilės. Galvą ak man nekirs ir Aršienė už brudas žinias. Lieps nugriebti... Na, tegul griebis tuščias sienas tada. Tyčia porą skarmalų paliksiu!“

Kada popas Kosta aprimo suvisai, apmąstavojęs savo padėjimą, triūsdamas ir vaišindamas svečius,

jisai dabar išžiūrėjo geriau į vieną iš jų, ir tas jam pasirodė pažįstamu.

- Sakyki, mielas, - paklausė dabar jo, - kur aš tave mačiau?

- Tai dabar! Kurgi tu mane galėjai matyti, jeigu ne Kirsnos dvare, - atvertė tas.

- Tai sveikas iš tenai! Ar seniai iš Kirsnos iške-
liavai?

Tas vietoje atsakymo nusišypsojo ir pratarė:

- Tai tu manęs da vis nepažinai? Kirsnoje būda-
mas tu pas mane prisilaikei, ir kad ne viešėjimas
tamistos pas mane, tai gal niekas būtų ir nedasipra-
tęs, jog aš gudas esu, ir nebūtų viję mane laukan.

Po šitų žodžių popas Kosta tyčia įstabiai pažiūrėjo
ant vyro ir net nuspjovė.

- O kad tave! Tai tu čion, Mikita!

- Ar tai tu kitą tikėjaisi mano skūroje pamatyti? -
pratarė tas.

- Brolyti tu mano! Tai ot ką aš matau, - iš tikrųjų
nudžiugęs net užriko popas Kosta.

Jo galvoje švystelėjo gelbstinti jį mislis. Nuo Bin-
doko jisai mažai ką galėjo dasižinoti apie Algimantą
ir jo sritį, nes pats Bindokas nedrįso nei nosį paro-
dyti arti. O ką merga, tai ir tą sutiko nelaimė. Kirs-
nos pilėje tarnaičių nereikėjo. O kada ji pabandė

vieną iš kaimo mergų, lankančią Kirsnos pilę, prišnekinti prie nunuodijimo Algimanto, tai ji ne tiktai gavo tiek mušti, kiek geras šuva negauna, bet da ir jai pagrasino, kad nesirodytų arti pilės, jeigu nori gyva užsilikti. Tokiu būdu vargšas popas, sujodinėjęs tokį kelią, jokių neparnešė žinių, o tos žinios buvo labai reikalingos Aršienei. Viltis gauti žinias atgaivino suvis Kostą. Jam rodėsi, jog pats Dievas teip viską sutaikė.

- Ar seniai tu iš Kirsnos, Mikita? - paklausė dabar da sykį popas Kosta, gamindamas užkandį ir gėrimą.

- Tai vis jau bus kaip nedėlia. Iškeliaваме mes subatoje. Na, o šiandien... turbūt nedėlia.

- Teip! Tai kiba judu pėsti ėjote? - paklausė vėl Kosta.

- Ne! Kam pėstiem eiti? Mudu, norins negreitai, vis tiktai iki Bakūnų varėmės važiuoti... tau ak tiesą galiu sakyti.

- Žinomas dalykas! - paskatino popas.

- Mudu buvome pasodyti per Aršujį Kirsnos dvare prie tijūno. Na, kaip tijūnas išbėgo, mudu sau likome. Nesinorėjo trauktis patiems, o vytie niekas nevijo. Ir ėmėme dirbti sau lauką, tiktai ne ant tijūno, kaip pirma, bet ant savęs... Kol neatnešė

tavęs šuva. Kaip pamatė, jog tu vieši pas mus, teip ir daprato, kas mes, ir ėmė vyti laukan.

- Kitaip ir būti negalėjo, - ramino popas Kosta. - Tenai nustojote laukų, gausite čionai dvigubai.

- Galėjo ar negalėjo kitaip būti, matai, jau ne mūsų tas dalykas. Tiktai mes jautėme vis jau save nuskriaustais. Aš ir nuėjau į pilaiteį. Misliju sau: visi jie minkštaširdžiai, paleisiu aš cibulių ašaras iš akių, imsiu svygnoti, ungzti, vis tiktai daugiau išungsiu, nei uždirbčiau tuomi patim tarpu ir sunkiausiu darbu.

- Ka! ka! ka! - pasileido juokais popas Kosta. - Irgi sumislyta. Na, kaipgi toliaus atsitiko?

- Suvis juokai! - nusišypsojęs pridėjo Mikita. - Nuėjau. Tuoju patikęs mane vienas iš skilandiškių sūnų, kaip mes juosius vadiname, paklausė, ko man reikia. O aš jam tuojaus Lozorių giedoti: ir teip mus nuskriaudė, ir šiaip mus nuskriaudė, prapuolėme dabar su mažais vaikais, su senais tėvais. Po teisybei mudu abudu nevedę ir nuo mažų dienų be tėvų. Tai ar tu žinąs, man net lyg gėda pasidarė. Nuėjo tas šuva pas Tranaitienę ir išnešė mums dovanų nuo jos, kad išlygintų skriaudas. Be to, ji liepė mums prikrauti du vežimu visokio labo pridėčko. Aš tiktai vieno labai gailavau, jog jau Algimantas tada buvo

iškeliavęs; kad ne šitai, tai aš gal būčiau da ir dvigubai nuo ano išsikaulijęs.

- O kurgi tas? - paklausė popas Kosta, ausis pastatęs. - Man būnant ne per seniai apie Stabinį gardą, Algimantas buvo namieje, ir apie kelionę nė išnekos nebuvo. In Stabinį ketino tiktai jo motina atkeliauti.

- Taigi! Iškeliaudamas jisai motiną ir išsiuntė į Stabinį gardą, neužsitikėdamas ant Aršiojo, bijodamas, kad jam bekeliaujant neužpultų tas ant pilės.

- Ar tai jis nutaria, jog Aršusis paliaubų laike gali užpulti ant jo? O gali būti, jog Algimantas ir kareivius renka? - klausinėjo popas Kosta.

- Ne! Suvis ne! Matai, jo motina tokia pliuškė. Ji ir įkalė Algimantui viską į galvą, jog ir gali užpulti, jog ir ją gali paimti... O pats jis nei mislyti nenorėtų apie tokius darbus.

- O kurgi iškeliavo pats Algimantas, tu man nesaikai?

- Kaip žmonės kalba, tai jis iškeliavo į Detuvą pas savo mergą. Bet tai ne suvis tiesa. Jojo visur laukia. Visur jis geidžiamas. Prižadėjo jisai būti ir Romeikiuose, ir Kumeliuose, ir kitose vietose.

Popas Kosta atsidėjęs dabar gaudė kiekvieną žodį Mikitos. O tas valgė sau ir posteringavo iš valios toliau.

- Bet kas man juokingiausiu nurodo, tai šitas: Algimantas motiną kaip Dievas žino kokį brangų lobį pervežė, perkraustė į Stabinį gardą. O kam ji, senas lunkas, reikalinga? Pats gi tame pačiame tarpe du vienu su Virpša. - Virpšą ak pažįsti? - paklausė svečias ir nelaukdamas atsakymo traukė toliau: - Ot du vienu juodu ir pasileido į tokią kelionę. Aš nesaikau jau nieko apie paprastus pavojus nuo žvėrių, bet jau jeigu kam reiktų sergėtis kelionėje, tai jam ir nuo Aršiojo rankų, ir nuo Romano nagų, iš kurių ne taip seniai išsprūdo... Ot žioplys!..

- O kaip tu numanai, kur jis dabar galėtų būti? - paklausė popas Kosta.

- Tai ne taip lengva atminti, - pratarė Mikita. - Mes po iškeliavimui Algimanto išvažiavome į trečią dieną.

- Ne! - pertarė antras vyras. - In antrą.

- Galbūt, - sutiko Mikita. - Nukeliauti į Romeikus jiems reiks poros dienų. Tenai jie ne mažiau savaitės praleis. Tai jie dabar da turėtų būti ne kitur kur, kaip tiktai Romeikuose.

- Taiir vėl pamelavai, - pertarė antras svečias Mikitą. - Jie dabar Kumeliuose. Aš pats girdėjau kalbant, jog pirma užjos į Kumelius, nes tie ir arčiau esą. O iš jų jau su Kumelių valdonu josią į Romeikus.

- Ar ne vis tiek, - atvertė Mikita. - Tau tiktai bile ginčytis. Aš nežinau, kaip tu teip ilgai be ginčo iškentei, Semike!

- Na tegul, tegul beveik vis tiek, bet mano teisybė, o ne tavo. O jeigu siųstum šiandien iš čionai pas Algimantą pasiuntinius, tai jie jo nerastų Romeikuose nei Kumeliuose, tiktai kelionėje tarpu Knisinių ir Balostako. Jie labai ilgai niekur netruks. Pas mergą keliauja!

Popas Kosta nesigailėjo vaišinimo. Gėrė ir jis pats, girdė ir svečius. O tie gėrė negailaudami svetimo gero. Gėrė, pakol nesusmuko čion jau po stalu.

Ant rytojaus nuo paties ryto jau laukė popas Kosta ties kunigaikščio durimis ir, kaip tik jās pravėrė, jis pirmas įsismelkė į rūmus ir puolėsi prie Aršiojo.

- Galingas kunigaikšti! Saulele šviesioji! - limeno popas, gulėdamas ant pilvo.

- Be tokių pradžių! - nekantriai pertraukė Aršusis. - Kada sugrižai?

Popas Kosta buvo vėl besistverias už saulės šviesiosios, bet sutremtas vėl ir patėmijęs, jog Aršusis šiandien labai rūstus ir nepakantrus, atsakė trumpai:

- Vakar vakare.

- Žinias ar parnešei?

- Parnešiau.

- Tai eiki pas pačią! - truputį lyg linksmiau ir meiliau pratarė kunigaikštis.

Dabar popas Kosta drąsiau ėjo ir pas Aršienę. Tiesa, jo žinios buvo ne visos geros, bet jos buvo, o gauta nuo Mikitos žinia Kostai nurodė ir ypač gera, teip jog jis tikėjosi ne tiktai negauti barti, bet ir laimėti šioki tokį pelną. Buvo vienas apielinkis, apie kurį dasižinojus Aršienė galėtų drūčiai užpykti: popas Kosta per ilgai užtruko kelionėje ir užsiėmė ne kunigaikščių darbais, tiktai savo. Bet apie tokius dalykus nebuvo kam pranešti. Bindokas nepraneš, nes juodu abudu plėšė svieta podraugiai, nuterioti žmonės nežinojo, kas juosius plėšė. Dėl to popas Kosta drąsiai ėjo pas Aršienę, kaip buvo lindęs ir pas Aršųjį.

- Kokios žinios? - paklausė ta pirmiausiai.

- Visokių parnešiau, kunigaikštiene! - atsakė popas Kosta. - Ir gerų, ir brudų. Visokių!

- Na, tai pirmiausiai duoki brudas.

Ėmė dabar popas Kosta pasakoti, kaip jis ir į ten jodamas, ir namon keliaudamas visu keliu matė svieta plaukiantį į Algimanto valstiją.

- Kiemai ir kaimai ten kaip grybai dygsta. Žmonės vieni su kitais javų sėkla dalinasi, veisle gyvulių... Viskas kaip iš dūmų eina! - pasakojo popas. - Po metų, antrų ir pažinti tą šalį niekas nepažįs. - Pagal mano numanymą, dabar tiktai ir galima mislyti apie nuveikimą Algimanto. O paskui bus per vėlu.

- Na, gerai! - pertraukė nekantriai jį Aršienė. - Kaipgi tas tavo Bindokas?

- Nieko negal paveikti!

- Kaip nieko? Rankpinigius paėmė, o darbo neatlieka. Kaip tai?

- Jis nuo darbo neatsisako, tiktai, matote, yra kliūčių, kurios pertarnauja.

Ir čion pradėjo Kosta pasakoti apie visus užsikėsimus Bindoko, nesigailėdamas melo. Čion jisai gražiai įtaikė žinią apie tai, jog Algimantas du vienu iškeliavo pas mergą į Detuvą ir jog kelionėje lengva jį ir suimti, ir nužudyti. Nes žinomi ir keliai, kuriais keliaus, ir vietos, kuriose viešės.

Rūstus ikišiolaik Aršienės veidas dabar nušvito, ir ji, išėjus į priemenę, pašaukė tarnaitę, kad ta pavadytų Aršujį.

Kada atėjo kunigaikštis, popui Kostai teko viską paantrinti, bet antrino jisai dabar saviškai, išrodydamas, kiek jis vargo ir triūso pakėlė dėlei kunigaikščių naudos.

Išklausęs viską Aršusis n'iškentė neprirūžijęs pačiai, kada jiedu likosi tiktai dvieja:

- Matai! Pasiskubinome prašyti pagalbos nuo tavo giminių.

- Palauk, da gali būti, jog ir labai susigadys tau ta pagelba.

- Tai, susigadys! Ak susigadyti susigadys, bet už ją reiks labai brangiai užmokėti. Ot naugardiškis ir dabar jau klinčija, kad jo sūnui duotume porą pilių dėl maisto. Tuoju ims reikalauti ir Černigovo valdonas. O kaip matai, ir be jų būtume apsiėję.

Teip rokavosi Dainavos kunigaikštiškoji pora, bet šitas menkas barnis ir rokundas nepertarnavo jiedviem sutarti apie išsiuntimą pulko dėl nužudymo ar suėmimo Algimanto. Sukalbėjo juodu leisti į šitą žygį vienus gudus, neužsitikėdami ant lietuvių. Vienok jogei gudai nežinojo kelių, tai ryžosi leisti su jais

po jų aštrum dažiūrėjimu vadą lietuvį. Išrinkti tokį vadą buvo paliepta popui Kostai.

- Kam lietuvį, kunigaikštienė, saulele šviesioji? - atbėgęs jisai kalbėjo Aršienei. - Yra čion du vyrų gudu, iš kurių jaunesnysis žino gerai tą apygardę, be to, jisai gerai pažįsta ir Algimantą, ir jo bendrą. Jis tai gali labai gražiai atlikti.

Toks išrišimas šito klausimo apie vadą pasigrozėjo ir Aršienei, ir ji ryžosi gausiai apdovanoti gudą, paskirdama jam už žygį du sidabrinį žiedu.

Šitą linksmą naujieną gudui, Mikitos broliui, nunešė popas Kosta. Bet koks jo buvo nusidivijimas, kada tas ne tiktai nenudžiugo, bet ir rūščiai atrėmė:

- Už tokią kelionę, ir tokį menką pelną! Tai man suvis nereikia. Aš veliju dirbti lauko darbą kur pas ūkininką, tai per tą patį laiką aš ne mažiau uždirbsiu, o vargti ir suvis nereiks.

Popas Kosta vos ne vos į kvailą galvą įkalė, jog atsisakyti nuo šito žygio jisai suvis negali, jeigu pareikalautų kunigaikštienė ir dyka jį atlikti.

Pavakare pulkelis šarvuotų raitų, vedamas Mikitos brolio Semiko, patraukė į vakarų kraštą.

- Du žiedu! - niurnėjo sau po nosia Semikas. - Už du žiedu, ir tiek kelio. Da, girdi, jeigu nejos, tai būsi smarkiai plaktas. Ir dėl kokio darbo?! Už tokį

darbą reiktų visus pinigais apipilti, lobiu apkloti, o ypač vadą, ak nuo jo viskas priguli. O Aršienė ką: visiems vyrams ir vadui po du sidabriniu žiedu. Kad teip siųstų Algimantas, tai jis siūlytų ne porą žiedų, tiktai cielą našta... Gm! Ar nepabandyti?.. – ištarė Semikas, nebaigdamas mislies.

Bet turėjo kokia nors ypatinga užkristi į jo galvą mislis, nes jo visas apsiėjimas persimainė aštriai. Iš vangaus tapo jisai judriu. Iš pikto ir nemeigusio – meilum. Iš tinginio pavirto į veiklų. Ne naujiena dabar buvo, jog jis, užslėpęs giraitėje kur pulkelį raitelių, pats vienas jojo pažiūrėti kelių, pabandyti brastų, paklausinėti užtėmytų žmonių pakelyje apie kelius ir užgyventas vietas. Vienok norins ir su paskubiu vijosi šitas pulkas Algimantą, vis tiktai dasiekęs Balostako apygardę dagirdo, jog tas prieš porą dienų pranėrė pro pilę.

Netoli nuo kranto Narų upės ryžosi pulkas laukti sugrižtantį Algimantą, o kad negalėtų pro juosius pranerti nepatėmytas, tai sargus plačiai sustatė ties brastomis, o vadas išjojo toli patiktų, beveik iki pačių Komiškių.

Slapintis toliaus su savo užmanymais Aršusis jau negalėjo, nes kalbos apie išsiuntimą vyrų dėl Algimanto suėmimo skrijo į visas puses. Dabar, priešin-

gai, jam priderėjo su didžiausiu paskubiu surinkti pagamintus kareivius ir pulti ant Algimanto sričio. Jis taip ir padarė. Po porai dienų Aršiojo pulkai persikėlė per Nemuną ties Gardinu ir pasirodė Sūdavijoje, siaubdami ją su didžiausiu paskubiu. Vėl liepsnojo triobos, rėkė žmonės, plėšiami ir naikinami nelaimingoje šalyje. In girias ir pelkes bėgo kas tiktai galėjo ir slėpėsi su kaimenėmis ir kitu labu.

Jau pasirodžius pirmiems gaisrams, ir čion, ir ten iš girių išnėrę lengvai šarvuoti raiteliai su paskubiu atgal skrijo į girias, kaip ir gandą nešdami, ypač jei jie užmatė kur nors didesnę pulkelį Aršiojo vyrų. Iš šito sūdavičių bailumo ėmė šiepti gudai. Bet tų šiepių ne ant ilgai nuteko. Po porai dienų pulkas gudų, užtėmijęs kelis sūdavičius, paleido žirgus ant jų, tie savo pajunkimu pasuko atgal... gudai užgulė vyti visu smarkumu ir pavijo. Bet tame tarpe užšvilpė šūviai iš visų pusių, ir iš girios išpuolė šarvuoti raiti vyrai su riksmu: mušk, mušk! Keli gudų vyrai spėjo, pasukę žirgus atgal, išsprūsti, ir jie parnešė žinią saviems apie sūdavičių užpuolimą.

Vienok veltu laukė sugrįžtant nors likučių; nieks iš to pulko daugiau negrįžo.

Toje pačioje dienoje ir kiti dainaviškių pulkai daugumoje vietų gavo drūtą netikėtai atkirtį. Tiktai tie

gudų pulkai gavo laisvai griebti, kurie persikėlė per Bebrų upę į Ruškio sritį, kad naikintų bėgančius iš Algimanto valstijos.

Tiesa, sūdaviečių buvo visur mažai, bet jie su įniršimu gynė savo šalį ir rėmėsi iš paskutiniosios.

Tai pykdė labai Aršujį. Ir jis dabar jau kone gailavo, jog nusiuntė pulkus Černigovo talkos linkon Balostako, kad nuo tenai užėjus pastotų kelią ir Algimantui, ir pagelbai, jeigu jisai, koku nors būdu išsukęs nuo suėmimo, vestų pagelbą iš Detuvos ir Juodvėšijos. Vietoje šitų pulkų Aršusis pareikalavo iš Gardino ir Dainavos likusius pulkus saviškių. Ir kad sūdaviškiai ne teip irštų, liepė skelbti, jog Algimantas jau suimtas.

Netikėtai užklupta Sūdavija gynėsi kiek galėdama. Apėmimas jos pasirodė ne teip lengvu darbu. Žmonės, pabandę būti po Algimanto valdžia, nenorėjo grįžti į Aršiojo nagus ir statė dabar paskutines pajiegas, kad atsigintų nuo užpuolikų.

Tame tiktai buvo nelaimė sūdaviškių, jog tarpu jų buvo mažai vienybės. Algimantas iškeliavęs ikšiol negrižo, ir daugumas mislijo, jog yra teisybė, ką skelbė Aršiojo vyrai, būtin Algimantaas paimtas sėdi Dainavos kalėjime. Bajorai žiūrėjo tiktai savo ypatingus skirtus reikalus, nesirūpindami apie

viešuosius. Veltu Bartninkas šaukė visus į vienybę. Bartninkas – ne Algimantas, jo šauksmai – ne paliepimai. Kas kaip norėjo, taip ir elgėsi. Po teisybei sakant, ant šitos sūdaviškių nesutaikos ir užsitikėjo Aršusis, ir kol tie da nesusiprato, skubino užduoti jiems paskutinį kirtį. Dėl to jisai laukė naujų pulkų iš Dainavos ir Naugardo talkininkų, kuriuos liepė vežti vežimais per Dainavos visą sritį. Ikšiol į kovą Aršiojo su sūdaviškiais nesikišo niekas. Ruškys, Stabinio valdonas, ir jo apygardės, nuplėštos per Aršiojo kariūmenę, ir tas tartum tylėjo. Tiesa, jis galėjo kiekvienoje valandoje pasirodyti su savo pulkais, bet pagal Aršiojo aprokavimą vis tiktai ne pirmiaus galutinio pergalėjimo Algimanto valstijos. Na, o tada nebaisus jam buvo ne tik šitas Ruškys, bet ir abudu Ruškiai. Rūpėjo tai, jog, pagal surinktus gandus, Tranaitienė išbėgo iš Stabinio gardo. Ji galėjo gauti pagelbą sūnui ne pas vienus Ruškius. Sulaukęs naujus pulkus iš Dainavos, Aršusis davė jiems truputį pasilsėti ir gulė su naujomis pajiegomis ant sūdaviškių.

Menki pulkeliai šarvuotų raitelių, pasirodę Stabinio apygardėje, liudijo, jog Ruškys jau pakilo. Kad šitą pavojų užžegnotų, Aršusis perkėlė per Bebrų upę kelis savo pulkus, paliepdamas tiems sulaukyti

Ruškį, kol jis neatliks su sūdaviškiais. Bet tikras pavojus pasirodė suvis netikėtoje vietoje. Iš Gardino davė Aršiamjam žinią, jog Algimantas ne tik-tai išsisuko iš nagų vyrų, siųstų dėl jo paėmimo, bet jog, surinkęs pulką talkininkų, jisai sumušė į plėnis černigoviškius, o užsilikusius gyvais pavergė juodvėšiai. Aršusis plaukus nuo savęs draskė. Bet sako, jog viena bėda nevaikščioja. Nespėjo Aršusis šitą žinią perbėdavoti, kaip atėjo gandas, jog ir žiemų šalyse pasirodė rimti pulkai šarvuotų, turbūt pagelba Ruškio Algimantui. Sūdavai buvo tame tarpe beveik suvis pergalėti, ir gynėsi jau tiktai keli bajorai, užsidarę savo pilėse. Dėl to metėsi dabar Aršusis su visomis pajiegomis ant ateinančių Ruškio pulkų, kad sumuštų juosius pirma, nei pasirodys Algimantas. Bet nespėjo jisai perkelti ir dalį savo pulkų per upę, kaip jau atėjo kiti gandai. Nuo pietų šaliesėjo pats Algimantas su Detuvos talkininkais ir pulkais samdytų juodvėšių.

Nuo šitų žinių pašiurpo Aršiojo plaukai, ir jis, nemislydamas daugiau apie kovą nei apie pergalėjimą, ryžosi trauktis su paskubiu atgal. Dabar jis jautė, jog tiktai viename tvirtame Gardine ras užvėją ir jog tiktai tenai galės kėsintis duoti atkirtį susirinkusiems ant jo galvos. Dėl to sutraukęs iš visur

savo pulkus, iš paties ryto patraukė ant namų. Bet čionai jo kariūmenei pastojo kelią detuviškiai, kurie, sugulę už nuleistų medžių kaip už pilės sienų, naikino jo vyrus. Pabandęs sykį ir antrą be pasivedimo prasimušti per detuviškius, Aršusis ryžosi išsilenkti giria eidamas. Bet čion jisai užėjo stačiai ant juodvėšių pulkų, kurių lenkdamasi pakilo da aukšty n arti pačios beveik Bebrų upės. Ir čion nelaimėjo nieko, nes rado Ruškio pulkus jau seniai belaukiančius. O tame tarpe iš užpakalio rizgo pulkai sūdaviškių nuo pietų šalies, vijosi juodvėšiai, detuviškiai ir ėjo, nors atstu, ir pats Algimantas su sūdaviškių pulkais, da menkai pratusiais karės, bet tyčia drąsiais.

Aršusis pasijuto maiše. Jo pulkavedžiai jam stačiai rodijo pasiduoti, bet jis, atsižiūrėdamas ant savęs ir savo mastu saikydamas kitus, ryžosi greičiau kovoje kristi, nei kaip pasiduoti Algimantui.

„Kovoje galiu prasimušti per eiles Algimanto kareivių ir gyvas namon parbėgti, o pasidavęs gyvas jau neliksiu“, – mąstavojo Aršusis.

Ir davė gandą savo kariūmenei pulti ant priešų. Ištiko kova bjauri, da bjauresnė tuomi, jog tarpu savųjų.

Pikrautus pilnus vežimus visokio grobio pirmus metė Aršusis. Paskui paleido svieta Sūdavijos,

varomą verguvėn. Ik valiai buvo dabar dainaviškiamis rūpesties apie pačių gyvastį.

Iš visur plaukė ginkluotas svietas Sūdavijos, dasižinojęs apie Algimanto sugrįžimą ir apie jo susirėmimą su Aršiuoju. Plaukė ir supo Aršųjį.

Per ilgą amžių, pilną kovų, Aršusis įgijo nemažą datyrimą, ir tas datyrimas dabar jam aiškiai rodė, jog jo prapultis čionai nuspręsta. Veltui jo pulkai, statydami visas pajėgas, rėmėsi su algimantiškiais. Už kirtį tie mokėjo kirčiu. Ant žuvusio vietos stojos kitas, o žingsnį žengti pryšakin neleido niekur.

- Mingailos vyrai! - užriko Aršusis savo pulkui rinktų vyrų. - Su manim pryšakin! Parodykim, kaip žūva, o nepasiduoda tikri kareiviai. Žūkime ar kyliu perveržkime priešų eilę!

Ant šitų žodžių aplinkui Aršųjį susirinko pulkelis senyvų vyrų. Ir gulė jie ant algimantiškių; bet tie nepasklydo bėgti, kaip tikėjosi Aršusis, tik rėmėsi kiek galėdami; žuvo ir rėmėsi. Viena puse čion ėjo kareiviškas datyrimas ir neišpasakytas lavumas, kita puse drąsa su įnirtimu ir skaitlingumas. Žuvo sūdaviškiai, bet žuvo ir dainaviškiai. Vienok vienoje vietoje pulkelis Mingailos milžinų, kaip nuo dešimties vyrų, prasimušė pro sūdaviškių eiles ir pasileido bėgti. Tame pulkelyje bėgo ir Aršusis. Nubėgęs per

keletą varsnų, atsižiūrėjo jisai atgal ant muštynės. Jo rinkti vyrai veltui blaškė sūdaviškius, darydami taką kitiems; vietoje nublokštų kilo kiti priešų kareiviai.

Žemė dundėjo nuo besikaunančių kareivių. Iš pietų skrijo balsai, norins neaiškūs ir neaptariami, vienok tie šūksmai labai panėšėjo ant: Algimantas! Algimantas!

Noras eiti į pagelbą saviškiams su noru išsprūsti iš priešų nagų gyvu neilgai kovojo Aršiojo dūšioje. Da akimirka, ir jis su pulkelio savo vyrų paleido kvėptelėjusius žirgus linkon Gardino. Ant savo laimės Aršusis pavijo kelis kareivius, varančius pulką vergučių į Gardiną, ir, gavęs permaintyti žirgą, pasijuto užsilikusiu nuo pavojaus patekti į algimantiškių nagus.

Sunkiai ėjosi Aršiojo kariūmenei. Likusi be vado ir apstota iš visų pusių per daug skaitlingesnę ir įnirtusį priešą, ji nieko gero nelaukė. Dėl to, negalėdama prasimušti, ryžosi nors žūti brangiai parduodama savo gyvastį. Seni kareiviai vienoje akimirkoje aplinkui save iš kerplėšių ir ant greitosios pakirstų medžių padarė sieną; sekdamo juosius, ir visa kariūmenė po valandėlei jau buvo užvėjoje. Teip, jog kada pasirodė su savo jaunais pulkais Algimantas, jau

visa Dainavos kariūmenė gynėsi, apsitvėrus medžių siena, ir šiepė iš sūdaviškių.

- Sausų šakų! - užriko Algimantas. - Kraukite jais ant šitų sienų ir uždekite.

Po valandėlei ugnis ir kartūs dūmai varė dainaviškius nuo sienų, ką priešai vėją jiems buvo. Bet kada paskui juosius puolėsi sūdaviškiai, tai vėl atsimušė į naują užkartą.

- Vyrai, vėl jiems ugnies! - užriko Algimantas. - Ugnies ir dūmų Aršiamjam.

- Čion Aršiojo nēr! - atsiliepė balsas iš anapus užkartos.

- Kaip nēr? - paklausė Algimantas.

- Prasimušė ir išbėgo! - atsakė tas pats balsas.

- O ką gi jūs čion ginate?

- Savo gyvastį ir laisvę! - buvo atsakymas. - Ir gynėme, ir gįsime iki paskutiniajai.

- Jūsų gyvastis ir laisvė čion niekam ir nereikalinga, - atsiliepė ant šito Algimantas.

- Jeigu teip, tai mes metame ginklus.

- Ir gerai darote! Tiktai žiūrėkite, jog nustojate viso grobio, - pridėjo Algimantas.

Tarpe apgultųjų pakilo dabar šūksmai. Netoli atsiliepė vienas balsas:

- O kas užtvirtys, jog iš tikrųjų sudėję ginklus mes nustosime tiktai grobio, o gyvastis ir laisvė mums liks?

- Ot kvailys esi! Ne Aršusis čionai kalba, tiktai sūnus Tranaičio, Algimantas! - užriko ant abejojančio senyvas dainaviškis vyras.

Algimanto viršininkai tame tarpe visur garsino paliepiamą liautis su kova. Ir kova ėmė malšti ir suvis aptilo.

Dainaviškiams davė progos dėl pasišnekėjimo.

- Ką da čion kalbėti! - atsiliepė ant šito senyvas dainaviškių kareivis. - Per klastą ir tėvažudystę įgijo Aršusis valdžią. Gudų kardu jisai varė mus pildyti jo norus. Ne jis mūsų valdonas, tiktai sūnus Tranaičio, Algimantas. Jo valia ant mūsų; ką jis nori, tegul su mumis ir daro. Štai aš, pražilęs kovose Mingailos kareivis, kloju ginklą po kojų Mingailos anūko.

Tai pasakęs, kareivis priėjo prie Algimanto ir ant žemės ties juoju sudėjo savo ginklus. Paskui jį ėmė kloti ginklus ir kiti, ir seni Mingailos meškinai, ir jauni kareiviai.

- Stokite! - užriko dabar Algimantas. - Jūs, Mingailos bendrai, ar tarnausite man teip, kaip tarnavote mano seniui? O jūs, jauni, ar tarnausite man

teisingai? – atsiliepė jisai į pulkus vyrų, klojančių ginklus.

– Kaip už senį galvas guldysime! – šaukė seni kareiviai.

– Galvas guldysime! Gyvastį padėsime! – rėkė pulkas jaunujų.

– Jeigu teip, tai ginklus į rankas, ir stokite prie eilių mano kareivių, – kalbėjo toliau Algimantas. – O tie, kurie nenori liktis prie manęs, tegul stoja skyrium. Jie be jokios kliūties grįš namon.

Nenorinčių vienok neatsirado. Ir po Algimanto žodžių visa kariūmenė dainaviškių kaip vienas žmogus su šūkšmais, su rikšmais ir linkšmais klegėjimais susiliejo į vieną su sūdavičių pulkais.

Gavę gandą dėl pietavimo ir pasilsio, stvėrėsi visi už grepšių, prisegtų prie balnų ir po medžiais; kur turėjo lietis kraujas, dabar tiško į taures putodamas traškiai kvepiantis midus, peiliai pjaustė dešras, sūrius, kumpius.

– Na ir jūs, juodvėšiai, dėkitės prie mūsų! – ragino vienas iš sūdaviškių.

– O kam tai mums? – atvertė už visus vienas iš juodvėšiškų galinčių. – Susidėję mes turėtum klausyti jūsų valdono, o dabar mums nereikia nieko klausyti. Ką norime, tą darome. Kur norime, tenai

einame, šiandien mes čionai, o rytoj – kur užsimanysime.

– Arba kur jums brangiau užmokės, – pritarė Virpša.

– Na, ir tai teisybė! – sutiko juodvėšis.

– O kas bus, jeigu ant jūsų kokia nors stipri svetima šalis užpuls? – paklausė Virpša.

Ant šito klausimo juodvėšis tiktai šyptelėjo. Nesiliaudamas vienok Virpša traukė toliau:

– Aš girdėjau nuo vieno iš lenkų vergučio, jog lenkai seniai jau griežia dantį ant juodvėšių. Ir žiūrėkite, kad jie tarpais ir nesusirengtų pas jus į svečius ateiti.

– Mm! – numykė ant šito šyptelėjęs vėl juodvėšis ir pratarė: – Tegul pabando! Bus jiems tada teip kaip mozūrams nuo prūsų!

Užkandę kareiviai pasirūpino apie pašarvojimą žuvusių karėje, kaip saviškių, teip ir Dainavos vyrų. O aprūpinę šitai, ėmė rengtis ant nakvynės.

Virpša su Radušiu, užsėdę ant žirgų, jojo apžiūrėti apygarde, kad pasirinktų vietą nakvynei dėl savo pulko. Malonu jiems buvo rasti tokią, kad būtų arti ir vanduo, ir ganiava, ir giria.

Jodamas Radušis gyrėsi Virpšai:

– Žiūrėki, dėde, kokį aš šunyti įgijau!

Tas metė akimis su n'įstikėjimu ant Radušio, kaip ir norėdamas pasakyti: kam tau dabar karės gadynėje tokie niekai? Bet paskui Radušį iš tikrųjų sekė šuva kaip paskui savo valdoną. Patraukė senis pečiais tiktai.

- O kur tu jį radai? - paklausė.

- Jis pats mane rado. Ar tai man tokio brudo reiktų! Da vakar jojant per kaimo laukus prisiplakė jisai prie manęs. Aš tada ir nepatėmijau, kas do per šunytis seka. Bet paskui užmatęs, jog jis laikosi manęs, aš atsižiūrėjau ant jo ypatingai. Ugi žiūriu, lyg pažįstamas, ir uodegos galas nukirstas. Teip nuo to laiko jis ir seka paskui mane. Turėjo paklysti...

Nujoję per kelias varsnas nuo kariūmenės, vyrai pateko į lankas, per kurias sriovėjo upelis. Dėl geros nakvynės stokavo tiktai girios. Bet ir ta čion buvo netoli. Reikėjo vienok ją apžiūrėti, ar gana ji sausa ir plati, kad lietaus laike rastų joje žmonės sau vietą. Tame tarpe šunytis ties vienais krūmais lankos pakraščio ėmė sustojęs loti.

- Kas gi čion būtų do per velnias? - paklausė Virpša, artindamasis prie pradžios brūzgynų pagirio, kur lojo šunytis.

- Tai ne velnias, tiktai popas Kosta! - atsiliepė Radušis, kuris spėjo pirma Virpšos prijoti prie krūmų.

- Kur jis? - sušuko Virpša.
- Ugi nukiūtino į girią.
- Tai tu jį paleidai! O kad tave ir velniai! - keikė Virpša. - Užė, šunyti! - siundė jisai.

- O kam tau tas brudas? - klausė Radušis, nesu-
prasdamas Virpšos suiršimo.

- Da tu klausi! Popas Kosta čion šnipuku žiūri-
nėja, kas čion darosi pas Algimantą. Jau tai jis čio-
nai ne be reikalo.

Dabar ir Radušis šoko vytis ir ieškoti popo Kos-
tos, bet jau buvo per vėlu; to nė matyt jau nebuvo.
Tiesa, šunyti da amtelėjo porą sykių, bet ir tas ūmai
pėdas pametė, ir dabar pakraštyje girios bėgiojo,
kraipydamas uodegą.

- Užė, bigi! - rėkė ir vienas, ir kitas iš vyrų, bet
tai nieko negelbėjo. Bigis bėgiojo aplinkui, kraipė
uodegą, žiūrėdamas į akis.

Virpša sustojo apmąstavoti, ką daryti. Per jo galvą
švystelėjo mislis, jog popas Kosta ne paukštis, ir
pėdos turėjo liktis, o jeigu neseka jomis šuva, tai
jisai jų neranda. Jų nėra.

- Jis turbūt čion kur nor medyje, - pratarė iš tyko
Virpša Radušiui į ausį. - Apžiūrėkime čionai kie-
kvieną medį ir, kad nereikėtų du sykiu vieną ir tą
patį apžiūrėti, darykime ženklus. Tokiu būdu mudu

nepraleisime nei vieną medį. Ir kur tiktai pamatysi nutartiną vietą, tuojaus paleiski šūvį.

Vyrai po šitai sušnekai ėmė tyrinėti medžius. Teip praslinko valandėlė. Pradėjo saulė leistis. Giria paskendo šešėlių tamsumoje, tiktai išblaškyti rausvi spinduliai krito nuo medžių viršūnių žemyn, apšviesdami kamienų apačią.

Virpša nesigailėjo triūso, apžiūrėdamas tankesnius medžius, per Radušį jau paženklintus. Paleido jisai ne vieną šūvį. O šunytis vis čionai šnipinėjo nesitraukdamas.

- Oi! - suriko medyje po vienam iš Virpšos šūvių.

- Na, lipki žemyn! O jeigu pats nelipsi, tai aš tave iškelsiu iš medžio! - užriko Virpša.

- Tiktai prižadėki man nieko nedaryti, - atsiliepė popas Kosta.

Vietoje atsakymo Virpša paleido antrą šūvį, po kuriuoju užrikęs beveik kūliais nusivertė nuo medžio gudas.

Norins ir nesmarkiai paleisti šūviai, vis tik gana giliai įstrigo į popo pasturgalį, teip jog reikėjo jį apžiūrėti ir perrišti sužeistas vietas.

- Na, pasakoki, ko tau čion prireikė? - paklausė atlikęs viską Virpša, tikėdamasi turbūt, jog jam dabar popas Kosta be jokios klastos viską išpasakos.

Bet tai buvo ant niekų neparemta klaida. Popas ėmė mikčioti iš pradžių, tai tiesa, bet paskui kaip pasileido meluoti, tai ir su šunimis jį būtų nesugaudęs.

Ilgai klausė jo melo Virpša, bet patėmijęs, jog jam ir galo nebus, pakilo nuo žemės, ant kurios sėdėjo, ir, imdamas jį už pakarpos, pratarė:

- Na, gana! Tu nenori manęs suprasti. Vietoj sakyti teisybę, tu siekiesi melu apgauti...

- Iš širdies tau kalbu! Dievaži! Teplyšta mano akys! - rėkė gudas.

- Raduši! Duokie virvę! - šūktelėjo Virpša, neleidamas popo iš rankų.

Tas netrukęs atrišo nuo balno virvagalį ir padavė.

- Kam, karvelėli, rišti? Aš ir teip eisiu kur liepsi, - skubino derėtis gudas.

- Ot ir peilio bėsama pas jį! - kalbėjo Virpša, apžiūrėdamas popą.

- O čion kas braška? - pratarė jis, čiupterėjęs už kepurės ir imdamas iš jos porą popierėlių.

- Tai čionai tokia maldelė mano užrašyta nuo lietaus, - aiškino popas.

- Teip! - sutiko ir Virpša. - Maldelė su Aršiojo pečiu. Tai dėmė Dainavos, - kalbėjo Virpša, tyrinėdamas popierėlę.

- Ką tamista kalbi! Jokios čia dėmės! Stačiai maldelės... jos niekam netikę.

- Aš parodysiu jąs Algimantui, tai jis irgi išmoks maldą nuo lietaus ir dėkui man pasakys.

- Ne, dūšele, nedėkavos, tiktai užpyks, jog tokiais niekniekais, o trukdote jį. - Bet niekas negelbėjo, nei melas, nei prašymas.

Virpša su popu Kosta ir rastomis pas jį gromatomis stojo prieš Algimantą.

- Kas tai do per žmogus? - paklausė tas.

- Tai popas Kosta, kuris buvo atsėlinęs į Kirsną ne per seniai, - atsakė Virpša ir pridėjo: - Mes jį dabar pagavome besislepiant ne per toli, ir ot štai aš radau pas jį dvi popierėles surašytas, kurias popas vadina maldelėmis nuo lietaus. Paskaitykit, ar nesiras jose kokių žinių.

Algimantas paėmė popierėles. Bet jau pirmi žodžiai parodė, jog tai suvis ne maldelės. Ir dėl to jisai paliepė susirinkti į krūvą visiems kunigams ir bajorams, kad prie visų perskaitytų jąs.

Aršienė per porą Kostą siuntė gandą vyrui, jog nuo naugardiškių talkininkų gavo ji žinią, jog neužilgo jie atkeliaus, daugiausiai jau jeigu po nedėliai bus Gardine. Paskui rašė, jog jai nesisekė apie Drūtiškius surinkti pulkelį kareivių ir gauti pagelbą

nuo Taurų pilės valdono. Galas gromatos buvo turbūt rašytas su paskubiu, nes vos ne vos perskaitomas. Jame Aršienė rašė: „Pasiuntinys popo Kostos davė man žinią, būtin eina paskalai, jog Algimantas, surinkęs kariūmenę, rengiasi pulti ant tavęs iš pietų, o Ruškys tuoju patim tarpu iš žiemų. Bus tau sunku. Jeigu kokios, tai siekis tiktai pats ištrūkti, o ištrūkęs netrukdamas pulki ant Detuvos ir paimki ar šiaip, ar teip Algimanto mergą. Turėdami ją, mudu ką norėsime, tą ir padarysime. Jeigu tu negali, tai duoki man kuo ūmiausiai gandą.“

Šitoje vietoje suvis neskaitomas buvo raštas, bet iš toliau einančių žodžių aišku buvo, jog ji rašo, jog ji pati, Aršienė, siųs tokiame atsitikime pulką dėl suėmimo Danutos.

Sukarštavo ir sujudėjo Algimantas, perskaitęs apie pavojų, grasinantį jo mergai. Ir pirmais jo žodžiais buvo paliepimas pusei kariūmenės bėgti ginti Detuvą. Bet čion patarė patys detuviškiai, jog dėl paskubio netinka didelis pulkas. Tiesa, jeigu jie galėtų laiku suspėti su dideliu pulku stoti pavojaus gadynėje ties Detuva, tai būtų geriausiai, bet jeigu pasivėlys? O su dideliu pulku sunku nepasivėlinti.

- Siųskite, kunigaikšti, didelį pulką, - patarė Virpša. - Jis niekadosis nebus pro šalį. Bet dėl greito

darbo leiski sykiu ir mane su menku pulkeliu pryšakiu pulko.

Algimantas vietoje visos padėkavonės metė tiktai akimis, pilnomis dėkingumo, ant Virpšos ir spausdamas paduotą ranką pratarė:

- Imki ką nori iš vyrų ir kiek nori, ir joki. Jočiau aš pats, bet man tai nepritinka daryti, kada reikia vesti kariūmenę ant Gardino ir Dainavos.

Virpša mažai turėjo baldos su parinkimu vyrų, jisai žinojo, kas eis maloniai. Erdivilas ir Domeika pakviesti su didžiausiu noru tiko, nes jiems nors iš tolo malonu buvo pamatyti Vuodeliškius, pro kuriuos sugrįžtant iš Detuvos sutarė vyrai keliauti. Radušis su Bukotuku teipogi nelaukė, kad juodu du kartu į Detuvą vadintų. Teip, jog jau po pusvalandei penki vyrai pasileido į kelionę, siekdamiesi prieš vidurnaktį patekti pas Avilį, kad gautų gerą nakvynę.

Ant rytojaus Algimanto kariūmenė patraukė ant Gardino.

XV. DANUTA. IN DETUVĄ

Antrą sykį jo amžyje reikėjo Virpšai keliauti tuom pačiu keliu į Detuvos pilį. Turėjo jisai aplankyti tą pačias vietas, kurias lankė prieš dvidešimtį su viršum metų lydėdamas jauną Triobiaus pačią iš Kru-suviškių pilės.

Virpšos atmintyje ir priešais jo norą ir valią kilo paveikslai pirmos kelionės, o su jais surištos kilo ir atmintys giliausios jaunystės.

Aukšti, iškeroję aužuolai paupio krantų su lygio-mis lankomis, užsėtomis žolynų žiedais, kalvos, paaugę giriomis, kalvos, išdirbtos į dirvas, ban-guojančias javų vilnimis, tamsus kalinys pilaitės su aukštais kuorais ant kampų ir ties vartais – lėkė, mainėsi vyro omenyje. Vieni paveikslai mainė kitus, bet kiekviename neatšaukiamai skrajojo paveikslas jauno skaistaus veido. Čion tas veidas Ruškio sesers žydėjo kaip žolyno žiedas viduryje lankų upės, ten jauna mergina, kaip stirna laki, bėgiojo su giminai-tėmis ir pažįstamomis po kalnus, kalvas, pakeldama smulkius paukštelius nuo žemės, iš krūmų...

Augo, bujojo ji po jo akių. Užaugo, pražydo į puikų žiedą.

Ėjo jis tada dvidešimts trečius metus. Pirmą sykį ir jisai iškeliauvo į kareivišką žygį. Ilgai tąsėsi su gudais ant Nemuno krantų, priklojo virtines priešų ir atrėmęs užpuolikus grįžo namon. Grįžo daug vaikinių į Krusuvos pilį, grįžo ir jis...

- Kas parėdys mano kepurę? - klausė jisai savęs ne sykį, ir kiekvieną sykį karštai geidžiama viltis kuždėjo jam į ausį vyliai, klastingai: „Salinga, skais-taveidėlė!“

Sugrižęs iš žygio Virpša led ne led pažino Salingą. Ta buvo tapus da gražesnė ir da patogesnė.

Mergos vyrams rėdė kepures. Jam Salinga parėdė. Parėdė, uždėjo ir pabučiavo. Kas su juom tada darėsi, Virpša gerai ir nesuprato. Jis jautė tik-tai, jog jam linksma ir liūdna vienu sykiu buvo. Buvo malonu ir linksma brėkstant pirmiems meilės jaus-mams.

Diena nuo dienos, metas nuo meto augo mergina ir meilė jo.

Atėjo laikas, kada Virpša suprato savo jausmus. Bet ar galėjo jisai drįsti ir mislyti apie vedimą Ruš-kio sesers? Reikėjo slėpti savo jausmus.

Nuo Detuvos atjojo jaunas vaikinai, kunigo sūnus, ir numylėtą merginą po kelių savaičių šituomi pačiu keliu lydėjo jis pats pas jos vyrą į Detuvos pilį.

Lydėjo pašarvojęs širdyje laimę viso amžiaus, lydėjo su linksmu veidu, kad niekas nesuprastų jo jausmų.

Daug perkentė tada Virpša. Nuo tų gadynių daug laiko praslinko, ir karšta meilė ne tik nustojo liepsnojus, bet ir spėjo pablėsti, pelenų amžiaus sluoksniu pridengta. Vienok... – vis tik seni dievai teip pilnai pripildė jo širdį, teip tvirtai ir vienvaldiškai viešpatavo, jog naujiems neliko mažiausios vietelės.

Veltu dėl to ne viena merga siekėsi Virpšai įtikti, ir jis pats veltu ieškojo tokios, kurią nors kiek galėtų mylėti. Ir pražilo viengungis.

Salingos atmintis dėl jo ant viso amžiaus liko šventa ir brangi. Tiktai laikui einant, jisai su tąja savo meile apsiaubė visą Salingos šeimyną ir visą jos giminę. O dėl ko ir dabar, dagirdęs apie pavojų, grasinantį Danutai, Virpša puolėsi su paskubiu jai į pagelbą.

Pernakvoję pas Avilį, švintant pasileido vyrai tolyn per girias ant Kurklėnų, Skroblaukio, ir pavaikare pataikė tyčia būti apygardoje Vuodeliškių.

– Turbūt mūsų laukia, – šiepė Domeika, – kepsnius kepa. Aš jaučiu jau dūmelį...

– Iš tikrųjų dūmais tvoskia, – pritarė ir Erdivilas.

Vyrai ėmė tarpu savęs minti, kas tai būtų. Vieni šiepė iš kitų. Tuos jų juokus netikėtai pertraukė

Virpša, paliepdamas sustoti ir apsišarvuoti. Jo pratusi ausis sugavo kelis nutartinus balsus žudomo mušynėje svieto.

- Geriau, vyručiai, būti ant atsargos, - pratarė jisai, vesdamas toliau pulkelį.

Domeika nenustygdamas šiepė toliau:

- Erdivilas susikirs su Algutės motina. Man teks su Algute remtis. Na, o kiti kaip sau norite.

Vienok ūmai juokai pavirto į suvis nelemtą teisybę.

Kada paspaudę žirgus vyrai išnėrė iš girios, tai pamatė gaisrą Vuodeliškiuose, o ties kaimu tąsėsi svietas.

- Šuoliu! - užriktavo Virpša.

Turėjo ir ties ugnimi būnantis svietas pamatyti Virpšos pulkelį, nes sujudėjo da labiaus, ir nuo kaimo nuskrijo būrelis žmonių linkon girios.

- Užuolanka! - užriktavo vėl Virpša.

Žirgai ir Virpšos vyrų, ir bėgančiųjų prigulė prie žemės. Bet iš sykio buvo matyti, kas ims viršų šitose lenktynėse. Grobis tramdė ir alsino bėgančiųjų žirgus. O grobį tiems mesti, kaip matyti buvo, nesinorėjo. Nuo kaimo paskui bėgančius vijosi būrelis kaimiečių su kirviais ir dalgiais rankose. Tiktai pora

draucių kyšavo rankose kaimiečių. Moters, neatsilikdamos nuo vyrų, bėgo ir tos su riksmu.

- Meskite grobį ir ginklus! - šaukė Virpša, užjojęs bėgantiems už akių.

- Traukitės šalin! - rėkė piktas balsas iš būrio pastotų vyrų.

Bet klausyti nemislijo nei šie, nei tie. Virpša užsitikėjo ant savo vyrų, kaip ant pratusių kareivių, o ypač užsitikėjo ant savęs. Tie teipogi turėjo užsitikėti ant savęs ir savo skaitlingumo. Kelias akimirkas teip stovėjo vieni priešai kitus, laukdami išpildymo savo norų. Trumpame vienok šitame laike Virpšos vyrai įžiūrėjo, jog pavytiejai apsislogino gyvu grobiu: vaikais, jaunomis mergomis... kurią gabeno į verguvę.

Iš šitos norins ir menkos progos pasinaudojo didžiausiai plėšikai. Keli iš jų, savo grobį padavę kitiems ir įgiję laisvas rankas, pryšakyje savųjų puolė ant Virpšos vyrų, o apsloginti grobiu tuomi tarpu mušėsi į šalį, kad dasiektų girią. Nemiegojo vienok ir Virpša. Jisai, menkai žiūrėdamas ant besipriešinančių jam, pastoj su savaisiais vėl kelią nešantiems grobį, tramindamas jų bėgį, o tame laike artinosi žmonės išplėšto kaimo. Plėšikai paantrino da sykį tą patį apsiėjimą, kad prasimuštų su grobiu,

bet ir šį kartą be laimės. O tame tarpe užpakalyje jų jau dundėjo žemė nuo bėgančių kaimiečių.

- Meskite grobį visi, ir už ginklų! Sumuškime šarvuotus, o grobis mūsų rankų nevengs! - užriko vienas iš užpuolikų.

Ant jo šūksmo blykstelėjo rankose visų plėšikų ginklai, ir jie puolėsi ant Virpšos vyrų. Ištiko mušynė. Apstoti pulku, plėšikų vyrai iš sykio tiktai gynėsi, bet štai ir čion, ir ten ėmė vaitoti tai vienas, tai kitas plėšikų ir skriejo į šalį. Štai ir visas jų būrys, jau nesirūpindamas apie grobį, tiško į visas šalis, mislydamas tiktai kaip išnešti kudašių. Bet ir šitai ne visiems pasisekė. Vieni žuvo nuo smūgių šarvuotų vyrų, kitus dasiekė ir kaimiečių nors nelemti ginklai. Sužeistus plėšikus be gailėsčio pribaugė įniršę kaimiečiai, nors už juosius ir užtaravojo Virpša.

- Ko jų gailėtis, tamista? Jie jau tik šitame mėnesyje ant mūsų kaimo penktą sykį užpuola. Iki šiol vis būdavo jų mažiaus, tai vis da spėjome atsiginti, o jau dabar pažiūrėkite, kiek jų prisivilko. Kad ne tamistos, tai būtų visus išterioję mus. Gailėtis brudo! O jie ar gailėjosi plėšdami iš motinų glėbių vaikus? - pūrijo kaimietis ir ragino saviškius naikinti plėšikus be gailėsčio.

Vaikai, atimti iš plėšikų nagų, dabar su riksmu bėgo prie savo tėvų. Mergos ir moters išvaduotos su ašaromis dėkavojo vyrams.

- Ko jie taip tankiai, šitie plėšikai, ant jūsų kaimo užpuldinėja? - paklausė Virpša kaimiečių.

- Mūsų kaimas, širdele, gana turtingas, stovi ant kelių. Eina pulkas plėšikų iš vienos šalies į kitą, eidamas vis atsiremia į mūsų kaimą, ir kiekvienam malonu nugriebti. Na ir bando, ir griebia, ir plėšia.

- Tai kaipgi jūs čionai gyvenate?

- Taip ir gyvename! Šiandien plėšikai mus nuplėšia, rytoj mes, susitarę keli kaimai, vejamėsi plėšikus, atimame savo grobį ir juosius nugriebiame ir užmušame. Ir gyvename vėl kaip žmonės, kol neatsiranda nauja plėšikų gauja mūsų apygardėje.

- O kur jūsų šinkarka su savo dukteria Algute? - paklausė n'iškęsdamas toliau Erdivilas.

- Apie ją mes mažai ir rūpinamėsi! Jos moka su plėšikais apsieiti. Ot ir dabar puikią baiką jos su jais padarė. Tie, žinomas dalykas, pirmiausiai užpuolė ant karčemos. Tos tuojau davė gandą kaimui. Pakol mes rinkomėsi, plėšikai įsilaužė jau per vartus į kiemą; iš kiemo per duris priemenios į priemenę; veržiasi ir rėkia, kad pačios duris atdarytų gerumu, nes kitaip uždegsią. O tos jiems rėkia: „Pasisergė-

kite, kad nesudegtumite!“ Turėjo darbo plėšikai, kol neišiveržė į priemenę. O iš priemenios jau lengvai pateko į vidų. Na, pateko. Mes žiūrime, ugi jau liepsnoja priemenė. Rėkia lauke stovinti plėšikai, kad iš gryčių bėgtų laukan, o tie rėkia, kad duris atdarytų, paremtos, girdi, iš priemenios. Bet kas eis į ugnį atdaryti! Rėkė plėšikai degdami, rėkė. Bandė langą plačiau praręsti ir išlįsti, bet nespėjo, užgriuvo stogas su lubomis, ir liko jie tenai. Gaila tiktai, jog ne visi tenai jie buvo sulindę!

- O šinkarka su Algute? - klausė toliau Erdivilas su neslepjamu neramumu. - Jos išbėgo?

- Tai, matai, jos neišbėgo... - tęsė žmogus.

- Tai ir jos sudegė? - sušuko beveik visi vyrai klausdami.

- Mes teip mename, jog jos nesudegė, - nesku bindamas atsakė žmogus kaimietis.

Nelaukdamas daugiau jokių paaiškinimų, Erdivilas paspaudė žirgą pro kaimo triobas linkon karčemos. Paskui jį nusekė ir kiti Virpšos pulko vyrai.

Karčema sudegusi da rusėjo. Kampas vienas priemenios, stovintis priešai vėją, apdegęs tiktai rūko dūmais.

Kirviais ėmė vyrai ardyti karčemos likučius. O kada paspėjo ir kaimiečiai, tai atsirado ir šieniniai

peštukai, ir tam tyčia prikliai, ir kirviai su kuoponėmis.

Po rusančiomis užgriuvusiomis lubomis rado lavonus keturių plėšikų, bet šinkarkos ir jos dukters niekur jokių žinių negalėjo rasti.

Erdivilas, visą laiką triūsęs po gryčios aslą, atsižiūrėjo ant vienos jos sienos, užgultos lubomis. Siena šita buvo už pečiaus. Ėmė jisai tą sieną valyti, bet toje akimirkoje sušuko:

– Vyrai, jos turi būti čionai!

Siena pasirodė dviguba. Erdivilui pasirodė, jog jos tarpu šitų dviejų sienų pasislėpė ir sudegė.

Su didele aitra puolėsi vieni vyrai lieti vandenį ant rusančių čionai sienojų ir žarijų, kiti tempė šalin visokius strampus ir nuodegulus. Kada nuvalė šią vietą, tai aišku buvo, jog čion būta dvigubos sienos, bet tarpu sienų ir čion jokių dėmių sudegusių kūnų nebuvo.

– Ne kitaip, kaip čion turi prasidėti požemis, ir jos tame požemyje, – pratarė dabar Virpša. – Žiūrėkit, ar nėra čion durų, vedančių į požemį.

– Kokios čion durys! – nekantriai atsiliepė Erdivilas. – Visur žemė.

Neatsakydamas nieko, Virpša ėmė stuksėti kirva-kočiu į tą žemę, ir vienoje vietoje girdėti buvo aiški

tuštuma. Pražèrè tenai žemes, ir pasirodè grįstai, durys. Bet nesidavè atidaryti.

- Na, suskaldykite kirviais, jeigu kitaip negalima! - užriktavo Virpša.

Negailèdamas pečių èmèsi už darbo Erdivilas. Bet ir su perskèlimu buvo nelengvas darbas: aržuolinès durys laikèsi drūčiai. Vienok po valandèlei vietoje išverstų durų pasirodè lipynè, vedanti į tamsų kaip pragaras požemį.

Čionai antros durys sulaiké vyrus, bet jau šitos netramdè. Jos buvo praviros, o už jų čion jau gulèjo šinkarka ir Algutè, abi apmirę.

- Užtroško! - sušuko Erdivilas ir sustvèręs Algutę išnešè iš požemio laukan ant pilno oro.

Paskui jį Domeika su Radušiu išnešè pačią šinkarką.

Ant oro po valandèlei abidvi pradèjo atsipeikèti.

Pirmutinè atplèšè akis motina. Atplèšè, metè jomis aplinkui ir, pamačiusi arti savęs dukterį gulinčią ir pažištamus veidus, užvožè vèl akis.

Algutè ilgiau buvo apalpus, bet ant galo ir ta pakèlè galvą ir paprašè gerti. Erdivilas kone pašoko aukštyn iš džiaugsmo.

Sudegè iš viso viena karčema. Klètis, daržinès, tvartai ir kluonas likosi visi cieli; per tai ir vyrų žir-

gams radosi pastogė, ir atsipeikėjusioms moterims vieta. Jos pasiprašė, kad jas perneštų ant šieno į daržinę. Vyrai dėl nakvynės rado sau vietą kitoje šalinėje tos pačios daržinės. Ir nuvargę per dieną sumigo drūtu miegu, palikdami rūpestį apie žirgus kaimiečiams, kurie su mielu noru prižadėjo jiems per naktį padaboti.

Virpša, pakilęs švintant, norėjo ir neatsisveikinęs su Algute ir jos motina iškelti; bet prieš šitą jo užmanymą sukilo ir jiedvi, ir Erdivilas su Domeika. Moters reikalavo, kad jie paviešėtų nors kelias dienas, o vyrai nors porą valandų prašė duoti jiems dėl paviešėjimo.

Virpšai atsiėjo išpildyti nors vyrų prašymą. Apie moterų užmanymą jisai, žinomas dalykas, nė klausyti nenorėjo.

Žirgai pasilsėję ėjo smagiai, geras kelias ir vėsus oras spartino tartum žirgų bėgį. O iš teisybės viską darė gera priežiūra dėkingų žmonių. Jie laiku ir prišėrė, laiku ir pagirdė, ir nesigailėjo žirgams avižų.

Anapus Šalinės kaimo, ties Kundičiais, pasivijo Virpšos vyrai pulkelį vyrų, jojantį teipogi į pietų šalį. Tarpu tų vyrų Virpša ūmai užtėmijo gudą Semiką, buvusį vadu pulkelio gudų, siūsto dėl Algimanto suėmimo.

- Sveiks drūts! - užriko gudas, pažinęs Virpšą savo žaru. - Kur sveikas keliauji?

- Vakarykščią dieną vaikau! - atsiliepė Virpša. - O sveikas kur keliauji?

- Tai turbūt tamistos tokia kelionė, jog apie ją ir pasakyti negali.

- Suvis tokia kaip sveiko! - atkirto Virpša.

- Ka! ka! ka! - pasileido juokais Semikas.

Gudų pulkelis buvo skaitlingesnis truputį už Virpšos pulkelį, tiesa, dviem vyrais, bet vis jau, kaip mąstavojo Virpša, susikirtus reiktų plaukus pusiau dalintis, o pikčiausiai, jog reiktų sutrukti. Dėl to apmislijęs savo padėjimą, norins ir nemaloniai, vienok Virpša jojo paskui gudų pulko, laukdamas, jog kur nors vis tik jų kelias persiskirs.

- Tamista! Paklausyki! - atsiliepė Semikas negaršiai į Virpšą, tyčiomis atsilikęs nuo saviškių. - Aš labai pamėgau tamistą ir Algimantą. Atsimeni gal, kaip aš atsiunčiau jums gandą, jog aš vedu pulką dėl suėmimo judviejų? Tiesa, judu jau ir be manęs žinojote...

- Na teip! - sutiko ir Virpša. - Ir kiek atsimenu, tai Algimantas nepaliko sveiką be dovanų.

- Ką ir kalbėti! Tai puikus žmogus ir dosnus valdonas, tokiam ir tarnauti malonu. Ot ir dabar dėl

to aš sveikam noriu pranešti vieną dalyką, užsitikėdamas ant Algimanto, jog jis neaplenks mane dovanomis. Ot, paklaudyki: Aršienė išsiuntė pulką vyrų dėl paėmimo Detuvos, kad joje pavergtų Algimanto mergą, Danutą, Triobiaus dukterį.

- Sakai, tą pulką jau ji išsiuntė? - paklausė Virpša ir iš linktelėjimo galvos supratęs, jog tai teip, klausė toliau:

- O jūs kur keliaujate?

- Taigi mes iš to pulko ir esame. Mus pasiuntė pryšakin pulkavedys, kad apžiūrėtume apygarde ir kad duotume jam žinią, jeigu ką negerą patėmytume. O kad daeisime iki Detuvai, tai kad apstoję ją padabotume, kol pulkas nedaeis. Na, daboti reiks atsargiai pasislėpus; mums įsakyta tiktai daboti Danutą.

- O ką jūs, septyni vyrai, galėsite daboti? - užmetė Virpša.

- Suvis ne septyni! - atvertė Semikas. - Mūs bus į trisdešimt. Tiktai matai, šiandien kiti apygarde apžiūri. - Ir tai sakydamas nusišypsojo gardžiai.

- Griebia? - užmetė Virpša.

- Visaip atsieina. Jeigu neduoda gerumu, tai ir plėšia. Matai, mūsų Aršusis nepanėšus ant Algimanto. Dovanų nuo jo nelauki niekad, o algas, ir

tas menkas duoda. Kaip apsieisi negriebęs? Na tai matai, pulko vyrai ir ieško visokių pragumų, kad pasididintų algas, ir pasididina.

- Kodėl gi tu nedidini?

- Pas mus viskas su parėdku darosi, paeiliui. Aš teip eilią užvedžiau, jog man teks riebūs kaimai dėl apžiūrėjimo. Ot, prajosime tik Mašną. Iki Mašnai jiems paskirta, o anapus Mašnos mums. Mes Mašnoje nakvosime, ir jiems nakties laike prideria sugrižti į Mašną. Na, ne naktyje, tai iš ryto, o jau vis jie sugriš. Čion, dūšele, puikūs kaimai, turtingi, lobiu apsipylę. Šilaviečiai, Kūkaliai, toliau truputį Šeštokai. Mantautai neką menkesni. Čion tokie gražūs kaimeliai, kad, tiesą sakant, mums vieniems ir neapiplėšti viską.

- Ar žinai ką? - kalbėjo toliau truputį patylėjęs gudas, Aršiojo tarnas. - Dėkis ir tu prie mūsų pulko. Turėsi didelį laimikį.

- Algimantas už tokį darbą užpyktų! - atsakė Virpša.

- Ar tai tu kvailas sakyti, ką tu kelionėje darei? O jeigu ir dasižinotų, tai sumeski visą bėdą ant mūsų pulko. Aš to nebijau; Aršusis ne toks.

Matydamas, jog Virpša tyli, Semikas pamislijo, jog jis tinka ant pasakytų žodžių, ir dėl to traukė toliau:

- Šilavietį ir Kūkalius aš jau prižadėjau savo vyrams, dėl to tau praleisti šitų vietų negaliu, bet jeigu nori, tai pasirinki sau ar Šeštokus, ar Mantautus... Tai teipogi pusėtini kaimai.

- Na, kur ne pusėtini! - atvertė Virpša.

- Tiktai žiūrėki, sveikas, kad ir man nubirtų šis tas nuo Algimanto. Pagirki mane, kad vadintų pas save. Inšnekėki, kad ir dabar duotų daugiau dovanų.

„Virvagali tau!“ - pamislijo Virpša, bet neišreiškė savo jausmų. Virpša mislijo ir pats su saviškiais nakvoti Mašnos kaime, kur jis turėjo gerą pažįstamą, ir labai jam buvo nemiela dasižinojus, jog Mašnoje ketina nakvoti ir Semikas su saviškiais, da nemieliaus pasidarė, kada jis dagirdo, jog nakties laike susirinks pulkas į trisdešimtį vyrų.

„Ar nepulti tiktai ant jų dabar?“ - klausė savęs vyras. Bet sveikas protas ūmai nuo šito užmanymo sulaikė. Paskalas bus... sutrukti reiks, ir patiems nelygiai išeis: kas žus, kas taps sužeistas... Ir dėl to pamislijęs ryžosi Virpša eiti kitu keliu ir per tai atsiliepė:

- Viskas, ar tu žinąs, būtu gerai, bėda tiktai tame, jog mes jojame ant Vilkaviškio.

- O ko jums tenai reikia? - paklausė sujudėjęs Semikas. - Ak jums nepasiduos Vilkaviškis. Kiba jog ir paskui jus eina pulkas. Na, ne kitaip! - traukė toliau jisai. - Ak apie tokį Algimanto apsiėjimą ir šnekėjo pas mus. Na, aš tau teisybę apie savą sakiau, sakyki ir tu man, ar eina paskui tave pulkas jūsiškių?

- Eina! - atsiliepė Virpša.

- Ar didelis? - nesiliovė klausęs.

- Užteks, kad paimtų ne tiktai Vilkaviškį, bet ir visą Aršiojo sritį.

- Oi, vyruti, tai niekai! O kur jisai eis nuo Vilkaviškio?

- Aš to nežinau, bet misliju...

- Ant Brastos? - ne tai klausdamas, ne tai tvirtindamas pratarė Semikas.

- Gali būti...

- Na, tai dėkui tau. Grįždamas aš laikysiuosiu arčiau rytmetinių ežių. O dabar reikia siųsti gandą saviškiams, kad jie pasiskubintų, kad nepavytų juosius jūsiškiai ir kad keliautų rytų kraštu, aplenkdami Vilkaviškį. Padarys jie, tiesa, alkūnę, bet vis jau geriau... Paskubiu išlygys sutrukimą.

„Ot kad tave ir velniai! – užkeikė mislyse Virpša. – Pamelavau truputį, ir tas išėjo ant mano galvos.“

Gudas tame tarpe, prijojęs prie saviškių, nusiuntė vieną iš vyrų nunešti gandą saviškiams apie pavojų nuo einančio sūdaviečių pulko.

Virpša pasakodamas apie saviškių pulką mislijo, jog šita žinia atgrės suvis Semiko norą lįsti toli į Detuvą. Dabar gi patėmijo, jog šitame jisai klydo, ir drūčiai klydo.

– Turbūt jums už šitą darbą gerai prižadėjo Aršienė išlyginti? – pratarė Virpša į Semiką, kada tas atsirado vėl šalia jo.

– Tai neva nė šio, nė to, tiktai nežinia, kaip tą prižadėjimą ji išpildys.

– O ką tu darytum, – paklausė Virpša, – jeigu tau už šitą darbą Algimantas dvigubai pasiūlytų?

– Nieko, brolyti, negalėčiau padaryti! – pašnabždėjo į ausį gudas. – Matai, po anuoju atsitikimu su Algimantu Aršienė, bjaurybė, tapo atsargi ir pasiuntė su manim tokius šunis, su kuriais ir rodos nerandi. Viską saviškai dirba ir ieško tiktai priekabio, kad prapuldytų...

– Na tai aš tau rodą duosiu nuo savęs, – pratarė Virpša. – Meski tu juosius ir bėki namon. Nepritinka teip elgtis, kaip jūs elgiatės: savuosius plėsti. Aršu-

sis sumuštas; ne šiandien, tai rytoj visas kampas pateks po Algimanto valdžia, o tada bus niekai...

- E, brolyti, da kas kada bus!.. Kas šiandien, tai mano! Ot, kaip mes gyvename. Jokime podraugiai, pernaktuosime krūvoj, o rytoj prisiplėšę visokio lobio lėbausime.

- Negaliu, - pratarė garsiau Virpša. - Mes šiandien da iki nakčiai mislijame paspėti arti Vilkaviškio, jeigu nepateksime į pačią jo pilę. Ir mums čionai ūmai reiks skirtis.

- O bereikal. Spėtum ir rytoj dajoti iki Vilkaviškiui! - draudė Semikas.

Virpša darė alkūnę sukdamas ant minėtos pilės, bet apsieidamas teip jisai turėjo savo apokavimą. Viena, jisai skyrėsi nuo prilipusių Aršiojo gudų, kurie galėjo tapti pavojingais, sujoję visi į krūvą. Antra, nors jis ir darė alkūnę ir per tai įgijo laisvą kelią, bet be to, po teisybei kalbant, nuo Vilkaviškio ėjo tiesus ir gražus vieškelis, teip jog ir ant paskubio jisai galėjo iškirsti.

Bejodamas po atsiskyrimui su gudais, Virpša atsiminė, jog čion jodamas stačiai per laukus beveik be alkūnės gali išjoti ant ano vieškelio, einančio nuo Vilkaviškio. Pakeliui čionai jis atsiminė Beržukų kaimą, iš kurio vienas vyras prie jo buvo Dainavoje,

ir nusprendė paprašyti žmonių šito kaimo, kad jie palydėtų jį per laukus, stačiai išvesdami ant ano vieškelio.

Tokiose gadynėse žmonės visur buvo ant atsargos. Virpša tai gerai žinojo, kaip žinojo ir tai, jog jodamas stačiai į kaimą jisai nieko labo nepelnys: arba jis tenai nieko neras, arba jį išvys laukan, neduodami žodį ištarti. Kaimo triobos stovėjo per kelias varsnas nuo kelio. Dabar kilo klausimas: kaip duoti gandą kaimo žmonėms? Sukurti ugnį šalia kelio? Ilgas darbas ir labai netikras.

Dėl to Virpša, jodamas pro kaimo laukus, kaip žąsinas ištiesdamas kaklą ir pakildamas nuo žirgo dairėsi į visas puses, ar nepamatys kur laukuose kokio darbininko. Ir šitame jam laimė lėmė. Ne per toli nuo kelio kaimo žmonės triūsė po lauką.

- Vyrai! - užriko jiems Virpša, nusėdęs nuo žirgo ir eidamas vienas pėsčias prie jų.

Žmonės iš sykio patraukė bėgti į girią, bet paskui, matydami, jog eina ant jų tiktai vienas ir pėsčias, aprimo. Ir ne tiktai aprimo, bet ir išsiuntė vieną iš tarpo savęs patiktų. Virpša pirmiausiai paklausė apie savo pažįstamą Muką. Pasirodė, jog jis ne tiktai gyvas, bet ir čionai tarpu kitų esąs. Pašaukti jį buvo darbas vienos akimirkos.

Nesislėpdamas daug Virpša išpasakojo viską, dėl ko jam teko pasukti iš kelio, neužslėpė ir to, kokie niekšai anuoju keliu joja į Mašną.

- Malonėčiau aš, - traukė jisai toliau, - kad mane palydėtų kas nors iš jūsų žmonių iki vieškeliui staciai čion per jūsų laukus.

Vyro norą Mukas išpildė meiliai, duodamas vadą, ir bematant Virpša su savo vyrais panėrė į pievų brūzgynus.

Bet nespėjo da Virpša ir nuo kelio nujoti, kaip jau iš tolo pasirodė šarvuotas kareivis ir vagčia slinko paskui Virpšą, sekdamas jį. Mukas davė savo žmonėms ženklą, ir pora tų išnyko. Vienas nuskrijo linkon namų, kitas į pagirį.

Jeigu kas būtų čion galėjęs būti ir matyti viską, kas čionai dedasi, tai būtų nemažai nusidvyijęs. Virpša bėga slapindamasi nuo vieno kelio ant kito. Jį seka šarvuotas vyras teipogi slapčia. Šitą vyrą savo žaru seka kaimiečiai ir taiso jam žabangus.

Šarvuotas vyras ar tai nepatėmijo kaimo vyrų, ar tai patėmijęs palaikė juosius už niekus, gana to, jog jisai, nusekęs gana toli paskui Virpšos pulkelį, senomis savo pėdomis drąsiai grįžo atgal.

Mukas su kitu vyru sėdėjo dabar ant žirgų pasislėpę už krūmų. Ant jų buvo norins ir menki, vis tik vienok šarvai.

Kada pro juosius prajojo vyras, Mukas atsiliepė į susiedą iš lėto:

- Sląstos paspęstos! Pažiūrėsime, kaip šeškas burzdės.

Vyras nujojo da per desėtkus du tris žingsnių. Mukas mostelėjo kančiuku žirgą:

- Laikykite! Laikykite! - užriko abudu.

Šarvuotas vyras, išgirdęs paskui save riksmą ir žemės dundėjimą, paspyrė pentiniais žirgą ir pasileido bėgti. Prasinešęs ūmai ant savo įganyto žirgo, atsigrįžo ir su išjuokimu užriko:

- Triūbykite dabar man... Ir laukite, kol mes jus neatlankysime!

Išjuokiami vyrai paspyrė teipogi žirgus. O vejamasis da labiau paspartino saviškį; tiktai iš sykio kaip tas grius... per galvą jo tik švystelėjo vyras ir nusiritęs ištyso dejuodamas.

Skersai kelią buvo pertiesta virvė. Ji papynė žirgui kojas.

Nespėjo vyras nuo žirgo nukristi, kaip jau ant jo sėdėjo du vyrai.

- Ar nepatriūbyti dabar tau? - paklausė Mukas, prijojęs artyn.

- Atleiski, susimylėdamas, kvailą žodį! - meldė tasai.

- O ko tu čion landžioji po mūsų laukus?

- Viską išpasakosiu, malonus, tiktai nedaryki man nieko pikto.

- Gerai! Pasakoki. Pažiūrėsiu.

Ot nuo šito suimtojo ir dasižinojo Mukas, jog viskas tai teisybė, ką pasakojo jam Virpša apie Aršiojo pulkelį vyrų, iš tarpo kurių buvo suimtasis. Nežinojo tiktai Virpša, jog sugriždami Aršiojo vyrai norėjo nugriebti tarpu kitų kaimų ir Beržukus. Teipogi nežinojo, jog ir jį patį su jo vyrais nakties laike gerasis gudas Semikas užsimanė užmušti ir jų žirgus pavelsti.

Po valandėlei pulkelis raitų kaimiečių nuo Beržukų kiemo pievomis lėkė ant Šilaviečių. Iš jų kiekvienas buvo ginkluotas. Kas geresnio ginklo neturėjo, tas nešė ant pečių užsidėjęs gumbuotą buožę. Vienas tiktai jojo linkon Mašnos kaimo, nešdamas teipogi gandą.

Po porai dienų skaitlingas Aršiojo pulkas ėjo sekdamas keliais pirmųjų vyrų. Ir čionai tarpu kaimų Mašnos ir Šilaviečių užtiko vieną iš Semiko bendrų,

ką tik gyvą. Ir jis išpasakojo, jog juosius visus išžudė kaimiečiai apiegardinių kaimų.

Toliau tas pats vyras išpasakojo, jog Semikas turėjo išduoti Aršienės užmanymą, nes Virpša su savo vyrais, vietoje joti į Vilkaviškį, kur jie buvo siūsti, patraukė po pašnekai su Semiku stačiai į pietų šalį ir ne kitaip, kaip į Detuvą, kad duotų gandą.

O tame tarpe Virpša lėkė į pietus. In penktą dieną dasiekė jis ant galo Detuvos apygarde.

- Kas joja? - užriko sargas nuo kuoro, išgirdęs triūbijant Virpšą ties pakeltu tiltu.

- Virpša su bendrais! Štai ir jo žymė, - pratarė vyras, paduodamas žiedą išėjusiam sargui iš pilės per nuleistą tiltelį.

Ar reikia kalbėti, jog vyrus visus su išskėstomis rankomis priėmė? Geriaus bus pasakius, jog Virpša, ant tų pėdų pašaukęs nuošaliai Triobių, išpasakojo jam priežastį atkeliavimo ir visas žinias apie svarbumą pavojaus.

Iš palengvo Triobius davė žinoti apie tai ir pačiai, ir Danutai, ir kitai savo šeimynai. Ir teip viskas buvo atsargiai padaryta, jog tarnaitės ir tarnai, gamindami reikalingus daiktus dėl ilgos kelionės, kalbėjo apie tai, jog atkeliavę svečiai ūmai iškeliaus kviesti

ir samdyti juodvėšius į talką Algimantui ir jog išsi-
veš visą šitą maistą su savimi. Tiesa. Žinios, atneš-
tos per Virpšą, buvo tokios, jog jos nedavė nusiminti
Detuvos gyventojams. Ypač jaunuomenė, ta, neiš-
skiriant ir Danutą, buvo sau linksma, tartum jokio
pavojaus nejautė.

Skirmuntas su tėvu ryžosi liktis pilėje, mąsty-
dami, jog vėtra ir stiprus pulkas į Detuvą neįsilauš,
o sutrukti vis sutruks. Ir įsiveržimo menkai reikėjo
bijotis. Pulkas ėjo dėl pavergimo Danutos. O kaip tos
nebus pilėje, tai jam ne ties pile bus stovėti, tiktai
vytis ir gaudyti ją. Dėl to, pakol vieni rengė maistą
ir kitus daiktus dėl kelionės, Triobius su Skirmuntu
ir pulko vyrais teiravosi apie pastiprinimą pilės ir
davimą gando į artimas piles dėlei pagalbos.

XVI. SU DANUTA PER JUODVĖŠIJĄ

Jodamas į Detuvą, Virpša suvis nemislijo, kaip jis pateks tenai. Jis žinojo, jog čion jis prališ, tenai prasmuks, o kur kitaip negalės, tai kardu kelią prasiskins per neskaitlingus Aršiojo draugus.

Bet dabar, grįžtant atgal su pulkeliu moterų, reikėjo drūčiai ir drūčiai galvą pakvaršinti. Iš žiemų paskui jį ėjo Aršiojo pulkas. Klastingi ir vylūs jo vadai, labai gali būti, jog dagirdę apie jį, nutarė siekius jo ir vejasi dabar.

In rytus gulėjo kunigijos, prielankios prie Aršiojo dėlei gudų kunigų, valdančių jomis. Vakarų kraštu ėjo juodvėšių žemės, atsirėmusios į lietuviškus sričius, per kuriuosius galėtų bėgti Virpša, kad ne tas Aršiojo pulkas, einantis iš žiemų. O per Juodvėšiją keliauti nei bandyti Virpša nenorėjo, nes tai buvo vis tiek, ką pačiam lįsti į verguvę. Juodvėšiai vergė kiekvieną nejuodvėšį, pasirodžiusį jų šalyje. To mažai. Juodvėšiai buvo ypač da ir tuomi negeri, jog jie pavergę galėjo išduoti Aršiamjam, jeigu tas tiktai pasiūlytų jiems gerus pinigus. Už Danutos gi paėmimą Aršusis nesigailėjo jokių pinigų, kaip tai rodė Semiko kalba.

Darbas buvo nelengvas pravesti pulkelį svieto per didelį ruimą žemės tarpu tiek visokių pavojų.

- A! Kas bus, tai bus! - kalbėjo Viršpa į Erdivilą, rodavydamasis su vyrais. - Josime mes juodvėšių ežiomis. Jeigu mums baisu liūsti į Juodvėšiją, tai baisu ir Dainavos vyrams.

- O man rodosi, - atvertė Erdivilas, - jog būtų geriaus jokus stačiai į žiemius, tiktai anapus Jauskuldos. Aš taip misliju, jog Aršiojo pulkas eis čia kairiaja puse. Na, tai mes ir išsilenktume jo ir prasmuktume.

- Taip! Tai būtų labai gerai! Ir kelias čion tiesus, ir pavojaus menkiausiai. Bet jeigu sutinkame Aršiojo vyrus? - užmetė Virpša.

- O kam mums reikia su jais susitikti? Ar mes negalim priešai save siūsti porą vyrų kelius apžiūrėti?

- Bet tai mus tramdys.

- Vienok vis mažiau nei kitaip jokus...

- Tegul bus ir taip, - sutiko ant galo ir Virpša. - Reikia paprašyti Triobių, kad siūstų vyrą ir užtikimą, ir žinantį kelią pryšakiu mūsų.

Kaip zuikis mėtydamas pėdas vedė Virpša savo pulkelį, siekdamasi užtrinti pėdas. Pirmiausiai reikėjo patekti į vakarus nuo Jauskuldos, kad tarpu

Aršiojo pulkų ir jiems gultų pajauskuldžio pelkės. Paskui reikėjo išsilenkti ir Komiškių su jų gana nemėgusiu valdonu. Nuo čion pulkas patraukė stačiai į žiemius.

- Na, dabar čionai duoki Dieve prasprūsti mums laimingai iki girių, o jau paskui... girioms tegul vytūsi kiek tiktai sau norėtu, - kalbėjo Virpša, tėmydamas su atsidėjimu apygardę.

Apygardė nurodė ramiai, ir pulkelis lėkė smagiai, palikdamas rūpestį vadui. Tai vienas, tai kitas iš vyrų kibino žodžiais mergas. Mergos tramdė vyrus. Ir čion, ir ten iš reto sklido juokai.

Išjodamas iš Detuvos Virpša sušnekėjo su Triobium, jog tas duosiąs žinią, jeigu Detuvos apygardėje pasirodys Aršiojo vyrai, ir žadėjo ją duoti uždegdamas ugnį ant kuoro. Bet apie šitą apielinkį buvo vyras jau ir užmiršęs, kada anapus raisto pajauskuldžio trake Triobienė pamatė ir pažino gyvulius savo kaimenės. Kaimenė abelnai ganėsi ties Juodežeriu po kairiąją pusę Jauskuldos. Per tai moteriškės galvoje pakilo mislis, jog tai ne kas geras čionai atvijo gyvulius, ir ji paprašė Virpšą užtriūbyti, kad pašauktų piemenį. Virpša, pamokytas kaip, davė gandą ir sykį, ir antrą. Ir netrukus iš krūmų išjojo raitas piemu.

Nuo jo dasižinojo, jog anapus upės pasirodė sveltimi žmonės šarvuoti ir jog jie slapindamiesi sėlina prie pilės.

- Argi jūs gando jokio nedavėte į pilę? - paklausė Triobienė.

- Kur ne! Mes tuojau uždegėme laužą, ir Detuvoje pamatė. Ir tenai dega jau ugnis.

- Vyrai! - užriko Virpša, išgirdęs šituosius žodžius. - Būkite ant atsargos, ir paspauskime visi žirgus.

Pajojėję gerą valandą, ant kelio jie patėmijo įsmeigtą lazdelę, o prie jos pririštą žolės pluoštelį. Virpša, radęs šitą ženklą, parodė pirštu kitiems ir nieko nesakydamas metėsi į vakarus. Paskui jį pasuko ir visas pulkas.

Po gerai valandai netoli nuo Naritų kaimo jiems per kelią perbėgo kita kaimenė.

- Nuo ko taip sveikas bėgi? - paklausė Virpša skerdžiaus.

- Ugi gudai pasirodė pajauskuldyje, - atsakė tas. - Turbūt ir sveiki nuo jų bėgate? - ištarė savo žaru skerdžius, pamatęs, kaip pulkas žmonių, užkirto žirgus, pasileido tolyn su nauja aitra. Negavęs atsakymo, skerdžius metė nekantriai akimis ir nusivarė toliau su savo banda į pietų šalį.

Per porą dešimčių varsnų, jau anapus Naritų kaimo, sutiko Virpšos pulką šauliai iš Bruožinės. Pora tarpu jų buvo Bruožinės pažįstamų. Jiejai, matydami, jog medžioklė pražuvo per pasirodymą gudų, susitarė su Virpšos pulkeliu užsilikti ir sekant paskui gudus duoti gandą ugnimi apie vietą ir užmanymus gudų. Teip, jeigu bus žymu, jog Aršiojo gudai čionai atsirado tiktai dėl grobio, tai degti vieną laužą; jeigu ieškodami pabėgėlių, tai du; o jeigu jie, žinodami ką daro, vejasi Danutą – tai degti tris laužus ir daugiau.

Ir vienoje, ir kitoje vietoje Virpša dabar ėmė rūpintis apie pėdų užslėpimą. Netoli nuo Bruožinės radęs jį upelį suparėdkavojo, kad visi sujotų į jį ir, norins tai trukdė, kelias varsnas pajojė upe-lio dugnu.

– Ar nestosime čionai dėl nakvynės? – paklausė Radušis. – Moters nuvargo.

– O ką tu žinai? – atvertė jam senis.

– Tai dabar! Da čion žinoti reikia! Mes, vyrai, ir tai noriai ilsėtumėsi, o jos ir seniai. Vis tiktai jos silpnesnio sudėjimo.

– Tiesa tai tiesa! – pritarė, išgirdusi vyrų šneką, Danuta. – Mes visos maloniai ilsėtumėsi, bet da

maloniau bėgame nuo gudų ir bėgsime, kol pati naktis nesulaikys ir mūs, ir juų.

- Vis tiktai nuilsimas... - buvo bebando Radušis toliau kalbėti, turbūt užtėmijęs Bukočiūtės nuvargimą.

- Tamista, - pertraukė ją Danuta, - laisvios ir pavargę šiandien vis tiktai tikimėsi rasti pailsį. Na, o patekę į rankas Aršiojo gudų, jau mes to pailsio nematysime amžinai.

- Kad aš, matai, mažai tikiu, bo tie gudai, kurie čion mus vejasi, tai Aršiojo pulko, išsiųsti dėl mūsų suėmimo. Kokiu būdu jie galėjo taip greitai čionai atsirasti? Mes bėgome ir bėgame su visu paskubiu ant rinktų žirgų, o jie?.. Jie buvo atsilikę, o dabar da labiau turi būti atsilikę. Kaip jie galėjo taip greitai mus pavyti? - paklausė da sykį vyras.

- Kaip? Aš tau pasakysiu, - atsakė ant šito Virpša. - Mes visą kelią jojame ant tų pačių žirgų. Kada jie pailsta, mes trunkame, ganome juosius. Ar šitai trukdo mus?

- Na, trukdo, ir drūčiai! - sutiko Radušis. - Bet tai trukdo ir juosius, - siekėsi remtis toliaus.

- Taigi kad ne, - atvertė Virpša.

- Kaipgi tai? Ar jų žirgai geležiniai? Ar jie pasilsio nereikalauja?

- Taigi jog ne! Paalsintus žirgus jie stačiai meta, o užtikę kaimenę žirgų, griebia ją ir vejasi mus, rinkdami pakelėje žinias ir žymes, kur mūsų nujota. Prijoję kaimą, tą plėšia, ypač žirgus, ir tokiu būdu vejasi mus vis ant naujų žirgų. Argi dyvai, jog pasivijo?

- Et ir tavo šneka! - nekantriai atrėmė Radušis. - Kur jau jie ras tokias kaimenes, kad užtektų žirgų dėl viso pulko?

- Taigi jog ir vejasi mus, man rodos, ne visas pulkas, tiktai tas pulkelis, kuris gavo ar gauna permainingi žirgus. Bet tai vis tiek. Pulkas eina sekdamas pulkelio pėdas. Ir gana šitam mus pavyti ir sutramdyti, kad pavytų mus ir pulkas.

- O kad juosius ir velniai! - užkeikė Radušis. - Na, tokioje dėjoje grįžti atgal bus jiems vis tiek, kiek grįžti pro išvartytus avilius.

- Tai! Jie šituomi patim keliu ir negriš. Jie ras sau naują kelią, kur da jų gerai nežino ir da svietas neatsargus, niekils prieš juosius ir duos ir plėšti turtus, ir griebti viską, kas tiktai pateks į nagus ir ką užmatys jų godžios akys.

- Argi gudams nei mislis į galvą neateis, jog teip elgdamiesi jie patys sau piktai daro? Argi jie nesupranta, jog jeigu jie patys pasirodys kada nors antru

sykiu šitose pačiose vietose, tai žmonės ant jų žiūrės jau ne kaipo ant žmonių, tiktai kaipo ant piktu plėšikų, kaip ant žvėrių.

- Et, jau ir tu neišmanąs! - atvertė Virpša. - Argi tu negirdėjai gudišką priežodį: užteks kvailių mano amžiui. Kad išmintingi būtų žmonės ir kunigai kitų sričių, tai jie, užtėmiję gudus savo kampe, užpultų ir išmuštų, nežiūrėdami ant to, ar jie plėšia svieta savo vardu, ar vardu Aršiojo.

- Šventa teisybė! - pritarė Triobienė. - Gudu nereikia užsitikėti nei krislelį. Vienas yra vaistas nuo gudo: kirski tu jį, kol jis tavęs nekirto, nes jeigu tu jį nekirsi, tai jis tave vis kirs. Gražus ir malonus tavo apsiėjimas su gudu visados išeis tau tiktai ant pikto. Gudas gero nesupranta ir neatmena.

- Tegul viskas sau ir teip, - atsiliepė vėl Radušis, - bet kur mes bėgame? In Juodvėšiją? Ak bėgdami stačiai į vakarų šalį, mes čionai pateksime su visu pulku į juodvėšių nagus.

- Palauki da su savo lėmimais, - pertarė Virpša su paskubiu ir nemaloniai. - Jeigu mums baisu liūsti į Juodvėšiją, tai ir gudams ne kas geras. Ir jie da gal nedrįs. Na, o jeigu drįs, tai neką padarysi. Vis jau geriau patekti į juodvėšių nagus, nei į Aršienės nagus paduoti Danutą.

Saulė buvo jau ant laidos. Pasilsio reikalavo ir žirgai, ir ypač nuvargusios moters. Dėl to, išžiūrėjęs gražią pagiryje vietą, Virpša ryžosi apsinakvoti. Nevezint ant geros ganyklos, šita vieta dabojosi Virpšai da ir tuomi, jog nuo čion buvo matyti kaip ant delno klonis upelio, einantis beveik stačiai iš žiemų į pietų šalį, katras apielinkis siūlė jam viltį dasižinoti, kur sustos gudai. Jis teip mąstavojo, jog jeigu šauliai iš Bruožinės ir suvilios jį, neuždegs žadėtų laužų, tai vis jau patys gudai neiškės nesukūrę ugnies vakarienei virti ar dėl nubaidymo žvėrių nuo žirgų.

Pats savo pulkelį Virpša su ugnimis paslėpė girioje, kur tarpgiryje radosi ir graži ganiava žirgams. Radušį gi pasiuntė į pagirį ant sargos, ar negaus žadėtą gandą nuo šaulių arba ar nepatėmys ką kita, ant ko galima būtų numanyti gudų siekius. Vienok, kad vaikinai nenuvargtų labai eidamas sargybą, čion jau įsakė Domeikai permaintyti jį apie vidurnaktį.

Mūsų pasakose randasi padavimai, kaip eidami sargybą lietuviai dėdavo sau po nosia šepetį, kad užsnūdę įsidurtų nosį ir pabustų. Tokio šepetio Radušiuviui nereikėjo: tarpu mergų bėgančių buvo Bukočiūtė, ir tai buvo aštrus akstinas sujudinti jo

visą budrumą. Bet... Ezavas Jokūbui atidavė savo pirmgimystą už lėšiuokų buizą, argi dyvai būtų, jeigu Radušis savo mergą gudams būtų pramiegojęs? Ne! Aš suvis nesidivyčiau tokiam atsitikimui... Vienok Radušis pramiegote nepramiegojo, nes negalėjo: šunys buvo. Ir tie, atėjus gudams, būtų suloję, o ypač da ir dėl to, jog Aršiojo gudai turėjo būti prieš vėją nuo Radušio ir lietuvių bėgančių pulkelio, teip jog ir suuoti šunim buvo lengva.

Po teisybei kalbant, Radušis, atsidūręs vienas palaukėje, pirmiausiai pajautė nykumą, neramumą. Ėmė mindžikauti ties alksnelių krūmeliu; paskui... praėjo valandėlė, antra, prie nykumo vaikinai priprato... pajutęs nuovargimą, atsisėdo ir... užsnūdo. Lietuvių pasakose pelė pabudina iš miego, o Radušis pelės, kaip anas pasakoje, nepapirko trupiniais, ir dėl to ant pelės čion viltis buvo labai prasta. Galėjo ją pabudinti meška, galėjo varlė, bet... pabudino... uodai. Ne vienas koks nuobradas, katras užsispyręs lenda įkasti į patį galuką nosies. Ne! Tai padarė keli bjaurybės uodai. Vieną kandį Radušis būtų dalaikęs. Bet čion kur tu dalaikysi! Vienas kanda į ausį, kitas į akies voką, trečias į kaktą, ketvirtas į lūpą. Kaip pasiutę! Kaip iš galvos išėję! Veltui Radušis per sapnus galvą kraipė... Bet štai pakilo jo ranka,

ir prisiurbęs kraujo neatsargus uodas, tupintis ant akies vokos, turėjo su paskubiu trauktis šalin, o gal būti, jog ir su išsukta koja. Davęs sau su ranka į dantis, Radušis pabudo ir praplėšė akis. Kada pasikasęs jau buvo bevirstąs stačiai ant žemės miegoti, atėjo jam į galvą mąstis netikėta: „O kokių čion aš velnių dabar girioje sėdžiu, vargstu, vietoj gulėti stuboje ant minkšto patalo?“

Kasžin, ar tai šita mislis, ar tai naujas kandis kokio bepročio uodo paragino galutinai Radušį prasiblaivinti. Gana to, jog jisai pakėlė galvą ir suprattęs, kur ir ko jis esti, metė akimis aplinkui. Priešai jį, anapus upelio klonio, degė, mirgėjo kelios ugnys – laužų.

– Tai gandą mums duoda šauliai, – pamislijo jis, ir miegas nuo jo nuskrijo suvis šalin.

Sietynas rodė arti vidurnakties, ir Radušis, iš sykio sumislijęs bėgti ir kelti Virpšą, kad jam praneštų apie gandus, dabar susilaikė, ryžosi palaukti Domeikos. Keliauti toliau vis tik jie negalėtų ir pakelti: ir žirgai nuilse, ir žmonės nuvargę, ir naktis tamsi.

Tėmydamas ugnis Radušis įžiūrėjo, jog vienas iš laužų dega suvis atskiriam, nuošaliai, o kiti trys vienoje beveik eilioje ne per toli vienas nuo kito.

Negalėjo būti jokio abejojimo, jog šitie trys laužai ir buvo sukurti tyčia dėl gando.

Bandė Radušis ir į medį įlipęs lemčiau iširti sulyg tų laužų ir jų apygardės, bet nakties tamsa nieko daugiau nedaleido žiūrėti. Veltui jis statė ir aštrias savo ausis. Tik giria ošė. Tik pasivėlavusi paukštė nuskrijo.

Vidurnaktyje atėjo ne tiktai Domeika, bet ir Virpša, kuriam teko drūčiai nusiminti išgirdus apie gandas.

- Vejasi! Vejasi pėdomis! - su rūpesčia kalbėjo senis kareivis, žiūrėdamas ir pats į blėstančius laužų gaisrus.

Nusiminę šalia jo stovėjo ir Domeika su Radušiu.

- Na, vyručiai, nėra ką daryti. Pasilsį šiandien turėsime brudą. Tu, Raduši, eiki nors truputį pramiki, kad kelionėje iš žirgo neišvirstum užsnūdęs. O mudu čionai luktelsime iki auštant ir bėgsime. Reiks prasmukti pro juosius į žiemius. Kaip žiūrint, gudai nakvoja anapus upelio. Gal mes ir spėsime prajoti nepatėmyti, kol jie persidangys per upelio Bruožinės brastą.

- Ar tai yra ir kita brasta be tos, kuriaja mes jojome? - paklausė Domeika.

- Ugi yra, ties pačia Bruožine.

Teip besišnekant ir besirūpinant Virpšai, pralinko nemaža valandėlė. Radušis, vietoje eiti pas kitus, sukniubęs čion jau užmigo ties Virpša. Anapus upelio užgeso ugnis. Tilo ir giria ošus, aptyko ir vėjas. Migo, tilo viskas. Tiktai atvėses oras rodė, jog neužilgo švis.

- Ir nyku gi būtų man vienam čionai girioje, - patėmijo Domeika.

- Ar ne laumių bijaisi? - užmetė Virpša.

- Laumių ne laumių. Bet tu žiūrėki, jau pradeda švisti, - pratarė pakildamas nuo žemės Domeika.

Pakilo ir Virpša. Žiemų šalyje ir lyg truputį į rytus per pačią beveik Bruožinę raudo dangus.

- Tai ne švinta, tiktai gaisras vėl. Žiūrėki, ir kitoje vietoje šviesa matyti.

- Kas tai būtų? - paklausė Domeika. - Nakties laike ten ugnių nebuvo, iš kur dabar imtūsi?

- Mm! - numykė ant šitų klausimų Virpša ir patėmijęs, jog gaisrų šviesos ėmė ūmai temti, pridėjo: - Suvis niekai! Tai Aršiojo pulkas sukilo ir eina per brastą, o šauliai duoda mums gandą. Tiktai, matai, jie ant greitosios nespėjo sukrauti laužo diktesnio, tai mažas greitai sudegė ir užgeso. Nėra ką daryti, reikia ir mums kelti ir trauktis. Bet tu žiūrėki, gaisro šviesa matyti ir rytų šalyje, toliau į pietus, nei buvo

pirma iš pačių pradžių. Turėjo gudai dasižinoti kokiū nors būdu, kur mes esame, ir dabar siaubia mus iš visų pusių; vieni eina viena brasta, kiti – kita. Nerimsta, bjaurybės, ir nakties laike. Reikia kelti ir bėgti, kitaip gudai mus kaip vištą gūžtoje užklups. Radušio tiktai man labai gaila. Nespėjo vyras ir akių lemtai sudėti, o jau reikia kelti, bėgti.

Po valandėlei Virpšos pulkelis slinko giria į vakarų šalį, slinko vangiai iš valios. Ir žirgai, ir žmonės, nuvargę per dieną, dar nespėjo pasilsėti kaip reikia, dėl to dabar nei spartos, nei judrumo niekame ir nematei. Tiktai vienas pavojus varė visus. Bukotukas vedė kelią, o Virpša siekėsi nesitraukti nuo Triobienės su Danuta.

Pradėjo ant galo švisti. Bet jojantiems ne do grožybės aušros buvo. Kiekvienam rūpėjo, kad šakos akių neišdrėkstų ir kad gudai nepavytų.

– Bukota! – šūktelėjo prijojęs prie vaikino Virpša. – Dabar čionai būtų gerai pasukus stačiai į žiemius. Kaip rasi čionai kad ir šuntakį kokį į tą kraštą, taip ir pasuki. Ar neprasprūsime mes kokiū nors būdu pro Aršiojo pasekėjus.

– Bereikalingas darbas! – atvertė tas. – Čionai į žiemius eina plati klampynė, nuobodus raistas...

- Bet vis tiktai reikia čionai koku nors būdu pabandyti. Argi jau mes teip lengvai ir duosimėsi.

- Kam duotis! Bėkime stačiai į Juodvėšiją.

- Ir tenai mažai kuomi bus geriau iškiršta.

Pildydamas Virpšos norą, Bukota pasuko į žiemius ir vienu girios takeliu, ir kitu, bet vis nelaimingai visur klampynė kelią pastojų. Ant galo ryžosi apjoti šitą drėgną raistą ir jau paskui, kada pasirodys takas ir į žiemius, tada mestis ir lėkti ką žirgas iškerta į tą kraštą, ar nepasiseks pasislėpti Balta-veižės girioje.

Vienok visi šitie užmanymai ant niekų nuėjo, kada Virpša pridėjęs ausį prie žemės paklausė, kas dedasi. Jisai išgirdo aišką dundėjimą žemės užpakalyje. Abejojimo negalėjo būti, jog gudai juosius su šunimis jų pėdomis vejasi.

- Vyručiai, pėdomis seka! - užriko jisai, pakilęs nuo žemės ir sėsdamas į žirgą. - Viską į šalį, ir leiskite kiek tiktai žirgai iškerta.

- In Viešnios kaimą? - paklausė Bukota, atsigrįžęs į Virpšą.

- Varyk! - už visą atsakymą gavo nuo Virpšos. - Jūs, moters, paskui Bukotą! O mes, vyrai, paskui moteris, kad sulaikytume gudus! - riktavo Virpša.

Niekuom netrukdomas raitujų pulkelis lėkė dabar sparčiai į vakarų šalį. Veltu šuntakiai ėjo ir į žiemius, ir į pietus. Ant jų dabar nenorėjo žiūrėti nei Virpša. Ir jisai dabar mąstavojo taip, jog jeigu jau vejasi beveik pridurmu pėdomis ir nesiranda laiko dėl klastų, tai reikia siektis tiktai ištrūkti, ir daugiau nieko.

Po valandėlei pasirodė klonis Girinės upės, o anapus jos ėjo jau laisva Juodvėšija su tankiomis pilaitėmis, tarpu kurių Viešnios kaimas buvo ne iš paskutinių. Virpša dabar malonėjo tiktai vieno: kad prasineštų truputį ir prasinešus persergėti Viešnios žmones apie gudų pulką.

Ar tai pasekėjai ne taip smarkiai žirgus vijo, ar tai baimė paspartino Detuvos pulkelių, gana to, jog jisai įpuolė į Viešnios kaimą prasinešęs smagiai.

– Kas do per vieni? – paklausė keli juodvėšiai, pastoję kelią bėgantiems.

– Iš Detuvos bėgame su moterimis. Vejasi mus Aršiojo plėšikų pulkelis, kad moteris pavergtų, – atsiliepė Virpša. Ir trumpai išpasakojo vyrams, dėl ko ir kaip juosius vejasi gudai, pridėdamas, jog Algimantas už užstojimą nepraleis nepadėkavojęs.

Tame tarpe rinkosi vyrai su paskubiu iš visų pusių su kardais, su kirviais.

- O ar toli gali būti atsilikę pasekėjai? - paklausė liesas įsmėlęs vyras, kaip matyti buvo, turintis kaimė šiokią tokią valią.

- Ant kulnų beveik gulė iš pradžių, - paaiškino Virpša. - Dabar taip misliju, jog turėjo atsilikti per kokią dešimtį ar dvidešimtį varsnų.

- Užkirsti kelią! - šūktelėjo įsmėlęs juodvėšis į savo vyrus. - Gandus nešti pas susiedus!

Ant šitų žodžių juodvėšių pulkelis pasileido į pelkėtą girią, iš kurios tiktai ką buvo išjoję Virpša su saviškiais. Ir bematant ėmė griūti ant siauraus kelio seniai pakirstos pušys, eglės, alksniai. Keli jauni juodvėšių vaikinai, susėdę ant žirgų, nujojo pas susiedus su gandais, kviesdami į talką dėl atrėmimo gudų ir jų liaudį. Pačioje Viešnioje svietas subėgo į pilaiteį, kurioje davė prieglaudą ir Detuvos moterims. Vyrų gi dabar visi, ir Viešnios kaimo, ir Virpšos pulko, skubinosi prie kelio užkartos, kad nedaleistų gudų įsiveržti į kaimą.

Po valandėlei atdundėjo keliu ir pasekėjų pulkas kaip ant penkių dešimtų vyrų ir atsirėmė į užkirstą vietą.

- Šokite nuo žirgų ir numėtykite medžius! - užriktavo vienas iš gudų pulko. Ir ant jo žodžių pirma eilė vyrų, nulipusi nuo žirgų, puolėsi ardyti užkartą.

Bet tame pačiame laike užspiegė keli šūviai, paleisti į juosius iš užkartos, po kuriąja gulėjo pasislėpę Viešnios vyrai. Juokinga dabar buvo žiūrėti į Aršiojo vyrus, kurie, nesuprasdami, iš kur jiems grasina pavojus, ištiesę kaklus kaip žąsinai kraipė į visas puses galvas, tyrinėdami, kas čionai būtų, ir siekdamiesi pasislėpti nuo nematomo priešo už medžių kamienų.

- Ar tai du kaimo piemeniu sulaikys jau jus! - užriko gudų vadas. - Už kirvių! Ir ardykite užkartą! O mes kilpiniais mokėsime už šūvį dešimčia šūvių.

Dešimtis vyrų puolėsi vėl prie užkartos. Jiems į pagelbą nusėdo nuo žirgų da dešimtis gudų. Likę gudai įtempė kilpinius ir aštriomis šaudyklių galūnėmis ieškojo mažiausio ženklo gyvo žmogus. Tame tarpe iš po užkartos užspiegė vėl keli šūviai ir smego kam į kaklą, kam į koją... Bet dabar gudai, dapratę, jog apgynėjų negali būti daug, nebėgo, tiktai puolėsi prie užkartos draskyti ją. Vienok tame pačiame laike pasirodė ir šarvuoti užkartos apgynėjai. Jų rankose sudrebėjo ilgi uosiniai drauciai, ir tie smego į artimesnius, pasiekiamus užpuolikų vyrus. Vieni dalaikė, kiti iš jų perverti griuvo; ir vienoje, ir kitoje pusėje užkartos švystelėjo kirviai su kilpinėmis. Aršiojo vyrai, patėmiję menką būrelį apgynėjų, puo-

lėsi ant jų su didžiųjų didžiausia aitra, bet ir apgynėjai turėjo būti nebailūs, nes, vietoje trauktis, jie, užmetė kilpinius už pečių, šoko ant gudu, ir beveik kiekvienam kirčiui jų sunkių kirvių pritarė mirtinas riksmas sužeisto gudo. Negelbėjo jų nei šarvai, nei skydai. Skydai, ištrenkti iš rankų, lėkė į šalis. Šarvai iro po juodvėšių smūgiais. Tiktai vienas Radušis gavo ilgai tąsytis su užpuolusiu ant jo gudu, turbūt kad parodytų, jog ir tarpe apgynėjų gali rasti tokie vyrai, kuriems per sunkus darbas nukirsti šarvuotą pora smūgių.

Gudų vadas, pasilikęs prie savęs kelis vyrus, kitiems liepė pulti į pagelbą saviškiams. Jis dabar užmiršo ar nenorėjo žinoti, jog ant „piemenų“ siunčia trigubą skaitlių kareivių. Jis tiktai rėkė:

– Muškite! Užmuškite!

Ir labai gali būti, jog pastojusiems kelią juodvėšiams būtų ir labai sunkiai išėję, jeigu tame tarpe nebūtų pasirodžiusi pagelba. Iš kaimo zovada lėkė raitų pulkelis, paskui jį dundėjo kitas. O kas netikėtai pasirodė pavojingu dėl užpuoliku, tai dundėjimas užpakalyje jų, iš pietų pusės girioje.

– Mušk! Mušk! – šaukė balsai iš arti ir toli.

Užkartos apgynėjai, pajutę pagelbą, peršokę per užleistus medžius, blaškė gudus į šalis, teriojo kaip meškinai.

Ir gudai vienok nežiopsojo. Vadas, pamatęs pavojų, davė saviškiams gandą sėsti ant žirgų ir bėgti. Pats jisai pasuko žirgą paskutinis.

- Ei jūs, juodvėšiai! - užriko jisai. - Paduokite Triobių Danutą Aršiamjam į rankas, o pelnysite tiek, kiek už šimtą vergučių niekadros negausite. Gardą, du gardu gausite! - šaukė gudas, pasukęs žirgą ir rengdamasi bėgti.

- O tu ar nenori šito! - užriko jam Virpša, paleisdamas į gudą šūvį iš kilpinio.

Paskui šitą šūvį nuskriejo pulkelis kitų, žeisdamas ir gudą, ir jo žirgą.

Laimė buvo jo, jog rado jisai čionai jau užmušto gudo tuščią žirgą ir spėjo į jį įsėdęs pavyti savųjų pulką. O jau Virpša buvo bekasas delnus, kad paimtų gudą, pasinaudojus iš jo sužeisto žirgo.

Pulkas raitų juodvėšių palydėjo nekviestus Aršiojo svečius, žeisdamas ir žudydamas ką dasiekė. Naudos juodvėšių vyrai gavo menkai: kelis žirgus, kelis kritusių gudų kardus.

- Menkai, vuogyte, šiandien grobio. Menkai! - gailavo senyvas juodvėšis, kada prijojęs pulkelis

grįžtančių į Viešnią vyrų ėmė ardyti užkartą ir vilkti nuo kelio ir užmuštus, ir sunkiai sužeistus gudus.

- Jeigu užsimuši nors vieną gudą, tai teks da tau nors lunkų kamanos, - atvertė Viešnios viršininkas, - o jeigu ne, tai ir to negausi.

- Mm! - numykė senyvas juodvėšis. - Aš teip menu, jog mudu šiandien mažai vienas kitą kirsime. O jau jeigu ir teks kirsti, tai vis jau ne tau, tiktai man. Ot šitas sužeistasis tai mano rankų darbo, - kalbėjo rodydamas gulintį ir dar kvėpuojantį gudą. - Ans ana užmuštasis, tiesa, ne vieno mano nužudytas, bet ir prie jo buvo mano rankos pridėtos. Vis tiktai man šis tas teks. Nors suterštas lunkas, vuogyte, o vis teks. O ką tau, tai kiba tiktai tie mėšlai, ką liko nuo gudų ir jų žirgų...

- Tu apie mane nesirūpinki, - nekantriai atkirto viršininkas. - Aš sau rasiu pelną.

- Jeigu kas duos, - nesiliovė juodvėšis.

- Aš ir pats moku pasiimti.

- Šiandien neimsi.

- O imsiu.

- O ką tu imsi, tu nemiegėli?¹⁵

¹⁵ Gal *nemeigėlis* - „menkas, netikėlis, nevykėlis“?

- Ugi visus atbėgusius, išėmus Bukotuko su sese-
ria ir Triobienės su giminaitėm mergomis. Visi kiti
mano!

- Kad tu ir nemistum! - užpūrijo juodvėšis.

- Ko jūs čion baratėsi? - paklausė iš šalies prijo-
jęs kaimynas juodvėšis.

- Ugi štai šitas Vuogytė, - atsiliepė viršininkas, -
sako, jog aš šiandien nieko nepelnysiu, nes nepa-
ritau nei vieno gudo. O aš sakau, jog man bus ik-
valiai ir to pelno, kurį gausiu išsiperkant nuo vyrų,
pas mus atkeliavusių.

- Ar tai tu nori juosius užturėti? - paklausė juo-
dvėšis.

- Tai dabar! Ar tai tu mislijai, jog aš juosius teip
neišsipirkus ir paleisiu? E, brolyti, jaunas esi. Po
Juodvėšiją nieks nekeliuona nemokėjęs muitą, išė-
mus pačius juodvėšius. Užmokės ir jie man.

- O neužmokės! - ginčijosi pavadintas Vuogytė. -
Turėsi tu juosius paleisti dyka, kaip šunį mušęs. Ir
da žiūrėki, kad nereiktų ir jiems už sutramdymą
užmokėti, jeigu tu juosius sulaikysi.

- Nesibijok! Ne aš jiems, tik tai jie man užmokės, -
spyrėsi ginčytis viršininkas.

- Neužmokės! - tvirtino Vuogytė.

- Aha! Tai tu misliji vėl priešai mane sukelti visą mūsų kaimą, kaip andai padarei, kada aš pavergiau keliaujantį nuo Kirsnos. Bandyki! Aš padarysiu vėl kaip tada: sušauksiu juodvėšius iš kitų kaimų, ir vėl bus pagal mano norą.

- Girkis! Girkis! Ar ne per anksti giriesi ir su pavergimu tojo? Ak jis tau sakė, jog tolaik tu džiaugiesies, kol apie tavo darbą nedasižinos Algimantas.

- O kas man tas Algimantas! Jis man vis tiktai tiek, ką mano susiedas, ką tu...

- Mandrauki! O kaip dagirs, tai ir nustosi.

- Kam jam dagirsti. Aš jam ir pats pasakysiu. Aš jam per jo šitą mergą ir nusiūsiu žinią.

- Ir išsidilgysi!..

Teip ginčijosi du juodvėšiu, jodamu namon. Virpša su savo vyrais jojo prekia viso pulkelio ir negirdėjo, ką tie šneka, bet jeigu būtų ir girdėjęs, vargiai būtų labiau nusiminęs nei dabar. Jis nelaukė nieko gero nuo juodvėšių ypač dabar, kada Aršiojo vadas pasiūlė pelno gardus, piles.

Sugrižęs į Viešnią, viršininkas pirmiausiai apgarsino, jog jisai atjojusius vyrus nejuodvėšius užlaiko, kol tie neišsipirks, išskirdamas iš jų pulko vieną Bukotą. O kad negalėtų pabėgti, pirmiausiai sugriebė jų žirgus ir ginklus.

Ar tai kurstomi Vuogytės, ar tai patys per save, visi Viešnios gyventojai sukilo priešai viršininko užmanymą. Pakilo riksmi, plūdimai. Vyrai ėmė tarstyti ginklu priversti stamantrų savo viršininką elgtis lemčiaus. Tas vienok darė savo ir su paskubiu išsiuntė porą vaikinų pas susiedus pakviesti senius dėl pašnekos, dėl susiejimo. Šitai aptildė ir jo priešus, nes ir tie užsitikėjo ant kviečiamų svetimų, kaip ir viršininkas.

- Ugi mūsų kaime, - atsiliepė vienas iš kaimo Sakūnų, - šiandien svečiuojasi Daukšys su Nemura. Jeigu kviečiate kitus, tai kvieskite ir juosius. Jiedu ypač išmintingi žmonės ir gerai numano mūsų papročius.

Ant vyro žodžių sutiko ir visi. Dėl to skirtas pasiuntinys nulėkė į Sakūnus.

Po valandai pradėjo rinktis juodvėšiai iš artimų kaimų. Su Sakūnų vyrais atkeliavo ir Daukšys su Nemura. Platum ratu susėdo seniai teirautis ne per toli nuo ežero kranto.

Pirmas išklojo savo bylą Viešnios viršininkas, plačiai primindamas senovės padavimus, papročius senių ir prosenių. Ypač gi remdamasi ant to, jog keliaudamas per Juodvėšiją nejuodvėšis ar muitą moka, ar vergu tampa.

- Ir susiedas? - paklausė Nemura viršininko.

- Ar tai ne vis tiek man? - atvertė tasai teipjaugi klausimu. - Gana to, jog jis ne juodvėšis. O ar toli, ar arti gyvena, tai jau suvis kitas dalykas.

- Susimildamas, - tramdė toliaus Nemura šykštų žmogų, - kaipgi sveikas paskui apsieisi, jeigu reiks keliauti per to susiedo šalį? Arba ot kaip dabar: dalis juodvėšių telkia Algimantą jo kovoje su Aršiuoju, o tu čionai vergi jo žmones.

- Tamista! - atsiliepė dabar Vuogytė. - Jis ne pirmą sykį teip daro. Jisai pavergė vieną iš Algimanto vyrų, grįžtantį iš Galičo.

- Ar ne Danylą? - paklausė net pašokęs Nemura.

- Ne! Ne Danylą! - patarė Virpša, stovintis ne per toli užpakalyje senų ir laukiantis, kuomi nusi-
baigs šita byla.

- O ką sveikas gali žinoti, kuomi vardu pavergtas? - atvertė Vuogytė. - Mes nei vienas jo tikro vardo nežinome.

- Kaip aš nežinosiu! Pats aš vedžiau Danylą iš Galičo namon į Kirsną...

- Na, ir šitas nuo Kirsnos! - pertarė Vuogytė...

- Palauki sveikas! - savo žaru sutrėmė Nemura, visas sujudęs. - Sveikas sakai, jog lydėjai Danylą

iš Galičo į Kirsną, – kalbėjo jisai, atsigriždamas į Virpšą. – Kurgi dabar Danyla?

– Kur? Namie! – nusišypsojęs net atsiliepė Virpša. – Namie ir muša Aršujį. O mes jo pasiuntiniai, gabename jo mergą su giminėmis ir gentimis. Tamista turbūt nežinai, jog tas Danyla – tai Algimantas, sūnus Tranaičio, anūkas Mingailos...

– Tai Algimantas! – sušuko Nemura... – Ir štai jis tramdo jo pasiuntinius.

– Na, o tai ką, jog jie pasiuntiniai Algimanto? – karštavo viršininkas. – Kas man užgįs juosius ir pavergti? Ar tu man užgįsi?

– Niekše! – užriko putodamas Nemura. – Norėsiu, tai užgįsiu! Girdi?

– Piemens da man ik šiol negrasino! – pratarė griebdamasi už kardo Viešnios viršininkas.

– Aš tau piemuo! – galėjo tiktai švankšdamas ištarti Nemura.

Du priešų su kardais rankose šoko viens ant kito, ir sužvangėjo kardai.

Veltu vienok viršininkas statė keterą. Jo kardas po porai kirčių išlėkė aukštyn iš rankos ir nukrito užpakalyje ant vejės.

Padūkęs piktumu stvėrėsi viršininkas už peilio durtinio, kabančio po diržu, ir vėrė Nemurą. Bet tas

buvo ant atsargos. Ir tartum išjuokdamas takštelėjo į ranką viršininkui iš apačios rankavėtu kardo, ir peilis išlėkė teipogi aukštyn iš rankos ir nukrito ne per toli.

Nors beginklis, vienok pasiutęs begaliniai, griuvo dabar viršininkas sugniaužęs kumščias ant Nemuros. O tas turbūt to tiktai ir laukė. Iš tolo da esant, netikėtai užkišo ranką už diržo šykštuoliaus ir iškėlęs aukštyn jį kaip katę nunešė ties ežeru ir įmetė į vandenį pritardamas:

- Labai karštas esi, tai kad atauštum. O jeigu ir čion neatauši, tai aš tave kitaip da pamokysiu.

Bet daugiau mokslo viršininkas nereikalavo šiuom sykiu. Iš ežero jį išėmė jau be žado, norins ir gyvą da. Ilgai turėjo triūsti, kol neatsipeikėjo netaikus žmogus. O ir atsipeikėjusį turėjo nešte namon nešti.

- Dabar, vyručiai, galėsime išgvildėti gražiai visą dalyką, - atsiliepė Daukšys. - Pavadinkite tiktai svečius ir viešnias, kad žinotume, kas čionai darosi. O gerai būtų pašaukus ir tą vyrą nuo Kirsnos, kuri pavergė.

Pulkas žmonių ties ežeru dabar ėmė da didintis. Nusiminę detuviškiai dabar pradėjo atsipeikėti, naujas viltis įgyti. Daukšys buvo gerai pažįstamas ir Virpšai, ir Triobienei. Nemura gi, kaip matė iš

viso jo apsiėjimo Virpša, ir suvis kone galvą guldė už juosius...

Tarpu juodvėšių, apgulusių Nemurą su Daukšiu, buvo ir Vuogytė, kuris su atsidėjimu siekėsi išpaskoti visą atsitikimą su Detuvos moterimis ir jų vyrų pulku, jiems perstatinėdamas iš geros ir geistinos dėl detuviškių pusės.

Kada susirinko algimantiškių pulkelis, Daukšys pakilęs priėjo prie jų ir pasveikino labai meiliai, kaip savo senus ir gerus pažįstamus. Nemura gi nustvėręs Virpšą už rankos pasodino šalia savęs ir neklausydamas daugiau nieko ėmė kalbėtis su juoju apie Algimanto kelionę iš Galičo, apie jo darbus Kirsnoje, apie kovą su Aršiuoju... Kalba šita tapo neužilgo abelna. Ir Daukšys mostelėjęs su ranka tiktai pratarė:

- Et, darbas mūsų suėjimo vėl nukrypo į šalį.

- Brolyti, ir tai viešas darbas, - pertarė Nemura. - Mūsų kampa ganubija ir lenkai kiek galėdami, ir gudai. Atkirčio mes vieni negalime duoti. Ot ir malonu dasižinoti, ar nesiras tarpu artimų mums lietuviškų valdonų kokio nors, su kuriomi galėtume reikalo laike susidėti dėl apsigynimo. Ak ir patys jūs gerai žinote, kaip mūsų svietas išsidraskęs gyvena.

Niekas nenori klausyti kitų. Niekas nesirūpina apie viešą labą.

- Na, kad teip! Kaip svietas svieta, niekados juodvėšis neturėjo ant savęs valdono ir neturės! - karštai pritarė Vuogytė.

- Susimildamas, niekas ir nereikalauja to, kad turėtų juodvėšiai valdonus. Čionai kalbame tiktai apie nesantaikas tarpu mūsų ir apie tai, kaip padaryti, kad, užpuolus gudams arba lenkams, rastume ik valiai pajiegu atremti juosius.

- O ar seniai tu pats, metęs savuosius ir eidamas pas Romaną, kalbėjai suvis kitaip nei dabar kalbi? - užmetė Nemurai senyvas juodvėšis Juodis.

- Klaidą padaryti iš mūsų ir kiekvienas gali, - tai kiai atsiliepė Nemura. - Ir aš mislijau pirma teip, jog galima bus mums susidėti su gudais. Bet kaip pabuvau pas Romaną, tai pamačiau, jog gudo gomurė besotė. Jeigu tu jam duosi doneę, tai jis užsimanys, kad ir viskas tavo jam tektų. O jeigu atiduosi jam ir visą savo lobį, tai ir to nebus gana, jis tada tave pavers į savo vergą ir kankys. Bet klystum mislydamas, jog tuomi ir baigsis tavo nelaimės. Gudas, pavergęs tave, užsimanys paragauti ir tavo kraujo, ir tavo mėsos. Jisai nesigėdys tave pasipjovęs išsikepti.

- Dėde, ar tai tu teip kalbi? - sušuko Bukotukas, pamatęs Nemurą.

- Aš, vaikeli! Aš! Išmokino mane išminties Romanas, - kalbėjo juodvėšių galinčius, imdamas į glėbį giminę ir bučiuodamas.

Nuo kaimo su šūksmais tame tarpe vedėsi Viešnios vyrai viršininko pavergtąjį.

- Ivonas! - užriko Virpša, pamatęs pavergtąjį.

- Virpša! - sušuko tas savo žaru.

- Ugi kas čionai dabar būtų? - išpūtęs akis klausė Nemura. - Tai Armino pagelbininkas būtų ant balso, o ant veido suvis nepažįstamas žmogus.

- Vyručiai, aš nei Ivonas, nei Armino pagelbininkas, - atsiliepė pavergtasis. - Aš esu Basas iš Skilandžių nuo Kirsnos. Ir buvau visuomi, kol nesuradau Algimanto ir kol nedaviau jam progos ištrūkti iš Romano nagų. Ot tau, Virpšeli, dideliai dėkui, jog padėjai jam parkeliauti į tėvynę. Vieno prašau da nuo tavęs, pasakyki jam, jog aš čionai esu, ir pavergtas. O aš teip tikiu, jog jis neduos manęs varginti ilgai.

- Vyrai! - atsiliepė dabar į juodvėšius Virpša. - Štai prieš jus stovi pavergtas žmogus. Jisai per dešimtį metų vargo, gyvastį guldė, kad išliuosuotų savo valdono sūnų, savo žmogų iš verguvos. Nematė

jisai nei ramybės, nei pasilsio... Dabar, grįždamas namon po atliktam darbui, pateko pas jus už vergą. Nors aš teipogi vergu pas jus tapiau, vienok...

- Tu ne vergas! Tu su savo vyrais lydi juodvėšę Triobienę ir, kaipo jos pulko vyras, jos apgynėjas, negali būti pavergtas, - atsiliepė Daukšys į Virpšą.

- Teip! Teip! - pritarė jam iš visų pusių balsai. - Nei jis, nei niekas iš lydinčių Triobienę negali būti vergiamas.

- O jeigu teip, tai paleiskite Basą, o vietoje jo paverkite mane. Jis ir ligūstas, ir suvargęs, ir senas, kaip matote iš jo veido, ir, kaipo vergas, nekam vertas. Paleiskite! Duokite vyrui, vargusiam visą amžių, nors numirti ramiai. Aš už jį liksiu.

- Ant jo valia viršininko! - kurčiai atsiliepė juodvėšių svietas.

Ir šitas kurtus šūksmas kaip tamsų debesį užvilko ant veidų Nemuros ir Algimanto pulko vyrų. Iš Danutos akių biro ašaros. Bet praslinkus valandėlei, susigriebė Nemura ir pakilęs pratarė:

- Vyrai! Sakykite man, kaip jums rodosi: ar už gerą reikia geru ar piktu mokėti?

- Na, ką da čionai ir klausinėti! - atsiliepė Vuogytė.

- Gerai! Sakykite man da, kaip jūs apsieitumėte su žmogum, kuris padarė didelį gerą jūsų giminei arba geram pažįstamui, ar jūs užstotumėte tokį žmogų bėdoje?

- Užstotumėme! Žinomas dalykas, jog užstotumėme! - šaukė juodvėšiai.

- Argi jūs man ne pažįstami? Argi jūs man ne giminės, juodvėšiai? - sušuko dabar kreipdamasi į juodvėšius Nemura.

- Teip! Teip! - lėkė balsai iš visur.

- Na, o jeigu teip, tai žinokite, jog šitas vyras, gelbėdamas Algimantą, išgelbėjo ir mane. Kad ne jis, kad ne Algimantas, šiandien nebūtų manęs tarpu jūsų. Dėl to ką padarysite jam, vis tiek ką padarysite man.

- Vyrai! Jeigu teip, - šaukė dabar Vuogytė, - tai šalin pančius. Juodvėšis už juodvėšį! Jis darė gerą juodvėšiui, ir mes turime jam geru, o ne piktu užmokėti...

- O tai to nebus! - sušvankštė viršininkas, stovėdamas raitas ne per toli, ir paleistas iš jo kilpinio šūvis smigo giliai į Baso krūtinę.

- Užmušt! - sušuko Nemura, puldamasi ant viršininko.

- Laikykite! Turėkite! - šaukė ir Viešnios kaimiečiai, vydami viršininką. Bet to jau ir pėdos atšalo. Jisai patraukė pėdomis Aršiojo pulko ir ūmai išnyko iš akių.

Ties Basu susirinkę žmonės siekėsi kiek galėdami gelbėti jį, bet viskas buvo veltui. Gyvastis nyko su krauju. Po valandėlei Algimanto vyrai ir juodvėšiai sukrovė laužą ir ant jo užkėlė Basojo lavoną. Ant jo galvos blizgėjo šalmas, krūtinę pridengė šarvai, o tiesioje rankoje buvo kardas, bendras viso amžio. Išblyškęs ir lyg nuliūdęs veidas tartum išmėtinėdamas atsikreipė į saulę, tartum sakydamas: „Už tiek vargo, už tiek triūso ir tiktai tokia užmokestis, tiktai tokia laimė!..“

Detuvos moters ir Algimanto pulko vyrai, susirinkę ties Baso laužu, klausė liūdną Virpšos pasaką apie Baso darbus, apie triūsą dėl atradimo Algimanto ir jo išvadavimo. Nežinia iš kur gavęs kanckles, Domeika užskambino raudą:

Pasakykit gimtai šaliai,
Jog aš ją mylėjau,
Dėl jos laimės, dėl jos labo
Ir galvą padėjau...

XVII. MOZŪRŲ KLIŪTĖSE

Po Baso šermenų nebuvo jau kalbų apie užturėjimą Virpšos pulko. Priešingai, visi dabar tiktai ir temislijo, kuomi gali pagelbėti kelionėje ir kuomi palengvinti ją.

Pikta dvasia Viešnios kaimo, viršininkas, išbėgęs iš jo išsinešė tartum su savimi ir nežmogiškus jausmus, ir apsiėjimus su negražiais papratimais. Svetas tapo kaip svietas. Nutilo ginčai, nutilo Vuogytės balsas. Kiti žmonės ėmė dirbti ir kalbėti.

- Ne kitaip, kaip pas Aršujį bėgs dabar viršininkas ir užsiundys jo vyrus ant mūsų, - minė vienas juodvėšis ir rodijo visiems pasitraukti giliau į Juodvėšiją.

- Aš girdėjau nuo Virpšos vyrų, - pertarė šitą kitas juodvėšis, - jog Aršiojo pulkai sumušti ir jog ant Detuvos eina rimtas pulkas Algimanto kareivių, dėl to aš teip misliju, jog visi Aršiojo žmonės trauksis su paskubiu šalin, kad jų neužkluptų čionai algimantiškiai.

- Galbūt jog ir teip, bet jau vis ir aš žinau, ir tu jauti, jog toks niekšas, kaip mūsų kaimo viršininkas Vitortas, neapsieis be kokios nors piktadėjystės.

Negalės jis čionai nieko padaryti, tai mesis į kitą kraštą, ieškodamas kaip įkąsti. Aš nesakau mūsų, bet Nemuros, Virpšos arba nors Algimanto žmonių.

Kitoje vietoje beveik tokios jau kalbos ėjo tarpu Nemuros ir Virpšos.

Jauni juodvėšiai, užsilikę namieje po pakvietimui į talką per Algimantą, dabar ėmė tarstyti joti ir pristoti prie jo pulko.

- Ar žinai ką? - kalbino Juodžio sūnus Vuogytės sūnų. - Ar nejoti tiktai ir mums pas Algimantą? Pabandytume karės, šiek tiek naudos karėje pelnytume, ir Algimantas ak padėtų ir mums ne mažesnę algą kaip kitiems.

- O kodėl ne? - atvertė kalbinamas.

Bematai prie šitų dviejų prisidėjo da ne vienas.

Nemura su Daukščiu ir keliais suaugusiais vyrais susitarė palydėti Triobienę iki Kirsnai ar kitai ramiai vietai.

- O jau paskui, vyručiai, kas norės, tegul grįš, o kas nenorės grįžti, tai galės su manim ant mano išdo keliauti į talką Algimantui, - kalbėjo Nemura į vyrus, pasirengusius lydėti.

Nuvalgusi ir nusiminusi Triobienė, vaišinama dabar meiliai, su visu savo pulku pasilsėjo ir atgijo suvis.

Kur kas jos akys linksmiau žiūrėjo nei iškeliaujant iš Detuvos, kada ji pamatė, koks pulkelis šarvuotų vyrų ją lydi. Metė ji akimis į pryšakį, metė į užpakalį, ir visur šarvuoti vyrai į vyrą, o tarpu jų rinkti apiegardės galinčiai: Nemura ir Abras.

Prieš iškeliausiant iš Viešnios, įbauginta moteriškė neatšaukiamai reikalavo, kad vestų ją kuo toliausiai į vakarus pačiomis ežiomis juodvėšių su mozūrais. Virpša, patėmijęs, jog Triobienė aprimo, bandė perkalbėti ją:

- Didelė bus alkūnė ir bereikalinga! - aiškino jisai.

- Baisu, Virpšeli, baisu, - atsakė moteriškė. - Aršiojo vyrai, matę mus, jau nelengvai išsižadės nuo paėmimo. Jie tykos mūsų ilgai išeinant iš Juodvėšijos, o kur galės, lįs ir į Juodvėšiją, laikydamiesi prie mūsų.

- Pažiūrėkite tiktai ant savo pulko, - bandė da kalbėti Virpša, - pažiūrėkite, kokie vyrai jus lydi: Abras, Nemura, Bukota... Šitų trijų ik valiai atremti tokį pulką, koks ant mūsų buvo užpuolęs.

- Na ir sveiką su Erdivilu negali išskirti iš šito pulko, - pritarė Triobienė.

- Taigi, matote! O jūs da bijotėsi. Traukime drąsiai į žiemius, ir gana!

Vienok ir šitas darodymas nieko negelbėjo. Triobienė atstangiai vedė savo keliu ant Šernių, Košelių. Nuo čion, išsilenkdama nutartino Suraziū, patraukė tuščiomis beveik vietomis ežia mozūrų su juodvėšiais ant Taikotinio, pirmos sūdaviškos pilės. Kelionė ėjo dabar linksmi. Juodvėšių svietas, matydamas Triobienės pulke tokius savo galiūnus, kaip Nemura, ne tiktai nedarė jokių kliūčių, bet visur mielai vaišino. Ir čion, ir ten prie Virpšos pulko prisidėjo jauni juodvėšių kareiviai, kad palydėjus pabandytų laimės kovose Algimanto su Aršiuoju.

Pulkelis didinosi ir augo. Augo ir visokių maistų skaitlius ir pašaru. Šarvuoti tarnai vedė ertus žirgus su pašaru, ne tiktai su maistu. Norins, tiesą sakant, ir be to netrūko šviežio maisto. Begalinės girios ne be žvėrių buvo, kuriuosius, nežiūrint to, pats lietuvių būdas nedavė be reikalo naikinti. Dėl to stirnos, šernai ir smulkesni žvėrys tolydžio šmėkščiojo tarpu medžių. Iš reto galėjai patikti ir girios baidykles: meškų, stumbrų ir kitų.

Vienas iš tokių sutiktų stumbrų kone padarė didelę nelaimę. Inpykęs Dievas žino ant ko, jisai, kada pamatė pulką raitų žmonių, puolėsi ant jų. Vyrai, pratę remtis su tokiais po girias laike medžioklių, pasisaugojo ir dabar, bematant atsidurdami

stumbro šalyse. Priešai žvėrį liko tiktai Triobienė su vyresniąja Ruškiūte. Ant Triobienės ir puolėsi stumbras. Išsigandęs žvėries, žirgas jos pasileido bėgti. Stumbras paskui jį. Turėjo Triobienė nelygiai įtempti kamanų pavadžius, nes žirgas jos iš sykio jau ėmė sukti ruimingą ratą, ir tai davė Virpšai progą užjoti užuolanka ir perverti žvėrį draucium. Bet tai tiktai suerzino žiobrį, ir jis, metęs Triobienę, griuvo ant Virpšos, ko tas ir norėjo. Sykį ir antrą jisai netikėtai užlaužė žirgą į šalį, duodamas stumbrui pranerti pro save, o praneriant verdamas vis iš naujo drauciumi jį, kol tas nuo žaizdų nepradėjo silpti ir kol ant galo nesugriuvo ant pievos.

Nuo stumbro menkai buvo naudos. Sena jo mėsa buvo kieta ir negardi. Dėl to teko Virpšai tiktai jo skūra ir puikūs ragai. Anapus Navų upės, ties Rėkliais, sustojo Virpšos pulkas, kad duotų žirgams pasilsėti. Vyrai kas užkandžiavo, kas ką veikė. O moters, kaip silpnesnės, pirmiausiai sugulė pasilsėti.

Danuta su Bukočiūte prigulė ant vienos gūnios ir gulėdamos kalbėjosi apie tai, jog dabar jos jau Algimanto srityje.

Šalia jų stovėdamas vienas iš juodvėšių, žinančių šitą kampą, pasakojo apie kaimus artimos Ilgos

Lankos į rytus, Sarčių, Gugnų, Daubarų, Užbalių, Dainorų į vakarų ir žiemų kampą.

- O kaip mes eisime, per kokius kaimus? - paklausė Danuta.

- Aš to gerai nežinau. Bet tai vis tiek, ar mes keliausime ant Knisinių, ar ant Jankūnų. Nuo Knisinių mes išeisime ant Kumelių, o keliaudami per Jankūnus pataikysime ant Romeikų. Na, o jau nuo šitų kaimų ne per toli Sklandžiai, už kurių ir Kirsnos pilė ne daugiausiai kaip per gero pusdienio kelią.

- Mes čionai šnekam sau ramiai, bet tu paklausyk, kas darosi, - pertraukė Bukočiūtė kalbą. - Žemė dunda tartum pulkui jojant.

- Ir kaip da dunda! - pritarė ir Danuta paklausiusi.

Žinią šitą ant tų pėdų perliudijo Virpša ir su paskubiu davė gandą sėsti visiems ant žirgų.

- Raduši, tu į vakarų kraštą, ir parneški žinią; iš ten joja pulkas raitų.

- Tai nuo Sarčių kaimo, - pridėjo juodvėšis. - Leiskite mane su Radušiu. Aš šitą šalį gerai žinau.

Virpša, paleidęs du vyrų dėl pervažių, mąstavojo apie tai, kokia čion galėjo rasti bėda, ir jeigu rasis tikras pavojus, tai kur dėtis. Galėjo jisai grįžti atgal

į Taikotinio pilę, galėjo bėgti ir į Knisinių pilaite. Abi priklausė Algimantui ir abiejose galėjo rasti užvėją.

Pasiteiravęs su pulko vyrais, jisai teip nutarė, jog tai gali būti pulkas plėšikų, einančių arba iš Prūsų, arba iš Mozūrų.

Dėl viso ko Virpša nusiuntė moteris su pora vyrų į šalį nuo kelio, į girios tankumyną, kur jas nelengva buvo surasti. O pats likosi laukti ir žiūrėti, kas bus.

Po valandėlei uždundėjo žemė drūčiau, ir iš girios išnėrė du nusiųstu vyru.

- Mozūrai joja! - užriko Radušis iš tolo.

- Ar daug jų? - paklausė Virpša.

- Gražus pulkelis. Bus į porą šimtų arba ir į tris.

- Ne daugiau? - da sykį paklausė Virpša.

- Ne, - gavo atsakymą.

- Na, ką daryti, vyrai? - paklausė Virpša saviškių, grįždamasi ypatingai į Nemurą ir Abrą.

- Kad tave ir velniai, - šypsodamasi ne tai užkeikė, ne tai teip sau kaip ir pakurstydamas pratarė Nemura. - Matyt, jog tavo gyslose yra juodvėšiško kraujo. Mozūras ar gudas klaustų, kur bėgti, o tu klausi, ką daryti. Nieko! Laukti!

- Kiek mūs iš viso vyrų? - paklausė toliau Nemura.

- Trisdešimts penki, išskyrus tarnus, - atsakė Virpša.

- Na, tai tegul po dešimtį stoja iš šalių kelio girioje, tiktai nelabai tankiai, per gerą kardo smūgį, o mes iš priešakio. Kaip tik pasirodys mozūrai, teip ir gulkime ant jų. Dėl gando užtriūbyki tu, Virpša, - kalbėjo toliau Nemura, atsakydamas už visus, kaip pratęs ir patyręs kovoje.

Laukti mozūrų ilgai neteko. Po kelių minučių pasirodė pirmi jų vyrai. Keturkampės kepurės, blizganti šarvai aiškiai liudijo, jog Radušis neapsiriko. Tarpu jojančių vienok akylas Radušis ūmai patėmijo vieną ne mozūrą, su ilgu juodvėšišku draucium ir tamsiais rūbais. Bet gerai pamatyti jį neteko, nes tame jau laike davė gandą Virpša.

Su riksmu: „Mušk! Mušk!“ griuvo Virpšos vyrai ant mozūrų. Drąsus tų vadas, augalotas vyras, pamatęs neskaitlingą pulkelį vyrų, pastojusių kelią, paspaudė žirgą ir, davęs gandą mušynės saviškiams, savo žaru metėsi ant algimantiškių. Bet laimė nelėmė mozūrams. Drąsus jų vadas žuvo nuo pirmo Nemuros smūgio, lydinti jį vyrai paguldė teipogi greta savo galvas; likusieji, pasijutę užpulti iš visų pusių, pakreipė atgal žirgus, nesigailėdami jiems nei botagų, nei pentinų, ir pasileido namon.

Ant kovos vietos tysojo keli mozūrų kūnai, vai-
tojo sužeistas drūčiai Vuogytės sūnus, laikydamas
sveikoje rankoje vieną imtinį mozūrą. Dejavo keli
mozūrai, sužeisti ir paimti į verguvę Virpšos vyrų.

- Na, vyručiai, tai suvis lengvai išsisukome iš
didelio pavojaus, - atsiliepė į vyrus Virpša, kada tie
aprimę nusėdo nuo žirgų vėl dėl pasilsio.

- Turėjo mozūrai suvis netikėti, jog ras čionai
kokį nors pasipriešinimą, - pridėjo Daukšys, - kitaip
jie nebūtų teip lengvai bėgę.

- Tai tiesa, - atsiliepė vienas iš imtinių. - Mus
užtikrino, jog čionai, šitame krašte, ne tiktai jokio
kareivio, bet ir nei vieno vyro nesiliko.

- O kokių varnų čionai jūs atsivilkote? - paklausė
vienas iš juodvėšių.

- Tai! Žinomas dalykas: pagriebti grobio.

- Laike paliaubų? - su išmėtinėjimu patarė Dauk-
šys. - Ak tiktai menate, jog paliaubos ir su sūdavais,
ir su mumis padarytos ant ilgo. Ir jos baigsis ne
anksčiau da poros metų...

Patylėjęs kiek, mozūras atsiliepė vėl:

- Sveikas tiesą kalbi. Mums nereikėjo teip pada-
ryti, kaip padarėme, bet, matai, visur visokių žmonių
randasi. Atsirado keli godūs ant grobio ir pas mus.
Jie, matai, dagirdo, jog sūdavai kaunasi su dainaviš-

kiais, ir užsimanė pasinaudoti iš progos pagriebti Lietuvą. Na, matai, Dainava toli, tai jie sumislijo nugriebti Sūdaviją. O čion da velnias atnešė tą pasiutusį juodvėšį. Jis ėmė gundyti ir prigundė. „Dabar, girdi, Sūdavijoje neliko nei vieno vyro. Visi išėjo ant kovos su dainaviškiais. Nugriebsime, girdi, visą Sūdaviją, apsipilsime visokiu lobiu.“ – Ir bus gi dabar jam! – pridėjo baigdamas mozūras. – Mes jam iš namų iškeliaudami prižadėjome gerai, jeigu kame nors rasis klasta ar vylius. Na, o dabar... Jisai, bjaurybė, iš pradžių buvo mus besiundąs ir ant juodvėšių. Ir ten jisai siūlė gerą pelną. Nėra ką sakyti, čionai mes pelnėme. O tenai ir suvis būtų prastai išėję.

Nemura pabandė dasižinoti nuo mozūro, koks tas juodvėšis, kuris juosius sukėlė ant Sūdavijos. Bet šnekus mozūras nemokėjo aiškiai apsakoti juodvėšio išrodą. Tvirtino jisai tiktai atsidėjęs:

– Suvis ant niekšo panešė! Suvis ant niekšo.

– Ne kitaip, kaip tai Vitortas buvo, – minė Daukšys. – Kas kitas ves plėšti savo kampą? Bėda, vyručiai, tokiai šaliai, kurioje randasi vitortų, išmislavojančių visokias klastas dėl pražudymo savo žmonių! Kita kalba suvis apie tokią šalį, kurioje gema tokie, kaip Basas. Ot, matote, ir mozūrai žino, jog viso sričio vyrai subėgo ginti Algimantą nuo Aršiojo. Liau-

dis galvą guldo už savo valdoną, valdonas už liaudį. Vyručiai! Dėkimės ir mes prie sūdavų. Su tokiais vis tiktai išsiturėsime...

- Gerai kalbi! - pritarė Nemura.

- Tiesa! - patvirtino Abras.

Daugumas vienok juodvėšių stamantriai tylėjo, o radosi ir tokie, kurie ir prieštaravo, primindami senovės padavimus, senovės papročius su pajunki-
mais.

- O! - niurnėjo Jauskuldis. - Senovėje ir užsiminti apie susidėjimą su kuomi nors nebūtų davę. Kokios gadynės! Kokie laikai! Juodvėšis kalba apie susidėjimą, ir ne koks niekšas, tiktai galiūnas. O!..

Ir tiesa, jau šitos vienos kalbos daug svėrė. Juodvėšiai pirma ir nedrįso nei kalbėti apie susidėjimą su kokia nors svetima šalia. Jie kiekvieną laikė už per žemą dėl savęs. Jie save vienus skaitė už svieta valdonus, kiti, pagal jų numanymą, buvo dievų leisti tiktai dėl vergavimo juodvėšiams, dėl dirbimo ant jų naudos laukų.

Šviesesnės galvos juodvėšiai, patėmiję neatšaukiamą prapultį saviškių, pradėjo ieškoti pragumų dėl išsigelbėjimo ir matė vieną tiktai tiesų kelią susidėjime su giminiškomis Lietuvos tautomis. Bet šitos galvos gerai suprato, jog darbas užmanytas

buvo labai sunkus. Jis priešinosi visam juodvėšių būdui, visiems pajunkimams. Dėl to ir neskubino tokie daukšiai ir nemuros. Ir dabar, numetę kelis žodžius, nutilo abudu.

In trečią dieną pasirodė Kirsnos pilaitė, bet Triobienė nemislijo joje užsilikti. Tiesa, sutarė čionai pasiganyti ilgiau, bet dėl užsilikimo Kirsnos pilė rodėsi jai per silpna.

Pasilsėję ir pasiteiravę, kaip moters, taip ir vyrai Triobienės pulko, sutarė keliauti pas Algimantą. Ypač taip nusprendė dėl to, jog gauti gandai skelbė, jog jeigu ne šiandien, tai rytoj, o Gardinas taps paimtas. Apginkliame Gardine šalia Algimanto laukė daugiau romybės ir moters nei vos ne vos stovinčioje pilėje.

XVIII. PAĖMIMAS GARDINO

Rūpestinga Aršiojo pati, dagirdusi apie sunkų padėjimą vyro, su aitra gamino ir siuntė kiek įstengdama kariūmenės pačiui. Dėl to Aršusis, bėgdamas dabar į Gardiną, patiko ne vieną pulką šarvuotų ir rinko vėl ir daugino savo pajiegas, pasukdamas šituosius pulkus atgal. Žuvusi viltis kaip ir atgyti ketino. Veltu vienok. Jeigu, viena puse, pati gaminama vis naujus pulkus siuntė jam ir stiprino pajiegas, tai, kita puse, tas pajiegas su pasekme naikino ir Algimantas, ir liaudis, sukilusi priešai Aršųjį.

Algimantas vijosi Aršųjį, kone guldamas jam ant kulnų ir neduodamas jo vyrams nei lemtai pasilsėti, nei pavalgyti. Silpnesni iš jų per tai ar krito ant kelio, arba turėjo pasiduoti. Stipresni gi vyrai gudiškų pulkų siekėsi sprūsti į šalis ir užsislėpti giriose, kur žmonės tankiai juosius gaudė ir žudė, kaipo amžinus savo piktadėjus. Lietuviški pulkai nyko da smarkiaus. Jie, atradę progą, stačiai plakėsi prie algimantiškių, ką matydamas Aršusis griežė tiktai dantimis ir skubinosi į Gardiną.

Norins abi kariūmenės ir su dideliu paskubiu ėjo linkon Gardino, vienok gandas apie Aršiojo sumu-

šimą aplenkė ir juosius. Ir kada pasirodė pirmi pulkai Aršiojo, grįžtančio ties Nemunu, Gardiną rado jie kaip ir išmirusį. Gudai, palikti pilėje, nuliūdo, apmalšo, o lietuviai kareiviai beveik visi išnyko.

Ant greitosios Aršusis užsidarė pilėje tiktai su gudiškais likučiais savo kariūmenės, be maisto, be pašaro dėl žirgų. Dėl to pirmutinė jo rūpestis ir pirmas darbas buvo išsiųsti dalį kariūmenės į apygardę priplėšti ir prigabenti maisto ir pašaro į gardą, kol Algimantas išras pragumą persidanginti per Nemuną. Antru darbu buvo: surašyti gromatą į pačią, kad ji kiek galėdama gamintų kareivių, kad tvirtintų Dainavos pilę.

Nedaug vienok spėjo Aršiojo vyrai priplėšti visokio labo, kaip jau pasirodė Algimanto pulkai anapus Nemuno. Tiesa, ne tiktai laivų, bet ir pergo nei vieno neužliko anapus upės Aršusis, vienok vis tiktai sunku buvo užsitikėti ant to, jog upė sutramdys ant ilgo Algimantą, nors ir gudai ramino Aršųjį.

- Jis gali pabandyti ir teip stačiai ant žirgų perplaukdinti savo kariūmenę, - kalbėjo atsakydamas gudams Aršusis, kuris dabar ant visko pradėjo žiūrėti nelinksmi.

- Kunigaikšti! Jų žirgai nuilsę. Plaukdami per tokią upę su šarvuotais vyrais prigers ir prigirdys vyrus, - ramino Aršųjį draugai gudai.

- Gal būti. Ak galbūt jog tūli ir prigers, bet nemažai ir perplauks. Aš tai žinau, - beviltingai kalbėjo kitados mandrus Dainavos valdonas. - O perplaukusių bus vis pervirš, kad atimtų maistą; dėl to uždekie ugnis ant kuoro, kad išsiųstiejai grįžtu, kol nėra pavojaus.

- Kunigaikšti! Mes čionai badu išdvėsime, - užmetė gudai Aršiamjam.

Teip tai teiravosi ir ginčijosi Aršusis su savo gudais, o tame tarpe išsiųstas pulkas plėšė apygarde ir vilko viską į Gardiną.

Keli Algimanto vyrai, kaip ir pildydami Aršiojo žodžius, įjojo į upę ir pasileido plaukti. Bet turbūt Algimantas priešingas buvo tokiam pavojingam persikėlimui, nes jisai mostelėjo ranka, grąžindamas atgal. Ir tie ant tų pėdų sugrižo.

- Na, matote, - tildė ir ramino Aršųjį toliau. - Pabandė ir sugrižo. Kitaip ir negalėjo būti, jeigu jie ne kvaili. Dėl to susiraminkite, kunigaikšti. Ant Nemuno kranto Algimantas prastovės ne vieną dieną, pirma nei jis pasidarys ik valiai laivų savo kareiviams perkelti. O mes tame tarpe pasigamy-

sime ik valiai visko, ir valgio, ir gėrimo, ir pašaro žirgams.

Mielai labai skambėjo Aršiamjam šitie raminanti žodžiai, ir rimo jo širdis, bet vis tiktai nežinia dėl ko iš dugno sąžinės kilo koks tai ten abejojimas. Tas Algimantas, kurį pirma jis laikė perniek, pradėjo tarpais jam rodytis baisum vyru, milžinu, griaujančiu visus jo užmanymus.

Dėl to ir dabar, patylėjęs truputį, Aršusis atsiliepė kurčiai:

- Nestovės jis čionai ilgai! Neradęs kuomi persikelti, jisai kilis krantu priešai vandenį, kolaik neras atsakomos brastos. Brasta perbris į šią pusę ir apguls mus.

- Ar tai mes negalim nusiųsti dalį kariūmenės nedaleisti tokio perbridimo? - užmetė su pamėgimu Aršiojo gudai.

Bet vis da Aršusis neva ginčijosi ir kalbėjo:

- Nedaleisi ties viena vieta, jisai pakils da aukščiau ir ras kitą brastą, dešimtį brastų.

- Ir mes saviškiams įsakysime eiti krantu ir sergėti. Kur tie bris, ten ir pastoti kelią.

Aršusis su dideliu pamėgimu klausė, ir ne dėl to, kad jis toks lengvatikis būtų, ne! Jį ramino tas apielinkis, jog jo gudai nenustojo drąsumo ir vil-

ties, jog tūžmasti da jų neapėmė, norins ir galėjo. Dėl to, sekdamas gudų rodą, pavakare da išsiuntė pulkelį vyrų sergėtų Nemuno brastas, įsakydamas sekti Algimanto kareivius, jeigu tie, negavę vienoje vietoje perbristi, siektūsi kita brasta pereiti per upę.

Pirmiaus vienok nei atėjo Aršiojo kareiviai ties pirma brasta, jau jie sutiko šiapus Nemuno persikėlusią dalį Algimanto kariūmenės.

Nespėjo jie persigandę parbėgti namon į Gardiną, kaip jau nuo Alytaus pasirodė kita dalis Algimanto kariūmenės. Gardino pilėje dabar iškilo aukštai ant kuorų ugnis, duodama žinią pilės kareiviams grįžti su paskubiu į pilę. Blykstelėjo ugnis vienu kartu beveik ir anapus Nemuno Algimanto tabaruose. Kaip atsakymas ant šitų ugnių, po valandėlei sudundėjo žemė iš visų šalių. Iš aplinkinių kaimų ir laukų gudai vijo gyvulius į Gardiną, vežė javus išplėštus ir patys bėgo. Nemuno krantai dundėjo nuo Algimanto raitelių, kurie siekėsi nors kiek grobio išveržti iš gudų nagų. Netikėtai dabar ir priešai patį Gardiną ant Nemuno ties Algimanto kariūmene pasirodė sieliai. Ant jų sustojo eilė kareivių su ilgais smaigais ir ėmė irtis per Nemuną. Kita eilė, stovėdama ant tų sielų, laikė už kamanų žirgus ir plukdė paskui sielius, prilaikydami žirgų galvas viršum van-

dens, jeigu tie apsilpę rengėsi grimzti. Sieliai per šūvį nuo pilės atsirėmė į smiltis lėkšto kranto. Nuo jų nušoko kareiviai ir nusivedė perplaukusius žirgus, o sieliai su keliais vyrais sugrižo atgal į sūdavų pusę, kur ant jų sulipo naujos kareivių eilės.

Algimanto pulkai, einanti krantais Gardino puse, su aitra puolėsi ant gduų, grįžtančių į pilę su maistu. In pagelbą šitiems iš pilės per vartus išpuolė pulkas Aršiojo kareivių. Bet tada netikėtai algimantiškiai, metę vyrus su maistu, puolėsi prie vartų, skirdamiesi įsiveržti į pilę. Vartus turėjo uždaryti, o nešantie maistą ir išėjusieji apgintų likosi ant valios algimantiškių ir klojo prieš juosius ginklus.

- Vyrai! - sušuko tai pamatęs Aršusis. - Be tų, kuriuosius vergia po mūsų akių, mes nedalaikysime. Ant žirgų, ir iš pilės. Ar atsiimsime juosius, ar bėgsime į Dainavą, prasimušę per Algimanto pulkus, kol jie čionai ne visi.

- O jeigu nepasiseks? - atvertė vienas iš gduų, bailesnis už kitus.

- Jeigu nepasiseks dabar nei atimti, nei išbėgti, tai jau, mielas, nepasiseks niekas ir paskui, kada apstos mus Algimantas su visa kariūmene.

Pilės vartus pravėrė kareiviai, ir Aršiojo pulkai, skatinami baime, puolė ant algimantiškių. Netikėtai

užpulti per dvigubai skaitlingesnę priešą, Algimanto vyrai pastatė visas pajiegas, kad patys dasilaikytų. Pagelba jiems ėjo nuo upės, bet kol ta pasirodė, Aršusis, laimingai atmušęs ir saviškių būrį, ir dalį maisto, išplėsto iš jų, įsprūdo į pilę ir uždarė vartus.

Iš pilės dabar sklido linksmi šūkavimai. Girdėdami juosius sūdaviečiai krimto nagus ir prašė leisti juosius ant pilės vėtra įsilaužti.

- Tegul sau! - draudė Algimantas. - Žiūrėkite, mūsiškiai, gudų radę laivus, keliasi per Nemuną, neužilgo visa kariūmenė bus anoje pusėje, tada kaip sau norėsite. Galėsite ir vėtra laužtis.

- Už šitą klykavimą reiktų juosius pamokyti, - atsiliepė nepakantrus Bartninkas.

- Argi sveikas nežinai, jog gudas ir nusičiaudėti negali be klykavimų ir be gaikšėjimų? - užmetė Algimantas patardamas. - Pilė nuo mūsų neišbėgs. Ji mūsų nagų nevens. Jeigu mes vėtra į ją laušimėsi, tai ir pats žinai, jog žus mūsų nemažai. Na, o ar to verti gudai, kad mes kištume savo galvas po jų kardais kaip kvailos vištos? Palaukime! Apstosime pilę aplinkui, ir netrukęs badas išvys juosius iš pilės ant lygaus lauko. Na, tada ir bus laikas, - tramdė Algimantas.

Jau sutemė gerai, kada paskutiniai Algimanto vyrai išlipo ant Nemuno kranto, persikėlę į Gardino pusę. Ant pilės kuorų degė ugnis, bet ant jų gaisro nesiskubino liaudis į pagelbą Gardinui, atpenč, visi džiaugėsi, jog ant galo radosi galintis sutramdyti piktą Aršųjį su jo plėšikais gudais.

Ant rytojaus priešpiečiais ties pilės perkasu sustojo du Algimanto kareiviai ir pareikalavo jo vardu, kad Aršusis pasiduotų su pile. Žinomas dalykas, jog tas jų pareikalavimo neišpildė, ir tokiu būdu prasidėjo apgulimas Gardino.

Naudodamasi iš to, jog be jokių kareiviškų prietaisų Algimantas nieko negalėjo paveikti su gana tvirta pile, Aršusis visą pirmą dieną stiprino pilę ir davė pasilsį nuvargusiems kareiviams, siųsdamas į darbą tiktai buvusius pilėje. Algimanto gi kareiviai stvėrėsi už spatų pirmiausia ir ėmė rausti gilų perkasą su krantu aplinkui visą pilę iki upės krantų, kad Aršusis negalėtų daug pikto padaryti netikėtai išpuldamas su saviškiais iš pilės. Gardino pilė atsidūrė dabar pati pile apgulta.

In vakarą viskas buvo atlikta: ir perkasas, ir kran-tas-pylimas. Guldami Aršiojo kareiviai pranašavo, jog ant rytojaus aušrai brėkstant Algimantas veršis urmu į pilę, ir dėl to visi taikėsi anksčiau sugulti.

Nakties laike sūdaviškia nežinia kaip prisitaikė ir pasirūpino likusius pas piliečius pergus, luotus ir laivus paveržti ir paleisti Nemunu, kad negalėtų tie kokioje dėtoje persikelti per upę. Ir reikia pridėti, jog šitai jie padarė laiku, nes iš vakaro, pamatęs pagamintą Algimanto pylimą, Aršusis pradėjo mislyti, ar ne geriausia jam būtų išbėgus, ypač kol tai jis gali padaryti be jokios skriaudos dėl savo kareivių. Tiesa, šita mislis buvo ne jojo, tiktai vieno iš gudiškų bajorų, ir po valandėlei apmislėjimo Aršusis ją permainė nusprendęs, jog išbėgti visados galės ir jog gailėtis žmonių nėra ką. Bet jeigu jisai būtų prie pirmos mislies užsilikęs ir pasiskubinęs arba jeigu būtų algimantiškiai pasivėlinęs, tai kasžin kaip būtų toliau viskas nusidėję.

Sustatęs nakties sargus, Algimantas ryžosi pasiteirauti su saviškiais, kaip elgtis imant pilę ir kaip ją paimti. Jauni vyrai rodijo vėtra įsilaužti, neatsižiūrint ant to, jog tokiu būdu imant, gali ir daugelis svieto žūti. Suaugę vyrai rodijo pirmiausiai pagaminti ik valiai prietaisų dėl pilės ardymo. Jomis išgriauti jos sienas, o jau paskui laužtis į pilę.

- Kokią tu duosi rodą, Bartninke? - atsiliepė ant galo Algimantas į iki šiolei tylėjusį vyrą.

Bartnykas buvo karštas vyras nuo prigimimo, bet amžis ir datyrimas išmokino jį daugumą darbų, ypač kareiviškų, atlikti be karštavimo, jeigu tiktai nespėjo kuomi nors suerzinti kas jo jausmus. Dėl to ir jis dabar, klausydamas kitų kalbas ir apmislydamas Algimanto padėjimą, numetė toli į šalį savo prigimtą karštumą ir paklaustas atsakė:

- Roda mano nekas. Paimti pilę gali ir vienu, ir kitu būdu. Bet kaip man rodosi, tai dėl tavęs, kunigaikšti, tas būdas geriausias, prie kurio mažiausiai žus žmonių mūsų kariūmenės. Jau ne tik dėl to, jog kiekvieno žmogaus savo gaila, bet ir dėl to da, jog šitie visi žmonės susigadys, nes ne sykį da reikės gal kelti kovą su Aršiuoju ir su kitais. O dėl kovos reikės žmonių.

- Teip! Teip! - sušuko keli senyvesni vyrai. - Teip! - atsiliepė ir vienas iš telkiančio Ruškio pulko, vardu Marma. - Gera tai mislis, tiktai ne suvisai. Nereikia užmiršti, man rodos, jog Aršienė renka pagelbą dėl paties, ir renka atsidėjusi. Nereikia užmiršti dėl to, jog kiekviena užvilкта diena gali duoti Aršiamjam kareivių pulką.

- Ir tai tiesa! - pertarė jį Bartninkas. - Bet sveikas neatsižiūrėjai ant to, jog kiekviena diena daugina ir mūsų pulkus. Ir jeigu viena diena užvilкта gali

duoti Aršiamjam kareivių pulką, tai mumis ji duoda po pulkelį iš tikrųjų.

- Bet mes atitraukiame ir nuo darbo, - spyrėsi Marma.

- Dabar vėlybas ruduo, - atvertė Bartninkas, - ir laukų karšti darbai seniai pasibaigė. O kiti gali ir palaukti.

In bylą vis daugiau kibo vyrų, ginčai vis plačiau kilo. Negalėdami ant galo pagalios perginčyti vieni kitus, visi ryžosi išpildyti tą, ką lieps kunigaikštis Algimantas. Tas ne tiktai pristojo ant žodžių Bar-nyko, bet da prie jų pridėjo:

- Ne tiktai vėtra laužtis į pilę neverta, bet ir suvis nėra gana svarbių priežasčių imti ją urmu. Maisto pilėje ne daugiau, kaip ant kelių dienų. Išsibadėję ką jie darys? Išeis patys iš pilės, kad prasimuštų per mūsų eiles arba kad pasiduotų mumis. Ir verždamiesi į pilę mes vis viena diena darbą neatliksime. Reikės kelių dienų.

- Teip! Teip! - sušuko daugumas.

- Teip ką gi mes išskirsime¹⁶ verždamiesi į pilę? - paklausė Algimantas ir pridėjo: - Porą dienų!.. Na, o

¹⁶ 1921 m. leidime - *išskirsime* „laimėsime, išlošime“.

kiek svieto žus be reikalo? Kiek sužeistų be reikalo vaitos? Ir tai dėl poros dienų!

Po šitų žodžių sutiko visi laukti ir marinti Aršųjį badu.

- Na, netikėjau, kad Algimantas toks būtų, - kalbėjo Bartninkas į Marmą po pašnekai. - Jaunas vyras, o elgiasi su tokiu aprokavimu ir atsargumu, su koku gali elgtis tiktai senas, pripratęs prie karės nuo mažų dienų.

Didelis buvo nusiminimas gardiniškių, kada jie pamatė savo pilę apsuptą pylimu iš lauko, anapus kurio pasislėpę priešo kareiviai, grasindami pilei, patys beveik suvis nieko nebijojo. Bet dar didesnis buvo jų nusiminimas, kada ant rytojaus jie, pasigedę eldijos, o iki vakarui nesulaukę užpuolimo, suprato, koksai jiems galas lemta. Kad įpykdintų sūdaviškius ir prigundintų juosius užpulti pilę, gudai, užlipdami ant sienų, dergė juos visokiais būdais ir erzino.

Bet viskas buvo veltu: išjuokimai ir visokie dergi-
mai skriejo oru kaip tušti balsai, sukeldami juokus.

Tiktai iš reto koks vyras atsiliepė:

- Palauki! Neužilgo pasilygysime!

Tiktai iš reto kokis smarkiau paleistas šūvis kilpinio nulėkė į pilę arba iš pilės.

Netikėtai užsidaręs Aršusis Gardine pritrūko maisto nuo pirmų dienų. Norint jis iš pirmų dienų suprato, koku būdu nori paimti Gardiną Algimantas, vis tiktai jisai ryžosi luktelti truputį, kad pažiūrėtų, ar n'išgelbės jį koks nors netikėtas atsitikimas, ir vis tiktai jam malonu buvo galutinai persiliudyti, jog Algimantas išsižadėjo iš tikrųjų imti vieku Gardiną ir lauks, kol badas jų neišvys.

Kada nustojo jau visų vilčių, surinko Aršusis savo vyrus dėl rodos.

- Vyručiai! - atsiliepė jisai. - Valgio po porai dienų neteks mums suvis, norins ir teip mes ne prabangiai jį eikvojome. Mums kitaip neišeina, kaip arba pasiduoti, arba siektis prasimušti per priešų eiles ir bėgti, katrie ištrūksime į Dainavą. Ką jūs ant to sakysite?

- Ot, kaip tu padarysi, teip bus ir gerai! - atsiliepė už visus senas kareivis.

- Teisybė! - pritarė ir kiti.

- Jeigu teip, tai paklausykite, ką aš sumislijau. Pasiduoti mes visados spėsime, - kalbėjo Aršusis.

- Teip! - sušuko keli balsai.

- Kad prasimuštume, reikia, viena, palikti Algimantui pilę su visu labu, kuri mes čionai surinkę sugabenome. Ar ne išmintingiau bus padarius

teip: mes neturime maisto, o pas algimantiškius jo ik valiai, tai, sakau, ar nepabandyti mums atimti maistą nuo algimantiškių. Dabar jie, kaip matyti, aprimo ir nelaukia mūsų išpuolimo iš pilies. Dėl to šitas darbas pakol gali ir pasisekti.

- Na ir teisybė! - atsiliepė ir vienas, ir kitas balsas.

- Ingiję maistą mes galėtume ir ilgai laukti čionai pilėje, kol nesurengtų prigulinčią atkirtį dėl mūsų kunigaikštienė, - traukė toliau kalbą Aršusis.

- Ant Algimanto! Ant Algimanto! - suriko pulkų viršininkai.

- Atleiski man paikam, - atsiliepė balsas seno kareivio. - Aš jau pasenau ir gal proto truputį nustojau, dėl to nepyki, kunigaikšti, ant manęs.

- Be tokių ilgų prisitaikinimų, - nekantriai ištarė Aršusis. - Sakyki stačiai!

- Ot, saulelė šviesioji! - traukė gudas. - Išpuolę iš pilės mes susiremsime beveik su visa Algimanto kariūmene ir, kad paveržtume iš jos maistą, turėsime pergalėti. Argi tai mes galime padaryti? Bet tegul ir galėtume, tai vis nemažai ir mūsų žūtų. Kokia laimė mūsų būtų toliau? Ar mes galėtume po šitokiam susirėmimui mislyti apie prasimušimą per sūdaviškius, kad bėgtume į Dainavą?

Ilgai tokiu būdu senis dėstinėjo, darodydamas, jog jau jeigu eiti iš pilės, tai reikia eiti tiktai dėl vieno prasimušimo per sūdaviškius.

Veltu Aršusis siekėsi sutremti gudą, veltu jis rodė, jog tokiu būdu padarys jie sau nemažai bereikalingo ir sunkaus darbo, nes, padavę dabar Gardiną į Algimanto rankas, paskui turės atgal imti. Viskas vienok nuėjo perniek. Nors pykdamas, o turėjo jisai sutikti ant seno kareivio žodžių. Bet sutikęs nuleido jisai ir galvą. Jo galvoje aiškiai blykstelėjo mislis, jog sykį atiduotas Algimantui Gardinas daugiau negriš. Gailu ir pikta jam pasidarė, taip pikta, jog net ašaros pasirodė akyse. Pakilęs jisai nubraukė ašaras nepatėmytinai ir liepė rengtis iš pilies.

Prasidėjo trūsas. Ką tiktai galėjo, gudai krovė į kešenius, kišo ančiun, ant žirgų dėjo, ko negalėjo su savim neštis – degino, kasė į žemę arba metė į upę per pilės sieną.

Ant rytojaus, saulei brėkstant, prasivėrė Gardino vartai, ir per juosius urmu išsipylė Aršiojo pulkai, mesdamiesi stačiai ant priešai stovinčių Algimanto vyrų. Ištiko pikta kova. Tiesa, algimantiškiai netikėjo tokio užpuolimo, bet, pamokyti sykį, buvo jau jie ant atsargos, ir pirmo gando buvo ik valiai, kad visa kariūmenė atsirastų užgautoje vietoje. Dėl to

nors Aršusis ir dasiekė dalį užmanymo, norins jis ir prasimušė su pirmutinių vyrų pulkeliu, vienok daugumas jo kariūmenės pateko į Algimanto rankas su grobiu ir visu jų turtu.

Iš abiejų pusių krito svieto ne per daug, ir tuomi džiaugėsi Algimantas ir jo seni rodauninkai. Gailavo tiktai vieni juodvėšiai, jog mažai grobio rado pilėje. Bet ir juosius ūmai nutildė sūdavų ir Gardino kunigaikštis, atiduodamas jiems daugumą pavergtų gudų.

Nė Algimantas, nė jo kunigai ir bajorai nemislijo, kad Aršusis nesieksis atgauti Gardino pilį atgal. Priešingai, visi tikėjo, jog ant to pastatys visas pajiegas. Bet ir tai visi numanė, jog ir Algimantas nelengvai iš savo rankų paleis jį. Mažai to. Visi gerai, be to, numanė, jog darbas Gardinu nepasibaigs. Dėl laisvo Gardino valdymo ir sričių Pietinės Sūdavijos būtinai reikėjo apimti Dainavą ir kitas artimas piles. Dėl to nemažai visi nusidvyjo, kada Algimantas išsitarė, būtin tuomi, ką jie ik šiol padarė, ir pasibaigs jų visas žygis.

Paveldęs Gardiną Algimantas nesirūpino daugiau apie Aršujį. Taisė jisai pilies sienas, tvirtino jas. Statė triobas.

Gandas apie Gardino paėmimą ūmai daėjo į Alytų, kur buvo prisiglaudus Algimanto motina, ir ta į antrą dieną atkeliavo su pora vyrų giminių.

Išvaikyta apygardės liaudis, dagirdus, kad Gardiną valdo Sūdavijos kunigaikštis, rinkosi iš visur į senas savo gūžtas. Iš giriųėjo į Gardiną ir jauni, ir seni kareiviai. Tarpu paskutinių nemažai buvo ir tokių, kurie tarnavo ir tėvui, ir seniui Algimanto. Su nepakantrumu vienok laukė jisai keliaujančių iš vakarų šalies, iš anapus Nemuno. Ant galo ir sulaukė. Viena apyprite pasirodė pulkelis raitų šarvuotų, tarpu kurių jisai užtėmijo ir moteriškas. Iš sykio jisai ir nenorėjo tikėti savo akims, bet kada pulkas, prijojęs prie upės, nusėdo nuo žirgų, visi abejojimai išnyko. „Buvo tai laimingiausioji mano amžio diena, – pasakojo paskui ne sykį pats Algimantas, – kada aš su plezdančia iš džiaugsmo širdžia, persikėlęs per Nemuną, sutikau Danutą.“

Jis nepatėmijo, nei kaip jisai iš pilies išbėgo, nei kaip įsisėdęs į valtį liepė ir savo vyram valtis ir laivus į sūdavų pusę perkelti. Atsiminė tiktai, jog juodu su Danuta dvieja plaukė per Nemuno sriovę.

Stiprios Gardino pilies sienos, apvestos gilum perkasu, pasirodė merginai neapveikiamomis. Grynas, vaiskus Nemuno vanduo ir plotis jo nemažas,

palyginant su Jauskuldos ir Dargabuožio upėmis, priminė jai „platų Dunojų“ dainų. Ir ji negalėjo atsi-gėrėti visuomi – ir Algimantu, ir Gardinu. Visi sutiko Danutą klykaudami. Tiktai viena Tranaitienė laukė jos su širdies neramumu, bet ir ta, pamačius savo būsiančią marčią, nudžiugo visa. Teip raminantis buvo tas Danutos veidas, teip aiškus ir meilus buvo josios akučių pažvilgis!

Triukšmas pakilo visoje pilėje ir garde. Abelnam džiaugsmui mažai trukdė žinia, jog Aršiojo gudų pulkas plėšia svietą Vuodeliškių apygardėje. Šito-kią žinią ir anksčiau buvo gavęs Algimantas. Ir kaip anksčiau, teip ir dabar nudyvijo vienas apielinkis, jog gudai plėšikai buvo nuo Šluotiškių.

– Kas tai būtų per ypatingas dalykas? – nenoroms užmetė sau klausimą Algimantas ir, negalėdamas jį išrišti, grėžėsi su juoju į savo artimus, pridėdamas, kaip jie numano, ar ne gerai būtų nusiuntus į tą šalį Bartninką su pulku dėl pervaždų ir dėl ištrėmimo gudų.

– Kunigaikšti, leiski geriaus mane! – patarė Erdivilas. – Aš gal parnešiu tau tikresnį gandą už Bartninką.

– Teisybė! – pritarė Erdivilui nusišypsojęs Virpša. – Jis čion bus naudingesnis.

- Leiskite ir mane su juoju! - ėmė prašytis Domeika.

- Jau jeigu juosius, tai ir mane! - atsiliepė Radušis.

Algimantas metė akimis ant vyrų; paskui nuo jų ant besišypsojančio Virpšos ir pratarė:

- Na jau čionai kas nor yra. Ir greičiausia ar tik-tai nebus kokia nors mergina. Bet jeigu tai teip, tai gudai būtų seniai jau ją radę ir būtų paėmę.

- Taigi būtų paėmę, jeigu būtų radę, - pritarė Erdivilas, - tiktai ne jiems rasti.

- Teip, - nutęsė Algimantas. - Tai neką padarysi, jeigu teip... Norins ir pailšę, ir nuvargę... jeigu teip norite, tai keliaukite vėl sveiki. Tiktai neužmirškite paimti su savim ir šarvuotų vyrų pulkelį, kad ir senyvesnių, bile tiktai rimtų. Jie labai gali susigadinti...

Erdivilas su savo bendrais nelaukė paantrinant ir su paskubiu ėmė rengtis vėl į kelionę. Virpša gi, nė tai teisindamas Erdivilo ir kitų pasielgimą, nė tai savo įsikišimą į kalbą, atsiliepė į Algimantą:

- Mergina ta tai mano giminė. Ji su savo motina gyveno iš pradžių Šluotiškiuose, bet paskui, dėlei brudo tijūno, kada duktė paūgėjo, turėjo trauktis ir apsygveno Vuodeliškiuose. O dabar ar tiktai nebus pas senį Narų upės.

- Pasakykite Erdivilui, - atsiliepė Algimantas, - jeigu jisai pasimatys su seniu, kad kviestų jį pas mane į Gardiną. Gerai vienok būtų, jeigu jisai atgabentų ir tavo gimines į Gardiną. Už akių, matai, ir valkatų krūva daug gali pikto padaryti.

Ne vieną Erdivilą siuntė Algimantas dėl valkatų vaikymo. Bartninkas, Marma, Skirmuntas ir da pora kitų gavo po skirtą pulką kareivių, kad išvalytų patekusią sritį nuo plėšikų ir užsilikusių Aršiojo gudų. Ir kiekviens iš pasiųstų rado ik valiai darbo.

Be jokios baimės draskę ik šiol svietą plėšikai pajuto dabar pavojų ir skubinosi su grobiu ištrūkti iš Algimanto sričių, bet tai ne visados jiems sekėsi. Dabar liaudis aitariai sekiojo plėšikų pėdas ir, užvesdama ant jų kareivių pulkus, naikino ir kratė grobį, degino jų gūžtas giriose.

Ankšta pasidarė ir žirgų vagims, Bindokui su jo sėbrais. Kalinėlių jų užėmė Erdivilas; sukrautus jame vogtus ir išplėstus iš žmonių daiktus svietas išsidalino. Bindokas du vienu su kitu ten koku valkata išsprūdo pelkėmis į žiemų šalį - į Ruškio sritį.

XIX. SANLIŪBA

Geras yra dalykas klausyti datyrusių žmonių rods, bet... da geriaus yra turėti savo išmintį. Visą amžį svetimų nepriklausysi.

Ot beveik šiteip mąstė Algimantas po paėmimui Gardino, kada jam ir vienas, ir kitas siūlė rodas, ir geras rodas.

Visos tos rodos baigėsi tuomi, jog reikia būtinai užpulti ant Dainavos, paimti ją, paskui paimti ir kitas Aršiojo piles. Jį patį su šeimyna arba paimti ir paėmus įkišti į kalinį, arba išvyti į Gudiją pas tuosius gudus, pačios gimines, kuriems jisai teip daug gero darė su skriauda dėl savo žmonių. „Vienu žygiu reikia atlikti darbą su Aršiuoju“, – tvirtino visi.

Bet kaip atlikti? Maisto dėl kariūmenės pagaminta mažai, kareiviams nepasisekė prigulinti aprūpinti savo šeimynas, nes nuo tų rūpesčių sutramdė kovos. Ir dabar šeimynoms jų grasina vargas, badas. Kaip vesti kovą?

Ir vietoje to Algimantas tolydžio skirtus pulkus siuntinėjo namon dėl medžioklės, dėl apžiūrėjimo šeimynų. Ne dyvas per tai, jog kariūmenė, jausdama apie save didelę valdono rūpestį, pasirengus

buvo pakloti už jį galvas. Šitai žinojo visi ir negalėjo atsидyvyti tūli iš Algimanto artimų, jog jis nenori ar nemoka pasinaudoti iš tokio prie jo prisirišimo.

Algimantui reikėjo ryžtis ant vieno: arba varginti ir toliau nuvargintą šalį ir kelti naujas kovas su Aršiuoju, arba išsižadėti ant ilgo savo tėviškės ir padaryti paliaubas su Aršiuoju, kad duotų svetui nors kiek kveptelti, nors kiek išbarstyti vargus.

Gerai apmąstęs Algimantas ryžosi eiti ant paliaubų. Dėl to, surašęs gromatą, kurioj, išsižadėdamas Dainavos, Lydos, Ašmonų ir tolesnių pilių, kvietė Aršujį ant sutarmės, – nusiuntė su jaja pasiuntinį į Dainavą, įsakydamas, be to, žodžiu, kad jo vardu pasveikintų Aršujį ir lenktų ant sątaikos kaip savo žodžiais, taip ir apsiėjimu. Išleisdamas per pasiuntinį iš Gardino Luišį, Algimantas įkalbėjo:

– Paaiškink jam, jog ne dėlei kariūmenės stokos kviečiu aš dėdę ant paliaubų, tiktai dėl svieta ir mudviejų naudos. Besikniaudami mudu su juoju apsilsime, ir užsimanęs koks svetimtautis priešas lengvai galės ir mane, ir jį pergalėti, o pergalėjęs pavergti ir mus, ir mūsų šalis.

Padaręs paliaubas, Algimantas tikėjosi be to viso ko ir svotbą su Danuta praleisti.

Po kelių dienų sugrižęs pasiuntinys iš Dainavos parnešė nuo Aršiojo sutikimą ant paliaubų ir žinią, jog Aršusis nustojo beveik visos savo kariūmenės. Šitos žinios drūčiai nepatiko Algimanto kunigams ir bajorams, ir atviresnis iš jų Nemura prikalbėjo kunigaikščiui, jog bereikalingai duodas progą Aršiam jam surinkti naujų pulkų, su kuriais tas tykos tiktai panagios progos dėl užpuolimo.

- Tai negal būt! - siekės atremti Algimantas prikalbėjimą. - Ant galo pagalios vis jis supras, jog mes savi ir jog mums kniautis nepritinka. Na, o jeigu ir to jisai nenorėtų suprasti, tai numanys nors tiek, jog užpuolimas ant manęs nieko jam neatneš naudos. Nė jis Gardino nepaims, nė jis manęs nepergalės.

- Dėl ko tu teip kalbi? Argi tu nenori suprasti, jog jeigu atleisi savo kareivius, o jis tame tarpe spės surinkti, tai užpuolęs ant tavęs ne tiktai galės paimti Gardiną, bet ir suvis tave išvyti ir iš Sūdavijos.

Vienok Algimantas atstangiai laikės savo numanymų ir diena nuo dienos gražino namon kaip samdytų juodvėšių pulkus, teip ir kitus talkininkus. Tiesa, į jų vietą jis rinko jaunus vaikus. Bet kam jie buvo verti? Nepratę karės, nemokanti nė ginklo vartoti; jie tiko tiktai kopūstus valgyti ir malkas kirsti, o ne viršaus.

Vienok žodžiai Nemuros neliko su visai be išpūdzio ant Algimanto. Kad nors šiek tiek pramokytų ginklų vartojimo, Algimantas kas dieną siekėsi porą valandėlių pabūti su jaunais vyrais ir pamokinti juosius kareiviškų pareigų. Sekdami kunigaikštį, ir visi pratusiejai vyrai pradėjo tolydžius kareiviškus žaislus ir lavinimus jaunųjų prie ginklo. Teip iš palengvo, nepatėmytinai jauni vyrai pradėjo permąnyti visas kareiviškas pareigas ir ginklų vartojimą.

Tarpu jaunųjų radosi nemažai ir labai lavių, kurie neužilgo ir senus pradėjo sukirsti kareiviškuose žaisluose. Seniai, žinomas dalykas, pyko ant jaunųjų, o Algimantas tiktai šypsojosi.

Iš Detuvos ant galo atkeliavo į Gardiną seniai laukiamas Triobius. Sykiu su juoju sugrižo Erdivilo pulkelis su seniū nuo Narų upės ir su Algute, gabendamas podraug ir jos motiną. Vargiai bo kas nor Gardine užsitikėjo ant to, jog Aršusis, padaręs paliaubas, dalaikys jas. Priešingai, gali mislyti, jog, prasidedant nuo paties Algimanto, o baigiant paskutiniu tarnu malkakirčiu, visi laukė, jog Aršusis, surinkęs kariūmenę, užpuls nežiūrėdamas ant paliaubų. Vienok teip viskas susiklojo Gardine, jog nei vienas beveik gyvas žmogus nenorėjo nei kalbėti apie tai. Algimantas trūsė dabar apie surengimą

svotbos. Jauni vyrai, sekdami jį, suko apie mergų pulką, mergindamiesi jas. Neatsiliko ir mergos. Tarpu jų vienok labiausiai atsižymėjo Algutė, kuri, neužsiganėdindama kitais vyrais, su atsidėjimu ėmė sukti apie Algimantą, norins matė, jog tas ir svotbą jau rengia su Danuta.

Bandė ją nuo tokio pasielgimo Virpša persergėti, bet tai nieko negelbėjo.

- Da nesudėjo rankų. O kol nesudėtos rankos ir nesumainyti žiedai, Algimantas tiek mano, kiek ir jos, - atsakė Algutė Virpšai. - Ir da nežinia, katrają jis iš mudviejų ves.

Norins Algimantas ir toli nuo Algutės stovėjo ir elgėsi teip, jog jokios nuotarties negalėjo būti, bet vis tiktai vyrams, tokiems kaip Erdivilas, Domeika ir kiti panašūs, buvo per širdį. Apsiniaukęs iš reto ir Danutos veidas liudijo, jog Algutės pasielgimas ir ją užgauna.

Bet įsižiūrėjus gerai į Algimanto apsiėjimą, ji negalėjo nepatėmyti, jog tas, nors ir visados viežlybas ir viežlybai elgiantis, vis tik greičiaus šalinasi nuo nuobradės, nei linksta prie jos. Dėl to didesnę rūpestį ir nedasileido mergina. Nedasileido ir tada, kada Algutė paleido kalbas, būtin Algimantas ją

lanko, norėdama, kad Danuta supyktų ant savo jauniko ir kad tokiu būdu suirtų jų svotba.

Bet šita klasta tiktai tiek padarė, jog Algimantas paskubino su Danuta išsiųsti kvieslius kviesti ant svotbos. Mergos pulką sušnekėjo kviesti į Krusuviškį pas dėdę Ruškį, kad nekeltų vakarynas drauge su jaunikiu, kas prieštarautų visiems senovės palikimams. Algimantas gi ryžosi su savo pulku liktis Gardine.

Dabar, erzindamas Algutę, Virpša ne sykį ją net pravirkdino klausinėdamas: „Kada tavo svotba su Algimantu?“

Vienok ir šitas erzinimas nieko nekenkė. Algutė po senovei, kur tik rado progą, kur tik įmanė, ten ir lindo prie kunigaikščio. Sergėjosi tiktai, kad nepamatytų juos tokiose dėtose Virpša arba Erdivilas.

Artinosi Kalėdų šventė. Gardine trūsė, rengėsi, viena, dėl šventės, o antra, ir dėl svotbos. Danuta su pulku savo giminaičių mergų baigė rengti parėdus ir dėl to diena į dieną sėdėjo už darbo. Dirbo visi. Tiktai viena Algutė kaip tai teip išsitaikė, jog ji neturėjo jokio darbo ir pataikaudama sergėjo Algimantą, kaip jis pasirodys, kad nepraleistų progos užkalbinti jį. Po vienam iš tokių užkalbinimų praeidamas pro Algutę Virpša kaip niekadėją užšnekino ją:

- Aš girdėjau, Algute, jog Algimantas kviečia svečius į Gardiną ant pirmos dienos jauno mėnesio po Kalėdų, būsiant jo svotba su Danuta, o tavo kada bus? Ir kokių smilgų pilėje?

Algutės net lūpos sudrebėjo iš piktumo, kada ji atsiliepė į Virpšą:

- Aš ik šiol laikiau tave per dėdę, nors ir tolimą. Aš misliju, jog tu, kaipo giminė, greičiau man padėsi, nei pertarnausi mano užmanyme ištekėti už Algimanto. O vietoje to tu rodaisi pikčiausiu priešu.

- Kvaila tu, Algute, daugiau nieko! - atvertė Virpša, palingavęs su galva. Jeigu aš matyčiau nors mažų mažiausią viltį to, kad tu galėtum tapti Algimanto pačia, tai aš pastatyčiau viską ant to, kad tau padėčiau. Bet dabar...

- Kodėl gi dabar tu neturi vilties? - pertraukė ją Algutė gana aštriai. - Žiūrėki! Visi pilės vyrai paskui mane kaip bepročiai bėgioja, tu misliji, jog ilgai dalaikys ir tavo Algimantas? Palauki truputį. Apsuk siu ir jam aš galvą. Bėgios ir jis paskui mane da geriau nei kiti.

- Klysti, Algute. Tu ją suvis nepažįsti. Pasidarysi ir sau, ir man nemažai gėdos...

- Gėdos? - paklausė Algutė ir, nelaukdama atsakymo, traukė toliaus: - Gėdos nebus... O jeigu jau ir

bus, tai ne man ir ne tau.... Aš ne iš tų kvailių ir ne iš begėdžių. Pirma aš nustosiu gyvasties nei garbės...

- Ko gi tu teip plakiesi prie Algimanto?

- Kaip ko? Žinomas dalykas ko. Aš noriu tekėti už jo.

- Ugi Danuta! - sušuko Virpša.

- Kuo gi geresnė už mane ta tavo Danuta? Ant gražumo aš gražesnė už ją. Ant proto - kas jos tą didelį protą kur matė? Jeigu ji gali tekėti už Algimanto, kodėl aš negaliu?

- Danuta jam patinka, - siekėsi atversti Virpša.

- Patikti patikdavo, kol jis manęs nebuvo matęs, o dabar vargu bo jam ir ant mislių eitų Danuta. O jeigu jisai ir rengia svotbą, tai tiktai sekdamas seną prižadėjimą. Vienok kada jam reiks išpildyti tą prižadėjimą, pamatysi pats, kas bus čionai...

- Bet kaipgi Erdivilas? - paklausė ant galo Virpša. - Ak tu prižadėjai už jo tekėti.

- Ot da kokių čion prižadėjimų! Kol nebuvo Algimanto, buvo geras man Erdivilas, o dabar ar aš kvaila?

Algutė šitą visą kalbėjo su tokiu užsitikrinimu ir su tokiu persiliudijimu, jog Virpša nerado nei ką atsakyti, tiktai stovėjo prieš mergą akis išpūtes ir tylėjo.

Turédama gana to išpaudžio, kurį padarė ant dėdės, ir Algutė aptilo, tik po valandėlei skirdamosi pridėjo:

- Dėl to, dėde, nesikiški į mano reikalus, jeigu nenori man pikto.

- Gerai! Jeigu tu nebijai juokų, tai elkis kaip nori, bile nebūtų paskui tiktai gėdos.

- Nesibijoki! - numetė Algutė ir nuėjo.

Virpša nusekė paskui ją su akimis ir pastovėjęs truputį, kada atsipeikėjo po išpaudžiui, suniurnėjo sau po nosia: „Tai gyvas velnias, pilnas klastų ir vyliaus, o ne merga! Tai laumė vyli!“

Ant pasistebėjimo Virpšos Algutės apsiėjimas persimainė drūčiai. Iš juokdarės linksmos Algutės, užkibinančios beveik kiekvieną savo traškum jaunu juoku, pasidarė meili su visais ir truputį nuliūdusi mergina. Iš pradžių ir vienas, ir kitas iš vyrų ir pašiepė nuošaliai. Radosi vienok ir tokių, kurie turėjo gana piktos širdies, jog ir į akis bandė pašiepti.

- O kodėl tamistai nešiepti ir neplatinti apie mane visokių paskalų; našlaitė esu, minkšta duona dėl kiekvieno... nes kiekvienas žino, jog nėra kam užstoti už mane, - atvertė Algutė pirmam.

Po valandėlei tas vaitojo su perkirsta ranka. Norinčių įgyti garbę skriaustojų našlaičių daugiaus nesirado tarpu jaunujų, o seniai nesikišo į tokius dalykus. Teip viskas ir aptilo. Virpša žiūrėjo su nusistebėjimu ant Algutės, norėjo džiaugtis iš šitos permainos, tiktai bijojosi.

Tame tarpe iš Krusuviškių atkeliavo pasiuntiniai nuo Ruškio, kad vestų Danutą su jos pulku pas jį. Gardinas rengėsi tapti tuštesniu ir nustoti didelės dalies linksmumo. Iš jo traukėsi Danuta su Ruškiūtėmis, o paskui jąsias sekė Bukota su seseria ir pora jaunų vyrų, tarpu kurių, žinoma, buvo ir Radušis. Nuo savo kampo mergų nenorėjo atsilikti ir Kasavos geltonplaukė Salingutė, o tą nulydėjo Skirmuntas. Bet apie Kasavos Salingutę sunku ką nors tikro pasakyti, nes buvo ir tokie, kurie minė, jog nežinia kas paskui ką sekė... Gana to, jog Gardine užsiliko ne per daug mergų: nuo Alytaus, nuo Naujapilės kelios. Būtų gal vyrams Algimanto pulko ir per širdį buvę, jeigu nebūtų prasidėję rinktis svečiai, o ypač viešnios iš tolimesnių vietų.

Kada atėjo pirma diena jauno po Kalėdų šventei, prisirinko apsčiai svieto į Gardino pilį. Suėjo žaisliai su kanklėmis, su ragais, trimitomis, suėjo su

skudučiais ir rėtukais; nuo jų neatsiliko ir tie, kurie mokėjo mušti tiktai į rėtukus – būbnelius.

Iš paties ryto pastatė ant Gardino pilės kiemo būbnius ir mušė į juosius, duodami gandą, jog pilėje prasideda puota. Atėjus vakarui, ant pilės kiemo uždegė ugnis, ir norins ūkanota ir tamsi buvo naktis, vienok kiemas buvo beveik teip nušviestas kaip dieną. Ugnis nuo kuorų apšvietė ir visą pilės apygardę, atsimušdamas į Nemuno vandenį, į lygų vandens pavirši plačiuose perkasuose ir nutįsdamas ilgais ir plačiais smūgiais iki artimų girių.

Pilėje reikėjo šviesos, nes puota ėjo ant kiemo. O apšviesti apygardę irgi ne pro šalį buvo, nes puotos laike Aršiamjam ir panagiausiai buvo užpulti ant pilės, jeigu tiktai ne kuorų ugnis.

Prasidėjo šokiai laigymai. Pulko vyrai, jauni kunigai, bajoraičiai skraidė su jaunoms mergoms bajoraitėms po išlygintą kiemą, po kaurą minkštos vejės. Nuošaliai užkampiuose šoko maži vaikai, seni gi žmonės, susėdę už stalų, rūmuose ir ant kiemo traukė midų.

Iš vieno kuoro neva netikėtai, o tikriaus seniai laukiamas, išėjo pulkelis navatnų sutvėrimų: labai didelė gervė su be galo ilgu kaklu ir snapu, paskui ją ožka, ant paskutinių kojų pirštų eidama, aukštas

žmogus su didele galva ir rankomis, surištomis su šiaudų virvėmis, – žmogų šitą vedė du šarvuotu vyru su kirviais ant pečių. Toliaus ėjo keli vyrai, pasirėdę į senius su ilgomis žilomis barzdomis ir žilais ūsais. Paskui juosius ir truputį apsupdami iš šalių ėjo ginkluoti sargai su kirviais, o vyrų užpakalyje vilkosi, svyravo aukšta, balta giltinė su plačiu ilgu kirviu rankoje. Vietoje akių ir nosies giltinės tamsavo gilios skylės, plati burna be lūpų ėjo beveik nuo ausies iki ausiai, pilna plačių baltų dantų.

Paskui giltinę ėjo keli vyrai, pasirėdę kaip ūkininkai. Prekia gi viso pulko ėjo tijūnas su tarnu. Tarnas, mušdamas į būbnelį, garsino, jog veda prasižengėlių ant bylos.

Pasirodžius šitam pulkeliui, subrazdėjo visas svietas pilėje. Subėgo vaikai iš visur, sugūglino senės ir seniai, sustojo aplinkui ir jaunuomenė. Tarnai ant tų pėdų pastatė kedes, uslanus dėl atėjusio pulko. Vyrus, pasirėdžiusius seniais, susodino ant kresių.

Einančiam pulkui kelią ruimavo ožka su gerve. Arti stovintiems ožka taikė ragais į pilvą įdurti; gervė gi ir tolimesnius o kuomi nors prasikaltusius prieš pulką einančių snapu gaudė, siekdamasi pagauti už nosies arba nors už plaukų.

Prie juokų ir šūksmų visokių susėdo atėjusieji sūdžios ant kedžių ir kresių. O jiems susėdus, tijūnas pradėjo bylą ne bylą, pamokslą apie tai, jog sūdžioms reikia būti teisingais ir netykoti kyšių nuo kaltininko.

- Kaip tave vadina? - šūktelėjo paskui tijūnas.

- Visaip, širdele! - atsiliepė ant šito kaltininkas. -
Visaip!

- Kaip motina vadina? - klausinėjo toliau.

- Motina? Kol mažas buvau, motina vadino bambatieru, paskui ėmė vadinti paršiuku. O kaip suaugau - vietoje kiaule ėmė vadinti gyvuliu.

- Ne apie tai klausiu.

- O apie ką, širdele? Ar apie tai, kaip tėvas vadina?

- Gerai, sakyki!

- Širdele! Ne geriau ir jis vadina: šunskumpiu, netikėliu, o tankiai ir stačiai bjaurybe.

- Ne tai man reikia žinoti. Sakyki, kaip tave žmonės vadina? - rėkė tijūnas.

- Na! Tai, širdele, suvis kitas dalykas. Tau reikėjo iš sykio teip paklausti, aš būčiau ir atsakęs. Ak aš ir su šituomi nesislepiu.

- Na gerai! Sakyki, kaip vadina?

- Tai kol nelabai pikti, tai vadina rupūže, o kaip perpyksta, tai jau kitokio vardo n'išgirsi, kaip: velnias, kipšas. Bet, širdele, nerodyčiau niekam užsitikėti, jog toks mano tikras vardas.

- Koks gi tavo tikras vardas?

- Ugi Šnabždas iš Šiaudų.

- Kaipgi tu tiktai prieš valandą sakeisi, būtin tu Brakštas iš Žabų?

- Taigi, širdele, kada aš tau siūliau jautį, kad mane paleistum, tai tamista paklausei, kuo aš būsiu vardu, na aš ir sakiau, jog būsiu Brakštu iš Žabų, nes būčiau tad išbėgęs į girią ir braškinę žavus. O kaip dabar, kada pareikalavęs nuo manęs žirgą neatleidi, tai man teks kaip kiaulei gulėti ant šiaudų kalinyje ir šnabždėti.

Tijūnas prie šitų žodžių buvo beužsimojįs mušti kaltininką, bet jį sulaikė nuo to vienas iš senių ilgabarzdžių:

- Stok, stok! Jeigu jis toks svarbus kaltininkas, jog... pats siūlo jautį, tai aš jį klausinėsiu.

- Sakyki, prasikaltėli, kuomi tu prasižengei? - paklausė senis kaltininko.

- Nieku, širdele! Nieku!

- Kaip nieku! - užriko tijūnas. - Tu mano žirgą pavogei.

- Širdele, neklausykite tokių paikų kalbų. Aš jam geradėjystę padariau, o jis ot ką išmislijo. Žirgas buvo bailus, man ir pagailo, kad neužmuštų tijūną išsigandęs; ak visi žinote, jog tijūnas ant žirgo sėdi kaip karvė. Na, aš ir pašėdavau žirgą nuo tijūno, - skubino kalbėti apkaltintas.

- Jis mano klėtį išplėšė! - šaukė vienas iš pasirėdžiusių ūkininkų.

- Ir tai netiesa, - gynėsi apkaltintas. - Aš jo klėtį tiktai paruimavau. Jis buvo ją teip prikrovęs, jog jau ir pasisukti buvo nelengva.

- Jis mano dukterį išvedė iš kelio! - atsiliepė naujas liudytojas iš persirėdžiusių ūkininkais.

- Ir mano! Ir mano! - sušuko ir kiti.

- Dievaži! - prisiegavo dabar nusiminęs prasi-kaltėlis. - Aš jās ne iš kelio vedžiau, tiktai iš stubų.

- O kur tu vedei jās? - paklausė senis.

- Ugi į daržinę ant šieno.

- O kaip jūsų daržinės stovi, ar po viena puse kelio su stubomis? - klausė toliau sūdžia ūkininkų. - Ar į daržines reikia eiti per kelią?

- Per kelią reikia eiti! - atsiliepė tie.

- Na, jeigu teip, tai atlikta, - kalbėjo dabar senis ir grįždamasi į prasikaltėlį prabilo: - Jeigu tu būtum vedęs mergas tiktai keliu, tai nebūtum atsidūręs su

jomis daržinėse. O jau jeigu tu su mergomis patekai ir į daržines, tai turėjai tu jās vesti ne tik keliu, bet ir iš kelio. Dėl to tu užsidirbai, kad tau nukirstų galvą. Ei, pašaukite budelį! – užriko ant galo senis.

– Palauk! Palauk truputį! – subruzdėjęs sušuko prasikaltėlis. – Kas bus naudos, jeigu nužudys mane jaunystėje ir suvis nekaltą? O jeigu netiki, tai pažiūrėki štai šitą mašną, joje tiek sudėta visokių davadų, jog gali užtekti ant jūsų visų. Kokioje dėtoje aš galiu da pridėti ir jautį su jungu, ir karvę su barškalu, ir žirgą su balnu...

Sūdžia, paėmęs ir pavartęs mašną, pratarė nuolaidžiai:

– Na, tiesa! Davadų nekaltybės būtų ik valiai, jeigu paskaitytume ir žadėtus. Dėl to eiki sau sveiks laisvai, nekaltas esi suvis!

Tame tarpe giltinė, stovėjusi iki šiol ramiai, sujūdėjo, susvyravo ir griuvo ant prasikaltėlio, švankšdama:

– Palauk, brolau, tu nori antrą sykį nuo manęs ištrūkti, bet nepasiseks! – Tai kalbėdama giltinė mostelėjo savo platum kirviu, ir nukrito galva žemyn nuo kaltininko pečių, barkštelėjusi kaip puodas.

Ūkininkai, užpykę už netikusį sūdą ant sūdžių, su keiksmiais tvėrėsi už jų barzdų ir ėmė tampyti

juosius, šokdami po kiemą. Sūdžios gintis. Sargai – už mašnos dalintis pinigus, o negalėdami pasidailinti – peštis.

Po valandėlei, kada vieni kitus apdraskė, pasirodė, jog tai buvo persirėdę pulko vyrai ir jauni susiedai. Galva nukirsta pasirodė puodu sumuštu, kuriame buvo bruknių skystimas.

Gervė tame pačiame tarpe susikniovė su ožka, ir jos, nustoję savo parėdų, pavirto į du jaunu vyrų. Tylėję ik šiol, užgaudė dabar trimitos, užskambėjo kanklės, sužvangėjo rėtukai, ir visa jaunuomenė pasileido šokti su nauja aitra ir naujomis pajiegomis.

Norins ir pratusių žaislių vis tiktai ilso ir lūpos, ir rankos. Ir jie reikalavo dėl to pasilsio, o pakol ilsėjosi jie, jaunuomenė, nustojus šokti, užvedė tai vieną, tai kitą dainą. Teip giedojo vyrai storu balsu:

Ten laputė duoną kepė...

o mergos atsakydamos kitame kampe tykiaiu ir ploniau dainavo, nuduodamos aidą:

Tenai, tenai!..

Ir skaitė jaunuomenė visus darbus girinių gyven-
tojų:

Ten meškutė alų darė...

Tenai, tenai!

Ten briedelis malkas kirto...

Tenai, tenai!

Skaitė, kol pasilsėję žaisliai nepradėjo vėl žaisti
ir raginti prie laigymų svieta. Teip iki vėlai nakčiai,
iki ankstybam rytmečiui...

Ant rytojaus, sukilus, visai svotbai reikėjo keliauti
pas nuotaką į Krusuviškius.

Pirmiausiai išsivarė svočia su virtinėmis visokių
valgių. Paskui ją nusekė dėl sargos pulkas vyrų šar-
vuotų. Neilgai trukę iškeliavo ir likusie svotbinin-
kai, tarpu kurių buvo ir Algimantas. Su piktumu ir
nepamėgimu matė Virpša, kaip suko aplinkui Algi-
mantą Algutė, kad tas ir ją dabar imtų su savim, bet
nedrįso nieko senis sakyti. Vienok labai nudžiugo,
kada patėmijo, kaip ta visa rūškana, nieko nepel-
nusi, sugrižo į rūmus.

Po iškeliavimui svotbininkų pulko aptilo suvis
Gardino pilėje. Tiktai iš reto girgždėjo vežimai,
vežantiejai maistą į Gardiną, kuriuosius siuntė susie-

dai Algimantui, žinodami, jog tam drūčiai stokoja maisto. Da rečiau rodėsi pulkelis šarvuotų kareivių, nešantis kokį nors gandą Virpšai į pilę, kuris dabar kaip žąsinas stovėjo ir dieną, ir naktį ant atsargos, dabodamas pilę nuo Aršiojo užpuolimo. Iš reto siuntė jisai vyrus ant pervaždų, ypač į rytų šalį, iš kurios galėjo pasirodyti Aršiojo vyrai, neužmiršdamas vienok saugotis ir nuo kitų šalių.

Vyrai šitie ne sykį rado giriose nutartinas žymes: kaustyto žirgų pėdas, ugniavietę tokioje vietoje, kurioje tiktai valkatos galėjo slapindamiesi sustoti.

- Na, ne aš būsiu, jeigu aš nesuseksiu, kas čion do per velnias buvo! - keikė ir pūrijo vienas iš pulko vyrų, vardu Varvokas. Ir, prisikalbinęs da kelis vyrus, ėmė prašytis Virpšos, kad jį leistų ant ilgesnio laiko apžiūrėti girią. Virpša sutiko.

In trečią dieną sugrižo Varvokas su navatnu imtiniu, kuri vienok Virpša pažino ant tų pėdų.

- Semikas! Ugi kokių velnių tu čion, Semike, valkiojiesi po mūsų girias? - paklausė jisai gudo.

- Nuo tavęs aš nieko neslėpsiu, - atsiliepė ant šito gudas. - Nubodo man labai pas Aršųjį, ir aš užsimačiau patekti į Algimanto pulką, mislydamas, jog tu už mane užtarsi žodelį prieš Algimantą.

- Ką gi tu čionai meluoji, jūs trys kelintą dieną landžiojate po apiegarde, iš vieno kaimo jodote į kitą, rinkdami žinias, o man kalbi, būtin tu vienas bėgi pas Algimantą ir ieškai mano užtarimo.

- Na, aš teip ir mislijau, jog nuo tavo aštrios išminties neišsislėps mano klasta. Dievaži! Aš teip mislijau! Aš sau sakiau, jog tokį antrą žmogų, kaip Virpša, sunku rasti ant svieto. Na, aš ir ryžausi iš sykio pasakyti visą teisybę.

- O pamelavai! - pertarė Virpša, vienok jau meilesniu balsu, kas neužsislėpė nuo gudo.

- Taigi matai tamista, aš tyčia ir pamelavau, kad tamista mane pagautum ant melo. Aš sau sakiau, pameluosiu iš sykio, na, jis mane ir sugaus, bet užtai kaip aš jam pasakysiu teisybę, tai jis tuojau pažįs, jog tai teisybė.

- Na gerai, kokia dabar tavo teisybė? - paklausė vėl Virpša, bet ant tų pėdų pridėjo: - Palauki truputį, aš dėlei to gero, kurį tu padarei ar nudavei, jog norėjai padaryti Algimantui, turiu tave persergėti, jog kalinyje sėdi jau ir kitas Aršiojo peržvalgytojas šnipukas. Šiandien išsiunčiu vyrus dėl sugavimo ir kitų šnipukų. Ot jūs ir meluosite vieni ant kitų galvų. Minėki, ką sakau. Sakysi teisybę, norins pikčiausią, paliksiu tau gyvastį. Meluosi - galvą žemyn kirsiu.

Teisybę tavo žodžių patvirtys paimtiejai, o tu patvirtysi jų žodžius. Dabar kalbėki.

Šnekus ir judrus iki šiol Semikas nutilo dabar ir tartum sustingo. Aršiojo vyrai ne sykį tarpu savęs minavojo senius, buvusius Aršiojo pulke, minavojo ir Virpšą su tvirtumu jo žodžio.

„Niekai! – mislijo sau Semikas. – Žada už melą nukirsti galvą ir nukirs, jeigu da sykį pamelavus, o nenutiks. Nukirs! Na, o jeigu aš jam teisybę pasakyčiau? – užmetė sau klausimą Semikas ir, kaip ir išsigandęs šito klausimo, kone suriko: – Ne! Geriaus tegul galvą kerta, nei kaip, pasakius teisybę, nustoti tiek pelno, kiek man prižadėjo Aršienė!“ – Bet toje pačioje akimirkoje blykstelėjo per gudo galvą mislis, jog žuvus prapuls ne tik šitas vienas pelnas, bet ir daugumas kitų... gal ir didesnių da...

– Gerai! – atsiliepė jisai į Virpšą. – Teisybę apie mane niekas tikrą negalės pasakyti, nes tiktai aš vienas ją žinau. Man pažadėtas didelis pelnas nuo Aršienės. Kaip pasakau teisybę, taip to pelno nustoju. Tamista teipogi tarnauji Algimantui, kaip aš Aršiamjam. Ir tamista gali patekti į tokį padėjimą, kaip dabar aš patekau. Argi malonu bus ir sveikam dėl menko nieko nustoti didelio lobio?

- Jeigu teisybė, ką sakai, jog kiti apie sveikam palieptus darbus nieko nežino, tai tie darbai nekam verti, - atsiliepė lėtai Virpša, bet su tokiu lėtumu, nuo kurio šiurpuliai per Semiko kūną nuėjo. - O jeigu jie nekam verti, tai geriausiai bus pašaukus budelį.

Ir tai pasakęs riktelėjo vyrams, kad tie vestų budelį.

Užmiršo Semikas dabar visas klastas ir ištraukė iš kešeniaus sumankštytą tošies galelį, paskui antrą, pratarė:

- Ot, skaitykie!

- Skaityti aš nemoku, dėl to man reiks ieškoti mokantį, - atvertė Virpša, traukdamasi šalin, turbūt, kad rastų toki žmogų.

- Jeigu nemoki, tai luktelki, aš tau pirma viską išpasakosiu, ką aš žinau, - tramdė Semikas. Kada užsiliko Virpša, traukė gudas toliau: - Šitas tošies paliepta man atiduoti vienai iš mergų, čionai esančiai Algutei...

- Algutei? - pertraukė su išgąščia Virpša, bet ūmai sugriebęs pareikalavo, kad Semikas pasakotų toliau.

- Ot ta Algutė, - pasakojo toliau gudas, tėmydamas, kokį daro įspūdį jo žodžiai, - per vieną savo

tarną prašė Aršienės, kaip geros raganos, kad ta jai duotų arba tokio vaisto, kurio uždavus vyrui sukeli linkon savęs meilę, arba nors tokių nuodų, kurie ūmai galėtų nunuodyti žmogų ir kad nieks negalėtų ir nespėtų nunuodytą atgaivinti. Šita Algutė prižadėjo Aršienei sugrąžinti Gardino pilę su visu sričiu. Nes, matai, ji viską šitą užmanė, kad ištekėtų už Algimanto. Na, supranti? – paklausė pabaigęs kalbą Semikas.

Suprasti Virpša suprato viską, bet daugelį jis būtų davęs, kad nieko nesuprastų. Ilgai jisai kaip stabas stovėjo. Per jo galvą lėkė mislys, viena už kitą piktesnės. Tai jis sumislijo, jog reikia Algutę su Semiku surišti į krūvą ir, pririšus prie jų akmenį, įmesti į Nemuno sietuvą, tai rodėsi, jog geriau būtų abudu išvijus iš Gardino su gėda...

– Jeigu ir nenusiseks šitas užmanymas, – pasakojo toliau Semikas, – tai Aršusis vis teip nepaliks Algimantui Gardino. Jisai renka kariūmenę ir surinkęs netikėtai, laike paliaubų, apguls pilę ir paims. Paims, pamatysi pats.

Ant galo atsipeikėjo Virpša. Sunkiai atsidusęs, jisai atsiliepė dabar į gudą teip:

– Aš tau, Semike, žadėjau užlikti gyvastį ir užlieku. Norins, po teisybei sakant, pakarčia aš tave

su didžiausiu noru. Žinios, kurias nuo tavęs gavau, svarbios. Tave nukirtęs, aš šitas tošeles būčiau vis jau radęs ir apie žinias iš jų dasižinojęs. Per tai, jog tos žinios man teko, tavo uždarbio suvis nėra. Bet vis tik be jokios baldos tu tas žinias man išklojai... Vis tiktai nors šešėlių uždarbio užsipelnei, dėl to aš tave ne tiktai gyvą paliksiu, bet ir paleisiu... Vieno aš nuo tavęs pareikalausiu, – kalbėjo Virpša, apmalšinęs Semiko didelį džiaugsmą ir begalines dėkavones. – Kada aš, tau gražindamas šitas tošeles, pareikalausiu nuo tavęs išpildymo kokio nors reikalo, kad tu išpildytum. Supranti? Neišpildysi, žinokie, jog jau mano nagų nevensi ir jog joks užstojimas tavęs nuo nugalavimo neužstos...

Šitų grasinimų Semikas tartum negirdėjo. Jis teip džiaugėsi atgijęs vėl laisvę, jog dėl Virpšos jis dabar pasiryžęs buvo viską padaryti, negailėdamas nė savo galvos, jeigu prireiktų ir paguldyti.

Atleidęs Semiką, paimtas rūpesčių Virpša nuėjo pirmiausiai pas Algutę. Ką jis tenai kalbėjo, vis tiek, nes tai liko paslapta ant visados tarpe jojo ir Algutės; gana to, jog mergina ant rytojaus iškeliavo į Alytaus pilę.

In penktą dieną po iškeliavimui į Krusuviškius anapus Nemuno pasirodė pulkas svieto ir raitų,

ir važiuotų. Nuo Gardino pilės kuorų sargai su džiaugsmu ėmė šaukti, pažinę saviškius:

- Svatba grįžta! Svatba!..

Ne be baldos persidangino žmonių pulkas per upę, neužšalusią prigulinčiais. Tūlien iš vyrų teko ir sušlapti, bet viskas per juokus nuėjo, kada, susimetę į pilę ir apdžiūvę, pasileido į svotbos linksmus laigymus.

Apsiniaukė tiktai vienas Algimantas, kada gavo nuo Virpšos visas žinias apie atsitikimus, buvusius Gardino pilėj, besisvečiuojant jam pas Ruškį. Labai jam buvo nesmagu, kada jisai dasižinojo apie užmanymus Algutės, ir da tuomi pikčiau, jog ir po teisybei šita mergina jam labai dabojos ir jisai jai geidė visokio labo, bet turėti už pačią jisai tokios niekados nenorėjo. Ir dabar jisai, vargšas, su atsidėjimu mislijo, kokią priežastį galėjo ji rasti iš jo pusės dėl tokio nuobradžio lindimo prie jo. Vienok veltu laužė galvą, veltu perkratinėjo savo ir pasielgimus, ir žodžius, niekur jokios priežasties negalėjo rasti. O neradęs nusprendė saviškai: toks jau turbūt ji žmogus, kuris pasiryžęs kitus prapuldyti, bile tiktai savo užmanymą išpildytų. Geriaus pasisaugojus jos.

Nelaukdamas nė brolių, nė pasekėjų, Algimantas, kad suskubintų svotbą, išsiuntė ant rytojaus

kraitvežius į Detuvą, pridavęs jiems dėl apgynimo rimtą šarvuotų vyrų pulką, nes toje vienoje šalyje ir dabar da valkiojosi būriai valkatų, plėšikų ir teip palaido svieto, amžinai pasiryžusio ant grobio. Kraičio belaukiant, atkeliavo per brolius Skirmuntas su Bukota. O paskui į kelias dienas ir visas Danutos pulkas sugrižo iš Krusuviškių pilės, o tarpu kitų sugrižo ir Nemura, ir Abras, bet jau abudu galinčiai pargrižo kaip paukščiai su pakirstais sparnais, kaip girių baidyklos, ant saitų panertos ir pavergtos. Abrą pavergė jauna, laki mergaitė nuo Navos upės. Nemurą gi – juokai kalbėti – nejauna našlė nuo Sempilės.

Palikę ten širdis, grįžo du galiūnai atgal į Gardiną, dažnai vienok atsižiūrėdami į užpakalį, į tolimą žiemų ir vakarų kampo kraštą, kur traškančiose giriose liko jų mergos...

Ant galo parvarė ir kraičius iš Detuvos ir ėmė rengti dabar nuotaką ant sanliūbų. Su giesmėmis mergos šukavo jos galvą, su dainomis pynė kasas ir dėjo vainiką ant galvos, o uždėję vadžiojo pradedant nuo tėvo, motinos, baigiant mažiausiu kūdikiu. Vieniems ji dėkavojo už auginimą, su kitais atsisveikino tekėdama už vyro. Po sanliūbų jai reikėjo tapti suvis svetimu beveik žmogum dėl visų saviškių, ot

dėl ko ji dabar su gaudžiomis giesmėmis ir atsi-
sveikino visus.

Vienas klausimas tūlą laiką nemažai uždavė rūpesties galvai kaip Triobiaus su Triobiene, teip ir Tranaitienės. Pritinkiausiai būtų buvę pakviesti per sanliūbininką Algimanto dėdę, kaipo datyrusį žmogų, artima giminę ir nejauną jau vyrą. Bet Aršusis buvo pirmu Algimanto ir Danutos persekiotoju, dėl to klausimas apie tai, kas turi padaryti sanliūbas tarpu Algimanto ir Danutos, buvo ne teip lengvas dėl išrišimo, kaip galėjo iš sykio kitiem pasirodyti. Sanliūbininku turi būti nejaunas, ne žemesnės kilties už jaunikį su nuotaka, o kur tokį rasi?

Tam tyčia susirinkę teiravosi artimi giminės, bet nieko labo negalėjo išmislyti. Triobiui – negražu, jisai tėvas nuotakos, Ruškys susirgo, neatvažiavo. Kiti vyrai – tai vyrai pulko ar Algimanto, ar Triobiaus.

– Geriausiai tegul sąliūbas darys senis nuo Navų upės, – atsiliepė ant galo Triobienė.

– Bet ar pritinka tokiam būti sąliūbininku kunigaikščio Gardino ir pietinės Sūdavijos? – paklausė Triobius.

– Pritikte pritinka, tiktai nepaklausus jo negaliu pasakyti, ar apsiims.

- Na, kokioje dètoje galima seniui ir paliepti, - atvertè Virpša, kuris teipogi buvo prie šitų rodų.

- Taigi jog šitam seniui, Virpšeli, negali niekas paliepti, nei pats Algimantas.

- Ak jis ne nabašninkas Mingaila ir ne Tranaitis, - atvertè nesiliaudamas vyras.

- Ne Tranaitis ir ne Mingaila, tai tiesa, nes tai vyresnysis brolis Mingailos, - kalbėjo Tranaitienė.

- Kaip? Ugi pasakojo, jog iš proto išėjęs? - pertraukė Virpša.

- Aš to nieko nežinau. Aš žinau tik tiek, jog jis čionai.

- Ir slapstosi, - pridėjo Virpša.

- Ne! Jisai ir nemislija slapstyti, tiktai nemėgsta nei suėjimų, nei pokylių. Jisai išsižadėjo valdžios dèlei brolio Mingailos ir jo veislės, išsižadėjęs pasitraukė nuo žmonių ir gyveno iki šiol sau viengun-
giu tai Lietuvoje, tai Juodvėšijoje, tai ant Dunojaus kranto, kur, pagal padavimus, kitomis gadynėmis buvo mūsų tauta nors neilgą laiką. Tiktai apie šitą nepasakokite niekam, - paprašė Triobienė. - Jisai to nenori.

- Jeigu teip, tai suvis kitas dalykas, - atsiliepė dabar ir Virpša.

Išrėdytoje žolynais ir žolynų žiedais rūmų gryčioje žilas senis nuo Navų upės darė sąliūbas tarpu Algimanto ir Danutos. Norins senis truputį ir saviškai tai atliko, vienok visiems patiko, ypač pamokinimas, kaip reikia poroje esant gyventi, kaip vaikelius dievobaimingai auginti, kad jie mokėtų ir Dievą, ir artimą mylėti.

Vieną tiktai uždavė jusiai mislį žmonėms, katrai tai Dievą mylėti jusiai rodijo. Jie joku būdu negalėjo atminti, norins ir drūčiai laužė galvas.

Vieni minė, jog jis ant mislių turėjo Perkūną, kiti tvirtino, jog teip jusiai galėjo sakyti tiktai apie Aukopirmą. Bet šitais minimais viskas ir baigėsi.

Po sąliūbų itin linksmiėjo svotba. Šokiai sekė šokius, dainos – dainas. Visokie žaidimai mainė kitus. Jausdami galą puotos, jaunieji skubinosi pasinaudoti iš puotos, iš gražaus susirinkimo. Ir davė užė nuo anksti ryto iki vėlai nakčiai teip per tris dienas.

Po trijų dienų ėmė gardiniškiai giedoti apie barnį taurelės su bačkele, kaipo visiems suprantamą ženklą išsiskirstymo. Bet jau šita giesmė Gardine užtiko tiktai porą senių susiedų, o tarpu jų ir Kiškį.

- Tai jau, tasis, turbūt mudviem tai gieda, - kalbėjo jisai į savo bendrą Bakūną Keršį. - Mudu nuduokime, tasis, jog negirdime.

- Tai jau!.. Ar nuduosi, ar nenuduosi, o naudosis vis mažai, da kokią piktenybę vyrai išmislys... Geriaus jokime namon. Tu mane pamylėsi tuomi, kas pas tave rasis, aš tave...

Ant šito sutiko maloniai ir Kiškis; jisai gerai žinojo, jog jo visuose namuose yra tiktai vienas bertainukas midaus, na, o pas Keršį galėjo rasti ir daugiau... Keršis gi žinojo irgi gerai, jog Kiškis negali kirsti... Jis aliai lašą namieje seniai jau ištuštino ne tik midaus, bet ir giros.

XX. ŽUVIMAS ARŠIOJO

Pasibaigė puota. Išsiskirstė svečiai. Gardinas, atgijęs po senovei, nors ant trumpo laiko, ėmė vėl tilti. Užsiliko pilėje tiktai artimi giminės: Triobiai su Skirmuntu. Bet ir Skirmuntas po dienai antrai su pulkais savo vyrų išsitraukė namon. Ant galo išsi-rengė ir draudžiamas Triobius.

- Vaikeli, - atsakė jisai Algimantui, užsipuolusiam nors ant kelių dienų užlaikyti senį, - negerai, jeigu valdonas namų neišsiilgsta jų, nes tada namai pradeda jo pasigesti ir išsiilgti. Išsiilgę pradeda nykti visokios brangios mažmožės, paskui ir stambesni daiktai pradeda skirstytis ir skrieti į šalis... pasigesdami ir ieškodami valdono.

Danuta, pamačius, jog nieko nebus padaryta su tėvu, išsiprašė nors motiną, kad ta liktų pas ją ant ilgesnio laiko.

Su likučiais detuviškių vyrų į kelias dienas po Skirmuntui iškeliavo ir Triobius. Jį ant grįžimo namon paskatino nežinia iš kur ir nežinia kaip kylančios šnekos, jog ne suvis ramu ant pietinių ežių Detuvos ir jog pavojus grasina nuo Romano šalies. Per tai ir Algimantas, išleisdamas Triobių,

prie jo vyrų prikergė nors nedidelį pulkelį saviškių dėl viso ko.

- Romanas ne Romanas, bet jau jog plėšikų pulkai galėjo tenai pasirodyti, tai ir kalbėti nėra ką. Dėl to, tėvuli, tegul palydės tave pulkelis ir mano vyrų, - kalbėjo Algimantas į senį.

In porą dienų ar daugiau atėjo į Gardiną žinia, tiesa, kurti, jog ant iškeliavusių iš pilės užpuolė Aršusis ir visus išžudė. Žiniai šitai norins niekas negalėjo priduoti didelės svarbos, vis tiktai vienok visi nusiminė truputį, ir Algimantas išsiuntė būrelį vyrų dėl persiliudijimo, ar neatsiėjo kas nors pikto kelionėje su detuviškiais.

Vyrai daėjo be jokios kliūties iki pusiaukeliui tarpu Detuvos ir Gardino, nerasdami jokių nutartinių nei šnekų, nei žymių. Tiktai ties Šilaviečiu gavo gandą nuo Skirmunto, jog iš tikrųjų Romanas eina ant Detuvos ir jog pagalbos labai jis prašytų nuo Algimanto.

Gavęs šituosius gandus, Gardino valdonas surmino savo artimus ir su paskubiu kone pusę savo kariūmenės išsiuntė patelkti Detuvą.

Skirdamiesi pulko vyrai, bajorai kunigai ryžosi pasimylėti. O buvo kuomi. Pas preki, atkeliavusį dėlei svotbos ir atsigabenusį nemažai visokių

gėrimų, užsiliko šis tas, ir tuosius likučius kytras prekys mokėjo išiuolyti pulko vyrams, norins ir nebrangiai.

Besimylint pakilo ne viena šneka, ypač kada gėrimai įkaitino čiuprynas.

- Et, ir Algimanto ne kas do per darbas, - pūrijo Keršis, jau drūčiai įtraukęs. - Ko mums kištis į sveimus darbus? Ar mums ne ik valiai savo rūpesčių ir darbų? Nespėjome pabaigti su Aršiuoju kovą, eiki į Detuvą; o ko mums tenai reikia?

- O kaip detuviškiai mus telkė, tai gal tau ir labai patiko, - atsiliepė Nemura, prie kurio šitos šnekos ėjo.

- Mes būtume ir vieni sutvarkę Aršujį, - spyrėsi ginčyti Keršis.

- Ką mums tas Aršusis, - pritarė Senkus, teipogi nemažai įgėręs. - Jis mums tiktai iki pietų.

- Mm! - numykė tai girdėdamas vienas iš Kirsnos vyrų. - Bereikal teip kalbate, vyručiai. Kad ne talkininkai, ar tai mes vieni būtume galėję įveikti Aršujį su jo tokia daugybe patelktų gudų?

- Ką čion da ir šnekėti! Teip elgdamasi Algimantas tiktai teisingu save rodo. Gelbėjo jį, gelbsti ir jis, - pridėjo Varvokas.

- Broluti, toks apsiėjimas ne tiktai teisingas, bet ir labai išmintingas, - pritarė Nemura.

- Kokia čion velnių išmintis, - pūrijo toliau Keršis. - Kiek aš jį permaniau, tai jis eitų į pagelbą Detuvai ar kitai šaliai, jeigu ta jį niekadoms ir nebūtų gelbėjusi...

- Ot, mielas, šitame ir išmintis Algimanto, - per-tarė Nemura. - Ką jis gelbsti? Savo žmogų. Priešai ką? Priešai svetimus, priešai žvėris, kurie tyko tiktai mus visus išžudyti ir mūsų lobį išveržti.

- Ir tavo jau šneka! Visi svetimi, visi žvėrys! Ir tarpu jų yra visokių, kaip ir tarpu lietuvių, - sutramdė Varvokas, - yra ir gerų žmonių, yra ir brudo.

- Vis jau, broluti, ne tai. Lietuviai vis tiktai nors žmonės. O jie...

- Ir jie žmonės, - pertarė Varvokas.

- Na tegul dievai tave myli, kada nors ant savo skūros datirti, kas jie do per vieni. Neduoki dievai niekam paragauti jų žmoniškumo, - kalbėjo Nemura. - Tau, brolyti, ir į galvą niekadoms negalėtų ateiti tokia piktenybė, kurią gudas daro su mielu noru. Ar tu jungtum į žagrę žmogų su jaučiu? O jie jungia, aria!

- Ar gali būti? - sušuko aplinkui.

- Žiūrėkite, mano kūnas visas randuose. Šitie randai užsiliko nuo tų žaizdų, kuriąs man padarė Romano gudai jungdami mane į žagrę. Bet ar tai tik šitai gudai moka? Jie moka kankinti žmogaus ir kūną, ir dūšią. Bile tiktai jie sustvertų žmogų į savo rankas!

Nutilo dabar ir pusgirtis Keršis. Klausydami Nemuros, kiti pulko vyrai, matyt buvo, jog ėmė širsti, ypač kada jis pradėjo plačiau pasakoti apie kankinimą jo ir kitų lietuvių, patekusių į Romano valią. Ir dabar vietoje prirūžyti Algimantui, jog jis siunčia svetimiems į pagelbą savo kareivius, pradėjo kalbėti, jog jis siunčia per mažai ant Romano atkirties.

- Pamokinti jį reikia! - šaukė iš visų šalių vyrai. - Atkeršyti jam reikia! Visiems reikia ant jo eiti ir tiktai plėnis palikti vietoje jo gardų.

Dabar ir Keršį su bendrais jau reikėjo tramdyti. Ir tokie norėjo eiti pas Algimantą ir prašyti, kad ir juosius leistų į talką detuviškiams.

- Jeigu teip daro, jeigu teip su žmonėmis apsieina gudai, tai šimts juosius velnių! Da po taurelę midaus, ir einame! - rėkė Keršis.

- O jeigu Aršusis užpuola ant Gardino ir paima jį? - paklausė Varvokas.

- Kaip, laike paliaubų? - paklausė Keršis. - Laike paliaubų jisai nedrįs to daryti.

- Vienok jis drįso užpulti teipogi ant Algimanto sričio.

Persiliudijimas, jog laike paliaubų ne tiktai gali užpulti Aršusis, bet jog ir užpuls, buvo teip didelis, jog visame Gardine ir apygardėje vargiai bo būtum radęs porą žmonių, užsitikinčių ant Aršiojo žodžių. Neužsitikėjo ant Aršiojo ir Algimantas ir dėl to, išleidęs savo kariūmenės dalį, jisai paaštrino sargybą kaip pilėje ant kuorų, teip ir visoje apygardoje linkon Detuvos sričio. Ir viskas tai buvo padaryta ne bereikal. Aršusis tartum tiktai ir laukė išsitraukiant dalies kariūmenės iš Gardino, ir kaip tiktai ta išėjo ir spėjo gana toli atsidurti, teip jis ir patraukė ant Gardino. Jau į ketvirtą dieną po iškeliavimui dalies Algimanto kariūmenės į Detuvą sargai, pastatyti ant kelių, vedančių nuo Dainavos į Gardiną, uždegė laužus, duodami gandą apie pavojų. Ne po ilgam suliepsnojo laužai ir ant Gardino kuorų, ir sarginių kalnelių. Kareiviai ėmė rinktis iš visur, o ypač iš sūdaviškos pusės Nemuno, gabendami su savim ir dalį maisto. Liaudis arba bėgo į pilę, arba puolėsi į n'išbredamų girių glūdumas ir tenai slėpėsi su savo visu turtu nuo svetimos šalies.

Ant rytojaus iš ryto parjojo sargai, o neužilgo po jų dulkėse pradžiūvusio kelio pasirodė ir Aršiojo kareiviai. Ilga, siaura juostele raitėsi, vyniojosi kaip žaltys prieš kariūmenė. Šalmai ir kirviai kaip žvynai blizgėjo prieš saulę. Plevėsavo karūna ant stiebelio, nešama vyrų prekiniuose tuntuose.

- Kaip žaltys slenka, - patėmijo žiūrėdamas nuo kuoro Algimantas. - Ne per daug čionai jų, bereikal gali būti, jog aš ir gandą daviau į Alytų, kad leistų pagelbą.

- Pagelba nepertarnaus niekame, jeigu Aršiojo pulko ir nedaug. Nes tada su pagelba galėsime ne tiktai atremti užpuolikus, bet pabandyti ir jiems atlyginti.

Rimti priešų pulkai tame tarpe grasnai vis artynėjo, štai ir galva jų atsidūrė ties perkasu pilės, ir eilės jų ėmė siaubti pilę.

- Kas jūs do per vieni ir ko jums čionai reikia? - paklausė sargas nuo pilės kuoro atėjusių.

- Mums reikia pilės. O kas mes do per vieni, tai tau ne galvoje, - atkirto vienas iš priešų, turbūt jų vadas. - Ot, geriaus pasakyki, kad Algimantas atiduotų gerumu pilę ir išeitų sau atgal į savo sritį. Bet tegul tai daro ūmai, nes kaip pradėsime laužtis

į pilę, bus jau per vėlu, tada nei vieną gyvą iš pilės n'išleisime.

- Ir peles užmušite? - paklausė vyras, stovintis ant kuoro.

Vietoje atsakymo švilptelėjo šūvis. Vyras, laukdamas šitokios pabaigos, pasisergėjo ir užsislėpė už sienos.

- Aš laukiau didesnės kariūmenės, - kalbėjo Nemura į Virpšą, žiūrėdamas nuo kuoro ant Aršiojo pulkų.

- Čionai ji ir ne visa, - atsakė ramiai Virpša. - Visą pamatysime ne ūmai.

- Dėl ko gi tu teip misliji?

- Ugi ar sveikas nematai, jog nei vienas iš užpuolikų neturi rankoje nei žabą, nei spatą. O ak tiktai perkusus ranka neuždengsi. Kuomi nors, o juosius vis jau reikia prikimšti.

- Teip! Teip! Suprantu dabar, - kalbėjo Nemura. - Dalis kariūmenės atsiliko ir gamina medžiagą dėl užkimšimo perkaso.

Užpuolikai tame tarpe pradėjo statyti šėtras ir taisyti reikalingus dalykus dėl ilgesnio apgulimo.

- Ar nepabandyti tiktai? - paklausė Virpša Algimanto.

- Tiktai su dideliu atsargumu, nes čionai, kaip matyti, klasta ant klastos eina, - atvertė tas.

Po valandėlei atsidarė vartai, ir per juosius nuleistu tiltu išsimušė iš pilės pulkas raitųjų ir kniubo ant dainaviškių. Iš sykio buvo dainaviškiai bekandą priešintis, bet ūmai permainė savo apsiėjimą, kada pamatė, jog iš pilės kone didesnis pulkas išėjo nei jų. Ant gando, duoto per vadą, jie vienoje akimirkoje sukrovė atgal ant žirgų šėtras ir be paskubio pasileido atgal. Virpša tada davė saviškiams ženklą, ir tie, pasidalinę į dvi eiles, ėmė supti iš abiejų pusių dainaviškius. Ir viens, ir kits iš jų turėjo jau gintis. Nors skubinosi gudai atgal, vis tiktai kaip ir vangiai, duodami progą gardiniškiams pavyti.

Ant kranto stovėdamas Algimantas su Danuta sekė akimis pasielgimą savo pulko.

- Žiūrėki, žiūrėki! - kalbėjo jisai į Danutą. - Kaip jie vieni kitus prigaudinėja. Tie neva bėga, o iš tikrųjų vilioja ir nori įsivilioti Virpšą į girią, kur pasislėpę kiti Aršiojo pulkai laukia, kad užbėgtų Virpšos pulkui už akių ir jį visą išnaikintų. Na, o išnaikinę jį, jie jau lengviau turėtų su apveikimu ir pilės.

- Tai kodėl tu leidai Virpšą ant prapulties? - sušuko Danuta.

- Ne teip kvailas Virpša, kad pasiduo­ tų tokiam apgavimui. Ot, žiūrėki, ką jis daro.

Tame tarpe apsupę dalelę dainaviškių kareivių, Virpšos vyrai pasuko atgal, siekdamiesi tuosius pavergti ar išžudyti. Dainaviškiai puolėsi ginti saviškius. To turbūt Virpša tik­ tai ir laukė. Duodamas atkirtį, jisai siekėsi da apsupti vėl jų nedidelį pulkelį, o pirmo pulkelio paimtus vyrus su paskubiu keli vyrai vedė į pilę. Ir antras pulkelis turėjo pasiduoti. Dabar jau nebėgo dainaviškiai, tik­ tai šoko visi į kovą. Ir Virpša dabar metė žertus, jisai iš tikrųjų pradėjo gulti su savo vyrais ant gudų. Gudai pasileido bėgti į girią. Virpša gi vietoje vytis pasuko atgal ir, suėmęs likusius gyvais antro gudų pulkelio vyrus, patraukė į pilę. Gudai, pamatę, jog jie juosius neveja, pasuko atgal. Toje beveik pačioje akimirkoje iš girios išnėrė pasislėpusi dalis Aršiojo kariūmenės ir pasileido vytis Virpšos pulką. Gražu buvo žiūrėti, kaip ant duoto gando Virpšos vyrai pasidalino į dvi eili. Ir abidvi šitos eilios kiek žirgas iškerta pasileido į pilę. Viena eilė patraukė linkon vienu vartu, kita linkon kitu, kuriuosius dabar tyčia dėl to atdarė, ir šuoliu dabar nėrė abidvi eilios per tiltus į pilės vidų.

- Matai, kaip jis gražiai išviliojo visus gudus iš girios, - kalbėjo Algimantas į Danutą. - Ot, dabar mes ir žinosime, kiek prieš mus stovi gudų.

- Kad tiktai nepavytų mūsų, - bėdavojo ir rūpinosi Danuta.

- Nebijoki nieko! Mūsų žirgai pasilsėję, o gudų nuvargę. Nepavys!

Ir tiesa. Kuo artyn pilės, tuo labiau atsiliko gudai. Ir kada jie prijojo vėl prie pilės, tiltai jau buvo pakelti ir vartai uždaryti.

Pakeikę ir paplūde gudišku būdu, Aršiojo kareiviai, pasitraukę per šūvį nuo pilės, ėmė statyti iš tikrųjų šėtras. O Algimantas šnekėjosi su savo vyrais, kaip apsieiti. Vieni rodijo nieko nelaukiant užpulti ant gudų.

- Jų jeigu ir daugiau truputį nei mūs, vis tiktai reikia atsiminti, jog mes ant savo mėšlyno ir jog gudai tiktai tada stiprūs, drąsūs, kada jie nors trigubai... - kalbėjo daugumas.

- Ne! Tai bus truputį per drąsu, - atsiliepė Virpša. - Luktelkime ateinant pagalbos iš Alytaus, o dabar pirmiausiai reikia pamislyti apie valčių sargus, kad jie mumis teip nepadarytų kaip mes jiems.

- Tokioje dėjoje geriausiai valtis į aną pusę perkėlus. Jeigu kokios, tai sargai susėdę tegul sau plauktų

kad ir į Alytų arba ir į patį Kauną, – patarė vienas iš vyrų.

– Ar jūs žinote ką? Jeigu mes lauksime Alytaus vyrų, tai nauda iš tokio laukimo bus tiktai tada, kada mes su jais susišnekėję elgsimėsi, – patarė vėl Virpša. – Dėl to reikia jiems duoti žinią, kaip mes elgsimėsi ir kaip jie turi elgtis.

Po dienai pasirodė stulpai dulkių ant kelio žiemų šalyje, kaipo ženklas einančios pagelbos iš Alytaus. Palaukus valandėlę, girioje išsivertė dūmai viršum medžių ir vienoje, ir kitoje vietoje, o ant pilės kuoro pakilo karūna.

Gali būti, jog gudai patėmijo pakilusią karūną, bet nevertė ant šito jie ypatingo atžvilgio, o jog girioje dūmų nepatėmijo, tai ir ne dyvai. Viena, jiems tų dūmų ir nematyti buvo, o antra – giriose ir piemens tankiai laužus degino.

Dūmai girioje pasirodė ir išnyko, o pilėje karūna da iškilo ir ant kito kuoro. Tame pačiame tarpe prasivėrė pilės vartai, ir iš jų pasirodė rimti Algimanto vyrų pulkai. Ant jų puolė su aitra Aršiojo kareiviai, nedaleisdami lemtai nei iš pilės išjoti. Tada prasivėrė antri vartai, ir iš jų išpuolė kareiviai kniubo ant detu-

viškių¹⁷ iš užpakalio. Per tai rado progą išsimušti ir per pirmus pilės vartus kareiviai, ir kas minutą dabar iršo kova. Dainaviškiai ypatingai smelkėsi stoti tarpu pilės vartų ir Gardino kareivių, tikėdamiesi sumušti juosius, likučius neįleisti į pilę, kad paskui pilė, likusi tiktai su vienais sargais, negalėtų gintis ir turėtų pasiduoti. Algimanto gi vyrai tyčiomis leido teip stoti detuviškius¹⁸, kad apsupus sumuštų juosius galutinai n'išleidžiant nei vieno.

Klykavo jau gudai, atstūmę lietuvius nuo žieminio pilės kuoro, kada užpakalyje gudų sudundėjo žemė. Dalis jų turėjo pakreipti žirgus ir į tą šalį, nes nuo ten lėkė Alytaus pulkai, dalis turėjo kreiptis ir linkon pilės, nes ir iš jos per vartus dabar nauji pulkai kareivių skrijo. Užgaudė ilgos lietuvių triūbos, ir vyrai gulė ant apsuptų priešų. Vaitojimai, riksmi, kardų skambėjimai, žirgų žvingavimai susitelkė dabar į kokią tai baugų gausmą, per kurią prasišūšė tiktai keliose vietose gudų balsai: „Bėkite kas galite!“

¹⁷ Turėtų būti: *dainaviškių, dainaviškius*.

¹⁸ Žr. ten pat.

Bet buvo per vėlu. Tas aitrus smelkimas į pilę dabar pasirodė labai n'išmintingu, nes davė apsupti gudus iš visur. Prispausti gudai prie galutinios ėmė gintis su netikėta aitra ir daugelį svieto sužeidė, bet niekas negelbėjo. Kas iš jų žuvo, o kas liko, tas klojo ginklus.

Tarpu paimtų gudų Virpša su pasistebėjimu patėmijo Semiką.

- Vai kad tave ir Perkūnas trenktų! Kokių tu čionai velnių? - užkeikė senis...

- Širdele! Privertė mane eiti. Privertė! Ar tai aš būčiau pats per save ėjęs? - skubino teisintis gudas.

- Na, dabar nevensi verguvos ir tu.

- Širdele! Išmaldauki man laisvę nuo Algimanto, tai aš jam suteiksiu žinią apie Triobių. Triobius Aršiojo naguose.

Nelaukdamas daugiau nieko, Virpša nuėjo pas Algimantą su šitaja pavojinga žinia.

- Gerai, pasakoki viską, - kalbėjo Algimantas Semikui. - Jeigu tavo žinios kam vertos, būsi laisvas.

- Paklausyki, kunigaikšti, o pats pamatysi, - atvertė gudas. - Ties Laigabale yra aukštas kalnas. Ant to kalno stovi Aršusis su mažu pulkeliu vyrų ir laiko pas save klasta paimtą Triobių su vyrais, kurie jį lydėjo.

- Kaipgi jis galėjo paimti Triobių? Triobius ak tik-tai dabas seniai turi būti Detuvoje?

- Paėmė labai prastai. Visą laiką Aršusis stovėjo pakelyje ties Laigabale su mažu pulkeliu vyrų ir pasislėpęs lūkurnėjo, žiūrėdamas, ar nepasiseks jam ką nors paimti iš detuviškių. Na, stovi jisai ant kalno ir žiūri į vakarus, kur kelias eina. Ties keliu irgi ant kalvelės Aršiojo vyras duoda jam gaudus.

- Kodėl jis su menku pulku tenai stovėjo? - paklausė Virpša.

- Su dideliu sunku išsislapstyti.

- Mm! - numykė tiktai senis.

- Taigi matai. Ėjo pro šalį Skirmuntas. Apie paėmimą to ir mislyti buvo sunku. Pasirodė paskui Triobius, ir to vyrų daugiau nei mūsų.

- Turbūt ir tu tenai buvai, - patėmijo Virpša.

- Ugi kaip! Mane neseniai atsiuntė pas Gardiną.

- Pasakoki, kaip paėmė Triobių, - pertarė Algimantas, ir suraukta kakta rodė nepakantrumą, su kuriuomi laukė dasižinoti galą pasakojimo.

- Nedrįsdamas užpulti stačiai, Aršusis ėmė sekti su savo vyrais paskui Triobių ir sekė iki vakarui. Kada tas apsistojo dėl nakvynės, Aršusis neva pakeleivingą nusiuntė pas Triobių savo vyrą pakviesti dėl pašnekos, o jeigu jis to padaryti nenorės, tai

kad nors jam pavelytų ateiti, pas save. Ir kada jam Triobius davė pavelėjimą ateiti, tai Aršusis, pasivaadinęs porą savo vyrų, nujojo neva netyčiomis dasižinojęs apie tai, jog tai Triobius keliauja. Daug jis čionai primelavo, prašydamas senio, kad tas vestų judu į sątaiką. Senis ant galo ir pradėjo užsitikėti ant Aršiojo žodžių. Pakvietė drauge ir vakarieniauti. Vaišino jisai Aršujį, paskui ėmė Aršusis jį vaišinti. Na ir pavaišino. Miduje uždavė jisai visiems Triobiaus vyrams nuodų tokių, nuo kurių visi kaip sėdėjo, taip ir sumigo. To tiktai ir laukė Aršusis. Surišęs Triobių ir jo vyrus, jisai sukrovė juosius ant žirgų ir nugabeno ant kalno ties Laigabale. Su Romanu Aršusis susitarė vienu sykiu užpulti: Romanui ant Detuvos, o Aršiamjam ant Gardino. Aršusis laukė, jog tu duosi Detuvai pagelbą, jeigu Romanas pasirodys anksčiau. Na, taip ir išėjo. Tu siuntei pagelbą, sumažinai savo kariūmenę Gardine. O kaip sumažinai, taip Aršusis ir davė gandą saviškiams eiti ant Gardino.

- Jeigu būtume paėmę Gardiną, tai gali būti, jog Triobius ir būtų gavęs vėl laisvę, - kalbėjo toliau Semikas, - bet dabar Aršusis jį kankys, kol Triobius neparašys vylios gromatą į dukterį, kad ta iškeiliautų su nedideliu pulku iš Gardino ir kad tokiu būdu galėtų ją lengvai pavergti Aršusis.

- Na, apie tai, jog jums nepasisekė, Aršusis gal ir negreitai dasižinos, - patėmijo Virpša.

- Širdele! - pertarė jį Semikas. - Aš teip misliju, jog Aršusis arba jau žino, arba greitai žinos. Ne tik-tai vieni jūs mokate laužus uždegti.

Virpša norėjo da daugiau klausinėti, bet Algimantas pertraukė visas šnekas.

- Semiką paleisti, kada sugrįšiu, nes jam tai prižadėta. Kitus gi visus į kalinį! Kas iš jų netilps, tai surištą ant lauko palikti pilėje ir pristatyti sargus. Jeigu tiktai pasirodys mažiausias nepaklusnumas arba mažiausias nuo jų pavojus, tai išvarstyti peiliais be jokio gailesčio, - pratarė Algimantas rūščiai į savo vyrus ir nuėjo šalin.

Nepoilgam iš pilės išjojo lemtas pulkelis vyrų, tarpu kurių galėjai pažinti Algimantą ir Nemurą su Abru ant stuomenų. Likučius gudų kariūmenės nusivijo pulko vyrai, ir tiktai prašvitus sugrįžo jie į pilę. Paskui juosius po gerai valandai sugrįžo ir Algimantas su savo pulku. Tokiu Algimantą da niekados nebuvo matęs Virpša.

- Išvesti visus pavergtus ant kiemo! - paliepė jisai.

Kada tuosius surištus išvedė, Algimantas paliepė dvigubam pulkui savų vyrų lydėti juosius iki giriai,

o paskui visus jojo ir jis, rūškanas, rūstus, grasnus kaip debesys tamsus.

Pagiryje liepė jisai visiems sustoti ir atsiliepė į savo pulko vyrus:

- Vyrai! Gudus šituosius aš palieku jums ant jūsų valios. Tiktai jums pasakysiu, jog Aršusis ir štai šitų giminės ir bendrai klasta paimtus jūsų draugus ir Triobių kuo pikčiausiai kankindami išžudė visus. Vieniems liežuvius išpjovė, kitiems akis išdūrė, vidurius perpjovė ir visus juosius, teip sukankintus, kaip šunis po eglėmis iškarstė. Eikite, da ir dabar jie tyso ant kalno netoli nuo Laigabalės kaimo.

Pasakęs teip Algimantas pasuko žirgą atgal į pilę, o užpakalyje jo atsiliepė nesvietiškas riksmas piktų ir nusigandusių balsų, tarpu kurių galėjai suprasti tiktai:

- Gyvastis už gyvastį! Kraujas už kraują!

Algimantas paspaudė žirgą, kad negirdėtų tokių balsų; ant jo veido atsimušė kančia. Ties pile sutiko jį senis nuo Navų upės.

- Vaikeli! Kur tu dėjai pavergtus gudus? - paklausė jisai Algimanto.

- Atidaviau kareiviams, - atsakė tas.

- Ir jie žudo juosius? - paklausė toliau. Bet negaudamas atsakymo ir supratęs iš to, jog teip yra, senis

palingavęs galva atsiliepė vėl: – Mūsų senas tikėjimas skelbia, jog dievai nemėgsta vaitojimų nei kančios. Kam gi, Algimantėli, tu stojai priešasčia tokios daugybės nemalonių dievams darbų? Bet tu, vaikeli, būdamas ilgą laiką pas Romaną, negalėjai nepažinti krikščioniško tikėjimo, kuris skelbia, jog reikia mylėti artimą savo... Kiek tu artimų nužudei, duodamas valių savo kariūmenei ant pavergtųjų?

– Viena, tėvuli, jog jie suvis ne artimi. Artimais gali vadinti tiktai savo tautos žmones. Dėl to, jeigu aš ir būčiau krikščioniu, tai aš elgčiausi taip, kaip visi krikščionys, o ne kitaip. O po antra, aš ne krikščionis. Ir ne sykį girdėjau ir mačiau, kaip Perkūnas muša kulkomis savo priešą velnią. Jeigu Perkūnas tai daro, jog naikina savo priešus, tai ir mums taip reikia elgtis. O ką apie krikščionis, tai geriaus, tėvuli, man nei neužsiminki; piktesnių žmonių ir didesnių veidmainių kaip jie nėra ant svieto.

– Tai ne tikėjimas kaltas, vaikeli, – aiškino senis, – tiktai įžūlumas žmogaus...

– O mūsų šalyje ar ne žmonės gyvena? Kodėl gi jie geresni? – užmetė Algimantas.

– Mūsų tauta, vaikeli, sena ir nuo giliausių senovių savyje aipina žmoniškus jausmus. O kitos tau-

tos da neseniai iš žvėrių pavirto į žmones. Kada jie galėjo spėti išstobulinti savo jausmus? Palauki!..

- Ar ne tolaik laukti, kol jie neišžudys mus visus? Ne, tėvuli! Jeigu mes nenorime pražūti, tai turime elgtis taip, kaip jie elgėsi, kitaip mūsų susiedai mus prapuldytų. Argi jau mes tikrai ant prapulties ir leisti?

Nutilo ir nuliūdo ant šitų žodžių senis. Jisai jautė, jog Algimanto žodžiai priešingi pranokiam ir aukštam mokslui Kristaus, bet jis jautė teipjau, jog jie teisingi, žiūrint ant jų iš grynai žmogiškos, svietiškos pusės. Kaip numanantis viešus reikalus, senis negalėjo suvis papeikti Algimanto apsiėjimą, priešingai, jisai numanė, jog toks apsiėjimas šitame atsitikime buvo būtinai reikalingas, vienok... vis tikrai jam nesinorėjo toliau gyventi tarpu žmonių, tarpu apielinkių, prie kurių žudo brolis brolių dešimtimis, šimtais. Ir išnyko senis iš pilės.

Triobiaus lavoną šarvoti nulydėjo į Detuvą su didele iškilme. Nulydėjo Algimantas su Danuta, Triobienė ir rimti kariūmenės pulkai. Nužudytus kareivius čion jau pašarvojo ant upelio aukštų krantų, supylę bendrai jiems nemažus kapus, ir pasodino po vieną medelį.

Mėnesį su viršum Algimantas išbuvo Detuvoje. Ir Bartninkas visas akis pažiūrėjo laukdamas jo besugrįžtant.

Pulko vyrai laukė, jog sugrįžęs Algimantas ant tų pėdų eis ant Dainavos. Bet čionai jie drūčiai apsiriko. Pargrįžęs į Gardiną, Algimantas atleido beveik visus pulko vyrus namon, paliepdamas vienok stoti ant pirmo gando. Teip praslinko pavasaris ir vasaros darbai. Po darbymetei iš Gardino išjojo pasiuntiniai su krivūlėmis. Jose buvo įsakyta rinktis į pilę visiems kareiviams.

Turbūt kas nors pranešė apie tai Aršiamjam, nes į kelias dienas atkeliavo nuo jo iš Dainavos pasiuntiniai kalbinti Algimantą ant naujų paliaubų.

- Pasakykite jam, - gavo jie atsakymą nuo Algimanto, - jog tarpu manęs ir jojo guli kūnai: mano senio, mano tėvo ir Triobiaus. Ir jog po paskutinajai jojo piktadėjystei tarpu mūsų paliaubų būti daugiau negali. Galva savo jisai man užmokės už visą pikta, kuri jisai padarė. Pridėkite da, jog neužilgo aš atlanksiu jį su ugnia ir kardu.

Su ypatingu atsidėjimu rengėsi Algimantas į naują žygį.

Pas jį daėjo ne viena žinia, jog Aršienės giminės pažadėjo jai pagelbą ir jog pulkai tos pagelbos ren-

kasi į Dainavą. Dėl to ir jis tvenkė iš visur kareivius: iš Sūdavijos, Juodvėšijos, nuo Ruškių ir Detuvos. Buvo pulkelis ir nuo tolimo pašešupio, ne tai žemaičių, nei tai sūdavų gentės.

Dainavoje Aršusis, kad pririštų prie savęs talkininkų širdis, kėlė puotas dieną nuo dienos.

- U! ha! - klykavo balsai girtų pulko vyrų. Skambėjo kanklių balsai, gaudė triūbų balsai ir dūzgėjo rėtukai. Nesidžiaugė vienok liaudis, kurio išdu Aršusis kėlė puotas, nes iš jo burnos tos puotos traukė paskutinį kąsnį, ir kad ne giria su medžiokle, kasžin kaip būtų mista Aršiojo žmonėms. Ne dyvai dėl to, jog jie su pavydėjimu žiūrėjo ant tų šalių, kurios, patekę po Algimanto valdžia, gyveno be vargo ir be rūpesties. Ir kada pasklido garsai, jog Algimantas rengiasi ir Dainavą paimti, tai ne dyvai, jog ūkėsai ir vienoje, ir kitoje vietoje pradėjo gaminti ir ginklus, kad stotų į Algimanto eiles. Jiems baisu buvo, kad nedasilaikytų Aršusis.

- Vis tiktai tikriau bus, jeigu ir mes patys eisime į pagelbą Algimantui, - sąprotavo kaimo vyrai.

Pradžioje pjūmonės mėnesio atlėkė į Dainavą nelinksma žinia, jog Algimantas eina.

- Ant savo prapulties jisai eina! - šūkavo girti talkininkai vyrai.

Po kelių dienų aplinkui Dainavą sudundėjo žemė ir užgaudė ilgos lietuviškos triūbos.

- Už ginklų! - sklido nuo kuorų balsai.

- Už ginklų! - šūkavo viršininkai po Dainavą. - Ant vietų!

Pamatęs skaitlių Algimanto pulkų, Aršusis su pulku savo artimesnių, metęs Dainavą, da prieš apstojimą bėgo dabar į žiemų šalį.

Ir pati Aršiojo kariūmenė nemažai nusidvyjo, pasijutus be jokios valdžios ir viršenybės pilėje. Iš šitokio padėjimo norėjo pasinaudoti gudų pulkavedys, prižadėdamas Algimantui atiduoti pilę, jeigu tas išleis jį su visu labu. Net nemenkai nusiminė, kada gavo atsakymą, jog pasiduodamas be kovos gyvastį užsiliks ir galės išsipirkti, bet lobis visas tur tekti Algimantui. Prastiems kareiviams vienok prižadėto Gardino valdonas ne tiktai užlikti gyvastį, bet ir laisvę, jeigu tie be kovos sudės ginklus.

Buvo bebandąs pasiderėti gudų pulkavedys, bet, gavęs nemielą atsakymą, pasiskubino išpildyti Algimanto norą. Teip jog pilė Dainava teko Algimantui beveik be jokios baldos.

Lobio Dainavoje Gardino kareiviai labai mažai ką rado, turbūt Aršusis ir nesirengė joje gintis, jog ir maisto buvo tiktai ant kokios savaitės pagaminta.

- Vytis! Vytis! - šūkavo Algimanto kareiviai, pamatę, jog čionai nėra Aršiojo.

Bet ne Algimanto aprokavime buvo alsinti visą kariūmenę dėl pavijimo kelių vyrų. Per tai pasiuntę porą dešimčių vyrų vytis Aršųjį, su savo kariūmene jisai apsiliko Dainavoje dėl atsilsio ir dėl užvedimo tvarkos. Pastatę visur naujus tijūnus ir palikę pilėje perdėtinį, Algimantas išsitraukė toliau. Ėjo jisai su atsargumu, užimdamas vieną pilaitę po kitai, tolydžio atsižiūrėdamas. Jisai gerai žinojo, jog Aršusis ne tiktai datyręs kareivis ir kariūmenės vadas, bet ir neišpasakytai gabus klastose, ypač kareiviškose. Neturėdamas jokių tiesų, Aršusis mokėjo tapti ir per ilgą eilę metų būti kunigaikščiu. To mažai, atsiradus Algimantui, mokėjo jisai taip elgtis, jog tiktai dalies valdžios nustojo. Kada sumušė jį galutinai Algimantas ir išnaikino jo kariūmenę, Aršusis nepuolė į tūžmastį. Per pačią, per gimines surinko ir sykį, ir antrą kariūmenę. Ir iš nustojusio visai pajiegų darėsi vėl jeigu ne grasnu, tai tokiu, apie kurį reikėjo pamislyti, ir nemažai. Ir dabar, nustojęs daugumo kariūmenės, neturėdamas nei meilės savo valdomo svieto, katras galėtų užstoti už jį, kaip valdoną, Aršusis bėgo ir tvenkė vėl pajiegas. Iš pilaičių ir pilių, kurios negalėjo laikytis priešai Algi-

manto galybę, Aršusis traukė kareivius prie savęs į krūvą, rinko; tiems, kurie nuošaliai buvo, paliepė rinktis į paskirtas vietas, iš kurių jam buvo lengvai tuos kareivius ir paimti, ir užleisti ant Algimanto su nauda dėl savęs. Tokias sląstas ant Algimanto darė Aršusis ant kiekvienos vietos, kur tiktai galėjo, ir tiktai Algimanto atsargumas ir palinkimas prie jo žmonių išgelbėjo jo kariūmenę ne sykį nuo pavojaus. Bet vis tokios sląstos tramdė spartą kelionėje. O to tiktai ir reikėjo Aršiamjam, kurio pati su paskubiu iš paskutinios rinko pagelbą vyrui.

Drūtiškių apygardoje, kur prasidėjo tame tarpe ežios krivičių, gentės norins lietuviškos, bet gana atskiriam stovinčios ir apgudėjusios jau gerai, pradėjo rasti pirmi didesni kareivių pulkai, einantieji į pagelbą Aršiamjam. Su džiaugsmu jisai sutiko vyrų pulką, išėjusį iš Drūtiškių sutiktų jį. Ir dabar, įgijęs šiek tiek pajiegu, tiesa, nustojo Aršusis lakumo, bet pelnė ant drąsos ir ties upelių brastomis bandė pastoti Algimantui kelią ir sykį, ir antrą.

Čionai Aršusis gavo gandą, jog jam į talką eina pulkai iš Polotiškių, iš Vitbiškių. Netoli nuo Drūtiškių prie Aršiojo pristoją pirmi pulkai naugardiškių kareivių, su kuriais atėjo gandas, jog Aršienė, be to, veda rimtus pulkus jų bendrų.

Pavakare Aršusis pasijuto vadu tokios kariūmenės, jog ryžosi duoti atspirtį Algimantui. Buvo tai pirma naktis, kurioje dvi priešingos kariūmenės nakvojo viena akivaizdoje kitos.

Iš ryto ant rytojaus Aršusis gavo žinią, jog ir jo pati ne per toli nakvojo su naugardiškių pulkais ir jog skubinasi pas jį ir neužilgo pribus.

Aršusis prieš tai buvo besirengiąs trauktis toliau į žiemius, kol nepasitiks pačią su Naugardo kareiviais, bet dabar permainė užmanymą. Vieta dėl kovos buvo tyčiomis gera. Jisai nakvojo ant aukštumos, einančios toli į žiemius. In rytus buvo žemesnės vietos, tankiai pelkėtos. Iš kitų pusių norins ir lengviau buvo dasiekiami šita vieta nei iš rytų, vis tiktai vienok žemės išroda drūčiai už Aršųjį buvo.

Vos ne vos brėkstant dienai pakilo pirmi Algimanto kareiviai ir nuskrijo į apiegarde ant pervaždų. Rado jie čion ir visus Aršiojo talkininkus, ir Aršienę su Naugardo kariūmene. Ir visas šitas žinias pranešė Algimantui. Dėl to nespėjo lemtai ir pakilti Aršiojo kariūmenė, kaip jau užgaudė Algimanto kareivių triūbos ir jie ėmė supti iš visų pusių Aršųjį. Labai gali būti, jog Algimantas norėjo palengvinti darbą saviškiams, siekdamasi sumušti abi dali Aršiojo kariūmenės skyrium.

Ištiko kova, pikta, bjauri, kaip visos kovos, su vai-
tojimais ir mirtiniais sužeistųjų šūksmais, su kardų
žvangėjimais ir su smarve pralieto kraujo.

Aršienė, išgirdusi apie susirėmimą, dabar su
paskubiu pasiuntė atvestus pulkus, kurie ant tų
pėdų po susikirtimui pasirodė labai ir labai reika-
lingais, per ką Aršusis ir pačią, ir jos pagelbą sutiko
su išskėstomis rankomis. Šita maloni pora atsidūrė
dabar ant pačios aukštumos, nuo kurios buvo gra-
žiai matyti visa mušynė kaip ant delno.

- Kaip piktai lenda tie algimantiškiai, - atsiliepė
tėmydama kovą Aršienė į patį. - Sunku bus taviš-
kiams pergalėti juosius.

- Lengviau nei tu misliji. Aš išmislijau tokį gražų
dalyką.

- Et, mano brangus, - pertarė pati, - jeigu nuo
tavęs vieno prigulėtu, tai apie mušynės pabaigą aš
ir neabejočiau. Kas nežino Lietuvoje ar Gudijoje tavo
smarkumą ir drąsumą? Bet čionai prigulės ne nuo
tavęs vieno.

- Taigi, jog aš noriu padaryti, kad prigulėtu nuo
manęs vieno. Ot, matai Sūdavijos karūną. Na, ties
karūna mušasi Algimantas. Ir tegul sau ant sveika-
tos mušasi ir žudo mano kareivius. Matai, kaip jie

nuo Algimanto lenkiasi, kaip paukščiai nuo Marelio¹⁹. Ot, kada jis truputį pails...

- Tai prasišalys pasilsėtų, - pertarė patį Aršujį.

- Aš teip ilgai ir nelauksiu. Kareiviams įsakyta, kad jie vestų Algimantą ant manęs. Na, jie ir užves. O kaip užves, tai neteks Algimanto, o tada nustos ir kovos, ir visi rūpesčiai, nes nebus kam kilti priešai mane.

- Aš girdėjau, būtin Danuta laukia sūnaus ar dukters...

- Ar tai jiems negali teipjaugi nusukti sprandą?

- Bet žiūrėki, - kalbėjo toliau Aršusis, - Algimantas stačiai beveik ant mūsų eina. Žiūrėki jau, kur jo karūna! Vienok, ar žinai ką, pasitrauki tu geriau nuo čion, kovoje viso būna.

- Ir tiesą sakai, kad ne aš, tai šitas kareivių pulkelis, ką čionai stovi dėl apgynimo manęs, seniai remtų savo bendrus. Ir tu jau būtum kovoje.

- Teip, teip! Jau seniai aš būčiau bejodinėjęs ieškodamas Algimanto.

Palydėjęs pačią, Aršusis paspyrė žirgą į tą šalį, kurioje jisai matė Algimanto karūną.

¹⁹ Žodžio reikšmė nelabai aiški. Antrame leidime - *erelio*.

Kova toje šalyje ėjo pikčiausiai. Algimanto milžinai blaškė į šalis Aršiojo kareivius, klojo kūnus jų kaip pėdas ant žemės. Kareiviai nedalaikydami buvo jau beskrieją į šalis nuo pavojingo pulko, kada pamatė Aršųjį su pagelba dėl jų, ir gulė vėl jie su aitra ant lietuvių su šūksmais:

- Aršus! Aršus!

Ties vietinių sūdavų karūna jojo pietinės Sūdavijos ir Gardino kunigaikštis, kuri lengva buvo pažinti ir ant parėdų, ir ant skydo dėmės. Išgirdęs Aršiojo vyrų balsus, jisai pakėlė galvą. Ant jo stačiai lėkė su pakeltu kardu Aršusis.

- Gudų verguti! Nevengsi dabar tu mano rankų! - rėkė Aršusis iš tolo da.

- Radau aš tave, tėvažudi tu! - sušuko ir Algimantas, puldamas ant Aršiojo. Vyras ir vienos, ir kitos kariūmenės, kaip ir susitarę, liovėsi kautis ir padarė ruimą dėl kunigaikščių, dėl dviejų rinktų Lietuvos milžinų.

Aršiojo aprokavimas, jog jis lengvai pergalės Algimantą, pasirodė iš sykio klaidum. Už kiekvieną kirtį ans kirčiu mokėjo, atmušdamas Aršiojo kardą tai kardu, tai pagaudamas jo kirtį ant skydo. Dūkdamas iš piktumo Aršusis sutankino kirčius. Iš šalies žiūrėdamas dabar galėjai matyti tiktai blyksno-

jantį vainiką apie Algimanto galvą, girdėjai tiktai tolydinį žvangėjimą kardo, užgaunančio tai skydą, tai kardą... Bet štai vienu sykiu tik kilstelėjo Aršusis balne, ir kaip žaibas paleistas visomis pajiegomis kirtis krito ant Algimanto skydo, ir dalis skydo nukrito žemyn. Tame pačiame tarpe blykstelėjo Algimanto kardas linkon Aršiojo kairiojo šono, kurį tas atidengė truputį, slėpdamas skydu tiesiąją ranką. Kardas kurčiai dunktelėjo, sulįsdamas giliai į šoną, o iš žaizdos tiško kraujo upeliai. Aršusis kaip ir su išgąščia, kaip ir su piktumu metė akimis ant Algimanto ir smogė kardu, bet šitas smūgis tiktai trinktelėjo, atsimušdamas į skydą. Antras Algimanto kirtis krito ant Aršiojo galvos, ir Dainavos milžinas kaip perkūno trenktas po kirčiu griuvo iš žirgo.

Su riksmu šoko Aršiojo kareiviai į pagelbą savo kunigaikščiui, vieni vedė jį iš muštynės, prilaikydami žirge, kiti puolėsi ant sūdaviškių atkeršyti jiems.

– Mušk! Mušk! – suriko sūdaviškiai savo žaru ir su aitra puolėsi ant gudų.

Gandas apie Aršiojo žuvimą nuskrijo ūmai per abi kariūmeni. Apstoję aplinkui merdėjantį kunigaikštį Aršiojo kareiviai ėmė prašyti kovos pertaro, kad sutartų prie to ir apie paliaubas. Nors ir nenoriai,

vis tiktai turėjo sutikti ant šito pertaro Algimantas. Ir liovėsi kova visur.

Mirštantį Aršųjį nugabeno pulko vyrai į jo mylimą Aršiają pilę, bet tenai jis nerado sau suraminimo nei paguodos. Jį mirštantį iškeikus, jo pati išbėgo į Naugardą, kad gautų naują pagelbą nuo giminių dėl tolimesnės kovos su Algimantu.

Dagirdęs apie tai Algimantas nusiuntė būrelį savo kareivių pagauti Aršieneį, bet tas nieko nepelnęs sugrižo atgal. Tada, pasirinkęs iš vyresniųjų naugardiškės kariūmenės kelis kaipo užguldytinius, Algimantas nusiuntė savo pasiuntinius į Naugardą prašydamas, kad nesikištų į jo reikalus su Aršiene. Algimanto pasiuntiniai, tiesa, netapo pavergtais ir užlaikytais, bet tiktai dėl to, jog Algimantas dasi-protėjo pasilikti gana svarbius užguldytinius, o kad ne tai, tai jie būtų negrižę. Ir dabar pasiuntiniai viso matė.

- A! Jeigu teip, tai reikia atlankyti ir Naugardo sritį, - atsiliepė Algimantas, išgirdęs pasiuntinių kalbas. - Jeigu jie, vietoje išpildyti mano norą, o tyčiojasi, tai reikia pamokinti juosius.

- Vyrai! - šūktelėjo jisai savo kariūmenei. - Ilsėkitės ir ganykit žirgus dėl naujo žygio. Atlankysime Naugardo sritį, padėkavosime už tai, jog lankė mūsų

šali. Ir jau čionai, vyručiai, kas ką paims, tai tas bus ir jo. Girdite! Naugardo sričiai jums dėl nuoplėšos!

- Dėkui! Sveikata tau! U! ha! - lėkė balsai nuo kariūmenės pulkų.

Po savaitei rimti Algimanto pulkai pakilo ant naujo žygio į žiemų šalį. Versdami į plėnis ėjo kareiviai vis gilyn, vis artyn paties Naugardo. Užėmė jie pilaitę Naliučio ir nugriebė; pakilo paskui toliau, plėsdami viską ir degindami. Išgirdę balsą ilgų lietuviškų triūbų, gudai bėgo į visas šalis.

Išteriojęs Naugardo kariūmenę, paėmė Algimantas Lovatės pilę ir nuplėšė jos apygardę. Davęs čion pasilsėti žirgams, buvo jisai besirengiąs kilti toliau, bet nusigandę ik šiol šykštūs naugardiečiai dabar atsiuntė nuolankiai prašančius pasiuntinius, kad, paėmęs gausią donę, nustotų plėšęs Naugardo žemes ir grįžtų namon. Be to, Naugardas išsižadėjo kištis į Lietuvos reikalus ir negelbėti nei savo kunigaikščio giminių.

Dasiekęs išpildymą savo noro ir reikalavimų, paėmęs gausią donę, su apsloginta nuoplėšomis kariūmene grįžo Algimantas atgal, kaip pietinės Sūdavijos ir visos Dainavos kunigaikštis. Norins artimi ir prieštaravo, vienok jisai užliko dėl Aršiojo vaikų

Aršiąją pilę, Drūtiškius ir Polotiškius, kad jiems nereiktų valkiotis po svetimas šalis.

- Argi tu, kunigaikšti, nesupranti, jog nei Aršiojo vaikai, nei Aršienė neaprimis teip. Jie, remdamiesi ant paliktų jiems sričių, kils vėl priešai tave, - kalbėjo pranokesni vyrai Algimanto pulko.

- Tai jau ne mano darbas ir rūpestis, kaip jie apsi-eis. Jie mano giminės, ir bausdamas juosius aš vis tiktai turiu atsiminti, kad jie turėtų kuomi pritinkan-čiai gyventi. O su likusiu - kaip dedama. Jų darbas.

Palengva, iš tyko grįžo lietuvių kariūmenė namon. Lietuvos liaudis dabar neslapėsi nuo kariūmenės, kaip tai darė prie Aršiojo. Priešingai, svietas rinkosi iš visur, kad pasigėrėtų savo narsia ir stipria kariū-mene, kad pasveikintų su pergalejimu.

Linksmi šūkšmai lydėjo Algimantą kone nuo pačių Drūtiškių.

Ties Gardinu jisai prasinešė truputį pro kariū-menę su savo artimais, kad patektų pirmi į pilę. Negražu buvo skubinti labai, nes tokį pramintų Lie-tuvoje pliuškium, bet kiek daleido pajunkimai, tiek kiekvienas ir skubino namon. Kad ne teip ilgu pasi-rodytų kelias, jodami tēmijo pakelyje išrodą girių, triobų... Ne per toli nuo paties Gardino ties suirusia stubele pamatė Algimantas senas sukultas kankles...

ir pažino. Tai buvo senio Sereikos kanklės. Kaip tam-
sus debesys užvilko seni atminimai vyro atmintį ir
jis, kaip ir gindamasi nuo jų, nubraukė ranka per
ašarotas akis, per kaktą... Ir paspyrė žirgą. Ant pilės
kuoro plevėsavo, dzūgėjo šilkinė skepetaitė Danu-
tos rankoje, šalia jos motina, o ant motinos rankų...

Nedalaikė toliau vaikas, ir Šatas nerte nunėrė
į pilę.

- Kas? - užriko jisai, pranerdamas per kuoro var-
tus.

- Sūnus! - atsiliepė Danuta, supratusi iš sykio,
apie ką tas klausia.

Nežinia kaip, bet tame pačiame beveik laike gan-
das apie tai, jog Algimantas sulaukė sūnų, pasklido
ir po kariūmenę. Pakilo linksmi šūksmai tarpu karei-
vių, jiems atsiliepė kiti pilėje.

Ant kuoro pasirodė Algimantas ir rankose pakėlė
viršum savo galvos kūdikį. Kaip griausmas nugriovė
riksmas per visą grįžtančią kariūmenę. Iš kelno-
rių, da neatėjus kariūmenei, o jau ritosi bačkos su
midumi dėl vaišinimo jos. Tarnai iš klėčių vilko kum-
pius, dešras...

- Vyrai! - atsiliepė Algimantas į kareivius. - Po
ilgai eilei metų šįmet pirmą sykį ramiai ir linksmi
ir aš pradedu Kalėdų šventę.

- Duokite, dievai, ir per ilgą amžių teip! - sušuko kareivių riksmi.

Ir linksmos gi buvo Kalėdos visoje Algimanto Lietuvoje ir Gardino pilėje. Visi džiaugėsi, visi klykavo iš linksmybės Algimanto namuose. Tarpu abelno džiaugsmo niekas nepatėmijo nei piktų pažvilgių vienos tarnaitės, kuriuosius ta metė ant kunigaikščių poros, negirdėjo niekas ir tų piktų žodžių, kuriuosius ji niurnėjo. Nepatėmijo, nes tiktai ant vienos akimirkos virė jos akys piktumu ir neapykanta, negirdėjo jos žodžius, nes tiktai sau po nosia ji niurnėjo, jog ateis laikas, kada visi grieš dantimis vietoje džiaugtis. Linksma visados, paklusna ir darbšti, siekėsi ji visiems patikti ir patarnauti, norins, nežinia dėl ko, retam ji patiko, ypač nemėgo jos senė Tranaitienė, kuri šitos merginos siekėsi neprileisti nei prie Danutos su Algimantu, nei prie jų sūnaus.

XXI. KOVA SU ROMANU

Per ilgas eiles metų vargintas Dainavos svietas pirmą metų sulaukė be rūpesties ir gavo kveptelti. Pas artojus užderėjo ik valiai javų. Ir šitų javų neplėšė niekas iš ūkininkų rankų; barčiai dastatė gausiai medaus, medžioklė davė mėsų. Išbaidytas pirma į visas šalis svietas rinkosi dabar į senas vietas. Vieni taisė senus, kiti gamino naujus lizdus. Užslinkusius šulinius, prūdus valė vyrai, statė svirtis, klojo lovius. Ant vietos sugriuvusių triobų statė žmonės naujas, dengė naujus stogus...

Senus pulko vyrus Algimantas išsiųsdinėjo į įvairias piles už viršininkus, paliepdamas globėti svieta, o ypačiai artojus darbininkus. In Lydą, Dainavą ir Meniškius nusiuntė Algimantas, be to, po rimtą pulkelį vyrų dėl viso ko. In Kirsną pasiuntė Bartninką, kad ir jam, ir svietai būtų gerai. Svietas mylėjo Bartninką, o Bartninkui buvo netoli nuo Skilandžių.

In Algimanto globą pasidavė ir Detuva su Sparais, ir Kasava. Tolimi Piniškių kunigai, ir tie ėmė maldauti, kad ir juosius gintų nuo gudų, prižadėdami ir donę duoti, ir kareiviais telkti reikalo laike.

To mažai, du sričiu stalgių juodvėšių teipogi prisidėjo prie Algimanto valstijos: Nemuros sritis ir Daukšio. In Gardiną pradėjo rinktis visokie amatininkai ir prekiai. Atkeliavo ir Arminas su savo žirgų pulkais, su vežimais visokių ginklų ir niekniekių, mažmožių.

- O, širdele, aš ir pas Romaną tave matydamas mislijau, jog tu ne tuom esi, kuomi tave nušneka ir kuomi pats siekeis nuduoti, - kalbėjo jisai į Algimantą po pirmam pasisveikinimui. - Bet parodyti Romanui arba kam nor iš jo pulko, jog aš suprantu, kas tu esi, buvo vis tiek, ką padaryti skriaudą ir tau, ir sau. Aš dėl to ir tylėjau, kol neužvedžiau ant tavęs Basąjį - Dimitrą.

- Ar tai tu žinojai ir jo tikrą vardą? - paklausė Algimantas.

- Ar tai aš būčiau galėjęs pavesti mažai pažįstamam žmogui tiek turto, kiek aš jam pavedžiau? - atsakė tas.

Čion ir tiktai dabar dasižinojo, kiek visokių apgavimų turėjo dirbti per ilgus metus Arminas su Basu, kad nepatėmytinai priselintų prie jo.

- Mudu, širdele, tam meškinui kone dėkavojam, - juokdamas kalbėjo prekys.

Ginklus nuo Armino Algimantas išpirko visus. Pirko teipogi nemažai ir žirgų, o ką mažmožių, tai tų virtines išnešiojo į visas šalis, nes Gardine užsiliko ne tik daugumas pažįstamų Danutos mergų, bet apsigyveno ir kitų nemažai.

Iš jaunuomenės tiktai vienas Skirmuntas skubinosi namon iš Gardino, o teip visi mielai svečiavosi ir gyveno jame.

- Kas teip traukia Skirmuntą namon? - paklausė sykį Algimantas Virpšos.

- Nežinau gerai, kunigaikšti, kas, bet teip misliju, jog ne namai, - atsakė paklaustasis. - Tokiam amžiuje daugiausiai traukia merga... Ir čion ne kitaip. Ar tiktai ne Kasavos geltonplaukė.

- Galbūt! - sutiko ir Algimantas, atsiminęs ne teip senas gadyne, kada jisai su Danuta, o Skirmuntas su Kasavičiūte plaukė po ežerą podraug su kitomis jaunomis poromis. Ir miela, ir linksma jam pasidarė ant širdies. Nuo tų vargo metų užsiliko kelios šviesios dienos, o vargų ilgos eilios tartum nugrimzdo tenai kur tai į užmaršties prapultį. Jo rūmuose dabar skambėjo dainos. Valdomoje šalyje svietas gulė ir kėlė su dainomis. Seni vargai, senos bėdos krito žemyn nuo viso svieta... ir tai linksmo Algimantą. Bet ir tarpu didžiausių laimių jisai neuž-

miršo, jog kas valandą gali atsirasti ne viena, tai kita nelaimė, gali pakilti kuri nors iš artimų svetimų šalių ir užtraukti ant visos valstijos vargą. Nutartiniausias jam buvo Galičo Romanas ir Aršiojo pati. Jisai nuo jų laukė ar šiokios, ar tokios piktenybės ir nemažai stebėjosi ilgai nesulaukdamas. Bet šitam netikėtam ramumui buvo ypatingos priežastys. Aršienė nors ir bėgiojo po senovei po gimines, maldaudama pagalbos priešai Algimantą, bet laimė nuplėštos Naugardo kunigijos ne kiekvienam buvo maloni. O nuo Algimanto galėjo kiekvienas to laukti: jis ir jaunas buvo, ir mylėjo savo šalį. Romanas, pabandęs su maža kariūmene imti Detuvos pilę, dabar stojo atsargesniu. Jis, tiesa, seniai geidė pagriebti ir pavelsti pietinius sričius ir Lietuvos, ir Juodvėšijos, bet, rengdamasi ant platesnių darbų, nenorėjo mėtyti bereikalingai pajiegas ant menkų, o da mažiau jisai norėjo iš Algimanto padaryti sau įniršusį priešą. Dėl to jisai mislinėjo, ir išmislijo ypatingą užpuolimą: eiti su didele kariūmene, kad pergalėtų neatšaukiamai; eiti neva ant juodvėšių, o iš tikrųjų užpulti ant Detuvos ir paimti ją, jeigu nespės ateiti į pagelbą Algimantas, o paėmus, žinomas dalykas, liktis Detuvoje. Jeigu spėtų pasirodyti Algimantas... na, tai kviesti ir jį ant juodvėšių.

Kaip sumąstavojo, taip ir padarė.

Apžėlusi giriomis ir nuo prigimimo mažai įeinama juodvėšių šalis trukdė nemenkai Romano kariūmenę, kuri skubinosi į Lietuvos pietinę dalį, kol apie jos pasirodymą nedaėis žinia iki Algimantui, bet tuščia buvo visa jos aitra. Da nespėjo gudai galičiai dasiekti Juodvėšijos ežių, kaip jau lėkė kriūlė į žiemius, į Detuvą, apie juosius, o iš tenai ir į Gardiną. Atkirties darbą tramdė tiktai nelengvas kareivių surinkimas. Bet ir šitą kliaudę sumažino Algimantas kiek galėjo, liepdamas kareiviams rinktis ne į Gardiną, tiktai į arčiausias užgyventas pakelio vietas.

Numanydamas, jog Romanas pasirengė ne kitaip, kaip ant Detuvos, savo kariūmenę Algimantas ir pasuko stačiai ant šitos pilės.

Nemažai išsigando Komiškių pliuškius valdonas, pamatęs pulkus vyrų, besirenkančius ties juoju ant kalvoto kranto Jauskuldos upės. Ir gražu, ir baisu jam buvo. Ant nušertų žirgų jojo juodvėšių pulkai, viršum jų svyravo, kyšojo giria ilgų uosinių draucių. Paskui juodvėšius ėjo sūdaviškiai su sunkiais kardais ir ilgais kilpiniais. Paskui juosius ėmė rinktis dainaviškiai su plačiais kirviais ant ilgų kirvakočių rankose ir ne tai trumpais kardais, ne tai ilgais pei-

liais po diržų. Visi šarvuoti, tiktai šarvuoti įvairiai. Vieni su ūsuotais sardokais, kiti apsidengę geležinėmis plostakėmis. O buvo ir tokie nuo gudiškų ežių, kurie purpsojo kaip maišai, apsisupę viloko šarvais. Šalmai vienok beveik visų buvo vienokie: žemi kaupokai su priedangomis dėl veido ir kaklo.

Pasirodžius pirmam pulkui, Komiškių valdonas buvo užrikęs, jog jis uždraudžia pro jį joti, ir jeigu jo neklausys, tai jog jis pravys. Bet kada po pirmam pulkui pamatė jis antrą, trečią, tai iš piktumo jisai nuspjovė ir, užsilipęs ant stubų aukšto, ėmė per kurtinį žiūrėti į rimtus kariūmenės pulkus. O tie rinkosi ir rinkosi beveik nuo ryto iki pačiam vakarui. Per naktį kariūmenė bene nuganė, nutrempė žirgais visas pajauskuldžio pievas, o iš ryto kaip skėrių būrys pakilo ir nulėkė toliau į pietus, vedama vyro su paauksuotu šalmu ir puikiomis plunksnomis ant jo. Kur ėjo, žinojo tiktai vienas vadas – Algimantas.

Iš vakaro ant dangaus matyt buvo gaisro raudonas pažaras toli ten kur tai linkon Draucinio pilės. Bet įlipęs į medį Algimantas užtėmijo nutartinus blyksnojimus girioje, pietų šalyje. Tiesa, ne tai pagautas Romano šnipukas, ne tai pats pasidavęs į rankas klastutis pasakojo, būk gudai plėšia juodvėšius ir smelkiasi vis gilyn į Juodvėšiją. Bet

šitaja pasaka mažai užsitikėjo Algimantas ir linkon Draucinio tiktai dėl viso ko nusiuntė mažesnę pusę kariūmenės su Nemura, o pats su likusia užsislėpė girioje, pakelėje, pastatęs plačiai apie save sargus ir ant kelių, ir ant takų, ir ant smagesnių dėl kelionės vietų.

- Na! Čion nors pasilsėsime, - atsiliepė gulėdamas netoli nuo kelio Radušis į Erdivilą.

- Tai, brolyti, bus kaip išeis: gal po valandėlei Algimantas pakils ir ves toliaus.

- Na, tegul sau veda. Ot, geriau tu man pasakyki, kaip tavo darbai su Algute? - paklausė vėl Radušis. Ant šito klausimo Erdivilas tiktai atsiduso.

- Argi Domeika ar katras kitas iš tavęs ją paveržė?

- Tai kas, jog nepaveržė! Naudos iš to mažai.

- Dėl ko gi?

- Nei aš žinau, nei ką.

- Argi tu su jaja nebandei nei kalbėti?

- Kur nebandysiu! Bandžiau!

- Ką gi ji sako?

- Tai juokiasi, tai sako - palauki, da jauna. Tai teip ką atsako.

- Na, neužsitikėi labai. Žiūrėki, ar tiktai nesidaboja jai kitas kas. Domeika drūčiai ak apie ją suko Alytuje būdamas.

- Et, broluti, Domeikos tu nepažiști gerai. Domeika apie ją ir nemislija. Suka aplinkui Algutę jisai suvis dėl ko kito, o ne dėl vedimo, kaip jis suka ir apie kitas mergas, jeigu... Bet atleiski, toliau aš apie šitai negaliu pasakoti, nes tai man kalbėjo pats Domeika.

- Na, kaip sau nori, o jau čionai vis kas nors turi būti, - ginčijo Radušis. - Ji ne taip seniai vieną tiktai ir mislijo, kad už tavęs ištekėti, o dabar vilioja.

- Nesupranti tu tokios mergos kaip Algutė, - pratarė Erdivilas.

- O tu ar supranti?

- Ir aš būčiau nesupratęs, jeigu ne Domeika. Tas, klastutis, teip mokėjo man parodyti ją, jog dabar ir aš suprantu, norins ir nenorėčiau teip mislyti apie merginą, kaip tai iš tikrųjų reikia. Ji, matai, ir už kitų norėjo labai tekėti, ir beveik visi ją norėjo vesti, tiktai teip paslaptomis viską darė, jog niekas daugumo iš jų nepatėmijo, jog jie suka apie Algutę. Ne teip kaip aš!

- Sakai, visi ją piršo?

- Na kaipgi.

- Ka! ka! ka! - pasileido Radušis juokais. - Ot tai tau! Ką gi ji atsakė kitiems?

- Viso ko buvo. Vieniems žirnienių vainiką įglemžė, kitiems žirnių košės pasiūlė... O geresniems liepė palaukti. Ji, vargšė, ir pati nežino, už ko ji nori tekėti. Jai malonu tiktai būtų išėiti už geriausio iš tų, kurie ją galėtų imti.

- O aš vis mislijau ant Domeikos vieno.

- Ne! Domeika ak teipjaugi buvo drūčiai į Algutę įsimylėjęs, bet... jisai padarė saviškai. Nujojo į Alytų neva sekdamas Algutę, o iš tikrųjų pas gimines pasisvečiauti, o ten Dievainuotė ištrėmė iš jo širdies ir galvos suvis Algutę ir Algutės šešėlį. Dabar šiepia ir iš savęs, ir iš manęs...

- Ar tu žinąs, aš ir tau rodyčiau teip padaryti.

- Bandžiau! Bet, brolyti, iš to nieko neišėjo. O tavo Bukočiūtė? - paklausė toliau Erdivilas.

- Mudu laukiame tiktai, kad man sukaktų nors dvidešimts penki metai ir kad aš užsidirbčiau nors kiek lobio, kad galėčiau nusipirkti kelis vergučius.

- Dabar ir be to svietas į mūsų šalį noriai eina gyventi.

- Eite eina, bet, matai, ant svetimo ir dyko svieto nereikia užsitikėti. Jis gali ir neateiti. O ką jau nusipirksi, tai jau žinai, jog jis bus tavo.

- Ugi ar nuo tėvų nieko tau neliko?

- Ak neva liko. Bet kaip Aršusis užpuolė, tai svieta išvaikė, ir dviejuose kaimeliuose užsiliko turbūt du ūkininku. Na, aš juosius ir palikau vyresniamjam broliui.

- Teip! - nutęsė Erdivilas ir patylėjęs pridėjo: - Vis tik tavo padėjimui aš turiu užvydėti. Nors negreitai, o vis tiktai tu sulauksi laimingesnį gyvenimą... O aš?.. Ech!

- Palauki truputį. Ir tau nušvis saulė...

Teip besišnekant pasirodė vyras, bėgantis linkon jūdviejų, ir iš tolo užriko:

- Erdivilai, Raduši, Domeika! Jums po naujieną! Tu, Erdivilai, sėski ant žirgo ir vyki Nemurą, tegul su paskubiu grįžta atgal. Sugavo Romano šnipuką ir nuo jo dasižinojo, jog tas gaisras, kuri matėme, tai tyčiomis padarytas per kelis vyrus dėl Algimanto apgavimo.

- Argi Romanas žino, jog eina Algimantas? - su n'įstikėjimu paklausė Radušis.

- Kur jis nežinos! - atsakė vyras. - Visur pilna jo šnipukų. O tu, Raduši, į Bukotus joki prašyti pagelbos, o Domeikai į Detuvą.

- Domeikos čionai nėra, - atsiliepė Radušis.

- Kaip nėra! Ugi ana už krūmo miega, - pratarė vyras ir nujojo.

- O kad jį, tą Domeiką! - užpūrijo Erdivilas. - Jau jis ir pramigti suspėjo, o man visą naktį reiks vyti Nemurą.

- Tai tu pakalbyki jį, gal jis tave užvaduos.

- Gerai sakai!

Ir po kelių minučių trys vyrai jojo mėnesienoje į šalis. Domeikai, apsiėmusiam užvaduoti Erdivilą, teko sunkiausias darbas. Jam nakties laike reikėjo pavyti Nemurą, iki švintant patamsėmis padaryti tiek kelio, kiek ans padarė dienos laike. Kitaip galėjo jisai Nemurą ir visą dieną nepavyti, jeigu ans iš ryto spėtų ištraukti toliau.

Algimantas, įgraudinęs sargus, apsinakvojo, kad sulauktų ir pagelbos, ir Nemuros vyrų. Iš ryto nebudinama kariūmenė kėlė labai tingiai. Sargai permainyti, ir tie spėjo išsimiegoti. Ant galo pradėjo beveik priešpiečiais rinktis pagelbininkų pulkeliai.

Priešpiečiais sudundėjo žemė pietų šalyje, ir sargai, įpuolę į Algimanto pulką, davė gandą, jog eina Romanas.

Bet veltui tikėjosi Algimantas iš netyčių užpulti ant priešų. Romanas gerai žinojo apie Algimanto pasirodymą ir vietą jo nakvynės. Dėl to sustabdęs atstu savo kariūmenę, paliepė keliems savo vyrams su paliaubų žinia eiti pas Algimantą.

- Ko tu pastoji man kelią? - kalbėjo Romanas pasiuntinių lūpomis. - Aš einu ne ant tavęs ir ne ant tų šalių, kurios tau priklauso, tiktai einu malšinti pasidavusius man juodvėšius. Meski į šalį seną neapykantą, jeigu ji užsiliko širdyje, ir eime abudu ant juodvėšių, o bus abiem ik valiai naudos.

Teip kvietė klastingas Galičo kunigaikštis.

- Pasakykite jam mano vardu, - atsakė ant šito Algimantas, - jog šitas kelias veda tiktai į mano žemes ir į šalis, kurios man priklauso. Ir dėl to, jeigu jis iš tikro nori sątaikoje su manim gyventi, tai tegul grįžta atgal.

- Mano valdonui kelias visur laisvas, - atvertė dabar pasiuntinys, sekdamas Romano paliepimą, - ir jeigu nepasitrauksi tu pats jam iš kelio, tai jis tave prašalys.

Algimantas nuo sugauto šnipuko dasižinojo, jog Romano kariūmenė trigubai skaitlingesnė už jo, dėl to, norėdamas priešintis nors ant greitosios, išsiuntęs Romano pasiuntinį, užkirto kelią ir padarė zomatus aplinkui savo kariūmenę. Netrukus pasirodė ir Romanas, kuris su trenksmu urmu puolė ant Algimanto, bet visas jo narsumas atsimušė į zomatus. Ant duoto ženkle dėl to suniko jo kareiviai, nusėdę nuo žirgų, ardyti zomatus. Kiti iš Romano kareivių

gynė tiktai pirmuosius nuo algimantiškių, kurie kiek galėdami gynėsi patys ir gynė zomatus. Kada Algimantas patėmijo, jog už pirmų zomatų jo kareiviai jau ilgai nedasilaikys, užpakalyje jis liepė ant greitosios pagaminti kitus. Gudai, pamatę, jog jau pirmi zomatai beveik suvis išardyti, griuvo ant lietuvių, tie vienok, vietoje bėgti ar trauktis, įleidę į vidų zomatų dalį gudų, puolėsi ant jų su tokia aitra, jog gudai turėjo šokti iš zomatų laukan. Iš šito pasinaudodami algimantiškiai sunėrė į naujus zomatus.

O teip besitęsiant, laikas ėjo ir ėjo. Jau buvo drūčiai po pietų, kada gudai ėmė veržtis ir į antrus zomatus. Lietuviai vienok, vietoje gintis kaip pirmuose, susėdo ant žirgų ir pasuko atgal. Su klykavimais ir šūksmais puolėsi Romano vyrai persekioti bėgančius. Tiktai vieta buvo dėl to neatsakoma: iš vienos pusės kelio ėjo pajauskuldžio pelkės, iš kitos drėgnos Juodvėšijos balos, klampios, beveik neišbrendamos. Dasiecti lietuvius gudai galėjo tiktai iš užpakalio, bet ir tai mažai, nes tie nesiskubino joti, tolydžio atsigręždami ir skainiodami gudus. Bet štai kelias pasidarė platesnis, ir vienoje, ir kitoje pusėje jo pasirodė sausa giria. Lietuviai, turbūt pajutę pavojų, užplakė žirgus ir pasileido bėgti.

- Bėga! - sušuko Romanas, kuris nei ant akimirkos neleido iš akių Algimanto kariūmenę.

Ir tiesa, tie bėgo smarkia risčia, bet rimtomis eiliomis.

- Ot šunspusė! - pūrijo Romanas. - Ir bėga, tartum ant parodos vesdamas kariūmenę, tartum pats rengdamasi užpulti!

Smarkesni guduų kareiviai, paleidę šuoliu savo žirgus, pavijo algimantiškius ir puolėsi ant jų, bet tie vienu kartu pasuko žirgus ir, sunaikinę nemažai guduų, pasileido vytis savo bendrus. Praretintas galičių pulkelis turėjo luktelti paramo, bijodamas toliau liktis prie algimantiškių. O lietuviai tame tarpe iš risčios perėjo į zovadą.

- Zovada! - užriko ir Romanas saviškiams. - Kiek žirgas iškerta! - Jis žinojo, jog jeigu ūmai nepavys lietuvius, tai jau nepavys suvis. Lietuvių žirgai buvo ypatingai trivauni.

Bet mislis šita neliūdino jų. Su linksmu nusišypsavimu vijosi jis lietuvius. Jo galvoje kilo vienas vaizdas linksmesnis už kitą. Skersai kelią ėjo upeliai; ties klampesniu galėjo pasisekti jam pavyti ir nors dalį algimantiškių išnaikinti. Pravijus Algimantą, beginklė Detuva teks jam. Teks Sparai ir kitos apygardinės pilės, kurias jisai spės paimti, kol Algiman-

tui nepasiseks surinkti didesnę kariūmenę ir duoti atkirtį.

Bet štai viduryje šitokių mielų mąstavojimų pašiurpo Romano plaukai. Ar tai pripratusi ausis, ar tai aštri akis patėmijo netikėtą pavojų, nežymų dėl kitų, ir Romanas, nespėjęs surikti, metėsi atgal.

Iš girios ant jo kariūmenės nėrė rimti pulkai priešų. Jo pryšakiniai pulkai, netikėtai sulaikyti, rėmėsi jau su algimantiškiais... Vienoje akimirkoje persimainė padėjimas abiejų kariūmenių. Prate kovos Romano kareiviai be jokio ypatingo gando gindamiesi traukėsi atgal ir glaudėsi prie savųjų. Romano nelaimė buvo tame, jog čion platesnis buvo ruimas sausos vietos ir daleido Algimanto vyrams gulti ant galitiškių iš visų šalių. Dabar Romanas ryžosi pasinaudot iš likusių užpakalyje zomatų. Tiesa, ir dabar jo kariūmenė buvo skaitlingesnė už algimantiškę, bet jau tai kitas dalykas. Ji buvo skaitlingesnė, bet ne trigubai. Dėl to davė jisai gandą trauktis atgal.

Rimti galičių pulkai pasuko žirgus atgal, bet, kaipo prate kariūmenės, grįžo gindamiesi kaip ta meška - ir bėgo, ir tolydžio rodė dantis. Algimanto gi vyrai kaip vilkai draskė gudus kur tiktai dasiekė,

plėšė, teriojo. Nuklojo ilgą kelią lavonais ir lietuvių, ir galičių.

Pas Romaną buvo papratimas skaityti už pergalėjimą tokią kovą, kurioje jo kareivių nors vienu žuvo mažiau nei priešų. Dabartinėse gadynėse jeigu, nustojus dešimties tūkstančių saviškių, pasiseka nužudyti dvidešimtį tūkstančių svetimų, tai kalba, jog apturėjo „blizgantį pergalėjimą“. Na, tegul sau ir teip! Aš čion tiktai pridėsiu, jog šitame žygyje Romanas nepelnė nei pergalėjimo, nei blizgančio pergalėjimo. Gavo į kailį kaip šuo, ir sumuštas kuitė namon kaip šuo. O neturėdamas kuomi pasigirti apie tokį žygį, neužrašė nei į metraščius.

Ką visokį brudą da rašinėsi!

Kaip daug tokių dirbimų kailio neužrašyta!

XXII. PRAPUOLIMAS DANUTOS

Pravijus Romaną, Domeika ūmai pasigedo Erdivilo ir metėsi ieškoti jo ant mušynės vietos. Rado tenai daugelį vyrų žuvusių, bet Erdivilo nerado. Tarpu sužeistų teipjaugi veltu jis jo ieškojo.

– Ar nepaklydo? – pamislijo Radušis ir, paėmęs ragą, davė ypatingą balsą, kuriuomi juodu girioje, būdavo, šaukia vienas kitą. Bet ir ant šito gando negavo jokio atsakymo. Tiktai giria ošė. Tiktai klegėjo kareivių balsai.

„Turėjo vargšą paimti gudai!“ – nusprendė Domeika.

Bet neužsitikėdamas ant savęs, dar sykį jis puolėsi ieškoti Erdivilo, pradėdamas nuo tos vietos, kur matė paskutinį sykį gyvą. Surinko vyrai tame tarpe sužeistus, spėjo pašarvoti žuvusius, o Domeika vis da griozdė Erdivilo, patelkęs į pagelbą ir Radušį, ir porą kitų jaunų vyrų. Bet viskas buvo veltu.

Kada visas pulkas Algimanto kareivių patraukė ant namų, turėjo ir šitie vyrai pasukti žirgus ir su širdgėla išsižadėti nors tuščio tolimesnio ieškojimo. Aišku buvo, jog Erdivilas koku nors netikėtu būdu pateko į Galičo kareivių rankas. Kada šita žinia

išplito po visą kariūmenę, tai vyrai susitarė visi susidėję išpirkti Erdivilą ir prašė Algimanto tiktai nusiūsti pasiuntinį pas Romaną.

Tai buvo pirma liūdna žinia dėl kariūmenės ir dėl Algimanto, kuris ir pažino, ir mylėjo Erdivilą.

Namieje vienok laukė da antra piktesnė žinia. Nežinia kur ir nežinia kaip iš Gardino pilės išnyko Danuta.

Kada parjojęs namon Algimantas dasižinojo apie tai, tai jis iš tūžmasties ko iš proto n'išėjo.

Kaip ėmė jisai, atėjęs truputį į save, tyrinėti viską, tai pasirodė, jog Danuta išnyko iš sodo. Tenai ji prigulus po medžiu pavėsyje pasiuntė tarnaitę vandens. Nuo to laiko nieks daugiau nematė Danutos.

- O kokia tai buvo tarnaitė? - klausinėjo Algimantas, ieškodamas mažiausio ženklelio, mažiausio priekibio, kad rastų žymį kelio, kuriuoju reikia eiti, kad rastum Danutą.

- Matai, kunigaikšti, - aiškino vireja, - ta tarnaitė, kurią siuntė, buvo ne ta...

- Kokį tu čionai man mutinį šneki? Pašaukie tą tarnaitę, kuri paskutinė matė Danutą.

- Bet ta tarnaitė tai ne ta... - spyrėsi kalbėti senė.

- Pašaukie!

Esanti čionai vyresnioji Ruškiūtė išpasakojo Algimantui, jog paskutinė tarnaitė, kuri matė Danutą, išnyko teipogi kaip ir Danuta.

- Katra tai buvo? - paklausė Algimantas.

- Ugi ta našlaitė, kurios da teip visados neužkentė Tranaitienė, - atsakė Ruškiūtė.

- Kaigi Danuta prisileido ją prie savęs? - paklausė kunigaikštis. - Ji turėjo savo sau skirtas mergas.

- Būtų ji neprisileidus gal ir dabar, bet, matai, kas pasidarė: tarnaitė, kuri buvo su Danuta sode, ta bėgdama per kiemą įsidūrė koją, ir įsidūrė labai bjauriai, jog paeiti negalėjo. Guli ji ant kiemo, o pro ją eina našlaitė.

- Susimildama, nuveski mane į gryčią, - prašosi tarnaitė.

Na, našlaitė ir nuvedė ją ir nunešė kunigaikštieni vandens už ją...

Kol tarnaitėi apžiūrėjo koją, kol apraudojo, kol perrišo, o perrišus kol tarnaitė ryžosi iššlubuoti iš rūmų, praslinko ir apščiau laiko. Kada ji atėjo į sodą, sode nebuvo jau nieko: nei Danutos, nei našlaitės. Teip pasakojo Ruškiūtė. Beveik teip jau pasakojo ir tarnaitė, tiktai, pagal jos žodžius, su perrišimu kojos ir išėjimu ji neilgai truko.

- Menką, suvis menką valandėlę! - kalbėjo mergina, siekdamasi ir rankomis parodyti tą menkumą.

Pulko vyras, kuris buvo tada sargu ant kuoro, nematė išeinant iš pilės nei jokios moteriškės. Tiesa, jisai matė, jog koks tai tenai nedidelio stuomens jaunas ūkėsas išsivedė iš pilės žirgą su maišu, perkabintu per keterą.

- Aš da jam užrikau, - pasakojo vyras, - ar vogtą neši? O jis man: ne, girdi, kunigaikštienė siunčia sergančiai moteriškei į kaimą maisto.

- Ar neprapuolė koks žirgas? - paklausė Algimantas.

Ant šito vienok klausimo galėjo atsakyti tiktai žirgų užveizdas, kurio pilėje jokiū būdu negalėjo rasti. Vietoje jo tada pašaukė žirgų sargus. Iš jų vienas išpasakojo, jog tą dieną, kurioje išnyko kunigaikštienė, žirgų užveizdas davė vieną žirgą našlaitėi ir jog to žirgo nūr.

- O kur dingo žirgų užveizdas? - paklausė Algimantas.

- Aš to nežinau, - atsakė sargas. - Jis suvis da neseniai buvo ties žirgų tvartais, ir aš nežinau, kur jis galėjo dingti.

Ant šitų žodžių sužiuro visi vieni ant kitų.

- Griozti! - sušuko pirmas Virpša.

- Griozti! - pritarė jam ir kiti.

Ir bematant pulkas vyrų kaip amaras aplipino kiemą, triobas, pripildė sodą ir visas pakampes.

Neilgai vienok teko griozti. Žirgų užveizdą rado ant žirgų tvarto tiktai ką pasikorusį. Ir kada nupjovę virvę nuleido jį žemyn, tai jis po valandėlei suvis atgijo.

- Tu dave našlaitei tarnaitai žirgą? - paklausė jo Algimantas.

- Daviau! - atsakė kurčiai užveizdas. - Bet nežinojau, dėl ko ima, o kada supratau, tai buvo jau per vėlu.

- Kaip tau į tavo kvailą galvą neatėjo nei mislis, jog ji ima dėl piktadėjystės? Ak tiktai gerai tu suprasti galėjai, jog mergai žirgas nereikalingas... Niekad neėmus, štai pareikalavo, ir tu nei nepamislįęs, nei nepasiklausęs davei žirgą... Ar gal tu žinojai, dėl ko ji ima, jeigu tu jai taip lengvai davei?

- Kunigaikšti, tavo rankose mano gyvastis, ir tu apsieiki su manim kaip nori, - atvertė kone su ašaromis užveizdas, - bet nemeski ant manęs nuotartį tokiam piktame darbe. Aš kaltas, bet tiktai ne tokioje piktadėjystėje, kuri atsitiko. Pavelykite man išpasakoti viską, kaip buvo.

- Na, gerai, pasakoki! - sutiko Algimantas.

Iš užveizdo pasakos pasirodė, jog našlaitė pradėjo labai seniai savo darbą ir labai vyliai ne tik pabaigė, bet ir pradėjo. Patėmijus, jog užveizdas vaikas labai minkštos širdies ir lengvatikis, ji ūmai po pristojimui Gardine už tarnaitę ir sykį, ir antrą nuduodama verkiančią tyčiomis pateikė taip, kad vaikas matytų jos ašaras. Tas, žinomas dalykas, ėmė ją raminti, ji skūstis jam, jog jaja pilėje neužsitiki ir taip toliaus. Kuo toliau, tuo jie artimesniais darėsi, ant galo mergina pradėjo kalbėti, jog jai pilėje taip sunku, jog trivoti negalėtų be jo suraminimo. Kad nuvytų nors šiek tiek tūžmasti, ji ir sykį, ir antrą išsiprašė nuo užveizdo žirgą pajodyti po laukus. Žirgą tai jis išvesdavo iš pilės, tai ir ji pati. Kada ją apimdavo didelė tūžmastis, tai jodavo ji viena pajodinėtų, o neretai pajodinėdavo ir dvejais... ir tai vis naktimis, niekam nematant.

- Kada paprašė manęs paskutinį sykį žirgo, tai mane nudyvijo, jog ji prašo dienos laike, bet pamislėjau sau, jog tūžmastis ant žmogaus gali užpulti ir dieną. Dėl to be jokios nuotarties ir daviau.

Žirgų užveizdas be abejojimo buvo kaltas, bet ta kaltė buvo taip menka, jog Algimantas čion jau apie ją ir užmiršo. Jam aišku dabar buvo, jog tai Aršienės

darbas. Ir liepė dėl to pulko vyrams sekti keliais į žiemų šalį ir į rytų, ar neras kur nors kokią žinią.

Nei Algimantas negailėjo išdo, nei vyrai trūso, vienok viskas nuėjo perniek. Veltu jie sekė ir griozdė visur, kur tiktai dasiekti galėjo, niekur ir nieko nepelnė. Jokios žymės nepaliko klastinga merga.

Teip praslinko mėnesis, antras, praėjo ir pusė metų.

Buvo po Kalėdų šventei teip kaip pusė mėnesio. In Gardiną atjojo pasiuntinys nuo Aršienės.

Žinia apie tokį pasiuntinį sukėlė visą Gardino pilę.

- Paklausyki, kunigaikšti, manęs, - atsiliepė Virpša į Algimantą. - Ne teip tai sunkus dalykas atminti, ko šitas pasiuntinys atjojo ir kokias čionai jis kalbas užmanys. Tu ir pats supranti, jog ką norės, tai ir padarys su tavim Aršienė. O jog ji nori ir norės tave apgauti, tai ir dėl mažo vaiko ne slapta. Dėl to ar ne geriaus bus, jeigu ne tu, o aš arba katras kitas ves bylą su pasiuntiniu. Svetimas ne teip lengvai pasiduos apgavimui.

- Gerai sakai! - atsiliepė pakildamas nuo kresės Algimantas ir vaikštinėdamas neramiai po rūmus. - Gerai sakai! Mane visą piktumas kaip ugnis uždegė prie vieno gando apie atjojimą tokio pasiuntinio. O

pamatęs jį priešai save, aš n'iškęsčiau neužmušęs.
Šnekėki tu su juoju.

Tai pasakęs Algimantas išėjo į kitas gryčias, o pasiuntinį liepė pavadinti pas Virpšą.

Pasiuntinys atnešė nuo Aršienės žinių, jog Danuta jos rankose, ir jeigu nori ją atgauti Algimantas, tai kad atiduotų visas atimtas iš Aršiojo žemes ir piles.

- Ugi ką žino Aršienė, ar tai prapuolė Danuta, ar ne? - paklausė jisai pirmiausiai pasiuntinio.

- Aš nesuprantu tamistos, - atsiliepė ant tokio klausimo vyras su neslepiamu nusidvyjimu. - Kaip ji gali nežinoti? Danuta jos rankose! Ant galo visas svietas tai žino.

- Taigi sveikas ir pats sakai, jog visas svietas žino. O kas tiktai žino, tai gali atėjęs į Gardiną teip kalbėti, kaip tamista kalbi. Iš kur mes kiekvienam imtume ir žemes, ir piles?..

- Tai tamista netiki, jog aš esu Aršienės siūstas? - paklausė pasiuntinys.

- Suvis ne!

- Tai netiki, jog Danuta jos rankose?

- Ir tai ne!

- Taip kaipgi? - paklausė vyras galutinai, nesuprasdamas Virpšos.

- Pirmiausiai sveikam turiu pasakyti, jog tai šventa teisybė, jog Danuta išnyko iš Gardino. Antra, jog mes visi mename, kas ją paėmė. O ką aplink sveiką, tai turiu pasakyti, jog aš mielai tikėti noriu, jog esi pasiuntiniu Aršienės, bet pats supranti gerai, jog mes čionai tamistą pirmą sykį matome... vieną, be jokio žmogaus mums pažįstamo.

Tai kalbėdamas, Virpša mislijo, jog visi jo pažįstami vyrai Aršiojo pulko buvo tankiausiai niekšai, lengvai paperkami.

- Su manim yra čionai vienas, - atsakė ant užmetimo pasiuntinys, - kuri gal būti jog pažįsta kas nors iš jūsiškių. Jis užtikrūs.

- Ot šitai tai labai gerai, tiktai jeigu jisai ištikimas žmogus.

- Prie šitų žodžių pasiuntinys lyg suburzdėjo truputį, norėjo lyg ką sakyti. Ant galo pamislijęs pratarė:

- Aš vis tiktai jį pašauksiu, - ir tai pasakęs išėjo.

Po valandėlei pasiuntinys įėjo į rūmus su Semiku.

- Na, dabar kas kita, - kalbėjo Virpša, pasisveikinęs su gudu. - Dabar bus galima pradėti ir šneką. Tiktai pirma būtų, man rodos, gerai pašnekėti tamistai nors su kunigaikščio motina, pats kunigaikštis serga ir negali nieko daryti. Man nemalonu būtų

imti visą atsakymą ant savęs tokiam svarbiam darbe. Kaip ji nuspręs, teip turės ir būti, pakol Algimantas serga. Ot štai šita merga sveiką nuves pas Tranaitienę.

Pasiuntiniai likosi tiktai sutikti. Ir sutiko jisai maloniai, nes lengviau jam rodėsi turėti darbą su žmonėmis, kuriems Danuta brangi, nei su tokiau, kuriam vis tiek, ar ji yra, ar nėra. Buvo da ir kita priežastis tos norios sutaikos.

- Kaip misliji, ar sutiks atiduoti žemes už Danutą? - klausė jisai, su paskubiu brukdamas tarnatei į rankas sidabrinį žiedą, kada ta išvedė jį iš gryčios.

- Sutiks ant visko! - atsakė ta, užgniauždama ranką drūčiai. - Pats teip labai myli savo pačią, kad visko nepasigailėtų.

Tame pačiame tarpe Virpša, likęs su Semiku, vedė kitą kalbą.

- Klausyki, Semike! Tu man anais metais prisieki išpildyti mano norą, kada aš nuo tavęs tokio išpildymo pareikalausiu. Dabar laikas. Padėki mums atgauti Danutą. Padėsi, gausi tiek dovanų, jog ir tavo vaikų vaikams liks, o nepadėsi - sergėkis! Neužmiršk, jog aš tau žadu vardu Algimanto.

- Brolyti, širdele, sunkus darbas su išvadavimu. Danuta teip tvirtai sėdi, jog Aršienė nesibijo jos išliuosavimo. Ji sako, jog ir su kariūmene Danutą neatimtų.

- Kur ji? - paklausė Virpša.

- Ot šito nieks ir nežino, - atvertė gudas. - Bet nesirūpinkite labai, kas bus galima, aš padarysiu, tiktai vilkite darbą su pačia Aršiene ir laukite pakantariai, gali būti, jog duosiu aš kokią nors gandą po dviejų kokių mėnesių, o gali būti, jog reiks laukti ir du metu.

- O dabar ką tu žinai apie Danutą?

- Teip kaip nieko! Miegančią ją išvežė iš Gardino ir vos ne vos gyvą atgabeno į Drūtiškius, o kur dabar - viens Dievas žino.

- Tai ji vis tik Aršienės rankose?

- Jos rankose! Jos! Neabejoki!

O kaip tam Virpšai norėjosi abejoti! Bet ką padarysi, faktai buvo priešai jį, ir dėl to reikėjo susitinkinti su faktais.

Palūkėjus truputį, iš Tranaitienės gryčios išėjo pasiuntinys, kraipydamas galvą. Jam dabar nesirodė, jog lengvą turės jis darbą, jeigu jam da sykį reiks kalbėti su Tranaitiene.

- Ką sakė kunigaikščio motina? - paklausė Virpša.

- Uždavė nelengvą darbą. Pirmiausiai, girdi, kalbėjo ji, reikia, kad mes žinotume, ar gyva Danuta ir ar nenustoję pas jus savo moteriškos garbės. Apie tokią, girdi, galima ir kalbėti, bet jeigu, girdi, ji negyva arba jeigu ji nustojęs garbės, tai jokių šnekų negali būti. Tai, girdi, viena. O antra, žinodami iš jūsų pačių burnos, kas kaltas jos paėmime, žinosim ir kam atkeršyti. Teip, girdi, ir mislykite, jog jeigu iki metų nesudedate tikrų parodymų, jog Danuta gyva ir ant garbės nenuskriausta, tai koja, girdi, gyvo giminės Aršiojo ar Aršienės neužsiliks, kol tik pasieks Algimanto ranka.

- Na, jeigu ji teip sako, tai teip ir bus, - taikiai pritarė Virpša.

- Susimildamas, kokius darodijimus gali sudėti Aršienė, jeigu ji ir norės?

- Tamista, jau tai ne mano darbas. Ne aš Danutą ėmiau, ne aš už ją noriu sugražinimo žemių ir pilių...

- Bet pamislyki pats, jeigu užpykus Aršienė ims kankinti ir terioti Danutą?

- Jeigu Danuta mirusi arba be garbės, kas vis tiek, tai ji mums ne Danuta... Ir mums vis tiek, ar jūs ją kankinti rengiatės ar ne. Mes už ją tikrai užmokėsime Aršienei ir visai jos giminei. Ir tai mes atlikime visados. Kitas suvis dalykas, jeigu Danuta gyva

ir nenuskriausta ant garbės... Bet nieks iš mūsų nemislįja, bo ji tokia pas jus užsiliko, dėl to, kaip matai, teip tavo kalbas ir priima. Insitėmyki da, jog niekas ir kalbą nekeliā apie tą, ar duoti už ją viską, ką reikalauja Aršienė, ar ne. Atiduoti ir kiekvienas tinka, nes ir iš sykio Algimantas paveržė ir žemes, ir piles tiktai priverstas per Aršųjį.

- Vienok ką tu sakysi? - klausė pasiuntinys. - Ak tik tu supranti, jog negalimas dalykas išpildyti Tra-naitienės norą ir reikalavimą.

- Aš to nesakysiu, jog suvis negalimas. Pamislįje progoje jūs tenai išmislysitate kokį nors būdą, kuris galės užtikrinti mus, nekenkdamas niekam.

- Na, ar tu žinąs, galbūt jog tu ir tiesą kalbi, - sutiko pamislįjės kiek ir pasiuntinys.

- Ot matai, grįžki atgal pas Aršienę ir pasiteirāuki su jaja. O paskui duosite mums žiniā. Laiko turite metus.

- Kaip tai metus? - nusidyvijęs paklausė pasiuntinys.

- Teip, jog po metų mes imsime gaudyti visus Aršienės gimines.

- Kaip gaudyti? - paklausė negalėdamas atsipeikėti.

- Teip! Gaudyti ir žudyti, tiktai ne paprastinai, bet kaipo sunkiausius prasižengėlius: dviem beržais, laukiniu žirgu, bačka... Jeigu sveikas esi giminė, tai dėlei naujos pažinties duosiu rodą: nesirodyti po metų mūsų šalyje arba ir arti mūsų šalies. Prieš metus pastatydami ar šiokią, ar tokią žinią, galite pelnyti ir viską, bet tiktai prieš metus. Po metų galite nerasti namie nei vieno iš mūsų. Gali teip atsieiti, jog nebus kam arba pasakoti, arba klausyti.

Jodami iš pilės pasiuntinys su Semiku išsišnekėjo, jog ne teip sunkus dalykas būtų išpildyti norą Tra-naitienės ir Virpšos, jeigu teip būtų galima rasti toki žmogų, kuriuomi tie užsitikėtų.

- Ar žinai ką? - susigriebė pasiuntinys. - Tavim Virpša užsitiki. Vieno tavo žodžio buvo ik valiai, kad jis persiliudytų, jog aš esu Aršienės pasiunti-nys. Grįžkime atgal, ir pasakyki tu jam, jog tu žinai, jog Danuta gyva ir ant garbės neužgauta. Jis tavim užsitikės, ir mudu vienu žygiu visą darbą atliksime.

- Bet tai bus melas. Aš nieko nežinau apie Danutą.

- Ar tai tu mažas vaikas? Ar tai tau pirmą sykį meluoti?

- Na, ne pirmą; tiktai, matai, Virpša pažįs, o jeigu pažįs, jog aš meluoju, tai mudu nieko gero nepelny-sime, priešingai, išeisime melagiais.

- Ugi ar jis pažįsta meluojant?

- Tai ar tu žinąs, teip kaip ir pažįsta. Argi tu nepatémijai, kaip jis žiūri į akis, kada su juoju kalbi?

- Na, tiesa! Lyg nesmagu nevat darosi.

- Ot, matai.

Teip šnekédamiesi grįžo namon. Ir gerai padarė, nes Virpša šitą sykį būtų iš tikrujų pažinęs, jog Semikas meluoja.

XXIII. SAMADŽIUKĖ

Pajauskuldyje, ant vietos mušynės Romano ir Algimanto, pasitraukus jų kariūmenėms, liko tiktai balos kraujų ir krūvos gudų lavonų. Savo žmones lietuviai pašarvojo. Pašarvoję ant jų kapų supylė po kalnelį žemės ir pasodino po jauną medelį, kad būtų kur paukštėm atsitūpti, kad ošdamas medelis primintų tolimas tėvynės girias.

Keli merdėjanti gudai, pamesti girioje, spėjo jau numirti, keli žvingavę žirgai žuvusių kareivių nustojo ieškoję savo valdonų ir ganėsi terpgiriuose.

Nutilo apygardė. Bet štai subraškėjo girioje laužiamos sausos šakutės, ir pasirodė dvi žmogystos, du vyru: vienas senas jau kaip penkių dešimtų metų su viršum, kitas jaunas, da teip kaip trisdešimties metų. Rūbai jų rodė, jog tai ne valkatos, tiktai gana turtingi žmonės ir lietuviai, veidai gi aiškiai liudijo, jog tai artimi giminės, o labai gali būti, jog tai tėvas su sūnum. Žmogystos šitos, priėję prie žuvusių, ėmė plėšti drabužį nuo jų.

– Na, dėkui dievams, – kalbėjo jaunesnysis vyras, prieidamas prie vienos gudų virtinės. – Pramanė mūsiškiai mums pelno! Kiek čion lavonų priklotą.

Vien as ant kito krito, pikta turėjo būti čionai mušynė.

Teip kalbėdamas vyras tempė vieną lavoną nuo viršaus krūvos.

- Ar tu matai! Ir lietuvio vieno čion bėsama. Turbūt jis čion priklojo gudų. Betgi ir rankos būta, - dyvijos vyras, triūsdamas apie lietuvio lavoną. - Stambus vyras. Tikras meškinas. Matyt ant jo kirčių, jog ir stiprus buvo. Šarvai štai šito gudo kaip skarulas perplėšti ir padaryta krūtinėje tokia žaizda, jog ranką gali įkišti. Tegul dievai sergsti palįsti po tokio kirčiu. Štai vėl petys ir krūtinė su šarvais perkirsti... Na, dabar jam lengviau, kaip gudą nutraukiau. Aš ir da jam palengvysiu. Gražūs šarvai! Ir tiktai sukruvinti truputį.

Atsegė ir atraišiojo vyras ir šalną, ir ginėjas. Nuėmė, nuvilko viską nuo kūno. Kūnas pasirodė nesustingusiu, šiltu...

- Argi da jis gyvas būtų? - su nusistebėjimu, o iš dalies ir su baime pratarė vyras, tėmydamas į jį su atsidėjimu. Išliuosuota dabar krūtinė žymiai kručėjo, kvėpavo.

- Kokių tu tenai velnių žiopsai? - užriko ant vyro senis. - Vakaras jau, o naktyje, norins mėnesiena, vis tiktai nesmagu.

- Čion, ar tu žinąs, tète, aš da gyvą užtikau vieną.
- Na, tai pribaiki!
- Gaila! Žmogus savas. Žaizdų nematyti. Ir kas svarbiausia, tai ant visko numanu, jog turtingo bėsama. Galėtų mums gerą pinigą užmokėti išsi-pirkdamas.

Senis, nepūrydamas ir nesiginčydamas toliau, numykė tiktai ir priėjo prie sūnaus.

- O tu beveik teisybę kalbi, - atsiliepė dabar senis, metęs akimis ant gulinčio vyro. - Ir veidas, ir rūbai, ir šarvai nurodo, jog tai vienas iš aukštes-nių... Palaukime! O kokios... nusukti jam sprandą spėsime ir paskui.

Žiūrėdamas ant storų, duksvų liemenų, ant rūš-kanų ir rūščių veidų, turėjai mislyti, jog senio ne suvis tušti žodžiai, jog jis su savo sūnum gal ne vie-nam jau sprandą nusuko ir da nusuks.

Apžiūrėję gudų lavonus, šituodu vyru išnyko girioje, iš kurios po neilgam išsivedė du žirgu, o ant jų pasidėję aplapusį vyrą, nusivedė į pajaus-kuldį? Čion prie jų prisidėjo jauna mergina. Dabar ji vedė žirgus, o vyrai, eidami šalimis, prilaikė ant žirgų sukrautus rūbus, šarvus, ginklus ir kitą nuo-plėšą, nuimtą nuo rastų girioje kūnų.

Eidami giria priėjo jie prie grynos balos, įvairiose vietose kurios kyšojo iš vandens apkeržę ir pusiau nudžiūvę medeliai, išvirtę kerplėšos senų medžių... Čion už krūmų mergina rado paslėptą plačią valtelę, į kurią sudėję viską ir apalpusį vyrą, pasileido plaukti į rytų šalį, irdamiesi tarpu krūmų, išvartų. Žirgai liko ant valios.

Ant žmonių apsiėjimo buvo pažymu, jog šita vieta buvo jiems visiems labai gerai žinoma. Valtelė, visą laiką narstydamą tarpu visokių kliūčių (periškadų), niekur neužėjo nei ant kupsto, nei ant šiekštos, o balos pakraštys buvo pilnas viso ko. Kaip laukinė antis nėrė jie vis tolyn, skraidė tarpu krūmų, norins ir sutemo jau, o ji lėkė laisvai tolyn... pakol ant blizgančio vandens paviršiaus nepasirodė gana plati sala, paaugusi tamsa ir sena giria. Valtelė atsirėmė ant galo į gana lėkštą balos krantą. Kol vyrai spėjo pakilti, laki mergina iššoko jau iš valtės ir pririšo ją prie alksnelio.

- Ar da gyvas? - paklausė senis sūnaus, pasilenkusio ties krūtine apalpusio vyro.

- Gyvas neva, - atvertė tas. - Kvėpuoja da, nors prastai.

Iškraustę viską iš valtės, vyrai užtraukė ją ant kranto ir apvertė. Iš jos išvirto vyras ir sudejavo.

Pasieję ant gūnios jį, vyrai nunešė ant salos. Ne per toli nuo kranto, paunksnyje iškerojusių senų liepų, stovėjo ant salos žema bakūžėlė su mažais langais ir durimis, toliau teipjaugi po medžiais stovėjo ir kitos triobos...

Linkon minėtos bakūžėlės ir nešė apalpusį vyrą.

Mergina, pirma kitų įėjusi į vidų, pratusiai įskėlė ugnį ir užpūtė žiburį, kad būtų matyt vyrams, kur nešti.

Bakūžės kerčioje, priešais duris, stovėjo stalas. Pasieniaisėjo platūs suolai, o kampe stovėjo lova, priklotasiaudų, užtiestas paklode. Lovos galvose buvo dvi pagalvės, prikimštos plunksnomis girinių paukščių. Trečiame kampe stovėjo muštas molinis žiadis. O ties ketvirtu kampu buvo durys. Ties jomis stovėjo vyrai su savo našta, kol merga neuždegė balanos.

- Betgi ir sunkus !- patėmijo senis, benešant vyrą į stubelę. - Kaip meškinas.

- Na, kur ne meškinas, - pritarė sūnus. - Ak matei, kiek gudų priklojo aplinkui save. Tiktai su meškino vieku gali teip padaryti.

Kad į lovą įkeltų, turėjo padėti ir mergina. Ir trise tiktai sunkiai įkėlė vyrą. Mergina pataisė pagalvę ir priklojusi ėmė klausyti, ar kvėpuoja tas, ar gyvas da.

- Na, o ką? - paklausė senis, kuriam per galvą švystelėjo mislis, jog vyras gali numirti be jokios naudos dėlei jo.

- Da vis gyvas! - atsakė mergina.

- Žiūrėk! Atgis, tai bus tau jaunikis, - kalbėjo senis.

Mergina metė tiktai nekantriai akimis ant senio ir nusikreipė į šalį.

- Ar žinai ką? Atneški tu jam midaus, - traukė jisai toliaus. - Ar nesudrūtys tiktai jį midus.

Mergina paklusniai išėjo iš stubos ir po menkai valandėlei sugrižo su uzbonėliu midaus.

- Prilaikyki galvą! - pratarė ji, priėjusi prie lovos. - O aš įpilsiu į burną.

Senis pakėlė apalpusiojo (sužeistojo) galvą. Merga atsargiai įpylė truputį midaus į burną, žiūrėdama, kas bus. Palūkėjus įpylė daugiau. Jai pasirodė, jog vyras gurkštelėjęs nurijo midų. Ji įpylė da daugiau.

- Sako, jog žmogus, be žado esantis, ūmai atsipeiki, jeigu apteški vandeniui jo galvą ir veidą, - pratarė senis. - Šitai aš girdėjau nuo senų žmonių.

- Tai pabandykime, - atsiliepė jaunesnysis.

- Gerai sakai! - rūščiai patėmijo mergina. - O kaip apliesite lovą? Norite pilti ant jo vandenį, tai

pilkite, bet teip, kad man netikštų ant lovos. Ot šiteip: vienas pakelkite galvą ir nukreipęs laikykite šalia lovos, o kitas tegul pila vandenį. Teip stačiai ant lovos aš nepaveliju.

Vyrai, norins vangiai, bet išpildė merginos rodą, ir apalpęsis ant pasistebėjimo visų praplėšė akis ir pratarė:

- Gerti!

Mergina, neturėdama arti ko kito, prikišo prie lūpų uzbonėlį su midum ir prilaikydama užvertė. Vyras pagėrėjo smagiai ir, kaip galima buvo užtėmyti, su mielu noru. Potam ant trumpos valandėlės kaip ir užsnūdo jisai, o kada praplėšė akis, tai tos žiūrėjo aiškiai suvis. Dabar vaikiną pabandė ir atsisėsti, bet tai jam nepasisekė, nes pašlijo į šalį ir turėjo per tai vėl gulti. Šnekėti vienok ir dabar galėjo jau. Teip jisai išpasakojo, jog jį vadina Erdivilu. Apie savo susirėmimą su gudais jisai tik tiek galėjo atsiminti, jog kovoje sužeidė labai jo žirgą, ir jisai turėjo pėsčias remtis su gudais, kurie apspito jį pulku teipogi pėsti. O kaip jis parpuolė, kaip pateko po gudu, jis nieko negalėjo pasakyti, nes neatsiminė, kaip neatsiminė ir apie gudą su sužeista krūtine.

- Jis da su ilgais labai ūsais, - pridėjo jaunesnysis vyras, - ir nosis kaip vąšis.

- Buvo toks! Buvo! - subruzdėjęs net atsiliepė Erdivilas. - Jis da labai lindo prie manęs, bet daugiau apie jį aš nieko nemenu.

- O da du tenai gulėjo su perskeltais šalmais, - priminė jaunesnysis vyras.

- Jų tenai turi būti ne du, tiktai trys ar keturi, - atvertė Erdivilas. - Aš jų kelis, sėdėdamas ant žirgo, paklojau, o kiek atsimenu, ir kritus žirgui da ne vienas gavo per galvą.

- Ar tai jau kiekvienas, kuris gauna nuo tavęs per galvą, ir mirti turi? - paklausė senis.

- Na, ne kiekvienas, bet jau, matai tamista... vis jau retas gyvu išsilieka. Labai retas atsipeiki.

Pakraipė vyrai tiktai galvomis, išgirdę Erdivilo pasaką. O mergina su neslepiamu aktyvumu ir linksmu tarytum nusistebėjimu žiūrėjo į vaikina, tėmydama ir jo dužą liemenį, ir drąsų pažvilgį jo mėlynų akių.

- O sveikam ką sužeidė? - paklausė senis.

- Man? - perklausė Erdivilas. - Man skauda galvą ir koją, dėl to aš teip misliju, jog man užgavo ir galvą, ir koją. O koją tai ir pajudinti skauda!

Kada apžiūrėjo koją, tai ji pasirodė ir mėlyna, ir sutinusi, o galva ant pažiūros buvo suvis sveika.

- Duokite šen mano šalną, - atsiliepė Erdivilas. - Ant jo rasime žymę, jeigu kirtis pataikęs į šalną sutrenkė man galvą, nes tai turėjo būti gana smarkus kirtis.

Vyrai ant šitų žodžių kaip ir klausdami dėbtelejo vienas ant kito akimis. Bet nespėjo da jie ir atsakyti ką nors, kaip jau mergina pakilo nuo suolo ir šmėkstelėjo laukan, iš kur po valandėlei sugriždama atnešė du šalnu.

Erdivilas iš jų paėmė vieną ir apžiūrėjęs parodė vienoje vietoje truputį įlenktą plostakę.

- Ot, šito įlenkimo nebuvo. Ir kirtis turėjo būti labai smarkus, jeigu nuo jo įlinko mano šalnas... Kaip žiūriu, tai kirsta raitelio. Ir tiktai ar ne iš užpakalio, - kalbėjo iš lėto, vartydamas rankose šalną, kurį pavartęs padavė vėl merginai atgal.

Negalėjo niekados Erdivilas atminti, ar tai jis tą naktį per sapnus, ar iš tikrųjų girdėjo barnį tarpu salos gyventojų.

Iš pradžių vyrai barė mergą, jog ji parodė Erdivilui šalną. Paskui ėmė rokuotis tarpu savęs: jaunas vyras gynė, jog geriausiai buvo pametus girioje nuplėštą, o senis davadžiojo, jog dabar bus daugiau naudos, ypač užlikus ant salos.

- Geriausiai ir dabar sprandą jam nusukti! - kalbėjo jaunojo balsas.

- O pats sakei: turėsime naudą, išsipirks, - ginchijo senio balsas.

- Aš nežinojau, jog prie jo taip liš Samadžiukė.

- Ji prie jo nelenda. O jeigu ir lištų, tai kas tau galvoj? Da ir geriau mudviem. Jeigu ji turėtų vaikų, tai ne tiktai ją, bet ir juosius galėtume daboti, jeigu tie vaikai būtų kunigiško paėjimo.

Ant rytojaus vėlai pabudo Erdivilas. Saulė jau aukštai buvo pakilus ant dangaus. Bakūžėlėje buvo tiktai viena merga. Nuo jos Erdivilas dasižinojo, jog vyrų nėra namieje.

- Na, kaip šiandien galva? - paklausė mergina, berengdama pusryčius vyrui.

- Galva nieko. Tiktai sunki dabar, bet ot koją tai ir pajudinti negaliu lemtai.

- Tai nieko, - ramino merga. - Ot sėski pasidrūntinti, aš tau čionai į lovą paduosiu.

- Tai dabar! In lovą! - atsiliepė vyras, kildamas iš lovos. - Ar tai aš koks sunkus ligonis? Ar aš pats negaliu už stalo nueiti ir atsisėti?

Bet pakilęs nuo lovos Erdivilas pasviro į kairiąją šalį, ir gerai da buvo, jog mergina tai patėmijo, pribėgo ir sulaikė, kitaip būtų griuvęs, ir negražiai.

- Sėdėki geriaus tamista! - bandė bartis mergina, pasodinus Erdivilą ant lovos.

- Dėkui, jog sulaikei. Reiks iš tikrųjų sėdėti, - atsiliepė vyras nuliūdusiu balsu ir metė pirmą sykį akimis ant merginos.

Pailgas jos veidas buvo da jaunas. Rusvos akys gana linksmi žiūrėjo, bet tose akyse nemažai galėjai patėmyti ir gilumo, ir slaptos. Lūpos siaurokos, nors ir labai gražios, kumptelėjusi siaura nosis pridavė merginos veidui truputį aštrius rėžius. Per tai norins veidas jos buvo ir labai skaistus, ir jaunas, vis tik netraukė prie savęs labai. Vienok akimirkomis, kada tą veidą gaivino koks nors jausmas, jis darėsi tokiu, jog nuo jo akių tartum neatitrauktum. O kaip dabar, kada ji subruzdėjo lyg nusigandusi.

Bet šitame pačiame tarpe Erdivilo atmintyje pakilo patogus Algutės veidas, ir jis tiktai atsiduso. Atsiduso, nes pamislijo, jog vis tiek, ar jis anksčiau, ar vėliau sugriš, Algutė kaip buvo, taip ir bus nei tolimesnė, nei artimesnė. „Ji manęs nelydėjo išjojant, nesutiks ir grįžtant“, - nubai gė vyras savo mislį.

- Taip sveiks atsidusai, - patėmijo mergina, - jog nenoromis o mislyti turi, jog tenai kur tai likosi tūla geltonplaukė ir aimanuoja dabar nesulaukdama.

- Nei geltonplaukė, nei juodaplaukė, nei jokia nelaukia manęs tokia, kurią aš norėčiau matyti, - atvertė Erdivilas, - arba... bet ką tai apie šitai ir kalbėti. Ot jeigu ir verta būtų ko gailėtis, tai tiktai to, jog bendrai mano dabar gal kaujasi, mušasi su gudais, o aš guliu ir be kūjokų nei žingsnį žengti negaliu.

Teip šnekėjosi Erdivilas su mergina. Ji šnekėjo ir triūsė po stubą. Pavalgydinus vyrą, ėmė rengti pietus. Užkaitė juosius ant kudmento, išvirė. Išvirus šūktelejo vyrus. Kada tie sugrižę patėmijo linksmą šneką mergos su Erdivilu, ir jie prisidėjo prie šnekos.

- Valia dievų! Jeigu šiandien tamista gali iš lovos pakilti, tai jau gyvas vis būsi... - kalbėjo senis. - Reikia tiktai koją į luobelius sudėti.

- Ar tai da galėjo ir kitaip būti? - paklausė Erdivilas.

- Po sutrenkimui galvos viso būna, - atsakė senis.

Kada sudėjo koją į luobelius, Erdivilas galėjo ant kūjokų laisvai vaikščioti, neužgaudamas skaudamos vietos. O dėl jo tai buvo didelis daiktas. Pabūti priištam prie lovos kelias dienas nelengva, o kaip jis dagirdo nuo senio, jog dėl susveikimo kojos reikėjo

mėnesių laiko, mėnesius gulėti lovoje būtų reikėję, jeigu ne luobeliai.

Prasidėjo dabar ypatingas gyvenimas vyro. Pabudęs prausėsi, pusryčiaavo, paskui ėjo pasivaikščioti. Potam visi pietujo, o po pietų užmigdavo ant valandėlės. Ir vėl, būdavo, pasivaikščioja truputį paskui. O pavalgę vakarienės eidavo gult. Teip dieną nuo dienos, su mažomis atmainomis.

Po porai mėnesių Erdivilas pradėjo jau priminti ir kairiaja koja.

„Na, neužilgo vis tiktai ir visai susveiksiu, – mislyje kalbėjo sau vaikinai, – ir galėsiu sėsti ant žirgo ir joti namon.“

Prie šitos vienok mislies jo galvoje blykstelėjo ir kita, jog reiks išlyginti ir žmonėms, pas kuriuos jisai rado priestotį.

– Reiks jiems duoti, kiek jie prašys, – pamislijo vyras, – o merginai reiks skyrium duoti dovaną, ji teip triūsė apie mane mano ligoje, jog teip gali triūsti tiktai tikra sesuo. Bet ką jai duoti? – paklausė vyras pats savęs. – Parėdų ji turi ik valiai, ir parėdai jai bereikalingi. Pinigais teipogi ji neką veiks. Ot, reiks geriausiai pašnekėti su seniu.

Bet pašneka su seniu pasibaigė tuomi, jog tas atidėjo visas kalbas iki galutiniam pasitaisymui.

- Susveiki suvis, o jau paskui ir kalbèki apie iške-
liavimą, - buvo paskutiniai žodžiai.

Palūkėjęs kiek laiko, Erdivilas užkalbino senio
sūnų, Keršį, bet ir tas atsakė beveik tais pačiais
žodžiais.

Buvo graži diena ankstybo pavasario. Erdivilas
ryžosi pirmą sykį išeiti į laukus, kad pažiūrėtų, kaip
dirba senis Kablys su savo sūnum. Bet veltu jisai
dairėsi po visą salos lauką. Vyrių nebuvo niekur.
Paaugę kresnomis ir samanotomis pušaitėmis tyk-
šėjo, rudavo aplinkui pelkės į visas šalis, ir į vaka-
rus, ir į žiemius. In pietų šalį, tiesa, lyg matyt buvo
giraitė per kelias dešimtis varsnų atstu nuo salos,
bet ir ta giraitė nurodė suaugusi ant menkos salos.
Už jos ūkavo ta pati pelkė, pažėlusi nusususiomis
pušaitėmis.

- Ko tu čion slankioji? - atsiliepė netikėtai užpa-
kalyje jo ne tai rūstus, ne tai nekantrus mergos bal-
sas.

- Ieškau aš, Samadžiute, Kablio su Keršiu, - kiek
galėdamas ramiai siekėsi atsakyti vyras, kuris, žino-
mas dalykas, seniai jau žinojo salos gyventojų var-
dus. - Nubodo besėdint namie, tai užsimaniau aš su
jais pašnekėti. Kaip matai, aš jau galiu vaikščioti,
laikas būtų pamislyti ir apie mano kelionę.

Samadžiutės veidas prie šitų žodžių lyg nuliūdo truputį, akys lyg užgeso. Vienok tai tesėjo tiktai kelias akimirkas, po kurių mergina vėl sutvarkė save ir atsiliepė ramiai, nors kurtum balsu:

- Nedaryki teip, kada vyrai bus namieje, nes jie da pamislys, jog tu žuvinėji²⁰, kaip tau iš čionai išbėgti, ir supyks.

- O ko man bėgti, jeigu aš ir teip galiu išeiti? - su nusidvyjimu ne tai paklausė, ne tai atsakė Erdivilas, mesdamas akimis ant Samadžiutės, ant kurios lūpų pasirodė nusišypsojimas. - Jeigu aš misliju iš čion trauktis, - kalbėjo toliau Erdivilas, tai ne kaip tūlas besarmatis, užmiršęs padėkavoti už triūsą ir karšimą manęs. Apie šitą aš su jais, tiesą sakant, ir norėjau pasiteirauti.

Per Samadžiukės lūpas vėl nuskrijo šyptelėjimas lengvas. Sulaikius jį vienok, pratarė:

- Mislyta tavo gerai, bet... da sakau syki, prie visų teip nedaryki, nes gali tau atsitikti ir didelė nelaimė.

- Dėl ko gi? Už ką gi? - klausinėjo vyras ir klausinėjo ne dėl to, jog tokio apsiėjimo jis galėjo laukti

²⁰ Tikriausiai korektūros klaida; plg. 1921 m. leidimą, kur yra: *žiūrinėji*.

ir tikėjosi, tiktai dėl to, jog mergos balse skambėjo koksai tai dėl jo paslėptas pavojus, išgąstis...

Vietoje atsakymo vienok Samadžiukė tiktai patraukė ant namų, pratarusi:

- Einu namon, bereikal tu tiktai čionai vakštinėji.

Erdivilas, pastovėjęs truputį ir metęs akimis aplinkui, nusekė paskui mergą namon. Iki šiol jo galva buvo be rūpesčio; gyveno jis norins nuobodžiai, vienok be jokios baimės, be nuotarties, dabar gi keli mergos žodžiai sukėlė šimtus visokių abejojimų ir nuotarčių. Jis atsiminė, jog per teip ilgą laiką niekad nepasisekė užvesti lemtai kalbą apie kelionę namon. Nenoromis jo veidas ėmė rauktis rūškanai.

- Ot jau ir supyko! - šnekino Samadžiutė. Bet dabar Erdivilas buvo jau ant atsargos ir, vietoje prisipažinti ir kalbėti teisybę, jisai atvertė:

- Koks ten piktumas!

- O kodėl susiraukei? - užmetė merga.

- Gal koją suskaudėjo, ot ir dabar da truputį jaučiu.

- Ar skauda koją, ar ne, aš to nežinau, bet jog užpykai truputį už mano žodžius, tai ir šnekėti nėra ką, - kalbėjo mergina, eidama drauge toliau ant namų. - Nepyki vienok. Aš tai pasakiau nors neat-

sargiai, bet iš geros širdies. Matai tamista, mūsiškiai malonėtu, kad užsiliktum pas mus ant visados.

- Na, tai to negali būti! - atvertė Erdivilas.

- O dėl ko gi?

- Dėl to, jog tai negalimas dalykas! Ką aš čionai veikčiau? Aš pratęs nuo mažų dienų tai po girias trankytis medžiodamas, tai kautis mušynėse su priešais, tai puotauti suėjime tokių jau kaip aš pats, lavindamasi kareiviškuose žaisluose, kol neatsiras reikalas naujų žygių; čionai turėčiau supelėti, kerpėmis ir samanomis apželti, be jokios naudos ir dėl savęs, ir dėl kitų... Mainyti garbingą padėjimą kareivio ant kokio norint kito aš nemisliju, - pridėjo baigdamas Erdivilas.

- Argi jau padėjimas artojaus žemdirbio, pagal tamistos mislį, žemesnis už kareivio padėjimą? Artojas maitina visą šalį! - užmetė Samadžiukė. - Nebūk artojaus, išmirtų visi ir kareiviai.

- O nebūk kareivių, atėjus svetima šalis paveržtų visą turtą iš artojų, - atvertė vyras.

Po šitai pašnekai, apie kurią tik tiek gali pasakyti, jog neturėjo jokios pasekmės, Erdivilas lyg nuliūdo ir užsimislijo.

Praslinko vėl nemažai laiko. Vėl bandė Erdivilas užkalbinti vyrus apie atleidimą jo, bet su tokiau jau

nuoseklumu, kaip ir anksčiau. Ir dabar gavo tą patį atsakymą:

- Pasveiki suvis, o tada ir pasišnekėsime.

Vienok dabar vyro padėjimas diena nuo dienos darėsi piktesniu. Prašė jisai kilpinio, kad jam duotų pašaudyti iš nuobodumo. Kilpinio ne tiktai nedavė, bet kaip jis pasidarė ir brudą, iš vytelės ir medžio šakos, tai vyrai uždraudė ir iš to šaudyti, kalbėdami, jog tokiu būdu jis išžudys ir išvaikys paukščius iš jų salos ir reikalo laike paliks juosius be maisto.

- Na, kaip matau, geruoju iš čionai nebus išeita, - kalbėjo syki Erdivilas į Samadžiutę. - Bet kaip jie sau nori, tegul teip ir bus. Gyvas aš čion neliksiu. Vienok jeigu pasiseks man laimingai išbėgti, pasakyki, kokių tu dovanų norėtum, kad aš tau atsiųsčiau?

- Vai, kam man tos dovanos? - paklausė mergina.

- Nuo tavęs per visą laiką aš tiek gero mačiau, jog aš sau pasakiau, jog kuomi nors o vis turiu tau išlyginti. Dėl to prašyki manęs ko nori.

- Kad aš nieko nenoriu!

- Na, nenori dovanų, tai ar negaliu aš dėl tavęs kokį nors teip gerą padaryti?

- Nieko!

- Kaip nieko? Ak tiktai tau ko nors, o vis jau sto-koja?

- Na, ir nemažai! - sutiko Samadžiutė.

- Ot matai! - su džiaugsmu sušuko Erdivilas. - Pasakyki tiktai, o jeigu galimas dalykas, aš tau das-tatysiu.

Samadžiutė šyptelėjusi metė ant vyro akimis ir atsiliepė:

- Man reiktų jaunikio, tai atsiųski man...

- Su didžiausiu noru, - šyptelėjęs teipogi, atsi-liepė Erdivilas, - du, tris atsiųsiu.

- Daugelio man nereikia. Man iki valiai vieno, tik-tai bile jis man pasidabotų! - Tai sakydama mergina tūlose vietose teip nutęsė, lyg norėjo da ką pridėti.

- Jaunikių aš galiu tau ir daugelį atsiųsti, bet jeigu tu nori tiktai vieno, vienok tokio, kuris tau patiktų, tai sunkus bus dalykas išpildyti tokį norą...

Per Samadžiutės lūpas nuskrijo vėl žymus šyp-te-lėjimas... Turėjo suprasti Erdivilas ir prasmę to šyp-telėjimo, ir Samadžiutės kalbos žodžių, nes pridėjo:

- Kad būtų kitas ant mano vietos, jisai ne teip atsakytų kaip aš.

- O kaipgi jis atsakytų? - paklausė Samadžiutė su žymiu išjuokimu jos balse.

- Kaip? Ot kaip: Samadžiute, būki mano ant amžių! - kalbėjo Erdivilas, šypsodamasi ir permaiņęs balsą. - Bet, - traukė toliau, - tiesą sakant, man rodosi, jog jis nieko neatsakydamas sugriebtų tave į glėbį, ir atlikta. Aš gi nei šito, nei kito negaliu padaryti. Nes ir šiaip, ir teip apsiėjęs, jausčiau save melagium. Iki šiol tu mane žinai iš šitos pusės mažai, bet norins tu man ir padyvysi, vis tiktai aš tau papasakosiu. Mano tėviškėje liko merga, kurią aš merginausi daugiau nei kaip per metus ir kuri ant galo pagalios mane suviliojo. Skyrusi iki tol mane iš pulko kitų, kada aš paprašiau už manęs tekėti, ji mano viltis pavertė ant niekų, duodama man tokį jau atsakymą, kokį ji davė ir daugumui kitų vyrų.

Klausydama šitos Erdivilo kalbos, Samadžiutė tolydžio mainėsi ant veido, užmiršo ji ir darbą, ir viską. Sykį ir antrą bandė ji žodį išstarti, bet trūko balso. Tiktai po valandėlei ji sutvarkė save ir įstengė išstarti:

- Turbūt ta merga labai graži, kad ji pasidabojo daugumui vyrų!

- Teip graži ir teip meili, bet ir teip vyli! - traukė toliau Erdivilas. - Iš sykio aš ko iš proto neišėjau... Norėjau save nužudyti, ir būčiau gal nužudęs, kad ne vienas senis. Jisai mane nušnekino, sudraudė.

Bandyki, girdi, pagyventi da truputį. Gyvastį ak visados spėsi sau atimti. Pažiūrėki, girdi, o rasis gal da ir gražesnė, su kuriąja būsi laimingesnis, nei būtum su šitąja buvęs.

- Išmintingas senis, - patėmijo Samadžiutė.

- Tiesa! Išmintingas! Bet kas iš to? Širdgėla sumažo. Mano Algutė nustojo daugelio mano akyse... Bet kas iš to? Bandžiau aš įsimylėti į kitas mergas. Veltu vienok. Ot ir dabar žiūriu aš ant tavęs, kalbu su tavim, o prieš akis mano stovi paveikslas jos, mislis aplink ją skraido. Be jos nėra man laimės, o teip misliju, jog ir nebus... Kitai aš negaliu sakyti: būkie mano, aš tave mylėsiu ant amžių, nes tai būtų melas. Jos vienos širdis pilna...

- Ne vyras, boba tamista esi. Kad aš būčiau ant tamistos vietos, kad aš būčiau vyru, užpulčiau ant jos namo, paimčiau ją senovišku būdu, ir būtų mano! - kalbėjo Samadžiukė.

- Ir būtų nelaiminga ji. Ir tektų tau matyti jos nelaimę, jausti, jog tu priežastis tos nelaimės, ir šita mislis graužtų tave, estų... Kur tu nuo jos dėtumeisi? Nuo svetimų žmonių gali prasišalinti, bet kaip tu prasišalintum nuo savęs? Na, ir kankintum tu save...

- O kaip tu apsieitum su jąja, jeigu sugrižęs namon sutiktum vėl? - paklausė Samadžiukė.

- Nieko! Aš eičiau savo keliu.
- O jeigu tu galėtum jai atkeršyti?
- Atkeršyti ir padaryti ją nelaiminga? – perklausė Erdivilas.

- Na, o jeigu ir taip, tai ką?
- Tai aš nieko nedaryčiau.
- O jeigu galėtum jai gero padaryti, ar darytum?
- Man rodos, aš už ją ir galvą paguldyčiau, bile tiktai ji būtų linksma ir laiminga.

- Jeigu ji ir kitam tektų?
- Jeigu ir kitam tektų, – atsakė Erdivilas.
- Tfu! Boba esi, ir tai prarūgusi! – pasakė Samadžiukė, nuspjovus ir pakilus nuėjo šalin.

Ir vėl praslinko nemažai nuobodaus laiko, da nuobodesnio nei pirma dėl Erdivilo, nes dabar ir Samadžiukė lenkėsi nuo pašnekos su juoju, kaip ir bijodamasi. Atėjo rugiapjūtė, pabaigus kurią, sekdami senus papročius, ir salos gyventojai padarė sau puotą, negailėdami nei gėrimų, nei valgių. Iš žemės iškasta bačkelė midaus, nors ir nelabai seno, bet gardaus, siūlė visiems mėgiamą gėrimą, ypač jog buvo ir gana karšta diena, ir gana sūrūs valgiai. Ir gėrė gi visi noriai. Erdivilas ryžosi pasinaudoti iš šito apielinkio ir pabandyti da sykį užkalbinti vyrus apie atleidimą jo namon. Bet tie ir dabar su juokais

atidėjo šneką ant toliaus, patardami, jog šiandien laikas ne dėl kalbų ir rūpesčių, tiktai dėl puotos ir pasilinksminimo. Sekdami savo žodžius jie ir gėrė smagiai, teip jog po valanda Kablys su Keršiu čion jau ant vietos ties bačka midaus ir užmigo pavirtę girti.

Ties bačka likosi tiktai Samadžiukė su Erdivilu. Negalėdamas nieko išgauti nuo vyrų, Erdivilas sumislijo užkalbinti nors Samadžiukię. Tas apielin- kis, jog reikėjo perristi bačką toliaus į paunksnį nuo saulės ir nusitraukti su bačka ir patiem nuo užmigu- sių vyrų, rodėsi Erdivilui kaip ir nuoseklum.

Dėl to kada juodu susėdo naujoje vietoje ir prisi- pylė po naujas taures midaus, jisai ir užvedė šneką.

- Senis su sūnum visokiais būdais lenkiasi nuo kalbos apie mano iškeliavimą. Pasakykie man, Sama- džiuke, kokia galėtų būti priežastis tokio apsiėjimo?

- Ugi ar tu jo neklausei? - atvertė ta.

- Tai ir tavo kalba! Biesku tu negirdėjai šiandien jo atsakymo, kurį jisai man davė. Ot visados jis teip man atsako.

- Ir su manim jis ne atviresnis.

- Negali būti! Vis tiktai tau, kaipo savo dukteriai, jisai kada nors o galėjo išsitarti ne šį, tai tą. Pasaky- kie man! - meldė vaikinas.

Ant akimirkos užsimislijo mergina. Jos akys atsivėrė lyg truputį plačiau, kada ji dabar dėbtelėjo jomis ant vaikino, ir lūpos buvo besiverią, kad išstartų žodį, bet žodis tas užkliuvo tarpu lūpų, užgeso akys, ir ji kurčiai atsakė:

- Nieko aš negaliu tau pasakyti.

- Na, tegul jau teip bus ant galo. Tai tu nors padėk man išbėgti iš čion, - kalbėjo Erdivilas, palūkėjęs valandėlę. - Aš už tai apipilsiu tave ar pinigais, ar teip kokiu lobiu.

Prie šitų žodžių mergina metė ant Erdivilo ypatingai akimis ir pasileido juokais.

- Ko tu juokiesi, ar tu netiki man? - lyg rūščiai paklausė vaikinas.

- Ne! Suvis ne! Aš tau tikiu. Ir jog tai teisybė, tai neužilgo ir tu pats pamatysi. Eime! - kalbėjo mergina pakildama. - Tiktai vieną man prižadėkie, nepasinaudoti iš to, ką aš tau parodysiu.

Erdivilas, norins buvo ir drūčiai intraukęs, vienok nenustojęs da prigimto atsargumo, pirma nei duoti tokį prižadėjimą, pamislijo ir pamislijęs atsakė:

- Jeigu tai, Samadžiuke, ką man parodysi, galės man palengvinti išbėgimą iš čionai, tai geriaus nerodykie, aš jokio prižadėjimo šitoje dėtoje neduodu, o jeigu ir duočiau, tai nedalaikyčiau.

- Tai suvis jokio sąryšio su pabėgimu negali turėti.

- Jeigu teip, tai prižadu nesinaudot, - atsakė vaikas.

Ir Samadžiukė, paėmus jį už rankos, nusivedė į kluoną. Vienoje peludėje kluono stovėjo sukrauti visoki gramozdai ir rakandai: vežimų ratai, skietai, ašys, pagadintos žagrės ir kiti padarai.

Iškrausčius šitą peludę, ji pratarė, rodydama į grįstus, kuriais buvo ji išgrįsta.

- Matai?..

- Nieko aš čion nematau! - atvertė vyras, su atsidėjimu tėmydamas viską toje peludėje ir negalėdamas nieko įžiūrėti.

- Na, o dabar? - paklausė vėl mergina, pakėlus porą grįstų nuo žemės.

Po akimis Erdivilo pasirodė gurbas, gana gilus ir platus. Priėjęs prie to gurbo, ant dugno jo pamatė vyras kubilus, pilnus visokių pinigų, pamatė katilus, prikrautus visokio turto. Čion blizgėjo visokios sagtys, tresai ir kiti galvų parėdai, panašūs ant lankų, ant vainikų auksinių, lankai auksiniai, ant rankų maujami, žiedai, dėvimos ant kaklų pynės, storos spilkos, sukabos...

Kada Erdivilas, pastovėjęs ties gurbu, atitraukė nuo jo akis, Samadžiukė užleido vėl grįstais gurba ir atsiliepė:

- Ir tu mane papirkti norėjai!

- Nerūžykie! - nuolaidžiai atsakė vyras. - Laisvė kiekvienam teip brangi, jog jis pirma išbando visus pragumus, kad ją atgytų, o jau paskui tiktai išsižada jos. Teip darau ir aš. Gaila man, jog aš šituoju būdu negaliu atgauti laisvės, bet man da sunkiau persiliudijus, jog aš niekuomi negaliu padėkavoti tau už tą visą gerą, kurį mačiau nuo tavęs.

- Aš neprašiau ir neprašau to. Aš, paduodama ar atnešdama ką nors, nesakiau: už šitai man graši, už šitai ašmini, o už šitai - visą kapą grašių.

- Na tai priimkie nuo manės nors padėkavojimą, kaip priimtum nuo brolio.

- A! Šitai tai suvis kitas dalykas. Tokį pelną aš galiu priimti, - atsiliepė mergina, metus ant Erdivilo akimis. - Dabar gal pradedi suprasti.

Erdivilui tame tarpe pasirodė, jog jis ne tiktai pradėjo, bet jau ir baigė suprasti. Jam dabar supras-tiniais pasirodė ir meiliniai prie jo Samadžiukės, ir numesti per ją keli žodžiai. Ir tas atstangus nelei-dimas iš čionai namon. Dabar suprato jisai ir žen-klinį išgirstų iš reto žodžių, kuriais mainėsi iš

reto Kablys su Keršiu: „pripras“, „nuobodumas savo padarys“ ir t. t.

- Dėku tau, Samadžiuke, - atsiliepė jisai, truputį padūmojęs. - Padėkavoki ir saviškiams, jeigu aš nespėsiu.

- Dėl ko gi nespėsi?

- Dėl to, jog mes neužilgo persiskirsime. Gyvas aš čion neliksiu ant ilgo. Gana!

Stalgi iki šiol Samadžiukė, išgirdus šituosius žodžius, iš sykio kaip ir subliuško. Aštriai žibančios akys užgeso, ir iš jų išsirito ašara... kita. Nenorėdama, kad ją pamatytų vyras, ji užsikreipė ir nuėjo šalin.

XXIV. SUGRIŽIMAS DANUTOS

Ir prieš šitas kalbas ne sykį Erdivilui lindo į galvą mislis, jog ne be reikalo jį čionai draudžia Kablys su saviškiais ir jog priežasčia tokio draudimo gali būti užmanymas padaryti iš jo patį dėl Samadžiukės. Vienok šita mislis teip nurodė jam visados dyka ir negalima, jog ant ilgesnio laiko ji niekadospespėjo užkliūti galvoje. Dabar gi po šnekų pasirodė, jog šitos mislys buvo teisybė. Ir pikta, ir rūstu, ir laukstu pasidarė vyrui. Tiesa, ta Samadžiukė nemažai triūsėsi aplink jį sergantį, bet kaip išlyginimą reikalauti, kad jis už tai imtų ją už pačią, vis jau pervirš. Ir galvoje jo suskilo paveikslai pirmų išpaudžių, kuriuosius padarė mergina ant jo: ilga, laiba, kaip ir kampuota, su kampuotu šiurkštum apsiėjimu ir tokia jau kalba, panaši greičiau ant jauno vaikiščio nei ant mergos. Ne tai su išpūstomis, ne tai su išgąsdintomis akimis žiūri ji į jį ir kiša uzboną prie burnos. Pirmose dienose pažinties jis kitaip ir mislyti negalėjo apie Samadžiukę, kaip tiktai teip: medis liemu, lentutės veidas, o iš pagaliukų kojos ir rankos. Tiktai nežinia iš kur ji ėmė smulkias gražias rankas ir gražias smulkias kojas. Siauros, tur-

būt tada sukąstos lūpos nurodė vyrui greičiaus plyšiu nei burna. Suvelti ant galvos plaukai darė galvą panašią ant pakulų kuodelio. Tiesa! Paskui pasirodė, jog ir merginos lūpos kaip nusirpusios vyšnios gražios, ir galva šukuojama gražiai nurodo, jog ypač gražios akys, bet noras, kad jis būtų patim tokios... kūtvelos, tiktai vieni juokai... (Jis čion atsiminė, jog tada Samadžiukė buvo tiktai keturiolikos metų ir jog nuo to laiko ji ir užaugo, ir persimainė drūčiai, bet kas iš to?) Tenai toli Gardino pilėje ar Alytuje yra mergina, prie kurios per ilgas eilias laiko prikaltos jo mislys ir visos pajautos. O su jaja nei lyginti nėra ką ne tik Samadžiukę, bet kiekvieną kitą. Tenai tolimoje šalyje spindi kaip dvynos žvaigždės dvi linksmos akutės, už kurias jis viską atiduotų, kad tiktai jos spindėtų meiliai dėl jo. „Tiktai ji gali nušviesti man amžį. Ir jeigu ji man neteks, tai kitos man suvis nereik.“

Vienas su savo mislimis vaikščiojo vaikinai po namus, po laukus, neturėdamas su kuom nuobodumą nuvyti. Pirma, būdavo, nors su Samadžiuke pasišneka ir nusiramina truputį. Dabar ir to negalėjo padaryti. Ir ji lenkėsi jo, ir jis siekėsi merginos išsilenkti.

Tūžmasčia apimtas, vieną dieną išėjęs Erdivilas iš namų įlindo į krūmus ir gulėjo apmislydamas, kaip jam dabar būti ir ką daryti, kad išbėgtų iš Kablių. Guli jisai ir girdi iš tolo balsus Kablio su sūnum.

- Aš ir sakiau, jog teip bus, - kalbėjo Keršis.

- Ji pati kalta. Vos ne vos aš ją priverčiau. O po prievarta daromas darbas visados niekam nevertas... Bet aš teip misliju, jog piktumas praeis, o nuobodumas viską pabaigs, - kalbėjo senis Kablys.

Erdivilas ir anksčiau girdėjo ne sykį panašias kalbas ant šitų, bet anksčiau jisai suvis nežiūrėjo ant jų ir nesuprato. Dabar kitas dalykas. Jis viską suprato gerai ir iš piktumo pirštus sau krimto.

„Ir šitie niekšai užsimanė su manim padaryti teip, kaip jiems dabojasi“, - mislijo Erdivilas ir pyko.

Balsai tame tarpe nutilo truputį, turbūt nuėjus vyrams į šalį, ir davė progą Erdivilui grįžti prie savo mislių. Jisai apmislijo dabar, kaip galima bus susekti, koku būdu Kablys su Keršiu persidangina per pelkę. Vargas buvo visas tame, jog pagal jo apskaitymą, susekus reiks čionjau ir bėgti, nes dėl susekimo reikės ant ilgesnio laiko surišti Samadžiukę arba nors ją uždaryti josios gryčaitėje, teip kad ji ilgiau negalėtų išeiti. Žinomas dalykas, jog po tokiam apsiejimi liktis Kabliuose bus jau negalima be pavojaus.

Teip bemislavojant, po valandėlei vėl išgirdo Erdivilas vyrų balsus, tiktai dabar tie balsai buvo šiurkštesni.

- Gana jau, sakau! - kone rėkė Keršis. - Gana jau šitų visų bandymų. Paduoti jį į Aršienės nagus, ir atlikta! Tiesa, ji neduos už jį tiek, kiek už Triočių Danutą, bet ir jis Algimanto pulko vyras, ir už jį nieks tiek neužmokės kiek ji.

- Kas paduos? - paklausė senis. - Ak nei tu, nei aš nelisime mes jai į akis nei jos artimiems.

- Tegul tada ji pati ir priduoda.

- Ar tai ją priversi?

- Dabar ji pikta ant jo, tai priduos gal.

Erdivilas ir neabejojo, jog aplink jį ėjo šneka. Iš žodžių Kablio ir jo sūnaus jis suprato, jog jam grasiną pavojus patekti į Aršienės rankas. Abejojo tiktai tuodu vyrų, kaip jis numanė, ar apsiims Samadžiukė jį paduoti į Aršienės nagus, ar ne.

Ūkanotas Erdivilo gyvenimas dabar da labiau apsiniaukė. Nerimastis ėjo vis didyn, ypač kada jisai patėmijo namuose prierangą. Praslinko diena, antra, laike kurių jisai su aitra tēmijo mažiausią permainą ant veidų kaip vyrų, teip ir Samadžiukės, bet vyrų veidai nieko jam negalėjo išreikšti, o Samadžiukės veidas ir būdai matomai mainėsi.

Visą naktį beveik nemigęs Erdivilas užmigo drūčiai apie patį švitimą ir nepajuto, nei kaip durys jo gryčaitės atsivėrė, nei kaip įėjus Samadžiukė nusikosėjo.

- Kelki! Kelki ir renkis! - girdi jisai per sapnus ir jaučia, kaip tąso už rankos.

Praplėšęs akis žiūri jisai. Šalia jo stovi Samadžiukė ir budina jį.

- Renkis ir bėki! - kalba ji, pamačiusi, jog jau pabudo.

- O kas gi? - klausė jisai, lemtai da neprasiblavinęs.

- Kelki ir bėki! Paskui bus vėlu! - ragina jį merga.

Viltis atgauti laisvę pakėlė kaip jutrina Erdivilą iš lovos. Bematai jau drapanos buvo ant jo. Abejojimai apie Samadžiukės pasielgimą ir nekilo Erdivilo galvoje.

- Užsrėbki pusryčių, - ragino mergina, - ir eisime.

Neprieštaraudamas nei žodį, Erdivilas, ant greitosios sugriebęs šaukštą ir duonos riekę, sėdo už bliūdo. Dabar vienok neiškentė nepaklausęs apie vyrus:

- O kur vyrai ir ką jie veikia?

- Valgyki sveikas! Apie niekniekius pasišnekėsim ir paskui. O dabar klausyki, ką aš tau kalbė-

siu. Pirmiausiai, ar apsiimi apie mane neklausinėti nei nieko nekalbėti nei apie mane, nei apie viską, ką čionai matei?

- Prižadui! - atsakė Erdivilas valgydamas.

- Gerai! Dabar klausyki da. Ar prižadi man klausyti manęs per pirmas dvi dienas ir pildyti viską, ką aš liepsiu?

Ir ant šito klausimo Erdivilas davė patvirtinantį atsakymą. Bet neiškentė prie šito nepaklausęs Samadžiukės:

- Argi ir tu bėgsi?

- Šitą klausimą pagal mudviejų sutarmę tu, tiesą sakant, negalėtum ir daryti. Bet aš jį paveliju tau ir atsakysiu, norins ir pats pasmislijęs galėtumei sau atsakyti. Pamislyki, argi aš tave išvedus galiu grįžti atgal? Argi tu teip mažas?

- Vis tiktai tavo tėvas, tavo brolis...

- Jokių šnekų! - sutrėmė Samadžiukė. Ir ant dyvų paties Erdivilo, žodžiai ir apsiėjimas Samadžiukės buvo dabar toki, kad neklausyti jos buvo negalimas daiktas. Pavalgydinus įbruko ji vyrui į rankas sunkų punda.

- Tau reiks da ginklų ir šarvų. Na tai įeiki į šitą triobą ir pasirinki, - kalbėjo mergina. - Bent syki

pamatysi, ko ikišiolai nematei ir nežinojai, nors sykį ir geidai pamatyti.

Tai kalbėdama privedė ji Erdivilą prie užrakintos ne tai klėties, ne tai kamaros, stovinčios atokiai nuo triobų. In ją niekas niekad nevaikščiojo. Pats Erdivilas bandė porą sykių pažiūrėti, kas galėtų būti toje trioboje, bet apart smarvės nieko jisai tenai negirdėjo nei nespėjo pamatyti. Samadžiukė dabar atrakino duris, ir tos praviro. Už durų šitų buvo matyt kitos, uždarytos iš lauko klingiu. Priemenėje šitos triobos ant sienų kabėjo šarvai ir ginklai visoki. Tarp jų Erdivilas rado ir savo viską.

- Nori gal pažiūrėti, kas tenais toliaus yra? - paklausė Samadžiukė. - Jeigu nori, tai atdaryk duris, pamatysi.

Erdivilas, atsukęs klingį, pravėrė duris. Iš sykio iš tenai tvostelėjo smarvė teip, jog vyras turėjo nosį pasukti į šalį. Vienok ūmai susilaikė ir metė akimis. Prie sienų prikalti kaleinomis gulėjo kaulai žmonių, po kiekvienais kaulais buvo žymės šiaudų, pluošteliai - ženklas mielaširdingumo.

Su neslepama išgąščia puolėsi vyras atgal laukan iš nutartinos triobos.

- Eime! - šaukė dabar Samadžiukė uždarius kaip buvo baisią triobą.

- Dabar žinosi, kas liekasi užpakalyje, - kalbėjo mergina, žengdama sparčiai per lauką.

Erdivilas ėjo tylėdamas. Nenoromis jo omenėje pakilo klausimas, kas būtų buvę, jeigu Samadžiukė būtų pastūmėjusi jį ir užsukus pirmą klingį durų, o paskui uždarius ir antrąsias duris? Ant šitos mislies net šiurpuliai nuėjo per visą kūną. Stiprios sienos, šulais grįsta trioba ir su tulių lubomis būtų jį prarijusi kaip kitus ant amžių.

Erdivilas norėjo užsimesti šarvus, bet jį sudraudė Samadžiutė patardama, jog šarvai tiktai trukdys.

Balos pakraštyje šokinėdami kupstas nuo kupsto juodu dasiekė krūmus, už kurių rado nedidelę valtę. Sudėję viską į šitą valtį, sulipo patys. Erdivilas, paėmęs irklą, norėjo jau irtis.

- Palauk! - sudraudė jį vėl Samadžiutė. - Reikia nors deivėms valdytojoms auką paaukauti, kad duotų laimę kelionėje. - Ir tai pasakius ji priglaudė valtę prie gana plataus akmens, stovinčio pakraštėje, ir išlipus sudėjus rankas ėmė melstis.

Nenoromis Erdivilas metė ant jos akimis. Kaip ji dabar nepanaši buvo ant tos, kurią jis kas dieną buvo pripratęs matyti. Laibas, patogus liemuo, kaip liemuo lygios pušelės, sukabintas kikliku, stovėjo dabar prieš jį, aplietas spinduliais saulės. Galva,

pakelta į dangų, žėrėjo nuo pakalkės, parėdžiusios ją. Baltos smulkios rankos, sudėtos kaip radastos vaiskus žiedas, šviesiai rausva spalva nušviestos kabojo ore. Raudonos lūpos šnabždėjo maldą. Maldą tą rėmė visas veido sudėjimas ir gilios, tartum kokią tai slaptą užslėpusios akys.

Su pasistebėjimu žiūrėjo Erdivilas ant Samadžiukės, nenorėdamas akis atitraukti. Ta ant galo nuėmė nuo piršto žiedą ir numetė į pelkę.

- Dabar į kelionę! - pratarė sėsdama į valtį ir pratusia ranka pakreipė ją į kampa žiemų ir rytų.

Darbas buvo nelengvas plaukti per pelkę. Reikėjo tolydžio suktis tarpu krūmų, tolydžio nuo vienos šiekštos ant kitos stumtis; po porai vienok valandų išplaukė jiedu į lygesnę vietą.

Čion tolydžio jiems pakelėje taikėsi bebrų lizdai namukai. Pamatę netikėtus ir pavojingus sutvėrimus, bebrai su paskubiu narstė, slėpėsi į vandenį, ieškodami jame ramybės.

- Kas gi čion būtų? - paklausė Erdivilas. - Ar tai ežeras toks iš tikrųjų, ar tai užtvinę pelkės?

- Kaip senis pasakojo, tai nei ežeras, nei pelkės, tiktai bebrais užtvenkta upė, - atsakė Samadžiukė.

- Ar tai galimas dalykas, kad jie galėtų upę užtvenkti?

- Jeigu tai negalimas dalykas, tai vargiai bo teip būtų sakęs senis.

- Ar tai jau senis negalėjo klysti teip mislydamas?

- Klysti galėjo, bet jis čionai, teip misliju, jog neklydo. Ar jis pats, ar tai jo tėvas matė ir pradžia bebrų darbo.

Pamislijęs truputį Erdivilas atsiliepė:

- Stebėtinas dalykas, kaip viskas dyvinai ant svieto surėdyta. Bitė avilyje padaro tokį korį, kokio žmogui nepadaryti. Paukštis nuveja lizdą, voras padaro vortinklį, o štai bebras, tartum menkas sutvėrimas, o kokius darbus atlieka.

Vis mažyn rodėsi dabar kliūčių dėl plaukimo ir dėl to davė daugiau progos plaukiantiems dėl pašnekos.

- Kaip misliji, - paklausė Erdivilas, - ar toli mes esame nuo arčiausios užgyventos vietos?

- Jeigu neskaityti salos, nuo kurios bėgame, tai užgyventos vietos į visas puses per dvi tris dešimtis varsnų mažiausiai, - atsakė Samadžiukė.

- Jeigu uždainuoti, tai nebūtų girdėt?

- Ne. Nebūtų!

- Jeigu teip, tai kodėl ir neuždainuoti?

Vietoje atsakymo Samadžiukė tiktai šyptelėjo liūdnei.

Erdivilas, tolydžio linguodamas prie mosavimo irianties irklais, ėmė niūniuoti iš pradžių, o paskui užvedė ir visu balsu:

Susirinko bajoraičiai
In karčemą gerti.
Gerkit, gerkit, mieli broliai,
Kuom jūs užmokėsit?

Jūrės marios nežvejotos,
Pelnai nepelnyti.
Jūres marias nužvejosim,
Pelnus nupelnysim.

O aš mažas nedidelis,
Gilus Dunojėlis;
Da kraštelio nepriplaukiau,
Pamačiau mergele.

Aš mergelei labą dieną,
Ji man nei žodelį.

Bet užsidūmojęs apie save Erdivilas užvedė suvis ypatingą giesmę, pritinkančią jo padėjimui, galbūt jog ir nejausdamas to.

Užauginau mergele
Tame patim kaimelyj.
Užaugint užauginau,
Išmokint n'išmokinau.

Užvedė jisai šitą giesmę kaip skundą savo širdies, bet užvedęs ūmai ir susigriebė, o susigriebęs nustojo.

Ir vėl jisai yrėsi irklais užsidūmojęs; užsidūmėjusi sėdėjo ir Samadžiukė ir kėravojo valtelę, o ta nėrė ir nėrė.

- Padainuoki ir tu, Samadžiuke, ką nors, - atsi-
grįžo Erdivilas į savo kelionės bendrą.

- Nelinksmos mano dainos, - atsakė ta. Bet kada
ėmė ją vėl prašyti, Samadžiukė užvedė dainą apie
jauną lietuvaitę, patekusią į verguvę į tolimas šalis
padunojaus.

Dainavo ji, kaip ta mergina, eidama vandens į
Dunojų, ėmė minavoti savo tėviškę, jos žalias girias
ir lėkštus jos kalnus su gražum svietu ir mielais
giminėmis, kaip ji paskui iš gaudumo širdies, atsi-
žiūrėjusi ant svetimos šalies, nuo stataus kranto
puolė į galias Dunojaus vilnis.

Su pasistebėjimu klausė dainos Erdivilas. Su kiekvienu straipsniu Samadžiukės balsas, iš sykio silpnas, vis augo ir augo, skambėjo vis skardžiau, sujudindamas gilių giliausias pajautas. Kaip užkėrėtas klausė Erdivilas, pritartinai giesmės balsui mosuodamas irklais, klausė ir tada, kada mergina nustojo giedojus. Jam rodėsi, jog jos balsas skrieja ore, antrinasi aidais.

Ilgai plaukė taip abudu tylėdami: Erdivilas negalėdamas pabusti iš po įspūdžio giesmės, Samadžiukė gi paskendusį savo mislyse dūmose. Pelkė mainėsi žymiai. Kupstai, salelės, salos vis tankyn ėjo. Priešai plaukiančius pasirodė tamsiai mėlyna juosta girios. Kas valandėlę ji augo, temė.

Buvo jau geri pietūs, kada valtelė atsirėmė į sausą žemę, į krantą upės, kuriąja vanduo tiktai išlėto sriovėjo. Ant kranto, ne daugiaus kaip per kelias varsnas nuo upės, apsuptos sodais, stovėjo triobos. Ir triobas, ir sodą iš lauko gynė perkasas su gana aukštu kaliniu, kurį vienok, kaip ir triobas, galėjai matyti tiktai per prošvaistas medžių, suaugusių laukuose. O toliau už šitos pilaitės ūkavo tamsi giria.

- Kas čion būtų do per vieta? - paklausė Erdivilas mergos.

- Bukotos pilaitė, - atsakė ta.

- Ar gali būti! - sušuko vyras su džiaugsmu ir pridėjo: - Jeigu teip, ne per toli nuo čion ana puse upės į vakarų šalį turi eiti kelias ant Komiškių, Detuvos, ir tuomi keliu reiktų keliauti.

Iš pradžių nieko neatsakė mergina ant šito, užsiėmusi gaminimu užkandžio. Bet kada tą pačią mislį paantrino Erdivilas, tai ji atsakė gana stačiai:

- Tamista žadėjai klausyti manęs pirmas dvi dienas. Dėl to eisime tuomi keliu, kuriuoju aš vesiu.

Užkandus Samadžiukė išėmė iš vieno pundo pinigų ir paduodama Erdivilui prašė, kad jis Bukotuose pabandytų nupirkti tris žirgus, o jeigu trijų negalės, tai kad pirktų nors tiek, kiek gaus.

- Man Bukotuose dykai duos visko, - atvertė vyras.

Bet mergina stamantriai reikalavo, kad pildytų jos valią. Erdivilas mostelėjo tiktai ranka ir pasuko ant Bukotų.

- Palauki! - sulaikė ją merga. - Kareivis esi, o jokio atsargumo neturi. Užsimeski šarvus.

- Čion jokio pavojaus nėra! - atvertė vyras.

- Klysti! Čion pavojus tiktai ir prasideda! - prieštaravo merga.

- Bukota mano bendras, - buvo besispirias ginčytis Erdivilas.

- O Bukotos tarnai ir žmonės visi Kablio ir Keršio bendrai. Dėl to jeigu nerasi namie Bukotos, tai sakyki, jog vilkai papjovė žirgus ir jog tu joji į Komiškius su bendru.

- O pati draudi nuo Komiškių, - n'iškentė nepatėmijęs vyras.

- Draudžiu, nes tenai Kablys siūlo tamistos skūrą Komiškių valdonui, savo draugui.

- Tavo tas Kablys suvis kvailas užtai. Ak aš jam siūliau pinigų, kad tik jis mane paleistų.

- Vis jau kytresnis, nei tu misliji. Paleisti tave, nepaėmus pinigų, vis tiek, ką paleisti dykai; laukti tavo pinigų, pakol juosius atsiųs į rankas, vis tiek, ką paarodyti slepiamą salą. Pats supraski, ar ne geriau tave stačiai kitam pardavus? - kalbėjo mergina.

- Argi jis teip ir kalbėjo? - paklausė Erdivilas.

- Kaipgi kitaip aš galėčiau žinoti jo mislis? - užmetė klausimą Samadžiukė.

- Tai jis suvis neužsitikėjo manim, - nusidvyvijo Erdivilas.

- Jisai neužsitiki niekuomi, - taikiai pritarė mergina. - Ir tikėk man, jog mumis teks sutikti nemažai jo sląstų, pritaisytų dėl tamistos.

Erdivilas pažiūrėjo ant mergos dabar suvis naujomis akimis. Jis dabar suprato, jog kiekvienas jos

žingsnis turi savo priežastį. Dėl to nesiginčydamas daugiau užsimetė šarvus ir nuėjo į Bukotus, pasiėmęs kardą ir kilpinį į rankas.

- Tiktai žiūrėk, neišsitark, jog su sveiku merga keliauja, - graudino Samadžiukė, lydėdama vyrą.

Netikėtai Bukotuose Erdivilas rado nemažą kliūtį. Paties Bukotos nebuvo namieje, o jo vyrai nudavė, jog jie nepažįsta Erdivilo ir negalį jam ne tiktai duoti, bet ir parduoti žirgų. Apart to jie ėmė rodyti pernaktoti pilėje, patardami, jog rytoj galbūt pats Bukota sugriš ir tada išpildys jo norą.

Inpykdintas iki galui Erdivilas pasuko atgal iš pilės, pagrasinęs vyrams:

- Na, ne aš būsiu, jeigu aš, pamatęs Bukotą, o apie jus užmiršiu!

Einant iš pilės jam, turbūt ne to laukę, pilės vyrai kuždenosi tarpu savęs.

- Niekai, - kalbėjo vienas. - Perpyko, ir dabar niekuomi neprikalbysi ir nepriversi nakvoti pilėje, ir be žirgų keliaus toliau...

- Anapus Jauskuldos gaus jisai žirgų kiek tiktai norės. O gana jam tiktai į Detuvą patekti, kad būtų mumis ankšta, - pritarė antras iš vyrų.

- Užpulkime nuselinę toliau nuo pilės, kad kiti nepatėmytų, - kalbino trečias, - ir bus atlikta.

- Nerodyčiau nė bandyti! Ar tu negirdėjai, ką aplink jį pasakojo?

- Ką tos pasakos! Ar tai mes ne vyrai?

- Ko jau po velnių tu čion šykštai? - nekantriai pertarė senyvas vyras. - Ar nematai, jog traukiasi jis iš pilės? Bus mumis visiems brudas. O jį teip išleisti jokiū būdu negali, tai prapultis dėl mūsų... Reikia arba jį užmušti, jeigu negalime paimti, arba išpildyti jo norą.

- Aš tuojau su juoju atlieku! - pratarė trečias ir pasileido Erdivilui už akių.

Išgirdęs paskui savo dundėjimą, Erdivilas metė atgal akimis ir nemažai nusistebėjo, matydamas vejantįsi vyrą, o paskui jį sekančius kitus.

Šykštus pilės kareivis netrukęs užpuolė ant Erdivilo, bet tas vienu kirčiu ištrenkė iš jo rankų kardą, o paskui nekirdamas, tiktai plozu smogė jį per sprandą ir parmušė į žemę, pritardamas:

- Pasimokyk, parše!

- Tamista! - šaukė dabar senyvas vyras. - Nerūžykie ant mūsų visų už kaltę vieno kvailo vyro. Ot šitas kvailas išvedė visus mus iš kelio, sakydamas, jog tamista suvis neesi Algimanto pulko vyru, jog ir kardą valdyti nemoki... Luktelkie tamista, mes

atvesime žirgus. Tiktai dyka mes duoti negalime visą trejetą.

- Aš ir neprašau dyka. Duokite už pinigus, - atsi-leisdamas kalbėjo Erdivilas.

- Bet gal sveikas pernaktotum, - kalbino seny-vasis vyras, užtėmijęs, jog veidas Erdivilo tapo lyg ramesnis. - Rytoj bus pats Bukota...

- Ką, ar sveikas šiepti iš manęs nori?! - užriko užsidegęs vyras.

- Tegul dievai myli, aš tiktai teip! - teisinosi senis.

Po valandėlei Erdivilas, užsisėdęs ant vieno žirgo, pavydyje vedė du kitus, iš kurių vienas buvo teiposgi pabalnotas.

Nemažai nusistebėjo vyras, kada vietoje Sama-džiukės jisai pamatė jauną vaikiną, žinomas dalykas, persirėdžiusią merginą. Netrukdami susėdo jiedu į balnus, pritaisę savo lobį prie balnų, ir pasileido į kampą rytų ir žiemų, dideliu lanku išsilenkdami dabar Bukotų pilės.

Nesparčiai ėjo kelionė. Drėgnas pelkėtas kelias tramdė drūčiai. Žirgai tolydžio klampojo per pelkę, brido per upelius. Tiktai į pavakarę atsidūrė jiedu ant sausesnės vietos, šile. Saulė jau buvo ant laidos, ant nuilsusių žirgų jiedu jau nedrįso toliau keliauti, ieškoti dėl nakvynės sausos vietos, dėl to, kad galu-

tinai apsinakvotų. Erdivilas ryžosi da apžiūrėti vietą iš visų pusių. Šilelis, įsikišęs į pelkes, buvo nedidelis. In žiemius jisai ėjo platyn ir susiliejo su plačia didele giria, iš kitų pusių ėjo klampios pievos, raistai, pelkės, už jų vėl tokie jau raisteliai ir šilai... Vieta dėl nakvynės buvo pusėtina. Kad nedaleistų iki savim piktus girios žvėris, gana buvo sukurti du tris laužus ant nakties iš žiemų pusės. Dėl to teip jiedu ir padarė. Pririnko tris krūvas šakų ir pagamino viską dėl nakvynės, sutarę, jog iš vakaro sargą eis Erdivilas, o nuo vidurnakčio – Samadžiutė. Nuvargusi mergina kaip atsigulė, teip ir užmigo. Erdivilas, bijodamas teipogi užmigti, pradėjo išmislavoti sau visokių darbus, tai gamino šakas dėl laužų, tai žiūrėjo žirgus... Ant galo įsilipęs į aukštą seną pušį siekėsi jisai apžiūrėti apygarde. Pakilęs mėnulis aukštai viršum medžių apšvietė ir artimas girias, ir pelkes. Ilgai, atsisėdęs ant storos šakos, gėrėjosi Erdivilas apygarde, klausė balsų naktinių girios ošimų, bet tolydžio akys jo grįžo į rytų šalį, kur vienoje vietoje rodėsi jam lyg nutartinas daiktas: lyg ugnis iš reto blyksnojo, lyg dūmai rūko...

Ties vidurnakčia pabudino jisai Samadžiukę ir išpasakojo jai, ką jis patėmijo.

- Kaip tik ims švisti, pabudinkie mane, - prašė jisai merginos, guldamas ant vejos.

Pataisius laužus, ir ta įlipo į pušį, bet, kaipo lengvesnė, ji ryžosi drūčiai aukščiau pakilti joje ir per tai ir pamatė daugiau. Per kelias varsnas į rytus ji matė aiškiai laužų ugnį, bet tai dar nieko, jai pasirodė, jog toli kur tai tenai grynoje plynėje ji išgirdo sulojant šunį.

„Oho! - pratarė ji į save. - Tai turbūt čionai ta nedasiekiamoji Kablo pilė.“ Švintant pabudo Erdvilas ir nuselino pažiūrėti, kad tai galėjo būti do per nutartinos ugnys girioje.

Reikėjo matyti jį grįžtant nuo tenai, su koku jis džiaugsmu šaukė Samadžiutei pranešdamas, jog tai savi žmonės, atsiųsti valyti nuo plėšikų girias ir pelkes.

- Savi! Savi! - šaukė jisai. Ir nemažai nusidvyjo, kada priėjęs nuo merginos gavo atsakymą:

- Tamistai jie savi, o man jie tolimesni nei tamista. Dėl to ot imkie ir padėkie man čionai užkasti pusę to gero, ką aš paėmiau su savim. Mudu neužilgo skirsimėsi. Kokia laukia manęs laimė, aš nežinau. Dėl to įsitėmyk gerai vietą, jeigu po trijų metų čionai atėjęs rasi paliktą skarbą, tai imk sau drąsiai, nebijok. Visas turtas, kurį matei, priguli man, o ne

tiem likusiem vyram, ir ant šito turto nėra nė lašo kraujo nė ašaros. Imkie drąsiai...

- O jeigu tau pačiai prireiks? - paklausė Erdivilas.

- Jeigu man prireiks, tai aš šitą turtą prieš tris metus paimsiu. O jeigu rasi nepaimtą, tai jau man nė šito, nė kito jokio turto nereikės...

Da norėjo ką atsakyti Erdivilas, bet mergina sutrėmė jį, primindama sušneką. Ir juodu po pušia užkasė vieną pundą iš paimtų nuo salos.

Dabar Samadžiutė persirėdė vėl mergiškai ir nujojo su Erdivilu linkui Algimanto kareivių būrio.

Nėra ką nė pasakoti, jog tie meiliai sutiko šituosius. Jog jauni būrio vyrai, o jų buvo su viršum dvidešimtis, mirkčiojo ne sykį vienas kitam, rodydami akimis ant Samadžiutės. Bet Erdivilą nudyvijo Virpšos apsiėjimas su mergina. Virpša, visados staligus ir su Algimantu, pamatęs Samadžiutę, vienoje akimirkoje tapo jos paklusniausiu tarnu. Pulko vyrai, matydami tokį apsiėjimą Virpšos, godojamo per patį kunigaikštį, nedrįso kitaip su mergina apsieiti, kaip tiktai su didžiausia pagoda. Mirkčiojimų vietą ūmai užėmė pažvilgiai, reiškianti nusistebėjimą.

Ir buvo kam stebėtis. Virpša, kuris niekadus nelaikė balno kilpą sėdant į žirgą nė Algimantui, nė Danutai, kiekvieną sykį ar lipant nuo žirgo, ar

sédant į žirgą, buvo ties Samadžiute, ir ta, ant Erdivilo padvyu, nesipurtė suvis nuo šito.

Nuo vietos nakvynės pajojėjęs pulkas per bertainį dienos sustojo dėl pasiganymo. Naudodamasi iš šito Erdivilas n'ištrivojo nepaklausęs Virpšos priežasties tokios ypatingos godonės.

- Pažiūrėki, kas ant jos pakalkės do per dėmė, - atsakė Virpša, - ir kas ant mano skydo ir šalmo.

Metė akimis Erdivilas ir nieko ypatingo nerado. Ant pakalkės buvo kaip ir ratelis lyg su sparneliais viršuj, o ratelyje žvaigždė. Tokia jau dėmė buvo ir ant skydo su šalmu Virpšos, tiktai be žvaigždės.

- Nieko aš nesuprantu, - atvertė Erdivilas.

- Kaipgi tu nesuprasdamas ją lydėjai?

- Ne aš ją lydėjau, tiktai ji mane, - atvertė vėl vyras.

- Ir tau ji nieko nesakė?

- Uždraudė tiktai apie save klausinėti ir pasakoti, kur ją radau ir ką tenai mačiau.

- Tai ir sergėkis! - patarė Virpša.

- O ką gi ji man galėtų padaryti, jeigu aš nenorėčiau dalaikyti žodžio?

Ant šito vienok patėmijimo Erdivilas negavo nė jokio atsakymo. Samadžiutė mostelėjo ranka Virpšą, ir tas pakilęs priėjo prie jos.

- Nori gal žinoti, kur buvo Erdivilas?

Ir supratus iš linktelėjimo galvos, jog tas nori, pradėjo ji pasaką apie tai, kaip rado vyrą krūvoje gudų, kaip jį atgaivinę per ilgą laiką aipino. Paslėpė tiktai, kur tai buvo ir kaip iš tenai iškeliavo.

- Ot dabar, kada jisai suvis sveikas, aš jį jumis čionai ir atgabenau, - pabaigė ji savo pasaką.

Nemažai nusiminė Erdivilas, išgirdęs apie prapuolimą Danutos.

- Mes apie ją vis tiktai tikimės gauti žinią, ir aiškia, - pratarė Domeika. - Andai atnešė gandą, jog jos nėra nei Drūtiškiuose, nei Polotiškiuose; po kokiam mėnesiui gausime gandą ir iš kitų artimų vietų: iš Naugardo, Černigovo, Tauriškių, Valdimiero...

Virpša, mažai klausydamas kitų kalbų, su atsidėjimu tēmijo Samadžiutę. Ta nuliūdusi ir užsidūmėjusi tartum nieko nematė ir neklausė. Netēmijo ji ir to, jog Virpša žiūri ant jos, kaip ir norėdamas ko klausti. Bet štai ant galo pakėlė ji galvą ir, pamačius pažvilgį Virpšos, paklausė:

- Nori žinoti, kur ji?

- Norėjau paklausti, - atsakė tas.

- Ne per toli.

- Susimildama! - prašė vyras.

- Argi nesupranti, mielas, jog tai bereikalingas ir prieštaraujantis būtų darbas? - atvertė mergina...

- Neprieštaraus, Algimantas turi skepetaitę, ir būdas jo ne toks.

Apsiniaukė ant kelių akimirų veidas Samadžiukės. Nuleistos akys ilgai ir stamantriai žiūrėjo į žemę, tartum siekdamosi iškvosti iš jos, ką jai atsakyti ir kaip apsieiti. Virpša su nerimasčia laukė atsakymo.

- Gerai! - atsakė ji ant galo.

- Vyrai! - užriko pašokęs nuo vejos Virpša. - Danuta mūšų! Danuta gyva!

- Kaip? Kur ji? - suspito iš visų pusių klausinėti vyrai.

Ir vėl nusidyvijo nemažai Erdivilas, išgirdęs, jog Samadžiutei seniai žinoma apie išnykimą Danutos ir jog ji žino ir kur Danuta. Dabar jisai atsiminė ir Kablo kalbą, kurioje tas paminavojo Danutą. Atsiminė pavojingą ir baisią triobą. Ir priešai jo valią pakilo galvoje klausimas: argi Danuta tokioje jau trioboje kali? Ir šmėkštelėjo per jo galvą vėl mislis, jog ir jis galėjo atsidurti tokioje jau trioboje...

Slapta, pradėjusi tvenktis apie Samadžiukę, tvenkėsi juo tolyn, tuo labyn.

Samadžiutė pamokino vyrus nusiųsti gandą į Gardiną, kad iš ten eitų su paskubiu rimtas vyrų pulkas į pagelbą jiems, bet kad niekas nežinotų, kur ir dėl ko. Gana, jeigu žinos teisybę vienas kunigaikštis; jeigu teisybė bus visiems žinoma, ūmai apie užmanymą dažinos ir tie, kuriems nereikia nieko žinoti, ir darbas pairs, – kalbėjo Samadžiukė.

Per tai ir sutarė pasiųsti Radušį su Erdivilu į Gardiną, kad praneštų Algimantui apie užmanymą ir atvestų pagelbą. O tame tarpe patys likusieji patraukė į pietų šalies pelkes. Per plynį klojo jie medžius ir darė tiltą, sausumomis taip jojo. Vedė juosius Samadžiutė. Viskas buvo nė šio, nė to, tik tai vienas vargino: uždrausta buvo ugnį sukurti ir dainuoti, o žirgai, kad nežvengtų ir nepabaidytų tų, prie kurių pelkėmis selino, užliko pakraštyje pelkės su pora sargų.

Gale pirmos savaitės naktimis pradėjo girdėti šunis lojant priešai save pelkėse ir taip bilksėjimus ir šūksmus, reiškiančius, jog ne per toli gyveno žmonės. Ir dabar sutarė pulkelis elgtis da atsargiau nei iki šiol. Anapus nedidelės, bet labai klampios pelkės buvo sala, apaugusi giria, iš kurios girdėjosi minėti balsai. Kad laimingai dasiektum salą, reikėjo be trenksmo jokio dasiekti, persidanginti per pelkę.

O kaip tai padaryti, niekas negalėjo lemtai pasakyti. Sieliais persikelti negalima buvo, nes daugumoje vietų nebuvo vandens, tiktai žolės ir dumblas. Bristi nereikėjo nė mislyti... teip klampi ir gili buvo pelkė... Sutarė kirsti toli nuo šitos vietos medelius ir nešte sunešti ant kranto pelkės, o paskui nakties laike nutiesti, nugrišti kelią per pelkę ir užpulti ant pilės, taikydami tai atlikti, kada vėjas pūs nuo pilės, kad pilėje negirdėtų. Ilgai vienok reikėjo trūsti ir laukti, kol viską pagamino, da ilgiaus, kol sulaukė atsakančio vėjo...

Buvo tamsi naktis. Nuo paties vidurdienio pūtė jau pietų vėjas, nešdamas karštas oro vilnis. Atėjo naktis. Vyrai sumurę skubino kloti grištus į pelkę. Sala kaip išmirus tylėjo, tūli iš vyrų pradėjo net minti, jog gyventojai jos daprato apie užpuolimą ir išbėgo. Štai grištai pasiekė tvirtą krantą, ir pulkelis vyrų išėjo iš pelkės ant salos. Tamsu buvo labai. Šita tamsa slėpė pulkelį, bet slėpė ir gyventojus salos. Vienas iš juodvėšių vyras, pratęs valkiotis naktimis, pasisiūlė nuslinkti artyn pilės ir apžiūrėti kelią, ir reikia pripažinti, jog užduotę išpildė vidutiniai. Tiktai kada reikėjo vesti sugrižus visus, tai jis, kad ne Samadžiukė, kasžin kur būtų nuvedęs. Šita ir nakties laike įžiūrėjo pilės sienas. Da buvo

naktis, bet jau Sietynas rodė, jog neužilgo švis, ir dėl to pulkelis, susirinkęs ties pilaite, nedrįso priegulti. Kaip gyvas žmogus, tai vienas, tai kitas iš vyrų pulko ir bilkstelėjo, ir sušnekėjo garsiau. Veltu juosius tildė Virpša.

„Bus niekai! – mislijo jis ir gailavo, jog per anksti privedė prie pilės. – Išgirs balsus!“ – rūpinosi vyras.

Besirūpindamas vienok patėmijo, jog pilės sienos buvo nuo visur gana aukštos ir jog kopėčios, kurias jo vyrai atsinešė, per trumpos. Turėjo kopėčias po dvejas surišti, ir vietoje dešimties pasidarė tiktai penkerios kopėčios.

Da patamsėje Samadžiukė liepė pristatyti vienas kopėčias prie pilės sienos, kad pažiūrėtų, ar jos tiks. Kopėčios tiko. Paskatinta tamsumu mergina užlipo dabar ant viršaus sienos kopėčiomis ir metė akimis į vidų. Viduryje nors da ir tamsu buvo, vis tik mergina spėjo išžiūrėti tris triobas. Atdaros durys gyvenamųjų tamsavo kaip tamsios žiotys baidyklos kokios ir rodė, jog tenai nėra ko ieškoti Danutos. Ne per toli nuo gyvenamų triobų²¹ turėjo būti niekuomi kitu, kaip tiktai tvartais ar padėjimu dėl padarų ir drabužių. Trečia trioba stovėjo atokiai nuo gyvenimų.

²¹ Čia, matyt, yra praleista.

Nuo tos triobos lėkė lyg koks stuksėjimas, lyg dejavimas kurtus. Iš reto apart to nuo menamų tvartų lyg prunkštelėjimas girdėt buvo, lyg mindžiojimas kojomis. Dyvijo labai Samadžiukę ir baugino, jog ji negirdi nė šunų balso, nė žmonių... Tiesa, buvo teiposgi viena tokia naktis, kada pilė nurodė išmirusia, bet tada ji suvertė kalnę ant vėjo, jog jis, ne stačiai ant jų pūsdamas, nedanešė balsų.

Ėmė brėkšti ant galo diena. Ties atdarytomis triobos durimis dabar Samadžiukė, nors su vargu, išžiūrėjo gulintį žmogų. Ties juoju ant vejos stūksojo bačkelė.

„Argi teip laimės mums lemta?“ – su nudžiugusiomis akimis paklausė savęs Samadžiukė ir, vietoje leistis žemyn, ji užsiliko da ant kelių akimirku, siekdamasi geriaus įsitėmyti ir žmogų, ir šalia jo stūksantį daiktą, kurį ji iš sykio priėmė už bačką. Bet kuo ji ilgiau žiūrėjo, tuo ji labiau tvirtinosi savo nuomonėje. Žmogus gulėjo teip nesmagiai, jog jis turėjo būti ar negyvas, ar girtas: galva buvo žemiau, o kojos aukščiau.

Dabar ji su paskubiu nulipo žemyn, kad praneštų viską vyrams. Tie to tiktai ir laukė dabar. Virpša, gavęs žinias, neužsitikėdamas vienok ant paviršu-

tinio pilės tykumo, įsakė saviškiams kuo tykiausiai apsieiti.

- Kad nė nekrepšteltų! - gaudino jisai vyrus, liepdamas lipti ant kopėčių. - Pirmi penki prie durų gyvenamų triobų, antras penketas prie tvartų, o kiti visi prie tos triobos, kur gali būti Danuta, - suparėdkavojo Virpša. - Ir kirviais išverskite duris, jeigu nesiduos kitaip. O jūs bereikalingai nežudykite žmonių, ką galima, paimkite gyvą, - kalbėjo į pirmus du penketu, siunčiamus dėl pastojimo kelio pilės gyventojams.

Bet kaip buvo didelė prieranga, taip pasirodė labai mažas darbas su pilės paėmimu. Visoje pilėje radosi vienas, ir tas pats girtas, sargas. Kiti su šunimis buvo išėję iš pilės paimti prekių lobį, su kuriuoju tie ne per toli nuo pilaitės ėjo ant Piniškių. Pilaitė buvo niekam nežinoma ir taip slepiama, jog niekas iš gyvenusių joje ir nesitikėjo užpuolimo. Ant galo ir nuo užpuolimo pasisergėdami jie ant to tako, kuriuomi patys į pilę įeidavo, pastatė sargus. O kito įėjimo nebuvo. Tai žinojo gerai plėšikai.

- O ko tie teip laužėsi į kelnorę? - paklausė prikeltas da girtas pilės sargas.

- Danutą paleisti! - atsakė jam.

- Danuta kelnorėje! Ka! ka! ka! - pasileido juokais plėšikas.

- O kurgi ji? - paklausė šiurkščiai Virpša.

- Žinomas dalykas kur! Stubose! - atvertė ramiai sargas.

Vyrai puolėsi ieškoti į stubas, bet tenai niekur nieko nerado.

- Veski, velnio kūtvela, ir rodyki, kur Danuta! - pūrijo Virpša, kratydamas už sprando plėšiką.

- Kad aš sakau, jog stubose! - tvirtino tas.

- Vesk! - užriko piktu balsu Virpša. - O neparodai kur, tai gausi pabandyti žarijų!

Nuo sargo girtumas nulėkė šalin vienu sykiu. Nuvedęs į stubą, jisai parodė Danutos gryčaitę, kurioje stovėjo dvi lovos. Patalai abiejose buvo da šilti.

- O štai lovos Danutos ir tarnaitės, pristatytos prie jos, - kalbėjo sargas. - Jos turi būti kur nors čionai stubose.

- Ant durų, vyrai! - užriko Virpša. - O keli apstokite visą gyvenimą, kad neišbėgtų niekas. Čion darbas tarnaitės! Reikia ją paimti!

- Saikyti sienas! - užriko Domeika, atsiminęs klastą Algutės motinos.

Išsaikę sienas rado ir čion vieną dvigubą.

- Vyrai! Vienas ant durų, keli laukan iš pilės žiūrėti, kad pažemiu neišbėgtų iš pilės. Pažemis čionai ne toliau, kaip anapus sienų baigiasi. Keli dabokite pilėje, ar nepasirodys kur! – parėdkavojo Virpša.

Keli vyrai, o tarpu jų ir Virpša, ardė sieną. Išardę rado pažemį, o pažemyje vos gyvas Danutą su tarnaitė. Danuta gulėjo visa sukruvinta, iš kelių šviežių žaizdų almėjo kraujas. Tarnaitė gulėjo apalpus, šalia jos išpuolęs iš rankų peilis visas kruvinas, kuriuoju ji siekėsi papjauti Danutą.

Vyrai su paskubiu iškėlė kunigaikštienę ant oro ir perrišo žaizdas; jos, ant laimės, buvo negilios ir tik tai ant rankų. Troškus pažemis atėmė vieką nuo tarnaitės anksčiau nei nuo Danutos ir tuomi išgelbėjo ją nuo neatšaukiamos smerties. Apžiūrėję Danutą, vyrai atsiminė ir apie jos tarnaitę.

Domeika, nusileidęs į pažemį, rado tą jau prikiliusią ir bebandančią išlipti iš pažemio. Vaiskus oras, įsigavęs į pažemį, atgaivino ir ją.

- Našlaitė! Našlaitė! – sušuko gardiniškiai, kaip tik tai Domeika išvedė iš požemio tarnaitę. Buvo tai ta pati, kuri išnyko iš Gadino su Danuta.

- Tai mano vargintoja, – atsiliepė Danuta.

Akyse mergos našlaitės prie šitų žodžių užvirė neapykanta, ir ji, sugniaužus kumščias, puolėsi prie

Danutos. Tarpe pulko vyrų atsirado buvęsis žirgu užveizdas, kurį teip gražiai su žirgu apgavo našlaitė. Dabar jis, iššokęs iš vyrų pulko, sustvėrė merginą už apikaklės ir atplėšė nuo Danutos.

– Virpša, brolau! – prašė jisai, atsigriždamas į senį. – Atiduokie tu man šitą mazgotę. Ji iš manęs pašėpė ik valiai. Ik valiai ji pikto pridirbo ir kuni-gaikštienei, ir kitiems. Pavelyk tu man ją pamokinti.

Metė ant vyro akimis Virpša sykį ir antrą; ant galo atsiliepė:

– Gerai! Bet jeigu tu man prižadi, jog daugiau jau ji niekam nekenks ir pikto nedarys.

– Nedarys, širdel! Nedarys! – nudžiugęs vyras tempė dabar tą už sprando laukan. – Ji tiktai pasi-juoks, – kalbėjo vilkdamas mergą per slenkstį.

Ta jau žinojo, kas ją laukė, žinojo teipogi, jog tą būdą smerties, apie kurią užsiminė vyras, ji užsidirbo ir jog niekas neužtaravos dabar jos. Gynėsi dėl to ji kiek galėjo, spardėsi, rėkė. Bet niekas, nei pilės sargas nevat, nerado žodį dėl užtarimo.

– Jau kas kas, o šita tai jau vis užsipelnė, kas jos laukia! – patarė ir sargas.

Išplėšę ir sudeginę plėšikų pilę, grįžo po porai valandų vyrai atgal, nešdami su savim Danutą. Šalia Danutos ėjo Samadžiukė ir Virpša.

Kada sugrižo plėšikai į pilę namon, su išgąsčia jie pamatė tik pilės pelenus ir sudarkytą našlaitės lavoną.

- Turbūt reikia liautis, - pratarė plėšikų vyresnysis.

- Kodėl gi? - paklausė jaunas plėšikas.

- Pikta žymė padaryta ties lavonu. Ot, žiūrėki: ratas ne ratas, su sparneliais viršum, ne tai skepetaitė surišta.

- Kas tai būtų?

- Drausmas nuo piktadėjystės. Šitą ženklą vadina ir amžina teisybe... Aš jį mačiau mažas būdamas pas savo tėvus...

- Kad teip amžiną vagystą, tai, man rodos, kiekvienas pas savo tėvus mes galėjome matyti, - kalbėjo jaunasis šiepdamas, - bet ženklą amžinos tiesos... kaip sau nori, o ir mūsų tėvai vargiai bo būtų pas save laikę.

- Nešnekėki teip. Šitas ženklas ir tave gali užgauti, gali užgauti suvis netikėtai ir paversti tave į žmogų netikėtai gerą arba į lavoną...

Dūšioje seno plėšiko, užslėgtoje sluoksniais nelabų metų, sujudo jaunystės atmintis, būdas seno ramaus gyvenimo.

- Eime, brolyti! - pavadino jisai jauną vyrą. - Eime! Čion daugiau ne vieta žmonėms ir mudviem. Eime!

Jaunas vyras metė da sykį akimis ant giliai išrėžto vejoje ženkle ties lavonu piktos našlaitės ir nusekė paskui seną vyrą, ne senu klampum taku, tiktai nutiestu per pulko vyrus tiltu.

Kareivių pulkas, išvestas per Algimantą iš Gardino, sutiko Danutą su jos pulkeliu beveik čionjau ties pelke. Linksmybės šūkšmai ir klykavimai nenutilo beveik visą dieną. Skambėjo katilai, baugė būbnai mušami, gaudė ilgos trimitos, spiegė ragai iki vėlam vakarui. Algimantas, jodamas šalia Danutos, nejautė žirgo po savim. Liūdnas tiktai jojo Erdvilas vienas. Bet kame buvo tikra priežastis jo nuliūdimo, gal ir jis pats nežinojo.

Tiesa, sugrįžus į Gardiną, nelabai meiliai sutiko ją Algutė, bet negali sakyti, bo ir jis pats būtų labai ieškojęs su jaja pasimatymo. Kunigaikštis gi ir bendrai priėmė ją visi su tokiu malonumu, jog geresnio nieko ir norėti negalima buvo. Jam ir dalis nuoplėšų nuo Romano teko, ir alga teko, ir dovanos už gandą, atneštą apie Danutą, nevengė jo rankų.

Išliuosavus Danutą, Samadžiukė, kaip tiktai pasirodė pulkas vyrų, vedamas Algimanto, teip ir ėmė

prašyti Virpšos, kad jis su koku nors kitu vyru palydėtų ją. Virpša, kaip visados, pildydamas mažiausią norą jos, pakvietė su savim Daukšį, ant ko tas, prieštarautinai Erdivilo mislims, labai noriai sutiko. Nežymiai atsiskyre nuo kitų, šitos trys ypatos: Samadžiukė, Virpša ir Daukšys patraukė į kampą vakarų ir žiemų, pasukdami iš pradžių beveik stačiai ant Juodvėšijos.

Tame tarpe pulkas su Danuta ėjo savo keliu, pakeldamas visur viešą džiaugsmą.

- Nesidžiaukite taip smarkiai! - užriko pavymui jojančiam pulkui vienam kaime girtas senis. - Aršienė da gyva. O kol ji gyva, matysite da jūs daugelį ašarų.

XXV. ANT VYGRIŲ EŽERO

Senovės Sūdavų šalyje yra Vygrių ežeras su labai iškarpytais krantais, su salelėmis ežere, su pussalais. Nuo giliausių senovių imdami, ties šituoju ežeru mes randame, jog gyventa svieta. Tai liudija randami iš reto senovės palaikai – akmeniniai kūjeliai, anglys, uždumtos žemių sluoksnių. Bet neretai nyko vieni gyventojai, palikdami vietą kitiems. Tai maras, tai aršios kovos naikino apygardinį liaudį, likučiai vienok jo vis grįžo ant senų vietų.

Ant vienos iš Vygrių ežero salų pasakojamuose laikuose stovėjo nauji maži namukai, da ne suvisai įrengti. Ant perkaso, atskiriančio salą iš rytų šalies nuo kranto tvirtos žemės, stovėjo nutiestas grįstų tiltelis. Jis rodė, jog salos gyventojai nenori slėptis nuo liaudžio. Tuo tarpu šitos salos gyventojų buvo ir vienas mūsų pažįstamas: tai senis nuo Narų upės. Gyventojų buvo iš viso trys. Antras – truputį jaunesnis vyras – kalbėjo labai prastai lietuviškai ir tikrai lenkiškai mokėjo gerai kalbėti. Trečias gi buvo suvis jaunas vaikinys, truputį išblyškęs, suvargęs našlaitis iš netolimo kaimo.

Kiekvienas iš vyrų turėjo skirtą gryčaitę namuose. Kiekvienas puošė ją kaip numanė. Bet visose trijose buvo po kryželį. Tiktai senio gryčaitėje tas kryžkelis buvo didelis, su paveikslu žmogaus, ant jo nukryžiuoto, o jaunesniojo vyro prastas medžio kryželis buvo papuoštas žolynų žiedais ir kadugio kvepiančiomis skujomis. Lovose vietoje patalų buvo paklotos minkštos sausos samanos; pasienyje stovėjo po kedelę.

Senis su jaunesniuoju vyru vienoje dienoje gale vasaros kasė netoli ežero žemę, gamindami ją dėl sėjimo. Kasė tankiai atsižiūrėdami ant savo namų, uždengtų šiaudais.

- Tai, tėvuli, dabar mes jau daugiau negyvėsime žeminėse bakūžėlėse. Nemirksime vandenyje rudens ir pavasario mete. Kaip kunigai, bajorai gyvėsime sausuose namuose. Ant minkštų gulėsime, - kalbėjo jaunasis vaikinasis. Liūdnei ant šito nusišypsojo senis, pavadintas tėveliu.

- Geriaus, sūneli, nei jie! - atsiliepė nenustodamas kasti žemę. - Tarpu jų nesutaikos, užvydėjimai ir šešėlių laimės gadina, o mes čionai neturime ko užvydėti vienas kitam. Bendromis pajiegomis pasidarėme pastogę, savo rankomis pagamysime dirvą dėl javų. Ot ir gyvėsime, ir Dievą garbysime. Ko

mumis čionai stokoja? Maistą duoda ežeras, giria; drapanas tai patys pasidarome, tai pas žmones išsi-mainome... Nė badas pas mus, nė vargų, nė tūž-masčių jokių. O kunigai ir bajorai šituomi pasigirti negali.

- Gali būti, jog tai ir tiesa! Kunigų gyvenimo aš nemačiau, - atsakė vaikinai. - Rūpi tikrai man, tėvuli, jog ilgai užtruko dėdė! - atsiliepė vėl vaikinai, padirbėjęs truputį tylomis.

- Sugriš, vaikeliai! Nesirūpinkie! Jis nuėjo toli apmainyti ant žuvų sėklų miežių ir žirnių. Rugių sėklai mes turime; ot, pasisėsime, ir kitą metą turėsime savo duoną.

- Taigi, tėvuli, bus gerai! Šviežia duona labai gardžiai kvėpia. Jau aš jos teip seniai neragavau.

- Ugi blynai ar ne geri?

- Blynai jau vis ne teip gardūs kaip duona.

- E, vaikeliai, kam tas smaguriavimas! Bile ne alkanas. Ingyti išganymą gali ir be gardžių valgių. Sočiai privalgęs, aptingsti tikrai Dievą garbinti. Ot aš tau rytoj paskaitysiu kokio nors šventojo gyvenimą, o tu pamatysi, jog dėl tapimo šventu nereikia gardžių valgių.

- Kada aš, tėvuli, išmoksiu teip greitai skaityti kaip tu? - su atsidūsėjimu atsiliepė vaikinai. - Kol

litaras skaičiau, ėjo gerai, kol veblias – nė šio, nė to; kaip tiktai prireikė žodžių skaityti, – teip ir likite sveiki! Nuklimpau kaip mūsų²² kisieliuje. O jūs pasakojate, jog daugelis yra parašytų knygų, pilnų visokių žinių... O aš teip tamsus, beveik kaip gyvulys gyvenu nesuprasdamas nė Dievo darbų, nė jo valios, nė prisakymų... Nelaimingiausias iš žmonių!

– Ne, vaikel! Ne tu nelaimingiausias, tiktai tas, kuris ir gali pažinti, ir nenori! Ateis laikas, ir tu pramoksi visko...

– Bet jau turbūt niekam teip sunkiai tas mokslas neina kaip man! Kiek laiko jau mokinuosi, o ko aš išmokau? Jautį, ir tą greičiau arti išmokino nei mane skaityti.

– Tu užmiršai, vaikel, jog tame pačiam laike tu pramokai prisakymus, daugumą maldų, pažinai pamatus krikščioniško tikėjimo, ant galo pramokai lotyniškai... Atmintis tavo didelė! Tiktai tu šito nenori suprasti.

– Padėk dieve! – atsiliėpė užpakalyje kasančių balsas žmogaus, atėjusio suvis nepatėmytinai.

– Dėku! – atsakė senyvasis ir metė ant atėjusio akimis kaip ir klausdamas, ko jam reikia.

²² Musė (?)

Tas ar nesuprato šito klausimo akimis, ar nedrįso pradėti kalbą apie savo reikalą, tiktai stovėjo ir mankštė pirštais sermėgos skverną.

- Ką sakysi? - paklausė ant galo senis, patėmijęs žmogaus nedrąsumą.

- Nieko gero. Jūsų bendras, - kalbėjo dabar žmogus, - priprato kaip degla kiaulė į mūsų kaimą landžioti ir vesti jaunesnius iš kelio skelbdamas jiems visokius niekus.

- Kokius niekus? - paklausė apsiniaukęs senis.

- Ot kokius: sako, būtin dievų nėra. Sako, būtin griauja ne Perkūnas, tiktai nežinia kas tenai tą griausmą daro. Sako, jog nėra dievių valdytojų, nė Žemynėlės, nė Vaisgančio, nė Aukospirmo²³, nė jokių kitų dievų. Na pamislykite patys, ar pritinka tokius niekus pliaunyti prie jaunųjų? Kiekvienas meldžiasi kaip numano ir kokiam dievui nori. Tai tiesa. Bet sakyti, jog jokių dievų nėra, tai jau kvailo darbas. Be dievo nebūk nieko. Be dievo nė jokia šalis, nė jokia bendrystė negali užsilikti. Ko gi jis nori tarpu mūsų jaunuomenės išplatinti bedievystę? Argi jis mislija šituomi mumis užmokėti už visą mūsų gerą? Persergėkite jį, kad jis teip daugiau nedarytų,

²³ Vaižganto, Ukopirmo.

nes mes ryžomės toliau nekęsti ir atpratinti ir jį, ir kitus nuo tokių darbų. Pasakykite tai jam vardu mano, vardu viršininko šios šalies.

- Negali vienok tai būti, kad jis sklebtų, jog jokio dievo nėra, - sujudėjęs visas tarė jaunesnysis. - Jisai krikščionis...

- Ką man sveikas čionai kiši, kokį tai tenai krikščionių. Aš ne mažas ir žinau, jog visokių yra krikščionių. Yra ir tokie, kaip lenkai veidmainiai ir vylūs melagiai; yra ir tokie pikti plėšikai, kaip tie vokiečiai, kurie plėšia padauguvyje svieta. Visi jie vienam velniui verti...

Turbūt da norėjo ką nors sakyti jaunesnysis vyras ir karštai turbūt norėjo užstoti ir bendrą, ir tikėjimą, bet sutrėmė jį senis ir akimis, ir žodžiu:

- Cit! Gana!

O atsigriždamas į žmogų, pridėjo:

- Bereikal apšneki krikščionišką tikėjimą nežinodamas jo. Jisai geras. Tiktai žmonės, kurie jį išpažįsta, negerai. O ką apie tą žmogų, tai aš uždrausiu jam teip daryti. O dabar grįžkie namon, ir tegul ramybė ir santaika grįžta ir gyvena ir tavo namuose, ir visoje šalyje.

- Pasilikie ir tu sveikas ir linksmas, - atsakė apsimalšęs žmogus ir nuėjo. Jaunasis dabar kibo ginti trečiąjį priešai senį.

- Neginkie, vaikeli. Šitokį skelbimą bedievytės jis vadina lyginimu kelio ir sėjimu sėklų, - atvertė senis ir užsidūmojo.

Ne tokių jisai skelbikų Dievo žodžio geidė dėl savo žmonių. Ne vylium, ne klasta ir ne varu ir kardu, pagal senio nuomonę, reikėjo platinti tikėjimą.

- Kristus buvo Dievas, - mąstė senis. - Jam gana buvo žodį pasakyti, kad visas svietas tikėtų, o jis, paduodamas mumis paveikslą, dirbo ikismert, mokindamas žodžiu, duodamas pavyzdį gyvenimu. Jisai nesakė: eikite ir apgavinėjimu platinkite tikėjimą arba varu verskite, araba kardu žudydami platinkite tarnus Dievo. Ne! Jisai sakė: eikite ir mokin-kite!..

Saulei leidžiantis pasirodė ir trečias bendras, bet ne vienas. Paskui jį sekė žmogus. Abudu jiedu nešė ant pečių po maišą. Maišuose buvo visokių javų sėklos, o, be to, buvo duonos puskepalis ir lašinių šmotas.

- Dėkui Dievui! - meldėsi jaunesnysis iš salos gyventojų. - Dėkui Aukščiausiam!.. Dėdukas laimingai sugrižo.

- Oto, mosci dobrodzieje²⁴, matote, - kalbėjo pavadintas dėduku ir maišydamas tolydžio lietuviškus žodžius su lenkiškais, - aš išsikaulijau kaime pas vieną ūkininką duonos puskepalį, kurios jau mes seniai nematėme, pas kitą - uždaro. Svetas čionai pusėtinas. Iš jo gali viską išprašyti, o kokioje dėtoje jam lengvai ir galvą apsukti. Kad teip būtų man pavelyta, tai aš čionai ūmai didelę permainą padaryčiau. Primestų jie čionai mumis visko, ir nereiktų patiem dirbti. Su aitra platinant Dievo žodį ir išmintingai pasielgiant, trumpam laike įgytume skaitlingą tikinčiųjų kaimenę, teip skaitlingą, jog dabar ir tikėti negalime.

Nuliūdęs ir rūškanas senis klausė žodžių bendro, kuris kone gaikščiojo iš džiaugsmo, jog jam teip viskas gerai pasisekė. Nematydamas vienok lenkas to įspūdžio ant senio veido, kokį jisai geidė matyti, pridėjo:

- Aš tenai da keliose vietose ir aukščiau siekiausi nuberti kelis žodžius, kaipo sėklą ateisian-

²⁴ Štai, geradari (*lenk.*).

čio krikščionystės skelbimo, ir tie mano žodžiai iš sykiu padarė įspūdį. O Dievas duos, jog jie atneš ir puikų vaisių.

- Girdėjau! - atsiliepė ant šito senis. - Jau jie ir atnešė vaisių.

- Na! Matote! - linksmi šūktelėjo dėdė. - O jūs, oičulku²⁵, ir patys nieko nedarote šitame atžvilgyje, ir man nepavelijate. Aš tiktai kelis žodžius nubėriau, ir jau prasideda...

- Prašykim Dievo, kad ir pasibaigtų! - pertarė senis. - Pas mus atėjo iš vieno kaimo žmogus, viršininkas, ir skundėsi, jog tamista vaikščioji po kaimus ir skelbi bedievystę tarpu jaunuomenės.

- Aš bedievystę? - sušuko lenkas. - Ne! Aš bedievystę neskelbiu, aš tiktai sakau, jog dievų nėra. Misllyje pridėdamas, jog nėra stabmeldiškų dievų. Bet nesakau, jog nėra Dievo.

- O svietas supranta, kaip tamista sakai, o ne teip kaip misliji. Ir piktinasi.

- Ar aš jiems liepiu tai daryti? Jie patys ir kalti, jeigu jie nemoka suprasti to, ką jiems sakai.

- Kam sveikas juosius kaltinti būdamas pats kaltu? - kalbėjo toliaus iš lėto senis. - Jie žmonės

²⁵ Tėvuliuk (*lenk.*).

su nekalta dūšia ir grynu vaikišku užsitikėjimu ant žodžių kitų žmonių, ieškantie per ilgas eilias amžių vienos teisybės. Dirva tai puiki dėl sėjimo žodžių Dievo. Kodėl tu tą dirvą gadini? Šitie žmonės beveik krikščionys; pažiūrėki, kaip jie žiūri ant krikščionių.

- Nemoka tie krikščionys skelbti savo tikėjimo, daugiau nieko, - atvertė dėdė.

- Ne! Klysti! Ir tie krikščionys visi moka labai gražius žodžius kalbėti ir puikius pamokslus sakyti, kaip ir sveikas. Ir tie, kaip sveikas, skelbdami Kristaus mokslą, ne apie mokslą šitą mislija ir ne apie jo platinimą, tiktai apie iškaulijimą duonos puskepalio, šmoto lašinių, apie išveržimą turtų, kad galėtų misti mūsų žmonių krauju.

- Kas prie altoriaus tarnauja, tas altorium ir minta, - atkirto dėdė.

- Ne kiekvienas krikščionis prie altoriaus tarnauja, - atvertė senis.

- Aš tiktai apie kunigus kalbu, - pridėjo dėdė.

- Mitimas altorium ir plėšimas turtų du suvis skirti dalykai. Miste miski altorium, jeigu rankos ir galva užimtos darbu apie išganyimą dūšių. Bet jeigu teip gyveni kaip mes, neturėdami savo tikinčiųjų avinyčios, tai reikia nors sergėtis tokių darbų, už kuriuosius žada daugiau mus nekęsti čionai.

- Gerai! Tai kaipgi čionai platinti tikėjimą?
- Reikia siektis krikščionišku gyvenimu parodyti gerą pavyzdį artimo meilės, dievobaimingumo...
- Na, nežinau, kokių gyvenimu ir kas gali jiems čionai parodyti kokį nors pavyzdį. Jų gyvenimas krikščioniškesnis nei pačių krikščionių. Apie meilę artimo ar dievobaimingumą nei kalbėti nėra ką. Lietuviai ir dievobaimingesni, ir didesnėje meilėje gyvena nei mes. Šituomi čionai nieko nepadarysi.
- Aš ir sakau, jog čion dirva nuo amžių pagaminta dėl sėjimo krikščionystės. Nereikia tiktai tą dirvą neatsargiai gadinti. Reikia pirmiausiai parodyti, jog ne kiekvienas krikščionis tiktai vieno geidžia: misti prakaitu ir krauju lietuviu. Dirbkime ir parodykime, jog mes nenorime būti sloga dėl liaudies. O viskas bus duota mums nuo Dievo.
- Argi tai tamista iš tikrųjų misliji, jog aš atėjau čionai ant ilgo dirbti? - paklausė dėdė senio.
- Na, o kaipgi?
- Jeigu teip, tai dėkui tamistai už atvirumą! Aš rasiu sau vietą ir be darbo. Mano rankos jo nepratę...
- Ir mano nepratę, o aš dirbu.

- Ir dirbki sau sveikas, o aš nenoriu. Po metų antrų aš būsiu sau ar vyskupu, ar klioštoriaus opatu. Už berną būti man ir nepritinka.

- Tavo valia!

Nuo šio laiko ant Vygrių ežero salos gyvena jau tiktai du gyventoju. Senis kaip kada išeidavo į kaimą pasiviešėtų, o jaunesnysis visą laiką, kaip pirma, teip ir dabar sėdėjo ant salos.

Vieną pavakarį ties namučių tilteliu, esančiu ant Vygrių salos ežero, sustojo trys raiteliai: du senu vyru šarvuotu ir viena jauna merga.

- Man pasakojo, jog sala suvis pamesta, - kalbėjo mergina į vyrus, - o, kaip matyt, ant jos gyvena. Nie-kai, jeigu tai plėšikai.

- Ne! Ne plėšikai čion! - atvertė vienas iš senių, tamsiai mėlynais rūbais pasirėdęs.

- O dėl ko tu teip, Virpša, misliji? - paklausė merga, nes tai buvo Samadžiukė su savo senais vadais: Virpša ir Daukšiu.

- Plėšikai nedarytų tiltelio tarpu salos ir ežero krantų. O jau jeigu darytų, tai nepaliktų ant nakties. Čionai, kaip numanu, gyvena žmonės, kurie nė plėšikų nesibijo, nė patys neplėšia...

- Jeigu teip, tai pabandykime nors pernaktoti pas juosius. Vėlus laikas toliau keliauti, - atsiliepė vėl Samadžiukė.

Po šitų žodžių buvo jau besuką ant tiltelio, bet dabar sutramdė Daukšys, paklausęs:

- Ar ne geriau būtų užtriūbijus? Pamatę šarvuotus, salos gyventojai gali nusigąsti da. Da ims rūžyti ant mūsų.

Nesiginčydamas Virpša, paėmęs ragą, užtriūbijo ir sykį, ir antrą. Ant balso iš namučių išėjo senis, paskui jį, kaip ir slėpdamasis, jaunas vaikinasis.

- Sveiks drūts! Virpša! - pratarė senis, pažinęs Virpšą. - Ot netikėtas svečias.

- Sveiks drūts! - atvertė ir Virpša savo ruožtu, pažinęs senį nuo Narų upės. - Ar nepavelysi pernaktoti čionai mums ant salos?

- Su didžiausiu noru! - kalbėjo senis, sveikindamas ir kitus pakeleivingus. - Tiktai jeigu norite suvis ramią nakvynę, tai nuardykite tiltelį, o žirgus nuveskite į pievą. Nereiks nei jų sergėti, nei laužus degti nuo žvėrių naktyje... Jūs, vyručiai, užsiimkite tuomi patys, o mes eisime pasirūpinti apie vakarienę.

- Mes nelaukėme ak svečių, ypač viešnios.

- Pavelykite ir man prisidėti prie triūso, - atsi-
liepė Samadžiukė, numesdama nuo galvos skepetą,
o nuo pečių drobulę.

Senis dabar metė ant merginos akimis, itin tėmy-
damas jos pakalkę.

- Ar toli, dukrele, keliauji? - paklausė jos.

- Ir pati nežinau! Norėčiau duoti ir žirgams pasil-
sėti, ir pati jau nuvargau. Ant galo ir vyrus šituo-
sius, kurie mane iki šiol lydėjo, reiktų atleisti. Reiks
kur nors radus pilaitę užsilikti ant ilgesnio laiko,
jeigu tiktai bus galima.

- Nesmagu gali būti pilaitėje, - patarė senis.

- Apie smagumą aš ir nekalbu, - atsakė mer-
gina. - Aš kalbu tiktai apie nuilsimą.

Senis, be paskubio išėmęs iš kešeniaus skepe-
taitę, surišo jos galus ir užmovė ant rankos, paliep-
damas tame pačiame tarpe jaunam vaikinui atnešti,
kas yra maisto.

- Jeigu tiktai pasilsio nori, dukrele, tai likis čionai
pas mus kad ir ant ilgesnio laiko. Turėsi tu čionai
sau skirtą gryčaitę.

Samadžiukė, pamačiusi skepetaitę surištą,
nudžiugo ir linksmai atsakė:

- Dėkui labai! Aš su mielu noru liksiu pas tave,
tėvuli.

Ant kelių akimirkų nutilo abudu. Kalbą pradėjo senis, patėmijęs:

- Betgi, dukrele, ir tavo drąsumas keliauti per girias su svetimais, nepažįstamais žmonėmis...

- O dėl ko jie negali būti man giminėmis? - atvertė klausimu mergina. - Ak tamista manęs nepažįsti?

- Aš, dukrele, ir tave, ir juosius pažįstu, - atsakė ramiai senis.

Mergina su neslepiamu n'ištikėjimu metė ant senio akimis, ir šyptelėjimas išjuokiantis nuskrijo per jos raudonas lūpas. Ant akimirkos jos akys užvirė, nuo lūpų tartum norėjo nukristi koks aštrus ypatingai žodis, bet toje pačioje akimirkoje mergina susigriebė, akys užgeso ir liūdnumas užtemė veidą, kada ji atsiliepė:

- Sunku tau, tėvuli, mane pažinti, aš iš toli.

- Ir aš, dukrele, ne iš arti!

- Gali būti, bet vis tik tu, tėvuli, klysti.

- Ne, dukrele! Aš neklystu. Bet kad tu supras-tum, tai aš tau pirmiausia ot ką pasakysiu: vidu-ryje šitos pakalkės, kurią dabar turi ant galvos, yra išdirbtas vienoje vietoje raitelis su kardu - Lietuvos dėmė, kitoje vartai - Žemaitijos dėmė, o tarpu jų dvi meški piestu ir tauras. Ar teip?

- Teip! - atsakė merga kurčiu balsu. - Iš kurgi, tu, tėvuli, viską šitą žinai? - Aš augau ir gyvenau tartum tokioje vietoje, kur ir paukštis negalėjo dalėkti...

- O kurgi tu gyvenai?

- Ant salos pelkėse.

- Argi tu neatsimeni kitos vietos?

- Ne! Man visados tvirtino, jog aš pelkėse gimus ir augus...

- Argi tu neatsimeni plačios upės su erdviais, lygiais tyrais... po juosius ganosi bandos galvijų, žirgų, o tu žiūri iš aukšto kuoro?

- Atsimenu! Bet tai buvo per sapnus... - atsiliepė Samadžiukė. - Šalia manęs jauna moteriškė... vyras nesenas...

Po šitų atminimų Samadžiukė netikėtai beveik su riksmu pridėjo:

- Ir tu! Ir tu! Tiktai ne žilas kaip dabar, bet su prožila barzda ir plaukais. Tu kalbini tėvus grįžti... paskui riksmi, šūksmai... Bet tai buvo per sapnus, - baigė Samadžiukė. - Niekur aš negirdėjau apie tokią upę. Negirdėjau aš niekur nei apie kalnus, kuriuos aš paskui per sapnus mačiau.

- Ne per sapnus, tiktai iš tikrųjų tu šitą viską matei.

- Iš kur tu žinai, tėvuli, ir kas tu pats esi?

- Viską išpasakosiu savo laiku. Dabar da tu man pasakyki, kaip tave vadina šitie vyrai?
- Samadžiuke!
- O tikro savo vardo neatsimeni?
- Mane visados vadino Samadžiuke, - vietoje atsakymo ištarė mergina.
- Jeigu norins per sapnus atsimeni tyrus ir upę, tai tu turi žinoti ir tikrą savo vardą. Su manim vienok galėtum būti ir truputį atviresnė. Pasakykie man nors, ko tu keliauji ir kur keliauji?
- Pirmiausiai aš bėgu, o ne keliauju.
- Aš teip ir mislijau!
- O kur, nė aš pati nežinau. Bile tik manęs nerastų.
- Jog tu čionai atkeliavai, žino gal tiktai šitie du vyru? - paklausė senis.
- Ne! Žino apie mane da vienas vyras, su kuriuoju aš pabėgau. Jis su manim keliavo tiktai iki Sparų pilei, o čion mudu persiskyrėme. Bet šitie seniai su juoju pasipažįsta, ir jie gali jam pasakyti, kur mane paliko.
- Tai nieko, jog jie pažįstami. Jie jam nesakys, kur tu. Aš juosius pažįstu. O jeigu ant galo ir imtų šnekėti apie tave, tai mažai kenks dabar. Dėl to liksi pas mane, o paskui pažiūrėsime, kaip bus apsieita.

- Tu teip, tėvuli, kalbi, jog tartum kitaip ir būti negali.

- Tiesa, dukrele!

- Na, o jeigu aš nenorėčiau čionai liktis?

- Tai man reiktų truputį viršaus su tavim pašnekėti, ir tu liktum.

- O jeigu aš užsispirčiau?

- Tai man reiktų da ilgiau kalbėti.

- O ne surišti?

- Nė mano, nė tavo, dukrele, rankos ne dėl rišimo.

Bet prie kitų tylėki apie mūsų sušneką.

Iš ryto ant rytojaus nuo Vygrių ežero jojo du vyru namon linkon Gardino.

- Argi ji pakels vaidą priešai Algimantą? - klausė Virpša bendro.

- Sunku atminti! - atsakė tas. - Bet jeigu pakels, tai Algimantas turės trauktis. Nedalaikys... Bet teip man rodos, jog ji tylės. Ne teip pradėjo darbą. Ak Danuta buvo teip kaip jos rankose... Ar tai ji nebūtų galėjusi iš to pasinaudoti? Vietoje reikalauti savo tiesų visur, ji slaposi...

Nuo rytmetinių ežių sugrižę vyrai į Gardiną rado negražias žinias. Aršienė su pulku kareivų, įpuldama į Lietuvą, gaudė beginklius žmones ir kankino juosius kaldama jiems į kaktas vinis, pritariant, jog tai

už Aršujį. Nuo to krašto nemažai buvo vyrų Algimanto pulke, ir jie įdūkę ant Aršienės pareikalavo, kad kunigaikštis arba pats juosius vestų, arba kad duotų jiems vadą.

- Neatlyginę Aršienei mes negrišime! - rėkė vieni vyrai.

- Ar mums galas, ar jai! - rėkė kiti.

Algimantas nė nebandė malšinti. Jis ir pats numanė, jog kol gyva Aršienė, tol nebus ramumo nė jam, nė visai šaliai. Dėl to visas klausimas ėjo tiktai, kam vesti pulkus. Pats Algimantas nenorėjo trauktis nuo sergančios Danutos, o pranokiausio vyro, Virpšos, nebuvo namie. Ne dyvai dėl to, jog pilėje sutiko Virpšą vyrų pulkai su riksmu:

- Ant Aršienės! Ant raganos!

Kad būtų netoli nuo lietuviškų ežių, Aršienė tyčiomis apsigyveno pilėje Gamioje su surinktu vyrų pulku ir iš čion įpuldama teriojo Meniškių sritį.

Virpša, sutikęs būti vadu algimantiškių pulkų, ant šitos pilies ir patraukė su saviškiais. Aršienė, nors ir nežinojo, kas dedasi Gardine, vienok gerai numanydama, jog už jos piktadėjystes vis jau nedovanos jai Algimantas, laukė, pasigaminus kariūmenės, lietuvių. Ji apie vieną mislijo: išžudyti kiek galima daugiausiai jų ir pabėgti. O kiek žus jos pulko ir kaip

jam eisis, Aršienei nerūpėjo. Dėl to ji pirmiausiai liepė apžiūrėti ir pravėdinti požemį, nusprendus iš sykio, jog jai reiks bėgti juoju. Girioje ties išėjimu iš požemio pastatė ji užtikimą vyrą su žirgais, toliaus pakelyje į Černigovą pastatė kitus žirgus dėl permainymo. Ir laukė rankas trindama, kada jai atnešė gandą, jog lietuviai eina ant jos atkeršyt jai. Sykiu vienok ji nusiuntė ir gandą Černigovo kunigaikščiui, jog užpuolė lietuviai.

Kada Virpša su savo pulkais pasirodė ties pile, jau tenai viskas buvo pagaminta dėl jo priėmimo: ruliai su sukaltomis vinimis metami nuo sienų ant eilių apstojusių, akmenys, verdantis vanduo, verdanti smala, taukai ir t. t.

Nenorėdamas be reikalo žudyti savo vyrus, Virpša tramdė nuo užpuolimo ant pilies ir dieną, ir antrą, o tenai gaminosi kas valandą sutikti besiveržiančius į pilę, trūsė nerasdami pasilsio.

– Tokiu būdu jie po porai savaičių mus paims be kraujo praliejimo, – kalbėjo Aršienei jos vyrai. – Jie mus nualsys ir nuvargys iki galui ir paims...

– Palaukite, aš paskubysiu! – atsiliepė Aršienė, ir ryžosi ji pasirodyti dabar ant pilės sienų, nors su baime.

Ji atminė, jog pamatę ją Algimanto vyrai puls ant pilės neklausydami nieko, nė nežiūrėdami ant nieko. Ir kad neatšaukiamai dasiektų savo mierį, užlipus ant pilies sienos užriko ji:

– Ko jūs čionai atsivilkote? Ar vinių į kaktą užsi-manėte?

Virpšos vyrai, pamatę neapkenčiamą savųjų kan-kintoją ir išgirde žodžius, primenančius kančią nužu-dytų giminių, pasiuto iš piktumo. Veltu šaukė mal-šindamas juos Virpša:

– Žūsime lišdami! Palaukite!

Nieks nenorėjo klausyti.

– Vinių jumis į kaktą! Niekšai! – rėkė nuo sie-nos Aršienė, suprasdama, jog jeigu Virpšai pasiseks dabar sutramdinti, tai antrą kartą jis tai atliks da lengviau, ir jos visa klasta nueis per niekus.

Aršienės žodžiai suerzino pulko vyrus da labiau. Dabar jie rėkė Virpšai:

– Tegul žūsime visi, bile tiktai šita ragana patektų mumis į rankas.

Matydamas Virpša, jog jau nesulaikys vyrus nuo užpuolimo, užriko:

– Jeigu jau norite žūti, tai žūkite svietišškai. Lišite visi sykiu, tai vienu medžiu, numestu nuo viršaus sienos, išmuš jūsų virtines, dėl to tegul viena vyrų

eilė kyla kopėčiomis aukštyn. Kita tegul tiktai tada kyla, kada kita pabandys iš pilies sugrumzti. Ir antra tegul kyla su didžiausiu paskubiu. Labiausiai klausykite mano gandų.

Riksmi pakilo aplinkui pilę po šitų žodžių. Inpykę Meniškių vyrai pirmi pakilo kopėčiomis... Piliečiai laukė, kol ant kopėčių pasirodys daugumas žmonių, bet tie stovėjo apačioje mūro, rengdamiesi lipti, neva kopėčias laikydami. Matydami, jog lietuviai neužilgo bus ant sienų, piliečiai paleido ant jų medžius. Ant tų pėdų, prisidengdami, nuo apačios pakilo nauji užpuolikai. Dabar tiško smala, vanduo verdantis...

Tuom tarpu Virpša nusiuntė vyrų pulką linkon Černigovo pasergėti, ar neateis iš ten pagelba pilei. Virpšos vyrai netikėtai užtiko Aršienės sargus, pastatytus su žirgais ties išėjimu iš po pažemio. Užtikę – vytis. Nusivijo vienok tiktai keli pulko vyrai, o kiti liko ant vietos laukdami tų sugrižtant. Bet sulaukė netikėtą dalyką. Inbaugyta piktų užpuolimu lietuvių ant pilės ir bijodama, jog, patekus pilei į lietuvių rankas, ji nespės ištrūkt, Aršienė su artima gimine išbėgo iš pilės, nelaukdama, kuomi pasibaigs užpuolimas. Kada ji pasirodė išlindusi iš pažemio, tai Virpšos vyrai ją ant tų pėdų pažino ir suėmė.

Davę gandą nusivijusiems, grįžo jie dabar atgal pas pilę. O tenai tame tarpe ėjo pikčių pikčiausia pjovynė.

Per išlaužtus vartus įsiveržė algimantiškiai ir ėmė pjauti pilės apgynėjus. Po valandėlei nuo pilės liko tiktai rusanti nuodeguliai. Vietoje liaudies tysojo lavonai...

- Kur Aršienė? - šūkavo padūkę Meniškių kareiviai, griozdami visur jos.

- Išbėgo! - atkirto šiepdamas vienas iš sunkiai sužeistų piliečių, norėdamas nors tuomi užgauti priešus.

- Aršienė seniai rankose! - suramino kitas balsas iš užpakalio.

- Kur ji? Kur? - sušuko dabar kareivių balsai.

- Štai ant žirgo! Pirišta! - šaukė balsas.

- Atgal! Atgal! Ant žirgų! Atkirtis eina nuo Černigovo! - šaukė balsai.

Bematai susėdę ant žirgų Virpšos kareiviai patraukė ant namų. Po pilia liko žuvusių lietuvių į šimtą ir septynias dešimtis.

Be kliūtis lietuviai persikėlė per upę į Meniškių sritį ir, davę pasilsėti žirgams, keliavo toliau ant namų.

Iš šalies stovintį ir svetimą žmogų galėjo nudyvyti rūpestis grįžtančių kareivių apie sugavimą laukinio žirgo. Jis tartum čionai buvo suvis nereikalingas. Nebūtų supratęs toks žmogus ir pikto džiaugsmo, kurį galėjo patėmyti kada ant galo, norins ir po ilgam trūsui, pasisekė tokį žirgą pagauti. Bet šitas viskas turėjo būti žinoma gerai Aršienei, nes ji dabar prie kiekvieno paminėjimo laukinio žirgo kaip drebulės lapas drebėjo.

Kaip tai atsitiko, nežinia, tiktai po vienai nakčiai laukinį žirgą rado negyvą. Vyrai ėmė mīti, jog tai nunuodijo jį koks nors Aršienės draugas, ir su nauja aitra ėmė ieškoti ir gaudyti naują. Ir dėl to turėjo apsistovėti ant vietos per kelias dienas. Teip nutramdyti vyrai kelionėje tolydžio dabar ramtavo, ketindami atgiežti ir už sutramdymą. Šitos šnekos, kaip matyt buvo, labai linksmino Aršienę, ir jos piktose akyse ne sykį dabar užvirė išjuoka.

Pulko vyrai papurkštikavo, parūstavo ir aptilo tartum. Tartum niekas iš jų nei nežiūrėjo po senovei ant surištos Aršienės. Bet jeigu kas būtų įstabiau sekiojęs, tai būtų patėmijęs, jog ties Aršiene per kelis žingsnius tolydžio sukasi tai du, tai trys vyrai iš artimesnių prie Virpšos.

Po porai dienų tokio nelaukiamo pasilsio vyrams pasisekė vėl pagauti laukinį žirgą, da puikesnį nei pirmas. Bet ant dyvų dabar Aršienė nei truputį nenusiminė. Da gali pasakyti, jog išjuokiantis nusišypsojimas tankiau skraidė ant jos veido.

Ant rytojaus sutarė keliauti toliau. Būtų gal ir tą pačią dieną iškeliavę, jeigu nebūtų jau vėlu. Bet vakare žirgą pagavę, nenorėjo ant nakties trauktis nuo parinktos vietos nei pulko vyrai, nei Virpša.

Bet dabar, pamokinti datyrimu, ant nakties pastatė sargus ir ties žirgu.

Dasižinojus apie tai Aršienė kone ėmė kvatoti.

Atėjo ant galo ir naktis. Sumigo visi kareiviai, tiktai vieni sargai budėjo.

- Ilgu truputį būti ant sargybos, - pratarė vienas iš Aršienės sargų.

- Na, kur nebus ilgu, - atsiliepė kitas. - Visi miega, o tu stovėki, nemiegoki.

- Ar žinai ką? - atsiliepė vėl pirmasis. - Aš pilėje čiuptelėjau bertainuką midaus ir siurbiu sau palengvėle. Duoki savo ragą, mes čion sau, kad nebūtų nuobodu teip, ragausime jį. Da gera pusė bertainio liko.

- Mm! - numykė paklaustas, seiles rydamas. - Ar tu žinąs, tai suvis ne pro šalį. Gurkšnelis midaus

niekados nekenkia, o būnant ant sargos – ir suvis. Tiktai tuomi ir baisu, kad neužmigtum, – kalbėjo antras, paduodamas ragą.

– Tai jau! Argi tu vienas ant sargos? Ant sargos mudu abudu!

– Ir tai tiesa.

– Na, sveikatą tavo! – pratarė pirmas vyras, paduodamas ragą, pilną midaus, ir užgerdamas ant jo iš savo rago.

Vyrai išgėrė po ragą, paantrino. Da išgėrė...

Antrasis vyras n'išgėręs da trečio rago, sukniubo ir griuvo ant žemės. Pirmasis dabar, prišokęs prie Aršienės, vienoje akimirkoje perpjovė visus pančius, kuriais buvo ji surišta, ir, paėmęs ją už rankos, sušnabždėjo:

– Kiek galėdama remkis ir skubinkime, kad nepabustų kas!

Bet nespėjo jisai nužengti ir poros žingsnių, kaip jau užgulė ant jo keli vyrai, kurie iki šiol sugulę tartum saldžiai miegojo.

– Riški bjaurybę! – rėkė piktai rišdami vyrai.

Kiti tame tarpe surišo vėl Aršienę. Ant riksmų pakilo visa kariūmenė, ir vyrai dabar visi smelkėsi pažiūrėti, kas gi do per vienas tarpe jų galėjo atsirasti tokiu niekšu, kuris tapo draugu piktadėjės

Aršienės. Vyrų įpykimas pasidarė da didesnis, kada jie rado antrą sargą negyvą, nunuodytą.

- Gerai! - ramtavo meniškiai. - Tu norėjai Aršienę nuo laukinio žirgo išgelbėti, kad ji toliau kaltų vinis į kaktą vaikams ir moterims. Na, tai tu pats šito žirgo ir pabandysi.

- Vyručiai, atleiskite! Ji mane kaip velnias pri-gundė, pasiūlindama lobį. Ak jūs ir patys žinote, jog ji ragana. Ką gi aš galėjau vargšas daryti, kaip dasilaikyti prieš raganos burtus ir ketus!

Veltu vienok jisai šaukė.

- Gerai! - tvirtino jam meniškiai. - Mes rytoj pabandysime jos burtų ir kerų. Jeigu jos burtai apgins ją, tai mes ir tau dovanosime, o jeigu neap-gins, tai nerūžyki, keliausi tu po velnių ar ant lau-kinio žirgo, ar kitaip, toliau mes su jumis nesine-šiosime.

Dabar iki švintant ant sargos buvo beveik visa Virpšos kariūmenė. Prašvitus ir užkandus, meniškiai ėmė rengti Aršienę, paleido jos kojas ir rankas, kad kraujas atitekėtų, ir palenkė du netoli vienas nuo kito stovinčius medelius - jaunos, miklius berželius. Suglaudę jų viršūnes į krūvą, pririšo prie jų Aršie-nės kojas, ir medelius paleido... Švystelėjo aukštyn Aršienė. Nuskrijo nežmoniškas riksmas; ant vienos

akimirkos sustojo, pakyburiavo ore Aršienė rankomis, nutiško upeliai kraujo, ir du šmotu perplėšto kūno nusviro į dvi pusi.

- Ar nenori vinių į kaktą? - lydėjo riksmi mirštančią Aršienę.

- Na, dabar tavo kaleina! - atsiliepė piktai vienas iš meniškių į Aršienės pagelbininką.

- Vyručiai, niekad os nedarysiu šito daugiau! - meldėsi prasikaltėlis.

- Prie žirgo riškite! Prie žirgo! - šaukė balsai nepermaldaujamų meniškių. - Nes kitaip mes patys ir jį, ir jo užtartytojus į šmotelius sudraskysime.

Vyrai pririšo prie laukinio žirgo ir paleido, pritardami:

- Prašyki, kad dabar tau gerai paburtų Aršienė!

Atlikę šitą koronę, Algimanto vyrai pakilo eiti ant namų. Meniškių liaudis, dasižinojus apie Aršienės nužudymą, tiesa, aprimo, bet vyrai grįžo atgal visi labai nuliūde: iš jųjų tarpo žuvo daugybė... žuvo beveik du šimtu, ir vis jaunų drąsių kareivių, gerų bendrų.

Po pusei metų Galičo Romanas atsiuntė Algimantui ištrauką iš metraščių, kurioje pasakojosi, jog lietuviai užpuolė ant Černigovo kunigystės, bet buvo

sumušti, ir žuvo jų tūkstantis septyni šimtai tiktai vienu kunigu.

- Klausyki, Virpša, ką gudai rašo, - kalbėjo Algimantas į vyrą, perskaitęs jam Romano gromatą.

- Ką čion da šnekėti! - atvertė tas. - Visiems žinoma, jog jeigu gudas ką padaro, tai pagyrų ir galo nebūna. Pasiseka jam užmušti vieną, tai jis parašo šimtą.

- O kiek jųjų žuvo? - paklausė Algimantas.

- O kas juosius žino! Mums jųjų negaila, ir jie nerūpi mums. Kiek žuvo, tiek žuvo. Ak mes tuomi nesigirsime. O ką mūsiškių, tai žuvo daug dėl vienos Aršienės...

- Ar neapimsime dabar tiktai? - patëmijo Algimantas.

- Teip bus, kaip dievai duos. Vienok vis jau nors vienu priešu mažiau, - atvertė Virpša.

XXVI. KRUSUVIŠKIUOSE

Iškreiptas iš paprastinos vagos Lietuvoje gyvenimas pradėjo vėl grįžti atgal į vagą. Išnaikinta pikta Aršiųjų veislė nekankino daugiau svieto. Pamokintas Naugardas, Černigovas ir Mozūrų plėšikai tylėjo dabar. Saugojosi ir Romanas, bet šitas klastus vyras, padaręs paliaubas, bijojosi ardyti jās. Jisai matė, jog dabar Lietuva, nustojus piktų vargintojų, ne tiktai galės jį atremti, bet atrėmus ir atkeršyti. Per tai Lietuvos liaudis trūsė suknibusi į darbus. Dygo namai, kaimai, gardai, o vargintojai tūnėjo.

Artinosi laikas suėjimo. Rudens mete perėjo per visą Lietuvą krivūlė, šaukianti ant susirinkimo į Krušuviškius.

Drauge beveik su šituom atlėkė gandas į Gardiną, jog Romanas sėlina pavysliu ant Juodvėšijos.

– Plėšia lenkus, bet ne be to, kad per apsirikimą nepabandytų ir į mūsų kunigystę prigulinčių šalių, – kalbėjo žmogus, kuris atnešė žinią.

– Kad teip per apsirikimą pagavus jį? – paklausė Erdivilas Nemuros. – Man rodos, būtų puikus dalykas. Norins tarpu Romano ir Algimanto paliaubos, bet ar kaltas gali būti Algimantas, jeigu Romanas

per apsirikimą įpuolęs į mūsų sričius plėšti, o pateks į mūsų nagus.

- Ar tai galimas dalykas?

- Šitokioje dėtoje tiktai ir galimas, - atvertė Erdvilas. - Kada jisai ėjo ant mūsų su kariūmene, tai jisai žinojo, jog ar anksčiau, ar vėliau, o vis mes patiksime. Paskui kada išėjome su kariūmene, tai jo šnipukams buvo lengva susekti, kur mūsų kariūmenė... Dabar suvis kitas dalykas. Jisai, padaręs paliaubas, nesitiki mūsų kariūmenės, garsindamas, jog eina ant lenkų, ypač atima nuo mūs visas priežastis dėl pakilimo prieš jį, ir Algimantas nekils, tai žino visi... O jog mes keli išnyksime iš Gardino, tai šito nepatėmys nieks.

- Teip tai teip! Bet kaip keli mes galėsime užpulti ant visos kariūmenės?

- Kam mums visą kariūmenę? Mums tiktai Romanas reikalingas.

- Kaipgi tu Romaną atskirsi vieną?

- Pats atsiskirs!

- Kaip pats?

- Sakyki tu man, ar gražu būtų, jeigu Romaną pamatytų laike paliaubų plėšiantį mūsų kampa?

- Na, negražu!

- Taigi matai! Jis ir neplėš. Dėl tokio plėšimo siųs jis savo kariūmenę, o pats sergėsis lipti į mūsų šalis. Ot ir atsiskirs nuo saviškių... kada nors. O mes seksime kaip vilkai zuikį... Supranti?

- Dabar supratau! - suriko nušvitęs nuo džiaugsmo Nemura.

- Tiktai žiūrėki, dėl šito darbo nekvieski daugelio svieto. Tur būti pora vietinių juodvėšių, ir iš viso ne daugiau per dešimtį. Aš, tu, Virpša, Abras... Ir niekam daugiau nei žodį apie užmanymą. Gali pasakyti tiktai Algimantui...

Ėjo Nemura nuo Erdivilo tartum ant žirgo pasodintas. Jojo širdingiausias geidulys ketino išsipildyti... Bet beeinant atėjo vyrui į galvą, ar nenori tiktai Erdivilas užmanyti šitą žygį stačiai dėl prasišlaivinimo. Paskutinėse gadynėse vyras visą laiką buvo labai rūškanas ir nuliūdęs, ir daugumas tą nuliūdimą kergė pervien su išnykimu Samadžiukės.

- Bet ar man ne vis tik tiek? - patarė susigriebdamas Nemura. - Bile tiktai patektų man į nagus Romanas, nors ant akimirkos...

Sutrūšę viską, vyrai išnyko iš Gardino suvis nepatėmytinai, ypač da ir dėl to, jog daugumas rengėsi ant suėjimo, o nemažai buvo ir tokių, kaip Radušis, kurie rengė atlikti svotbą prieš patį suėjimą. Vyrai

išbėgo net nepasisakę Algimantui; patarė Virpša teip padaryti.

O tame tarpe Krusuviškiuose ėjo ypatingas trūsas dėl priėmimo svieta. Ir svietas jau pradėjo rinktis. Pirmas atsirado Arminas su savo šėtromis, paskui iš Prūsų atkeliavo prekys Pipelka. Nuo kuoro diena nuo dienos vis tankesniai girdėjai dabar šūksmą: „Šarvuotų pulkas!..“

Jojo, rinkosi kunigaikščiai ir kunigai su bajorais iš visų kraštų. Bukotukas su Radušiu ir Skirmuntu ryžosi vienu laiku atšvęsti svotbas. Tiktai su pasistebėjimu dairėsi, nematydami savo artimiausių žmonių. „Ir kur juosius nelabasis nukimšo?“ – klausinėjo vieni kitų, pradėdami net pykti.

– Negriebs jų ragana! – ramino saviškiai pulko vyrai. – O jeigu ir griebis, tai ūmai tokio grobio ir pati išsižadės ir primes.

Ir tiesa, vos ne vos spėjo prasidėti suėjimas, kaip atsirado vyrai ir sveiki, ir linksmi. Tiktai vienas Erdvilas tarpais lyg pagedavo ko, lyg rūstavo, bet toks jis jau buvo paskutinėse gadynėse ir prieš prapuolimą.

– Kas tau yra? – ne sykį klausinėjo jo ir Virpša, ir kiti artimesni pažįstami, bet nieko negalėjo išklausti.

Erdivilas visiems vieną tvirtino, jog jis sveikas ir linksmas. Ant valandėlės ir siekėsi būti linksmu, turbūt kol atsiminė, jog sakėsi linksmu, bet paskui tankiai vėl apsiniaukęs ar stovėjo, ar pastatęs akis žiūrėjo nematydamas nieko, kas aplinkui jį darosi.

Buvo betarią, jog visame kalta Algutė, bet šalia Algutės sėdėdamas teipogi vyras užsidūmodavo. Ir dabar sugrįžęs iš kelionės tartum nei netėmijo Algutės, norins ta kaip kada ir prie jo limendavosi vėl po senovei, ypač kada nubosdavo su kitais vyrais besivadžioti.

Norins visiems Erdivilas tvirtino, jog nėra jokios priežasties dėl jo nuliūdimo, vienok tokia priežastis buvo. Žiūrėdamas į linksmas poras jaunujų, jis ne sykį minamojo savo gyvenimą ant salos, ne sykį išmėtinėjo sau: „Beprodis buvau! Nemokėjau aš merginą nei suprasti, nei gana godoti. Dabar, kada nustojau jos, išmokau ir godoti ją, supratau, jog be jos aš sau ir vietos niekur nerasiu... bet jau per vėlu... Tai jau tokia mano laimė turbūt. Tuščiukė Algutė iš pradžių užstebė man visą pasaulę, ir per ją aš ilgai negalėjau nieko išžiūrėti. Kada, pažinęs Algutės tuštumą, praplėšiau akis, netikėtina sutinku tokią Samadžiukę ir, nemokėdamas suprasti pats savo jausmų, užgaunu mergą savo apsiėjimu...“

- Kas tamistą do per musė įkando? - klausė Erdivilo ir Ruškienė, pripratusi matyti vyrą visados linksmą. - Ar ne Algutės meilinimasi su kitais vyrais? Tu prie jos jau, man rodos, turėjai priprasti?

- Ką ta Algutė! - atsiliepė mostelėjęs tiktai ranka ir atsidusdamas vaikas.

Erdivilas godėjo Ruškienę, ir dabar jam malonu buvo nors prieš vieną žmogų atvirai atidaryti širdį ir parodyti visą jos kančią. Ruškienė buvo labai širdinga žmona, ir vyras glaudės prie jos, ieškodamas suraminimo.

Bet tame pačiame tarpe prie Ruškienės prišoko keli svečiai; po jų apspito ją viešnios ir pertarnavo Erdivilui pašnekėjimą. Dėl to jisai įsimaišė į pulką jaunuomenės, kuri šoko švėsdama svotbas ir linkminosi laukdama to laiko, kada ir jai privalės, kaip dabar seniems, sėdėti už stalų ir aprūpinti viešus darbus.

O ant suėjimo netikėtai pakilo nemažai ir svarbių klausimų. Latviai šaukėsi ir reikalavo pagalbos priešai vokiečius. Aršiojo vaikai reikalavo, kad Algimantas sugrąžintų visą kunigystę Mingailos laikų, Daukšys pakėlė kalbą apie užsilikusią kunigaikščių veislę Viešos Lietuvos. Su nusidvyjimu visi susirinkę kunigai ir kunigaikščiai išgirdo apie pasku-

tinę kalbą ir, pirma nei ką norins nuspręsti šitame dalyke, pareikalavo sėniai, kad tos užsilikusios nuo gilios senovės ypotos pasirodytų akivaizdoje visų.

- Jų valia ant mūsų visų didelė, - kalbėjo Živinbudis, Žemaitijos kunigaikštis, išrinktas suėjimo viršininku, - ir dėl to, kad duotume tą valią, turime mes žinoti, ar tai tikrai tos ypotos yra veislės mūsų viešų valdonų.

Atidėję svarbiausį klausimą, suėjimo vyrai užsiėmė likusiais.

- Apie pagelbą latviams ot ką aš pasakyčiau, - atsiliepė Vykintas, vienas iš Žemaitijos kunigaikščių. - Jie patys kvietė vokiečius, ir kvietė priešai mus, tai teisingas dalykas būtų ir atsakius, ypač dabar, kada ir mes patys turime ik valia naminių rūpesčių.

- Teisingai kalbi, - patarė Sprudeika, netolimas Vykinto susiedas. - Bet vis tiktai ir jie savi žmonės. Man rodos, geriau būtų nusprendus teip, jog kas nori ir gali, tegul ir gelbsti.

Ant šitų žodžių sutiko ir visi.

Dabar iš pulko išsiskyrė augalotas, įsmėlęs vyras gudiškuose parėduose ir, gudiškai kalbėdamas, vardu Aršiojo vaikų pareikalavo, kad suėjimas

priverstų Algimantą atiduoti tiems Mingailos kunigaikštijos žemes.

- Kodėl sveikas nekalbi lietuviškai, ak esi juodvėšis ir moki kalbą? - paklausė Daukšys, pažinęs Vitortą, pasiuntinį Aršiojo vaikų.

- Aš nenoriu kalbėti lietuviškai. Būdamas tarpugudų aš pripratau gudiškai.

- Kas jis do vienas? - paklausė Živinbudis.

- Tai išvytas iš Juodvėšijos už nelabumą Vitor-tas, - atsiliepė Nemura ir pridėjo: - Kaimietis iš Viešnios kaimo.

- Kur Vitortas? - sušuko Virpša, pašokęs nuo kedės, ant kurios sėdėjo, ir stverdamas už kardo.

- Nustok! - tramdė vyrą Nemura. - Jis čionai pasiuntinys nuo Aršiojo vaikų. Užgavęs jį, ak žinai, jog galva atsakai.

- Na! Jo laimė! - malšdamas atsiliepė Virpša. - Ik valiai turės būti man ir to pakol, jog aš žinau, kur jis.

- Kad sveikas nemokėtum lietuviškai, tai mes duotume valią kalbėti taip, kaip sau nori, kaip moki, - kalbėjo toliau Živinbudis. - Ir vieni kitiems išpasakotum, ką sveikas kalbi. Bet dabar... nežinia dėl ko užsimanei kalbėti gudiškai, po valandėlei gal užeis tau ūpas kalbėti lenkiškai, o paskui ir šuniškai loti... ir reikalaus, kad mes dėl tavęs vieno ir bereikalin-

gai laužytume sau galvas, kad suprastume. Ot dėlėi šito visko aš nutariu teip: byla eis lietuviškai, da ir dėl to, jog beveik visi šitą reikalą žino gerai ir tavo paaiškinimų nereikalauja.

Norėjo da ką nors sakyti Vitortas, bet du karūžieju ant tų pėdų sudraudė, paėmę už pakarpos vienas iš vienos, kitas iš kitos pusės.

- Atsitikimai tarpu Aršiojo ir Algimanto mums visiems žinomi, ir jeigu galima kaltinti Algimantą, tai tiktai tame, jog jisai ne suvis išvijo Aršiojo veislę iš Lietuvos.

Šituomi ir pasibaigė byla Aršiojo vaikų. Dabar ir suėjimo vyrai gavo atvangos. Naudodamasi iš jos, Algimantas surinko kelis iš jodinėjusių į Juodvėšiją vyrų ir prirūžydamas paklausė, kur jie buvo.

- Erdivilas išviliojo gaudyti po Juodvėšiją Romaną. Girdi, jeigu jau bandyti, tai dabar. Na, aš ir negalėjau susilaikyti, teip jo buvo viskas gerai apmislyta, - atsakė Nemura.

- Tai aš ir nežinojau da, jog jis išmislinčius! - patarė kunigaikštis, skatindamas toliau pasakoti.

- Da ir koks! - traukė Nemura. - Pirmiausiai jis prikalbino, kad niekam nieko nesakytume apie užmanymą. Prikalbino nesakyti ir tamistai, kad

neimtum drausti. Paskui pareikalavo, kad daugiau neimtume, kaip dešimtį vyrų.

- Ką gi paėmėte?

- Ugi Virpšą, Abražą, Domeiką, o kitus surinkome tyčia Juodvėšijoje: du Komaičius, Juodžiu, Meškutį ir Bulių.

- Betgi ir parinkta!

- Teip jau sakė Erdivilas: imi dėl šito žygio vyrus, tai imki rinktus, kad vienas reikalo laike atsakytų už dešimtį.

- Kaipgi nusisekė?

- Nei šio, nei to! Mes sekėm paskui Romano kariūmenę kaip vilkai slapydamiesi po krūmus ir laukdami progos, kada atsiskirs Romanas su menku būreliu vyrų nuo kariūmenės. Na ir syki, ir antrą atsiskyrė. Bet tai šiaip, tai teip, o Erdivilas išrado netinkančiu dalyku užpulti. Kol Romanas, pamatęs gana gražų kaimelį ant mūsų krašto, neužpuolė su menku būreliu savųjų. Juodvėšiai, žinomas dalykas, šoko Romanui į akis, nors juodvėšių ir mažai buvo. Juodvėšių piemens, pratę viso, užtriūbijo gyvuliams, tie pasileido į girią bėgti. Romanui gi turbūt pagailo ypač gražios žirgų kaimenės, ir jis pasiuntė dalį savo pulkelio užuolanka žirgams už akių... Mums tiktai to ir reikėjo. Vienoje akimirkoje sumalėme likusius

gudus, aš ištrenkiau Romanui ir kardą, ir skydą iš rankų, surišau ir, permetęs per žirgą, kaip vilkas su avia į girią. Kaimo juodvėšiai ir mūsiškiai išnaikino ir sugrižusius Galičo vyrus: ką užmušė, ką upėje prigirdė.

- O su Romanu?

- Su Romanu aš pasibovijau. Pakinkiau ir jį patį į jungą ir mokinau arti. Tiktai arti ir jis prastai arė, bet užtai gerai zyliojo ir spardėsi.

- O kur tu jį dėjai?

- Palikau ten jau pavyslyje.

- Kaip tai?

- Nesibijoki, kunigaikšti! - ramino Nemura. - Jisai daugiau neplėš jau nieko.

- Aš ne tai norėjau sakyti, - pertarė Algimantas, - ar jis plėš, ar neplėš! Aš norėjau sakyti, jog tu gyvą žmogų metei ant ilgos kančios!

- Jis liko jau negyvas! Kaimo piemenims aš liepiaiu jį prismaugti.

Algimanto galvoje prie šitų žodžių atsipiešė paveikslas galingo Galičo valdono. Guli jisai ant Vyslos kranto smiltelio. Anapus Vyslos stipri jo kariūmenė per dešimtį, antrą varsnų nuo savo valdono. O tą valdoną, tą šykštų ir stalgų Romaną, smaugia nususęs juodvėšis pienuo. „Kiek piktenybių su

didžiausia aitra stengėsi jisai daryti ir kiek pirma pridarė, pakol nesukėlė tokios prieš savo neapykantos, jog svietas tiktai ir tykojo, kaip jam galą padaryti, kad ir prie to ir galvą reiktų pakloti“, – pamislijo Algimantas.

Pavakare atkeliavo į Krusuviškius nemažai svečių, o tarpu jų ir Samadžiukė su seniū nuo Narų upės. Jiedu teip kaip tai nepatėmytinai spėjo įeiti į rūmus, jog daugumas tiktai po kelių adynų užžvelgė juosius. Prie skaitliaus tokių prigulėjo ir Erdivilas, kuris suvis nelaukė jųdviejų.

– Samadžiuke! – sušuko netikėtai užtėmijęs mergą, stovinčią nuošaliai rūmuose. – Ar seniai tu čion? Ar sveika, ar drūta? – užmetė klausimais.

Nuliūdęs paskutinėse gadynėse merginos veidas prie šito linksmo šūksmo kaip ir atgijo, kaip ir nušvito truputį, ir ji atsiliepė maloniai patramdydama:

– Tamista teip sušukai, jog net sužiuro artimesnėjai žmonės.

– Nerūžyki už tai! Aš teip išsiilgau, jog pamatęs nesusilaikiau neužrikęs iš džiaugsmo. Pamislyki! Du metu nesimatėme. Du ilgu metu. Aš ir vilties nustojau kada nors pasimatyti. Ir mislis, jog aš tavęs

daugiau nematysiu, tokią ant manęs tarpais užtraukdavo nerimastį, jog aš nerasdavau sau vietos.

Samadžiukė, pripratusi matyti Erdivilą nešnekum ir nelabai meilum šnekoje, su pasistebėjimu dabar žiūrėjo ant jo. O jis, tartum suvis atsimainęs, nesiliovė šnekinęs mergą.

Ruškienė, išsitraukusi iš rūmų dėlei suparėdkavojimo vakarienės, dabar sugrįžusi stačiai priėjo prie Samadžiukės.

- Ar tamistos susipažinote jau? - paklausė.

- Mudu seniai pasipažįstame, - atvertė Erdivilas. Bet toje akimirkoje, atsiminęs reikalavimą merginos nepasakoti nieko apie ją, nutilo.

- Kurgi judu galėjote pasipažinti? - nusišypsojusi truputį paklausė Ruškienė, nepatėmytinai sekdama būdą tarimo Erdivilo.

- Tai buvo seniai! - mikčiojo vyras.

- Sakyki sveikas drąsiai! Aš dabar jau paveliju, - paskatino Samadžiukė.

- Turbūt, kunigaikštiene, tu ir negirdėjai, - kalbėjo Erdivilas, - jog aš buvau teip kaip kalinyje ar verguvėje?

- Girdėti girdėjau! Bet apie pažintį...

- Taigi aš tenai ir kalėjau podraug su Samadžiuke, ir bėgome sykiu.

- Su kokia Samadžiuke? - paklausė Ruškienė.

- Ugi su kokia kita? - perklausė Erdivilas. - Su šitaja pačia!

Čion išėjo juokingas padėjimas: Ruškienė su nusidvyjimu žiūrėjo ant vyro, nesuprasdama tartum nieko. O Erdivilas su pasistebėjimu laužė galvą, dėl ko Ruškienė nuduoda nesuprantančia, apie ką jis kalba.

Tiktai metusi akimis ant merginos, kaip ir iš miego busdama, sušuko Ruškienė:

- A, su šitaja!

Mergina nepatėmytinai dėl Erdivilo pamerkė Ruškienę ir nusivedė į šalį.

Erdivilas nusekė akimis, nulydėjo toli Samadžiukę, negalėdamas gana atsigėrėti jos patogumu. Jeigu jisai atsisveikindamas prieš du metu rado joje netikėtą permainą, tai dabar, teip sakant, ta permaina daėjo iki savo viršūnei. Jeigu kampuotas apsiėjimas ir šneka pirmą sykį pamatytos „medinės“ Samadžiukės pavirto į priderančius atsisveikinant, tai dabar su permaina sudėjime visos lyties išsitobulino ir apsiėjimas, ir kalba. Medinis lentučių liemuo, gavęs apvalainumą, įgijo stebėtiną miklumą ir graciją, lentutės veidas - meilų jutrumą. Kiekvienas mergos sujudėjimas buvo teip gražus, jog Erdivilui

rodėsi, jog kita merga nei krustelti galvą, nei ranka mostelti negalėjo gražiau ir meiliau.

„Iš kur viskas ir imasi!“ – dyvijosi vaikinai, klausdamas savęs.

Nuo savo pusės mes galėtume pridėti, jog Samadžiukės permainoje nieko labai stebėtino nebuvo: ji tikrai iš mergiščios nesuaugusios, girinės, darėsi atsakomai savo metams merga suaugusia, kuriai pats prigimimas šitame laike suteikia gausiai visokią patogumą. Bet šito nenumanė Erdivilas, ir jam Samadžiukė pradėjo rodytis jeigu ne pačia Milda, tai jau vis kokios nors saulės dukryte...

Negalėdamas laisvai tolydžio šalia merginos būti, jisai nors iš tolo sekiojo paskui ją išimylėjusiomis akimis. Syki ir antrą susitiko jūdviejų akys, ir turbūt nelabai atsargus jo apsiėjimas puolė į akį Ruškieniei, nes ta nusišypsodama pamerkė ant Erdivilo ne syki Samadžiukei, kažin ką kuždėdama į ausį, nuo ko mergina lyg kaito.

Erdivilą dyvijo da vienas apielinkis: moterų buvo dabar ik valiai Ruškiuose, vienok iš visų skyrė Ruškiai su atsidėjimu tikrai Samadžiukę, norins ta kaip ir siekėsi užsislėpti.

Vyrai jaunikiai, susirinkę pas Ruškį, lipo prie Samadžiukės kaip musės prie medaus, siekdamiesi

kiekvienas prisigerinti merginai tai žodžiu, tai patarnavimu.

Turbūt kad neįgytų įžodžio, Samadžiukė laviai iš tarpo vyrų atsirado viduryje mergų, į tarpą kurių tiems nesmagu jau buvo smelktis, ir jie dėl to suko tiktai aplinkui. Žinomas dalykas, jog nuo kitų neatsiliko ir Erdivilas. Turbūt užtėmijusi vaikino apsiėjimą, Ruškienė praeidama pro jį neiškentė nepaerzinus:

- Ar nemisliji sveikas, jog čion tarpu mergų yra gudas, kurį reiktų paimti, kad teip suki aplinkui?

- Kad tai būtų dasiekama! - su atsidūsėjimu atvertė vaikas.

- O dėl pavergimo jos turėjai gana laiko ir progos.

- Tada buvau ir kvailas, ir spangas, apjakintas per Algutę.

- Visi jūs tokie! - pertarė Ruškienė atsitraukdama.

- Tiktai aš ir iš visų esu kvailiausias, o ypač spangiausias, - pridėjo vyras. Bet šitą jo atsakymą turėjo dagirdėti Ruškienė, nes dėbtelėjo ant jo akimis ir nusišypsojo.

Tarnai tiesė jau skotertėmis stalus, pasirodė užkandis. Vyras ir moters ėmė rengtis sėsti už stalo. Pasinaudodamas iš šito, Erdivilas vėl prisitaikė pakalbinti Samadžiukę.

Po vakarienei, kada prasidėjo šokiai, ir syki, ir antrą vėl pasisekė Erdivilui šokti su Samadžiuke. Bet viso šito jam buvo per mažai, ir užvydėjo jisai kitiems ne tiktai ko kito, bet ir kiekvieno merginos pažvilgio. Kaip atviras vyras, jis šito labai ir neslėpė, per ką ne syki teko ir drūčiai užkaisti Samadžiukei.

Dvi dieni dėlei sąliūbų ryžosi ir suėjimo vyrai liautis nuo darbų dėlei puotų, per ką gausmas Krušviškių pilėje tiktai pasididino ir tartum pasiliejo niekuomi daugiau nesulaikomas. Užė, gaudė svečių balsai, skambėjo kanklių stygos, žvangėjo ir dūzgėjo rėtukai, rėkė trimitos ir skudučiai pypė. Tolydžio klegėjo linksmi šūksmai, jaunuomenės juokai. O už senųjų stalo tryško midus, kvėpėjo užkandžiai...

Pripratus gyventi didžių didžiausioje ramumoje Samadžiukė tartum iš sykio nusiminė. Bet iš palengvo priprato, apsibuvo. Ramino ją tai, jog ji čionai ne suvis viena buvo. Nors tolimi, vis tiktai ir jos keli pažįstami buvo. Tarp jų ir Erdivilas, nuo kurio matomai ir ji nelabai šalinosi, ką ūmai patėmijo akyla Ruškienė. Ir kada ant rytojaus Erdivilas, radęs progą, išklojo priešai ją visas savo širdies nuotartis ir visus geidulius, pridėdamas, jog jis bijo, kad Samadžiukė dabar neprimintų jam senas gadynes,

kad nepasirodytų užrūstinta, tai Ruškienė drąsiai jam atsakė, jog šito gali jįsai nesibijoti.

- Kuo ji išmintingesnė, tuo ji mažiau gali ant tavęs rūžyti, jog ji tau ne iš sykio pasidabojo, - kalbėjo ramindama vyrą Ruškienė. - O ant galo aš ir nepatėmijau, kad ji nemeiliai ant tavęs žiūrėtų. Man rodos, jog ji labai prielanki.

- Kad tai dievai duotų, kad tai būtų teisybė! - sušuko nudžiugęs vyras.

Norint būde Erdivilo, kaip ir būde kiekvieno lietuvio, buvo palinkimas neskubinti su kiekvienu darbu, apmislyti jį, dešimtį sykių atidėti, vienok meilė - tai toks akstinas, kuris subruzdina ir vangiausį žmogų. Ir Erdivilas, suradęs progą, neatidėdamas ant ilgesnio laiko, netikėtai dėl Samadžiukės užvedė kalbą apie tekėjimą už jo.

Mergina, lyg persigandusi, metė ant Erdivilo savo giliomis akimis, užkairus ir sujudinta visa, nerasdama atsakymo.

O tas meldė:

- Atsakyki tiktai vieną žodelį!

- Gerai! Bet tiktai ne šiandien, - atsiliepė ant galo atsipeikėjusi mergina. - Aš atsakysiu rytoj ar užporyt.

Kada po pertrūkiui prasidėjo suėjimo darbai, Vitortas bandė vėl liūsti su savo pramanymais, kad Algimantas pavestų žemes Aršiojo vaikams.

- Man rodos, vyručiai, jog negali būti nei šnekos apie tiesas Algimanto arba Aršiojo vaikų valdyti Sūdavijos ir Dainavos kunigystėmis, kol yra da gyvi įpėdiniai senos kunigaikščiškos veislės šitų šalių, - atsiliepė pakilęs nuo kedės Bulius iš Dievaltuvos.

- O kur jie? - paklausė Vitortas.

- Aš to nežinau. Man užtenka to, jog man Ruškys vakar žadėjo parodyti, sakė, jog mes šiandien pamatysime, ir aš tyliu ir laikiu, nes žinau, jog savo laike bus.

- Norėčiau aš pamatyti, - nesiliovė Vitortas.

Tame pačiame laike prasivėrė durys, vedančios į gryčią, kurioje sėdėjo susirinkę suėjimo vyrai, ir per duris ėjo Ruškys su seniu nuo Narų upės, veddami tarpu savęs Samadžiukę. Paskui juosius ėjo vyrai.

- Štai, - pratarė Ruškys, kreipdamasi į suėjimo vyrus. - Štai anūkė paskutinio kunigaikščio Viešos Lietuvos. Aldona!

Prie šitų žodžių akys viso suėjimo sužiuro į Samadžiukę, kuri pakėlus truputį stalgią galvutę ir užkaičiusi žiūrėjo ant susirinkusių vyrų.

Živinbudis pakvietė ją sėsti už stalo galo, kerčioje, ir kada ji, nedrąsiai priėjusi, atsisėdo ant paskirtos jai vietos, suėjimo viršininkas Živinbudis atsiliepė:

- Kas da gali patvirtinti, jog tai teisybė, ką pranešė mums Ruškys?

- Aš! - atsišaukė Ruškys iš Senpilės.

- Aš! - pritarė juodvėšis Daukšys.

- Aš, - pridėjo Virpša.

- Nelengvą darbą turime atlikti, - kalbėjo dabar Živinbudis. - Kada už valdžią ant Lietuvos remiasi dvi šeimynos, dvi pamiegos - Algimanto ir Aršiojo, atsiranda trečia šeimyna, kuri norins be pajiegu, kad gintų savo tiesas, bet kuri pagal mūsų senovės padavimus ir papročius viena turi tiesą ant valdymo Lietuva. Mums pridera jos tiesas pripažinti ir ginklu paremti. Darbas, kaip matote, nelengvas ir nepaprastinas.

- Tiesa, ne paprastas darbas, - prakalbėjo dabar ir Algimantas, - bet, sulyg manęs, tai išrišimas jo gatavas. Aš pripažįstu valdžią Aldonos ant savęs.

Paskui stipriausią valdoną Algimantą sekė ir kiti smulkesni Lietuvos galiūnai: kunigai Alytaus, Detuvos, Krusuviškių, Piniškių, Senpilės ir kitų šalių, ir jie visi pripažino Aldonos tiesas. Ir sunkus klau-

simo išrišimas pavirto į suvis lengvą. Prieštaravo tiktai vienas Vitortas vardu Aršiojo vaikų, nustoju-
sių visų beveik tiesų per tėvo nelemtumą. Tiktai,
žinomas dalykas, ant šitų tuščių prieštaravimų nie-
kas nenorėjo ir atsižiūrėti. Darbą visi jau laikė per
atliktą, kada pakilus nuo savo vietos Aldona, – nes
toks tikras buvo vardas Samadžiukės, – atsiliepė į
suėjimo vyrus:

– Man rodos, jog ir aš šitame turiu balsą?

– Turi! Turi! – sušuko iš visur vyrai.

– O jeigu turiu, tai ot ką pasakysiu: mano giminė
Ruškys, Senpilės valdonas, bevaikis ir palieka man
savo sritį, priimdamas mane už dukterį. Ot Senpilė
ir bus mano. O ką apie Viešą Lietuvą, aš ir nemisliju.
Gabum kareivių vadu pasirodė Algimantas. Jis moka
ir ginti, ir aprūpinti svieta, po jo valdžia Lietuvos
didesnė dalis rado ramybę ir pasilsį, ir dėl to ne tik-
tai veržti iš Algimanto rankų valdžią aš nemisliju,
bet ir noriai man atiduodamą aš imti nesirengiu.
Tegul jis valdo ir aipina laimingą Lietuvą!

– Garbė Aldonai! – sušuko balsai. – Tikrai Lie-
tuvos kunigaikštytei! Tai tikra ne tiktai ant žodžių
senų mūsų valdonų duktė! Garbė Aldonai! – sklido
balsai iš visų pusių.

- Ką jūs geresnį darote! - tame pačiame tarpe kuždėjo Aldonai pribėgęs prie jos Vitortas. - Ak tik-tai išeisite už vyro, ir jūsų vyras netiks ant šito.

- Turės tikti! - atvertė už mergą šalia jos stovėdama Ruškienė.

- Tai jau toks turės būti niekam nevertas ir vyras. Bet geras vyras, ot toks kaip aš, tai jau netiks. Jokiu būdu netiks! - ginčijo persirėdęs gudu juodvėšis.

- Ką daryti! Turės Aldona išsižadėti tokių vyrų, kaip sveikas, - šiepė Ruškienė.

- Bet kam tai išsižadėti gerų vyrų? Tai neišmin-tingas dalykas. Aš...

Pabaigti kalbą Vitortui vienok nepasisekė, nes pakilęs senis Daukšys pradėjo bylą, kurioje, atida-vęs prigulinčią garbę taikumui ir išminčiai kaip Algi-manto, teip ir Aldonos, parodijo tokius, kaip Aršusis su jo veisle, stačiai prašalinti iš Lietuvos.

Likosi tiktai klausimas, kur rinktis būsiančiam suėjimui. Daugumas tiko ant to, kad susirinktų Kaune. Tuomi ir pasibaigė suėjimas.

Pasakoti apie tai, kaip suėjimo seniai vienas per kitą siekėsi pašnekėti su Aldona, nėra nei ką. Geriaus pasakius, jog vis tiktai ir Erdivilas prisitaikė prie jos ir, stovėdamas nuošaliai, rado progą pasi-

šnabždenti. Pašneka šita turėjo abiem pasidaboti, nes abiejų kaito veidai ir linksmi žibėjo akys.

- Jau judu vėl spėjote pasikuždenti! - ne tai aštriai, ne tai linksmi atsiliepė į juosius praeidama pro šalį Ruškienė. - Gana jau! Eikime pas senį!

Nusišypsoję abudu jaunieji paklusniai nulydėjo Ruškienę. Turbūt nelabai ketino ir senis juodu barti.

Per pietus Ruškienė pakvietė visą pulką svečių ant svotbos Aldonos su Erdivilu ir čion prie visų sužiedavo juosius.

Gėrė ir ošė linksmi visi svečiai Ruškių, tiktai vienas Vitortas kratė galvą nemėgtinai ir kalbėjo sau po nosia:

- Dvi nelaimės! Dvi nelaimės!

- Kas do per nelaimės? - paklausė šalia jo sėdėdamas Virpša, kada išgirdo juodvėšio aimanavimą. Virpšą juokdino visas pasielgimas šykštaus vyro, ir dėl to jam malonu buvo nors pasijuokti ik valiai, jeigu jau jis negalėjo atkeršyti už nužudymą Basojo.

- Pirma nelaimė: nieko gero neišderėjau Aršiojo vaikams. Na, ir jie man dabar nieko neduos...

- O antra? - paklausė vėl Virpša, patėmijęs, jog susiedas nesiskubina toliau pasakoti.

- Antra... jog nepašnekėjau su Aldona apie jos tiesas. Bet, susimildamas, ir sunku man buvo šnekėti.

Ką aš galėjau žinoti, kokias ji turi tiesas! – kalbėjo vyras, išskėsdamas rankas. – O reikėjo vakar pašnekėti. Reikėjo! Šiandien ji būtų suvis kitką kalbėjusi. O po porai savaitių aš būčiau sau buvęs kunigaikščiu Viešos Lietuvos.

– Ugi kokiui tai būdu? – pažingėdavo Virpša.

– Ugi aš būčiau vedęs Aldoną.

– Tiktai ji kasžin ar būtųėjus?

– Tai dabar! Man ik valiai mirktelti, o merga jau ir mano, – gyrėsi juodvėšis.

– Šiteip! Vienok truputį, kaip matau, pasivėlinai. Jau ją mirktelejo ir be sveiko.

– Aš ir sakau, jog pasivėlinau. Reikėjo man vakar pakalbėti. Šiandien bandžiau jau, kada... Kada buvo viskas atlikta. Čion ir pats Išmintas būtų nieko jau nepadaręs.

– Na, teip! – sutiko ir Virpša. – Jeigu jau sveikas nieko nepadarei, tai jau, žinomas dalykas, jog niekas nieko ir nebūtų padaręs... Turbūt sveikas nuo Dotnavos ar nuo Ašmonų? – paklausė Virpša.

– Ne, aš nuo Skersabalės. O dėl ko klausai?

– Aš girdėjau, jog nuo tų vietų visi žmonės labai išmintingi.

– A! Gali būti! Gali būti!

- Girdėjau, jog vienas iš to kampo tėvą ant šuns mainė, kad tikrai priedo gautų.

- Ei ne! Aš to negirdėjau! Kiba jisai ką kitą mainė...

- Na, ir man tikrai nenusakė. Gal jis tėviškę mainė ar kalbą...

- Na, tai suvis kitas dalykas! Tikėjimą ar kalbą dabar paprastas dalykas mainyti. Tai nevat ir gražiau. Ot ir aš jau beveik suvis nekalbu lietuviškai...

- Ar tai tau žadėto kokį šunį priedo? - paklausė Virpša.

- Ne! Nežadėjo nieko, bet, matai, vis tikrai išsikiri nors kalba nuo kitų...

Tarpu kitų vyrų už stalo sėdėjo ir senis nuo Narų upės ypatingoje pagodoje visų susirinkusių, o ypač Algimanto, Ruškių, Bulių, Aldonos... Mažai jisai kišosi į kalbas, daugiausiai tikrai klausydamas, ką kiti kalba. Ruškys paklausė senio, kaip jam patiko suėjimas ir jo darbai.

- Labai, labai, vaikeli, patiko, - atsiliepė senis. - Tokiems kaip aš labai miela matyti, jog sena dvasia mūsų senių prosenių nenyksta tarpu jaunuomenės mūsų svieta, ko pavyzdį šiandien turėjome apsiėjime Aldonos ir Algimanto. Bet mieliausiu dėl manęs dalyku yra, jog tarpu mūsų žmonių randasi supra-

timas reikalo sątaikos ir meilės. Nuopuoliai pamokina, bet pamokina tiktai išmintingą. Bepročiui velti viskas. Kaip matau, pradeda svietas susiprasti, o jeigu teip, tai da užsiliko jame išmintis. Buvo tarpu mūsiškių kaip ir užtemimas proto, pakilo nesutaikos. Plati mūsų tauta ir skaitlinga nustojo ir žemių per tai, nustojo mokslų. Iš mūsų žlugimo, iš nesutaikų pasinaudojo vokiečiai, gudai ir kiti susiedai... Dabar grįžta protas, grįžta meilė savųjų žmonių, savo kalbos, parėdų ir visko savojo... Vieni ima rūpintis apie gelbėjimą savųjų, kiti pavojaus laike jau neieško užvėjos pas svetimus, kur jos ir būti negali, tiktai glaudžiasi prie savųjų.

- Ar tai kitaip buvo? - paklausė Algimantas senio.

- Apie tai, vaikeli, ir kalbu. Kaip Kijevas dabar stovi, ten buvo Lietuvių Senvietis, kaip Galičo žemė, kaip Galedų, vis tai buvo lietuviškos šalys. Ir visos žlugo per nesutaikas. Mūsų beveik atmintyje gudai apėmė Volynės kunigystę. Ot ir dabar atsiranda tokie puskvailiai, kurie niekindami viską savišką, kelia nesutaikas tarpu savųjų, nesuprasdami, jog svetimi už mus niekesni; dergia ir dabar dar savuosius, verčiasi vieni į lenkus, kiti į gudus, kyla per tai pas mus neapykanta tarpu savųjų. Ot bematai ir eina brolis ant brolio. Dėkui vienok Dievui Viso-

galinčiam, jog skaitlius tokių pusgalvių diena nuo dienos mažyn darosi.

- Klausyki! Klausyki! - kuždėjo Virpša Vitortui į ausį. - Tenai turbūt apie tave kalba.

- Ne! Ne apie mane tenai kalba, tik apie puskvailius, - atsiliepė juodvėšis nekantriai. - Ot, tu velyk man pasakyki, ar tektų man Senpilė ir kunigystė, jeigu su manim išbėgtų Aldona?

- Kur neteks, tektų! - šyptelėjęs atsiliepė Virpša, ir jo akys užvirė prie šitų žodžių.

- Ar tu žinąs! - kuždėjo Vitortas. - Tai tu padėki man šią naktį Aldoną išveržti.

- Ugi ar ji žadėjo su tavim bėgti? - paklausė nusistebėjęs Virpša.

- Ne! Nežadėjo. Bet ji mielai su manim bėgs. Kur ji ras čionai kitą tokį antrą vyrą? Aš ir kalbu gudiškai, ir vilkiu gudiškai...

- Vis tiktai geriaus būtų tau pašnekėjus. Ir rodyčiau neatidėti ant ilgo. Girdėjai gal ir pats, jog Aldona jau pažadėta Erdivilui. Pakol merga, tai ji ir tavo, ir mano. O kaip ištekės, tai jau liki sveikas...

- Aš ant ilgo ir neatidėsiu. Kaip tiktai nuo stalo pakilsime, teip ir pašnekėsiu.

Tiesa, kada pasibaigė puota, Vitortas prisitaikė pakalbėti su Aldona.

- Na, kaip? - paklausė Virpša Vitorto potam.

- O labai gerai! - atsakė tas.

- Ką gi ji sako?

- Ugi nieko.

- Man pasirodė, - kalbėjo Virpša, - jog Aldona pasisukus užpakaliu nuėjo šalin.

- Na! O kaipgi ji galėjo kitaip padaryti? Matai, mergiškas sutvėrimas, bėgti ji labai maloni su manim, tiktai nedrąsu.

- Argi ji tau teip sakė?

- Ne! Aš ir be to suprantu.

- Taigi ant ko tu supranti?

- Nenorėtų, tai stačiai atsakytų, o dabar tyli. Tiesą sakant, mudviejų su jaja pašnekai truputį pertarnavo Erdivilas ar tenai kitas koks vyras. Pabaiki tu už mane, - kalbėjo Vitortas į Virpšą. - Kaip aš būsiu Senpilės kunigu valdonu, aš tau tada atlygy-siu. Norins pas mane yra jau toks vienas, kuris labai nori būti viršininku mano pulko, bet aš padarysiu tave, jeigu tiktai Aldona teks man.

- Tai ar tu žinąs, pusėtinai tu šneki! - atvertė Virpša. - Tiktai nežinau, kaip man bus pradėta kalbėti su Aldona, jeigu ji tau nieko neatsakė.

- Pradėkie kaip sau nori! Paklauskie, kaip aš jai patinku. Pagirki mane, kad ji noriaus su manim

bėgtų. Tiktai netrukė, žiūrėk! – pridėjo Vitortas suvis jau valdonišku balsu.

Čiaupdamasi nuėjo nuo jo Virpša, ir išjuoktinas nusišypsojimas rodė, jog ką nors senis sumislijo linksmą.

– Ko tu čiaupaisi? – paklausė Bukota, sutikęs vyrą.

– Kaip nesičiaupysi, jeigu man paliepė Vitortas netrukus prišnekinti Aldoną, kad ji metus Erdivilą bėgtų su juoju vėjus vaikyti.

– Ką gi tu kalbi tuščius niekus!

– Iš tikrųjų sakau tau!

– Kiba jis suvis kvailas?

– Ne! Jis tiktai puskvailis. Jeigu jisai būtų suvis kvailas, tai jis bėgiotų nuogas ir myktų kaip gyvulys, o dabar jis ne nuogas, tiktai gudiškai pasirėdęs, ir ne mykia, tiktai gudiškai krevezioja.

– Ką gi tu jam atsakei?

– Aš jam nieko neatsakiau. Aš tiktai turėjau čiaupytis. Ar galėjau aš drįsti neišpildyti paliepimą to, kuris mane prižadėjo padaryti viršininku Senpilės pulko, kada jis teks jos valdonu.

– Ka! ka! ka! – užkvatojo Bukota. – Ką gi tu iš tikrųjų misliji daryti?

– Ką aš misliju? – perklausė Virpša. – O ar tu man padėsi?

- Ar tai da klausti reikia! - atvertė Bukota, supratęs iš viršaus, jog jau Virpšos sumislyta kokia nors klasta.

- Na, tai gerai! Aš čion mačiau nusususį šunį. Mes tą šunį ir įpiršime Vitortui vietoje Aldonos, įkišę į maišą.

- Iš to nieko nebus! Šuva ims loti, ims ungzti, ir jis supras. Ant galo, šuva per lengvas.

- Kad nelotų, snukį užrišime. Dėl sunkumo akmenių pridėsime. Užmiršti, jog mes viską darysime nakties laike, o Vitortas puskvailis, o ką jam išnekėsi²⁶, ką tiktai norėsi, jeigu tiktai neprieštarausi.

- Bandykime! - pasidavė ant galo ir Bukota. - Nusiseks ar ne, o jau vis bus juokų.

- Na, tai tu gamink maišą, porą nudriskusių rudinių gauk kur nors, akmenių rask ir šunį. O aš eisiu pas Vitortą.

Po valandėlei Virpša šnekėjosi su Vitortu apie tai, ką reikia pagaminti dėl laimingo pabėgimo su Aldona ir kada geriausiai būtų bėgus. Ir sutarė, jog geriausiai bėgus prieš patį švitimą. Visi mislys, jog mergina miega ilgai, ir niekas nepasiges, kol nepažiūrės kambarėlio. O jeigu ir pažiūrės, tai galės

²⁶ Greičiausiai turėtų būti: *o jam išnekėsi...*

pamislyti, jog išėjo pasivaikščioti... Paskui sutarė, jog reikia žirgo ir dėl Aldonos.

- Vieno bijau, - baigė Virpša. - Ji tokios minkštos širdies, tokios gailios... Dabar ji tinka bėgti, o kaip reiks, gal ji arba apalpti, arba ir suvis atsisakyti...

- Ką jos tada žiūrėti! Surišti ir nešti! - tvirtai nusprendė Vitortas.

- Nešant gali pamatyti, - patëmijo Virpša.

- Ar tai dabar dėl tokių niekų mums išsižadėti visko? Tu nekvailas vyras, kaip matau. Tu gausi su jaja rodą. Rask tenai sau kokius nors pagelbininkus. Aš už viską išlygysiu. Gerai būtų radus porą vyrų dėl palydėjimo. Visaip ak gali atsitikti, gali ir vytis. Tai kad ir tokioje dėjoje būtų kam sulaikyti pasekėjus, kol aš nenubėgu gana toli.

O tame tarpe svotba užė savo žaru. Vieni šoko senuose rūmuose su Erdivilo pulku, kiti naujuose su Aldonos pulku. Jauni šoko, seni susėdę gėrėjosi ir gėrė minėdami giedrias jaunystos dienas.

Aplinkui pulką šokančių vaikščiojo Vitortas, mandraudamas ir viltavyliška šypsodamasi prie mislies, jog rytoj pakėlus svotbą pasiges jaunamartės.

Atėjo pirmi gaidžiai, o triukšmas ėjo da vis savo žaru. Artinosi ir antri gaidžiai. Ruškienė seniai jau laukė, kad imtų skirstytis, veltu vienok.

Pūrijo ir Virpša į Bukotą:

- O kad juosius! Gali jie man visą mano užmąnyką sugadyti.

- Pasakyk Ruškienei, kad ji išvaikytų juosius gulti. Jau seniai laikas! - patarė Bukota.

- Gerai sakai! - sutiko Virpša.

Nelaukdamas nieko daugiau, Virpša pakalbėjo su Ruškiene ir beveik toje akimirkoje pasirodė su jaja tarpu durų. Ruškienė davė ženklą žaisliams ir patarė į arti stovinčius žmones:

- Laikas duoti žaisliams pasilsėti. Ak jiems ir rytoj reiks žaisti.

Ant Ruškienės ženklo nutilo žaisliai. Po plačią gryčią prasidėjo šūkavimai, ir iš palengvo pradėjo skirstytis svietas.

Vitortas, patėmijęs Virpšos apsiėjimą, teikėsi jį pagirti:

- Vyriškai padarei! Mums jau laikas pamislyti apie save. Kaip matau, Aldona labai išmintinga. Ji teip atsargiai elgėsi visą vakarą, jog ant manęs beveik suvis nežiūrėjo. Ženklą vienok ji man davė: mostelėjo ranka.

- Reikėjo su jaja dar pasišnekėti, - patarė Virpša.

- O kam tai? Tiktai bereikalingai patėmytų ir gal da daprastų. Ji mane ir be pašnekos suprastų, ir aš

ją. Ilgos pašnekos tinka dėl tamsių lietuvių. O ji, kaip girdėjau, gimė ir augo Vengrijoje.

Virpša neatsakydamas nieko nuėjo trūstis. Nors jis viską ir gana atsargiai darė, vienok jo trūšą vis tik patėmijo Ruškienė.

- Ko tu čionai ieškai? - paklausė ji vyro.

- Virvutės drūtos! - atsakė tas, nenorėdamas meluoti ir siekdamas numalšinti moteriškos aktyvumą. Bet ta ar tai ant apsiėjimo, ar tai ant veido suprato, jog ne apie virvutę rūpi seniui. Ir prispyrus dėl to kvotė iš vyro viską. Ir nepagyre užmanymo. Priešingai, kad pertarnautų, paliepė ji šunį pagauti ir užrakyti, kad Virpša nepaimtų.

- Jog jis kvailas, tai kvailas, - kalbėjo Ruškienė apie Vitortą, - vienok pakelti ant juokų savo namuose aš nedaleisiu ir jį. Ir man ak jis šiandien pavakare iki gyvają įgriso kaulydamas, kad aš jam Aldoną duočiau, norins aš jam ir sakiau, jog merga jo nenori ir jog ji eina už kito, kuris jai patinka. Bet tai kitas jau dalykas. Kvailą išminties neišmokysi.

Rūškanas išėjo iš gryčios Virpša. Jo užmanymasėjo perniek. Kerdžius nusususį šunį prie paties Virpšos pasinėręs ant virvutės nuvedė į pašiūrę ir užrakinio.

- Ar neturi tu kitą kokią nors atliekamą šuni? - užkalbino Virpša skerdžiu.

- Jau ar tu žinąs, ką šuns, tai neturiu, bet jeigu tiktų kiaulė, tai yra čion viena stimpanti, - atvertė tas, kasydamas pakaušį.

- Tiks ir ji! Tiks! - sušuko nudžiugęs Virpša.

Po valandėlei su pagelba skerdžiaus ir piemenu įkišo sergančią kiaulę į maišą, uždėjo ją, pritaisę vietą, ant kuino ir davė gandą Vitortui, jog viskas jau pagaminta. Tas jau seniai laukė su nepakantumu.

- Kad tiktai n'imtų ūmai švisti! - su rūpesčia kalbėjo dabar jis į Virpšą.

- Reikia skubintis! Ji guli apalpus ir pakol geriaus nejudinus.

- Kodėl ji taip užrišta? - paklausė Vitortas.

- Kitaip galėjo pamatyti, ką nešame.

Teip šnabždėjosi vyrai, sėsdami ant žirgų anapus sodo. Vitortas, vesdamas kuiną už pavadžiu, jojo priešakiu. Paskui jį jojo Virpša su Bukota.

- Kodėl žirgas jos lyg šlubuoja? - paklausė vėl Vitortas.

- Jis su šoliais. Iš sykio tokie žirgai lyg šlubuoja, bet kaip įsieina, tai būna ir suvis nežym. O tokie tri-vaunesni už kitus, - aiškino Virpša.

- Girdėjau apie tai! - pritarė ir Vitortas.

- Aš tyčia tokį parinkau! - gyrėsi Virpša.

Trys vyrai jojo patamsėmis į žiemius, pasukdami keleliu truputį į rytus. Ir vienoje, ir kitoje vietoje krestelėjus žirgui, iš maišo lėkė balsas kaip ir stebėjimo.

- Dejuoja? - kaip ir klausdamas patėmijo Vitortas.

- Na, kur nedejuos! Apmirus!

Po valandėlei smarkiau krėstelėjus, iš maišo atsiliepė garsesnis balsas.

- Lyg taria ką, - patėmijo vėl Vitortas, - tiktai nesuprantamai.

- Vengrijoje ilgai buvo, tai gal vengriškai, nesuprantamai ką taria.

- Tai ji vengriškai šneka? - su neslepiamu nusidvyvimu ir džiaugsmu paklausė Vitortas.

- Beveik tolydžio, - atvertė Virpša.

- O kaip ji, ar noru sutiko bėgti? - pažingeidavo Vitortas, pajojėjęs varsneles.

- Nelabai!

- Tai judu sustvėrėte, ir į maišą? - ne tai klausdamas, ne tai tvirtindamas pasakė Vitortas.

- Dvieja būtume nieko nepadarę, reikėjo kviesti į talką da ir kitus.

- Na, vyrai! - pagyrė Vitortas.

Tame tarpe ėmė švisti. Prie brėkštančios šviesos Bukota parodė Virpšai nutartiną galą maišo. Žvilgterėję vienas ant kito, jiedu nusišypsojo ir sulaikė žirgus.

- Kas ten? - paklausė Vitortas, patėmijęs jų pasielgimą.

- Ugi tenai lyg kokie balsai, turbūt vejasi.

- Tiesa! - patvirtino ir Vitortas, kuriam iš baimės, kad nepasivytų jį, pradėjo dabar jau viskas rodytis.

- Užplak žirgus ir bėk! - parodijo Virpša. - O mudu šoksime atgal, gal sulaikytume pasekėjus.

- Vyručiai, n'išduokite! Aš judu pinigais užpilsiu.

- Tiktai per mūsų kūnus peržengs! - užriko Virpša, užplakdamas žirgą ir pasukdamas atgal.

- Na, tegul tave ir velniai su tavo vengriška kalba, - pūrijo Bukotukas. - Aš kone prunkštelėjau juokais.

- Tegul tempia tas Aršienės prieplaka, tegul velka sau kiaulę. Gaila tiktai, jog negalėjau sumislyti ant greitosios, kad jis ją ant pečių temptų, - gailavo Virpša.

Po valandėlei vyrai jau buvo namie ir kaip niekadėjai atsigulė pramigti nors truputį.

Tame tarpe pakilo saulelė, ir jos spinduliai per langą Aldonos kambarėlio nukrito ant merginos

veido. Per sapnus tai pasirodė, jog motina jos atėjus su žvake rankoje taiso jai lovaite, dengia patalais. Ir pasidarė mergai neišpasakytai miela ant širdies ir graudu.

- Kodėl tu, mamule, taip ilgai neatėjai pas mane? - paklausė ji. - Aš taip tavęs išsiilgau!

- Cit, dukrele! Dabar aš su tavim, - glostydama ramino ją motina. O veidas motinos buvo lyg panašus ant oraus veido Krusuviškių Ruškienės.

Saldžiai miegojo Aldona. Saulelė jau prašvito. Pabudo Ruškienė ir Danuta ir pabudę laukė pakytant Aldonos. Laukė jos Erdivilas, laukė giedri diena. Krūmuose čiulbėjo paukščiai. Žemė budo iš miego. Vėjelis, naktį beveik užmigęs, dabar iš lengvo siūbavo žolynų gležnais liemenėliais, šiureno varpomis nokstančių rugių. Lietuva miegojo da. Bet ir ji rengėsi busti stipriose rankose Algimanto, Erdivilo, Skirmunto. Rengėsi busti stipri, galinga... Patys priešai ją pakėlė.

Vienok budo ji ne iš sykio... iš palengvos ji budo...

PABAIGA

KAI KURIŲ ROMANO VIETOVARDŲ PAAIŠKINIMAS

- Aršioji pilis - Orša
Aukštoji Lietuva - Aukštaitija
Baugi upė - Bugas
Bebrų upė - Bobra
Detuva - Deltuva
Drūtiškiai - Druckas
Ganseata - Hanza
Jauskuldos upė - Jaselda
Juodvėšija - Jotvingija
Kirsna - vietovė prie Kirsnos (Kršnos) upės
Meniškiai - Minskas
Narų (Navų, Novų) upė - Narevas
Piniškiai - Pinskas
Polotiškiai - Polockas
Rymas - Roma
Sūdavija - Sūduva
Taurava - Turovas
Triobiai - Trobos (vietovė netoli Alšėnų)
Tveriai - Tverė
Valdimieras - Vladimiras
Volynė, Volynija - Voluinė

Vygrių ežeras - Vingrėnai
Vitbiškės - Vitebskas

ŽODYNĖLIS

- abažas* (sl.) pulks, būrys, virtinė
abelnas, -a (sl.) visuotinis, bendras; *abelnai* apskritai
adverija (sl.) durų stakta
aipinti lepinti, popinti; kelti, skatinti, ugdyti
anuoti skūsti
apėmimas užėmimas, pavergimas
apginklus, -į sustiprintas
apiegardė žr. *apygardis*
1 *apielinkis* apylinkė
2 *apielinkis* aplinkybė
apygardis, apygardė apygarda
apimti užimti, suimti, pavergti
apysaka pasakojimas
apjakinti apakinti; apkvaišinti
apkalti surakinti, atimti laisvę, pasodinti į kalėjimą
apkeržti nuskursti
aplikti palikti
aplinkinis apylinkė, vieta aplinkui
aprusti aprinti
apsiklepoti (sl.) apsirikti
aptarimas išlyga

ašminis 15 skatikų vertės pinigas
atbulinė toks senovės šokis
ateitinė ateitis
atgyti atgauti
atkirta kareivių būrys
atminti įspėti, atspėti
atmonyti atkeršyti
atpenč priešingai, atvirkščiai
atseinyti atkeršyti
atsižiūrėti kreipti dėmesį, paisyti
atskyrium skyrium, atskirai
atstangus, -i atkaklus
atstui toli
auksakalės prietaisai žiedams kalti
aure netoli; nuošaliai
avinyčia (hibr.) prk. tikinčiųjų bendruomenė

baika (sl.) juokas, pokštas
baikauti (hibr.) juokauti
balda prk. rūpestis, keblumas, vargas
bambatieras tarakonas, prūsokas
bandavoti (hibr.) bandyti
barčius (sl.) drevė
bertainys (germ.) ketvirtadalis, ketvirtis; nedidelė
statinė

bielyti (sl.) lupti (odą)

biesku ar

blyksnoti spindėti

bovytis (sl.) linksmintis, žaisti

brylis (sl.) skrybėlė

brolutis našlaitė (*Viola*)

brudas (sl.) netikėlis, bjaurybė

brudas, -a (sl.) prastas, bjaurus

burzdytis bruzdėti

būtin (sl.) kad, lyg, tartum

čėdyti (sl.) taupyti, tausoti, gailėti

da dar

daboti (sl.) saugoti; *dabotis* patikti

damaškīnis, -ė iš Damasko plieno pagamintas

dar dabar

darodijimas (hibr.) įrodymas

dasekti (hibr.) susekti, nustatyti, išaiškinti

dasigriehti (hibr.) pasiekti

dasiturėti (hibr.) atsilaikyti, nepasiduoti

davadas (sl.) įrodymas

daugumas gausa, daugybė

dažas spalva

dėmė ženklas; herbas, simbolis

dēta atvejis, būdas, padētis; *kokioje dētoje* kad
 kokios, jeigu kas
dykas, -a (sl.) prk. šiurpus, nežmoniškas
dindiriuoti suptis, tabaluoti, tintaluoti
dyvas (sl.) nuostaba, stebuklas
dyvinas, -a (sl.) keistas
dyvyti (sl.) stebinti; *dyvytis* stebėtis
dyvnas, -a (sl.) nuostabus, keistas
do (sl.) per; *ne do* nerūpi
donė, donia, donis (sl.) duoklė
draucinis (sl.) ietis
draucius (sl.) ietis
drausmas draudimas
dukšvas, -a storas, apystoris, aptukęs

ganabyti galabyti, žudyti
ganubyti skriausti, varginti, kamuoti
gardas miestas
gardietis miestietis
gėvelis (germ.) lėkis, žirglys
ginėjos dgs. šarvai (?)
grabė (germ.) griovys
grasnas, -a, grasnus, -i grasinantis, grasus
grebežius (sl.) laidas, užstatas
grekai graikai

grepšys pintinė, krepšys
grėviškas, -a: *negrėviškai* nerangiai, nevikriai
gručkadantis; gručkas (sl.) griežtis + *dantis*
grumtelnas, -a (sl.) tvirtas
gudimas išdidumas, puikybė

ilijos dgs.: *ilijų diena* Šv. Elijo diena (liepos 20) (?)
imtinis belaisvis, paimtas į nelaisvę, sulaikytas
ypatiškas, -a skirtingas
iršti pykti, niršti; prk. su įkarščiu vykti, virti
įsistoti palaikyti, užtarti
įsižengti nusizengti, nusikalsti, nusidėti
įsmėlti patamsėti
įspaudis įspūdis
iškirsti prk. pajėgti; išlošti, laimėti
iškvošti iškvosti, išklausti
išmistas (hibr.) išmonė; verslas
išmislinčius (hibr.) galvočius
išmislinėti (hibr.) išgalvoti, prasimanyti
išmislumas (hibr.) sumanumas, išmonė
išmislus, -i (hibr.) išradingas, gudrus
išnegodoti išniekinti, iškoneveikti
išreižimas išdidumas
išrišimas sprendimas
išroda vaizdas, reljefas

ištarimas ištarmė, sprendimas, atsakymas
ištuga (sl.) juostelė drabužiams papuošti
įžodis įtarimas, apkalba

jaunuomenė jaunystė

judinti jaudinti

juodvėšis jotvingis

jūsų mylista (vert.) jūsų malonybė

jutrina (sl.) tam tikros rytmetinės pamaldos

jutrumas jutimas, jautrumas

kaleina (sl.) eilė

*kaliny*s požeminis aukštas, požemis; kalėjimas

kalpokas (sl.) žr. *kaupokas*

karšimas slaugymas, priežiūra

karšyti kvaršinti

karštauti karščiuotis, jaudintis, skubėti

karūna (sl.) vėliava

karūžasis (sl.) vėliavininkas

katena (lot.) grandinė

katinas: *katinais eiti eiti* rėplomis

kaupokas (sl.) (< kalpokas) senovės karių galvos
apdangalas

kauras (sl.) užtiesalas, kilimas

kelnoré (germ.) namelis pusiau žemėje, podėlis,
rūsysis

kergti jungti

klinčyti įkyriai prašyti, kaulyti; teirautis; kvaršinti

klioštorius (sl.) vienuolynas

kniautis muštis, peštis, bartis

kniūvynė peštynės, pjautynės

koja: ežero koja ežero įlanka

kolaik kol

kora (sl.) bausmė

koronė (sl.) bausmė

koroti (sl.) bausti

kragas (germ.) ąsotis; puodelis; taurė

kramtavimas prk. priekaištavimas

krėsė kėdė, krėslas

kudmentas (sl.) senovinė dūminių pirkių stalo pavidalo viryklė

kūjokas ramentas

kunigas kilmingasis, bajoras

kunigysta, *kunigyštė* kunigaikštystė

kuoponė kobinys? kaponė?

kurtinys skylė stoge prie kraigo

kurtus, **-i** duslus, prislėgtas, liūdnas, skaudus

kvecius (*krečius?* germ.): *dirbo kvecius* grūmėsi

laipsnis laiptų pakopa
laižybos lažybos
lanksnis lankstas
lašuotas, -a šlakuotas
laukstus, -i nejaukus, ilgas, nykus
led ne led (hibr.) vargais negalais, sunkiai
lementis gerintis, meilintis
lemeta pataikūnas
lemtas, -a geras, tinkamas
lemti pranašauti, spėti
lieta (lat.): *lietos (lietus)* vyras kilmingas, garbingas,
šviesus žmogus
litara raidė
liumpuoti suptis
loska (sl.) malonė
lovys griovys, kanalas

mankštyti lamdyti, glamžyti
markatnas, -a (sl.) paniuręs, liūdnas
mąstavoti (hibr.) mąstyti, galvoti
mąstis mintis, manymas
mastys dgs. marškinių apykaklės ir ančio susegimas
mašna (sl.) nedidelis maišelis pinigams ar tabakui
dėti, kapšas
mėgti: nemėgtinas nemalonus

mėgumas malonumų troškimas, geidulingumas
meigti: nemeigusis nemalonus, nedraugiškas
menažerija žvėrynas
mėsinėti prk. smarkiai mušant žeisti, žaloti
mestumas santūrumas
mėtinys strėlė
mieras (sl.): *visu mieru* visiškai, visai; kiek galėdamas
mieris (sl.) tikslas
mosčėkauti mosikuoti

naravistas, -a (sl.) užsispyręs, nartus
navatnas, -a (sl.) keistas
neištikėjimas nepasitikėjimas
nekemėžnas, -a: nekemėžnai nevikriai, nerangiai
nešėnija (sl.) rūbai, apdaras
nevat (sl.) netgi
niekadėjas (hibr.) niekuo dėtas, nieko nežinantis;
nenaudėlis
niekas, -a prastas, netikęs
niekiškas, -a menkas, menkavertis
nubrėdyti nubruožti, nubrozdinti
nubriaunyti nudrėksti
nuduoti dėtis, apsimesti
nugriebti nusiaubti, apiplėšti

nuobradas, -ė (hibr.) įkyrus žmogus, akiplėša
nuobradus, -i (hibr.) įkyrus
nuoplėša grobis
nuoseklumas pasisekimas
nuoseklus, -i patogus, tinkamas
nuotartis įtarimas
nutarti įtarti
nutremti atmušti, atremti

opatas (sl.) abatas

padaras dirbinys, gaminys

padirbys dirbinys

padymas (sl.) nuostaba, stebėjimasis

paduoti pateikti

paėjimas kilmė, kilimas

pagiliuoti (hibr.) pasisekti

pagoda pagarba

paibelis (sl.) velnias, nelabasis

pajunkimas įprotis, paprotys

pakaleiniui (sl.) paeiliui, iš eilės

pakalkė (sl.) mergaičių galvos papuošalas, padarytas iš lankelio, aptraukto medžiaga

pakėravoti (sl.) pakišti

palaidokauti (hibr.) tinginiauti

palaikai kas išlikę, išsilaikę iš senų laikų
paprastinas, -a įprastas, paprastas
papurkštikauti papykti, papurkštauti
parėdkas (sl.) tvarka
pasamonai (sl.) ilgo drabužio apačia
pasekėjas senoviškų vestuvių palydovas; sekėjas,
vijikas
pasigrožėti patikti
pasikavoti (sl.) pasislėpti
pasikėsti pasirengti, ketinti
pasiteiravimas pasitarimas
pasivedimas pasisekimas
paskirtinai pasirinktinai, specialiai
paskubis paskuba, skuba
pastyryti įbesti, išmeigti (akis)
pastovis prk. pamatas, pagrindas
pašandijimas (hibr.) panieka
pašauktas, -a garsus, žymus
pašėdyti plg. *pašėduoti*
pašėduoti (hibr.) pašalinti
pataikauti nieko neveikti, dykinėti
patapti pakliūti, patekti
patarnauti trukdyti
patarti pratarti, ištarti
pateikauti žr. *pataikauti*

patėmijimas (hibr.) pastaba, stebėjimas
pavėlyti (sl.) leisti
pavelsti užvaldyti, užgrobti
pažvilgis, pažvilgys žvilgsnis; pažiūra
pešis (?) (sl.) atspaudas (?)
perdėtinis (sl.) viršininkas
pereiga perėjūnas
pergas eldija, luotas
pergąstis išgąstis
perliudyti paliudyti, patvirtinti; *persiliudyti* įsitikinti
persergėti perspėti
pertaras sustabdymas
pertarnauti trukdyti, sutrukdyti
pyla pyliava
pjūmonė rugpjūtis
plentas: į *plentą* visiškai
plostakė skarda, plokštė
plozas (sl.) plokščioji dalis, plokštuma
podraugiai drauge, kartu
pomietė, pomietis (sl.) atmintis
povaliai (sl.) pamažu, palengva
prakorimas likimas (?)
pramonė amatininko gaminiai
pranokus, -i žymus, pranašus
prasinešti pralenkti; pasižymėti

prekė pirmutinė, garbingiausia vieta, priekis
prekia priekyje
prekinis, -ė pirmutinis, priekinis
prekioti prekiauti
prekys pirklys
pridėčkas (sl.) priedas
priegardis priemiestis
priekaiša priekaištas
priekibis priekabė
priestolis apsistojimo, gyvenimo vieta
priestotis pagalba, parama
prigulėti (vert.) priklausyti; priderėti, pritikti; *prigulinčiai* tinkamai
prikis (germ.) ilga kartis su kabliu, vartojama gesinant gaisrą
prirūžyti daryti priekaištus, prikišti
prisidingėti paisyti; privengti
prisiega (sl.) priesaika
prisiegauti (hibr.) prisiekinėti, priesaikauti
prisilimenti prisimeilinti, prisigerinti
pritinkus, -i: pritinkiausiai tinkamiausiai
punska (?) giria (?)
puntas dainos posmas, punktas
pūryti priekaištauti, bartis
pūsčia (sl.) giria

ragažė (sl.) pintinė, krepšys
ramtauti bartis, niurnėti
rančyti (sl.) laiduoti, garantuoti, užtikrinti
rankavėtas (sl.) rankena (kardo)
rapnykas (sl.) rimbas
raukas raukšlė, rukšla
remtis spirtis, priešgyniauti
rėtukas, rėtukė būgnelis
rėvas (sl.) griovys; griova
rieklė rietuvė
rykis valdovas
riktuoti (hibr.) tvarkyti, komanduoti
rimtas, -a stiprus, tvirtas
rinskas, -a (germ.) nuo Reino (vyras)
rintis rumbas; rietena, ratas
roda (sl.) patarimas; pasitarimas; būdas, priemonė;
rodos nerasti nesusitarti
rodauninkas (sl.) patarėjas
rodavytis (sl.) tartis
rodyti (sl.) patarti
rokundas (sl.) derybos
rokuotis (sl.) ginčytis
ruimas (germ.) laisva vieta, ertmė; aikštė
ruimingas, -a (hibr.) platus

ruimuoti (hibr.) erdvinti, platinti, daryti
rulis (germ.) rąsto gabalas
rusėti smilkti, rusenti; lėtai tekėti, sroventi
rūžyti pykti, barti

saidokas (sl.) lankas, kilpinis

saikyti liesti, tikrinti

sajieta (sl.) toks brangus plonas audeklas

sqliūba, sanliūba (sl.) santuoka, jungtuvės

sqliūbininkas, sanliūbininkas (sl.) sutuokėjas

sardokas (sl.) senovinis berankovis viršutinis dra-
bužis

sarga sargyba

saviškas, -a savaip daromas, savotiškas; įgimtas,
gimtasis

seitas talismanas, amuletas

sėleliojimas tauškimas, tauzijimas

siaubti supti

skaba (sl.) pasaga

skanus, -i linkęs į ką, tinkamas

skarbas (sl.) turtas, pinigai, lobis

skardas skardis

skaurada (sl.) keptuvė

skersčiojimas ginčijimasis

skirtas, -a atskiras, kitoks

sklaidyti skraidyti, šokti
sklioras, -a (germ.) skaidrus
skotertė (sl.) staltiesė
skryti skrieti, bėgti, lėkti
skruostas antakis
slapta paslaptis
sloga sunkenybė, bėda
sodinti (-yti) puošti, gražinti, inkrustuoti
spatas (germ.) kastuvas
stalgus, -i išdidus
stamantrus, -i atkaklus, nepalenkiamas, užsispyręs
styras (germ.) laivo vairas
styrininkas (hibr.) vairininkas
straipsnis dainos posmas, strofa
striova (sl.) sriuba
stuba (germ.) namas, pirkia, troba
suburzdėti neaiškiai ką pasakyti, suburbuliuoti
sūdas (sl.) teismas
sūdavas sūduvis
sūdyti (sl.) teisti; smerkti
sudužoti (sl.) sutvirtėti
sūdžia (sl.) teisėjas
sugrumti sulaikyti
sugrumzti sudrausti
sugūglinti sueiti

suiežti sumušti
sukaba sąsaga
suparėdkavoti (sl.) sutvarkyti
suriktuoti (hibr.) patvarkyti, sutvarkyti
susigadyti (sl.) susitarti, sutikti; praversti
susinešti susidraugauti
sušneka susitarimas, sutartis
sutavalioti suvaldyti
sutremti sutramdyti, sudrausti, sulaikyti; sutrenkti
suveržti suvaržyti, apriboti
svietas (sl.) žmonės
svietiškas, -a (hibr.): *svietišškai* žmoniškai
svygnoti verkšlenti, skūstis

šaldra (sl.) nerimtas žmogus, vėjavaikis
šeptelėti sušnibždėti
šėringė (germ.) asmeninėms išlaidoms duodami
pinigai ar kt.
šėtra (sl.) palapinė
šlejuoti(s) gretintis; meilintis, gerintis
šlemuoti (sl.) valyti, kuopti
šoliai arklių yda – ant čiurnos atsiradę guzai
švolavimas skubėjimas

tabaras kariuomenės stovykla, taboras

tavoras (sl.) prekė
teirautis tartis
telkti remti, padėti
tėmyti (sl.) kreipti dėmesį, dėmėtis, stebėti
teremas aukštas rusų rūmų arba dvaro pastatas,
skirtas moterims
tyčia, tyčiomis ypatingai, labai
tiesa teisė
tiesokas durklas
timsras, -a tamsiai sargas
tolka (sl.) sruoga
traicė (sl.) trejybė
traminti stabdyti, tramdyti
traškus, -i gyvas, smarkus
tresas (germ.) galionas
trivaunas, -a (sl.) ištvermingas
trivoti (sl.) išlaikyti, ištverti
tulé volė; dėklas; kartis, šatra (?)
tvirtynė tvirtovė
tvostelėti dvelkteleiti; prk. išsilieti

ūgis amžius
ūkėsas gyventojas
ūlyčia (sl.) gatvė
urgžti zvimbti

uslanas (sl.) suolas
uže paimk (siundyti šunį)
užguldytinis įkaitas, laidas
užlikti palikti, suteikti
užpūsti čia: įpūsti
užriktuoti (hibr.) patvarkyti, sukomanduoti
užsikėsti užsimoti, pasiryžti
užtaravoti (hibr.) užtarti
užtėmyti (hibr.) pastebėti
užvedimas sumanymas, kėslas
užžegnoti pašalinti
užžvelgti pamatyti

vaidas vaiduoklis
vaišnorus, *-i* vaišingas
vaizba prekyba
vaizborius (hibr.) pirklys
valdystė valdžia, valdymas; valstybė
valinis, *-ė* savas, nuosavas
valnas, *-a* (sl.): *valnai* laisvai
veblia: *veblias* skaityti skiemenuoti, slebizuoti
veislė giminė
veiža (sl.) bokštas
velyk (sl.) verčiau
velyti (sl.) linkėti, norėti

versta (sl.) rusų ilgio matas, varstas
vertastis (hibr.) vertė
vylyvyliškis kas klastingas, vylingas
vylia vylius, klasta
viltavyliškas, -a: viltavyliškai vylingai
viltavylus, -i vylingas, klastingas
vylus, -i vylingas, klastingas; apgaulingas

zobildavimas plepėjimas
zobilduoti tuščiai kalbėti, plepėti
zomatas (sl.) užtvara

žaidyti žr. *žaisti*
žaislas: kareiviški žaislai kareiviški pratimai
žaislis muzikantas
žaisti skambinti, groti, griežti
žebtelėti, žebtelti tarstelėti
žertas (sl.) juokas
žiadis krosnis
žymis žymė, ženklas
žiobris stumbras